

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie
Wydział Humanistyczny
Instytut Historii

Marcin Kościelniak

numer albumu: 61357

**Organizacja i ustrój diecezji częstochowskiej
w latach 1964-1984**

Praca doktorska napisana
pod kierunkiem naukowym
ks. dr hab. Pawła Wolnickiego, prof. UJD

Częstochowa 2021

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów.....	4
Wstęp.....	9

ROZDZIAŁ I

Przeszłość i specyfika terenów Kościoła częstochowskiego.....25

1. Geneza utworzenia i funkcjonowanie do 1939 r.....	25
2. Okres okupacji niemieckiej.....	32
3. W rzeczywistości państwa komunistycznego.....	38
4. Specyfika terenów u progu pontyfikatu bp Stefana Bareły.....	51
5. Podsumowanie.....	62

ROZDZIAŁ II

Hierarchia duchowna65

1. Biskup częstochowski Stefan Bareła.....	65
1.1. Rys biograficzny.....	65
1.2. Pojęcie i zakres władzy.....	70
1.3. Udział w Soborze Watykańskim II i innych ważniejszych wydarzeniach religijnych.....	84
2. Biskupi pomocniczy.....	88
2.1. Prawa i obowiązki.....	88
2.2. Poczët biskupów tytularnych diecezji częstochowskiej.....	95
2.2.1. Bp Stanisław Czajka.....	95
2.2.2. Bp Tadeusz Szwagrzyk.....	97
2.2.3. Bp Franciszek Musiel.....	98
2.2.4. Bp Miłosław Kołodziejczyk.....	100
3. Dziekani i personel dekanalny.....	101
3. Proboszczowie.....	112
4. Wikariuszowie.....	119
5. Podsumowanie.....	122

ROZDZIAŁ III

Kuria diecezjalna.....124

1. Pojęcie kurii diecezjalnej.....	124
2. Administracja diecezji.....	128
2.1. Wikariusze generalni.....	128
2.2. Kancelaria kurii diecezjalnej.....	135
2.3. Struktura wydziałowa kurii diecezjalnej.....	142
3. Sąd Biskupi.....	152
4. Podsumowanie.....	154

ROZDZIAŁ IV

Kolegialne organy doradcze.....	155
1. Rada kapłańska	155
2. Kapituła Bazyliki katedralnej.....	162
3. Kapituła kolegiacka w Wieluniu.....	170
4. Rada duszpasterska	173
5. Rada administracyjna	180
6. Komisje majątkowo – gospodarcze i liturgiczne.....	182
7. Podsumowanie.....	187

ROZDZIAŁ V

Instytucje naukowo-dydaktyczne i społeczne.....	189
1. Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie.....	189
2. Niższe Seminarium Duchowne – Wydział Przygotowawczy.....	200
3 Instytut Teologiczny.....	204
4. Tirocinium Pastorałe.....	216
5. Studium Wikariuszowskie.....	217
6. Diecezjalne Dzieło i Ośrodek Powołań Kościelnych.....	220
7. Tygodnik Katolicki „Niedziela”.....	226
8. Częstochowskie Studia Teologiczne.....	235
9. Podsumowanie.....	237

ROZDZIAŁ VI

Organizacja terytorialna diecezji częstochowskiej.....	239
1. Okręgi i regiony duszpasterskie	239
2. Dekanaty.....	244
3. Sieć parafialna.....	247
4. Podsumowanie.....	262
Zakończenie.....	264
Bibliografia.....	272

Wykaz skrótów

Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica – AULFS
Acta Universitatis Lodziensis – AUL
Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia – AUNCH
Ad gentes divinitus – AGD
Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie – ATK
Almanach Częstochowy – ACz
Analecta Cracoviensia – AC
Apostolica Sollicitudo – AS
Apostolicam actuositatem – ACT
Archiwa, Biblioteki i Muzea kościelne – ABMK
Archiwum Archidiecezji częstochowskiej – AACz
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej oddział w Katowicach – AIPN Ka
Archiwum Kapituły Bazyliki Katedralnej w Częstochowie – AKBACz
Archiwum Kurii Metropolitarnej w Częstochowie – AKMCz
Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji częstochowskiej – AWSDAcz
Arcybiskup – abp
Ateneum Kapłańskie – AK
Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy – BN
Biskup – bp
Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – BGKBZHP
Biuletyn Instytutu Filozoficzno – Historycznego WSP w Częstochowie – BIFHWSP
Biuletyn Polonistyczny – BP
Biuletyn Szadkowski – BSz
Biuletyn Szadkowski – BSz
Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego – BŻIH
Błogosławione, choć trudne czasy – BCHCZ
Christus Dominus – CHD
Collectanea Theologica – CT
Colloquia Studia Ottoniana – CSO
Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru – CzDMK

Częstochofskie Studia Teologiczne – CzST
Częstochofskie Teki Historyczne – CzHT
Częstochofskie Wiadomości Diecezjalne – CZWD
De Episcoporum muneribus – DEM
Diecezjalne Dzieło i Ośrodek Powołań Kościelnych – DDiOPK
Dignitatis humanae – DH
Dzieje Biurokracji - DB
Dzieje Najnowsze – DN
Ecclesiae Imago – EI
Ecclesiae Sanctae – ES
Folia Historica Cracoviensia – FHC
Gaudium et Spes – GS
Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk – GUKPPiW
Górnictwo i Geoinżynieria – GiG
Gubernaculum et Administratio – GA
Gravissimus educationis - GE
Historia Slavorum Occidentis – HSO
Instytut Dokumentów Soborowych - IDS
Instytut Pamięci Narodowej – IPN
Instytut Teologiczny – IT
Instytut Eklezjologiczno-Mariologiczny - IEM
Inter Mirifica – IM
Kancelaria kurii diecezjalnej w Częstochofie – KKDCz
Kapituła Bazyliki katedralnej – KBK
Kapituła kolegiacka w Wieluniu – KKwW
Kardynał – kard.
Katolicki Uniwersytet Lubelski – KUL
Kieleckie Studia Teologiczne – KST
Klub Inteligencji Katolickiej – KIK
Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. – KPK 1917 r.
Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. – KPK 1983 r.
Komisja ds. Liturgii św. - KLS

Komisja ds. Sztuki Kościelnej - KSzK
Komisja ds. Śpiewu Kościelnego - KMSK
Kortowski Przegląd Prawniczy - KPP
Kortowski Przegląd Prawniczy – KPP
Kościół i Prawo – KiP
Kościół w Polsce. Dzieje i kultura – KPDK
Kultura-Media-Teologia – KMT
Kuria diecezjalna – KCz
Liturgia Sacra. Liturgia-Musica-Ars – LSLA
Lumen Gentium – LG
Łódzkie Studia Teologiczne – ŁST
Nasza Przyszłość – NP
Niepodległość i Pamięć – NiP
Niepodległość i Pamięć – NiP
Niższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy – NSD
Nostra aetate - NA
Ojciec – o.
Okólniki diecezji częstochowskiej – OKDCZ
Optatam Totius – OP
Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie – PAT
Pastorale Munus – PM
Perfectae Caritas – PC
Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne – LSTH
Polska Rzeczpospolita Ludowa – PRL
Polska Zjednoczona Partia Robotnicza – PZPR
Polski Słownik Biograficzny – PBN
Polski Związek Katolicko-Społeczny – PZKS
Poznańskie Studia Teologiczne – PST
Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika – PNAJDP
Prawo i Sprawiedliwość – PiS
Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny – PK
Presbyterorum ordinis - PO

Profesor – prof.

Przegląd Zachodniopomorski – PZ

Rada administracyjna diecezji częstochowskiej – Radcz

Rada duszpasterska diecezji częstochowskiej – RDdcz

Rada kapłańska diecezji częstochowskiej – RKdcz

Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis - RFIS

Regimini Ecclesiae universe – REU

Resovia Sacra – RS

Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – RTPD

Rocznik Nauk Prawnych – RNP

Rocznik Świętochłowski – RŚ

Rocznik Świętochłowski – RŚ

Rocznik Teologii Katolickiej – RTK

Rocznik Wieluński – RW

Roczniki Teologiczne – RT

Sacrosanctum Concilium – SCM

Saeculum Christianum. Pismo historyczno-społeczne – SCh

Siostra – s.

Słownik Biograficzny Ziemi Częstochowskiej – SBZCz

Słownik Polskich Teologów Katolickich – SPTK

Studia Claramontana – SC

Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach – SEZNUK

Studia Ekonomiczne/Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach – SEUEK

Studia Elbląskie – SE

Studia Humanistyczne AGH – SHAGH

Studia Prawnicze KUL – SPKUL

Studia Prymasowskie – SPr

Studia Redemptorystowskie – SR

Studia Socialia Cracoviensia – SSC

Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża – STBDŁ

Studia Theologica Varsaviensia – STV

Studia Warmińskie – SW

Studia Włocławskie – SWł
Studia z historii Kościoła w Polsce – SHK
Studia z Prawa Wyznaniowego – SPW
Studium Wikariuszowskie – SW
Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne – ŚSHT
Tygodnik Katolicki „Niedziela” – TKN
Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej – TRJN
Uniwersytet Jagielloński – UJ
Urząd Bezpieczeństwa – UB
Urząd ds. Wyznań – UW
Ut sive – US
Veritati et Caritati – VC
Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej – WACZ
Wiadomości Diecezjalne – WD
Wiadomości Górnicze – WG
Wieki Stare i Nowe – WSN
Wrocławski Przegląd Teologiczny – WPT
Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie - WSD
Zaranie Śląskie – ZŚ
Zeszyty Myszkowskie – ZM
Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej – ZNPŚ
Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich – ZNSBP
Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria:
Administracja i Zarządzanie – ZNUPH
Zeszyty Radomszczańskie – ZR
Ziemia Częstochowska – ZCz
Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich – ZSRR

Wstęp

Sobór Watykański II określił każdą diecezję jako wspólnotę biskupa, kapłanów oraz wiernych tworzącą kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół¹. Wykładnia ta wskazuje jednocześnie na dwojaki sens funkcjonowania kościołów partykularnych. Mianowicie obok czynnika nadprzyrodzonego (duchowego) diecezja składa się również z czynnika materialnego, który jest widoczny w administracyjno-prawnej jej organizacji. Zatem istotą rozwoju kościoła partykularnego jest dążenie do osiągnięcia pełnej dojrzałości na płaszczyznach religijnej i organizacyjnej². Jak pokazują dzieje Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce stosunkowo młode kościoły partykularne, osiągają wspomnianą dojrzałość w wyniku długiego procesu organizacyjno-ustrojowego naznaczonego wpływami czynników historycznych, politycznych, kulturowych oraz społecznych³.

Diecezja częstochowska⁴ przechodząc naznaczoną zawirowaniami dziejowymi drogę rozwoju, osiągnął pewną dojrzałość organizacyjną w trakcie trwania pontyfikatów dwóch pierwszych biskupów częstochowskich. Bp Teodor Kubina zapisał się jako pasterz, który rozpoczął czas kształtowania podstaw organizacyjno-ustrojowych diecezji częstochowskiej jako jednostki administracyjnej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Powstały wówczas niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania diecezji instytucje i urzędy takie jak: kuria diecezjalna, Sąd Biskupi, Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie oraz organy mające na celu doradzenie ordynariuszowi w kwestiach związanych z zarządzaniem Kościołem częstochowskim. Okres wzmożonych prac nad osiągnięciem właściwego poziomu organizacji diecezji

¹ *Schema Legis Ecclesiae Fundamentalis* [w:] Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór Źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 868-869.

² J. Walkusz, *Z problematyki organizacji Kościoła katolickiego – praktyka i uwarunkowania*, KPDK, t.12, Lublin 2013, s. 7-9.

³ Tenże, *Kościół w kręgu historii i polityki. Rys Historiograficzny*, Lublin 2017, s. 11-26.

⁴ W niniejszej dysertacji doktorskiej zastosowano wymiennie pojęcia diecezji częstochowskiej, Kościoła częstochowskiego oraz częstochowskiego Kościoła partykularnego. Różnorodność ta znajduje swoje uzasadnienie w zwyczaju oraz przede wszystkim w prawie kanonicznym, które stanowi, iż przez Kościół partykularny, którym jest diecezja, rozumie się wspólnotę wiernych chrześcijan w jedności wiary i sakramentów z ich biskupem, wyświęconym w sukcesji apostołskiej. Tego typu sformułowania wywodzą się z posoborowego pojmowania spraw eklezjalnych. Typowy kościół partykularny posiada: ludność, biskupa-pasterza, prezbiterium, Eucharystię i indywidualny kerygmat oraz opiera się na czterech więziach eklezjalnych: wierze, sakramentach, władzy kościelnej i więzi społecznej; Cz. Bartnik, *Kościół*, Lublin 2009, s. 22-23; Tenże, *Teologia partykularna w Kościele?*, ŚSHT, t. 9, Katowice 1976, s. 9-14; M. Żurowski, *Kościół partykularny jednostką podstawowo-twórczą we wspólnocie wspólnot*, PK, t. 22, nr 1-2, Warszawa 1979, s. 25-32. S. Nabywaniec, *Piętnastolecie diecezji rzeszowskiej w kontekście roli diecezji w życiu Kościoła i narodu: refleksja historyczna*, RS, t. 14/15, Rzeszów 2007, s. 207-210; Tenże, *Korzenie i dziedzictwo chrześcijańskie na Podkarpaciu*, RS, t. 7, Rzeszów 2000, s. 291-293.

częstochowskiej został przerwany przez wybuch II wojny światowej, a po jej zakończeniu znacznie spowolniony poprzez wprowadzenie na terytorium państwa polskiego ustroju komunistycznego.

Drugi biskup częstochowski Zdzisław Goliński postawił sobie za cel przede wszystkim rozwijanie sieci parafialnej oraz zreformowanie sieci dekanalnej i ponaddekanalnej. Ponadto wzmocnił znaczenie kurii diecezjalnej, wzbogacając ten urząd o nowe wydziały. Drugi pasterz diecezji częstochowskiej doprowadził też do erygowania kapituły katedralnej, która miała być jego głównym organem doradczym. Rozmach działań bp Zdzisława Golińskiego został przerwany przez jego nagłą, przedwczesną śmierć. Czynności pasterskie bp Zdzisława Golińskiego naznaczone były duchem Soboru Watykańskiego II, co obligowało jego następcę do kontynuowania tej wizji organizacji Kościoła częstochowskiego.

Warto też pamiętać, że ostatnie lata pontyfikatu bp Zdzisława Golińskiego przypadły na okres trwania obrad Soboru Watykańskiego II w związku z czym zmianie uległy realia sprawowania władzy biskupiej w kościołach partykularnych⁵. Zgodnie z postanowieniami soboru Kościół winien badać znaki czasów, tak aby mógł zrozumieć potrzeby każdego pokolenia⁶. Ta zmiana samoświadomości Kościoła rzymskokatolickiego miała związek z postępującą transformacją i modernizacją współczesnych społeczeństw i z próbą odnalezienia się Kościoła w czasach przemian społeczno-politycznych, kulturowych oraz religijno-moralnych⁷. Wobec tych uwarunkowań rolą biskupa diecezjalnego stało się dążenie do zachowania równowagi pomiędzy czynnikiem Boskim a ludzkim (materialnym) w życiu kościołów lokalnych⁸. Kolejny pasterz Kościoła częstochowskiego bp Stefan Bareła stanął przed zadaniem systematycznego rozwijania struktury organizacyjnej diecezji częstochowskiej. Pontyfikat bp Stefana Bareły był jednak szczególny z powodu jego zaangażowania w wszczęcie wewnątrz struktur częstochowskiego kościoła partykularnego dziedzictwa Soboru Watykańskiego II. Realizując ten zamysł trzeci biskup częstochowski, stanął przed zadaniem ustanowienia dla diecezji częstochowskiej

⁵ Tenże, *Dyplomacja watykańska i sobory jako spektakularne przejawy odnowy życia religijno-kościelnego inicjowane przez Stolicę Apostolską*, KPDK, t. 15, Lublin 2016, s. 16-17.

⁶ J. Gocko, *Kościół obecny w świecie – posłany do świata. Teologiczno-społeczne aspekty posłannictwa Kościoła w świecie po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2003, s. 218-225.

⁷ J. Mariański, *Społeczne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce* [w:] *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050 rocznica Chrztu*, red. J. Mastaj, K. Kaucha, P. Borto, Lublin 2016, s. 113.

⁸ S. Moysa, *Rola Kościoła w przekazywaniu objawienia* [w:] *Kościół w świetle Soboru*, red. H. Bogacki, S. Moysa, Poznań 1968, s. 14-15.

zupełnie nowych organów kolegialnych mających wspierać jego pasterskie poczynania, przeprowadzenia reorganizacji kurii diecezjalnej i wszystkich instytucji jej podległych oraz zreformowaniu struktur administracyjnych diecezji częstochowskiej, jak i również zintensyfikowania działań mających na celu budowę nowych kościołów i obiektów użyteczności religijnej.

Cel i zakres rozprawy

Jeden z polskich ojców Soboru Watykańskiego II kard. Bolesław Kominek – gorący zwolennik soborowej odnowy Kościoła rzymskokatolickiego w ten sposób określił polskie spojrzenie na ten przełomowy okres w historii kościoła:

„Padają niekiedy podejrzenia, że my w Polsce nie realizujemy Soboru. Otóż my nie chcemy postępować ślepo za cudzymi wzorami, gdyż tego Kościół nie czyni w żadnym cywilizowanym kraju. Nie znaczy to, że mielibyśmy nie korzystać z pewnych doświadczeń Kościoła powszechnego w różnych miejscach świata. Inkarnacja posoborowego Kościoła w Polsce odbywa się w naszej rodzimej rzeczywistości kulturowej, historycznej, socjologicznej, politycznej. A my, polscy chrześcijanie, staramy się uczestniczyć w tej aktualizacji Kościoła, być jej współtwórcami”⁹.

Słowa te były niejako zaprzeczeniem i obroną na częste ataki kierowane w stronę hierarchów Kościoła katolickiego w Polsce, jakoby ci nie reformowali swoich (archi)diecezji zgodnie z duchem odnowy soborowej. Tego typu domysły stwarzają jednak pewną, nową przestrzeń do prowadzenia badań naukowych nad posoborowymi przeobrażeniami kościołów partykularnych.

Dlatego celem pracy jest przedstawienie stopnia zaawansowania procesu organizacyjno-ustrojowego mającego miejsce w diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984. Ocena tego procesu będzie przebiegać wokół czynników, które wedle hipotezy autora tejże pracy miały kluczowy wpływ na ww. część dziejów częstochowskiego Kościoła partykularnego. Pierwszym takim czynnikiem jest poznanie stopnia przyjęcia przez Kościół częstochowski dziedzictwa *Vaticanum II* obecnego w soborowym i posoborowym prawodawstwie kościelnym oraz analizie poczynąń pasterskich ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły wynikających z jego uprawnień umocowanych w przepisach prawa partykularnego i powszechnego. Drugim czynnikiem determinującym kształtowanie się diecezji częstochowskiej pod rządami bp Stefana Bareły była rzeczywistość społeczno-polityczna, w której funkcjonował wówczas Kościół częstochowski. Była ona, co zrozumiale naznaczona bytowaniem ustroju komunistycznego, ze swej natury wrogiemu związkom wyznaniowym, w szczególności

⁹ B. Kominek, *Kościół po Soborze*, Wrocław 2003, s. 9.

katolicyzmowi. Sytuacja ta niewątpliwie odcisnęła swoje piętno na życiu wspólnot wyznaniowych w segmencie stykania się ich potrzeb z systemem prawnym państwa polskiego. Szczególnie w przypadku kwestii związanych z publicznym sprawowaniem kultu, a także ze sprawami szeroko rozumianego budownictwa sakralnego i organizacji struktur terenowych w kościołach partykularnych. Ostatnim czynnikiem mającym wpływ na sprawy organizacyjno-ustrojowe diecezji częstochowskiej był sposób sprawowania władzy pasterskiej przez biskupa częstochowskiego i idące za tym jego indywidualne podejście do kształtowania ustroju Kościoła częstochowskiego.

Dla efektywnego zrealizowania założeń badawczych autor postawił pytania badawcze pozwalające dogłębniej zrealizować główny cel badawczy pracy.

1. W jaki sposób biskup częstochowski w warunkach państwa socjalistycznego zreformował struktury administracyjne częstochowskiego Kościoła partykularnego i czy zmiany te odpowiadały idei Soboru Watykańskiego II dotyczącej uwzględnienia różnorodności terytorialnej w sposobie zarządzania kościołami partykularnymi oraz w praktyce duszpasterskiej realizowanej wewnątrz ich struktur?
2. Jaki wpływ na kształtowanie się ustroju diecezji częstochowskiej w omawianym okresie miały kwestie społeczno-polityczne i realia państwa komunistycznego?
3. W jakim stopniu sposób sprawowania władzy biskupiej przez ordynariusza diecezji częstochowskiej oraz obrane przez niego kierunki rozwoju organizacyjnego i duchowego odpowiadały duchowi i zaleceniom *Vaticanum II*?
4. Jaki wpływ na organizację i ustrój diecezji częstochowskiej w okresie pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej przejawiał laikat oraz czy aktywność osób świeckich odpowiadała wskazaniom Soboru Watykańskiego II?
5. W jaki sposób funkcjonowanie urzędów i instytucji diecezjalnych było naznaczone wykładnią Soboru Watykańskiego II.? W szczególności jak przebiegała praca kurii diecezjalnej i wszystkich podległych jej jednostek i agend, Sądu Biskupiego, instytucji naukowo-wychowawczych oraz wydawnictw?
6. Jaki wpływ na przyszłość częstochowskiego Kościoła partykularnego miały poczynania pasterskie i reformy trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp. Stefana Bareły.

Podjęty problem badawczy w dużym stopniu wiąże się z zagadnieniem dziedzictwa, jakie pozostawił poprzez swój pontyfikat trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła. Innowacyjność problemu badawczego w sensie

ogólnym polega przede wszystkim na podjęciu opracowania dziejów diecezji częstochowskiej w okresie sprawowania posługi przez bp Stefana Barełę. Jego pontyfikat nie został do tej pory analitycznie opracowany. Zatem praca ta, jest próbą zadośćuczynienia temu zaniedbaniu w historiografii częstochowskiego kościoła partykularnego. Zamierzeniem niniejszej dysertacji jest też uzupełnienie wciąż dużej luki w badaniach naukowych nad recepcją dziedzictwa Soboru Watykańskiego II w Kościele rzymskokatolickim w Polsce. Ponadto z racji uczestnictwa bp Stefana Bareły w trzech sesjach Soboru Watykańskiego II praca ta jest także wkładem do historycznej refleksji nad udziałem biskupów polskich w poszczególnych sesjach *Vaticanum II*.

Ramy chronologiczne

W założeniu autora niniejszej dysertacji dzieje kościołów partykularnych należy opisywać przede wszystkim w kontekście działalności biskupów stojących w danym okresie na ich czele. Stąd ramy chronologiczne pracy są tożsame z okresem posługi pasterskiej w diecezji częstochowskiej trzeciego jej ordynariusza bp Stefana Bareły. Obejmują one okres od 1964 r., od momentu kanonicznego objęcia rządów w diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę i rozciągają się na blisko 20-letni etap dziejów częstochowskiego Kościoła partykularnego, który naznaczony był wieloma wydarzeniami o dużej religijno-społecznej wymowie takimi jak: obchody milenium chrztu Polski, dwie wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II w Częstochowie, Nawiedzenia Obrazu Najświętszej Maryi Panny w Kościele częstochowskim, wieloma koronacjami wizerunków Matki Zbawiciela oraz zaszczepianiu w częstochowskiej wspólnocie diecezjalnej wizji kościoła posoborowego, zarówno w wymiarze duchowym, jak i instytucjonalnym. Cezurą zamykającą okres dysertacji jest rok 1984, w którym zmarł trzeci pasterz Kościoła częstochowskiego.

Stan badań i metody badawcze

Dzieje Kościoła częstochowskiego były przedmiotem prac wielu naukowców koncentrujących swoje zainteresowania badawcze wokół różnych aspektów jego działalności. Historiografia Kościoła częstochowskiego doczekała się kilku monografii ukazujących fragmenty dziejów diecezji częstochowskiej, dla których wyznacznikiem cezury czasowej były pontyfikaty biskupów częstochowskich oraz przełomowe wydarzenia takie jak np. wybuch II wojny światowej. Zatem należy nawiązać do działalności dziejopisarskiej ks. prof. Jana Związka. W jego dorobku naukowym znajduje

się monografia opisująca dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej¹⁰. Istotny wkład w badania nad dziedzictwem historycznym częstochowskiego kościoła partykularnego wniósł też były dyrektor Archiwum Archidiecezji częstochowskiej ks. prof. Władysław Właźlak. Jest on autorem monografii opisującej funkcjonowanie diecezji częstochowskiej pod rządami II biskupa częstochowskiego Zdzisława Golińskiego¹¹. Ponadto warto zwrócić uwagę na monografie zbiorowe, których motywem przewodnim były pontyfikaty biskupów częstochowskich, a także okolicznościowe jubileusze Kościoła częstochowskiego. Rok 1975 przyniósł pierwszą w historiografii częstochowskiego kościoła partykularnego zbiorową monografię będącą próbą podsumowania 50 lat funkcjonowania diecezji częstochowskiej. Wspomniany zbiór artykułów ukazał się w 2 tomie „Częstochowskich Studiów Teologicznych”¹². W 2000 r. z racji 75-lecia funkcjonowania częstochowskiego kościoła partykularnego duchowieństwo częstochowskie skupione w diecezjalnym środowisku naukowym wydało publikację zbiorową podsumowującą ten etap w dziejach Kościoła częstochowskiego¹³. Ten sam jubileusz był asumptem do wydania kolejnej pozycji, która stanowiła bardziej popularnonaukowy zapis dziejów diecezji częstochowskiej i w związku z tym skierowana była do szerszego grona odbiorców¹⁴. W 2009 r. Kościół częstochowski świętował 25-lecie sakry biskupiej abp Stanisława Nowaka. Z tej okazji ukazała się praca poświęcona dziejom (archi)diecezji częstochowskiej w latach sprawowania przez niego posługi pasterskiej. Jednak warto zauważyć, iż publikacja ta zawiera wiele wzmianek dotyczących przeszłości częstochowskiego kościoła partykularnego w czasach rządów w nim poprzedników abp Stanisława Nowaka¹⁵. W 2010 r. z okazji jubileuszu 100-lecia urodzin bp Zdzisława Golińskiego ukazała się praca skupiająca naukowe refleksje nad istotą jego pontyfikatu¹⁶.

Również wydarzenia mające miejsce w okresie, który stanowi cezurę czasową niniejszej pracy, a więc w czasie pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji

¹⁰ J. Związek, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 1990.

¹¹ W. Właźlak, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951-1963)*, Kraków 2002.

¹² Zob. „Częstochowskie Studia Teologiczne”, t.2, Częstochowa 1975.

¹³ *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięćciolecie Kościoła częstochowskiego*, red. M. Duda, Z. Janyszek, J. Kowalski, J. Wątroba, J. Związek, Częstochowa 2000.

¹⁴ *Pamiętnik jubileuszu Kościoła częstochowskiego 1925-2000*, red. B. Czemko, Częstochowa 2001.

¹⁵ *Mojemu Kościołowi wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009.

¹⁶ *Biskupstwo znaczone krzyżem. W stulecie urodzin prof. dr hab. Zdzisława Golińskiego biskupa częstochowskiego*, red. J. Kowalski, Częstochowa 2010.

częstochowskiej bp Stefana Bareły stały się przedmiotem badań historyków Kościoła częstochockiego oraz tematem licznych publikacji. Należy wskazać na monografie upamiętniające osobę bp Stefana Bareły opublikowane już po jego śmierci. Stanowią one zapis dziejów diecezji częstochockiej pod jego rządami, a także zawierają charakterystykę kierunków rozwoju duchowego, jakie wyznaczył Kościołowi częstochockiemu jego trzeci w dziejach pasterz¹⁷.

Oprócz wspomnianych publikacji problematyka funkcjonowania częstochockiego Kościoła partykularnego pod rządami bp Stefana Bareły pojawiła się w wielu monografiach traktujących o wybranych aspektach działalności Kościoła częstochockiego. Kancelaryjno-archiwalna problematyka funkcjonowania instytucji diecezjalnych, a także kurii biskupiej oraz wszystkich podległych jej jednostek organizacyjnych i agend została przedstawiona w publikacjach ks. prof. Pawła Wolnickiego¹⁸. Z kolei trudne kwestie relacji trzeciego biskupa częstochockiego z władzami państwowymi zostały poruszone w pracach ks. Mariana Mikołajczyka¹⁹, ks. Mariusza Trąby i Łucji Marek²⁰ oraz Andrzeja Sznajdera i ks. prof. Władysława Właźlaka²¹. Na uwagę zasługuje również książka autorstwa ks. prof. Norberta Pikuły podejmująca zagadnienie nauczania wiary w diecezji częstochockiej. Spora część tej publikacji traktuje o problematyce katechizacji dzieci i młodzieży w trakcie trwania pontyfikatu bp Stefana Bareły²².

Z racji tego, iż bp Stefan Barełą był aktywnym uczestnikiem prac Soboru Watykańskiego II jego osoba stała się także obiektem zainteresowania uczonych zajmujących się udziałem hierarchów Kościoła katolickiego w Polsce w obradach

¹⁷ *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III biskup częstochocki (1916-1984)*, red. W. Dąbrowska, M. Mikołajczyk, Częstochocka 1986; *Służyć prawdzie i miłości. Pamięci księdza biskupa dra Stefana Bareły. III ordynariusza częstochockiego*, red. J. Kowalski, Częstochocka 1984.

¹⁸ P. Wolnicki, *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochockiej*, Częstochocka 2006; Tenże, *Dokumentacja archiwalna biskupstwa częstochockiego (1925-2000)*, Piotrków Trybunalski 2005.

¹⁹ M. Mikołajczyk, *Władza Ludowa a diecezja częstochocka*, Częstochocka 2000; Tenże, *Problemy religijno-moralno-społeczne diecezji częstochockiej w latach 1945-89 wynikające z ówczesnej sytuacji politycznej*, Częstochocka 2002.

²⁰ Ł. Marek, M. Trąba, *Przypadek ks. Brunona Magotta. Studium źródłoznawcze dokumentacji kościelnej i akt aparatu bezpieczeństwa*, Katowice 2010.

²¹ „*Postanowiono załatwić odmownie...*”. *Budownictwo sakralne w diecezji częstochockiej (1957-1989)*, red. A. Sznajder, W. Właźlak, Katowice-Częstochocka-Rzeszów 2008; A. Sznajder, *Budownictwo kościołów w Diecezji częstochockiej w latach 1945-1989*, Katowice 2016; A. Sznajder, W. Właźlak, *Bp Franciszek Musiel-Kościół ma obowiązek mówienia prawdy...* [w:] *Niezłomni. W obronie Ojczyzny i Kościoła: komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. F. Musiał, J. Marecki, Kraków 2008, s. 313-475.

²² N. Pikuła, *Pozaszkolne nauczanie religii dzieci i młodzieży w diecezji częstochockiej (1961-1990)*, Kraków 2009.

wszystkich sesji *Vaticanum II*. Kwestię soborowej aktywności trzeciego biskupa częstochowskiego podjął w swych badaniach Piotr Rutkowski, który w książce traktującej o polskich ojcach Soboru Watykańskiego II zaznaczył obecność bp Stefana Bareły w trzech sesjach soborowych. Jednakże ten opis jest dość ubogi w fakty historyczne i nie wypełnia w wystarczającym stopniu luki badawczej we wspomnianej wyżej tematyce²³. Podobną problematykę autor niniejszej pracy odnalazł w twórczości naukowej ks. prof. Józefa Mandziuka. Artykuł tego autora zajmujący się udziałem polskich biskupów w *Vaticanum II* należy traktować jedynie jako przyczynek do dalszych badań w tym obszarze²⁴.

Okres sprawowania przez bp Stefana Barełę swojej posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim obfitował w wiele wydarzeń religijno-społecznych. Jednym z nich było nawiedzenie obrazu Matki Bożej w diecezji częstochowskiej mające miejsce w latach 1979-1980. Opis wydarzeń z tego okresu został zawarty w książce autorstwa ks. Stanisława Gębki²⁵.

Zagadnienia związane z życiem bp Stefana Bareły oraz historyczny opis społecznych i religijnych wydarzeń mających swój czas w trakcie sprawowania rządów nad diecezją częstochowską, a także charakterystyka funkcjonowania instytucji i urzędów diecezjalnych w tym okresie stały się tematem artykułów naukowych publikowanych w monografiach zbiorowych oraz czasopismach naukowych. Teksty te podejmowały wspomnianą tematykę jedynie ogólnikowo, przez co nie wypełniły luki badawczej w dziejach Kościoła częstochowskiego pod rządami jego trzeciego pasterza²⁶.

²³ P. Rutkowski, *Polscy biskupi jako ojcowie Soboru Watykańskiego II*, Warszawa 2014.

²⁴ J. Mandziuk, *Udział biskupów polskich w Soborze Watykańskim II*, KPDK, t. 11, Lublin 2016.

²⁵ S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Częstochowa 2002.

²⁶ J. Związek, *Z dziejów częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie (1926-1991)*, VC, t.5, Częstochowa 2016; J. Kapuściński, *Rektorzy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w latach 1926-2011*, VC, t.2, Częstochowa 2014; Tenże, *Działalność piśmiennicza bp Stefana Bareły w latach 1945-1989*, VC, t.3, Częstochowa 2014; Tenże, *Stan badań nad dziejami Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, VC, t. 6, Częstochowa 2017; Tenże, *Osiągnięcia naukowe wykładowców Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, VC, t.6, Częstochowa 2017; P. Wisz, *Promocje doktorskie duchownych z diecezji częstochowskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, VC, t.2, Częstochowa 2014; A. Olczyk, *Biografia i pasterska posługa bp Stefana Bareły w Diecezji częstochowskiej w tle odniesień do korzeni rodzinnych*, VC, t.3, Częstochowa 2014; Tenże, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji częstochowskiej oraz Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, VC, t. 4, Częstochowa 2015; A. Szwedzik, *Rodzina w nauczaniu bp Stefana Bareły*, VC, t.3, Częstochowa 2014; M. Mikołajczyk, *Biskup Stefan Bareła-pasterz oddany bez reszty Kościołowi*, VC, t. 5, Częstochowa 2016; W. Terlecka, *Biskup Bareła i świeccy*, VC, t.5, Częstochowa 2016; B. Stypułkowska, *Wykaz wykładowców w Wyższym Instytucie Teologicznym na przestrzeni jego historii oraz na sekcji licencjacko-doktoranckiej*, VC, t.6, Częstochowa 2017; Taż, *Wykaz prac magisterskich napisanych na seminariach naukowych w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, VC, t.6, Częstochowa 2017. P. Wolnicki, *Herby biskupów częstochowskich*, ZCz, t. 32, Częstochowa 2005; Tenże, *Tradycje heraldyczne biskupstwa częstochowskiego*, ZCz, t. 31, Częstochowa 2004; Tenże, *Powstanie Instytutu Teologicznego*

Powyższa analiza stanu badań nad dziejami Kościoła częstochowskiego, a w szczególności nad okresem rządów bp Stefana Bareły wysuwa na pierwszy plan brak monografii opisującej ten czas w dziejach częstochowskiego kościoła partykularnego. Zauważa się spore braki w badaniach nad szeroko rozumianym dziedzictwem pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej. Dostępne na rynku publikacje podejmujące zagadnienia związane z tym okresem w historii Kościoła częstochowskiego zawierają jedynie pobieżne opisy różnych kwestii i mogą stanowić tylko przyczynek do dokładniejszych badań nad pontyfikatem bp Stefana Bareły.

Podczas pracy nad rozprawą doktorską zastosowano metody badawcze niezbędne dla właściwego opracowania tematu. Na samym początku należy wskazać na metodę problemową, która ma swoje uzasadnienie w omawianiu etapów rozwoju diecezji częstochowskiej pod rządami bp Stefana Bareły. Wykorzystano także metodę indukcyjną potrzebną do przedstawienia mechanizmów zmian jakie miały miejsce w Kościele częstochowskim w badanym okresie. Metoda porównawcza umożliwiła przedstawienie przeobrażeń, które miały miejsce w funkcjonowaniu urzędów i instytucji kościelnych, a także kwestii tworzenia nowych kolegiów doradczych biskupa diecezjalnego. Z racji tego, iż podstawa źródłowa pracy w dużej części składa się z aktów prawa kościelnego i świeckiego pożyteczną metodą badawczą okazała się metoda prawno-historyczna.

Baza źródłowa

Niniejsza rozprawa doktorska powstała na podstawie szerokiej bazy źródłowej, w której dominują materiały niewykorzystywane do tej pory w badaniach naukowych. Praca ta powstała przede wszystkim na podstawie źródeł zgromadzonych w wielu archiwach kościelnych i państwowych. Ponadto wykorzystano też zbiory przepisów prawa kościelnego oraz świeckiego. Ważną częścią bazy źródłowej są też materiały zamieszczone w publikatorach kurii diecezjalnej w Częstochowie. Były to przede wszystkim „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” oraz „Okólniki diecezji częstochowskiej”. W pracy wykorzystano również liczne artykuły prasowe (głównie Tygodnik Katolicki „Niedziela”), a także źródła drukowane w postaci ukazujących się schematyzmów diecezjalnych oraz pamiętników duchowieństwa.

w *Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, ZCz, t.37, Częstochowa 2011; W. Właźlak, *Koronowane wizerunki Najświętszej Maryi Panny w Archidiecezji częstochowskiej*, ZCz, t. 34, Częstochowa 2007.

Archiwalia

Podstawą bazy źródłowej są akta i dokumenty przechowywane w kościelnych i państwowych archiwach. Na wyróżnienie zasługuje Archiwum Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, gdzie przechowywane są archiwalia będące wytworem prac kurii diecezjalnej oraz podległych temu rządowi jednostek i agend, a także zbiory akt stanowiących dokumentację najważniejszych wydarzeń mających miejsce na terytorium diecezji częstochowskiej. Są to zespoły aktowe: kurii diecezjalnej w Częstochowie, sądu biskupiego, rady kapłańskiej, rady duszpasterskiej, rady administracyjnej, Kapituły kolegiackiej w Wieluniu, komisji liturgicznych, komisji gospodarczo-budowlanych, II Synodu diecezji częstochowskiej, zespołów redakcyjnych periodyków wydawanych przez kurię diecezjalną w Częstochowie, Wyższego Seminarium Duchownego, Niższego Seminarium Duchownego, Instytutu Teologicznego, *Tirocinium Pastorale* oraz Diecezjalnego Dzieła i Ośrodka Powołań Kościelnych. W zasobach tego archiwum znajdują się też akta dotyczące erygowania nowych placówek duszpasterskich oraz działań ordynariusza i kurii diecezjalnej w zakresie powiększania infrastruktury sakralnej w diecezji częstochowskiej. Do tego należy wymienić zespoły aktowe poszczególnych dekanatów oraz rejonów i okręgów duszpasterskich. Kolejną grupą akt znajdujących się w Archiwum Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, a wykorzystaną do pracy są akta personalne duchowieństwa diecezjalnego, w tym akta bp Stefana Bareły i biskupów pomocniczych. Na szczególną uwagę zasługuje spuścizna po trzecim biskupie częstochowskim zawierająca dokumentację życia trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej.

Do przygotowania niniejszej rozprawy doktorskiej wykorzystano także akta i dokumenty zgromadzone w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza. W szczególności zespół archiwalny wytworzony wskutek prac II Synodu diecezji częstochowskiej, a także protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1964-1984, które zawierają wartościowe informacje o ówczesnym stanie duchowo-materialnym diecezji częstochowskiej.

Pożyteczny materiał źródłowy został także pozyskany wskutek kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Kapituły Bazyliki katedralnej w Częstochowie. W jej trakcie pozyskano przede wszystkim maszynopisy protokołów posiedzeń kapituły, które stanowią zapis spraw rozważanych podczas poszczególnych posiedzeń tego gremium. Oprócz tego w pracy tej wykorzystano dekrety nominacyjne duchowieństwa diecezji częstochowskiej na poszczególne stanowiska w kapitule, akta dotyczące spraw

gospodarczych oraz pisma z osobistymi prośbami członków Kapituły Bazyliki katedralnej w Częstochowie.

W celu zgromadzenia niezbędnej dla opracowania zagadnienia problemowego tej pracy bazy źródłowej przeprowadzono także kwerendę w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Na uwagę zasługują zgromadzone w nim akta Urzędu ds. Wyznań dotyczące kurii diecezjalnej w Częstochowie. Pozostałe akta wytworzone przez aparat władzy państwowej zostały pozyskane przez autora niniejszej pracy podczas kwerendy w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Częstochowie.

Prawodawstwo kościelne

W latach posługi pasterskiej w diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły funkcjonowanie kościołów partykularnych opierało się przede wszystkim na Kodeksie Prawa Kanonicznego promulgowanym w 1917 r. przez Ojca Świętego Benedykta XV²⁷. Jednakże po 1965 r.²⁸ coraz większe znaczenie w organizacji kościołów partykularnych odgrywało prawodawstwo *Vaticanum II* i akta prawodawstwa posoborowego. Kulminacyjnym momentem procesu prawotwórczego mającego miejsce w Kościele powszechnym po zakończeniu soboru powszechnego było promulgowanie w 1983 r. przez Ojca Świętego Jana Pawła II nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, którego treść stanowi kwintesencję posoborowej odnowy Kościoła rzymskokatolickiego²⁹. Oprócz wymienionych kodyfikacji prawa kanonicznego kluczowymi dla tej pracy źródłami były konstytucje, dekryty i deklaracje przyjęte przez Sobór Watykański II. Z wymienionych aktów prawa Kościoła powszechnego w niniejszej dysertacji wykorzystano teksty: Konstytucji o Liturgii świętej (*Sacrosanctum Concilium*)³⁰, Konstytucji dogmatycznej o Kościele (*Lumen Gentium*)³¹, Konstytucji duszpasterskiej o Kościele współczesnym (*Gaudium et Spes*)³², Dekretu o środkach społecznego przekazu (*Inter mirifica*)³³, Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (*Christus Dominus*)³⁴, Dekretu o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego (*Perfectae caritatis*)³⁵,

²⁷ *Codex iuris Canonici Pii X Pontifici Maximi digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), s. 3-321. (dalej: *KPK 1917 r.*)

²⁸ Jest to data zakończenia obrad Soboru Watykańskiego II; *Kościół w obliczu reformy*, red. D. Flanagan, s. 5-6.

²⁹ *Codex iuris Canonici Joannis Paulis Papae promulgatus*, AAS 75 (1983), s. 1-317. (dalej: *KPK 1983 r.*)

³⁰ *Sacrosanctum Concilium*, AAS 56 (1964), s. 107-111.

³¹ *Lumen Gentium*, AAS 57 (1965), s. 5-75.

³² *Gaudium et Spes*, AAS 58 (1966), s. 1025-1115.

³³ *Inter mirifica*, AAS, AAS 56 (1964), s. 145-153.

³⁴ *Christus Dominus*, AAS 58 (1966), s. 673-696.

³⁵ *Perfectae caritatis*, AAS 58 (1966), s. 702-712.

Dekretu o formacji kapłańskiej (*Optatam totius*)³⁶, Dekretu o apostołstwie świeckich (*Apostolicam actuositatem*)³⁷, Dekretu o misyjnej działalności Kościoła (*Ad gentes divinitus*)³⁸, Dekretu o posłudze i życiu prezbiterów (*Presbyterorum ordinis*)³⁹, Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim (*Gravissimum educationis*) i Deklaracji o wolności religijnej (*Dignitatis humanae*)⁴⁰.

Ważnymi źródłami są listy papieskie posiadające charakter dekretu (*Motu proprio*). Ich treść zawierała wytyczne co do reformy diecezjalnych urzędów oraz instytucji, a także tworzenia nowych, kolegialnych organów doradczych biskupa diecezjalnego. Zatem w pracy tej wykorzystano *Motu proprio: Pastorale munus* – udzielającym biskupom pewnych uprawnień i przywilejów⁴¹, *Apostolica sollicitudo* – ustanawiające Synod biskupów dla Kościoła powszechnego⁴², *De episcoporum muneribus* – zawierające przepisy dotyczące władzy dyspensowania przez biskupów⁴³, *Ecclesiae Sanctae* – ustanawiające przepisy wykonawcze do niektórych dekretów Soboru Watykańskiego II⁴⁴. Oprócz powyższych w tej pracy wykorzystano także dokumenty wydane przez dykasterie kurii rzymskiej. Przede wszystkim była to instrukcja Kongregacji Biskupów *Ecclesiae Imago* dotycząca pasterskiej posługi biskupów w Kościele powszechnym⁴⁵. Warto także wspomnieć o dokumentach watykańskich kongregacji normujących zadania biskupów pomocniczych i biskupów koadiutorów. Były to: Konstytucja apostolska *regimini ecclesiae universe*⁴⁶, Dekret Kongregacji Spraw Kultu Bożego z dnia 9 X 1972 r.⁴⁷, Instrukcja papieskiego sekretariatu stanu *Ut sive* z dnia 31 III 1969 r.⁴⁸.

W pracy wykorzystano także zbiory partykularnego prawa diecezji częstochowskiej. Były to publikacje będące owocem prac dwóch synodów odprawionych przez Kościół częstochowski. Pozwoliły one na analizę stanu prawnego diecezji

³⁶ *Optatam totius*, AAS 58 (1966), s. 712-727.

³⁷ *Apostolicam actuositatem*, AAS 58 (1966), s. 837-864.

³⁸ *Ad gentes divinitus*, AAS 58 (1966), s. 947-990.

³⁹ *Presbyterorum ordinis*, AAS 58 (1966), s. 991-1024.

⁴⁰ *Dignitatis humanae*, AAS 58 (1966), s. 929-946.

⁴¹ *Pastorale Munus*, AAS, 56 (1964), s. 5-12.

⁴² *Apostolica Sollicitudo*, AAS, 57 (1965), s. 775-780.

⁴³ *De episcoporum muneribus*, AAS, 58 (1966), s. 467-472.

⁴⁴ *Ecclesiae Sanctae*, AAS, 58 (1966), s. 757-787.

⁴⁵ *Ecclesiae Imago* [w:] *Ustrój hierarchiczny Kościoła...*, s. 403-517.

⁴⁶ *Konstytucja Apostolska Regimini Ecclesiae universae*, nr 49 [w:] PPK, t. II, z.1, n. 1557.

⁴⁷ *Dekret Kongregacji Spraw Kultu Bożego z dnia 9 X 1972 r.* [w:] AAS 64 (1972), s. 692-694.

⁴⁸ *Instrukcja papieskiego sekretariatu stanu Ut sive z dnia 31 III 1969 r.* [w:] PPK, t. II, z. 1, n. 2475.

częstochowskiej przed Soborem Watykańskim II oraz w dobie wprowadzania na grunt częstochowskiego kościoła partykularnego posoborowego prawodawstwa kościelnego.

Publikatory kurii diecezjalnej

Niezwykle istotne i często wykorzystywane w dysertacji były materiały źródłowe udostępniane w pierwotnym zamiarze duchowieństwu diecezjalnemu w ramach tzw. publikatorów częstochowskiej kurii diecezjalnej, którymi były (Częstochowskie) Wiadomości Diecezjalne (od 1992 r. Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej) oraz Okólniki diecezji częstochowskiej. Zawierały one rozporządzenia władz państwowych odnoszące się do Kościoła rzymskokatolickiego, akta Stolicy Apostolskiej, komunikaty i zarządzenia Episkopatu Polski, informacje o zmianach personalnych w diecezji częstochowskiej, a także akty prawa partykularnego w postaci dekretów i zarządzeń biskupa częstochowskiego. Ponadto na łamach tego publikatora ukazywały się biogramy zmarłych kapłanów diecezji częstochowskiej oraz artykuły historyczne odnoszące się w swej treści do dziejów Kościoła częstochowskiego. Z kolei Okólniki diecezji częstochowskiej zawierały podobną treść z wyjątkiem publikacji z zakresu prawodawstwa świeckiego, biogramów duchowieństwa oraz artykułów historycznych. Treści zawarte w obu publikatorach kurii diecezjalnej w Częstochowie okazały się niezbędne w każdym z rozdziałów niniejszej pracy. Ponadto specyfika tej pracy doktorskiej stała się przesłanką, wedle której istotnym zbiorem materiałów źródłowych stały się Katalogi kościołów i duchowieństwa (archi)diecezji częstochowskiej. Zawierają one bowiem zestawienie składających się na strukturę administracyjną diecezji częstochowskiej: parafii, dekanatów i ponad dekanalnych struktur częstochowskiego kościoła partykularnego. Oprócz tego treść katalogów oparta była na schematach funkcjonowania urzędów i instytucji diecezjalnych, w tym kurii biskupiej w Częstochowie. Katalogi kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej bogate były też w rysy historyczne parafii wchodzących w skład diecezji częstochowskiej, jak i również samej diecezji oraz biografie biskupów częstochowskich.

Prasa

Przydatne dla pracy były także artykuły prasowe opublikowane na łamach Tygodnika Katolickiego „Niedziela”. Powołany do funkcjonowania w 1926 r. przez bp Teodora Kubinę periodyk jest niewątpliwie jednym z większych osiągnięć wspólnoty Kościoła częstochowskiego w jego dziejach. Czasopismo, które pierwotnie miało być tylko pomocą duszpasterską dla duchowieństwa diecezjalnego zyskało status ogólnopolski i jednocześnie stało się jednym z największych, katolickich pism na

polskim rynku mediów. Publikowane w „Niedzieli” artykuły poświęcone życiu duchowieństwa częstochowskiego stały się w niniejszej pracy cennym uzupełnieniem podstawy źródłowej biografii biskupów oraz księży piastujących poszczególne stanowiska w aparacie administracyjnym diecezji częstochowskiej. Ponadto w kolejnych numerach czasopisma publikowano artykuły podejmujące w swej treści działalność parafii podległych zwierzchnictwu biskupa częstochowskiego oraz opisujące trudności związane z powstawaniem obiektów sakralnych na terenie Kościoła częstochowskiego. Te teksty okazały się niezwykle przydatne w opisie rozwoju sieci parafialnej podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły, a także przy opisywaniu wszelkich kwestii związanych z budownictwem sakralnym.

Układ pracy

Praca ta składa się z sześciu rozdziałów, z których każdy stanowi syntezę odrębnego problemu dotyczącego procesu organizacyjno-ustrojowego Kościoła częstochowskiego. Treść właściwą poprzedza wstęp zawierający główny problem badawczy.

Rozdział pierwszy poświęcony jest przeszłości diecezji częstochowskiej oraz jej charakterystyce i zróżnicowaniu terytorialnemu. Jego celem jest wprowadzenie czytelnika w specyfikę dziejów częstochowskiego kościoła partykularnego. Zawiera on opis utworzenia diecezji częstochowskiej, jej kształtowania w okresie II Rzeczypospolitej oraz nakreśla trudy walki o zachowanie swojej tożsamości w czasie okupacji niemieckiej ziem polskich. W rozdziale tym przedstawiono także dzieje Kościoła częstochowskiego w pierwszym okresie funkcjonowania w Polsce ustroju komunistycznego. Narracja kończy się w momencie objęcia rządów w diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę. Rozdział zakończony jest opisem zróżnicowania terytorialnego częstochowskiego Kościoła partykularnego ukazany poprzez pryzmat regionów diecezji częstochowskiej.

Treść drugiego rozdziału dysertacji została skoncentrowana wokół schematyzmu hierarchicznego częstochowskiego kościoła partykularnego. Omówiono źródła władzy biskupiej określone w Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 r. i 1983 r. oraz w postanowieniach Soboru Watykańskiego II. Ponadto przedstawiono rys biograficzny bp Stefana Bareły ukazany poprzez pryzmat jego drogi do godności biskupiej, a także późniejszych, pasterskich poczynań wraz z czynnościami związanymi z organizacją II Synodu diecezji częstochowskiej. Omówiona zostanie także działalność biskupów pomocniczych diecezji częstochowskiej, którzy wspierali swoją posługą poczynania

trzeciego biskupa częstochowskiego. W związku z tym przedstawiona zostanie ich pozycja prawna, a także zakres zadań, jakimi zostali obdarzeni w częstochowskim kościele partykularnym. Ponadto kwestia biskupów pomocniczych zostanie uzupełniona o biogramy duchownych pełniących tę godność w latach pontyfikatu bp Stefana Bareły. W rozdziale tym podjęte będą także rozważania nad pozycją prawno-kanoniczną duchowieństwa tworzącego strukturę personalną diecezji częstochowskiej w okresie posługi trzeciego biskupa częstochowskiego. Dlatego scharakteryzowane zostaną wybrane kwestie dotyczące posługi duchowieństwa dekanalnego w częstochowskim Kościele partykularnym, a także posługi proboszczów oraz wikariuszy.

Trzeci rozdział tej pracy stanowi charakterystykę kurii diecezjalnej jako głównego zaplecza administracyjnego diecezji częstochowskiej w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły. Szeroko omówione w nim zostanie pojęcie kurii diecezjalnej, jak i również struktura organizacyjna tego urzędu oparta o kancelarię, poszczególne wydziały i przede wszystkim pracę wikariuszy generalnych. Przedstawiono również kwestie organizacyjno-ustrojowe odnoszące się do funkcjonowania Sądu Biskupiego tym samym przybliżając zakres obowiązków duchowieństwa tworzącego trybunał diecezjalny w latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły.

Wykładnia Soboru Watykańskiego II wyniosła na piedestał współodpowiedzialność biskupa, prezbiterium oraz wiernych za losy kościołów partykularnych, w których egzystują. Stąd rozdział czwarty niniejszej pracy poświęcony jest funkcjonowaniu w ramach struktur diecezji częstochowskiej organów kolegialnych, których zadaniem było niesienie pomocy biskupowi częstochowskiemu w wielu elementach sprawowania władzy nad Kościołem częstochowskim. Funkcjonowanie tych organów zostało przedstawione na podstawie przepisów prawa kościelnego dotyczących powoływania i działalności tego typu kolegiów. Rozdział ten odnosi się w swej treści do działalności organów odpowiadających za doradzanie biskupowi częstochowskiemu w konkretnych płaszczyznach funkcjonowania diecezji częstochowskiej. Były to: sprawy życia kapłańskiego, kwestie materialno-ekonomiczne oraz liturgiczne.

Rozdział piąty poświęcony jest przemianom w funkcjonowaniu instytucji naukowo-dydaktycznych i społecznych diecezji częstochowskiej. Omówiono w nim: Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie, Niższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej oraz kształtujące się w trakcie pontyfikatu bp Stefana Bareły instytucje nawiązujące w sposobie swej działalności do bytowania szkół wyższych. W rozdziale ukazano formację intelektualną duchowieństwa

i wiernych jako jeden z głównych filarów Kościoła częstochowskiego. Ponadto omówiono znaczenia dla częstochowskiego kościoła partykularnego Tygodnika katolickiego „Niedziela” – religijno-społecznego periodyku będącego istotnym narzędziem ewangelizacji w polskim Kościele katolickim.

Rozdział szósty dotyczy rozwoju terytorialnego diecezji częstochowskiej. Omówione w nim zostały przeobrażenia, które miały miejsce w kształcie diecezjalnej sieci dekanalnej i ponaddekanalnej, a następnie problemy rozwoju sieci parafialnej oraz budownictwa sakralnego na terytorium Kościoła częstochowskiego. W tym miejscu ukazane zostaną wzajemne zależności diecezjalnych struktur terenowych, a także to jaki wpływ na ich rozwój miały czynniki warunkujące zmiany zachodzące na terenach diecezji częstochowskiej.

Całość pracy podsumowana będzie zakończeniem zawierającym: odpowiedź na postawione we wstępie pytania problemowe, omówienie trudności mających miejsce podczas badań związanych z przygotowaniem tej rozprawy, a także postulaty badawcze sformułowane na bazie przeprowadzonych badań naukowych. Integralną częścią pracy jest również bibliografia.

Dziękuję za pomoc i merytoryczne wsparcie podczas badań naukowych nad niniejszą dysertacją ks. prof. Pawłowi Wolnickiemu oraz wszystkim osobom, które udzieliły mi w tym czasie swojej pomocy.

ROZDZIAŁ I

Przeszłość i specyfika terenów Kościoła częstochowskiego

1. Geneza utworzenia i funkcjonowanie do 1939 r.

Utworzenie diecezji częstochowskiej jako osobnej, samodzielnej jednostki administracyjnej Kościoła katolickiego w Polsce było skutkiem unormowania sytuacji prawnej Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Proces ten postępował stopniowo. Taki stan rzeczy uwarunkowany był kwestiami ideologicznymi i zmianami społeczno – politycznymi, które zachodziły w dopiero co odradzającym się po 123 latach zaborów państwie polskim¹. Najistotniejszym problemem było to, jaki kształt przybiorą relacje pomiędzy instytucją Kościoła katolickiego a władzą świecką. Rozważano dwie koncepcje, gdzie pierwsza zakładała całkowity rozdział obu stron, a druga była projektem państwa o charakterze wyznaniowym, gdzie silna pozycja Kościoła katolickiego miała zostać zagwarantowana w nowej konstytucji².

Pierwsze regulacje prawne odnoszące się do kwestii wyznaniowych zostały zawarte w tzw. małej konstytucji, która została przyjęta 20 II 1919 r³. Artykuły nr 87-113 oraz 113-116 tego aktu prawnego określały rodzaj relacji między Kościołem katolickim a państwem polskim. Połączono w nich wolność wyznania z powszechnymi prawami obywatelskimi. Wspomniana kodyfikacja prawna była wstępem do szczegółowego uregulowania stosunków wyznaniowych w państwie polskim⁴. To nastąpiło z chwilą uchwalenia pierwszej, pełnej ustawy zasadniczej po odrodzeniu się polskiej państwowości z ponad wiekowych zaborów. 17 III 1921 r. zaczęła obowiązywać nowa konstytucja zwana potocznie marcową⁵. Nadawała ona Kościołowi szeroką swobodę funkcjonowania w przestrzeni publicznej. Jej ujednolicony tekst rozpoczynał się od religijnej inwokacji, która wskazywała na dużą symbiozę państwa i Kościoła katolickiego oraz ukazywała duchowy kontekst odzyskania przez Polskę niepodległości⁷.

¹ P. Wolnicki, *Pergaminy proweniencji papieskiej dla diecezji i archidiecezji częstochowskiej* [w:] Archiwa i kancelarie w służbie Kościoła i nauki, red. Właźlak W., Zawitkowska W., Rzeszów 2012, s. 27.

² J. Osuchowski, *Prawo wyznaniowe Rzeczypospolitej Polskiej 1918 -1939*, Warszawa 1967, s. 83.

³ *Uchwała z dnia 20 II 1919 r. o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa*, Dz.U. 1919 nr 19 poz. 226.

⁴ M. Adamczyk, S. Pastuszka, *Konstytucje polskie w rozwoju dziejowym 1791-1982*, Warszawa 1985, s. 19-20, 113,244.

⁵ K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej*, Warszawa – Poznań 1988, s. 54.

⁶ Kolejna ustawa zasadnicza w II Rzeczypospolitej przyjęta została w dniu 23 II 1935 r. Konstytucja nazywana zwyczajowo „kwietniową” nie zmieniła w zasadniczy sposób dotychczasowej pozycji Kościoła rzymskokatolickiego w państwie polskim; *Ustawa konstytucyjna dnia 23 II 1935 r.*, Dz. U. 1935 nr 30 poz. 227.

⁷ *Preambula do Ustawy zasadniczej z dnia 17 III 1921 r.*, Dz.U. 1921 nr 44 poz. 267.

Potwierdzało to wagę, jaką władze państwowe przykładały do tradycyjnej religijności Polaków. Dostrzeżono także w Kościele katolickim jego wpływ na społeczeństwo i w związku z tym podjęto kroki, które miały ustanowić pomiędzy władzą duchową a świecką relacje na poziomie partnerskim⁸. Konstytucja była więc istotnym *novum* w wielowiekowej historii relacji Kościoła katolickiego i państwa na ziemiach polskich. Standardowe relacje hierarchii kościelnej i wiernych dzięki nowemu prawodawstwu przyjęły w pełni publiczny charakter⁹. Ustawa zasadnicza z 17 III 1921 r. dopuszczała możliwość używania podczas ceremonii państwowych elementów symboliki religijnej, co jednoznacznie wskazywało na przyjazne nastawienie do Kościoła rzymskokatolickiego oraz na szacunek władzy świeckiej dla jego dziedzictwa kulturowo-historycznego w Polsce (art. 54). Ważnym zapisem, szczególnie z punktu widzenia polskiej tradycji religijnej, w której publiczny kult jest symbolem odważnego wyznania wiary był art. 111 mówiący, iż każdy obywatel ma prawo do wolności sumienia i wyznania, a także nie może być ograniczany z powodu swojego w wyznania w żadnych z przysługujących mu praw obywatelskich. Ponadto artykuł ten zapewniał wszystkim obywatelom Polski swobodę publicznego wyznawania swojej wiary (art. 111). Warto także nadmienić, iż konstytucja marcowa wносиła do życia publicznego zasadę prymatu obowiązków obywatelskich nad obowiązkami religijnymi, przez co wprowadzono niejako równowagę pomiędzy szerokimi przywilejami Kościoła katolickiego a interesem państwa. Państwo polskie zabezpieczyło swoje interesy w stosunkach z Kościołem katolickim w art. 112. Stanowił on bowiem, że wolność sumienia i wyznania nie może być powodem uchylania się od przestrzegania prawa z powodu swoich przekonań religijnych¹⁰.

Przychylnie nastawienie władz państwowych do Kościoła katolickiego wyrażone w konstytucji stworzyło przestrzeń do unormowania relacji ze Stolicą Apostolską. Podmiotowość Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej obejmowało prawo do zawierania umów bilateralnych i multilateralnych z innymi podmiotami publicznego prawa międzynarodowego. Dlatego Kościół katolicki dążył do osiągnięcia w poszczególnych państwach możliwie jak największej niezależności¹¹. W przypadku

⁸ Potwierdzeniem tego były także słowa przysięgi, którą zgodnie z konstytucją musiał złożyć prezydent RP przed objęciem urzędu. Sytuacja ta uzmysławiała to, jak duży wpływ na ówczesną politykę państwa miały kwestie wyznaniowe.

⁹ Można przyjąć, iż przy tworzeniu konstytucji marcowej kwestie wyznaniowe ze względu na ich obecność w nowej ustawie zasadniczej stały się elementem prawotwórczym w odrodzonej Rzeczypospolitej.

¹⁰ J. Osuchowski, dz. cyt., s. 94; Art. 112.

¹¹ J. Krukowski, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993, s. 161.

Polski był to konkordat zawarty 10 II 1925 r. pomiędzy Polską a Stolicą Apostolską, dzięki któremu Kościół katolicki uzyskał na terenie ówczesnej Rzeczypospolitej gwarancję niezależności oraz szeroką swobodę w wypełnianiu swojej misji¹². Konkordat zawierał również artykuły będące ochroną interesów państwa polskiego. W art. 8 władza państwowa nakazała duchowieństwu rzymskokatolickiemu w Polsce obowiązkowe sprawowanie Mszy św. w święto narodowe 3 Maja. Wspomniany artykuł zawierał również tekst specjalnej modlitwy w intencji pomyślności Rzeczypospolitej i jej prezydenta, który został ustalony przez Episkopat Polski. Kluczowym dla relacji odradzającego się państwa polskiego i Kościoła katolickiego był art. 9, który zabezpieczał prawo władzy państwowej do samostanowienia granic Rzeczypospolitej. Ponadto w artykule tym Stolica Apostolska zobowiązała się do konsultowania z rządem polskim wszelkich zmian granic prowincji i diecezji oraz do obsadzania poszczególnych ordynariatów biskupami będącymi tylko i wyłącznie obywatelami Polski. Ten przepis był przede wszystkim wyrazem uznania ze strony Watykanu dla odrodzonego po ponad wiekowych zaborach państwa polskiego. Polski rząd zagwarantował sobie także prawo do kontroli obsady wyższych stanowisk zakonnych. Zgoda Kościoła katolickiego na ten fakt była przejawem troski o zachowanie spójności i wewnętrznej integralności Rzeczypospolitej. Dopełnieniem tego przepisu był art. 11, który nakazywał konsultowanie obsad diecezji, archidiecezji oraz ordynariatów połowych z prezydentem Polski. Jasno określał i rozdzielał on bowiem kompetencje władzy duchowej i władzy państwowej, dzięki czemu oba te podmioty mogły funkcjonować w harmonii¹³. Konkordat stał się jednak przede wszystkim podstawą do wprowadzenia nowego podziału terytorialnego Kościoła katolickiego w Polsce, co miało znacznie ułatwić misję Kościoła w dopiero co odbudowującej swoją państwowość Polsce¹⁴.

Pierwotne koncepcje zmian na mapie administracyjnej Kościoła katolickiego w Polsce były przedstawiane przez członków Episkopatu Polski jeszcze przed zawarciem konkordatu. Najważniejszą inicjatywą było opracowanie "Projektu granic diecezji i metropolii w Rzeczypospolitej". Jego autorami byli bp Henryk Przeździecki i bp Romuald Jałbrzykowski. Projekt ten zawierał nowy podział terytorialny Kościoła katolickiego na ziemiach polskich i stał się zarazem ważną inspiracją dla twórców

¹² B. Kumor, *Historia Kościoła. Czasy Współczesne 1914 -1992*, Lublin 1995, s. 389; J. Jurkiewicz, *Watykan a Polska w okresie międzywojennym 1918-1939*, Warszawa 1960, s. 36.

¹³ J. Krukowski, *Kościół i państwo...*, s. 161.

¹⁴ B. Kumor, *Historia Kościoła...*, s. 391; J. Dębiński, *O konkordacie polskim z 1925 roku*, SCh, t.14, nr 1, Warszawa 2007, s. 169-173.

konkordatu¹⁵. Inicjatywa wspomnianych biskupów była podyktowana zmianami, jakie zaszły po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Nowa mapa polityczna Europy spowodowała, iż dawny kształt administracji terytorialnej Kościoła w Polsce nie pokrywał się z ówczesnymi granicami państwa polskiego¹⁶. Warto także zauważyć, że w wielu regionach gwałtownie wzrosła liczba mieszkańców, a także pojawiły się zupełnie nowe formy pobożności związane najczęściej z wielowiekowymi miejscami kultu¹⁷. Założenia zawarte we wspomnianym projekcie znalazły swoje urzeczywistnienie w bulli papieskiej *Vixdum Poloniae Unitas*¹⁸. Datowany na 28 X 1925 r. dokument gruntownie reorganizował ówczesny podział terytorialny Kościoła katolickiego w Polsce. Wówczas oprócz diecezji częstochowskiej do życia powołano diecezję katowicką, diecezję pińską oraz diecezję łomżyńską. Ponadto 30 XII 1925 r. papież usankcjonował status Kościoła katolickiego na terenie Wolnego Miasta Gdańsk, ustanawiając tym samym diecezję gdańską, która podlegała bezpośrednio jurysdykcji Stolicy Apostolskiej¹⁹.

Nadanie Kościołowi częstochowskiemu statusu diecezji było także spowodowane czynnikami stricte religijnymi²⁰. Głównym była obecność sanktuarium jasnogórskiego i jego wieloaspektowy wymiar, który przejawia się w pojmowaniu Jasnej Góry jako centrum duchowego Narodu Polskiego oraz głównego ośrodka pątniczego na ziemiach polskich²¹. Nawiązując do kontekstu historycznego należy nadmienić, iż dwa wymienione powyżej czynniki znajdują swoje potwierdzenie w źródłach pochodzących z XV i XVI w. To wtedy Jasna Góra stała się celem pątnicznych wędrówek, a kult ikony Matki Bożej zyskiwał coraz większą popularność wśród mieszkańców ziem polskich²². Wymiar religijny jasnogórskiego sanktuarium jest również ściśle powiązany z patriotycznymi, a także społeczno – politycznymi kwestiami. Jasna Góra była przez wieki miejscem kształtowania się świadomości patriotycznej. Klasztor w wielu momentach polskiej historii pozostawał miejscem organizowania uroczystości, których

¹⁵ B. Kumor, *Projekty reorganizacji Kościoła polskiego w latach 1918-1925*, ŚSHT, t.8, Katowice 1975, s. 157-158.

¹⁶ Tenże, *Rozwój organizacji metropolitarnej i diecezjalnej na historycznych ziemiach polskich (1000-1992)*, RS, t.4, Rzeszów 1997, s. 219-220.

¹⁷ J. Związek, *Początki diecezji częstochowskiej, a Jasna Góra*, SC, t.6, Częstochowa 1987, s. 23.

¹⁸ Tenże, *Powstanie diecezji częstochowskiej*, CzST, t.2, Częstochowa 1974, s. 14.

¹⁹ *Bulla Vixdum Poloniae Unitas*, WD, R 1, Częstochowa 1926, s. 1-2.

²⁰ Bp Stefan Bareła, *Działalność duszpasterska Sanktuarium Jasnogórskiego wyrażona w danych statystycznych (Przemówienie nadane przez Radio Watykańskie 9 XII 1977 r.)*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 37-38.

²¹ *List pasterski z Jasnej Góry w związku z jubileuszem Jasnogórskiego Sanktuarium Królowej Polski-Historia Cudownego Obrazu*, CZWD, R.50, Częstochowa 1976, s. 205-208.

²² A. Witkowska, *Najstarsze źródła do dziejów jasnogórskiego kultu pątniczego*, SC, t. 5, Częstochowa 1984, s. 58.

wymiar skupiał się także wokół spraw, którymi aktualnie żyło społeczeństwo polskie²³. Szczególnie w okresie rozbiorów Jasna Góra była dla Polaków wyjątkową przestrzenią wolności i symbolem suwerenności państwowej, nierozzerwalności Narodu oraz spoiwem dla wszystkich idei narodowowyzwoleńczych. Po odzyskaniu niepodległości sanktuarium nadal integrowało naród i promowało w nim postawy religijne, kulturowe i społeczne, co było niezwykle istotne ze względu na różnorodność tradycji wynikającej ze specyfiki poszczególnych zaborów.

Innym, znaczącym czynnikiem, który wpłynął na decyzje o powołaniu do życia diecezji częstochowskiej była silna pozycja gospodarcza stolicy biskupstwa – Częstochowy²⁴. Szczególnie należy tutaj wspomnieć o przemyśle hutniczym oraz włókiennictwie, dzięki którym stale wzrastała liczba mieszkańców, przez co Częstochowa znajdowała się w okresie międzywojnia, wśród dziesięciu najludniejszych miast w Polsce. Częstochowa stała się celem migracji zarobkowej dla mieszkańców okolicznych miejscowości. Ponadto przez miasto przebiegała trasa kolejowa, co czyniło z Częstochowy ważny punkt komunikacyjny w Polsce²⁵.

Diecezja częstochowska powstała 28 X 1925 r²⁶. Została ona utworzona z południowych terenów dawnej diecezji wrocławskiej, a także południowo – zachodniej części dawnej diecezji kieleckiej²⁷. Jej administratorem został ordynariusz diecezji kujawsko – kaliskiej bp Stanisław Zdzitowiecki. Ten jednak zdecydował się powierzyć pieczę nad Kościołem częstochowskim bp Władysławowi Krynickiemu²⁸.

Instalacja pierwszego biskupa częstochowskiego musiała zostać przeprowadzona w zgodzie z obowiązującym wówczas prawem jasno określającym zasady sprawowania władzy pasterskiej na terenie diecezji. Zgodnie z prawem kanonicznym z 1917 r. źródłem władzy biskupiej było Prawo Boże, a jej uczestnikami oprócz samego biskupa byli sufragani, koadiutorzy, kuria diecezjalna, kapituły kanoników, konsultorzy diecezjalni,

²³ H. Dominiczak, *Wpływ klasztoru jasnogórskiego na postawy patriotyczne Polaków*, SC, t. 18, Częstochowa 1998, s. 39.

²⁴ W. Palus, *Życie społeczno-polityczne w Częstochowie w latach rewolucji 1905-1907*, Częstochowa 2003, s. 11-12.

²⁵ J. Związek, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 1990, s. 18.

²⁶ Graniczyła ona od północy z diecezjami: wrocławską i łódzką, od wschodu z diecezjami sandomierską i kielecką oraz Archidiecezją krakowską. Z kolei od strony południowo – zachodniej diecezja częstochowska sąsiadowała z diecezją śląską, diecezją wrocławską oraz archidiecezją poznańską. Powierzchnia terytorium diecezji częstochowskiej wynosiła wówczas 8542 km². Należy także nadmienić, iż wskazane w bulli erekcyjnej granice diecezji częstochowskiej rozwiązały problematyczną kwestię przynależności diecezjalnej miejscowości nadgranicznych; *Bulla Vixdum Poloniae Unitas*, WD. R I, 1926, s. 1-2.

²⁷ Tenże, *Częstochowa stolicą diecezji* [w:] CzDMK, red. R. Szwed, Częstochowa 2006, t.3, s. 214.

²⁸ Tenże, *Dzieje diecezji...*, s. 62.

wikariusze kapitulni, proboszczowie parafialni i rządcy kościołów. Sam biskup był rozumiany jako następca apostołów, który z Boskiego postanowienia otrzymał zarząd nad danym Kościołem partykularnym, czyli w tym przypadku diecezją. Biskup posiadał pełnię władzy święceń oraz pełnię władzy jurysdykcji, co sprowadzało się do sprawowania władzy w zakresie wewnętrznym oraz zewnętrznym w określonej diecezji²⁹.

Jurysdykcja biskupia miała charakter zwyczajny, a nie zlecony. Ponadto władza biskupia była przywilejem własnym, a więc biskup sprawował ją w swoim własnym imieniu i w tym aspekcie pozostawał wolnym od wpływów papieża. Nie był więc on wikariuszem papieskim, lecz posiadał swoistą autonomię stąd biskupów – rządców poszczególnych diecezji nazywa się ordynariuszami od łac. *ordinarius*, *iudex ordinarius*. Władza biskupia nie mogła być także ograniczana przez kapitułę katedralną, czy też postanowienia synodów diecezjalnych. Wymienione organa były tylko ciałami doradczymi, u których ordynariusz diecezji mógł zasięgać opinii. Warto także nadmienić, iż biskup – ordynariusz pełnił swoją władzę tylko w obrębie powierzonej mu diecezji³⁰.

Pierwszym ordynariuszem diecezji częstochowskiej został ks. Teodor Kubina. Został on konsekrowany na biskupa w dniu 14 XII 1925 r. na Jasnej Górze. Głównym konsekratorem był kard. Adam Sapieha³¹. Kubina był świadom wyzwań, które zostały postawione przed nim jako pasterzem nowego partykularnego Kościoła – części Kościoła powszechnego. Były nimi przede wszystkim powinność zorganizowania urzędów diecezjalnych, których sprawne funkcjonowanie miało zapewnić stabilny rozwój diecezji częstochowskiej³². Ponadto doskonale zdawał sobie również sprawę z dużej roli osób świeckich w dziele ewangelizacyjnym realizowanym przez Kościół katolicki. Dlatego też wzrosło znaczenie świeckich organizacji religijnych na terenie diecezji. Nastąpił szybki rozwój rozlicznych stowarzyszeń religijnych. Oprócz oczywistego wymiaru maryjnego diecezja częstochowska za sprawą pasterskiej wizji jej ordynariusza zyskała silny wymiar eucharystyczny, co urzeczywistniło się w siedmiu kongresach eucharystycznych zorganizowanych przez częstochowskiego ordynariusza w dwudziestoleciu międzywojennym³³. Diecezja częstochowska ze względu na swoją

²⁹ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t.1, Opole 1957, s. 500.

³⁰ Tamże, s. 502.

³¹ *Obchód XXX-lecia diecezji częstochowskiej w 1956 r.*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 157.

³² M. Trąba, *Doświadczenia śląskie w działalności biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, ŚSHT, t.35, nr 1, Katowice 2002, s. 121-122.

³³ A. Bajor, *Tygodniki diecezjalne biskupa Teodora Kubiny w dwudziestoleciu międzywojennym*, BN, nr 1, Katowice 2015, s. 106-108.

specyfikę terytorialną oraz kwestie społeczno – polityczne była niezwykle trudnym polem pracy duszpasterskiej. Za sprawą bp Teodora Kubiny, już od pierwszych lat jego posługi w diecezji nastąpił szybki rozwój prasy i wydawnictw katolickich, które miały wspomagać duchowieństwo. Przede wszystkim utworzono Tygodnik Katolicki "Niedziela" oraz powołano do życia "Wiadomości Diecezjalne"³⁴.

Najważniejszą kwestią dla sprawnego funkcjonowania aparatu administracyjnego diecezji częstochowskiej było utworzenie kurii biskupiej działającej zgodnie z wymogami stawianymi przez prawo kanoniczne. Dlatego kuria diecezjalna w Częstochowie składał się z wikariuszy generalnych, konsultorów diecezjalnych, kanclerzy, sekretarzy (notariuszów), archiwistów i skarbników. Obsadzenie tych urzędów pozwoliło wytworzyć sprawnie działającą strukturę administracyjną, co znacznie ułatwiło bp Teodorowi Kubinie zarządzanie częstochowskim Kościołem partykularnym³⁵. Funkcjonowanie diecezji częstochowskiej oparte było również na innych instytucjach wspierających posługę pasterską bp Teodora Kubiny. W marcu 1926 r. bp Teodor Kubina rozpoczął tworzenie Sądu Biskupiego – instytucji niezbędnej dla zachowania porządku prawnego w diecezji częstochowskiej³⁶.

W początkowym okresie istnienia diecezji częstochowskiej na jej terenie funkcjonowały 174 parafie, z czego 126 placówek wyodrębniono z diecezji wrocławskiej, a 48 z diecezji kieleckiej³⁷. Bulla *Vixdum Poloniae Unitas* podzieliła diecezję częstochowską na 15 dekanatów, które były mocno zróżnicowane pod względem powierzchni terytorium oraz liczby wchodzących w ich skład parafii. Sytuacja ta sprzyjała późniejszym reformom podziału dekanalnego diecezji³⁸. Niezwykle frapującym problemem była kwestia inkardynacji kapłanów do nowo utworzonej diecezji. Tę sprawę uregulowano w bulli erekcyjnej oraz w dekrete wykonawczym do niej, który wydał w dniu 11 XI 1925 r. sprawujący w tamtym czasie urząd nuncjusza apostolskiego w Polsce – Wawrzyniec Lauri³⁹. Kluczowym we wspomnianych aktach prawnych dla powyższej kwestii był zgodny z wytycznymi zawartymi w bulli zapis dekretu mówiący

³⁴ J. Wolny, *Kubina Teodor Filip* [w:] PBN, red. E. Roztworowski, Wrocław 1971 t. 16 s. 29; J. Związek, *Rola Częstochowy w niepodległej Polsce według biskupa Teodora Kubiny*, BIFHWSP, nr 17, Częstochowa 1999, s. 9-21; E. Wieczorek, *Rola ludzi świeckich w doskonaleniu porządku spraw doczesnych według pism biskupa Teodora Kubiny*, Częstochowa 2011 s. 68; T. Kubina, *Zachęta arcybiskupia*, "Niedziela" R.1. Częstochowa 1926, s.1.

³⁵ J. Kapuściński, *Kuria diecezjalna w Częstochowie* [w:] Kurie (Archi)diecezjalne Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej, red. M. Dębowska, Lublin 2016, s. 246.

³⁶ K. Kościów, *Sąd Biskupi diecezji Częstochowskiej*, CzST, t.2, Częstochowa 1974, s. 145.

³⁷ J. Związek, *Powstanie diecezji...*, s. 18.

³⁸ *Chronologia parafii diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.40, Częstochowa 1966, s. 63-74.

³⁹ B. Kumor, *Granice (archi)diecezji krakowskiej (1000-1939)*, PK, t. 6, nr 1-4, Warszawa 1963, s. 556.

o tym, iż przynależność diecezjalna księży katolickich zależy od tego, na jakim terytorium pełnili posługę duszpasterską w momencie wydania dekretu⁴⁰. Tym samym do diecezji częstochowskiej zostali włączeni wszyscy księża, którzy wówczas przebywali na jej terenie. Byli to kapłani pracujący w parafiach, jak i również pełniący posługę w oświacie⁴¹. Ogólna liczba duchowieństwa w pierwszych latach istnienia diecezji częstochowskiej była tożsama z liczbą księży pracujących na terenach diecezji, gdy te należały jeszcze do diecezji wrocławskiej i kieleckiej. A więc kapłani nie zostali oderwani od swoich dotychczasowych środowisk i w związku z tym wierni nie odczuli trudności związanych z organizacją nowej jednostki administracyjnej Kościoła katolickiego⁴².

Nowy podział terytorialny Kościoła katolickiego w Polsce miał przede wszystkim na celu łatwiejszy dostęp duszpasterzy do wiernych. Stąd bulla *Vixdum Poloniae Unitas* wskazywała przynależność wiernych do poszczególnych diecezji. Na mocy postanowień zawartych w bulli erekcyjnej włączono do nowej diecezji wszystkich wiernych zamieszkujących w jej granicach. Z diecezji wrocławskiej włączono Częstochowę, Kłobuck, Radomsko, Wieluń oraz Wieruszów. Wspomniany obszar zamieszkiwało 556 310 tys. wiernych. Kolejne tereny, z których uformowała się nowa diecezja wyodrębniono z diecezji kieleckiej. Były to: Będzin, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec oraz Zawiercie. Na tych terenach zamieszkiwało wówczas 320 727 tys. wiernych. Ogółem, w chwili utworzenia diecezja częstochowska liczyła 877 037 tys. wiernych⁴³.

2. Okres okupacji niemieckiej

1 IX 1939 r. Niemcy dokonały zbrojnego napadu na Polskę⁴⁴. Tym samym rozpoczęła się niemiecka okupacja Rzeczypospolitej⁴⁵. Terytorium diecezji częstochowskiej znalazło się stosunkowo szybko pod rządami władz okupacyjnych. Początkowo był to zarząd wojskowy sprawowany przez okupacyjną armię, a po 55 dniach nastąpiło przekazanie jurysdykcji w ręce władz cywilnych⁴⁶.

⁴⁰ Bulla *Vixdum Poloniae Unitas*, WD, R I, 1926, s. 1-2.

⁴¹ J. Kapuściński, *Wspomnienia ks. Ignacego Lubeckiego (1860-1949) o pracy duszpasterskiej w diecezji wrocławskiej i diecezji częstochowskiej*, ZR, t. 2, Radomsko 2008, s. 311-312.

⁴² J. Związek, *Powstanie diecezji...*, s. 26.

⁴³ Tamże, s. 34; Bulla *Vixdum Poloniae Unitas*, WD, R I, 1926, s. 1-2.

⁴⁴ P. Wieczorkiewicz, *Historia polityczna Polski 1939-1945*, Warszawa 2005, s. 65.

⁴⁵ S. Zych, *Diecezja przemyska obrządku łacińskiego w latach 1939-1944/1945*, Przemysł 2011, s. 55-56.

⁴⁶ J. Związek, *Straty diecezji częstochowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej 1939 – 1945*, CZWD, t.2, Częstochowa 1974, s. 315.

Z prawnego punktu widzenia dokumentami regulującymi okupacyjny podział Polski były dekrety wydane przez Adolfa Hitlera. Poprzez nie przyłączono do III Rzeszy zachodnie i północne ziemie Rzeczypospolitej. Kolejnym podpisanym 12 X 1939 r. powołał natomiast zupełnie nowy twór administracyjny – Generalne Gubernatorstwo. Wedle dekretu, władzę w nim powierzono Hansowi Frankowi. Dekrety te zaczęły obowiązywać od 1939 r. Wspomniane rozporządzenia nie posiadały podstaw prawnych, gdyż zostały wprowadzone za pomocą siły, a ich moc wykonawcza opierała się tylko i wyłącznie na wojennym terrorze⁴⁷.

Konsekwencją dekretów Hitlera było duże rozbitcie terenu diecezji częstochowskiej. Został on zasadniczo podzielony na dwie części, z których pierwsza została włączona bezpośrednio w granice III Rzeszy, a druga znalazła się w Generalnym Gubernatorstwie⁴⁸. Wśród ziem wcielonych bezpośrednio do III Rzeszy znalazły się: powiat wieluński, część powiatu radomszczańskiego, fragment powiatu piotrkowskiego, północno-zachodnia część powiatu częstochowskiego, a także niepełny powiat zawierciański oraz całość powiatu będzińskiego. Uformowano z nich dwie najważniejsze jednostki administracyjne, którymi były tzw. Prowincja Górnośląska oraz Kraj Warty. Natomiast najmniejsza część diecezji częstochowskiej skupiona wokół części powiatu częstochowskiego z miastem Częstochowa włącznie oraz pozostałe części powiatów radomszczańskiego, zawierciańskiego i piotrkowskiego pozostały w Generalnym Gubernatorstwie. W III Rzeszy znalazło się 138 parafii z liczbą blisko 750 000 tys. wiernych, a w Generalnym Gubernatorstwie 62 parafie z blisko 395 000 tys. wiernych⁴⁹.

Rozbitcie terytorialne Kościoła częstochowskiego było poważnym utrudnieniem w pracy duszpasterskiej duchowieństwa diecezjalnego. Stąd też bp Teodor Kubina w grudniu 1939 r. złożył w urzędzie starosty częstochowskiego pisemny wniosek o specjalną przepustkę graniczną dla niego, bp Antoniego Zimniaka, księży: Stanisława Zimorowicza i Antoniego Godziszewskiego oraz osobistego kierowcy Edwarda Bieniasza⁵⁰. Pasterz diecezji argumentował swój wniosek tym, iż otrzymał podobne zezwolenie od Zarządu Cywilnego w Radomiu już we wrześniu 1939 r. Wspomniane wyżej pismo nie zostało rozpatrzone, gdyż władze niemieckie nie były zobowiązane do

⁴⁷ Cz. Tomczyk, *Diecezja częstochowska w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945* [w:] SHK, t. 4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1978, s. 268.

⁴⁸ P. Kostrzewski, *Dzieje miasta i parafii Krzepice w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, Krzepice 2014, s. 92-93.

⁴⁹ Cz. Tomczyk, *Diecezja częstochowska...*, s. 269.

⁵⁰ J. Sziling, *Hierarchia Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy w latach 1939-1945*, AUNCH, t. 58, nr 9, Toruń 1973, s. 287.

zachowywania urzędowych terminów. Dopiero na ponowne pismo w tej samej sprawie złożone w dniu 4 II 1940 r. bp Teodor Kubina otrzymał odpowiedź jednoznacznie odmowną od gubernatora dystryktu⁵¹.

Niemcy znacząco utrudniali relacje z wiernymi ordynariuszowi diecezji. Szczególnie w powiecie wieluńskim, gdzie kuria diecezjalna mogła utrzymywać z ludnością wyznania rzymskokatolickiego kontakt jedynie listowny. Ponadto istotnym problemem było ciągle niedochodzenie korespondencji do adresatów⁵². Na terenie Górnego Śląska bp Teodor Kubina otrzymywał jednorazowe przepustki na wyjazdy do wiernych zamieszkujących ten obszar. Liczba tych przepustek była bardzo ograniczona. Zezwolenia tego typu były wystawiane tylko do kwietnia 1942 r.⁵³. Na skutek rozbioru terytorialnego diecezji częstochowskiej dużym problemem było obsadzanie placówek duszpasterskich oraz przenoszenie księży. Bp Teodor Kubina nie mógł przenosić kapłanów z terytorium III Rzeszy do Generalnego Gubernatorstwa. Utrudnione było także przenoszenie księży z jednego powiatu do drugiego na obszarze Górnego Śląska. Najgorzej wyglądała sytuacja w Kraju Warty, gdzie tamtejsze władze skonfiskowały plebanie wraz z przyległymi terenami. Zablokowano również możliwość przyjazdu biskupa częstochowskiego na całym terytorium Kraju Warty⁵⁴. W związku z tym wyznaczył on specjalnego delegata na wszystkie tereny diecezji włączone do Kraju Warty. Został nim ks. Wincenty Przygodzki – dziekan dekanatu wieluńskiego. Delegat miał reprezentować stronę kościelną w rozmowach z władzami okupacyjnymi. Należy jednak zaznaczyć, iż nie otrzymał on uprawnień wikariusza generalnego. Było to spowodowane tym, iż utworzenie takiego urzędu byłoby tożsame z akceptacją bp Teodora Kubiny dla okupacyjnego podziału terytorium diecezji⁵⁵. W Generalnym Gubernatorstwie biskup mógł swobodniej dokonywać zmian personalnych. Było to

⁵¹ J. Związek, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 83-86.

⁵² Tenże, *Działalność duszpasterska na pograniczu Generalnej Guberni i tzw. Ziem Wcielonych do III Rzeszy w latach 1939-1945. Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej*, SCh, t. 2 nr 1, Warszawa 1995, s. 46-47.

⁵³ Cz. Tomczyk, *Diecezja częstochowska...*, s. 311.

⁵⁴ Kościół katolicki w Kraju Warty został na mocy decyzji namiestnika III Rzeszy Artura Greisera pozbawiony osobowości prawnej, przez co stał się stowarzyszeniem prywatnym; P. Kostrzewski, *Wspomnienia ks. Franciszka Wtorkiewicza z okresu posługi duszpasterskiej w parafii Rudlice (1932-1952)*, VC, t. 2, Częstochowa 2014, s.414.

⁵⁵ J. Związek, *Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945)* [w] BCHCZ, red. J. Kowalski, Częstochowa 2000, s. 87.

możliwe dzięki utrzymaniu urzędowych kontaktów władz niemieckich z kuriami biskupimi Częstochowy, Kielc i Krakowa⁵⁶.

Osobną kwestią w relacjach strony kościelnej z niemieckimi władzami okupacyjnymi był stosunek okupanta do instytucji diecezjalnych. Z powodu rozbicia terytorium diecezji, zakazania nauczania religii w szkołach oraz represjom, jakim poddawane było duchowieństwo stabilne funkcjonowanie urzędów kościelnych było niemożliwe. Dlatego lata II wojny światowej pod kątem administracyjnym to dla diecezji częstochowskiej czas prowizorycznego działania, którego rytm wyznaczały niemieckie działania skierowane wobec duchowieństwa diecezjalnego⁵⁷. Wojenna rzeczywistość znacząco wpłynęła również na funkcjonowanie Wyższego Seminarium diecezji częstochowskiej w Krakowie. Najważniejszym problemem było przejęcie przez gestapo gmachu seminarium, co uniemożliwiło prowadzenie formacji kapłańskiej oraz organizację zajęć dydaktycznych. Część kleryków podjęła naukę w prowizorycznym seminarium zorganizowanym w budynku zgromadzenia Ojców Bernardynów w Krakowie⁵⁸. Pozostali klerycy podjęli natomiast naukę w Seminarium krakowskim, które po kilku dniach także zostało zajęte przez Niemców. Ostatecznie seminarium zostało ulokowane w Katolickim Domu Akademików przy ul. Jabłonowskich 1, gdzie mieściło się do dnia 2 VIII 1942 r⁵⁹.

Wtedy to klerycy zostali ponownie wysiedleni przez władze okupacyjne, a ich nowym domem został klasztor Ojców Paulinów oraz klasztor Ojców Augustianów. Na początku 1944 r. kolejną, tymczasową siedzibą seminarium został budynek klasztoru Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego mieszczący się przy ul. Szpitalnej 12. Do swojej właściwej siedziby Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej powróciło 14 IV 1946 r. Jednak życie seminaryjne odradzało się stopniowo, gdyż budynek przy ul. Bernardyńskiej 3 wymagał gruntownego remontu⁶⁰.

Główny cel niemieckiej walki z Kościołem katolickim wynikał z ideologii nazistowskiej zakładającej programową walkę z religią rzymskokatolicką, której fundamenty były odmienne od ateistycznej ideologii nazistowskiej. Antykościelna polityka niemieckich władz okupacyjnych sprowadzała się nie tylko do utrudnień

⁵⁶ J. Walicki, *Czy kordon był kordonem? Więź biskupa Teodora Kubiny z częścią diecezji w „Gau Oberschlesien” w świetle jego listów*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976, s. 88-99.

⁵⁷ Tenże, *Kuria diecezjalna...*, s. 99.

⁵⁸ H. Bąbiński, *Częstochowskie Seminarium Duchowne w latach II wojny światowej*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969, s. 74-78.

⁵⁹ J. Kowalski, *Dzieje częstochowskiego...*, s. 159.

⁶⁰Tamże, s. 160.

w instytucjonalnym funkcjonowaniu Kościoła katolickiego, ale również do fizycznej eksterminacji duchowieństwa rzymskokatolickiego oraz osób świeckich tego wyznania⁶¹. Już w pierwszych dniach wojny zbombardowana została kolegiata w Wieluniu oraz zamordowano posługujące w wieluńskim szpitalu siostry ze zgromadzenia szarytek⁶². Tragicznym dniem dla Kościoła częstochowskiego był 2 IX 1939 r. Wtedy to okupanci zamordowali w Parzymiechach księży: Bonawenturę Metlera⁶³ oraz Józefa Daneckiego⁶⁴, a w Działoszynie proboszcza miejscowej parafii ks. Ignacego Chartlińskiego⁶⁵. Wspomniani kapłani zostali zamordowani z premedytacją, gdyż Niemcy zamierzali zastraszyć duchowieństwo w celu łatwego podporządkowania go swoim rozkazom⁶⁶.

W trakcie okupacji Niemcy przeprowadzali zbiorowe akcje zatrzymania kapłanów diecezji częstochowskiej. W czasie jednej z nich grupa księży została aresztowana w ramach zbiorowej operacji uwięzienia polskiej inteligencji. Przebywali oni w więzieniu od listopada 1939 r. do stycznia 1940 r⁶⁷. Znamiennym symbolem niemieckiego terroru był tzw. krwawy poniedziałek, który miał miejsce 4 IX 1939 r. Wówczas to w kościołach św. Zygmunta i św. Rodziny uwięziono tysiące mieszkańców miasta i okolic. Do uwięzionych w murach katedry św. Rodziny okupanci otworzyli ogień zabijając wielu bezbronnych ludzi. Dalszej masakrze ludności cywilnej zapobiegła interwencja proboszcza parafii świętej Rodziny – ks. Bolesława Wróblewskiego⁶⁸.

Kontynuacją represji wymierzonych w duchowieństwo rzymskokatolickie były morderstwa kapłanów diecezjalnych szczególnie zaangażowanych w działalność społeczną oraz w pomoc ruchowi oporu⁶⁹. W listopadzie 1941 r. aresztowano wszystkich

⁶¹ *Odezwa do księży, byłych więźniów w Dachau*, WD, R. 17, Częstochowa 1947, s. 117-118; w *sprawie rewindykacji archiwaliów kościelnych wywiezionych w latach 1939-1945 do Niemiec*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 12.

⁶² P. Kostrzewski, *Wojenne losy zakonów i zgromadzeń zakonnych w powiecie wieluńskim w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945*, RW, t. 16, Wieluń 2016, s. 189-190.

⁶³ P. Szkutnik, *Ksiądz Józef Piekieliński (Piekielny) (1897-1942) ofiara obozu koncentracyjnego w Dachau*, BSz, t. 12, Szadek 2012, s. 55-56.

⁶⁴ J. Związek, *Wspomnienia ks. Józefa Pruchnickiego o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t.6, Wieluń 2006, s. 137-139; A. Kaczyńska, *Szkoły średnie w Częstochowie na przełomie XIX i XX w.*, PNAJDP, t.14, Częstochowa 2005, s. 185.

⁶⁵ Tenże, *Represje wobec duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1939-1945* [w:] *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939-1956*, Łódź 1992, s. 81-84.

⁶⁶ Tenże, *Pierwsi polscy kapłani zamordowani przez Wehrmacht*, TKN 1981, nr 14, s. 5; Tenże, *Wspomnienia ks. Józefa Próchnickiego o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 6, Wieluń 2006, s. 115-116.

⁶⁷ Tenże, *diecezja częstochowska...*, s. 93.

⁶⁸ Tenże, *Kościół częstochowski w okresie okupacji hitlerowskiej* [w:] CzDMK, red. M. Antoniewicz, K. Kersten, F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, R. Szwed, Częstochowa 2006, s. 493.

⁶⁹ Ks. J. Kubica, *Materiały do dziejów diecezji częstochowskiej. Katolicki Kościół parafialny dla Polaków powiatu wieluńskiego w Rudzie. Dzieje pracy duszpasterskiej pod okupacją niemiecką (od 18 X 1941 do 18*

kapłanów przebywających na terenie powiatu wieluńskiego⁷⁰. Następnie księża ci, zostali przewiezieni do obozu zagłady w Dachau, gdzie większość z nich poniosła męczeńską śmierć⁷¹.

23 XII 1941 r. gestapo aresztowało ks. Piotra Kurczyńskiego – kapłana publikującego teksty w prasie podziemnej. Został przewieziony do aresztu znajdującego się w dzielnicy Zawodzie i brutalnie torturowany przez oficerów Gestapo. Następnie przetransportowano go do obozu w Oświęcimiu, gdzie został zamordowany w dniu 2 IV 1942 r.⁷². Ofiarą niemieckich zbrodniarzy padł ks. Teofil Popczyk, który pracował jako wikariusz w parafii św. Barbary w Częstochowie. Wydawał on metryki chrzcielne ludności pochodzenia żydowskiego, dzięki czemu ci ludzie mogli posługiwać się nową tożsamością i tym samym uniknąć śmierci z rąk Niemców. Kapłan ten zginął zastrzelony przez Niemców po tym, jak został zadenuncjowany przez jedną z osób, której pomógł⁷³. Innym kapłanem, który stał się ofiarą niemieckich represji był wikariusz parafii św. Rodziny w Częstochowie ks. Andrzej Knaś. Wspomniany duchowny był również intensywnie zaangażowany w działalność antyhitlerowską. W czerwcu 1942 r. pracując jako katecheta odmówił podpisania zobowiązania do lojalności wobec władz okupacyjnych, za co został zamordowany⁷⁴.

30 I 1946 r. bp Teodor Kubina podsumował okupacyjne lata w diecezji częstochowskiej zaznaczając, iż wojenny terror nie zdołał rozbić duchowej jedności częstochowskiego Kościoła, ani też nie zahamował w znaczący sposób rozwoju organizacyjnego diecezji częstochowskiej⁷⁵. Jednak mimo wszystko okupacja niemiecka

I 1945 r.), WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 162-172. J. Związek, *Wspomnienia ks. Józefa Kubicy o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 7, Wieluń 2007, s. 135-137.

⁷⁰ Dwóch kapłanów z tego grona – ks. Maksymilian Binkiewicz oraz ks. Ludwik Gietyngier zostało w 1999 r. wyniesionych na ołtarze przez Ojca Świętego Jana Pawła II; M. Frukacz, *Błogosławieni męczennicy Kościoła częstochowskiego*, TKN 2013, nr 17, s. 4-5; T. Kaczmarek, *Sanktuarium Licheńskie i Męczennicy*, Licheń 2003, s. 24-26.

⁷¹ J. Związek, *Pierwsi błogosławieni Kościoła częstochowskiego* [w:] BCHCZ, s. 388; Tenże, *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów Ziemi Wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t.2, Wieluń 2002, s. 20-21; Tenże, *Wspomnienia ks. Aleksandra Romana Konopki z obozu koncentracyjnego w Dachau*: cz. 2, RW, t. 10, Wieluń 2010, s. 103-106.

⁷² Tenże, *Ks. Kurczyński Piotr- Kazimierz (1908-1942)*, PK, t.14, nr 3-4, Warszawa 1971, s. 306-308.

⁷³ Tenże, *Kościół częstochowski...*, s. 497.

⁷⁴ Tenże, *Działalność patriotyczna duchowieństwa katolickiego w Częstochowie w okresie okupacji hitlerowskiej*, ACz, red. M. Batorek, A. Chojnowski, J. Sętowski, Częstochowa 2000, s. 110.

⁷⁵ Tenże, *Martyrologium kapłanów Diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, CzST, t. 2, Częstochowa 1976 s. 216.

poczyniła ogromne zniszczenia materialne, a także moralne, co miało przełożenie na pierwsze powojenne lata w częstochowskim Kościele partykularnym⁷⁶.

3. W rzeczywistości państwa komunistycznego

Koniec II wojny światowej był początkiem zupełnie nowego ładu politycznego w Europie. Przede wszystkim wschodnia część kontynentu znalazła się w strefie wpływów ZSRR⁷⁷. Państwom tym narzucono siłą ustrój komunistyczny, w którym programowo zwalczano religię rzymskokatolicką⁷⁸. W ten sposób Kościół katolicki został poddany kolejnym represjom ze strony aparatu państwa⁷⁹.

W nowej rzeczywistości politycznej w Polsce Kościół katolicki również pełnił funkcję podmiotu, który zamierzał odgrywać znaczącą rolę w polityce wewnętrznej państwa polskiego⁸⁰. Zasadniczą kwestią pozostawało przyjęcie norm prawnych, które miały określać zasady stosunków nowej, totalitarnej władzy i Kościoła katolickiego. W pierwszych latach rządów partii komunistycznej w Polsce obowiązywało nadal prawodawstwo wyznaniowe zawarte w tekście konstytucji marcowej. Jednakże w ówczesnej sytuacji politycznej ciągle jeszcze obowiązujące przepisy ustawy zasadniczej były interpretowane w niezwykle swobodny sposób, a głównymi czynnikami mającymi wpływ na ten proces były kwestie *stricte* ideologiczne wynikające z doktryn, na których budowana była tożsamość polityczna obozu rządzącego⁸¹. Dlatego też w powstającej doktrynie prawno – konstytucyjnej kładziono nacisk na honorowanie zapisów konstytucji podkreślających przewagę państwa nad związkami wyznaniowymi i w szczególności nad Kościołem katolickim⁸². Kościół katolicki w Polsce po jałtańskiej podjął określone kroki mające na celu obronę swoich imponderabiliów w przestrzeni publicznej. Podstawą tych działań była świadomość zadań, jakie Kościół katolicki w rozumieniu instytucjonalnym miał do wykonania w społeczeństwie polskim. Zadania

⁷⁶ Tenże, *Życie i działalność biskupa Teodora Kubiny (1880-1951)*, RŚ, t.1, Świętochłowice 1999, s. 26-29.

⁷⁷ *Polska pod reżimem komunistycznym. Sprawozdanie z sytuacji w kraju (1944-1949)*, red. J. Mysiakowska-Muszyńska, W. Muszyński, Warszawa 2015, s.77-78.

⁷⁸ *Represje wobec Kościoła w krajach Bloku Wschodniego. Komuniści przeciw religii po 1944 roku*, red. J. Marecki, Kraków 2011, s.7; *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektora Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, red. J. Marecki, A. Dziurok, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012, s. 30-32.

⁷⁹ K. Pawlicka, *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Warszawa 2004, s. 15.

⁸⁰ J. Żaryn, *Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje*, PiS, t. 4/1, nr 7, Warszawa 2005, s. 11-13.

⁸¹ *Sprawa udziału księży w życiu politycznym*, WD, R.17, Częstochowa 1947, s. 22-23.

⁸² J. Osuchowski, *Państwo ludowe a Kościół rzymskokatolicki w Polsce w latach 1944 – 1948*, Warszawa 1981, s. 77.

te wynikały przede wszystkim z historycznej więzi Kościoła rzymskokatolickiego i Narodu polskiego. Ponadto pewne powinności Kościoła katolickiego wynikały z jego misji, która w szczególności uobecniała się w działalności instytucji kościelnych wśród rozmaitych grup społecznych. Głównym stanowiskiem, które hierarchia kościelna przyjęła wobec poczynań władz państwowych był postulat wzajemnego respektowania swoich zdań wobec tych samych ludzi. W związku, z czym głównym zamierzeniem miało być uzgadnianie pomiędzy obiema stronami stanowisk w sprawach najwyższej wagi. Biorąc pod uwagę niemożność osiągnięcia takiego modelu wzajemnych stosunków z obozem władzy hierarchia kościelna przystąpiła do obrony swoich praw. Dotyczyła ona przede wszystkim o zachowanie jedności i niezależności Kościoła katolickiego w Polsce, o dalszą możliwość nauczania religii rzymskokatolickiej oraz o możliwość prowadzenia szkół wyznaniowych. Broniono także prawa do posiadania niezależnych, katolickich środków masowego przekazu, jak i również praw majątkowych Kościoła katolickiego⁸³.

Stosunki hierarchii kościelnej z władzą komunistyczną w Polsce od początku przebiegały w atmosferze konfliktu, którego przyczyną był antyklerykalny i ateistyczny profil komunizmu. Dodatkowo sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu, gdy TRJN nie zaakceptował wydanych przez Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda nominacji na administratorów apostołskich i w związku z tym zwrócił się do papieża Piusa XII w sprawie nominowania nowych biskupów ordynariuszy⁸⁴. Była to niezwykle radykalna próba wywarcia politycznego wpływu na decyzje w sprawach obsady personalnej stanowisk w Kościele katolickim w Polsce. Ojciec Święty nie zamierzał jednak podejmować decyzji w sprawie zarządów diecezji i ich granic do czasów unormowania stosunków dyplomatycznych przez Niemcy i Polskę⁸⁵.

Istotną, prowadzącą do osłabienia wzajemnych stosunków Kościoła katolickiego i nowej, narzuconej Polakom siłą władzy komunistycznej kwestią, było zerwanie w dniu 14 IX 1945 r. nadal wówczas obowiązującego konkordatu zawartego pomiędzy Polską a Stolicą Apostolską. Rządzący jako pretekst do tego potraktowali decyzję Watykanu o obsadzeniu jeszcze w czasie II wojny światowej diecezji chełmińskiej, poznańskiej i gnieźnieńskiej niemieckimi biskupami, nieuznanie przez papieża powojennych granic

⁸³ J. Krukowski, *Kościół i Państwo...*, s. 200-201.

⁸⁴ J. Pietrzak, *Rola prymasa Hlonda w ustanowieniu polskiej administracji kościelnej na ziemiach przyłączonych do Polski po II wojnie światowej. Trudne odkrywanie faktów* [w:] Droga do stabilizacji polskiej administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych po II wojnie światowej. W 40 rocznicę wydania konstytucji apostołskiej Pawła VI *Episcoporum Poloniae coetus*, red. W. Kucharski, Wrocław 2013, s. 35.

⁸⁵ K. Pawlicka, *Polityka władz...*, s. 16.

państwa polskiego, a także nieuznanie przez Stolicę Apostolską rządów komunistów w Polsce. 23 IX 1945 r. wprowadzono również cywilne śluby oraz rozwody⁸⁶. Wypowiedzenie konkordatu było więc niczym innym jak zanegowaniem osobowości prawnej Kościoła katolickiego w Polsce. Jednak działania TRJN de facto nie spowodowały delegalizacji Kościoła rzymskokatolickiego, lecz zachwiały jego osobowość prawną, która nie była usankcjonowana poprzez stosowny akt prawny⁸⁷.

Dopiero w dniu 14 IV 1950 r. Episkopat Polski zawarł porozumienie z władzami komunistycznymi, które miało unormować pozycję Kościoła katolickiego w Polsce⁸⁸. Jednak pomimo porozumienia władze państwowe zdecydowały się utworzyć Urząd ds. Wyznań. Jednostka ta, bezpośrednio podlegająca prezesowi Rady Ministrów miała za zadanie nadzorowanie działalności wszystkich związków wyznaniowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Kościoła katolickiego⁸⁹. W praktyce okazało się, że w kwestiach wyznaniowych kluczowe decyzje podejmowali: przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, szef UB oraz Pierwszy Sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR⁹⁰.

22 VII 1952 r. nastąpił akt przyjęcia konstytucji PRL. Wzorowana na konstytucji ZSRR nowa ustawa zasadnicza była kodyfikacją prawną niezwykle nieprzychylną związkom wyznaniowym, a w szczególności Kościołowi katolickiemu. Nowa ustawa zasadnicza odzwierciedlała charakterystyczny dla komunistycznego państwa światopogląd nacechowany laickimi wzorcami. Istotnym, ale niejednoznacznym zapisem była powinność rozdziału Kościoła katolickiego od państwa. Sformułowanie to, z pozoru dotyczące odrębności obu tych podmiotów stało się pretekstem do swoistego wypychania religii rzymskokatolickiej z przestrzeni publicznej. Z kolei zapis gwarantujący wolność sumienia i wyznania odnosił się tylko i wyłącznie do obywatela PRL. Oznaczało to, iż *de facto* związki wyznaniowe w tym Kościół katolicki rozumiane jako instytucje nie podlegały temu przywilejowi. Sytuacja ta stwarzała możliwość swobodnego

⁸⁶ J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945 – 1950)*, Warszawa 1997, s. 62-87; *Dekret wprowadzające prawo małżeńskie* 25 IX 1945 r. Dz.U. (1945) nr 48, poz. 270; *Orędzie Episkopatu Polski do wiernych w sprawie małżeństwa* z 7 XII 1945 r. WD, R. 16 Częstochowa 1946, s. 1-6; T. Kubina, *Zarządzenie Ordynariatu w związku z nowym prawem cywilnym*, WD, R. 16 Częstochowa 1946, s. 6-8; P. Wierzbicki, *Sytuacja prawna Kościoła katolickiego w Polsce Ludowej*, KiP, t. 15, Lublin 2013, s. 118.

⁸⁷ J. Dziobek – Romański, *Pozycja prawna Kościoła katolickiego 1944-1989* [w:] *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon, Lublin 2005, s. 146.

⁸⁸ P. Kostrzewski, *Ks. Edward Stasiewicz (1914-2004). Duszpasterz i działacz społeczny*, Krzepice 2013, s. 57.

⁸⁹ M. Mikołajczyk, *Problemy religijno-moralno-społeczne diecezji częstochowskiej w latach 1945 – 1989*, Częstochowa 2002, s. 50.

⁹⁰ Tenże, *Diecezja częstochowska w Polsce pojaltańskiej* [w:] BCHCZ, s. 100.

interpretowania tych przepisów przez organa aparatu państwa PRL⁹¹. Ustawa zasadnicza z dnia 22 VII 1952 r. wprowadzała również zasadę wyższości praw obywatelskich nad prawami człowieka, co w przypadku regulacji wyznaniowych podważało zasadę niezbywalności tych praw. Przez co swoboda wyznawania wiary rzymskokatolickiej mogła zostać w świetle prawa naruszona przez państwo polskie⁹².

Wyrazem arogancji ówczesnej władzy oraz aktem bezpardonowego ataku na Kościół katolicki w Polsce był dekret o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych wydany w dniu 9 II 1953 r.⁹³. Szczególne kontrowersje budził artykuł drugi tego dekretu mówiący, iż tworzenie nowych placówek duszpasterskich przez biskupów wymaga akceptacji władz państwowych. Ten przepis prawny umożliwiał rządzącym blokowanie powoływania nowych parafii, co uderzało pośrednio w jakość pracy duszpasterskiej pracujących w diecezjach kapłanów⁹⁴.

Kolejnym atakiem wymierzonym w duchowieństwo katolickie było wymuszenie na polskich księżach obowiązku składania przysięgi wierności wobec PRL. Akcję składania ślubowań rozpoczęto w kwietniu 1953 r. W zamierzeniu władzy ludowej ta forma represji miała za zadanie osłabić morale duchowieństwa rzymskokatolickiego, wzmocnić wśród nich poczucie autorytetu władzy i tym samym spowodować reorientację światopoglądową księży⁹⁵.

Zmiany na szczytach władzy państwowej w 1956 r. spowodowały, iż podjęto również próby normalizacji stosunków z Kościołem katolickim⁹⁶. Po uwolnieniu z internowania Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego Rada Państwa wydała dekret łagodzący postanowienia zawarte w dekreście z 9 II 1953 r. W dniu 31 XII 1956 r. opublikowano "Dekret o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych" będący efektem porozumienia władzy ludowej z Episkopatem Polski. Dekret pozwalał biskupom ordynariuszom na swobodniejsze tworzenie nowych placówek duszpasterskich. Jednak

⁹¹ Artykuł nr 70 Ustawy zasadniczej z dnia 22 VII 1952 r., Dz. U. Nr 33 poz. 232.

⁹² M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1988, s. 162; J. Matwiejuk, *Regulacje wyznaniowe w konstytucji PRL* [w:] *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon, Lublin 2005, s. 133.

⁹³ B. Kaliski, *Prymas Stefan Wyszyński- biskup ordynariusz archidiecezji gnieźnieńskiej: przyczynek do historii stosunków państwo-Kościół katolicki w PRL (1949-1975)*, DN, t.38, nr 3, Warszawa 2006, s. 91-93.

⁹⁴ *Dekret o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych*, Dz. U. 1953, nr 10 poz. 31.

⁹⁵ B. Noszczak, *Polityka państwowa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie internowania prymasa Stefana Wyszyńskiego 1953 – 1956*, Warszawa 2008, s.93.

⁹⁶ M. Trąba, *Duchowieństwo wobec śmierci i uroczystości pogrzebowych Bolesława Bieruta*, WSN, t. 3, nr 8, Katowice 2011, s. 230.

należy pamiętać, iż czynności te, w dalszym ciągu nie były prowadzone przez hierarchów Kościoła w Polsce w duchu pełnej wolności⁹⁷.

Pierwsze lata funkcjonowania diecezji częstochowskiej w rządzonej przez komunistów Polsce naznaczone są różnymi trudnościami, szykanami i represjami, jakimi poddawane było duchowieństwo oraz wierni. Poważnym problemem, bo uderzającym w religijne wychowanie najmłodszych wiernych była walka komunistów z nauczaniem religii rzymskokatolickiej w szkołach. W 1948 r. bp Teodor Kubina skierował z okazji Uroczystości Chrystusa Króla Wszechświata listę pasterską, w której poinformował wiernych o tym, że od kwietnia 1948 r. władze nie dopuszczają do przeprowadzenia lekcji religii w szkołach w Grodźcu i Gołonogu. Ordynariusz diecezji podjął interwencję w Kuratorium Oświaty oraz w Ministerstwie Oświaty, która jednak nie przyniosła spodziewanego skutku. Wręcz przeciwnie, z początkiem roku szkolnego 1948/1949 lekcje katechezy zostały zlikwidowane we wszystkich szkołach znajdujących się na terenie Zagłębia Dąbrowskiego⁹⁸.

Kolejnym problemem były akcje edukacyjne organizowane przez RTPD, które organizowało przedszkola, szkoły oraz wyjazdy kolonijne, podczas których wpajano dzieciom ateistyczne wzorce życiowe. Sytuacja ta spotkała się z konsekwentnym sprzeciwem bp Teodora Kubiny. Pasterz diecezji częstochowskiej apelował wprost do rodziców, aby nie zapisywali swoich dzieci do placówek prowadzonych przez RTPD⁹⁹.

Jawnym ograniczeniem praw obywatelskich w sferze swobodnego zrzeszania się była likwidacja stowarzyszeń religijnych, Caritas oraz utrudnienia w wydawaniu prasy katolickiej. W dniu 6 VIII 1949 r. wszedł w życie dekret, który ograniczał prawo do

⁹⁷ *Dekret o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych*, Dz. U. 1956 nr 1 poz 6; *Ustawodawstwo państwowe. Komunikat komisji wspólnej*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 18-20; *I Sekretarz K.C. PZPR o stosunkach między państwem a kościołem*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 213-214; M. Stępień, *Działania podejmowane przez władze diecezjalne w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, na przykładzie wybranych diecezji*, PK, t. 59, nr 2, Warszawa 2016, s. 120-122.

⁹⁸ Do końca 1950 r. nauka religii nie była prowadzona w 273 szkołach podstawowych na 762 możliwe, w 19 szkołach zawodowych na 29 możliwych oraz w 43 szkołach średnich zawodowych na 94 możliwe. Pierwsza połowa 1951 r. to kolejna redukcja liczby placówek z prowadzoną katechezą. Katechezę wycofano z 18 szkół podstawowych, 2 średnich o profilu ogólnym oraz 7 średnich o profilu zawodowym. W drugiej połowie 1951 r. naukę religii zlikwidowano w 95 szkołach podstawowych i 2 szkołach średnich zawodowych. W szkołach podstawowych religię zniesiono na skutek zarządzenia Państwowych Wydziałów Oświaty. W latach kolejnych stopniowo malała liczba uczniów objętych katechizacją. Stąd też zaczęto organizować lekcje religii w przykościelnych salkach katechetycznych. Wedle Sprawozdania z 3 X 1953 r. na tego typu lekcje uczęszczało ok. 15% uczniów szkół średnich i 90 – 95% uczniów szkół podstawowych. W początkowym okresie władze nie stawiały wymogu uzyskania zezwolenia na nauczanie religii w salkach katechetycznych, w których lekcje były prowadzone już wcześniej. Z kolei do powołania nowych placówek było potrzebne zezwolenie prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej; M. Mikołajczyk, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000, s. 19-20.

⁹⁹ M. Mikołajczyk, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000, s. 16.

wolnego stowarzyszania się, w tym także dla organizacji wyznaniowych. Ponadto zmieniono postanowienia wynikające z konstytucji marcowej. Najistotniejszą zmianą było zniesienie art. 194 konstytucji. Dawał on Kościołowi katolickiemu prawo do kierowania się własnymi zasadami prawnymi. Natomiast wspomniany powyżej dekret nakazywał rozwiązanie wszelkich stowarzyszeń kościelnych, jeżeli te nie dostosują swojej działalności nowym, świeckim przepisom prawa o stowarzyszeniach. Zlikwidowano m.in. Sodalicję Mariańską, bractwa zakonne, czy też tzw. trzecie zakony¹⁰⁰. Biskup częstochowski przeciwstawiał się próbom ingerencji aparatu państwa w działalność stowarzyszeń religijnych. Apelował wówczas do wiernych, aby ci w dalszym ciągu dążyli do celów, które były założeniami zlikwidowanych stowarzyszeń. Biskup częstochowski zobowiązał również duchowieństwo do większej gorliwości w posługiwaniu wiernym. Zlikwidowane stowarzyszenia miały zostać zastąpione przez duszpasterstwo stanowe. W tej sytuacji była to jedyna możliwość aktywizacji osób świeckich w diecezji częstochowskiej. Decyzja ta była dowodem na to, iż bp Teodor Kubina potrafił umiejętnie dostosowywać kierunki rozwoju Kościoła częstochowskiego do bieżącej sytuacji społeczno-politycznej¹⁰¹.

Odmiernym problemem, który dotykał nie tylko sfery duchowej, ale również praw majątkowych Kościoła katolickiego i jego wiernych było uniemożliwienie funkcjonowania *Caritas*. W powojennej rzeczywistości pomoc niesiona przez tę organizację miała szczególne znaczenie dla egzystencji ludności cywilnej. W pierwszych latach po II wojnie światowej na terenie diecezji częstochowskiej działały 24 darmowe kuchnie prowadzone przez *Caritas*. Ponadto organizacja ta prowadziła cykliczne akcje dożywiania ubogich dzieci, organizowała także wakacyjne wyjazdy kolonijne dla najbiedniejszych, a także prowadziła ochronki i domy pomocy dla dzieci oraz starców¹⁰². Początkiem otwartego ataku rządzących na *Caritas* było ustanowienie prawnego wymogu powołania tzw. zarządów komisarycznych złożonych z kapłanów diecezjalnych przymuszonych do tego siłą i szantażem przez funkcjonariuszy aparatu państwa. Wobec powyższych wydarzeń biskup częstochowski zmuszony został do przeprowadzenia procesu likwidacji *Caritas* diecezji częstochowskiej poprzez powołanie komisji

¹⁰⁰ Tenże, *Problemy...*, s. 77.

¹⁰¹ T. Kubina, *Wskazania duszpasterskie*, OKDCZ, 1945-52/II, s.66.

¹⁰² „*Caritas*” diecezji częstochowskiej, WD, R. 15, Częstochowa 1945, s. 2-3.

likwidacyjnej. Decyzja ta była podyktowana niebezpieczeństwem zarządzania organizacją kościelną przez osoby narzucone przez komunistyczne władze¹⁰³.

Osobnym rozdziałem historii stosunków aparatu państwa z Kościołem katolickim w Częstochowie była sytuacja wydawnictw katolickich. Już pod koniec 1949 r. Urząd Kontroli Prasy wstrzymał możliwość ukazywania się "Wiadomości Diecezjalnych". Od tego momentu wszystkie dokumenty wydawane przez diecezję częstochowską ukazywały się tylko w formie maszynopisu. Do kwietnia 1953 r. ukazywał się bez większych przeszkód Tygodnik Katolicki "Niedziela". Jego zawieszenie dokonane we wspomnianym okresie było konsekwencją działań cenzury oraz walki komunistów z mediami propagującymi katolicki światopogląd¹⁰⁴.

W związku z ideologiczną indoktrynacją dzieci i młodzieży w szkołach bp Teodor Kubina zdecydował się począwszy od roku szkolnego 1948/1949 na utworzenie Referatu Nauczania Wiary, co miało usprawnić organizację katechezy. Mianował także po raz pierwszy referenta ds. szkolnych w częstochowskiej kurii diecezjalnej, którym został ks. Władysław Karlik¹⁰⁵. Wcześniej sprawami katechetycznymi zajmował się główny wizytator katechetyczny w diecezji częstochowskiej. Obowiązki te pełnił ks. Józef Wojtukiewicz¹⁰⁶.

Zupełnie innym problemem, na jaki napotkał Kościół katolicki w zderzeniu z nową rzeczywistością polityczną był terror, któremu poddawani byli duchowni i wierni. Represje dotknęły również osoby związane z Kościołem częstochowskim. Pierwszym uwięzionym przez komunistów kapłanem był ks. Antoni Marchewka – pierwszy po II wojnie światowej redaktor naczelny Tygodnika Katolickiego "Niedziela"¹⁰⁷. Szerokim echem odbiła się także sprawa aresztowania trzech innych kapłanów diecezji częstochowskiej – księży: Mariana Łososia, Wacława Ortotowskiego oraz Stefana Farysia. Głównym zarzutem wobec nich była współpraca z Konspiracyjnym Wojskiem Polskim – organizacją polskiego podziemia niepodległościowego. Wszyscy wymienieni

¹⁰³ W składzie komisji likwidacyjnej Caritas diecezji częstochowskiej znaleźli się: ks. Antoni Mietliński, ks. Alojzy Jatowtt oraz ks. Wojciech Mondry. Komisja ta rozdysponowała majątek Caritas pomiędzy instytucje i osoby związane z Kościołem częstochowskim. Kuria diecezjalna otrzymała część majątku będącą dotychczas pod nadzorem zarządu diecezjalnego. Z kolei majątki oddziałów parafialnych otrzymały poszczególne parafie; M. Mikołajczyk, *Władza ludowa...*, s. 21-22.

¹⁰⁴ Tenże, *Problemy...*, s. 84; A. Marchewka, *...Nadejdzie kiedyś dzień wolności...* Wspomnienia, Częstochowa 2008, s. 91.

¹⁰⁵ *Zmiany w diecezji*, WD, R. 18, Częstochowa 1948, s. 117.

¹⁰⁶ *Zmiany w diecezji*, WD, R. 16, Częstochowa 1946, s. 5.

¹⁰⁷ A. Marchewka, *...Nadejdzie...*, s. 33.

księża zostali skazani początkowo na karę śmierci, lecz na skutek interwencji bp Teodora Kubiny wyrok zamieniono na długoletnie więzienie¹⁰⁸.

Represjom poddawane były także zgromadzenia zakonne. 28 X 1948 r. decyzją organów państwa zajęto prowadzony przez jezuitów dom rekolekcyjny mieszczący się przy ul. bł. Kingi 74. Dom ten został później decyzją prezydenta miasta Częstochowy i Rady Związków Zawodowych przekształcony na lokal komunalny, a kwaterowane w nim rodziny były przymuszane siłą do zajmowania tam mieszkań¹⁰⁹. Likwidacji uległy też placówki edukacyjne prowadzone przez męskie i żeńskie zgromadzenia zakonne. W Częstochowie były to szkoły prowadzone przez Braci Szkół Chrześcijańskich, a także Siostry Najświętszego Imienia Jezus¹¹⁰.

W dniu 13 II 1951 r. zmarł bp Teodor Kubina. Dbał on o wieloaspektowy rozwój diecezji częstochowskiej¹¹¹, otaczał troską pasterską robotników oraz organizacje grupujące katolików świeckich¹¹². Poczył on także ogromne zasługi dla rozwoju kultury na terenie diecezji częstochowskiej. Był mecenasem sztuki, a w szczególności upodobał sobie rzeźbiarstwo i malarstwo¹¹³.

26 IV 1951 r. następcą bp Teodora Kubiny został ówczesny biskup pomocniczy diecezji lubelskiej Zdzisław Goliński¹¹⁴. Do najważniejszych jego osiągnięć należy zaliczyć reformę formacji alumnów diecezji częstochowskiej. Zdecydował się on bowiem przedłużyć o rok okres studiów seminaryjnych oraz wprowadzić trwający dwa lata kurs neoprezbiterki, który miał przygotować najmłodszych kapłanów do dojrzałej pracy duszpasterskiej. Warto także nadmienić, iż jako biskup – ordynariusz diecezji częstochowskiej nieustannie pragnął pogłębiać swoją więź z duchownymi i wiernymi, którzy zamieszkiwali ten teren¹¹⁵. Stąd też szczególnie nacisk położył na wizytacje

¹⁰⁸ M. Mikołajczyk, *Władza ludowa...*, s. 25 -33.

¹⁰⁹ Tenże, *Problemy...*, s. 94.

¹¹⁰ *Teczka braci szkolnych*, AKMCz brak sygn; K. Trela, *Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus w latach 1887 – 1946*, Warszawa 1992, s. 128-270; w *sprawie prowadzenia szkół i zakładów wychowawczych przez Zgromadzenia zakonne*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 296-297.

¹¹¹ *Homilia ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły wygłoszona w dniu 18 III 1976 r. w Kaplicy częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie w czasie Mszy Świętej celebrowanej z racji 25 rocznicy śmierci pierwszego biskupa częstochowskiego dra Teodora Kubiny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976, s. 80-86.

¹¹² J. Kowalski, *Człowiek, który wyprzedzał swą epokę. W dwudziestopięciolecie śmierci pierwszego biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976, s. 99-106.

¹¹³ *Biskup częstochowski do duchowieństwa i zakonów diecezji częstochowskiej na XXX-lecie konsekracji I jej biskupa ks dr-a Teodora Kubiny*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 152-157.

¹¹⁴ *Bulla nominacyjna biskupa częstochowskiego*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 127; J. Kowalski, *Biskupi częstochowscy i ich wizja pastoralna* [w:] BCHCZ, s. 125.

¹¹⁵ *Ingresowy list pasterski II ordynariusza diecezji częstochowskiej*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 134-139.

kanoniczne parafii. W czasie swojej pracy w diecezji częstochowskiej bp Zdzisław Goliński przeprowadził 335 wizytacji kanonicznych parafii¹¹⁶. Refleksje i wnioski, które ordynariusz diecezji wyciągnął podczas swoich spotkań z wiernymi i kapłanami oraz ciągły wzrost ich liczby spowodował, iż istotną kwestią było erygowanie nowych parafii oraz budowa nowych kościołów i przybytków użyteczności religijnej¹¹⁷. Począwszy od 1951 r. na terenie diecezji częstochowskiej utworzono 51 nowych parafii oraz wydzielono dwa nowe dekanaty: Częstochowski II i Sosnowiecki II. Drugi ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Zdzisław Goliński szczególną troską otoczył sprawę rozwoju Katedry pw. św. Rodziny. Dzięki jego staraniom odnowiono prezbiterium oraz urządzono charakterystyczny ołtarz główny¹¹⁸. 22 VI 1962 r. papież Jan XXIII podniósł częstochowską katedrę do rangi Bazyliki Mniejszej. Bp Zdzisław Goliński ogłosił ten akt podczas uroczystej sumy w niedzielę św. Rodziny - 13 I 1963 r.¹¹⁹. 25 VIII 1951 r. Ordynariusz diecezji częstochowskiej skierował do Stolicy Apostolskiej prośbę o możliwość erygowania Kapituły Katedralnej. 5 VIII 1951 r. Ojciec Święty Pius XII przychylnie ustosunkowując się do niej wydał bullę *Peroportune Sane*, która ustanawiała Kapitułę Katedralną dla diecezji częstochowskiej. Zadaniem kapituły było wspieranie biskupa w jego pracach diecezjalnych¹²⁰.

Okres sprawowania posługi pasterskiej przez bp Zdzisława Golińskiego to także czas stabilizacji życia religijnego diecezji częstochowskiej oraz porządkowania jej statusu prawnego. Urzeczywistnieniem tego procesu był I Synod diecezji częstochowskiej, który odbył się 28-29 IX 1954 r. pod przewodnictwem bp Zdzisława Golińskiego. Potrzeba zwołania synodu wynikała nie tylko z reformatorskiego usposobienia biskupa częstochowskiego, ale przede wszystkim z przepisów prawa kanonicznego, które nakazywało zwoływanie diecezjalnego synodu co 10 lat. Jednak diecezja częstochowska z racji krótkiego czasu swojego egzystowania oraz trudnej sytuacji politycznej panującej w kraju nie spełniła tego wymogu. Stopień rozwoju życia

¹¹⁶ *Instrukcja o biskupiej wizytacji parafii*, WD, R.24, Częstochowa 1957, s. 97-100.

¹¹⁷ *Zestawienie ofiar srebra na ołtarz Najświętszego Sakramentu w katedrze złożonych przez parafie diecezji częstochowskiej*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 161; *Okólnik nr 3 w sprawie budownictwa obiektów sakralnych i kościelnych oraz zaopatrywania tych obiektów w materiały budowlane*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 211-213; *Podziękowania ordynariusza*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 378; *Jak budować kościoły*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 481-483.

¹¹⁸ *Prace nad urządzaniem katedry częstochowskiej w latach 1951-1956*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 450-454.

¹¹⁹ L. Warzybok, *dz. cyt.*, s. 49.

¹²⁰ *Erekcja Kapituły katedralnej częstochowskiej i instalacja pierwszych jej członków*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 142; S. Włodarczyk, *Kapituły i ich członkowie* [w:] BCHCZ, s. 145.

kościelnego diecezji w przededniu podjęcia decyzji o zwołaniu synodu pozwalał na rozpoczęcie działań prowadzących do usprawnienia jej funkcjonowania¹²¹.

Po zakończeniu II wojny światowej biskupów ordynariuszy w zarządzaniu diecezją częstochowską wspierało dwóch sufraganów, którymi byli: bp Stanisław Czajka i bp Stefan Bareła¹²².

Bp Zdzisław Goliński zdecydował się w dniu 10 IX 1951 r. na utworzenie referatu duszpasterstwa, który koordynował wszystkie sprawy związane z posługą duchową niesioną wiernym diecezji częstochowskiej. Kierownikiem nowej jednostki kurialnej został były redaktor naczelny Tygodnika Katolickiego "Niedziela" ks. Wojciech Mondry¹²³. Rok później na tym stanowisku zastąpił go ks. Władysław Gołąb. 11 IV 1959 r. wedle dekretu wydanego przez bp Zdzisława Golińskiego referat duszpasterstwa przemianowano na wydział duszpasterstwa, który składał się wówczas z kilku podległych sobie referatów oraz komisji¹²⁴.

Poprzednicy bp Stefana Bareły podczas pełnienia swoich obowiązków pasterskich współpracowali z czterema wikariuszami generalnymi: bp Stanisławem Czajką, ks. Stanisławem Zimorowiczem i ks. Władysławem Karlikiem. Urząd wikariusza generalnego sprawował również sam bp Stefan Bareła łącząc go z obowiązkami biskupa pomocniczego. Począwszy od zakończenia II wojny światowej, aż do inauguracji pontyfikatu bp Stefana Bareły funkcję kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie sprawowało dwóch kapłanów. Pierwszym z ich był ks. Stanisław Zimorowicz, który pracował na tym stanowisku od 1937 r. Drugim był ks. Edward Banaszkiewicz. Został on powołany na ten urząd w 1961 r. Oprócz tego w częstochowskiej kurii diecezjalnej jako wicekanclerz pracował ks. Władysław Karlik. Do chwili objęcia przez bp Stefana Barełę stolicy biskupiej w Częstochowie trzech duchownych sprawowało urząd notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie. Byli to księża: Walenty Patykiewicz, Stefan Niedźwiecki oraz Jan Walicki¹²⁵.

¹²¹ *Dekret zwołania I Synodu diecezji częstochowskiej* [w:] Pierwszy Synod diecezji częstochowskiej odprawiony w dn. 28 i 29 września R. P. 1954 w Kościele katedralnym św. Rodziny w Częstochowie pod przewodnictwem Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Doktora Zdzisława Golińskiego ze zmiłowania Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej Biskupa Częstochowskiego, oprac. S. Zimorowicz, Częstochowa 1958, s. 12 – 13.

¹²² A. Długosz, *Pasterskie poczynania biskupów pomocniczych diecezji częstochowskiej* [w:] BCHCZ, s. 133-141.

¹²³ J. Związek, *ks. Wojciech Mondry (1887- 1969)*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971, s. 136-141.

¹²⁴ J. Walicki, *Kuria diecezjalna...*, s. 101.

¹²⁵ A. Trepka, *Systematyczne zestawienie zarządzeń Kurii diecezjalnej w Częstochowie (październik 1954 – grudzień 1965)*, s. 3-5

Po 1945 r. w diecezji częstochowskiej nastąpił dynamiczny rozwój i zwiększenie się liczby placówek duszpasterskich¹²⁶. Tuż po zakończeniu II wojny światowej przywróconą sieć parafii, która funkcjonowała w czasach dwudziestolecia międzywojennego¹²⁷. 30 I 1946 r. podczas zebrania konsultorów diecezjalnych i dziekanów podjęto decyzję o utworzeniu 16 parafii wywodzących się z dawnych ekspozytur oraz erygowano 3 nowe ekspozytury¹²⁸. Aż do śmierci bp Teodora Kubiny powstało 6 nowych parafii. Ogółem w 1950 r. diecezja częstochowska składała się z 191 parafii i 24 ekspozytur¹²⁹. Jego następca do 1957 r. utworzył 9 nowych parafii i 5 ekspozytur. Po 1956 r. ze względu na zmianę sytuacji politycznej w kraju organizowanie nowych placówek duszpasterskich stało się łatwiejsze. Dlatego też w chwili śmierci bp Zdzisława Golińskiego na mapie diecezji częstochowskiej pojawiły się 51 parafie i 5 nowych ekspozytur. W 1963 r. diecezja częstochowska liczyła 242 parafie¹³⁰.

W kontekście problematyki tworzenia nowych placówek parafialnych, budowy obiektów sakralnych oraz rozwoju diecezjalnych struktur ponad parafialnych istotny był fakt korelacji prawodawstwa kościelnego normującego wszystkie te kwestie z prawodawstwem świeckim ustanowionym przez władze niechętne rozwojowi materialno-duchowemu kościołów partykularnych. Dlatego też wszystkie zabiegi biskupów diecezjalnych posiadały charakter polityczny będący istotnym elementem relacji Kościoła katolickiego z władzami państwowymi. Począwszy od 19 IV 1950 r. państwowy nadzór nad budownictwem sakralnym oraz tworzeniem nowych parafii sprawował Urząd ds. Wyznań, który został ustanowiony jako centralny organ administracji wyznaniowej. Organ ten wraz ze swoimi terenowymi strukturami stał się jednym z kluczowych elementów aparatu represji wymierzonych w Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe, które były uważane przez obóz rządzący jako wrogie ustrojowi komunistycznemu¹³¹. W obrębie kompetencji tego urzędu znajdowały się kwestie związane z nadzorowaniem i ingerencją w wewnętrzną politykę personalną oraz administracyjną Kościoła katolickiego. A także sprawy dotyczące budowy obiektów

¹²⁶ *Sprawozdanie z dorocznej konferencji XX konsultorów, komisarzy biskupich oraz dziekanów. Odbytej w dniach 22 i 23 IV 1947 r. w Częstochowie*, WD, R. 17, Częstochowa 1947, s. 40.

¹²⁷ *Sprawozdanie z konferencji XX. Konsultorów dziekanów. Przemówienie J. E. X. biskupa ordynariusza*, WD, R. 16, Częstochowa 1946, s. 3-4.

¹²⁸ *Administracyjna reorganizacja diecezji*, WD, R. 16, Częstochowa 1946, s. 14.

¹²⁹ W. Właźlak, *Rozwój sieci parafialnej i dekanalnej w diecezji częstochowskiej na przestrzeni jej historii* [w:] *Błogosławione choć ...*, s. 168.

¹³⁰ J. Związek, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925 – 1963*, CzST, t. 1, Częstochowa 1973, s. 102.

¹³¹ *Relacje kościelno-państwowe na przykładzie diecezji częstochowskiej. Dokumenty (1945-1953)*, t.1, red. W. Właźlak, Rzeszów 2019, s. 21-22.

sakralnych (kościółów, kaplic, cmentarzy i pomieszczeń katechetycznych). Kwestie te zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem powinny jednak znajdować się w kompetencjach Wojewódzkich Rad Narodowych, które podlegały nadzorowi Rady Narodowej PRL¹³². W rzeczywistości wnioski o pozwolenie na budowę kościołów i erygowanie parafii składane przez kurie biskupie były najczęściej rozpatrywane przez lokalne władze wyznaniowe¹³³.

Istotne zmiany miały miejsce w Sądzie Biskupim. Tuż po zakończeniu wojny mianowano trzech sędziów prosynodalnych, którymi byli: ks. Antoni Mietliński, ks. Józef Próchnicki oraz ks. Antoni Perzyna. W 1951 r. powołano na to stanowisko księży: Władysława Karlika, Kazimierza Lenczewskiego, Antoniego Marchewkę, Jan Tomaszewski i Walentego Patykiewicza. Ówczesnie obrońcami węzła małżeńskiego byli: ks. Edward Dujak, a także ks. Władysław Maciąg. Natomiast promotorem sprawiedliwości ks. Antoni Perzyna¹³⁴. W 1950 r. notariuszem Sądu Biskupiego został ks. Franciszek Musiel, który tą funkcję sprawował do 1952 r. kiedy to jego miejsce zajął ks. Karol Kościów. I Synod diecezji częstochowskiej zmienił skład Sądu Biskupiego, gdyż nowymi sędziami zostali wybrani: ks. Edward Banaszkiewicz, ks. Edward Dujak, ks. Walerian Bylka, ks. Marian Jankowski, ks. Alojzy Jatowtt, ks. Władysław Karlik, ks. Franciszek Musiel, ks. Walenty Patykiewicz, ks. Józef Próchnicki, ks. Tadeusz Szwagrzyk – późniejszy sufragan diecezji częstochowskiej oraz ks. Jan Tomaszewski¹³⁵. Funkcję oficjała Sądu Biskupiego pełnił w dalszym ciągu ks. Alojzy Jatowtt. Drugim obrońcą węzła małżeńskiego mianowano ks. Jana Walickiego. Promotorem sprawiedliwości został ks. Władysław Maciąg, a notariuszem pozostał ks. Karol Kościów¹³⁶. Warto także nadmienić, iż w 1953 r. ks. Alojzy Jatowtt przestał pełnić funkcję oficjała Sądu Biskupiego, a zastąpił go tymczasowo ks. Walenty Patykiewicz.

¹³² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelných władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, Dz. U. z 1950, nr 19, poz. 156; M. Krawczyk, *Działalność Urzędu ds. Wyznań w zakresie tworzenia i obsady stanowisk kościelnych*, ZNUPH, t. 97, Siedlce 2013, s. 144-155.

¹³³ A. Dziurok, *Kruchtoizacja. Polityka władz partyjno-państwowych wobec Kościoła katolickiego w latach 1945-1956 w województwie śląskim/katowickim*, Katowice 2012, s. 399.

¹³⁴ *Trybunał diecezjalny*, WD, R. 16, Częstochowa 1946, s. 10; *Zmiany w diecezji*, WD, R. 19, Częstochowa 1949, s. 94.

¹³⁵ A. Jatowtt, *Materiały do dziejów diecezji częstochowskiej. Organizacja i działalność Sądu biskupiego w Częstochowie*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 339-340; *I Synod diecezji częstochowskiej odbyty 28 i 29 września 1954 r.* WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 143-152.

¹³⁶ *Zmiany personalne w diecezji*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 372.

w 1955 r. ks. Alojzy Jatowtt ponownie objął stanowisko oficjała diecezjalnego trybunału¹³⁷.

Po II wojnie światowej podjęto działania mające na celu przywrócenie właściwego funkcjonowania instytucjom diecezjalnym, których zadaniem było kształcenie i formacja duchowa nowych kapłanów¹³⁸. Wraz z początkiem roku akademickiego 1945/1946 nastąpiła gruntowna wymiana kadry WSD w Krakowie. Nowym rektorem został ks. Brunon Magott¹³⁹. Z kolei prefektem mianowano ks. Władysława Kasprzaka, a stanowisko głównego ekonomy objął ks. Stanisław Grzybek¹⁴⁰. W marcu 1946 r. nowym ojcem duchowym w miejsce o. Jana Domarańczaka został ks. Mieczysław Paciej, którego rok później zastąpił ks. Walenty Patykiewicz¹⁴¹. W 1950 r. posługę ojca duchownego rozpoczął ks. Stanisław Okamfer. W 1956 r. nowym rektorem został ks. Julian Nowak, a ojcem duchowym ks. Stefan Bareła, który w 1964 r. został trzecim w kolejności ordynariuszem diecezji częstochowskiej. Wówczas także nowym w-ce rektorem został ks. Władysław Kasprzak, a prefektem ks. Tadeusz Szwagrzyk. W 1960 r. ks. Stefan Bareła został biskupem pomocniczym diecezji częstochowskiej, dlatego też nastąpiła wówczas zmiana na stanowisku ojca duchownego WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Objął je ks. Zygmunt Król, a jego głównym współpracownikiem został ks. Jan Kowalski. 22 III 1963 r. na skutek nagłej śmierci rektora WSD diecezji częstochowskiej ks. Juliana Nowaka jego następcą bp Zdzisław Goliński mianował ks. Władysława Kasprzaka. Wtedy też wicerektorem został ks. Tadeusz Szwagrzyk, a funkcję prefekta objął ks. Miłosław Kołodziejczyk. Społeczność seminaryjna w okresie powojennym to również spuścizna naukowa, którą pozostawili po sobie jego absolwenci. Warto wspomnieć więc o uzyskaniu habilitacji przez ks. Franciszka Gryglewicza i ks. Stanisława Grzybka. Oboje otrzymali status samodzielnych pracowników naukowych w 1953 r¹⁴².

¹³⁷ K. Kościów, *Sąd Biskupi...*, s. 147. *Instrukcja Sądu Biskupiego w Częstochowie*, WD, R. 24, Częstochowa 1957, s. 91-92.

¹³⁸ *Materialna sytuacja kurii diecezjalnej*, WD, R. 16, Częstochowa 1946, s. 15.

¹³⁹ S. Urbański, *Magott Brunon (1907-1987)* [w:] SPTK, t.8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 357; *Magott Brunon* [w:] J. Przemsza-Zieliński, *Sosnowiecka Encyklopedia Historyczna. Sygnały biograficzno-tematyczne*, z.3, Sosnowiec 1996, s. 185.

¹⁴⁰ *Zmiany w składzie duchowieństwa*, WD, R.15, Częstochowa 1945, s. 16; J. Kapuściński, *Proboszczowie parafii św. Lamberta w Radomsku w XX w.*, ZR, t. 6, Radomsko 2012, s. 39-40.

¹⁴¹ *Zmiany w diecezji*, WD, R. 17, Częstochowa 1947, s. 88.

¹⁴² J. Kowalski, *Dzieje częstochowskiego...*, s. 163-166.

Drugi pasterz Kościoła częstochowskiego bp Zdzisław Goliński zmarł w dniu 6 VII 1963 r.¹⁴³. Do momentu wyboru przez Ojca Świętego nowego ordynariusza diecezji częstochowskiej władze w niej przejął wikariusz kapitulny, którym został mianowany bp Stanisław Czajka¹⁴⁴. Tuż po objęciu tego urzędu skierował on swoją odezwę do duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej, w której nakreślił duszpasterskie cele wspólnoty Kościoła częstochowskiego na czas oczekiwania na wybór nowego, jego pasterza. Były to: diecezjalne obchody Wielkiej Nowenny oraz konieczność włączenia się wiernych i duchowieństwa częstochowskiego Kościoła partykularnego w prace Soboru Watykańskiego II¹⁴⁵.

4. Specyfika terenów u progu pontyfikatu bp Stefana Bareły

Diecezja częstochowska w latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły cechowała się różnorodnością terytorialną, na którą wpływały rozmaite czynniki: społeczne, historyczne, kulturowe oraz gospodarcze. Istotną kwestią była ponadto przynależność administracyjno-terytorialna struktur częstochowskiego Kościoła partykularnego. U progu pontyfikatu bp Stefana Bareły Częstochowa wraz z przyległymi do niej miejscowościami należała do województwa katowickiego. Ponadto niewielki fragment diecezji częstochowskiej ulokowany w powiecie włoszczowskim przynależał do województwa kieleckiego. Ziemia Wieluńska oraz Region Radomszczański znajdowały się w granicach województwa łódzkiego. Warto także zaznaczyć, iż dwie parafie znajdujące się w powiecie ostrzeszowskim znalazły się w województwie poznańskim. Obszar Zagłębia Dąbrowskiego, a także tereny skupione wokół Zawiercia i Myszkowa wchodziły w skład województwa katowickiego¹⁴⁶.

Centrum diecezji była Częstochowa wraz z okalającymi ją mniejszymi miejscowościami tworzącymi wspólnie z tym miastem region geograficzno-historyczny nazywany częstochowskim¹⁴⁷. Termin ten jest nie do końca precyzyjny, jednakże podkreśla on znaczenie Częstochowy jako dużego miasta oraz ważnego ośrodka politycznego, gospodarczego, kulturowego i duchowego¹⁴⁸.

¹⁴³ *Drugi biskup częstochowski dr Zdzisław Goliński 27 XII 1908 r.-6 VII 1963 r.*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963, s. 177.

¹⁴⁴ *Depesza do Stolicy Świętej o wyborze wikariusza kapitulnego*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963, s. 189.

¹⁴⁵ *Orędzie Wikariusza Kapitulnego – Do kapłanów i wiernych*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963, s. 199-200.

¹⁴⁶ P. Wolnicki, *Administracja publiczna...*, s. 47-48.

¹⁴⁷ H. Łoś, *Etnograficzno-historyczne przesłanki tworzenia się regionu i województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978, s. 81-96.

¹⁴⁸ J. Związek, *Ziemia Częstochowska w aspekcie historycznym* [w:] SBZCz, red. J. Zakrzewski, t. I, Częstochowa 1998, s. 9.

Częstochowa uzyskała swój status gospodarczo-społeczny poprzez ustawiczny rozwój zapoczątkowany w XIX w. kiedy przez miasto poprowadzono linię kolei warszawsko-wiedeńskiej. Ponadto rozkwit ekonomiczny miasta opierał się na eksploatacji złóż rudy i wapienia, co zapewniało zatrudnienie dla mieszkańców miasta i okolic¹⁴⁹.

Tuż po zakończeniu II wojny światowej Częstochowa zaczęła ugruntowywać swoją pozycję jako ważnego ośrodka gospodarczego, naukowego i kulturalnego, co w połączeniu z opinią duchowej stolicy Polski pozwalało temu miastu aspirować do miana ważnego miejsca w regionie. U progu pontyfikatu trzeciego biskupa częstochowskiego zatrudnienie w przemyśle wynosiło 60,1 tys. pracowników. Taki stan rzeczy wpłynął na kierunki rozwoju miasta, a w szczególności decyzje o budowie dużych osiedli mieszkaniowych. Głównym motorem napędowym częstochowskiego przemysłu był największy w mieście zakład – Huta Częstochowa. Ponadto w stolicy diecezji częstochowskiej funkcjonowały inne zakłady przemysłowe i produkcyjne. Były to przede wszystkim kopalnie rudy żelaza oraz zakłady o profilu włókienniczym¹⁵⁰.

Drugim istotnym aspektem rozwoju Częstochowy było przeobrażanie się tego miasta w ośrodek naukowo-kulturowy. Już w 1949 r. powstała tam Szkoła Inżynierska, której zadaniem było kształcenie kadr technicznych dla lokalnego przemysłu¹⁵¹. W 1955 r. szkoła ta została przekształcona w Politechnikę Częstochowską¹⁵². Dwa lata później w dawnych koszarach wojskowych utworzono Studium Nauczycielskie mające kształcić nauczycieli dla częstochowskich placówek oświatowych¹⁵³. Wobec potrzeb lokalnej społeczności studium zostało w 1971 r. przekształcone w Wyższą Szkołę Nauczycielską, a trzy lata później w Wyższą Szkołę Pedagogiczną¹⁵⁴. W mieście działała też Filharmonia

¹⁴⁹ F. Sobalski, *Zarys historii gospodarczej powiatu częstochowskiego do 1939 r.*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974, s. 155; J. Róg, K. Zawadowicz, *Rolnictwo i gospodarka leśna powiatu częstochowskiego*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974, s. 377-386.

¹⁵⁰ F. Sobalski, *Krótką historia przemysłu Częstochowy XIX – XXI w.*, ZCz, t. 43, Częstochowa 2017, s. 44-46.

¹⁵¹ A. Czarnota, *Kształtowanie się środowiska naukowego w Częstochowie w latach 1932-1982*, ZCz, t. 15, Częstochowa 1984, s. 55-62.

¹⁵² A. Gąsiorowski, *Politechnika Częstochowska 1949-1999. Od szkoły inżynierskiej w Częstochowie do Politechniki Częstochowskiej*, t.1, Częstochowa 1999, s. 30-35.

¹⁵³ A. J. Zakrzewski, *Historyk na prowincji. Jak rodziła się historia na AJD?* [w:] *Origines, fontes et narrationes – pośród kręgów poznania historycznego*, red. M. Janik, M. Nita, Częstochowa 2018, s. 1093-1096.

¹⁵⁴ E. Polanowski, *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie*, BP, t. 20, Warszawa 1977, s. 36-38; Tenże, *Zakład literatury i j. polskiego WSP w Częstochowie*, BP, t. 22, Warszawa 1979, s. 30-31.

Częstochowska utworzona tuż po wojnie, a także państwowy Teatr im. Adama Mickiewicza¹⁵⁵.

Miasto Częstochowa stanowiło najbardziej zaludniony ośrodek miejski diecezji częstochowskiej. Ze względu na rozwijający się w dynamicznym tempie przemysł stolica diecezji stała się miejscem intensywnych migracji ludności dotychczas zamieszkującej tereny wiejskie, przez co stale zwiększała się liczba ludności w tym mieście. Na początku pontyfikatu bp Stefana Bareły liczba ludności miasta wynosiła 168,5 tys¹⁵⁶. Stopniowe zwiększenie się zaludnienia Częstochowy spowodowało, iż była ona jednym z najbardziej ludnych miast w Polsce. W 1970 r. liczba mieszkańców miasta wynosiła 188,2 tys., a w 1980 r. aż 234,7 tys.¹⁵⁷. Znacząco zwiększył się także obszar miasta, gdyż już pod koniec lat 70. XX w. wynosił on 160 km²¹⁵⁸. Ten dynamiczny proces rozwoju demograficznego Częstochowa zawdzięcza rozwojowi gospodarstwu, ale także koncepcji zagospodarowania przestrzennego polegającej na budowie osiedli Tysiąclecia, Raków-Błeszno oraz osiedla Północ¹⁵⁹.

Istotną częścią składową regionu częstochowskiego były przylegające do niej mniejsze miejscowości i wsie, których mieszkańcy trudnili się głównie rolnictwem¹⁶⁰. Spośród tego typu miejscowości należy wyróżnić przede wszystkim Kłobuck, Błachownię, Mstów, Mykanów, Miedźno, czy też Poraj wraz z sąsiadującymi z nimi mniejszymi wsiami¹⁶¹. Oprócz działalności *stricto* rolniczej w miejscowościach współtworzących region częstochowski ludność pracowała w sektorze przemysłowym w przedsiębiorstwach działających na terenie Częstochowy, Myszkowa oraz Zawiercia¹⁶². Częstochowa była w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły jedynym

¹⁵⁵ W. Malko, *70 lat orkiestry symfoniczne w Częstochowie w Częstochowie. Filharmonia Częstochowska im. Bronisława Hubermana 1945-2014*, Częstochowa 2015, s. 20-25.

¹⁵⁶ *Miasta polskie w tysiącleciu*, t.1, Wrocław 1965, s. 434.

¹⁵⁷ *Rocznik statystyczny 1974*, nr 34, s. 71.

¹⁵⁸ *Rocznik statystyczny 1984*, nr 44, s. 41.

¹⁵⁹ L. Milian, *Mieszkanie jako składnik aspiracji życiowych oraz dążeń prestiżowych mieszkańców osiedli częstochowskich. Uwagi o koncepcji rozwoju miasta* [w:] *Przemiany społeczności miejskich w Polsce*, t.2, Kraków 1994, s. 131.

¹⁶⁰ S. Słowicki, *Środowisko naturalne województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978, s. 33-40; L. Frąckiewicz, *Stosunki demograficzne w powiecie częstochowskim*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974, s. 85-100; F. Krysta, *Kierunki rozwoju produkcji rolnej w województwie częstochowskim*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978, s. 315-331.

¹⁶¹ H. Ogrodniczak, *Zarys historii ziem województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978, s. 61-79.

¹⁶² R. Gut, *Przemysł rolno-spożywczy*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978, s. 277-280; M. Jeziński, *Rozwój społeczny Częstochowy w 30-leciu PRL*, ZCz, t. 11, Częstochowa 1976, s. 51-66; Z. Krawczyk, *Górnictwo ród żelaza w powiecie częstochowskim w okresie 1945-1970*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974, s. 271-287.

miastem o randze województwa. Były to efekt reformy administracyjnej z 1975 r.¹⁶³. Rok później decyzją władz centralnych powiększono powierzchnię miasta o przylegające do niego wsie¹⁶⁴.

Południowe terytorium diecezji częstochowskiej było tożsame z ważnym dla Polski regionem Zagłębia Dąbrowskiego¹⁶⁵. W szerszej perspektywie geograficznej terytorium to jest fragmentem historycznego regionu Małopolski¹⁶⁶. Należy też wspomnieć na przeszłość tych ziem w epoce rozbiorów, kiedy to Zagłębie Dąbrowskie stanowiło silnie zurbanizowany i industrialny punkt na mapie Królestwa Polskiego¹⁶⁷. Biorąc pod uwagę rozmaite podziały administracyjne, polityczne i kulturowe zasięg terytorialny Zagłębia Dąbrowskiego determinowany był przez granice wytyczone przez zaborców w drugiej połowie XIX w. przebiegające wzdłuż rzek: Czarnej Pszemszy, Białej Pszemszy i Brynicy¹⁶⁸. Było to terytorium skupione wokół ośrodków miejskich takich jak: Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec, Będzin, czy też Czeladź¹⁶⁹.

W diecezji częstochowskiej obszar Zagłębia Dąbrowskiego był najsilniej uprzemysłowiony, co radykalnie wpływało na kształt myśli duszpasterskiej w tym regionie oraz poczynania administracyjno-terytorialne biskupa częstochowskiego¹⁷⁰. Funkcjonowały tam bowiem rozliczne zakłady przemysłowe w postaci kopalń węgla kamiennego, fabryk oraz hut¹⁷¹. Fakt ten okazał się czynnikiem warunkującym rozwój terenów Zagłębia Dąbrowskiego, a w szczególności największych ośrodków miejskich: Dąbrowy Górniczej, Sosnowca, jak i również Będzina¹⁷². Produkcja przemysłowa

¹⁶³ P. Wolnicki, *Administracja publiczna wobec Kościoła częstochowskiego w latach 1950-1975 (zarys problematyki)*, GA, t. 5, Częstochowa 2012, s. 47-64; J. Grygiel, *Województwo częstochowskie – historyczne awans regionu*, ZCz, t. 11, Częstochowa 1976, s. 9-15.

¹⁶⁴ *Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 9 grudnia 1976 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bielskim, częstochowskim, kaliskim, przemyskim, skierniewickim i szczecińskim*, Dz. U. 1976 r., nr 41, poz. 245.

¹⁶⁵ J. Piątek, U. Myga-Piątek, J. Mieduniec, *Problem rewitalizacji podziemi w obrębie wzgórza zamkowego w Będzinie*, GiG, t. 30, Katowice 2006, s. 87-90.

¹⁶⁶ D. Rozmus, S. Witkowski, *Literatura i źródła do dziejów Zagłębia Dąbrowskiego*, BN, t. 2, nr 2, Katowice 2011, s. 186-188.

¹⁶⁷ P. Bielecki, *Działalność Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego w regionie [w:] Regionalizm w szkolnej edukacji. Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego*, red. S. Rozmus, D. Witkowski, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Będzin 2009, s. 38-40.

¹⁶⁸ D. Olszewski, *Duszpasterstwo a przemiany społeczno-religijne w Zagłębiu Dąbrowskim w XIX w.*, ŚSHT, t.8, Katowice 1975, s. 131-140.

¹⁶⁹ *Katalog 1987*, s. 107-140.

¹⁷⁰ J. Jaros, *Narodziny miasta i jego dzieje pod obcym panowaniem [w:] Sosnowiec. Zarys rozwoju miasta*, red. H. Rechowicz, Warszawa 1977, s. 49-50.

¹⁷¹ J. Mikołajec, *Dwie konurbacje górnicze – próba porównania*, ZNPS, t.65, Gliwice 2013, s. 216-225; A. Rybak, *Dąbrowa Górnicza w czasach Karola Adamieckiego*, SEZNUK, nr 277, Katowice 2016, s. 107-111; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Zagłębiu Górnośląskim do 1914 roku*, Warszawa 1965, s. 30-44.

¹⁷² *Przedmowa*, CzST, t.2, s. 7-8.

i działalność wydobywcza stały się główną przyczyną procesów migracyjnych sprowadzających się do zasiedlania największych ośrodków miejskich na Zagłębiu Dąbrowskim. To z kolei stwarzało potrzebę poszerzania granic tych miast, a także budowy dużych osiedli mieszkalnych mogących przyjąć w przeważającej części pracowników zagłębiowskiego przemysłu¹⁷³.

Taką koncepcję poszerzania tkanki miejskiej w największych ośrodkach Zagłębia Dąbrowskiego zaczęto stopniowo wcielać w życie od początków lat 70 XX w. W przypadku Dąbrowy Górniczej proces ten rozpoczął się od przyłączenia do miasta w 1975 r. Strzemieszyc Małych i Strzemieszyc Dużych¹⁷⁴ oraz w dniu 1 II 1977 r. Ząbkowic¹⁷⁵. Następnie w granice miasta Dąbrowa Górnicza włączone zostały: Ujejsce, Bugaj, Sikorka, Tucznawa, Błędów, Kuźniczka Nowa, Łazy, Łęka, Łosień, Okradzionów i Rudy¹⁷⁶. W momencie objęcia diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę w 1964 r. liczba mieszkańców zamieszkujących Dąbrowę Górniczą wynosiła 60 300 tys. mieszkańców. Rozwój gospodarczy oraz poszerzenie granic miasta wraz z budową osiedli mieszkaniowych spowodował stopniowy wzrost liczby osób zamieszkujących terytorium Dąbrowy Górniczej. W 1975 r. liczba ta wynosiła już 79 785 tys. aby w ostatnim roku pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej wynieść 136 820 tys¹⁷⁷.

Największe przeobrażenia administracyjne przeszedł jednak Sosnowiec, który z racji przychylności władz centralnych z początkiem lat 70 rozpoczął swój dynamiczny rozwój gospodarczo-demograficzny¹⁷⁸. Wraz z tym okresem rozpoczęto realizację wielu inwestycji społecznych na czele z budową wielkich osiedli mieszkalnych przeznaczonych dla robotników pracujących głównie w Hucie „Katowice”¹⁷⁹. Oprócz tego powstawało wiele pomniejszych zakładów pracy. Sytuacja ta wytworzyła potrzebę

¹⁷³ J. Ziółkowski, *Sosnowiec. Drogi i czynniki rozwoju miasta przemysłowego*, Katowice 1960, s. 329-331.

¹⁷⁴ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 maja 1975 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwie katowickim i opolskim*, Dz. U. 1975 r., nr 15, poz. 87.

¹⁷⁵ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 I 1977 r. w sprawie zniesienia niektórych miast w województwie katowickim*, Dz.U.1977, nr 3, poz. 13.

¹⁷⁶ *Rozporządzenie ministra administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska z dnia 25 I 1977 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwie katowickim*, Dz.U. 1977, nr 3, poz. 15.

¹⁷⁷ A. Rączaszek, *Początki rozwoju gospodarczego miast Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego oraz ich rozwój demograficzny* [w:] *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce. Księga pamiątkowa na jubileusz osiemdziesięciolecia* prof. zw. dr hab. Lucyny Frąckiewicz, red. A. Rączaszek, Katowice 2006, s. 43-69.

¹⁷⁸ B. Ciepela, *Z historii górnictwa. Kopalnia węgla „Sosnowiec” 1876-1997*, WG, t. 57, Katowice 2006, s. 299-301.

¹⁷⁹ A. Topol, *Przemysł górniczy i hutniczy na Górnym Śląsku w 1945* [w:] *Przemysł na Górnym Śląsku i Zagłębiu Dąbrowskim w XIX i XX w. Wybrane zagadnienia*, red. A. Barciak, A. Topol, Katowice 2004, s. 121-126.

budowy mieszkań dla klasy robotniczej, co wpisywało się w koncepcję tworzenia miast socjalistycznych. Proces ten w praktyce polegał na zainauguowaniu budowy osiedli w dzielnicach: Zagórze, Śródula, Milowice, Maczki, Modrzejów, Bobrek, Juliusz, Dańdówka, Henryków, Niwka, czy też Zagórze¹⁸⁰. W 1975 r. wskutek decyzji władz państwowych granice Sosnowca powiększyły się o sąsiednie miejscowości: Kazimierz Górniczy, Porąbkę, Klimontów i Zagórze, co spowodowało powiększenie się powierzchni tego miasta¹⁸¹. Wzrostowi uległa także liczba mieszkańców miasta, których liczba w 1970 r. wyniosła 145 tys. mieszkańców, aby już w 1980 r. wzrosnąć do liczby 246 tys. mieszkańców¹⁸².

Częścią terytorium Zagłębia Dąbrowskiego znajdującego się w granicach diecezji częstochowskiej był Będzin. Ten ośrodek miejski również przeżywał intensywny rozwój zbiegający się z latami pontyfikatu bp Stefana Bareły. W latach 60 i 70 XX w. na terenie Będzina powstało wiele placówek oświatowych w szczególności szkół podstawowych, rozrastały się w szybkim tempie duże osiedla mieszkaniowe, w których zamieszkiwali napływający z okolicznych wsi pracownicy przemysłu oraz budowane są nowe arterie komunikacyjne wewnątrz miasta¹⁸³. W 1970 r. oddana do użytku została tam elektrownia „Łagisza”. Wydarzenie to stało się asumptem do wzrostu populacji miasta, w szczególności napływu do niego pracowników przemysłu¹⁸⁴.

Część diecezji częstochowskiej rozciągająca się na terytorium Zagłębia Dąbrowskiego była specyficznym terenem o industrialnym charakterze ziem. Był to region diecezji częstochowskiej jednolity pod względem struktury społecznej¹⁸⁵. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły terytorium to przeżywało intensywny rozwój urbanistyczny, demograficzny i gospodarczy. Proces ten szedł w parze z powstawaniem w największych ośrodkach miejskich Zagłębia Dąbrowskiego dużych osiedli mieszkalnych, szkół oraz obiektów gospodarczo-kulturalnych¹⁸⁶.

¹⁸⁰ *Rocznik statystyczny województwa katowickiego na rok 1978*, Katowice 1978, s. 34-39.

¹⁸¹ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. w sprawie utworzenia, zniesienia i zmiany granic niektórych miast*, Dz. U. 1972, nr 50, poz. 327.

¹⁸² *Rocznik statystyczny 1974*, nr 34, s. 71.; *Rocznik statystyczny 1984*, nr 44, s. 41.

¹⁸³ P. Rojek-Adamek, *Opowieści nieobecnych. O roli designu w tworzeniu materiałów edukacyjnych na przykładzie losów będzińskich Żydów*, SHAGH, t.13, Kraków 2014, s. 236-238.

¹⁸⁴ M. Tkocz, *Przestrzeń gospodarcza* [w:] Będzin 1358-2008, t.1. red. M. Pulinowa, Będzin 2008, s. 160-179.

¹⁸⁵ *Słowo pasterskie biskupa częstochowskiego do górników Zagłębia z racji uroczystości św. Barbary w 1983 r.*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 59-61.

¹⁸⁶ *KKDCz, Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 X 1980 r. do prezydenta miasta Będzina mgr inż. Antoniego Marcinkiewicza w sprawie rozwoju sieci parafialnej diecezji częstochowskiej w mieście Będzin*, AKMCz, brak sygn.

Pomiędzy Częstochową a Zagłębiem Dąbrowskim lokowały się dwa dość duże ośrodki miejskie Myszków i Zawiercie, które wspólnie z okolicznymi miejscowościami tworzyły region pośredni względem dwóch wymienionych wyżej regionów. Terytorium to miało cechy osadnictwa miejskiego, jak i również terenów wiejskich¹⁸⁷.

Zawiercie przeżywało swój rozwój poprzez fakt, iż pracę w przemyśle dla miejscowej oraz ościennej ludności zapewniały fabryki „Poręba” i „Ferrum” oraz największy zakład w mieście Huta Szkła „Zawiercie”¹⁸⁸. Ponadto w mieście tym działały liczne zakłady włókiennicze, a także fabryka opakowań blaszanych¹⁸⁹. W 1970 r. zaludnienie Zawiercia równało się liczbie 40,9 tys. mieszkańców ulokowanych na terytorium 25 km². W końcowej fazie pontyfikatu bp Stefana Bareły liczba osób zameldowanych w Zawierciu wynosiła już 62,2 tys. mieszkańców¹⁹⁰.

Drugim co do wielkości miastem umownego regionu zawierciańskiego był Myszków. Od 1975 r. miasto to była częścią województwa częstochowskiego. Jednakże wraz z początkiem lat 80. XX w. decyzją władz państwowych rozpoczęto powiększanie powierzchni miasta o sąsiadujące z nim wsie¹⁹¹. Na terenie Myszkowa funkcjonowały i rozwijały się zakłady przemysłowe. Prowadzono produkcję w zakładach odlewniczych, a także funkcjonowała Myszkowska Fabryka Naczyń Emaliowanych „Światowit”¹⁹². Kolejnym elementem składowym regionu zawierciańskiego była Ziemia Siewierska – ważna przede wszystkim z punktu historycznego¹⁹³. Tereny te posiadały dziejową spuściznę Księstwa Siewierskiego, które powstało na przełomie XIV i XV w¹⁹⁴. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły Siewierz wraz z okolicami był terenem typowo rolniczym, pozbawionym industrialnych konotacji¹⁹⁵. Podobną charakterystykę posiadała

¹⁸⁷ J. Abramski, *Zawiercie. Studium Monograficzne*, Zawiercie 1994, s. 32-40.

¹⁸⁸ L. Rosikoń, *Odlewnia żeliwa ciągłego i wytwórnia łączników w Zawierciu (1886-1986)*, Zawiercie 1986, s. 22-34.

¹⁸⁹ A. Hrebenda, *Dwudziestolecie międzywojenne* [w:] Zawiercie. Zarys rozwoju powiatu i miasta, red. M. Brabania, Katowice 1969, s. 119-120.

¹⁹⁰ *Rocznik statystyczny 1974*, nr 34, s. 71; *Rocznik statystyczny 1984*, nr 44, s. 41.

¹⁹¹ *Rozporządzenie Ministra Administracji i Gospodarki przestrzennej z dnia 17 X 1983 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bielskim, częstochowskim, katowickim, legnickim, olsztyńskim, opolskim, piotrkowskim, słupskim i wałbrzyskim*, Dz.U. 1983, nr 59, poz. 268.

¹⁹² J. Durka, *Budynek XIX-wiecznej przędzalni bawełny w Myszkowie jako współczesny obiekt przemysłowy i element regionalnej ścieżki dydaktycznej* [w:] *Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej*, red. A. Stawarz, Warszawa 2006, s. 125-128.

¹⁹³ M. Antoniewicz, *Terytorium Siewierskie w XIV w. i pierwszej połowie XV w.* [w:] *Siewierz-Czeladź-Koziegłowy. Studia z dziejów Siewierza i Księstwa Siewierskiego*, red. F. Kiryk, Katowice 1994, s. 147-169.

¹⁹⁴ K. B. Żelazny, *Księstwo Siewierskie. Prawo i ustrój a zakres suwerenności względem Korony Królestwa Polskiego*, Katowice 2016, s. 34-38.

¹⁹⁵ A. Wójcik, *Dzieje rozpoznania kopalni na obszarze dawnego Księstwa Siewierskiego oraz pierwszy opis i mapa geologiczno-górnicza regionu*, „Analecta”, t. 19, Warszawa 2010, s. 345-348.

inna znacząca miejscowość regionu zawierciańskiego, jaką były Żarki. Terytorium to było naznaczone bogatą historią sięgającą XVI w¹⁹⁶. W szczególności wielowiekowymi tradycjami żydowskimi, co nadawało tej miejscowości dodatkowe znaczenie kulturowe na mapie diecezji częstochowskiej¹⁹⁷.

Dziedzictwo historyczne Ziemi Wieluńskiej sięga już XII w. kiedy to w ramach jednej z dzielnic senioralnych funkcjonowała kasztelania rudzka¹⁹⁸. Jeszcze przed rozbiorem Polski Wieluń był miastem królewskim. Mieściły się tam siedziby urzędów państwowych i kościelnych. W 1281 r. książę Henryk Probus IV przeniósł siedzibę kasztelanii z Rudy do Wielunia¹⁹⁹. W 1283 r. książę wielkopolski Przemysław II wymienił Wieluń wśród miast, które zostało ulokowane na prawach miasta Kalisza. W 1335 r. miasto strawił pożar. Dzieło jego odbudowy należy zawdzięczać królowi Kazimierzowi Wielkiemu, który wzniósł tam okazały zamek a samo miasto otoczył obronną fosą. W XIV w. po wielu zawirowaniach natury politycznej Ziemia Wieluńska została włączona w granice Królestwa Polskiego stając się częścią województwa sieradzkiego²⁰⁰. W tamtych czasach Ziemia Wieluńska posiadała swój własny herb oraz chorągiew. Miasto cieszyło się nowoczesną jak na tamte czasy siecią wodociągową, którą nakazał wybudować król Zygmunt Stary²⁰¹. W XV i XVI w. Wieluń rozwijał się niezwykle intensywnie pod względem gospodarczym. Powodem takiego obrotu spraw były przecinające się w mieście szlaki handlowe²⁰². Niemniej, mieszkańcy Wielunia utrzymywali się wówczas głównie z handlu i rzemiosła. Kolejne zawirowania wojenne spowodowały powolną degradację miasta. Kulminacją jego schyłku był kolejny w jego dziejach wielki pożar, który dotknął Wieluń w 1791 r²⁰³. Cztery lata później następny pożar strawił doszczętnie dach kościoła kolegiackiego, kościół ojców pijarów oraz przynależną do niego bibliotekę²⁰⁴. W XVI w. tradycje tego regionu zakorzeniły się na

¹⁹⁶ M. Antoniewicz, *Przeszłość Żarek. Powstanie i rozwój miasta na przestrzeni sześciu wieków*, Częstochowa 1982, s. 14-20.

¹⁹⁷ J. Bartyś, *Poziom gospodarstwa wiejskiego w żydowskich koloniach rolniczych w niektórych guberniach Królestwa Polskiego w okresie przeduwłaszczeniowym*, BŻIH, t. 63, Warszawa 1969, s. 48-62.

¹⁹⁸ T. Grabarczyk, T. Nowak, *Wieluń pod panowaniem pierwszych Jagiellonów (1391-1492)*, RW, t. 6, Wieluń 2006, s. 123-126.

¹⁹⁹ T. Grabarczyk, T. Nowak, *Wójtowie i wójtostwo wieluńskie (XIII-XVI)*, RW, t.6, Wieluń 2006, s. 17-19.

²⁰⁰ W. Przygodzki, *Z przeszłości Wielunia. Przyczynek do historii diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1928, s. 4-6.

²⁰¹ H. Żerek-Kleszcz, *Przyjęcia do prawa miejskiego w Wieluniu w latach 1572-1598*, RW, t. 8, Wieluń 2008, s. 51-53.

²⁰² J. Książek, *Urzędnicy konsystorza wieluńskiego w latach 1660-1763*, RW, t.11, Wieluń 2011, s. 5-24.

²⁰³ Z. Włodarczyk, *Wielki pożar Wielunia 3 września 1795*, RW, t. 3, Wieluń 2003, s. 99-101.

²⁰⁴ T. A. Nowak, *Przyjęcia do prawa miejskiego w Wieluniu w XVII wieku*, RW, t. 9, Wieluń 2009, s. 89-92.

terenie dzisiejszych powiatów: wieluńskiego, ostrzeszowskiego, kępińskiego, wieruszowskiego, oleskiego oraz pajęczańskiego²⁰⁵.

Ziemia Wieluńska posiadała również bogatą przeszłość i tradycję kościelną. W XII w. wzniesiono murowaną kolegiatę św. Michała Archanioła i Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny wybudowaną w czasach Kazimierza Wielkiego²⁰⁶. 24 X 1419 r. abp Mikołaj Trąba przeniósł kolegiatę ze zniszczonej Rudy do Wielunia. 28 VI 1631 r. kościół kolegiacki uległ spaleni w pożarze miasta²⁰⁷. W XVI w. do Wielunia sprowadzono zakon sióstr bernardynek, a także dwa męskie zgromadzenia: pijarów oraz reformatów²⁰⁸. W XVIII w. na terytorium Wielunia funkcjonowało 8 kościołów, 5 zgromadzeń zakonnych, jak i również studium filozofii i teologii ogólnej, system szkolnictwa pijarskiego wraz z kolegiatą²⁰⁹.

Znaczenie Ziemi Wieluńskiej dla Kościoła częstochowskiego nabrało nowego wymiaru wraz z wybuchem II wojny światowej wnosząc do jego dziejów martyrologiczną spuściznę²¹⁰. W pierwszych godzinach niemieckiej napaści na Polskę zbombardowano Wieluń²¹¹. W dniu 6 X 1941 r. władze niemieckie aresztowały wszystkich kapłanów diecezji częstochowskiej posługujących na terenie Wielunia. Duchowni ci zostali następnie wywiezieni do niemieckiego obozu zagłady dedykowanego duchowieństwu rzymskokatolickiemu mieszącym się w Dachau²¹². Z tą akcją niemieckiego okupanta związane są losy dwóch, jedynek błogosławionych częstochowskiego kościoła partykularnego – księży: Maksymiliana Binkiewicza i Ludwika Gietyngiera zamęczonych w tym obozie śmierci²¹³.

Po zakończeniu II wojny światowej wskutek reform administracyjnych na terytorium historycznej Ziemi Wieluńskiej uformowały się dwa powiaty: wieruszowski i pajęczański, które skupiały mniejsze miejscowości okalające Wieluń. Mieszkańcy

²⁰⁵ Z. Kaczmarzyk, *Polska czasów Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1964, s. 96-97.

²⁰⁶ W. Szczygielski, *Dzieje Ziemi Wieluńskiej*, Łódź 1969, s. 98.

²⁰⁷ J. Związek, *Początki chrześcijaństwa w Polsce i Ziemi Wieluńskiej*, VC, t. 10, Częstochowa 2020, s. 542-546.

²⁰⁸ Tenże, *Dusza Ziemi Wieluńskiej. Konwent sióstr Bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, VC, t.1, Częstochowa 2013, s. 333-336.

²⁰⁹ S. Zabraniak, *Wkład klasztorów w duszpasterstwo parafialne w archidiecezji wieluńskiej (1660-1763)*, RW, t.13, Wieluń 2013, s. 7-19; Tenże, *Z dziejów życia religijnego Wielunia. Bractwa religijne przy kościele kolegiackim*, NP, t. 107, Kraków 2007, s. 91-11.

²¹⁰ E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970, s. 153-158.

²¹¹ T. Olejnik, *Hitlerowska akcja przeciw polskiej warstwie przywódczej w powiecie wieluńskim w 1940 roku*, RW, t. 3, Wieluń 2003, s. 33-35.

²¹² T. Olejnik, *Szpital w Wieluniu – jego dzieje i zniszczenie 1 IX 1939 r.*, Wieluń 1991, s. 34-42.

²¹³ J. Związek, *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów Ziemi Wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 2, Wieluń 2002, s. 5-20.

Ziemi Wieluńskiej utrzymywali się w przeważającej części z działalności typowo rolniczej, czyniąc tym samym region Ziemi Wieluńskiej jedynym w diecezji częstochowskiej pozbawionym profilu industrialnego²¹⁴. Biorąc pod uwagę te czynniki należy na Praszkę, Pajęczno, Osjaków oraz Działoszyn wraz z okolicami jako najbardziej znaczące miejscowości w tym regionie²¹⁵.

W północnej części diecezji częstochowskiej największym ośrodkiem miejskim było Radomsko. Na jego obszarze zbiegały się historyczne granice Małopolski, Wielkopolski oraz Mazowsza²¹⁶. Radomsko jest położone pomiędzy wyżynami południowej Polski a nizinami północnej części kraju. Przez miasto przepływa rzeka Radomka²¹⁷. Jak przypuszczają historycy miasto powstało w XI w. Natomiast prawa miejskie otrzymało dwa stulecia później. Do XIX w. cechowało się ono gospodarką opartą na rolnictwie²¹⁸. W latach 1807-1815 miasto było częścią Księstwa Warszawskiego, a po jego upadku w granicach Królestwa Kongresowego²¹⁹.

Na przełomie XIX i XX w. Radomsko zaczęło nabierać coraz bardziej wyraźnego charakteru przemysłowego²²⁰. Zaczęły bowiem tam powstawać fabryki takie jak: „metalurgia”, „Fameg”, czy też fabryka maszyn. Do tego na terenie miasta zaczęła funkcjonować huta szkła. Zakłady te działały także po zakończeniu II wojny światowej, jednak jak pokazuje historia Radomska w okresie powojennym zahamowaniu uległ proces tworzenia nowych inicjatyw przemysłowych²²¹. Niemniej działające już w mieście, zakłady zapewniały mieszkańcom Radomska miejsca pracy i jednocześnie, podobnie jak w przypadku innych większych miast diecezji częstochowskiej były powodem migracji ludności z okolicznych wsi. To z kolei skłaniało władze państwowe

²¹⁴ J. Książek, *Powiat Wieluński w latach 1918-1939*, RW, t.1, Wieluń 2001, s. 13-116.

²¹⁵ M. Pivelli, M. Kulesza, *Spoleczna percepcja projektów nowego podziału administracyjnego Polski oraz lokalne preferencje administracyjne mieszkańców w rejonie radomszczańskim*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, t. 1, Łódź 1999, s. 131-134; T. Nowak, *Dzieje Osjakowa i okolicznych wsi do połowy XVI wieku* [w:] Monografia gminy Osjaków, red. J. Książek, Wieluń 2012, s. 143- 156; K. Jasiak, *Gmina Osjaków w latach 1945-1989* [w:] Monografia gminy Osjaków..., s. 447-510; T. Szczerkowska, *Działoszyn i okolice*, Działoszyn 2008, s. 13-24; J. Tomczak, *Słownik geograficzny gminy Praszka*, Łódź 1998, s. 6-12; W. Właźlak, *Dzieje kościelne Pajęczna*, Pajęczno 2005, s. 15-25.

²¹⁶ G. Ziółkowska, M. Ziółkowski, *Późnośredniowieczne Radomsko w świetle badań archeologicznych. Wstęp do problematyki badawczej*, ZR, t. 2, Radomsko 2008, s. 7-13.

²¹⁷ M. Kulesza, *Uwagi nad rozwojem przestrzenno-urbanistycznym Radomska*, AUL, t. 16, Łódź 2014, s. 13.

²¹⁸ J. Górecki, *Z dziejów miasta Radomska*, Radomsko 1982, s. 35-46.

²¹⁹ Z. Włodarczyk, *Radomsko w okresie tzw. Prus Południowych 1793-1806*, ZR, t. 3, Radomsko 2009, s. 49-56.

²²⁰ M. Antoniewicz, *Kolej z Radomska przez Częstochowę do Zawiercia: uwagi na temat osad związanych z linią kolejową w regionie częstochowskim* [w:] Droga żelazna warszawsko-wiedeńska, red. M. Antoniewicz, Częstochowa 1996, s. 93-98.

²²¹ R. Kaczmarek, *Źródła do historii miast łódzkiego okręgu przemysłowego w XIX w.*, Warszawa 1958, s. 90-112.

do podejmowania decyzji o poszerzaniu granic miasta oraz budowie osiedli mieszkaniowych²²². W 1967 r. rozpoczęto budowę radomszczańskiego osiedla Tysiąclecia²²³. W drugiej połowie XX w. na terenie Radomska w związku ze znacznym wzrostem liczby mieszkańców powstały dwa osiedla domków jednorodzinnych – osiedle Adama Mickiewicza i osiedle Stefana Batorego²²⁴. Ponadto począwszy od lat 70 w granice miasta włączono kilka okolicznych wsi, którymi były: Folwarki, Wymysłówek, Sucha Wieś, Stobiecko Miejskie, Bogwidzowy, Bartodzieje podleśne, Bartodzieje Bankowe, Bartodzieje Włościańskie, Saniki oraz Kierków²²⁵.

Region radomszczański posiadał również bogatą przeszłość kościelną. Początki organizacji kościelnej w Radomsku sięgają już XI w. kiedy to powstał w tym miejscu pierwszy kościół, w którym posługiwali benedyktyni przybyli z terenów dzisiejszej Francji. W XVI w. w miejscu kościoła drewnianego powstała murowana świątynia. Ta funkcjonowała do początków XIX w. Wówczas za sprawą starań członków kapituły gnieźnieńskiej powstał nowy, murowany kościół użytkowany przez wiernych do dzisiaj. Dziedzictwo religijne Radomska wiąże się także z obecnością na tej ziemi zakony ojców franciszkanów konwentualnych, którzy zostali sprowadzeni do Radomska w 1288 r. W pierwszej połowie XVIII w. powstał tam franciszkański klasztor²²⁶.

Na pontyfikat bp Stefana Bareły przypadł czas intensywnego rozwoju dużych miast w diecezji częstochowskiej. Stał on się także udziałem Radomska, gdzie także zaczęto wydzielać nowe placówki parafialne²²⁷. Industrialna specyfika miasta sprzyjała bowiem wzrostowi liczby ludności i tym samym powstawaniu nowych osiedli mieszkaniowych, dla których należało stworzyć odpowiednią opiekę duszpasterską²²⁸. Podobnie jak w przypadku innych części Kościoła częstochowskiego także i w regionie radomszczańskim przejawem aktywności laikatu były zabiegi o możliwość

²²² J. Rutowicz, *Rozwój gospodarczy Przedborza w XIX i XX w.*, ZR, t. 3, Radomsko 2009, s. 257-263.

²²³ M. Menz, *Polityczne aspekty obchodów milenium w Polsce w 1966 r. na przykładzie Gniezna*, HSO, t. 1, Gniezno 2016, s. 239-245; A. Micewski, *Kościół-Państwo 1945-1989*, Warszawa 1994, s. 42-44.

²²⁴ Z. Błaszczyk, *Opisanie historyczne oraz topograficzno-statystyczne miasta Radomska*, Łódź 1985, s. 62-65.

²²⁵ *Uchwała nr XII/72/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 20 czerwca 1986 r. w sprawie zmiany granic miasta Radomska*, „Monitor Polski”, nr 20, poz. 148,149 i 150.

²²⁶ T.A. Nowak, *Księgi metrykalne parafii św. Lamberta w Radomsku. Księga zmarłych z lat 1785-1810*, t. 4, Radomsko 2015, s. 5-7.

²²⁷ *KKDCz, Pismo kurii diecezjalnej z dnia 13 V 1981 r. adresowane do proboszcza parafii Bartodzieje ks. Bronisława Predera w sprawie terytorium parafii Bartodzieje*, AKMCz, brak sygn.

²²⁸ *KKDCz, Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 V 1976 r. do proboszcza parafii p.w. św. Maksymiliana Kolbe w Radomsku*, AKMCz, brak sygn.

wybudowania obiektów sakralnych²²⁹. Z kolei tereny wokół miasta Radomska miały charakter typowo rolniczy, gdzie wierni borykali się, podobnie w jak innych częściach diecezji o takiej charakterystyce ze znacznymi utrudnieniami w dojeździe do najbliższego kościoła parafialnego²³⁰. Był to powód starań o rozbudowę sieci parafialnej w tym regionie²³¹. Ponadto istotną kwestią w życiu społeczno-religijnym wiernych regionu radomszczańskiego były migracje zarobkowe do centrum regionu – Radomska. Proces ten zdynamizował się już na początku lat 70. XX w. i stale postępował²³².

5. Podsumowanie

Odzyskanie w 1918 r. niepodległości przez Polskę pozwoliło na rekonstrukcję polskiej państwowości. Głównym elementem tego procesu było rozwijanie administracji państwowej na terenach Rzeczypospolitej oraz tworzenie nowego prawodawstwa. Zwieńczeniem tych działań było przyjęcie w dniu 17 III 1921 r. ustawy zasadniczej, która określiła ogólne zasady ustroju państwa polskiego.

Sytuacja ta sprzyjała stabilizacji statusu prawnego Kościoła katolickiego na ziemiach polskich. Odnoszące się do kwestii wyznaniowych przepisy konstytucji marcowej wprowadziły porządek oraz uregulowały zasady wzajemnych stosunków państwa polskiego i Kościoła katolickiego. Dzięki ustawie zasadniczej z 17 III 1921 r. Kościół stał się partnerem dla władzy świeckiej, a także istotnym podmiotem życia publicznego w II Rzeczypospolitej. Dopełnieniem wspomnianego procesu normalizacji kontaktów państwa z Kościołem rzymskokatolickim było zawarcie konkordatu w 1925 r. Ta umowa międzynarodowa określała pozycję religii rzymskokatolickiej oraz instytucji Kościoła katolickiego w przestrzeni publicznej, ale także była wyrazem uznania roli i znaczenia Kościoła katolickiego dla Narodu polskiego. Proces prawnego usytuowania Kościoła katolickiego w odrodzonej Polsce zakończyło ogłoszenie papieskiej bulli *Vixtum Poloniae Unitas*, która ustanowiła nowy podział administracyjny Kościoła w Polsce, jak i również była podstawą prawną dla utworzenia nowych diecezji.

Erygowanie diecezji częstochowskiej jest więc skutkiem unormowania sytuacji prawnej Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej. Należy także stwierdzić, iż

²²⁹ KKDCz, *Podanie mieszkańców osiedla Bartodzieje z dnia 3 XI 1980 r. do wojewody piotrkowskiego w sprawie prośby o zgodę na wybudowanie kościoła dla parafii Bartodzieje*, AKMCz, brak sygn.

²³⁰ TP p.w. św. Józefa Oblubieńca w Gorzędowie, *List ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły do wiernych ośrodka duszpasterskiego Gorzędów z okazji jubileuszu Kościoła częstochowskiego*, AKMCz, brak sygn.

²³¹ KKDCz, *Pismo bp Stefana Bareły z dnia 5 V 1980 r. w sprawie utrudnień w dojeździe do parafii Dobryszyce*, AKMCz, brak sygn.

²³² TP p.w. św. Józefa Oblubieńca w Gorzędowie, *Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniu 13 i 14 IX 1985 r. przez bp Stanisława Nowaka*, AKMCz, brak sygn.

kluczowym czynnikiem, który wpłynął na decyzję o utworzeniu tej diecezji była rola jaką w wielowiekowych dziejach Narodu polskiego odegrało sanktuarium jasnogórskie i co za tym idzie – kult maryjny będący równocześnie głównym filarem centrum pątniczego jakim od wieków była Częstochowa. Decyzja o utworzeniu diecezji częstochowskiej była podyktowana także czynnikami natury duszpasterskiej. Oddalenie Częstochowy od największych stolic biskupich oraz zbytnia rozległość terenów diecezji do których należały ziemie regionu częstochowskiego znacząco utrudniały kontakt z wiernymi. Dlatego też w trosce o możliwość łatwego dotarcia do wiernych zdecydowano się uwzględnić racje przemawiające za ustanowieniem biskupstwa ze stolicą w Częstochowie.

Organizacja diecezji częstochowskiej była trudnym zadaniem, gdyż w jej skład włączono ziemie dotychczas znajdujące się w obrębie dwóch innych diecezji. W tym wypadku zastosowano przepisy zawarte w bulli erekcyjnej, dzięki czemu efektywnie rozwiązano kwestie przynależności diecezjalnej wiernych oraz inkardynacji duchowieństwa. Pierwszy biskup – ordynariusz diecezji Teodor Kubina zorganizował jej aparat administracyjny oraz ustanowił instytucje wspierające funkcjonowanie diecezji częstochowskiej. Zgodnie z wymogami stawianymi przez prawo kanoniczne powołano do życia kurie diecezjalną, Sąd Biskupi, seminarium duchowne oraz wydawnictwa diecezjalne. Instytucje te posiadały wyraźny charakter duszpasterski, a ich funkcjonowanie wpisywało się w społeczną rolę instytucji Kościoła katolickiego na szczeblu partykularnym w realiach państwa komunistycznego.

Harmonijny, postępujący na wielu płaszczyznach rozwój diecezji częstochowskiej został zahamowany przez wybuch II wojny światowej i blisko 6-letnią okupację niemiecką. Władze okupacyjne powodowane ateistycznymi podwalinami ideologii nazistowskiej przeprowadzały działania mające na celu dezorganizację diecezjalnego aparatu administracyjnego, czego konsekwencją miała być utrata wpływu hierarchii kościelnej na zarządzanie częstochowskim Kościołem partykularnym oraz pozbawienie duchowieństwa więzi z wiernymi. Istotnym problemem z którym musiało zmierzyć się częstochowskie duchowieństwo w okresie okupacji niemieckiej był narzucony siłą podział terytoriów diecezji częstochowskiej. Sytuacja ta utrudniała kontakt kapłanów z wiernymi. Tragedią i zarazem darem, który stał się udziałem Kościoła częstochowskiego były prześladowania duchowieństwa ze strony niemieckiego okupanta. Męczeństwo kapłanów diecezji częstochowskiej stało się przykładem heroizmu oraz potwierdziło służebny wymiar wspólnoty diecezjalnej.

Po zakończeniu II wojny światowej Kościół częstochowski musiał borykać się z problemem odbudowy swojego aparatu administracyjnego, jak i również z niechęcią władz komunistycznych. Prawodawstwo wyznaniowe ustanowione w pierwszych, powojennych latach w znaczący sposób utrudniło funkcjonowanie władzy duchowej, w szczególności w zakresie erygowania nowych placówek duszpasterskich i budowy nowych kościołów. Bolączką duchowieństwa była także kwestia nauczania religii w szkołach, gdyż ówczesna władza podjęła starania zmierzające ku programowej ateizacji życia publicznego.

Pierwsze dwie, powojenne dekady w historii Kościoła częstochowskiego to przede wszystkim czas reform, które miały usprawnić funkcjonowanie aparatu kościelnego na płaszczyźnie administracyjnej oraz pastoralnej. Okres ten cechował się przeprowadzaniem zmian w duchu eklezjologii przedsoborowej. Pierwszy biskup częstochowski podjął istotne kroki mające na celu zwiększenie sieci parafii w diecezji oraz zabezpieczenie wiernych – szczególnie dzieci i młodzieży przed szerzoną przez komunistyczną władzę ateizacją. Drugi ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Zdzisław Goliński objął szczególną troską parafie, w których odbywał rozliczne wizytacje kanoniczne. Jednak głównym przedsięwzięciem jakie przeprowadził bp Zdzisław Goliński była reforma prawodawstwa diecezjalnego, która miała miejsce podczas I Synodu diecezji częstochowskiej. Zmiany te ukształtowały diecezję częstochowską i wyznaczyły kierunki działań prawno-administracyjnych oraz w dalszej kolejności duszpasterskich na kolejne lata.

ROZDZIAŁ II

Hierarchia duchowna Kościoła częstochowskiego

1. Biskup częstochowski Stefan Bareła

1.1. Rys biograficzny

Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła urodził się 24 VI 1916 r. w Zapolicach – miejscowości położonej w Ziemi Radomszczańskiej. Był drugim dzieckiem Józefa i Stefanii z domu Młynarczyk. Wcześniej, w 1914 r. na świat przyszedł jego brat Henryk¹. Natomiast już po narodzinach przyszłego biskupa częstochowskiego jego rodzice wydali na świat również jego siostrę Alinę i brata Stanisława². Wykształcenie podstawowe odebrał w szkołach powszechnych w Zapolicach i Kodrębiu. Po ich ukończeniu rozpoczął naukę w Społecznym Gimnazjum Męskim im. Feliksa Fabianiego w Radomsku, a następnie przeniósł się do Niższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie zdał egzamin dojrzałości³.

1 IX 1939 r. rozpoczął naukę oraz formację kapłańską w WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Ten okres jego życia zbiegł się z tragicznymi wydarzeniami II wojny światowej i okupacji niemieckiej ziem polskich. Przyszły biskup częstochowski był świadkiem prześladowań, jakie dotknęły Kościół katolicki w tym okresie. 21 XII 1940 r. przyjął pierwszą tonsurę w kościele Sióstr Sercanek przy ul. Garncarskiej w Krakowie. 20 XII 1941 r. w tym samym miejscu dostąpił święceń Ostiariatu i Lektoratu. 19 VIII 1942 r. w kościele św. Michała na Skałce w Krakowie otrzymał święcenia Egzorcystatu i Akolitu. 18 VII 1943 r. również w kościele Sióstr Sercanek przyjął święcenia Subdiakonatu, a 27 II 1944 r. w kościele św. Tomasza Sióstr Kanoniczek Ducha św. święcenia Diakonatu. 25 III 1944 r. w tym samym kościele wraz z grupą dwunastu diakonów został wyświęcony na prezbitera przez bp Teodora Kubinę⁴.

Tuż po święceniach kapłańskich ks. Stefan Bareła rozpoczął swoją pracę w obszarze organizacyjno-społecznym częstochowskiego Kościoła partykularnego, tym samym zdobywał doświadczenie, które było niezbędne w późniejszej posłudze biskupiej w diecezji częstochowskiej. Bp Teodor Kubina mianował bowiem ks. Stefana Barełę

¹ M. Kotas, *Ten, który całował sutannę. Rozmowa z rodzeństwem bp Stefana Bareły, Aliną Kapicą oraz Stanisławem Barełą*, TKN – Edycja Częstochowska 2011, nr 41, s. 1,4.

² A. Olczyk, *Biografia i pasterska posługa bp Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej na tle odniesień do korzeni rodzinnych*, VC, t. 3, Częstochowa 2013, s. 130-131.

³ M. Mikołajczyk, *Bp Stefan Bareła – Pasterz oddany bez reszty Kościołowi*, VC, t. 6, Częstochowa 2016, s. 195.

⁴ L. Warzybok, *Biskupi...*, s. 53.

prefektem diecezjalnego WSD. Funkcję tą sprawował przez rok, gdyż następnie podjął studia na UJ. Jednak na skutek licznych wakatów w placówkach parafialnych spowodowanych stratami personalnymi powstałymi w wyniku zbrodni niemieckich popełnionych na duchowieństwie katolickim w czasie trwania II wojny światowej bp Teodor Kubina zdecydował się na przeniesienie w dniu 16 VIII 1945 r. ks. Stefana Bareły do pracy w parafii Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej. Jego posługa na tej parafii trwała jednak tylko niespełna dwa tygodnie, gdyż następnie trafił do parafii w Wieruszowie. Tam podczas trwającej sześć lat pracy duszpasterskiej napisał obronioną w 1950 r. na Wydziale Teologicznym UJ dysertację doktorską z teologii traktującą o dziejach i duszpasterstwie wieruszowskiej parafii⁵.

Okres pracy na wikariacie w Wieruszowie to przede wszystkim czas intensywnej posługi ewangelizacyjnej oraz organizacji wielu przedsięwzięć duszpasterskich. Zainicjował on wówczas działalność parafialnego oddziału Krucjaty Eucharystycznej, co w konsekwencji doprowadziło do jego nominacji na stanowisko dekanalnego i rejonowego dyrektora tej organizacji. Dynamicznie rozwijał też formację katechetyczną na terenie parafii w Wieruszowie dostosowując ją do wyzwań i problemów współczesności. Ten aspekt myślenia eklesjalnego ks. Stefana Bareły był później widoczny podczas jego posługi biskupiej w diecezji częstochowskiej oraz w zaangażowaniu w soborową odnowę Kościoła katolickiego. Ponadto organizował także różnorakie formy duszpasterstwa dzieci i młodzieży, którymi były: liturgiczna służba ołtarza, schola, a także cykliczne wyjazdy ewangelizacyjne, czy też koła biblijne⁶.

14 VII 1951 r. ks. Stefan Bareła otrzymał nominację na kapelana ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Zdzisława Golińskiego⁷. 8 IX 1951 r. dodatkowo powierzono mu funkcję sekretarza referatu duszpasterskiego kurii diecezjalnej w Częstochowie⁸. Po roku otrzymał skierowanie na dalsze studia specjalistyczne z zakresu teologii moralnej, które odbył na KUL⁹. Podczas pobytu w Lublinie czynnie zaangażował się w duszpasterstwo akademickie. Po powrocie do diecezji częstochowskiej 1 IX 1954 r. został wicerektorem NSD – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie. Dwa lata

⁵ M. Mikołajczyk. *Bp Stefan Bareła. Życie i działalność*, s.13, AKMCz, brak sygn.; J. Kapuściński, *Wieruszów dumny ze swojej przeszłości* [w:] S. Bareła, *Z przeszłości kościelnej starego i nowego Wieruszowa*, Wieruszów 2014, s. 3-5.

⁶ B. Magott, *Wspomnienia o pracy duszpasterskiej ks. Stefana Bareły w Wieruszowie*, CZWD. R. 43, Częstochowa 1969, s. 78-89.

⁷ Tamże, s. 80.

⁸ *Nominacje w diecezji częstochowskiej*, „OKDCZ”, VII 1951 r.

⁹ M. Mikołajczyk. *Bp Stefan Bareła. Życie i działalność*, s.14, AKMCz, brak sygn.

później, 21 VIII 1956 r. otrzymał nominację na ojca duchownego WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Ponadto prowadził na tej uczelni zajęcia z teologii moralnej i ascetyki¹⁰.

Po czteroletniej pracy wśród alumnów diecezji częstochowskiej ks. Stefan Bareła na mocy bulli *Quandoquidem* wydanej 26 X 1960 r. przez papieża Jana XXIII, został wyniesiony do godności biskupa i tym samym został biskupem pomocniczym diecezji częstochowskiej¹¹. Jego stolicą tytularną była *Illarima*¹². Przyjęcie sakry biskupiej nastąpiło w dniu 8 I 1961 r.¹³. Jego zawołaniem umieszczonym w herbie biskupim były słowa *Veritati et Caritati*, co znaczyło „Prawdzie i miłości”. Sam herb będący głównym symbolem trudu jego pasterskiej posługi zawierał kapelusz rangowy zespolony z sześcioma chwostami sznurem za pomocą dwóch pętli o kształcie koła tworzących cyfrę osiem ułożoną w pozycji wertykalnej. Z kolei tarcza herbowa otrzymała szafowanie w linie o kolorze błękitnym. Herb bp Stefana Bareły zawierał wymowną symbolikę wywodzącą się z tradycji ewangelicznej. Był to krzyż oraz zstępująca gołębica będąca symbolem Ducha św. Trzecia Osoba Trójcy Świętej była niezwykle ważna podczas kapłańskiej drogi bp Stefana Bareły. Miało to związek z jego szczególnym nabożeństwem do Ducha św. oraz najprawdopodobniej z faktem przyjęcia przez niego święceń kapłańskich w krakowskim kościele Sióstr Duchaczek¹⁴. W dniu 14 XII 1960 r. bp Stefan Bareła został ustanowiony wikariuszem generalnym kurii diecezjalnej w Częstochowie¹⁵. W zakresie jego obowiązków znalazły się sprawy takie jak: sprawowanie nadzoru nad pracami wydziału duszpasterskiego kurii diecezjalnej w Częstochowie, nadzorowanie czynności kurialnych dotyczących działalności zgromadzeń zakonnych, które ulokowały swoje siedziby na terytorium diecezji częstochowskiej, wizytowanie parafii, opieka nad katechetami pracującymi w placówkach oświatowych znajdujących się w granicach częstochowskiego Kościoła

¹⁰ M. Kołodziejczyk, *Profesorowie i wykładowcy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie*, CzST, t.2, Częstochowa 1974, s. 178.

¹¹ *Dziesiąta rocznica pasterzowania w diecezji ks. bp ordynariusza*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1974, s. 90.

¹² *List Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego do ks. dr Stefana Bareły w sprawie jego nominacji na biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn.

¹³ *Te Deum*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1974, s. 33.

¹⁴ P. Wolnicki, *Herby biskupów częstochowskich*, ZCz, red. M. Antoniewicz, t. 22, Częstochowa 2005, s. 432; *Herb biskupi trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵ M. Mikołajczyk. *Bp Stefan Bareła. Życie i działalność*, s.19, AKMCz, brak sygn.

partykularnego, troska o prawidłowy przebieg rekolekcji kapłańskich oraz pomoc w innych, codziennych obowiązkach niesiona bp Zdzisławowi Golińskiemu¹⁶.

Bp Stefan Bareła w dniu 17 I 1964 r. po zgonie bp Zdzisława Golińskiego został mianowany trzecim biskupem częstochowskim¹⁷. W swoim przemówieniu wygłoszonym podczas uroczystego ingresu do częstochowskiej katedry nawiązał do maryjnego charakteru diecezji częstochowskiej. Podczas całego pontyfikatu bp Stefana Bareły postać Matki Zbawiciela była motywem przewodnim jego nauczania. Stąd też w homiliach, przemówieniach oraz pismach kierowanych do wiernych pojawiały się częste odwołania do wzoru Najświętszej Maryi Panny¹⁸.

Zarządzanie diecezją częstochowską przez bp Stefana Barełę można rozpatrywać zarówno w kontekście administracyjno – prawnym, jak i również pod kątem obranych przez niego kierunków duchowego rozwoju wspólnoty Kościoła częstochowskiego. Czas pełnienia przez bp Stefana Barełę ordynariatu był nacechowany troską o dobre życie religijne wiernych¹⁹. Rozwijał intensywnie wśród wiernych i duchowieństwa pobożność maryjną, którą wyrażał w swoich licznych wystąpieniach, pismach oraz w częstych, publicznych rytuałach religijnych²⁰. Duchowość maryjna, którą propagował wśród wspólnoty diecezjalnej bp Stefan Bareła była również odpowiedzią na wezwanie Ojca Świętego Pawła VI do pogłębiania w kościołach partykularnych nauczania o Matce Pana²¹.

W listopadzie 1983 r. znacząco pogorszył się stan zdrowia ordynariusza diecezji częstochowskiej. Dlatego też kuria diecezjalna w Częstochowie wystosowywała liczne apele o modlitwę duchowieństwa i wiernych w intencji uzdrowienia bp Stefana Bareły²². Na początku lutego 1984 r. Ojciec Święty Jan Paweł II zaadresował do niego list z racji

¹⁶ *Pismo bp Zdzisława Golińskiego do biskupa Stefana Bareły w sprawie zakresu jego obowiązków jako wikariusza generalnego w Kurii diecezjalnej w Częstochowie*, AKMCz, brak. sygn.

¹⁷ *Bulla prekonizacyjna III biskupa częstochowskiego Stefana Bareły*, CZWD, R. 35, Częstochowa 1964, s. 73.

¹⁸ *Przemówienie J. E. ks. bp Stefana Bareły podczas ingresu do Bazyliki katedralnej w dniu 12 IV 1964 r.*, CZWD, R. 35, Częstochowa 1964, s. 106-108.

¹⁹ *Kult Matki Bożej w autorealizacji Kościoła (audycja Radia Watykańskiego w dniu 21 XI 1977 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 35-37.

²⁰ *Przemówienie J. E. ks. bp częstochowskiego o roli Matki Bożej w Kościele. Rzym XI 1964*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1964, s. 283-285.

²¹ *Adhortacja Apostolska papieża Pawła VI do wszystkich biskupów utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską. O należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975, s. 1-2; *Działalność duszpasterska Sanktuarium Jasnogórskiego wyrażona w danych statystycznych (Przemówienie nadane przez Radio Watykańskie 9 grudnia 1977 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 37-39.

²² *Komunikat kurii diecezjalnej z okazji XX-lecia pasterzowania w diecezji częstochowskiej J. E. ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły wzywający do modlitwy w intencji jego zdrowia*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 86-87.

jego 20-lecia na stolicy biskupiej w Częstochowie. Był to wyraz wdzięczności za oddaną posługę Kościołowi powszechnemu i częstochowskiemu Kościołowi partykularnemu, co było obrazem trwania bp Stefana Bareły we wspólnocie biskupów połączonych sukcesją apostolską²³.

4 II 1984 r. będący w zaawansowanym stadium choroby bp Stefan Bareła wystosował list do wszystkich osób obecnych przy przyjęciu przez niego Sakramentu Namaszczenia Chorych. Podsumował on wówczas swój pontyfikat, wskazując jednocześnie na realizowane przez niego kierunki duszpasterskie i organizacyjne, w tym w szczególności rozwój diecezjalnych instytucji, organów kolegialnych oraz współpracę z Sanktuarium Jasnogórskim²⁴.

Trzeci pasterz Kościoła częstochowskiego zmarł 12 II 1984 r. Dzień później dokonano uroczystej eksportacji trumny z jego ciałem z domu biskupiego na Jasną Górę. Obrzędowi temu przewodniczył bp Miłosław Kołodziejczyk²⁵. Śmierć pasterza diecezji częstochowskiej została przyjęta z dużym bólem w Stolicy Apostolskiej. Ojciec Święty Jan Paweł II przypomniał w okolicznościowym telegramie o dokonaniach bp Stefana Bareły osiągniętych na płaszczyźnie implementacji w Kościele częstochowskim dziedzictwa Soboru Watykańskiego II²⁶.

W dniu 13 II 1984 r. w kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej odprawiono pod przewodnictwem bp Franciszka Musiela - Mszę św. w intencji zbawienia zmarłego pasterza diecezji częstochowskiej. Było to symboliczne nawiązanie do jednego z motywów przewodnich pontyfikatu bp Stefana Bareły, którym był kult maryjny oraz do specyfiki częstochowskiego Kościoła partykularnego funkcjonującego w symbiozie z Jasną Górą²⁷.

Pogrzeb bp Stefana Bareły miał miejsce w dniu 15 II 1984 r. Uroczystością przewodniczył metropolita krakowski kard. Franciszek Macharski, a homilię wygłosił Prymas Polski kard. Józef Glemp²⁸. Wedle przywilejów przysługujących ordynariuszom kościołów partykularnych, które wynikały wprost z prawa powszechnego bp Stefan

²³ *List Ojca Świętego Jana Pawła II do ks. bp Stefana Bareły z racji 20 rocznicy objęcia rządów w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 97.

²⁴ *Słowo ks. bp Stefana Bareły do obecnych przy przyjęciu przez niego Sakramentu Chorych w dniu 4 lutego 1984 roku*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 98-99.

²⁵ *Informacja o zgonie bp Stefana Bareły*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 24.

²⁶ *Telegram Ojca Świętego Jana Pawła II*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 102-103.

²⁷ *Przemówienie generała zakonu Ojców Paulinów o. dra Józefa Płatka po wprowadzeniu ciała ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły do kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze, w dniu 13 II 1984 r.*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 105-106.

²⁸ *Homilia J. Em. ks. kard. Józefa Glempla, Prymasa Polski, wygłoszona podczas Mszy Świętej pogrzebowej*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 108-112.

Bareła został pochowany w krypcie grobowej biskupów częstochowskich znajdującej się w częstochowskim kościele katedralnym²⁹. Po zgonie bp Stefana Bareły zgodnie z przepisami prawa powszechnego i partykularnego administratorem apostolskim diecezji częstochowskiej został bp Tadeusz Szwagrzyk. Sprawował on tę funkcję do momentu kanonicznego objęcia diecezji przez kolejnego biskupa częstochowskiego³⁰. Następcą bp Stefana Bareły na stolicy biskupów częstochowskich został rektor WSD archidiecezji krakowskiej ks. Stanisław Nowak³¹. Objął on diecezję częstochowską w dniu 26 XI 1984 r.³², stając się czwartym w dziejach biskupem częstochowskim³³.

1.2. Pojęcie i zakres władzy

Urząd biskupa diecezjalnego pełniony przez bp Stefan Barełę posiadał swoje korzenie w działalności apostołów oraz ich następców. Zatem jego władza wedle prawa i tradycji kościelnej pochodziła z ustanowienia Bożego wprost od Jezusa Chrystusa, który powołał do istnienia Kościoł i działa w nim poprzez Ducha Świętego. Władza ta rozumiana była także jako moralne upoważnienie do pełnienia funkcji kierowniczej nad określoną częścią Kościoła powszechnego, którą w tym przypadku był częstochowski Kościół partykularny³⁴.

Podstawą prawną dla nominacji bp Stefana Bareły były przepisy prawne zawarte w KPK z 1917 r. Szczególną częścią wspomnianych przepisów stanowiły warunki formalne, które musiał wypełnić kandydat na urząd biskupa diecezjalnego. Były to: warunek pochodzenia z prawego małżeństwa, wiek minimalny (30 lat), święcenia kapłańskie przyjęte nie wcześniej niż 5 lat od nominacji biskupiej, posiadanie tzw. dobrych obyczajów (pobożność, gorliwość, cechy niezbędne do zarządzania kościołem partykularnym, wierność wobec Ojca Świętego) oraz posiadanie doktoratu lub licencjatu z nauk teologicznych, lub prawa kanonicznego³⁵. Trzeci biskup częstochowski otrzymał godność biskupią poprzez suwerenną decyzję Ojca Świętego i wypełnienie tym samym

²⁹ Zgon III biskupa częstochowskiego Stefana Bareły – Nekrolog, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 99-102.

³⁰ Wybór administratora diecezji, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 123.

³¹ Dr Stanisław Nowak IV biskup częstochowski objął kanonicznie diecezję 26 listopada 1984 r., CZWD, R. 59, Częstochowa 1985, s. 1.

³² Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w kościele częstochowskim, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985, s. 28-31.

³³ Bulla nominacyjna IV biskupa częstochowskiego. *Joannes Paulus Episcopus Servus Servorum Dei*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985, s. 1-2.

³⁴ J. Przybyławska, *Władza biskupa diecezjalnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, KiP, t.19, nr 2, Lublin 2017, s. 83-87.

³⁵ KPK 1917 r., Kan. 329 § 1.

wymogów formalnych³⁶. Bp Stefan Bareła złożył opisaną w prawie kanonicznym przysięgę na wierność Stolicy Apostolskiej oraz wyznania wiary rzymskokatolickiej³⁷. Pełną pieczę nad diecezją częstochowską przejął dopiero po spełnieniu odpowiedniej procedury kanonicznego objęcia Kościoła częstochowskiego³⁸. Czas celebracji sakry biskupiej oraz objęcia diecezji w posiadanie również był precyzyjnie określony przez prawodawstwo Kościoła powszechnego³⁹.

Istotnym elementem władzy bp Stefana Bareły było realizowanie przez niego misji nauczycielskiej. Przejawem tego była jego troska o zachowanie czystości wiary i obyczajów u podległego mu duchowieństwa oraz wiernych-świeckich, nauczanie katechizmu i religii rzymskokatolickiej, a także głoszenie Ewangelii⁴⁰. Oprócz tego miał on zarezerwowaną dla siebie możliwość szafowania sakramentami zastrzeżonymi tylko dla niego. Były to mianowicie sakramenty kapłaństwa i bierzmowania, które sprawował jako zwyczajny szafarz⁴¹. Do tego należy wspomnieć, iż bp Stefan Bareła konsekrował miejsca i rzeczy święte oraz oleje święte. Bp Stefan Bareła wypełniał również czynności pontyfikalne. Jako następcy apostołów przysługiwał mu zaszczyt używania mitry, pastorału, pierścienia, pektorału, rakiety, mucetu oraz mantoletu⁴².

Posiadał on również władzę rządzenia o wymiarze ustawodawczym, wykonawczym (administracyjnym) oraz sędziowskim⁴³. Władzę ustawodawczą sprawował osobiście wydając akty prawa partykularnego w postaci dekretów i zarządzeń oraz poprzez zwołanie II Synodu diecezji częstochowskiej, gdzie ustanawiano nowe prawo dla Kościoła częstochowskiego⁴⁴. Z kolei władzę wykonawczą (administracyjną) wypełniał przez ustanawianie niższych urzędów kościelnych podległych mu, sprawując pieczę nad majątkiem kościelnym, jak i również przez ustanowienie dla diecezji częstochowskiej urzędu wikariusza generalnego⁴⁵. Władzę sędziowską bp Stefan Bareła

³⁶ *KPK 1917 r.*, Kan. 331 § 3.

³⁷ *KPK 1917 r.*, Kan. 332 § 2; P. Wolnicki, *Procesy archiwotwórcze...*, s. 62.

³⁸ *KPK 1917 r.*, Kan. 334 § 2.

³⁹ *KPK 1917 r.*, Kan. 333, Kan. 334 § 2.

⁴⁰ P. Wolnicki, *Dokumentacja archiwalna...*, s. 69-71; J. Związek, *Kazanie jako źródło historyczne*, FHC, t. 4-5, Kraków 1997-1998, s. 314-315; A. Jędrzejak, *Tożsamość kapłana w refleksji polskich teologów XXI wieku*, Lublin 2010, s. 109-110; D. Wojciechowski-Kurzelow, *Działalność duszpasterska biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego (1870-1907)*, KST, t. 4, Kielce 2005, s. 148-150; *Uroczystości ku czci o. Kordeckiego w Wieruszowie w 300 rocznicę śmierci*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 249-250.

⁴¹ K. Mikołajczuk, *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w świetle magisterium Kościoła katolickiego do Vaticanum II*, RNP, t. 13, z. 2, Lublin 2003, s. 186-188; *Święcenia kapłańskie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 251; *Święcenia kapłańskie*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 160.

⁴² *KPK 1917 r.*, Kan. 337; P. Wolnicki, *Dokumentacja archiwalna...*, s. 50-52.

⁴³ *Pismo z dnia 5 XII 1923 r.*, AAS 16 (1924), s. 107.

⁴⁴ *Odznaczenia*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 126-127.

⁴⁵ M. Żurowski, *Problem władzy wykonawczej*, PK, t.28, nr 1-2, Warszawa 1985, s. 41-44.

sprawował z pomocą duchowieństwa zasiadającego w diecezjalnym trybunale. Z racji tego, że biskup był w zarządzanej przez siebie diecezji głównym sędzią i prawodawcą partykularnym zobowiązany był do strzeżenia prawidłowości funkcjonowania trybunału diecezjalnego. Za sprawą dynamicznie zmieniających się realiów życia społecznego oraz nowego spojrzenia na kwestie duszpasterskie w Kościele katolickim sądy biskupie stały się też narzędziem realizowania posługi ewangelizacyjnej. Dlatego też wyroki tych sądów musiały zapadać w atmosferze wyjątkowej skrupulatności. Stąd też władza sądownicza biskupa częstochowskiego nabrała dodatkowego wymiaru⁴⁶.

Z mocy prawa kanonicznego bp Stefan Bareła w momencie kanonicznego objęcia diecezji częstochowskiej nabył stosowne dla jego urzędu prawa i obowiązki. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej zgodnie z przepisami prawa był zobowiązany do rezydowania w stolicy biskupstwa – Częstochowie⁴⁷. Opuszczał on to miejsce tylko z powodu wizytacji biskupich, które przeprowadzał⁴⁸, udziału w soborze powszechnym, synodzie plenarnym bądź też wskutek pielgrzymki, urlopu lub wyjazdu na terytorium innego kościoła partykularnego⁴⁹. Prawo kanoniczne obligowało bp Stefana Barełę do obowiązku przebywania na terenie zarządzanej przez siebie diecezji zawsze podczas trwania adwentu, wielkiego postu⁵⁰ oraz Uroczystości Narodzenia Pańskiego⁵¹, Zmartwychwstania Pańskiego⁵², a także Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej⁵³. Obowiązki bp Stefana Bareły sprowadzały się też do powinności stałej modlitwy za podległy mu Lud Boży oraz duchowieństwo⁵⁴. W tym celu odprawiał on Mszę św. za swoją diecezję i nadzorował jej stan duchowo-materialny poprzez przeprowadzanie

⁴⁶ F. Bączkiewicz, *Prawo Kanoniczne...*, s. 501-519.

⁴⁷ J. Związek, *Dzieje instytucji diecezjalnych w Częstochowie (c.d.)*, FHC, t.7, Kraków 2000, s.

⁴⁸ *Wizytacje biskupie*, CZWD, R. 41, Częstochowa 1967, s. 29.

⁴⁹ *Arcypasterskie czynności J. E. księdza biskupa dra Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego od dnia 1 stycznia do 30 września 1969 r.*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969, s. 180-183; *Arcypasterskie czynności J. E. księdza biskupa Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego od dnia 1 października do 31 grudnia 1960 roku*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 22-23; *List biskupa częstochowskiego do diecezjan o beatyfikacji ojca Maksymiliana Marii Kolbe*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971, s. 266-268.

⁵⁰ *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego na rok 1977*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 102-105; *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego do wiernych Maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968, s. 11-113.

⁵¹ *Kazanie wygłoszone w Bazylice katedralnej w noc wigilijną 1967 r.*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968, s. 44-45.

⁵² *Wielkanocne orędzie biskupa częstochowskiego w roku 1973*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 117-120.

⁵³ *KPK 1917 r.*, Kan. 338 § 3; *Zarządzenie w sprawie centralnej procesji Bożego Ciała w mieście biskupim Częstochowie*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 103.

⁵⁴ *Biskup częstochowski do mężczyzn i młodzieży męskiej w związku z ich pielgrzymką na Jasną Górę*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 237.

wizytacji poszczególnych parafii i wspólnot funkcjonujących na jej terenie⁵⁵. Mógł on wyznaczyć swojego delegata do przeprowadzenia takiej wizytacji. Miało to związek z zapisem prawa kanonicznego, który stanowił, iż całość terytorium diecezji musiała zostać poddana wizytacji w ciągu 5 lat. Bp Stefan Bareła posiadał również prawo precedencji⁵⁶.

Sobór Watykański II podejmując dzieło wielkiej odnowy Kościoła powszechnego zreformował także wymiar posługi biskupiej. W kościelnej rzeczywistości przedsoborowej bp Stefan Bareła wypełniał swoje obowiązki jako typowy rezydent miejsca, którym zarządzał. Z tego wynika, iż prawodawca nadał urzędowi biskupa charakter jurydyczno-instytucjonalny. Z kolei myśl eklezjalna *Vaticanum II* gruntownie przeobraziła urząd biskupa. Zatem wedle zmian posoborowych bp Stefan Bareła przestał pełnić tylko i wyłącznie rolę najwyższego urzędnika w diecezji. Taki stan rzeczy był możliwy dzięki nadaniu godności biskupa charakteru typowo pastoralnego⁵⁷.

W 1983 r. po promulgowaniu przez Ojca Świętego Jana Pawła II nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego sfera bytowania biskupów diecezjalnych w rzeczywistości Kościoła powszechnego została zgodnie z postanowieniami *Vaticanum II* rozszerzona o nowy, pasterski wymiar posługi biskupiej⁵⁸. Zgodnie z tymi ideami bp Stefan Bareła otaczał swoją, duszpasterską opieką już ogół Ludu Bożego (niezależnie od obrządku) kościoła partykularnego, nad którym sprawuje władzę⁵⁹. Wykazywał on także

⁵⁵ *Z działalności arcybiskupiej ks. bpa ordynariusza I-VI. 1971*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 98-99; *Pielgrzymka kapłanów diecezji częstochowskiej na Jasną Górę*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 272-273; *List biskupa częstochowskiego z okazji rozpoczęcia wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu w kościele św. Zygmunta w Częstochowie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 112-118.

⁵⁶ *KPK 1917 r.*, Kan. 347; *Zarządzenie w sprawie pielgrzymki polskich kapłanów na Jasną Górę w dniu 26 sierpnia 1970 r.*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1977, s. 236.

⁵⁷ J. Wroczeński, *Obowiązki pasterskie biskupa diecezjalnego*, PK, t. 51, nr 3-4, Warszawa 2008, s. 124-125.

⁵⁸ Prawodawca w tym miejscu podkreślił obowiązek opieki pasterskiej Kościoła katolickiego nad osobami, które szczególnie potrzebują apostolskiej opieki. Dotyczyło to: ubogich, bezrobotnych, ludzi pracy, młodzież, ludzi starszych wiekiem, więźniów, rodziny, artystów, naukowców, emigrantów, uchodźców i wszystkie inne grupy, które wymagają specjalnej troski pasterskiej. Zgodnie z tym biskup powinien podejmować wysiłek dążący do znalezienia odpowiedniej formy dialogu z tymi grupami osób oraz winien przekonać środowisko jego diecezji do nowych form ewangelizacji; *EI*, nr 153; *CHD*, nr 17 i 18; *ACT*, nr 11 i 12; *GS*, nr 61 i 62; B. Kołodziej, *Polscy biskupi w trosce o polskich emigrantów*, SPt, t. 2, Warszawa 2008, s. 201-218; *List kard. Tabera do ks. biskupa ordynariusza*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 23; *List arcybiskupa Clarizio do ks. biskupa ordynariusza*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 252-253.

⁵⁹ Biskup częstochowski wypełniając swoją pasterską posługę troszczył się o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy bez względu na wiek, pozycję społeczną, czy też narodowość. Troska ta była sprawowana nad ludźmi stale zamieszkującymi teren diecezji częstochowskiej, ale także nad tymi przebywającymi na jej terytorium czasowo. Ponadto biskup częstochowski objął szczególną opieką duszpasterską wiernych, którzy ze względu na nietypowe warunki swojego życia nie byli w stanie wziąć udziału w życiu religijnym diecezji częstochowskiej. Troska pasterska bp Stefana Bareły wędrowała też w stronę osób, które zaniedbywały swoje praktyki religijne; *KPK 1983 r.*, Kan. 383 § 1 i 771 § 1; *CHD*, nr 16 i 18; *EI*, nr 153-157; Bp Stefan Bareła mając w swej diecezji wiernych skupionych w innych niż

troskę o chrześcijan odłączonych od Kościoła katolickiego. Ponadto odnosił się do takich wspólnot z miłością oraz szacunkiem wspierając dążenia ekumeniczne Kościoła powszechnego⁶⁰. Trzeci ordynariusz diecezji w świetle nowych przepisów prawa nie pomijał w swej trosce osób deklarujących się jako ateści oraz grup społecznych dotkniętych sekularyzmem⁶¹. Ponadto bp Stefan Bareła w szczególny sposób sprawował opiekę nad duchowieństwem diecezjalnym, które wedle postanowień soborowych prowadził do świętości oraz dbał o ich doczesne potrzeby⁶². Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej realizował także zalecenia dotyczące częstego celebrowania eucharystii (w szczególności w kościele katedralnym). Był on zatem głównym szafarzem liturgii w Kościele częstochowskim⁶³. Nowa rzeczywistość prawna zachowała obowiązek

rzymskokatolicki obrządkach był zobowiązany prawnie do dążenia ku zaradzeniu ich potrzebom religijnym. Dlatego też skierował do tej pracy specjalnie przygotowanych do tego kapłanów oraz organizował odrębne placówki duszpasterskie dla tych wiernych. Aby zadość uczynić potrzebom wiernych innych obrządków ordynariusz diecezji częstochowskiej mógł też ustanowić wikariusza biskupiego sprawującego pieczę nad wiernymi innych obrządków zamieszkujących terytorium Kościoła częstochowskiego; *KPK 1983 r.*, Kan. 383; *CHD*, nr 23; K. Dullak, *Troska biskupa Czesława Domina o wiernych świeckich w świetle dekretów powizytacyjnych parafii diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej*, PK, t. 50, nr 1-2, Warszawa 2007, s. 3-8.

⁶⁰ *KPK 1983 r.*, Kan 383 § 3; *Unitatis redintegratio*; *Ad totam Ecclesiam*, AAS 59 (1967), s. 574-592; *LG*, nr 27; *CHD*, nr 16; *EI*, nr 48 i 158.

⁶¹ W tego typu wypadkach biskup powinien podjąć starania zmierzające do poznania przyczyn powstania na terenie swojej diecezji tendencji ateistycznych i sekularystycznych. Sobór Watykański II określił narastające zjawisko ateizmu jako największe zagrożenie duchowe współczesnych czasów; *KPK 1983 r.*, Kan. 383 § 4 i 771 § 2; *CHD*, nr 11 i 16; *NA*, nr 1-5; *EI*, nr 159-160.

⁶² Istotnym zadaniem biskupa diecezjalnego po *Vaticanium II* stała się troska o nowe powołania kościelne i zakonne, a także o powołania misyjne. Aby temu sprostać biskup powinien budzić we własnej diecezji atmosferę sprzyjającą powstawaniu nowych powołań; *KPK 1983 r.*, Kan. 385; *CHD*, nr 15.; *AGD*, nr 15; Jednym z głównych obowiązków biskupa diecezjalnego była troska o dobrą formację alumnów w diecezjalnym seminarium duchownym, a także o ciągle kształcenie duchowieństwa nakierowane na współczesne zagrożenia duchowe oraz przygotowanie kapłanów do dialogu z niewierzącymi; *KPK 1983 r.*, Kan. 384 i 385; *Secretariatus pro non credentibus*, AAS 60 (1968), s. 692-704; Biskup diecezjalny w świetle posoborowych przemian w Kościele powszechnym powinien uważać podległe mu duchowieństwo za swoich, najbliższych współpracowników i doradców; *LG*, nr 28; *CHD*, nr 16; *PO*, nr 20; *ES*, I; *EI*, nr 107-117; *AS*, nr 80; Biskup winien też czuwać nad zachowywaniem praw i przywilejów duchowieństwa diecezjalnego, jak i również dopilnować aby wypełniało należycie swoje obowiązki; *ES*, nr 7; *EI*, nr 114; Przejawem troski biskupa diecezjalnego jest także sytuacja materialna podlegającego mu duchowieństwa. Biskup został zatem zobowiązany do zapewnienia kapłanom godziwego wynagrodzenia za pracę oraz opieki zdrowotnej i socjalnej; *ES*, nr 8; *EI*, nr 117 i 206; *KPK 1983 r.*, Kan. 281 § 1-2 i 1274; D. Walencik, *Troska biskupa diecezjalnego o utrzymanie duchowieństwa w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, ŚSHT, t. 38, nr 2, Katowice 2005, s. 367-369.

⁶³ Ordynariusz diecezji otrzymał obowiązek uświęcania wiernych. Następowało to przede wszystkim przez sprawowanie Mszy świętej. Biskup miał to także czynić poprzez modlitwę, pokutę oraz propagowanie dzieł miłosierdzia; *KPK 1983 r.*, Kan. 834; *LG*, nr 11; *EI*, nr 75-91; *AS*, nr 143-158; *KPK 1983 r.*, Kan 389; J. Bagrowicz, *Biskup nauczyciel wiary i herold słowa*, SWr, t. 8, Włocławek 2005, s. 238-242; T. Sałatka, *Biskup Wilhelm Pluta (1910-1986): źródła formacji liturgicznej*, CSO, t.1, Szczecin 2015, s. 125-128; Biskup w swojej diecezji został również określony jako główny szafarz i strażnik sakramentów. Biskup został więc zobowiązany do dbania o to, aby nauczanie i sprawowanie sakramentów na terenie jego Kościoła partykularnego było zgodne z magisterium Kościoła powszechnego; *KPK 1983 r.*, Kan. 846 §1; *SCM*, nr 22, 3 i 63.

rzządzenia⁶⁴, czuwania nad jednością i karnością kościoła partykularnego⁶⁵, reprezentowania go⁶⁶ oraz wspierania i nadzorowania wszystkich dzieł apostołskich realizowanych w jego obrębie⁶⁷. Warto nadmienić, że zasięg władzy bp Stefana Bareły obejmował tylko terytorium diecezji częstochowskiej. Był on wyznaczany przez wszystkie dokumenty Stolicy Apostolskiej określające ustrój administracyjny Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce⁶⁸.

Istotnym elementem sprawowania władzy biskupiej przez bp Stefana Barełę były wydarzenia religijne mające miejsce podczas jego pontyfikatu. Zapisaly się one na trwałe w historii Częstochowy, regionu i całego kraju poprzez umacnianie świadomości religijnej wspólnoty diecezji częstochowskiej oraz budowanie jej religijnej tożsamości⁶⁹. Na pierwsze lata posługi bp Stefana Bareły przypadł jubileusz 1000 – lecia Chrztu Polski w związku z czym uczestniczył on w uroczystościach religijnych organizowanych w kraju, jak i przede wszystkim na terenie diecezji częstochowskiej. Istotnym z punktu widzenia poglądów teologicznych bp Stefana Bareły był udział w licznych koronacjach wizerunków Najświętszej Maryi Panny. Współkoronował on figurę Matki Bożej w Leśniowie, figurę Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej oraz obraz Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu⁷⁰. 24 VI 1979 r. bp Stefan Bareła zainaugurował w Wieluniu diecezjalne nawiedzenie kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, które trwało do października 1980 r. i zakończyło się uroczystą procesją, podczas której obraz z katedry niesiony był przez Aleje Najświętszej Maryi Panny do Sanktuarium Jasnogórskiego. 3 I 1982 r. Kościół częstochowski zainaugurował Jubileusz 600 – lecia obecności na Jasnej Górze Ikony Matki Bożej Częstochowskiej. W tym dniu bp Stefan Bareła odprawił uroczystą Mszę św. Kontynuacją tych uroczystości było ponowne nawiedzenie kopii obrazu w katedrze diecezjalnej, które miało miejsce w dniach 25 IV –

⁶⁴ KPK 1983 r., Kan. 391; M. Papuziński, *Biskup jako pasterz w tekstach liturgii słowa w obrzędach święceń biskupich*, LSLA, t. 47, Opole 2016, s. 87-90.

⁶⁵ KPK 1983 r., Kan. 392.

⁶⁶ KPK 1983 r., Kan. 393.

⁶⁷ KPK 1983 r., Kan. 394; R. Gołabek, *Nauczanie społeczne biskupa Jana Chrapka*, KMT, t.5, Warszawa 2011, s. 93-107; M. Żurowski, *Realizacja uprawnień kościelnych w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturowej*, PK, t. 27, nr 3-4, Warszawa 1984, s. 43-52.

⁶⁸ *Bulla Totus tuus Poloniae Populus*, CZWD, R. 66, Częstochowa 1992, s. 106-107.

⁶⁹ I. Jełowicka, *We wspólnej pracy dla Matki Bożej* [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, Częstochowa 1986, s. 127.

⁷⁰ *Dziesiąta rocznica koronacji słynącej łaskami figury Matki Boskiej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 175.

5 V 1982 r. Jego zwieńczeniem była procesja maryjna z miejsca nawiedzenia na Jasną Górę⁷¹.

Bp Stefan Bareła dbał również o formację duchową kapłanów diecezji częstochowskiej. Stąd też jednym z najbardziej znaczących poczynań biskupa częstochowskiego było wprowadzenie nowych regulacji dotyczących rekolekcji kapłańskich organizowanych dla duchowieństwa Kościoła częstochowskiego⁷². W trakcie tych spotkań kapłani byli formowani w duchu *Vaticanum II*⁷³.

Zauważalną częścią realizowania przez bp Stefana Barełę swojej władzy nauczycielskiej była dbałość o ochronę ludzkiego życia oraz nierozzerwalności rodzin diecezji częstochowskiej. Takie podejście do wspomnianych zagadnień życia społecznego powodowało, iż w Kościele częstochowskim przykładano dużą wagę do okolicznościowych wydarzeń poświęconych trosce i modlitwie za rodziny, życie ludzkie, czy też pokój na świecie⁷⁴.

Potrzeba dalszego rozwoju diecezji częstochowskiej sprowadzała się nie tylko do sfery czysto duchowej, ale również do spraw materialnych. W marcu 1976 r. bp Stefan Bareła zainaugurował budowę nowego gmachu kurii diecezjalnej w Częstochowie. Przedsięwzięcie to wymagało długoletniego oczekiwania na początek prac budowlanych. Taki stan rzeczy spowodowany był stale przeciągającymi się formalnościami⁷⁵. Zaslugą bp Stefana Bareły było także pozyskanie od Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo dla diecezji częstochowskiej domu rekolekcyjnego usytuowanego tuż obok Sanktuarium Jasnogórskiego przy ul. św. Barbary⁷⁶. Bp Stefan Bareła w trosce o zapewnienie wysokiego poziomu formacji kapłańskiej rozpoczął starania o przeniesienie siedziby WSD z Krakowa do stolicy diecezji – Częstochowy, które zakończyły się uzyskaniem pozwolenia na budowę gmachu tej uczelni, przy ul. św. Barbary⁷⁷.

⁷¹ M. Mikołajczyk, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń z życia ks. bp Stefana Bareły* [w:] *Człowiek zawierzenia...*, s. 20-32.

⁷² Podstawowymi założeniami rekolekcji kapłańskich w diecezji częstochowskiej stały się osobiste spotkanie kapłanów z Jezusem Chrystusem, pojednanie z Bogiem i bliźnimi, odnowienie i pogłębienie ducha wspólnoty, a także wzrost wiedzy o Kościele partykularnym i powszechnym; *Wytyczne w sprawie rekolekcji kapłańskich*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 73-80.

⁷³ *Zarządzenie z dnia 4 II 1977 r. w sprawie rekolekcji kapłańskich*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 73.

⁷⁴ *Słowo biskupa częstochowskiego z okazji XXXIV Tygodnia Miłosierdzia*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 5-6.

⁷⁵ M. Mikołajczyk, *Bp Stefan Bareła. Życie i działalność*, s.165, AKMCz, sygn..

⁷⁶ Tamże, s. 180.

⁷⁷ M. Mikołajczyk, *Bp Stefan Bareła...*, s. 199

Trud okresu pontyfikatu III biskupa częstochowskiego polegał na natężeniu w tym czasie problematycznych wydarzeń, które odcisnęły swoje piętno na dziejach Polski i świata. Przykładem tego jest kwestia zamachu na Ojca Świętego Jana Pawła II, który miał miejsce 13 V 1981 r. na Placu świętego Piotra w Rzymie⁷⁸. Na bp Stefanie Barele spoczął również obowiązek przeprowadzenia wspólnoty Kościoła częstochowskiego przez czas niepokoїв społecznych w kraju i przede wszystkim okresu stanu wojennego⁷⁹.

Bp Stefan Bareła w swoim nauczaniu wielokrotnie podkreślał znaczącą rolę rodzin w dziele zbawienia ludzi. Rozumiał on także znaczenie prawidłowo funkcjonujących rodzin dla polskiego społeczeństwa. Tragedia stanu wojennego polegała m.in. na przymusowej rozłące, która stała się udziałem tysięcy rodzin, w tym także rodzin diecezji częstochowskiej. Biskup częstochowski objął w tamtym okresie swoją opieką materialną i duchową internowanych, a także ich rodziny. Ponadto w swoich słowach do diecezjan wskazywał na konieczność pomocy osobom represjonowanym przez obóz władzy⁸⁰.

Specyfika ostatniej dekady istnienia PRL obligowała wspólnotę Kościoła katolickiego do podjęcia większej aktywności społecznej. Stąd też we wrześniu 1980 r. dzięki inicjatywie ks. Ireneusza Skubisia, który zgromadził wokół siebie przedstawiciele środowiska świeckich intelektualistów zaangażowanych w życie Kościoła katolickiego, a także wsparciu bp Stefana Bareły powstał częstochowski Klub Inteligencji Katolickiej⁸¹.

Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej przez cały okres swojej posługi pasterskiej w częstochowskim kościele partykularnym utrzymywał ożywione kontakty z hierarchami Kościoła katolickiego w Polsce w tym szczególnie z Prymasem Polski kard. Stefanem Wyszyńskim, który wielokrotnie przybywał z wizytą do Kościoła częstochowskiego⁸². Prymas Polski oraz inni hierarchowie Kościoła katolickiego w Polsce podobnie jak bp Stefan Bareła darzyli szczególną czcią postać Najświętszej

⁷⁸ *Maj 1981...*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981, s. 189.

⁷⁹ *Wezwanie do modlitwy wdzięczności za niesienie chrześcijańskiej pomocy polskiemu Narodowi*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982, s. 73-74; *Odezwa biskupa częstochowskiego do diecezjan wzywająca do modlitwy w intencji Ojczyzny*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982, s. 77-78.

⁸⁰ *List do rodzin osób przebywających w odosobnieniu (uwięzionych oraz internowanych)*, CZWD, R.57, Częstochowa 1982, s. 138.

⁸¹ A. Banaszkiwicz, B. Popiołek, *Klub Inteligencji Katolickiej w Częstochowie w latach 1980-2011*, Częstochowa 2012, s.25-26.

⁸² *Słowo biskupa częstochowskiego do diecezjan i pielgrzymów z racji zgonu jego eminencji księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981, s. 197.

Maryi Panny stąd też trzeci biskup częstochowski był wielokrotnie gospodarzem uroczystości religijnych z udziałem Episkopatu Polski⁸³.

Na trzecim ordynariuszu diecezji częstochowskiej spoczął obowiązek wdrożenia w obrębie jej struktur nowego KPK promulgowanego w 1983 r. przez Jana Pawła II konstytucją apostolską *Sacrae disciplinae leges*⁸⁴. Ta, nowa kodyfikacja prawna w Kościele powszechnym była finalnym owocem rozważań nad kierunkami jego rozwoju poczynionymi w trakcie Soboru Watykańskiego II⁸⁵. Częstochowski pasterz podjął także starania zmierzające do powiększenia grona błogosławionych Kościoła katolickiego wywodzących się z diecezji częstochowskiej. W związku z tym w dniu 14 X 1983 r. powołał komisję ds. przeprowadzenia diecezjalnego etapu procesu beatyfikacyjnego Matki Teresy Kierocińskiej ze Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus⁸⁶.

Na niedługo przed swoją śmiercią bp Stefan Bareła doprowadził do rozpoczęcia budowy nowego gmachu WSD w Częstochowie, co było ważnym krokiem do uzyskania możliwości kształcenia alumnów na terytorium częstochowskiego Kościoła partykularnego. 26 VIII 1983 r. w uroczystość Matki Bożej Częstochowskiej miało miejsce poświęcenie miejsca pod budowę gmachu seminarium⁸⁷. W dniu 21 XI 1983 r. bp Stefan Bareła powołał do istnienia Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego – instytucję mającą za zadanie formację religijną rodzin diecezji częstochowskiej realizowaną w duchu urzędu nauczycielskiego Kościoła katolickiego, a także zgodnie z wskazaniem *Vaticanum II*. Był to kolejny element recepcji postanowień soborowych na gruncie Kościoła częstochowskiego⁸⁸.

Jednym z najważniejszych instrumentów realizacji władzy ustawodawczej przez rządzącą diecezję jest synod diecezjalny. Praktyka synodalna⁸⁹ od dawna odgrywała

⁸³ *Depesze J. E. ks. bp ordynariusza po śmierci ks. kard. prymasa*, CZWD, R.56, Częstochowa 1981, s. 198.

⁸⁴ *Konstytucja Apostolska promulgująca Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego „Sacrae Disciplinae Lege”s – Do czcigodnych braci kardynałów, arcybiskupów, biskupów, kapłanów, diakonów i innych członków Ludu Bożego – Jan Paweł II Biskup Sługa Sług Bożych na wieczną rzeczy pamiątkę*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 73-74.

⁸⁵ *Konstytucja Apostolska „Sacrae disciplinae leges”*, 25 I 1983 r., AAS 75 (1983), Pars II, s. 7-14.

⁸⁶ *Sprawa beatyfikacji Matki Teresy Kierocińskiej CSCIJ*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 91-92.

⁸⁷ *Poświęcenie miejsca przeznaczonego pod budowę Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie w dniu 26 VIII 1983 r. w Uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1983, s. 251.

⁸⁸ *Dekret powołujący Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego przy Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 59; J. Wilk, *Duszpasterstwo rodzin w świetle Adhortacji Jana Pawła II Familliaris Consortio ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji Kościoła częstochowskiego*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984, s. 61-63.

⁸⁹ Synod diecezjalny – Jest to zwołane przez ordynariusza diecezji zebranie doradcze duchowieństwa diecezjalnego, którego głównym celem jest reforma prawa partykularnego oraz obranie nowych kierunków działań duszpasterskich. Instytucja synodu diecezjalnego jest głęboko zakorzeniona w historii Kościoła. Jej początki sięgają IV w. po Chrystusie. Jednak nakaz zwoływania przez biskupów synodów diecezjalnych

znaczącą rolę w życiu kościołów partykularnych. Synody stanowiły przejaw ich dynamizmu i żywotności oraz są narzędziem do wspólnotowego podejmowania odpowiedzialności za losy tych kościołów⁹⁰. Potrzeba zwołania synodu diecezjalnego była szczególnie uzasadniona w kościołach partykularnych pozbawionych długoletniej tradycji historycznej. W takich wypadkach prawodawstwo będące efektem prac synodalnych stawało się niejako zespołem kierunkowskazów mających wytyczyć szlaki rozwoju dla danej diecezji. Tak było również w przypadku diecezji częstochowskiej, w której w dniach 28-29 IX 1954 r. został odprawiony I Synod diecezji częstochowskiej⁹¹. Celem tego zgromadzenia było uporządkowanie partykularnego prawa diecezji częstochowskiej rozproszonego w zbiorach prawa powszechnego oraz publikatorach kurii diecezjalnej w Częstochowie. Poprzedni synod spełnił swoje główne założenie, jednak w dalszym ciągu diecezja częstochowska nie posiadała jasno wytyczonych kierunków rozwoju duszpasterskiego, szczególnie tych, opartych na dziedzictwie Soboru Watykańskiego II⁹².

Potrzeba opracowania spójnego dla całego Kościoła częstochowskiego programu duszpasterskiego była zatem jednym z głównych wyzwań pontyfikatu bp Stefana Bareły. Ponadto Sobór Watykański II przeprowadził gruntowną reformę instytucji Synodu kościołów partykularnych. Dotychczasowemu modelowi synodu nadano intensywny wymiar pastoralny. Od tego momentu synod diecezjalny stał się dla kościoła partykularnego, w którym był odprawiany, środkiem do zintensyfikowania wzrostu wiary, reformy obyczajów, usunięcia nadużyć, zażegnania sytuacji konfliktowych, a także opracowania procedur karności dla diecezjalnego duchowieństwa⁹³. Nowe spojrzenie na sposób odprawiania synodów diecezjalnych uutorowało drogę do wypełnienia zadania, które postawił sobie już drugi biskup częstochowski Zdzisław

co roku został wprowadzony dopiero w 1215 roku przez Sobór Trydencki IV. W przypadku nie wywiązania się przez biskupa diecezjalnego z tego obowiązku groziła kara ekskomuniki. W praktyce nakaz ten nie był przestrzegany, a wspomniana częstotliwość odprawiania synodów została zniesiona dopiero w 1917 r., gdy papież Benedykt XIV promulgował pierwszy w dziejach Kościoła powszechnego Kodeks Prawa Kanonicznego. Zob. W. Góralski, *Instytucja Synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, PK, R. 31, nr 3-4, Warszawa 1988, s. 35; J. Dudziak, *Elementy prawne w duszpasterskim synodzie z lat 1972-1979* [w:] *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie*, red. S. Tymosz, Lublin 2004, s. 57.

⁹⁰ J. Gręźlikowski, *Czwarty Synod Archidiecezji warszawskiej*, PK, R. 52, nr 3-4, Warszawa 2009, s. 23.

⁹¹ *I Synod diecezji częstochowskiej odbyty 28 i 29 września 1954 r.*, CZWD, R. 28, Częstochowa 1957, s. 143.

⁹² *I Synod diecezji częstochowskiej. Dekret zwołania I Synodu diecezji częstochowskiej*, AKMCZ, brak sygn.

⁹³ S. Bista, *Synod pastoralny – niebezpieczeństwo dewiacji, czy przejaw dojrzałej świadomości Kościoła? Refleksje na marginesie I Synodu Diecezji katowickiej*, SSHT, nr 6, Katowice 1973, s. 174.

Goliński. Wiedział on bowiem, że I Synod diecezji częstochowskiej nie dokonał niezbędnych dla życia Kościoła częstochowskiego zmian w sposobach sprawowania posługi duszpasterskiej⁹⁴. Warto także zaznaczyć, że diecezja, podobnie jak wszystkie inne kościoły partykularne stanęła przed koniecznością pełnej recepcji prawodawstwa ustanowionego podczas obrad Soboru Watykańskiego II, który dostosował metody ewangelizacji do wymogów świata współczesnego⁹⁵.

Ideę i wszystkie zadania związane ze zwołaniem II Synodu diecezji częstochowskiej przyjął na siebie bp Stefan Bareła. W jego zamyśle kolejny synod w dziejach Kościoła częstochowskiego miał ożywić i pogłębić wśród jego duchowieństwa i wiernych świadomość obowiązków i odpowiedzialności za wspólnotę eklezjalną. Synod miał być również odpowiedzią na dynamicznie zachodzące w ówczesnym świecie zmiany. W związku z tymi planami biskup częstochowski przedłożył w dniu 1 XII 1975 r. Ojcu Świętemu Pawłowi VI prośbę o wydanie pozwolenia na rozpoczęcie prac II Synodu diecezji częstochowskiej. Została ona wyrażona 20 XII 1975 r. wraz z okolicznościowym błogosławieństwem Ojca Świętego dla wszystkich uczestników synodu. Wspólnota Kościoła częstochowskiego została powiadomiona o rozpoczęciu wszystkich działań związanych z organizacją Synodu w uroczystość św. Rodziny 1975 r.⁹⁶ Został on zwołany po 22 latach od zakończenia poprzedniego, a więc 12 lat poza ustanowionym w prawie kanonicznym terminem obowiązkowego rozpoczęcia prac synodalnych. Powodem tego opóźnienia była nagła śmierć bp Zdzisława Golińskiego oraz konieczność głębszego zapoznania się z dziedzictwem Soboru Watykańskiego II⁹⁷.

Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej ustanowił organ kierujący pracami Synodu, którym była Komisja Główna, której zadaniem było przygotowanie materiałów duszpastersko-prawnych, które miały stanowić podstawę obrad synodu. Działalności komisji miała też doprowadzić do tego, aby prace synodu przyniosły konkretne owoce dla wspólnoty Kościoła częstochowskiego. Ordynariusz diecezji częstochowskiej nałożył na członków komisji obowiązek dotarcia do wszystkich środowisk funkcjonujących w obrębie diecezji celem poznania ich problemów i potrzeb. Prace Komisji Głównej

⁹⁴ *Słowo biskupa częstochowskiego do diecezjan na pierwszą niedzielę synodalną*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 34-36.

⁹⁵ A. Choromański, *Vaticanum II: sobór eklezjologicznego przełomu*, STV, t.50, nr 2, Warszawa 2012, s. 17-19.

⁹⁶ *Zapowiedź zwołania II Synodu diecezji częstochowskiej* [w:] II Synod diecezji częstochowskiej, red. Z. Wajzner, T. Siudy, J. Borowiec, M. Duda, I. Skubiś, J. Walicki, Częstochowa 1987, s. 7-9.

⁹⁷ *Szkic katechezy dla młodzieży na temat synodu diecezjalnego*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 41.

miały również trwać w czasie obrad synodalnych, gdyż kompetencją komisji było także czuwanie nad sprawnym ich przeprowadzeniem. Jej przewodniczącym został bp Tadeusz Szwagrzyk. Jego zastępcą został mianowany ks. Jan Walicki. Sekretarzem tego organu mianowano natomiast ks. Zdzisława Wajznera. Ponadto w skład komisji wchodziło dziewięciu duchownych. Byli to: bp Franciszek Musiel, ks. Władysław Gołąb, ks. Miłosław Kołodziejczyk, ks. Kazimierz Lubas, ks. Adam Skrzypiec, ks. Błażej Kawalec, ks. Władysław Maciąg, ks. Ludwik Warzybok oraz ks. Ksawery Sokołowski⁹⁸.

18 X 1976 r. celem intensyfikacji prac przygotowawczych II Synodu diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła powołał komisje problemowe, których zadaniem było współdziałanie z Komisją Główną we wszelkiej działalności związanej z przygotowaniem, realizacją oraz trwaniem synodu. Komisje problemowe działały w pełnej zależności od Komisji Głównej. Ich pracami kierowali przewodniczący wspomagani przez sekretarzy. W razie potrzeb w ramach działalności danej komisji problemowej mogły funkcjonować podkomisje, zespoły i grupy studyjne. Ustanowiono łącznie 11 komisji problemowych powołanych wedle najpilniejszych potrzeb Kościoła częstochowskiego. Były to komisje: doktrynalna, koordynacyjno-statutowa, Kultu Bożego, duszpasterstwa, przekazu wiary, duchowieństwa, powołań i seminariów duchownych, zakonów i zgromadzeń zakonnych, apostołstwa i współodpowiedzialności świeckich, struktur diecezjalnych i spraw gospodarczo-finansowych kurii diecezjalnej⁹⁹.

Podczas spotkań roboczych każdej z komisji problemowych uwzględniano zawsze stronę duszpasterską i doktrynalną zagadnienia, które było procedowane przez daną komisję. W razie potrzeby duchowieństwo zasiadające w komisjach problemowych mogło posługiwać się analityką socjologiczną w celu poznania problemów częstochowskiego kościoła partykularnego. Miało to ułatwić przygotowanie odpowiednich rozwiązań tych bolączek¹⁰⁰.

Założenia teologiczno-pastoralne II Synodu diecezji częstochowskiej, które wytyczył bp Stefan Bareła odpowiadały problemom, które synod miał rozwiązać. Były one ponadto owocem refleksji nad przemianami społecznymi oraz wywodziły się z oceny działań duszpasterskich podjętych wewnątrz wspólnoty Kościoła częstochowskiego. Założenia synodalne zostały usystematyzowane w trzech grupach. Pierwsza z nich

⁹⁸ *Dekret o powołaniu Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976, s. 58-59.

⁹⁹ *II Synod diecezji częstochowskiej. Dekret z dnia 18 X 1976 r. powołujący Problemowe Komisje Synodalne II Synodu diecezji częstochowskiej*. AACz, sygn. KB/286.

¹⁰⁰ *Działalność Komisji Głównej*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 40-43.

zawierała refleksje nad funkcjonowaniem diecezji częstochowskiej jako partykuły Kościoła powszechnego¹⁰¹. Pod rozważenie podjęto kwestie nauczania Soboru Watykańskiego II, pozycję biskupa jako głowy kościoła partykularnego, a także instytucję synodu diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu biskupów. W drugiej grupie umieszczono informacje na temat specyfiki Kościoła częstochowskiego. Konkretyzując były to spostrzeżenia na temat dziedzictwa historycznego diecezji częstochowskiej, sytuacji społeczno-kulturalnej i religijno-moralnej, jak i również maryjnego filaru częstochowskiego kościoła partykularnego. Trzecia grupa założeń stanowiła swoiste wytłumaczenie sensu i idei przewodnich II Synodu diecezji częstochowskiej, którymi były metody obrane do wytyczenia nowych kierunków rozwoju duchowego Kościoła częstochowskiego oraz hasło przewodnie synodu „Chrystus Światłem. Maryja Wzorem”¹⁰².

W odróżnieniu od I Synodu diecezji częstochowskiej kolejny synod miał mieć charakter typowo pastoralny więc bp Stefan Bareła przyłożył dużą wagę do spraw *stricto* duszpasterskich. Owoce synodu miały być skierowane do duchowieństwa, laikatu oraz osób życia konsekrowanego. Refleksja nad przemianami mającymi miejsce w Kościele częstochowskim miała służyć wejściu jego wspólnoty w nową, posoborową rzeczywistość eklezjalną, tym samym potwierdzając zjednoczenie z Kościołem powszechnym. Zaleceniem bp Stefana Bareły rozpoczęto przygotowania duchowe do odprawienia synodu, które sprowadzały się do: prowadzenia rekolekcji, dekanalnych dni skupienia, problemowych zebrań dekanalnych, organizacji wykładów dla księży, ustanowienia dni synodalnych w diecezji częstochowskiej (zostały one przeprowadzone w Uroczystość Chrystusa Króla, Uroczystość św. Rodziny, Uroczystość Zesłania Ducha Świętego i w święto Matki Bożej Królowej Kościoła). Z kolei do laikatu skierowano propozycje udziału w synodalnych rekolekcjach oraz spotkaniach dla młodzieży, szkoleń animatorów synodalnych, parafialnych dni modlitw, synodalnych rekolekcji adwentowych i wielkopostnych, jak i również cyklicznych wykładów poświęconych tematyce życia duchowego¹⁰³.

¹⁰¹ II Synod diecezji częstochowskiej. Projekt schematu komisji doktrynalnej II Synodu diecezji częstochowskiej, AACz, sygn. KB/286.

¹⁰² II Synod diecezji częstochowskiej. Założenia Teologiczno-Pastoralne II Synodu diecezji częstochowskiej (projekt schematu doktrynalnego II Synodu diecezji częstochowskiej), AACz, sygn. KB/286.

¹⁰³ Duszpasterstwo synodalne (zarys), CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 161.

Prace II Synodu diecezji częstochowskiej miały przebiegać według stałych schematów¹⁰⁴. Poszczególne problemy leżące w obrębie możliwości decyzyjnych Komisji Głównej miały być w założeniu procedowane w trakcie posiedzeń w trybie sesyjnym organizowanych wedle stałego schematu¹⁰⁵.

Problematyka, którą wedle oczekiwań bp Stefana Bareły miał zająć się synod duchowieństwa i laikatu diecezji częstochowskiej. Miała się skoncentrować wokół najważniejszych aspektów bytowych Kościoła częstochowskiego¹⁰⁶. Projekt prac synodalnych zaakceptowany przez bp Stefana Barełę zakładał, iż duchowieństwo będzie zapoznawane z postęпами w pracach podczas synodalnych sesji informacyjnych¹⁰⁷. Intencją bp Stefana Bareły było również to, aby widoczną reperkusją synodu było uczestnictwo w nim osób świeckich, w szczególności przedstawicieli wspólnot parafialnych diecezji częstochowskiej, co było dość istotne wobec stale poszerzającej się

¹⁰⁴ Typowy porządek prac komisji synodalnej został ułożony według następującej kolejności: 1. Modlitwa i zagajenie, 2. Odczytanie protokołu z poprzedniej sesji, 3. Omówienie poprzedniej sesji informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej, 4. Omówienie spraw ważnych z punktu widzenia przygotowania projektu schematów synodalnych, 5. Dyskusja, 6. Wolne głosy, 7. Podsumowanie obrad dokonane przez biskupa ordynariusza, 8. Zakończenie; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XIII Sesji Komisji Głównej (2 III 1978 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XIV sesji Komisji Głównej (27 IV 1978)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XLI Sesji Komisji Głównej*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XLV Sesji Komisji Głównej*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XLIX Sesji Komisji Głównej*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XLVIII Sesji Komisji Głównej*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XLIII Sesji Komisji Głównej*, AACz, sygn.KB/286.

¹⁰⁵ Warto zwrócić uwagę na działania duszpasterskie mające na celu wprowadzenie wiernych diecezji częstochowskiej w atmosferę skupienia i modlitwy towarzyszącą II Synodowi diecezji częstochowskiej. Były to w szczególności Msze św. organizowane wraz z prelekcjami dotyczącymi najważniejszych zagadnień podejmowanych podczas prac synodalnych; *Sprawozdanie Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 119-120; *Działalność Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej* dotyczyła opracowania metod aktywizacji osób świeckich w przestrzeni Kościoła częstochowskiego. Organ ten realizował to zadanie poprzez kontrolę nad pracami komisji problemowej Apostolstwa i Współodpowiedzialności Świeckich w Kościele; *Informacja synodalna z działalności Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej (Częstochowa 22 VI 1977) – Zebranie księży dziekanów*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 160-161.

¹⁰⁶ Prace komisji problemowych przebiegały według następującego porządku: 1. Sprawdzenie listy obecności, 2. Modlitwa i zagajenie, 3. Odczytanie protokołu z poprzedniego zebrania, 4. Dyskusja nad bieżącymi sprawami związanymi z kompetencjami danej komisji problemowej, 5. Informacje związane z organizacją II Synodu diecezji częstochowskiej, 6. Wolne wnioski, 7. Modlitwa i zakończenie; *II Synod diecezji częstochowskiej. Protokół z 20 zebrani Komisji ds. Powołań i Seminariów Duchownych II Synodu diecezji częstochowskiej (15 VI 1981 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Protokół z 20 zebrani Komisji ds. Powołań i Seminariów Duchownych II Synodu diecezji częstochowskiej (11 IX 1981 r.)*, AACz, sygn.KB/286

¹⁰⁷ Sesje informacyjne II Synodu diecezji częstochowskiej miały charakter publiczny. Składały się one w następujący porządek: 1. Msza Św. z homilią, 2. Słowo wstępne, 3. Przedłożenie treści przez sekretarza Komisji Głównej, 4. Prezentacja rozważań na tematy związane z synodem realizowane w formie prelekcji(referatów), 5. Zakończenie; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 X 1983 r.)*, AACz, sygn.KB/286.

liczby parafii w częstochowskim Kościele partykularnym¹⁰⁸. Decyzją bp Stefana Bareły dziedzictwo diecezjalnego synodu miało być wypracowywane podczas poszczególnych sesji synodalnych w rozważaniach nad wieloma zagadnieniami natury teologicznej, prawnej oraz eklezjologicznej wyrażonymi w referatach naukowych¹⁰⁹.

1.3. Udział w Soborze Watykańskim II i innych ważniejszych wydarzeniach

Istotnym elementem posługi bp Stefana Bareły było utrzymywanie więzi ze Stolicą Apostolską i Kościołem powszechnym. W przypadku trzeciego biskupa częstochowskiego ważną czynnością wpisującą się w tą powinność było uczestnictwo w obradach Soboru Watykańskiego II. Dziedzictwo *Vaticanum II* wyraźnie przenikało jego czynności pasterskie dotyczące spraw duszpasterskich, obecności laikatu w życiu Kościoła częstochowskiego oraz formacji duchowieństwa diecezji częstochowskiej. Bp Stefan Bareła brał udział w obradach drugiej (3 IX – 4 XII 1963), trzeciej (4 IX – 21 XI 1964) oraz czwartej i jednocześnie ostatniej (14 IX – 8 XII 1965) sesji *Vaticanum II*. Jego stopień zaangażowania w prace nad reformą Kościoła powszechnego wynikały z zasady *Bonum Ecclesiae suprema lex* (Dobro Kościoła najwyższym prawem, obowiązkiem). Po powrocie z każdej z trzech sesji soborowych bp Stefan Bareła dzielił się swoimi spostrzeżeniami z diecezjalnym duchowieństwem, dbając równocześnie o to, aby idee soborowej odnowy intensywnie zakorzeniły się w zbiorowej świadomości

¹⁰⁸ Pierwsza uroczysta sesja informacyjna II Synodu diecezji częstochowskiej, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 43-44.

¹⁰⁹ Prelekcje te były oparte na formacji intelektualnej kapłanów diecezji częstochowskiej podejmowanej w Instytucie Eklezjologiczno-Mariologicznym oraz w innych, katolickich ośrodkach intelektualnych. Podejmowano podczas tych wystąpień problemy związane z częstotliwością powołań kapłańskich („Powołania kapłańskie i zakonne podstawową sprawą Kościoła” – referat ks. Grzegorza Ślęzaka, „Praktyczne sposoby towarzyszenia darowi powołania kapłańskiego, jego rozwojowi i utrwalaniu” – referat wygłoszony przez ks. Jana Kowalskiego, „Sens i posłannictwo Zakonów w Kościele” – referat o. Pawła Kosiaka), zagadnienia związane z katechizacją dzieci i młodzieży („Człowiek i jego praca w katechizacji młodzieżowej według Encykliki *Laborem exercens*” – referat przygotowany przez ks. Antoniego Długosza), problemy świata pracy („Praca i charakter człowieka” – referat Juliusza Brauna), problematykę świętości rodzin („Zadania rodziny w nauczaniu Jana Pawła II” – referat Józefy Hannelowej), mariologicznego filaru Kościoła częstochowskiego („Sanktuaria Maryjne w diecezji częstochowskiej” – referat ks. Stanisława Okamfera, „Matka Boża w praktykach religijnych” – referat ks. Piotra Mikłasińskiego) i świadectwa kapłanów częstochowskiego Kościoła partykularnego („Świadectwo proboszcza parafii” – wygłoszone przez ks. Kazimierza Lubasa); *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XVI Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (5 X 1984 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 X 1983 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XIV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (7 V 1983 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XIII Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (2 X 1982 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XII Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 V 1982 r.)*, AACz, sygn.KB/286; *II Synod diecezji częstochowskiej. Program XI Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (24 X 1981 r.)*, AACz, sygn.KB/286

częstochockiego Kościoła partykularnego¹¹⁰. Bp Stefan Bareła stale popularyzował dziedzictwo duchowe oraz prawne soboru wśród wiernych diecezji częstochockiej. Zabiegi te rozpoczął od ogłoszenia nadzwyczajnego, posoborowego jubileuszu¹¹¹. W 1976 roku bp Stefan Bareła brał także udział w Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym w Filadelfii. Idea organizacji kongresów eucharystycznych zakładała aktywizację duchowieństwa i osób świeckich w obszarze pobożności eucharystycznej oraz wiedzy teologicznej. Udział w tego typu wydarzeniu polegał na uczestniczeniu w panelach dyskusyjnych, nabożeństwach oraz innych przedsięwzięciach organizowanych w ramach kongresu¹¹².

Związki bp Stefana Bareły ze Stolicą Apostolską sprowadzały się także do obowiązku okresowego realizowania wizyt *Ad Limina Apostolorum*¹¹³. Pierwsza tego typu podróż bp Stefana Bareły do Rzymu miała miejsce w dniach 25 X – 7 XII 1968 r. Druga odbyła się 13 XI – 10 XII 1973 r., trzecia 21 X – 18 XI 1977, a czwarta i ostatnia za jego życia 16 – 23 XII 1982 r¹¹⁴. Bp Stefan Bareła na specjalne zaproszenie Ojca Świętego Pawła VI dostąpił również zaszczytu uczestniczenia w III Sesji Synodu Biskupów poświęconej problematyce stanu kapłańskiego i sprawiedliwości na świecie¹¹⁵. W 1977 roku bp Stefan Bareła podjął w stolicy biskupstwa – Częstochowie przewodniczącego watykańskiego zespołu ds. kontaktów z Polską abp Luigięgo Poggiego. Watykański hierarcha odwiedził wówczas kościół katedralny, gdzie spotkał się z diecezjalnym duchowieństwem¹¹⁶.

W kontekście relacji ze Stolicą Apostolską prawo i tradycja nakazują biskupom przede wszystkim utrzymywanie ścisłej łączności z biskupem Rzymu, który stoi na czele Kościoła rzymskokatolickiego. Bp Stefan Bareła pełnił swoją posługę pasterską podczas trzech pontyfikatów papieskich¹¹⁷. Trzeci ordynariusz diecezji częstochockiej

¹¹⁰ Powrót J. E. ks. bp ordynariusza z Rzymu. 2 XII 1964 – po III Sesji Soboru Powszechnego Watykańskiego II, CZWD, R. 40, Częstochowa 1965, s. 22-23.

¹¹¹ List pasterski do umiłowanej diecezji częstochockiej ogłaszający nadzwyczajny jubileusz posoborowy w Bazylice katedralnej, CZWD, R. 40, Częstochowa 1965, s. 15-16.

¹¹² 41. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny w Filadelfii, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976, s. 29-34.

¹¹³ K. Sokołowski, „*Visitatio Ad Liminia Apostolorum*”, CZWD, R. 42, Częstochowa 1969, s. 85-89.

¹¹⁴ Kronika pobytu J. E. ks. bp Stefana Bareły ordynariusza diecezji częstochockiej „*ad limina apostolorum*” w Rzymie 1968 r., CZWD, R. 42, Częstochowa 1969, s. 89 -91; Wjazd J. E. ks. bp ordynariusza do Stefana Bareły do Rzymu, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973, s. 271;

¹¹⁵ M. Mikołajczyk, *Bp Stefan Bareła. Życie i działalność*, s.13, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁶ Ksiądz arcybiskup L. Poggi w Częstochowie, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 83.

¹¹⁷ Telegram J.E. ks. bp ordynariusza do J. Em. ks. kard. J. Villot kamerlinga świętego Kościoła rzymskiego po zgodnie Ojca Świętego Pawła VI, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 227; Na terenie diecezji częstochockiej przygotowano specjalną instrukcję postępowania po zgonie Ojca Świętego Pawła VI. Wszyscy proboszczowie pełniący swoją posługę w parafiach zostali zobowiązani do odprawienia w swych kościołach Mszy świętych w intencji zmarłego papieża, odczytania w pierwszą niedzielę po zgonie Pawła

wielokrotnie akcentował wierność i lojalność częstochowskiego Kościoła partykularnego wobec papieża. Przypominał także o duchowych związkach kolejnych papieży z Kościołem częstochowskim¹¹⁸.

Trzeci biskup częstochowski współpracował podczas swego pontyfikatu z trzema Biskupami Rzymu: Pawłem VI, Janem Pawłem I i Janem Pawłem II¹¹⁹. Bp. Stefan Bareła rozumiał potrzebę odpowiedzialności za Kościół powszechny i zjednoczenia Kościoła częstochowskiego z całą jego wspólnotą i tym samym ze Stolicą Apostolską¹²⁰. Ta łączność nabrała jednak szczególnego wymiaru w momencie wyboru kard. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. Bp Stefan Bareła dostrzegł w tym wydarzeniu szansę na duchowy rozwój wiernych Kościoła w Polsce, a także dziejowe wyróżnienie, które tenże otrzymał¹²¹. Trzeci biskup częstochowski widział ponadto w pontyfikacie Jana Pawła II szansę na wzrost świadomości religijnej w częstochowskim Kościele partykularnym¹²². Cała diecezja częstochowska objęła osobę Ojca Świętego Jana Pawła II intensywną opieką modlitewną¹²³. Z kolei sam Ojciec Święty Jan Paweł II czuł swój związek z diecezją częstochowską poprzez lata swojej posługi w Kościele krakowskim, gdy nierzadko stykał się z duchowieństwem i potrzebami częstochowskiego Kościoła partykularnego¹²⁴.

VI podczas każdej Mszy św. odezwy biskupa częstochowskiego, zachęcenia wiernych do udziału w diecezjalnych uroczystościach żałobnych, wywieszenia przed świątyniami papieskich flag oraz zachęcenia wiernych do indywidualnej modlitwy za duszę zmarłego Ojca Świętego; *Instrukcja duszpasterska w związku ze śmiercią i pogrzebem Ojca Świętego Pawła VI*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 231.

¹¹⁸ *Odezwa biskupa częstochowskiego do diecezjan z racji zgonu Ojca Świętego Pawła VI*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 28.

¹¹⁹ *Telegram biskupa częstochowskiego do Ojca Świętego Jana Pawła I po jego wyborze*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 252; *Biskup częstochowski do diecezjan po wyborze Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 253; *Komunikat Losservatore Romano z dnia 29 września 1978 r. o śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 255-256; *Telegram biskupa częstochowskiego w dniach wielkiej żałoby po nieoczekiwanej śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 256; *Instrukcja duszpasterska w związku ze śmiercią i pogrzebem Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 258; *Telegram biskupa częstochowskiego do Jego Świątobliwości Ojca Świętego Jana Pawła II po jego wyniesieniu na Stolicę Piotrową*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 265.

¹²⁰ *Telegram biskupa częstochowskiego w dniach wielkiej żałoby po nieoczekiwanej śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 256; *Instrukcja duszpasterska w związku ze śmiercią i pogrzebem Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 258; *Słowo biskupa częstochowskiego w dniach wielkiej żałoby po nieoczekiwanej śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 256-257.

¹²¹ *Słowo biskupa częstochowskiego z okazji wyboru Ojca Świętego Jana Pawła II*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 279.

¹²² *Zachęta biskupa częstochowskiego do modlitwy w intencji Ojca Świętego*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 6-7.

¹²³ *Instrukcja duszpasterska na dzień modlitwy w intencji papieża Jana Pawła II (2 II 1979)*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 50-51.

¹²⁴ *List Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupa częstochowskiego*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 49-50.

Wypełniając zalecenia wynikające z prawa powszechnego dotyczące działalności w krajowych konferencjach biskupów bp Stefan Bareła pełnił od 10 II 1966 r. funkcję przewodniczącego Komisji Maryjnej Episkopatu Polski. Było to dopełnienie, a także sformalizowanie jego maryjnego kerygmatu oraz symboliczne docenienie doniosłości dziedzictwa Kościoła częstochowskiego, który trwa wokół przesłania płynącego ze świętego wizerunku Matki Bożej Częstochowskiej. W ramach prac komisji bp Stefan Bareła zajmował się szerzeniem i pogłębianiem kultu Najświętszej Maryi Panny w Kościele katolickim w Polsce, sprawowaniem pieczy nad sanktuariami maryjnymi oraz formami apostołatu i duszpasterstwa organizowanych przez duchowieństwo i zgromadzenia zakonne oraz podtrzymywaniem myśli mariologicznej w środowiskach naukowych tworzonych przez duchowieństwo i świeckich zajmujących się teologią¹²⁵.

Aktywny udział bp Stefana Bareły w soborowej odnowie Kościoła powszechnego oraz zrozumienie przez niego potrzeby permanentnej formacji intelektualnej duchowieństwa i wiernych Kościoła częstochowskiego były przyczyną licznych inicjatyw naukowych pokroju Seminarium Naukowego Teologów oraz Seminarium Naukowego Kapłanów diecezji częstochowskiej służące pogłębianiu formacji intelektualnej duchowieństwa¹²⁶. Dzięki nim księża zaangażowani w działalność naukową mogli prezentować wyniki swoich badań naukowych w postaci referatów wygłaszanych w trakcie poszczególnych spotkań¹²⁷.

W czasie pontyfikatu bp Stefana Bareły miały miejsce dwie podróże apostołskie Jana Pawła II do Polsce, których jednym z etapów była Częstochowa. Podczas swojej pierwszej wizyty, która miała miejsce w dniach 4-6 VI 1979 r. Ojciec Święty obchodził wspólnie z wiernymi i duchowieństwem diecezjalnym 50 rocznicę utworzenia diecezji częstochowskiej. Jubileusz ten również był jednym z motywów słów, które Jan Paweł II skierował do wiernych i duchowieństwa Kościoła częstochowskiego. W 1983 r. papież odwiedził przede wszystkim Jasną Górę oddając hołd Matce Bożej Częstochowskiej oraz świętując wspólnie z Kościołem częstochowskim 600-lecie powstania Sanktuarium Jasnogórskiego. Wydarzenia te były znakiem łączności biskupa częstochowskiego ze Stolicą Apostolską¹²⁸.

¹²⁵ P. Kosiak, *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu* [w:] *Człowiek zawierzenia...*, s. 131-137.

¹²⁶ *Dekret z dnia 4 VIII 1980 r. o ustanowieniu Seminarium Naukowego Teologów w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981, s. 122.

¹²⁷ *Seminarium Naukowe Kapłanów diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.56, Częstochowa 1981, s. 2-3.

¹²⁸ J. Związek, *Jasnogórskie przesłanie Jana Pawła II do archidiecezji częstochowskiej* [w:] *Jasna Góra w dwudziestolecie pontyfikatu Jana Pawła II*, red. Z. Jabłoński, Częstochowa 1999, s. 127; Tenże, *Więź Jana Pawła II z Częstochową i diecezją częstochowską*, CzHT, t. 1, Częstochowa 2010, s. 166-167.

W dniu 17 X 1971 r. miała miejsce beatyfikacja polskiego męczennika okresu II wojny światowej, franciszkanina o. Maksymiliana Marii Kolbe¹²⁹. Obrzędu beatyfikacji dokonał Ojciec Święty Paweł VI, a w uroczystości tej udział wziął także jako koncelebrans ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła. Wyniesienie na ołtarze o. Maksymiliana Marii Kolbe miało wieloaspektowy wymiar. Dzieje tego męczennika wpisywały się w XX – wieczną martyrologię Kościoła katolickiego, która była także udziałem wspólnoty Kościoła częstochowskiego. W okresie okupacji niemieckiej diecezja częstochowska była poddawana licznym represjom wraz z programowym mordowaniem duchowieństwa. Pokłosiem tego było męczeństwo kapłanów Kościoła częstochowskiego zamordowanych przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau oraz podczas akcji eksterminacyjnych przeprowadzanych na terytorium diecezji częstochowskiej. Udział bp Stefana Bareły w beatyfikacji polskiego męczennika czasów II wojny światowej był też zaakcentowaniem wkładu polskiego duchowieństwa w działalność misyjną Kościoła katolickiego bowiem św. Maksymilian Kolbe prowadził aktywne tego typu przedsięwzięcia w ramach pracy w środkach masowego przekazu¹³⁰.

2. Biskupi pomocniczy

2.1. Prawa i obowiązki

Pozycja prawna biskupa pomocniczego została ukształtowana poprzez praktyczne oczekiwania i potrzeby kościołów lokalnych, w których przyszło im posługiwać. Rozwój kościelnych organizacji, a w szczególności powstawanie rozleglejszych diecezji niejako wymusiło w Kościele powszechnym ustanowienie dodatkowej godności biskupów, którzy w swojej posłudze mieli wspomagać głównych pasterzy diecezji¹³¹.

KPK z 1917 r. stosunkowo niewiele miejsca poświęca biskupom pomocniczym. O wiele większą wagę przywiązano do urzędu biskupa koadiutora. Sobór Watykański II stwierdził, iż wszyscy biskupi winni być uznawani za następców apostołów i jednocześnie tworzą kolegium biskupów z papieżem jako jego głową¹³² Kolegium to zaś stanowi podmiot najwyższej władzy nad całym Kościołem¹³³.

¹²⁹ *Uroczyste Triduum ku czci błogosławionego o. Maksymiliana Marii Kolbe w Radomsku – diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 117-118.

¹³⁰ *Święci Boży, święci Kościoła i święci narodu (Przemówienie wygłoszone w Radio Vaticana)*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971, s. 268-270.

¹³¹ E. Szafronowski, *Biskupi koadiutorzy i pomocniczy*, PK, t. 22, nr 3-4, Warszawa 1979, s. 55-60.

¹³² Tenże, *Pozycja biskupa rzymskiego w kolegium biskupów*, CT, t. 50, Warszawa 1980, s. 35-41.

¹³³ M. Lukoszek, *Kolegium biskupów a jedność Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II*, SW, t. 47, Olsztyn 2010, s. 215-218.

Konsekwencją tej nauki były postanowienia dotyczące roli biskupów pomocniczych w Kościele powszechnym zawarte w dekrecie soborowym *Christus Dominus*. W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że biskupi pomocniczy otrzymali prawną możliwość uczestniczenia w soborach powszechnych, co dało koniec szeregowi wątpliwości wyrażanych w tej sprawie¹³⁴. Sobór Watykański II przyznał biskupom pomocniczym wiele uprawnień uznając wagę i duże znaczenie ich posługi dla kościołów partykularnych:

„...biskupów koadiutorów i pomocniczych należy tak wyposażyć w odpowiednie władze, żeby przy nienaruszalności jednolitego zawsze zarządu diecezji, jak i powagi biskupa diecezjalnego, działalność ich nabrała skuteczności, a właściwa biskupom godność była zagwarantowana”¹³⁵.

Ten sam dekret jasno sprecyzował sytuacje, w których powołanie biskupa pomocniczego dla danej diecezji było koniecznością. W praktyce oznaczało to sytuacje, gdzie ordynariusz diecezji nie mógł sam spełniać wszystkich swoich obowiązków pasterskich. Do tego typu okoliczności zaliczono: znaczny obszar diecezji, dużą liczbę wiernych na jej terytorium oraz specyficzne i trudne warunki niesienia posługi duszpasterskiej. Prośbę o ustanowienie jednego bądź też kilku biskupów pomocniczych dla danego kościoła partykularnego powinien skierować do Stolicy Apostolskiej ordynariusz miejsca¹³⁶.

Przepisy Stolicy Apostolskiej odnoszące się do kwestii nominacji biskupów pomocniczych sprowadzały się do wytycznych dotyczących dokładnego sposobu wyłaniania kandydatów do tej godności. Zatem poszczególni biskupi diecezjalni winni byli zatroszczyć się o pozyskanie szczegółowych informacji o kandydatach na biskupów pomocniczych. Mogli to czynić sami bądź też wspomagając się radą kapłanów zasiadających w kapitule katedralnej, radzie kapłańskiej lub przeprowadzając rozmowy z duchowieństwem diecezjalnym i zakonnym posługującym na terytorium jego diecezji. Wywiad o kandydatach do godności biskupa pomocniczego służył ustaleniu, czy dany kandydat spełniał wymogi postawione kapłanom piastującym tę godność. Sprawdzano czy kandydat cieszył się dobrą sławą, posiadał nienaganne obyczaje, był bezstronny, miał stały charakter, trwał przy prawowiernej wierze, był biegły w teologii i prawie kanonicznym i odznaczał się gorliwością duszpasterską¹³⁷. Natomiast prawo do wynoszenia duchownych do godności biskupa pomocniczego przysługiwało tylko

¹³⁴ *CHD*, nr 23.

¹³⁵ *CHD*, nr 25, 1.

¹³⁶ *EI*, nr 199.

¹³⁷ *Konstytucja Apostolska Regimini Ecclesiae universae*, nr 49 [w:] PPK, t. II, z.1, n. 1557.

i wyłącznie papieżowi jako głowie Kościoła powszechnego¹³⁸. Biskup pomocniczy obejmował w posiadanie swój urząd poprzez okazanie biskupowi diecezjalnemu papieskiej nominacji¹³⁹.

W posoborowej rzeczywistości prawnej Kościoła powszechnego biskupi pomocniczy otrzymali konkretny zestaw obowiązków, jakie mieli sprawować w swoich diecezjach. Papieskie *motu proprio Pastorale Munus* przyznało biskupom pomocniczym następujące kompetencje:

1. Głoszenia wszędzie Słowa Bożego z wyjątkiem braku zgody ordynariusza
2. Udzielania sakramentu spowiedzi wiernym z wyjątkiem braku zgody ordynariusza
3. Rozgrzeszania wiernych z grzechów z wyjątkiem grzechu solicytacji
4. Rozgrzeszania wszędzie, wszystkich wiernych w sakramentalnej spowiedzi od wszelkich cenzur, także zarezerwowanych, z wyłączeniem jednak: cenzur nałożonych (*ad homine*), cenzur w sposób najbardziej specjalny (*specjalissimo modo*) zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, cenzur związanych ze zdradą tajemnicy św. Oficjum oraz ekskomuniki.
5. Przechowywania we własnej kaplicy mieszczącej się w domu Najświętszego Sakramentu z zachowaniem przepisów liturgicznych
6. Sprawowania Mszy św. dla słusznej przyczyny, o jakiegokolwiek porze dnia z zachowaniem przepisów liturgicznych
7. Święcenia dewocjonałów zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską
8. Erygowania swoim błogosławieństwem w kościołach i kaplicach stacji drogi krzyżowej
9. Zezwalania, aby w ich obecności – wszędzie poza miejscem odprawiona była jeszcze inna Msza św.
10. Odprawiania Mszy św. na morzu
11. Odprawiania Mszy św. we wszystkich kościołach i kaplicach z zastosowaniem własnego kalendarza liturgicznego
12. Uzyskiwania we własnych kaplicach odpustów związanych z nawiedzeniem miejsca świętego

¹³⁸ KPK 1917 r., Kan. 350 § 1.

¹³⁹ KPK 1917 r., Kan. 334 § 3.

13. Wybrania sobie i domownikom spowiednika, który w razie potrzeby otrzymuje z mocy prawa jurysdykcję do rozgrzeszania ze wszystkich grzechów i cenzur, także zastrzeżonych z wyjątkiem tych zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej
14. Odprawiania bądź też zezwalania innym na odprawienie w ich obecności jednej Mszy św. w Wielki Czwartek oraz trzech w noc Bożego Narodzenia¹⁴⁰.

Po Soborze Watykańskim II obowiązywała jeszcze zasada kodeksowa, która stanowiła, iż biskup pomocniczy dany do pomocy ordynariuszowi diecezji częstochowskiej otrzymywał wszystkie prawa rządcy diecezji, gdy ten był niezdolny do wykonywania swoich obowiązków. Niemniej w normalnych warunkach biskup pomocniczy mógł wykonywać tylko to, co zlecił mu biskup częstochowski¹⁴¹. Prawodawstwo posoborowe zezwalało wymienić podczas Eucharystii imiona biskupów pomocniczych po imieniu biskupa ordynariusza¹⁴².

Soborowy dekret *Christus Dominus* określał, iż biskupi pomocniczy należą do Konferencji Biskupów danego kraju mając głos decydujący i głos doradczy¹⁴³. Biskupi pomocniczy w posoborowej rzeczywistości częstochowskiego Kościoła partykularnego otrzymali prawo noszenia mucetu. Uprzednio bowiem mogli nosić jedynie mantolet¹⁴⁴.

Zgodnie z wytycznymi Soboru Watykańskiego II w wypadku opróżnienia stolicy biskupiej tymczasowy zarząd nad diecezją częstochowską mógł objąć biskup pomocniczy lub jeden spośród grona diecezjalnych biskupów pomocniczych¹⁴⁵. Biskupi pomocniczy podobnie jak ordynariusz diecezji byli objęci kanonicznym obowiązkiem przebywania na jej terytorium z wyjątkiem okresu wakacyjnego¹⁴⁶.

Kwestia przyznania władzy biskupowi pomocniczemu sprowadzała się zgodnie z nauką *Vaticanum II* do decyzji biskupa częstochowskiego, który powinien kierować się przede wszystkim dobrem częstochowskiego Kościoła partykularnego. Prerogatywy biskupa pomocniczego w diecezji częstochowskiej stały w zgodności z prymatem władzy jej ordynariusza i nie naruszały porządku hierarchicznego Kościoła powszechnego¹⁴⁷. Stąd też zgodnie z zaleceniami Soboru Watykańskiego II każdy biskup

¹⁴⁰ *PM*, nr 5.

¹⁴¹ *KPK 1917 r.*, Kan. 351 § 2.

¹⁴² *Dekret Kongregacji Spraw Kultu Bożego z dnia 9 X 1972 r.* [w:] AAS 64 (1972), s. 692-694.

¹⁴³ J. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, PK, t. 56, Warszawa 2013, s. 3-10.

¹⁴⁴ *Instrukcja papieskiego sekretariatu stanu Ut sive z dnia 31 III 1969 r.* [w:] PPK, t. II, z. 1, n. 2475.

¹⁴⁵ *ES*, nr 13 § 3.

¹⁴⁶ *KPK 1917 r.*, Kan. 354.

¹⁴⁷ E. Szafrowski, *Inspiracje soborowe w zakresie prawa kanonicznego*, PK, t. 14, nr 1-2, Warszawa 1971, s. 3-15.

pomocniczy otrzymywał w diecezji częstochowskiej urząd wikariusza generalnego i konkretny zestaw zadań, które miały wspomóc biskupa częstochowskiego w jego posłudze pasterskiej. On sam kierując się dobrem diecezji nawiązywał ze swoimi biskupami pomocniczymi współpracę celem wzrostu poziomu duszpasterstwa w diecezji. Winien on ponadto konsultować z biskupami pomocniczymi swoje decyzje i inne pasterskie zamierzenia dotyczące częstochowskiego kościoła partykularnego¹⁴⁸.

Sobór Watykański II uchylił przepis KPK z 1917 r. stanowiący, iż władza biskupa pomocniczego ustaje wraz z ustaniem urzędu biskupa ordynariusza¹⁴⁹. Przez co biskup pomocniczy dysponował swoimi uprawnieniami do momentu objęcia diecezji przez nowego ordynariusza, a swoje obowiązki wykonywał w porozumieniu z wikariuszem kapitulnym¹⁵⁰.

Kodyfikacja z 1983 r. wniosła nowe zapisy dotyczące posługi biskupów pomocniczych w pełni dostosowując je do wskazań *Vaticanum II*. Biskupi pomocniczy w realiach soborowej odnowy Kościoła otrzymali pozycję prawną wyniesioną wprost z Soboru Watykańskiego II. Ponadto nowy zbiór prawa kanonicznego wyróżniał godność biskupa pomocniczego posiadającego szczególne uprawnienia, co nie znajdowało się w KPK z 1917 r.¹⁵¹. W Kościele częstochowskim liczba biskupów pomocniczych była uzależniona od występujących w nim potrzeb duszpasterskich. Prośbę o ustanowienie biskupa pomocniczego kierował do Stolicy Apostolskiej ordynariusz diecezji częstochowskiej. Biskupowi pomocniczemu nie przysługiwało prawo następstwa¹⁵². Niemniej, jeżeli Stolica Apostolska uznała, że w kościele partykularnym zachodzą szczególne przesłanki mogło dojść zgodnie z prawem do sytuacji, w której ustanawiany był biskup koadiutor. W przeciwieństwie do biskupa pomocniczego koadiutor miał prawo następstwa¹⁵³. Zgodnie z przepisami prawa kanonicznego biskup pomocniczy w diecezji częstochowskiej obejmował swój urząd poprzez okazanie pisma nominacyjnego biskupowi częstochowskiemu w obecności kanclerza kurii diecezjalnej Kościoła częstochowskiego. Ten z kolei posiadał obowiązek sporządzenia protokołu tego zdarzenia¹⁵⁴. W przypadku niemożności okazania pisma nominacyjnego biskupowi

¹⁴⁸ *EI*, nr 199.

¹⁴⁹ *KPK 1917 r.*, Kan. 355 § 2; *Wyjaśnienie Papieskiej Komisji Interpretacji dokumentów Soboru Watykańskiego II z dnia 25 IV 1975 r.*, AAS 67 (1975), s. 348.

¹⁵⁰ *KPK 1917 r.*, Kan. 355 § 3.

¹⁵¹ *KPK 1983 r.*, Kan. 261 § 2.

¹⁵² *KPK 1983 r.*, Kan. 403 § 1 i 2.

¹⁵³ *KPK 1983 r.*, Kan. 403 § 3.

¹⁵⁴ *KPK 1983 r.*, Kan. 404 § 2.

diecezjalnemu wystarczyło przeprowadzenie wspomnianej procedury wobec kolegium konsultorów lub samego kanclerza kurii¹⁵⁵. Zakres obowiązków biskupa pomocniczego określały poszczególne przepisy prawa kanonicznego oraz prerogatywy zawarte w piśmie nominacyjnym¹⁵⁶. Ponadto należy zaznaczyć, iż głównym zadaniem biskupa pomocniczego w częstochowskim Kościele partykularnym było wspomaganie biskupa częstochowskiego w dziele zarządzania diecezją częstochowską oraz zastępowanie go w wypadkach niemożności sprawowania urzędu¹⁵⁷. Kodyfikacja z 1983 r. opierając się na spuściźnie prawnej Soboru Watykańskiego II wprowadziła nakaz ustanowienia biskupów pomocniczych wikariuszami generalnymi¹⁵⁸ określając jednocześnie zestaw indywidualnych prerogatyw¹⁵⁹.

Kodeksowy prawodawca nałożył na biskupów pomocniczych obowiązek wzajemnych konsultacji z biskupem diecezjalnym w sprawach ważnych dla funkcjonowania diecezji częstochowskiej¹⁶⁰. Biskupi pomocniczy zostali ponadto zobligowani do prowadzenia działań pasterskich w duchu jedności z biskupem diecezjalnym¹⁶¹. Mogli też wykonywać czynności pontyfikalne przypisane biskupowi diecezjalnemu¹⁶². W przypadku *vacatu* na stolicy biskupiej biskup pomocniczy zachowywał wszystkie uprawnienia, które posiadał z racji pełnienia urzędu wikariusza generalnego, aż do momentu objęcia diecezji przez nowego ordynariusza¹⁶³.

Biskupi pomocniczy byli zobowiązani odpowiednimi przepisami prawa powszechnego w zakresie powinności przebywania na terenie diecezji częstochowskiej z wyjątkiem okresów urlopowych¹⁶⁴. Rola biskupów pomocniczych w życiu Kościoła częstochowskiego mogła polegać również na tymczasowym przejściu zarządu nad nim w przypadku przeszkody w sprawowaniu władzy przez aktualnego ordynariusza¹⁶⁵. W tego typu sytuacjach biskup pomocniczy powołany tymczasowo do zarządzania diecezją częstochowską dysponował władzą równą władzy administratora diecezji¹⁶⁶. Biskup pomocniczy mógł otrzymać także czasową władzę nad diecezją częstochowską

¹⁵⁵ *KPK 1983 r.*, Kan. 404 § 3.

¹⁵⁶ *KPK 1983 r.*, Kan. 405 § 1.

¹⁵⁷ *KPK 1983 r.*, Kan. 405 § 2.

¹⁵⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 406 § 1.

¹⁵⁹ *KPK 1983 r.*, Kan. 406 § 2.

¹⁶⁰ *KPK 1983 r.*, Kan. 407 § 1.

¹⁶¹ *KPK 1983 r.*, Kan. 407 § 3.

¹⁶² *KPK 1983 r.*, Kan. 408 § 1.

¹⁶³ *KPK 1983 r.*, Kan. 409 § 2.

¹⁶⁴ *KPK 1983 r.*, Kan. 410.

¹⁶⁵ *KPK 1983 r.*, Kan. 413 § 1.

¹⁶⁶ *KPK 1983 r.*, Kan. 414.

w przypadku trwałego opróżnienia stolicy biskupiej, aż do momentu wyboru jej administratora. W przypadku, gdy w diecezji częstochowskiej było kilku biskupów pomocniczych władzę tymczasową obejmował ten najstarszy wiekiem¹⁶⁷. Ponadto, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego to biskup pomocniczy posiadał obowiązek zawiadomienia Stolicy Apostolskiej o śmierci ordynariusza diecezji częstochowskiej¹⁶⁸.

Wspomniane powyżej normy prawne w założeniu prawodawcy miały przekładać się na faktyczny model funkcjonowania urzędu biskupa pomocniczego w kościele partykularnym. Podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły biskupami pomocniczymi byli: bp Stanisław Czajka¹⁶⁹, bp Tadeusz Szwagrzyk, bp Franciszek Musiel i bp Miłosław Kołodziejczyk. Hierarchowie ci pełnili również urząd wikariusza generalnego, stąd też część obowiązków wzajemnie się przenikała. Stan faktyczny w Kościele częstochowskim polegał na sukcesywnym wspieraniu poczynań pasterskich ordynariusza diecezji częstochowskiej. Biskupi pomocniczy wykonywali swoje obowiązki w ramach wspomnianej wyżej czynności odrębnie od pełnionego przez siebie urzędu wikariusza generalnego. Biskup pomocniczy pełnił swoją posługę przede wszystkim na terenie częstochowskiego Kościoła partykularnego aktywnie wspierając działania duszpasterskie duchowieństwa pracującego w parafiach diecezji częstochowskiej. Wsparcie to polegało na wizytowaniu parafii, kontakcie z duchowieństwem i wiernymi oraz głoszeniu Słowa Bożego i udzielaniu sakramentów¹⁷⁰.

Biskup pomocniczy w ramach swoich obowiązków wizytował stan religijny i materialnej danej placówki parafialnej. Wykazywał on troskę o liczbę wiernych uczestniczących w praktykach religijnych, ilość udzielanych komunii świętych oraz sakramentów, a także liczbę pogrzebów katolickich¹⁷¹. W zainteresowaniu biskupa pomocniczego leżały również kwestie działalności innych wyznań religijnych na terenie Kościoła częstochowskiego, a także częstotliwość występowania patologii zagrażających

¹⁶⁷ *KPK 1983 r.*, Kan. 419.

¹⁶⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 422.

¹⁶⁹ Bp Stanisław Czajka zmarł niewiele ponad rok po objęciu diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę przez co nie odcisnął takiego piętna na procesie organizacyjno-ustrojowym diecezji częstochowskiej jak pozostali biskupi pomocniczy posługujący w latach 1964-1984; M. Jelonek, *Mihi vivere Christus: życie i działalność biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej Stanisława Czajki (1897-1965)*, Częstochowa 2017, s. 62-75.

¹⁷⁰ *KKDCz, Protokół wizytacji kanonicznej wikariatu terenowego w Myszkowie-Mijaczowie dokonanej w dniu 12 IX 1976 r. przez bp Tadeusza Szwagrzyka*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷¹ *KKDCz, Protokół wizytacji kanonicznej parafii Matki Bożej Królowej Polski w Zawierciu dokonanej w dniu 27 i 28 IV 1985 r. przez bp Miłosława Kołodziejczyka*, AKMCz, brak sygn.

moralności takich jak alkoholizm, czy też innych uzależnień oraz metody zapobiegania im praktykowane w poszczególnych parafiach¹⁷².

W obrębie spraw materialno-religijnych leżała troska biskupa pomocniczego o kwestie budowy kościoła, kaplic, plebanii oraz pomieszczeń katechetycznych. Troską obejmował też sprawy cmentarza grzebalnego oraz finansów parafii¹⁷³. Biskup pomocniczy interesował się także stanem katechizacji w parafiach, jak i również życiem religijnym prowadzonym we wspólnotach formacyjnych¹⁷⁴.

Wobec ówczesnej rzeczywistości Kościoła powszechnego biskup pomocniczy czuwał nad życiem religijnym wiernych i pogłębianiu go w duchu Soboru Watykańskiego II, a także nad propagowaniem dziedzictwa *Vaticanum II* wśród wiernych¹⁷⁵. Biskup pomocniczy na mocy autorytetu następcy apostołów odpowiadał także za rozwiązywanie konfliktów pomiędzy duchowieństwem a wiernymi¹⁷⁶. Biskupi pomocniczy w realiach diecezji częstochowskiej podejmowali efektywną współpracę z duchowieństwem odpowiedzialnym za prawidłowe funkcjonowanie dekanatów częstochowskiego Kościoła partykularnego. Byli to w tym przypadku dziekani, wicedziekani, ale również o wszyscy kapłani sprawujący swe funkcje w granicach konkretnego dekanatu¹⁷⁷.

2.2. Poczest biskupów tytularnych diecezji częstochowskiej

2.2.1. Bp Stanisław Czajka

Bp Stanisław Czajka był pierwszym sufraganiem współpracującym z bp Stefanem Barełą. Wspomagał on także dwóch poprzednich ordynariuszy diecezji częstochowskiej – bp Teodora Kubinę oraz bp Zdzisława Golińskiego. Drugi biskup tytularny w dziejach diecezji częstochowskiej urodził się 13 XI 1897 r. we wsi Kamienna k. Włocławka. Wywodził się z rodziny o tradycjach rolniczych. Jego rodzicami byli Andrzej i Marianna z domu Glapińska. Ukończył szkołę powszechną w Kłotnie, po czym, aż do wybuchu I

¹⁷² KKDCz, *Protokół wizytacji kanonicznej parafii św. Stanisława BM w Myszkowie przeprowadzonej w dniach 9-10 września 1978 r. przez bp Tadeusza Szwagrzyka*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷³ KKDCz, *Dekret bp Stefana Bareły z dnia 2 II 1982 r. powołujący Komisję ds. sprawozdania ze stanu parafii Matki Bożej Królowej Polski w Zawierciu*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷⁴ KKDCz, *Protokół z posiedzenia komisji powołanej przez ks. bp ordynariusza dla zbadania stanu administracyjnego, finansowego i duszpasterskiego parafii Matki Bożej Królowej Polki w Zawierciu (przewodniczący bp Franciszek Musiel)*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷⁵ KKDCz, *Protokół wizytacji kanonicznej parafii Drobnice przeprowadzonej w dniu 30 IV 1978 r. przez bp Franciszka Musiela*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷⁶ KKDCz, *List ks. Tadeusza Jędrzyzewskiego proboszcza parafii w Szczytach do bp Miłostawa Kolodziejczyka w sprawie konfliktu z parafianką*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷⁷ KKDCz, *Protokół kanonicznej wizytacji parafii p.w. św. Katarzyny w Strojcu przeprowadzonej w niedzielę 12 V 1985 r. przez bp Franciszka Musiela*, AKMCz, brak sygn.

wojny światowej kontynuował naukę w szkole średniej w Piotrkowie Trybunalskim. W okresie działań wojennych przyszedł biskup pomocniczy diecezji częstochowskiej kształcił się na tajnych kompletach¹⁷⁸.

W 1915 r. wstąpił do diecezjalnego seminarium we Włocławku. Świecenia kapłańskie przyjął rąk bp Stanisława Zdzitowieckiego w dniu 13 VI 1920 r. Jego pierwszym wyzwaniami duszpasterskimi były parafie w Konopiskach. Następnie pracował w parafii w Pajęcznie oraz parafii św. Barbary w Częstochowie, gdzie w 1925 r. zastała go reforma organizacji terytorialnej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce¹⁷⁹.

W październiku 1927 r. udał się za zgodą bp Teodora Kubiny na specjalistyczne studia z prawa kanonicznego, które odbył w Lublinie. Owocem jego wysiłków naukowych był licencjat uzyskany w dniu 12 XII 1928 r. W celu poszerzenia horyzontów intelektualnych odbył w 1929 r. dwa staże naukowe – w Insbrucku i belgijskim Lowanium. W 1930 r. obronił dysertację doktorską na temat „Przedawnienia w procesie karnym kanonicznym”. Jej promotorem był prof. Gommaar Miechiels OFM Cap.

Po uzyskaniu stopnia doktora prawa kanonicznego powrócił na dwa lata do pracy w diecezji częstochowskiej, gdzie zajmował się opieką nad stowarzyszeniami młodzieżowymi. W 1932 r. rozpoczął pracę jako wykładowca na KUL. Oprócz typowo naukowej pracy zajmował się również duszpasterstwem akademickim. W 1936 r. bp Teodor Kubina mianował ks. Stanisława Czajkę rektorem WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Tam też przeżył tragedię okupacji niemieckiej i pomimo nieustających trudności czynionych przez okupanta udało mu się zachować ciągłość formacji alumnów. W uznaniu jego zasług w dniu 28 X 1944 r. został wyświęcony na biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej. Konsekracja bp Stanisława Czajki miała miejsce w katedrze częstochowskiej. Głównym konsekratorem był bp Teodor Kubina, natomiast współkonsekratorami bp Stanisław Adamski i bp Juliusz Bieniek. Stolicą tytularną bp Stanisława Czajki była *Centuria*. Otrzymał również nominację na urząd wikariusza generalnego. 6 II 1946 r. został włączony do grona diecezjalnych egzaminatorów prosynodalnych oraz został mianowany członkiem Kolegium Konsultorów. 23 XII 1948 r. objął probostwo w parafii św. Zygmunta w Częstochowie, przy czym w dalszym ciągu pracował w kurii diecezjalnej. Z chwilą erygowania Kapituły katedralnej w Częstochowie w 1951 r. został jej prepozytem. Stąd też dwukrotnie jako wikariusz

¹⁷⁸ P. Goldyn, *Wspomnienie o bp Stanisławie Czajce (1897-1965)*, TKN – Edycja włocławska”, nr 39, Częstochowa/Włocławek 2001, s. 2-4

¹⁷⁹ J. Związek, *Ks. Czajka Stanisław (1897-1965)*, PK, t.14, nr 3-4, Warszawa 1971, s. 308

kapitulny sprawował tymczasowe rządy w diecezji po zgonach: bp Teodora Kubiny od 13 II 1951 r. do 17 VI 1951 r. i bp Zdzisława Golińskiego od 6 VII 1963 r. do 5 II 1964 r. Jako kanonista był gorącym entuzjastą Soboru Watykańskiego II. Intensywnie śledził jego prace, choć sam nie wziął udziału w żadnej z soborowych sesji. Zmarł 4 VII 1965 r.¹⁸⁰.

2.2.2. Bp Tadeusz Szwagrzyk

Bp Tadeusz Szwagrzyk urodził się 14 XI 1923 r. w miejscowości Lgota Wielka w parafii Szreniawa w powiecie miechowskim. Pochodził z rodziny utrzymującej się z pracy na roli. Koniec jego edukacji szkoły powszechnej w Szreniawie przypadł na początek II wojny światowej. Dlatego też okres szkoły średniej odbył kształcąc się w tajnych kompletach. Egzamin maturalny zdał w Liceum Humanistycznym w Miechowie. 17 II 1945 r. rozpoczął formację kapłańską w WSD diecezji częstochowskiej. Ponadto ukończył studia filozoficzne i teologiczne na UJ. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk bp Teodora Kubiny w dniu 5 VI 1949 r. Jego pierwszą placówką duszpasterską, na którą został oddelegowany była parafia w Krzepicach. Następnie został zwolniony z posługi pełnionej w tej parafii i oddelegowany przez bp Zdzisława Golińskiego na studia z zakresu prawa kanonicznego, które odbył na KUL. 28 XI 1953 r. uzyskał licencjat z prawa kanonicznego¹⁸¹.

Po ukończeniu studiów ks. Tadeusz Szwagrzyk został mianowany przez ordynariusza diecezji notariuszem kurii diecezjalnej oraz wikariuszem w parafii św. Barbary w Częstochowie. Okres pracy w Częstochowie to także czas, w którym ukończył swoją rozprawę doktorską na temat *Przechowywania Najświętszego Sakramentu w świetle przepisów prawno – liturgicznych*. Ciągłe postępy w pracy naukowej stały się powodem jego przeniesienia do Krakowa, gdzie objął funkcję prefekta w diecezjalnym seminarium oraz prowadził wykłady z prawa kanonicznego i norm generalnych. W ramach swojej pracy naukowej przyszły sufragan diecezji częstochowskiej pracował jako wykładowca w Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie oraz w Seminarium Ojców Paulinów na Skałce. Jednocześnie był odpowiedzialny w diecezji częstochowskiej jako referent za sprawy zakonne, a także przeprowadzał egzaminy wikariuszowskie z zakresu prawa kanonicznego. 27 III 1962 r. otrzymał nominację na wicerektora WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Publikował artykuły naukowe

¹⁸⁰ *Ś.P. ksiądz biskup Stanisław Czajka*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965, s. 244.

¹⁸¹ *Bulla prekonizacyjna dla II częstochowskiego biskupa pomocniczego ks. Tadeusza Szwagrzyka*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965, s. 98.

w wielu, cenionych periodykach takich jak: „Prawo Kanoniczne”, „Ateneum Kapłańskie”, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, czy też „Msza święta”¹⁸².

3 XI 1964 r. papież Paweł VI bullą *Electam Auxiliatorum coronam* mianował ks. Tadeusza Szwagrzyka biskupem pomocniczym dla diecezji częstochowskiej. Jego konsekratorem był bp Stefan Bareła, a współkonsekratorami bp Franciszek Jop i bp Stanisław Czajka. Jako swoje zawołanie biskupie słowa *Ut unum sint*. Jego stolicą tytularną była *Ita*¹⁸³. 8 II 1965 r. otrzymał nominację na wikariusza generalnego kurii diecezjalnej¹⁸⁴. W kolejnym roku, po śmierci bp Stanisława Czajki został w jego miejsce prepozytem kapituły Bazyliki Katedralnej w Częstochowie¹⁸⁵. Ponadto bp Tadeusz Szwagrzyk brał udział w ostatniej sesji Soboru Watykańskiego II¹⁸⁶.

Wśród duchowieństwa diecezjalnego bp Tadeusz Szwagrzyk uważany był za wielkiego przyjaciela i powiernika kapłanów. Był on także świadom trudności czasów, w których przyszło mu pełnić posługę biskupią. Cechowała go sumienność, wysoka kultura oraz profesjonalizm, który okazywał w swojej pracy w kurii diecezjalnej. Na skutek wypadku samochodowego odniósł obrażenia głowy, które po kilku miesiącach stały się przyczyną jego śmierci. Zmarł 7 XII 1992 r. w Częstochowie¹⁸⁷.

2.2.3. Bp Franciszek Musiel

Bp Franciszek Musiel przyszedł na świat 14 I 1925 r. we wsi Janiki. Podobnie jak bp Tadeusz Szwagrzyk wywodził się z rodziny utrzymującej się z gospodarstwa rolnego. Ukończył szkołę powszechną w Krzepicach, a następnie Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie. W 1936 r. wstąpił do WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Odbył on także studia z zakresu filozofii i teologii na UJ. Ukończona formacja kapłańska pozwoliła przyjąć mu święcenia kapłańskie, które otrzymał 22 V 1941 r. z rąk bp Teodora Kubiny¹⁸⁸.

¹⁸² *Słowo biskupa częstochowskiego do duchowieństwa i wiernych z racji nominacji Biskupa Pomocniczego*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965, s. 118-119.

¹⁸³ M. Duda, *Śp. biskup Tadeusz Szwagrzyk. Wspomnienie pośmiertne*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992, s. 320.

¹⁸⁴ *Nominacja J. E. księdza biskupa Tadeusza Szwagrzyka na Wikariusza Generalnego Kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, III 1965.

¹⁸⁵ *Nominacja J.E. Ks. Bp nominata Tadeusza Szwagrzyka do Kapituły Bazyliki Katedralnej*, OKDCZ, II 1965.

¹⁸⁶ Z. Janyszek, *Droga życiowa księdza biskupa Tadeusza Szwagrzyka*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992, s. 311-312.

¹⁸⁷ I. Skubiś, *Biskup – przyjaciel kapłanów*, TKN – Edycja częstochowska 2012, nr 50, s. 3,8.

¹⁸⁸ *Biogram biskupa Franciszka Musiela* [w:] *Rocznik diecezji częstochowskiej 1987*, Częstochowa 1987, s. 32.

Początkiem jego kapłańskiej drogi była posługa w rodzinnej parafii w Krzepicach, gdzie został wikariuszem – praktykantem. Następnie bp Teodor Kubina skierował go do pracy w parafii w Kłobucku. Tam spędził trzy lata, po czym został przeniesiony do parafii w Klimontowie, gdzie pracował tylko przez kilka tygodni. 22 VIII 1944 rozpoczął pracę na placówce duszpasterskiej w Gołonogu. Podczas pracy na wspomnianych placówkach przyszły sufragan diecezji częstochowskiej odczuł trud wypełniania swoich kapłańskich obowiązków w wojennej rzeczywistości. Wszystkie miejsca, w których służył znajdowały się w Prowincji Górnośląskiej, a więc na terenie, gdzie władze okupacyjne szczególnie intensywnie utrudniały działalność Kościoła katolickiego. Doświadczenie tych lat niewątpliwie pomogło mu w pracy duszpasterskiej po zakończeniu II wojny światowej. Kapłan ten musiał zmagać się wówczas z problemami, które stwarzał aparat państwa PRL¹⁸⁹.

Tuż po zakończeniu okupacji niemieckiej ks. Franciszek Musiel pracował w Gimnazjum Kupieckim i Liceum Handlowym w Częstochowie, a także pełnił funkcję dyrektora domu dla księży emerytów diecezji częstochowskiej. 13 XII 1950 r. otrzymał nominację na notariusza Sądu Biskupiego w Częstochowie. Wraz z początkiem roku akademickiego 1952/1953 został skierowany na studia z zakresu prawa kanonicznego, które odbył na KUL. 22 XII 1952 r. został sędzią prosynodalnym, a cztery lata później uzyskał stopień licencjata z prawa kanonicznego.

30 VI 1957 r. objął funkcję administratora tworzącej się parafii Matki Bożej Zwycięskiej w Częstochowie. Sześć lat później został proboszczem tejże parafii, a w międzyczasie otrzymał od bp Zdzisława Golińskiego misję sprawowania stanowej opieki duszpasterskiej nad mężczyznami w diecezji częstochowskiej. W tym czasie nadal pracował w diecezjalnym Sądzie Biskupim pełniąc wówczas funkcję wice oficjała oraz oficjała. Począwszy od pierwszej połowy 1965 r. został odpowiedzialnym za prowadzenie referatu maryjnego wydziału duszpasterskiego kurii diecezjalnej w Częstochowie¹⁹⁰.

12 XI 1965 r. decyzją Ojca Świętego Pawła VI ks. Franciszek Musiel otrzymał nominację na biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej. W swój herb biskupi

¹⁸⁹ A. Sznajder, „Pogłębiać waśnie, ustawicznie kompromitować”. *Ks. bp Franciszek Musiel (1915 – 1999)*, „Nasz Dziennik” 2007, nr 228(2941), bn.

¹⁹⁰ M. Mikołajczyk, *Droga życiowa księdza biskupa Franciszka Musiela*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992, s. 295-296.

wpisał zawołanie *Cum Maria Deo*¹⁹¹. Głównym jego konsekratorem był kard. Stefan Wyszyński, a współkonsekratorami bp Stefan Bareła i bp Tadeusz Szwagrzyk. Począwszy od 18 II 1966 r. ordynariusz diecezji częstochowskiej nałożył na niego obowiązek sprawowania pieczy nad Wydziałem Finansowo – Gospodarczym i Wydziałem Administracyjnym kurii diecezjalnej. 21 III 1969 r. został równocześnie proboszczem parafii św. Barbary w Częstochowie¹⁹².

Głównym motywem posługi pasterskiej bp Franciszka Musiela była troska o rozbudowę sieci parafialnej diecezji częstochowskiej oraz o powstawanie nowych kaplic i innych budynków kultu religijnego. Z dużą odwagą wypowiadał się o aktualnych problemach życia społecznego. Jego działalność nacechowana była wiernością i bezkompromisowością. Z tego powodu był celem wielu ataków ze strony antykościelnej prasy i Służby Bezpieczeństwa PRL¹⁹³. Po wprowadzeniu na terenie państwa stanu wojennego kierował komitetem pomocy internowanym i więzionym. Odwiedzał i wspierał internowanych, pomagał ich rodzinom oraz w swoich publicznych wystąpieniach nieustannie podnosił na duchu wszystkich strapionych sytuacją w kraju. Trud jego posługi zaznaczył się na jego stanie zdrowia. Zmarł 2 XII 1992 r.¹⁹⁴.

2.2.4. Bp Miłosław Kołodziejczyk

Szósty w kolejności biskup pomocniczy Kościoła częstochowskiego urodził się 23 VI 1928 r. w Sułoszowej. W 1947 r. ukończył Liceum im. Stanisława Staszica w Sosnowcu zdając w tej szkole egzamin dojrzałości. Tuż po tym wstąpił do diecezjalnego seminarium, gdzie podjął studia z zakresu filozofii i teologii. 29 VI 1952 r. otrzymał z rąk bp Stanisława Czajki święcenia kapłańskie¹⁹⁵.

1 IX 1952 r. został wikariuszem w parafii św. Joachima w Zagórzcu. Rok później rozpoczął studia na KUL, gdzie zgłębiał wiedzę z zakresu teologii dogmatycznej. Studia te ukończył tytułem licencjata w 1955 r. Poszerzenie spectrum swojego wykształcenia spowodowało, iż bp Zdzisław Goliński skierował go do pracy w WSD diecezji częstochowskiej. Jednocześnie pracował on nad dysertacją doktorską, którą obronił 5 IV

¹⁹¹ *Bulla prekonizacyjna dla II biskupa pomocniczego ks. Franciszka Musiela*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966, s. 7-8.

¹⁹² *List J. E. Ks. biskupa ordynariusza do diecezjan z okazji nominacji biskupa pomocniczego*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966, s. 14-15.

¹⁹³ K. Sokołowski, *Biskup Franciszek Musiel, jakiego pamiętam*, TKN – Edycja częstochowska 2012, nr 49, s. 2.

¹⁹⁴ M. Duda, *Śp biskup Franciszek Musiel. Wspomnienie pośmiertne*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992, s. 305.

¹⁹⁵ J. Kapuściński, *Człowiek wielkiego taktu i porządku bp Miłosław Kołodziejczyk (1928-1994)*, TKN – Edycja częstochowska 2012, nr 10, s. 2-4.

1967 r. Dalszą działalność naukową realizował podczas kolejnych studiów, które odbył w rzymskim Uniwersytecie *Gregorianum*¹⁹⁶. Tam pracował nad swoją habilitacją. Po powrocie z zagranicy, 5 VIII 1974 r. został mianowany rektorem diecezjalnego seminarium. W dniu 5 XII 1978 r. otrzymał nominację biskupią. Natomiast jego konsekracja miała miejsce 31 XII 1978 r. w częstochowskiej katedrze. Stolicą tytularną bp Miłosława Kołodziejczyka była *Avisia*¹⁹⁷.

Bp Miłosław Kołodziejczyk pełnił również funkcję wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie¹⁹⁸. W czasie swojej posługi biskupiej dał się poznać jako gorliwy wizytator parafii. Stał także na czele Komitetu Budowy Seminarium, był przewodniczącym Archidiecezjalnej Komisji II Synodu Plenarnego oraz Synodalnej Komisji ds. Duchowieństwa. Będąc członkiem Episkopatu Polski działał aktywnie w komisji ds. trzeźwości, komisji apostołstwa świeckich oraz w komisji *Iustitia et Pax*. Sprawował również funkcję krajowego duszpasterza nauczycieli i wychowawców¹⁹⁹. Podczas całej swojej drogi biskupiej nie zrezygnował z życia naukowego. Wydał 24 publikacje, a także pod jego kierunkiem powstało wiele prac licencjackich i magisterskich. Zmarł wskutek choroby nowotworowej 3 marca 1994 r. W pamięci duchowieństwa i wiernych Kościoła częstochowskiego zapisał się jako kapłan kierujący się w swoim życiu ładem i porządkiem²⁰⁰.

3. Dziekani i personel dekanalny

Podstawową, ponadparafialną jednostką organizacyjną w danym kościele partykularnym jest dekanat²⁰¹, na którego czele stoi dziekan²⁰². Urząd ten jest niezbędny

¹⁹⁶ *List biskupa częstochowskiego do księży dziekanów o wyniesieniu do godności biskupiej ks. dra Miłosława Kołodziejczyka*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 74.

¹⁹⁷ *Słowo biskupa częstochowskiego wyniesieniu do godności biskupiej księdza pralata doktora Miłosława Kołodziejczyka*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979, s. 73.

¹⁹⁸ *Nominacja księdza biskupa dra Miłosława Kołodziejczyka na Wikariusza Generalnego Kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, XII 1978.

¹⁹⁹ Z. Janyszek, *Curriculum Vitae śp. Biskupa Miłosława Kołodziejczyka*, WACZ, R. 68, Częstochowa 1994, s. 9.

²⁰⁰ *Słowo arcybiskupa metropolity częstochowskiego po śmierci biskupa pomocniczego Miłosława Kołodziejczyka*, WACZ, R. 68: 1994, s. 2-4.

²⁰¹ Dekanat - Jednostka organizacyjna Kościoła rzymskokatolickiego skupiająca zazwyczaj 10 parafii danej diecezji znajdujących się w zbliżonej do siebie odległości. We współczesnej rzeczywistości Kościoła katolickiego w Polsce dekanaty traktowane są jako struktury mające ułatwić opiekę duszpasterską nad wiernymi w danym kościele partykularnym. Ponadto dekanat spełniał formacyjną rolę w procesie nadzorowania przebiegu katechizacji dzieci i młodzieży w poszczególnych parafiach tworzących dekanat; H. Olszar, *Parafie kościoła rzymskokatolickiego w Katowicach*, WSN, t. 2, Katowice 2010, s. 196-235; Z. Wójcik, *Dekanat rzeszowski w latach 1939-1944*, RS, t. 4, Rzeszów 1997, s. 243-276.

²⁰² Urząd dziekana w Kościele rzymskokatolickim posiada dość bogatą historię. Pierwsze funkcje nawiązujące do posługi dziekana pojawiły się już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. Protoplastami urzędu dziekańskiego byli tzw. biskupi wiejscy, a w kolejnych wiekach funkcję zbliżoną do nich sprawowali wizytatorzy oraz archidiakoni. Przedostatnim stopniem ewolucji tego typu posługi w Kościele

dla prawidłowego funkcjonowania aparatu administracyjnego Kościoła partykularnego. Mając na uwadze powagę tego urzędu biskup diecezjalny ustanowił do jego pełnienia kapłanów cieszących się nie po szlakowaną opinią w środowisku oraz posiadających umiejętność zarządzania powierzonym mu dekanatem. Głównym zadaniem postawionym przed księżmi – dziekanami jest kierowanie w ramach dekanatu wspólną działalnością duszpasterską. Do obowiązków kapłanów kierujących dekanatami zalicza się również troskę o księży, którzy znaleźli się w trudnych sytuacjach losowych²⁰³.

Normy prawne odnoszące się do funkcjonowania urzędu dziekańskiego w diecezji częstochowskiej zostały wypracowane już podczas obrad I Synodu diecezji częstochowskiej. Wówczas wszelkie kompetencje w kwestii organizacji sieci dekanalnej w Kościele częstochowskim zostały oddane w ręce ordynariusza diecezji częstochowskiej, który mógł swobodnie mianować i zwalniać dziekanów, a także wyznaczać siedzibę urzędu dziekańskiego w danym dekanacie²⁰⁴. Oprócz tego dla każdego dekanatu biskup częstochowski mógł wyznaczyć wicedziekana²⁰⁵, który wspomagał dziekana w jego obowiązkach, a także pełnił funkcję dekanalnego skarbnika. Kodyfikacje prawa kanonicznego z 1917 i 1983 r. nie przewidywały występowania tego urzędu w diecezjach, ale też nie zabroniły biskupom diecezjalnym ustanawiać wicedziekanów dekanatów dla wspomagania dziekanów.²⁰⁶ Każdy kapłan, obejmując urząd dziekański zobowiązany był do prowadzenia archiwum dekanatu, na którego czele stał²⁰⁷.

był urząd archiprezbitera z którego powstał bezpośrednio urząd dziekana w rozumieniu współczesnego urzędu kościelnego; M. Przybyłko, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, PK, t. 5, nr 1-2, Warszawa 1962, s. 77-148; Tenże, *Urząd dziekana w polskim ustawodawstwie synodalnym XVIII w.*, PK, t. 9, nr 1-2, Warszawa 1964, s. 113-211; S. Ewertowski, *Ks. Kanonik Feliks Sawicki proboszcz i dziekan malborski 1945-1981*, SE, t. 11, Elbląg 2011, s. 97-110; P. Wolnicki, *Dziekan i jego współpracownicy na terenie Królestwa Polskiego do 1905 r.*, DB, t. 3, Lublin-Siedlce 2010, s. 9-12; Tenże, *Obieg informacji w kościelnej administracji terenowej XIX w.*, DB, t. 2, Lublin-Siedlce 2009, s. 86-90; Tenże, *Kancelarie dziekańskie w Królestwie Polskim*, „Archeion”, t. 109, Warszawa 2006, s. 168-172; Tenże, *Urząd, kancelaria i akta dziekańskie w okresie Królestwa Polskiego (1818-1819):studium administracyjno-kancelaryjno-archiwalne*, Częstochowa 2011, s. 60-65.

²⁰³ P. Wolnicki, *Dziekan jako ponadparafialni współpracownicy czwartego biskupa częstochowskiego Stanisława Nowaka* [w:] *Mojemu Kościołowi Wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity Częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009, s. 225; E. Szafrowski, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, PK, t. 35, Warszawa 1992, s. 42.

²⁰⁴ I Synod diecezji częstochowskiej. *O dziekanach. Statut nr 66*, AKMCz, brak sygn.

²⁰⁵ Urząd wicedziekana został utrzymany także w prawodawstwie *Vaticanum II* oraz nie został wykluczony w KPK z 1983 r. Jak pokazywała praktyka był on powoływany na mocy prawa partykularnego w celu efektywniejszego funkcjonowania dekanatów oraz wsparcia dla księży sprawujących urząd dziekana; J. Adamczyk, *Urząd wicedziekana*, ŁST, t. 26, Łódź 2017, s. 24-28.

²⁰⁶ I Synod diecezji częstochowskiej. *O dziekanach. Statut nr 67*, AKMCz, brak sygn.

²⁰⁷ I Synod diecezji częstochowskiej. *O dziekanach. Statut nr 69*, AKMCz, brak sygn.

Kompetencje dziekana zostały określone na podstawie zapisów KPK z 1917 r., prawa partykularnego Kościoła częstochowskiego oraz postanowienia I Polskiego Synodu Plenarnego, a także uzupełnione o zwyczaje panujące w diecezji częstochowskiej. Dziekan czuwał, aby duchowieństwo skupione w jego dekanacie przestrzegało prawa kościelnego oraz zwyczajów diecezjalnych, a także nadzorował tego typu poprawność wśród osób życia konsekrowanego przebywających na terenie dekanatu. Oprócz tego dziekan wykonywał czynności związane z organizacją dni skupienia dla duchowieństwa swojego dekanatu oraz mobilizowanie go do częstego uczestniczenia w sakramencie pokuty. Kolejną kompetencją dziekana zapisaną w statutach I Synodu diecezji częstochowskiej był obowiązek kolportowania listów pasterskich biskupa częstochowskiego, jego rozporządzeń, poleceń, katalogów kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej oraz innych wydawnictw kurii diecezjalnej w Częstochowie. Urząd dziekański w świetle postanowień I Synodu diecezji częstochowskiej był również gwarantem wykonywalności rozporządzeń, poleceń i instrukcji wydawanych przez ordynariusza diecezji częstochowskiej oraz kurię diecezjalną w Częstochowie.

Kapłan stojący na czele dekanatu w diecezji częstochowskiej posiadał także *stricte* administracyjny zestaw obowiązków bowiem dziekan dążył do zorganizowania biblioteki dekanalnej, wprowadzał w urząd proboszczów i administratorów parafii oraz rektorów kościołów. Niezwykle ważną powinnością dziekana było sprawowanie pieczy nad funkcjonowaniem parafii skupionych w dekanacie dlatego też przynajmniej raz w roku wizytował parafie wchodzące w skład dekanatu, któremu przewodził.

Dziekan swoją osobistą postawą moralną miał stanowić wzór dla podległego mu duchowieństwa bowiem został zobligowany do czuwania nad prawidłowymi relacjami pomiędzy duchowieństwem dekanalnym oraz sprawiedliwym podziałem dóbr materialnych, sprawował pieczę nad moralnością młodszych księży, w szczególności wikariuszy pracujących w parafiach dekanatu, jak i również czuwał nad przygotowaniem do wizytacji biskupiej w poszczególnych parafiach jego dekanatu. Dziekan miał obowiązek dopilnowania, aby każdy kapłan pracujący na terenie jego dekanatu sporządził własny testament.

Urząd dziekański w diecezji częstochowskiej był także formą nadzoru nad poziomem odprawiania Mszy św. na terenie dekanatu oraz nad godziwym wystrojem

świętyń i dostępnością sakramentów świętych dla wiernych zamieszkujących dekanat²⁰⁸. Ponadto, jak pokazywała praktyka dziekan powiadamiał księży o decyzjach biskupa – ordynariusza w sprawie nominacji na stanowiska wikariuszy i proboszczów w parafiach swojego dekanatu²⁰⁹.

Istotnych zmian w zbiorze prerogatyw przyznanych urzędowi dziekana w Kościele rzymskokatolickim dokonał Sobór Watykański II. Tym samym nadano urzędowi dziekana mocny wymiar duszpasterski jednocześnie nie negując w całości administracyjnego aspektu posługi dziekana, który sprowadzał się do nadzoru nad powierzonym mu zespołem parafii tworzących dekanat. Można również przyjąć, iż w posoborowej rzeczywistości prawnej Kościoła katolickiego dziekan został obciążony szczególnym obowiązkiem apostołowskiej troskliwości podejmowanej w celu rozwijania życia duchowego prezbiterów i wiernych skupionych w określonym dekanacie²¹⁰. Z kolei Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele określił dziekanów jako „bliższych współpracowników biskupa”, którym powierzono obowiązki duszpasterskie lub dzieła apostołatu noszące charakter *stricte* ponadparafialny. W dekrete tym podkreślono też potrzebę jedności i współpracy dziekanów z proboszczami i innymi duchownymi pracującymi w parafiach danego dekanatu w celu skuteczności wszystkich działań o charakterze pastoralnym²¹¹.

Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej powodowany zmianami w pracach administracji kościelnej, które miały miejsce po Soborze Watykańskim II wprowadził nowe wskazania określające działalność i zadania księży dziekanów w diecezji częstochowskiej. Pasterz Kościoła częstochowskiego podkreślił w dekrete formalizującym wspomniane zmiany, iż dziekani należą do najbliższych jego współpracowników. Ponadto zaznaczono, że urząd dziekański ma charakter ponadparafialny, co przekładało się na brak obowiązku łączenia go z siedzibą konkretnej

²⁰⁸ I Synod diecezji częstochowskiej. *O dziekanach. Statut nr 70*, AKMCz, brak sygn.

²⁰⁹ KKDCz, *Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie do dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie nominacji ks. Stanisława Majchrzaka na stanowisko wikariusza parafii św. Jana Chrzciciela w Będzinie oraz w sprawie nominacji ks. Zenona Pilarczyka na stanowisko wikariusza parafii św. Jakuba w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn; KKDCz, *Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 IX 1953 r. do ks. Wojciecha Mondrego dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie nominacji ks. Stanisława Ścigaly na stanowisko wikariusza parafii Opatrzności Bożej w Częstochowie oraz nominacji na stanowiska wikariuszy parafii św. Jakuba w Częstochowie ks. Henryka Wysowskiego, ks. Jana Solucha i ks. Jana Kubika*, AKMCz, brak sygn.

²¹⁰ EI, nr 187.

²¹¹ CHD, nr 29 i 30; Dziekan został nazwany bliskim współpracownikiem biskupa w posłudze duszpasterskiej wobec wiernych i troskliwym „starszym bratem” dla duchowieństwa jego dekanatu; *Kongregacja do spraw biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.

parafii. Zgodnie z zaleceniami Soboru Watykańskiego II umieszczonymi w dekrecie *Christus Dominus* nominacje dziekańskie mogły być wręczane tylko kapłanom, którzy prezentowali zaawansowany poziom wiedzy religijnej i gorliwości apostołowskiej. Ordynariusz ustanowił również czas trwania kadencji dziekańskich, który wynosił 5 lat²¹².

Praktyka funkcjonowania urzędu dziekańskiego w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły obrazuje, iż kapłani obdarzeni tą godnością odpowiadali przede wszystkim za wieloobszarowy nadzór nad pracą, jaką pełniło duchowieństwo diecezjalne w parafiach częstochowskiego Kościoła partykularnego. Posiadał on charakter prawno-administracyjny, ale też duchowy, co wskazywało na dość zaawansowaną recepcję *Vaticanum II*²¹³. Dziekan w systemie administracyjnym diecezji częstochowskiej wykazywał więc troskę o rozwój duchowy kapłanów pracujących w jego dekanacie poprzez organizację rekolekcji, czy też dni skupienia²¹⁴. Poza tym dziekan koordynował także działania duszpasterskie mające miejsce w dekanacie oraz dbał o poziom moralny współpracującego z nim duchowieństwa²¹⁵. Sprawował również kontrolę nad obowiązkiem prowadzenia działalności katechetycznej wśród dzieci i młodzieży oraz dbał o to, aby na terenie jego dekanatu funkcjonowała odpowiednia liczba punktów katechetycznych²¹⁶.

Dziekan czuwał również nad życiem religijnym wiernych poprzez nadzór nad poczynaniami duszpasterskimi kapłanów posługujących w parafiach danego dekanatu. Nadzorował dostateczny dostęp wiernych do Mszy św., nabożeństw, ćwiczeń duchowych oraz wszystkich sakramentów. Wykazywał ponadto troskę o duchowość i moralność wiernych w parafiach jego dekanatu. Do takich działań można zaliczyć pomoc ludziom uzależnionym od alkoholu, a także działania prowadzące do pomocy najuboższym parafianom²¹⁷.

²¹² Dekret określający działalność i zadania księży dziekanów w świetle posoborowego prawodawstwa kościelnego na terenie diecezji częstochowskiej, „OKDCZ”, V 1970 r.

²¹³ Dekanat Myszków, Protokół z wizytacji urzędu dziekańskiego dekanatu myszkowskiego odbytej w dniu 10 XI 1976 r. przez ks. Stanisława Łopacińskiego wizytatora urzędów i parafii dziekańskich okręgu zawierciańskiego diecezji częstochowskiej, AKMCz, brak sygn.

²¹⁴ Dekanat Wieluń I, Sprawozdanie z uroczystości Bożego Ciała w 1977 r. w parafii Dąbrowa (Dekanat Wieluń I), AKMCz, brak sygn.

²¹⁵ Dekanat działoszyński, Referat ks. Jana Biskupa dziekana dekanatu Działoszyn ogłoszony w 1981 r., AKMCz, brak sygn.

²¹⁶ Dekanat Myszków, Stan katechizacji w parafii Myszków-Mijaczów na rok katechetyczny 1982/1983, AKMCz, brak sygn.

²¹⁷ Dekanat Wieluń II, Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach przeprowadzonej w dniu 30 VIII 1977 r. przez ks. Edwarda Sowulę dziekana dekanatu wieluńskiego II, AKMCz, brak sygn.

W rzeczywistości Kościoła częstochowskiego wspomagał rozwój sieci parafialnej poprzez pomoc w tworzeniu nowych parafii oraz budowie kościołów²¹⁸. Poza tym dziekan wprowadzał nowego proboszcza w jego urząd oraz odbierał od niego wyznanie wiary²¹⁹. Praktyka pokazuje również, iż dziekan reprezentował poszczególne parafie swojego dekanatu w relacjach z organami władz państwowych, w szczególności w sprawach budowy nowych kościołów i innych budynków użyteczności religijnej²²⁰. Dziekan w ramach swoich obowiązków przyjmował od proboszczów parafii własnego dekanatu sprawozdanie ze stanu parafii. Sprawozdanie to zawierało informacje o funkcjonowaniu placówki parafialnej i tym samym wskazywało na zakres obowiązków dziekana²²¹.

Praktyką, poprzez którą dziekan realizował obowiązek koordynacji duchowieństwa dekanalnego były konferencje dekanalne²²². Były one główną platformą kontaktu dziekana z duchowieństwem pełniącym posługę w jego dekanacie były konferencje dekanalne. Zebrania te stanowiły sposobność do wspólnej refleksji nad kwestiami natury duszpasterskiej oraz bieżącymi problemami dekanatu²²³. Służyły także wykształceniu tożsamości dekanatu, która w największym stopniu była uwarunkowana jego granicami. Stąd też kwestie omawiane w trakcie tego typu spotkań musiały być poddawane refleksji opartej o specyfikę parafii tworzących dekanat²²⁴. Konferencji organizowanej dla duchowieństwa danego dekanatu przewodniczył jego dziekan lub w razie jego nieobecności wicedziekan. Spotkania te posiadały określony porządek uwzględniający bieżące problemy danego dekanatu. Część merytoryczna zawsze była poprzedzona wspólną Mszą św. i modlitwą²²⁵. Nieodłącznym elementem konferencji dekanalnych było przedstawienie aktualnej sytuacji pastoralno-materialnej wszystkich

²¹⁸ *Dekanat Zawiercie, Protokół wizytacji parafii św. Stanisława BM w Myszkowie dokonanej w dniu 17 XI 1982 r. przez ks. Stanisława Łopacińskiego wizytatora urzędów i parafii dziekańskich okręgu zawierciańskiego*, AKMCz, brak sygn.

²¹⁹ *Dekanat Wieluń II, Pismo ks. Edwarda Sowuli dziekana dekanatu Wieluń II z dnia 30 VIII 1977 r. w sprawie wprowadzenia w urząd proboszcza parafii Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach ks. Leonarda Zagórskiego*, AKMCz, brak sygn.

²²⁰ *Dekanat Wieluń I, Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie do dziekana dekanatu wieluńskiego ks. Edwarda Banaszkiwicza z dnia 7 IV 1982 r. w sprawie interwencji w Urzędzie Wojewódzkim dotyczącej komentarza w parafii Dąbrowa*, AKMCz, brak sygn.

²²¹ *Sprawozdanie ze stanu parafii Bobrowniki dekanatu Będzin diecezji częstochowskiej w 1964 r. (15 VIII 1965 r.)*, AACZ, sygn.

²²² *Dekanat Zawiercie, Protokół z konferencji dekanalnej odbytej w dniu 7 XII 1983 r. w Kromolowie*, AKMCz, brak sygn.

²²³ W. Padacz, *Prawa i obowiązki dziekanów w polskim ustawodawstwie synodalnym*, AK, t. 23, Włocławek 1937, s. 280-293.

²²⁴ J. Adamczyk, *Konferencje dekanalne w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, SW, t. 54, Olsztyn 2017, s. 252.

²²⁵ *Dekanat Będziński, Protokół zebrania dekanalnego w Będzinie w dniu 7 XI 1929 r.*, AKMCz, brak sygn.

parafii tworzących dekanat oraz późniejsza dyskusja nad przedstawionymi wcześniej kwestiami²²⁶. Spotkania dekanalnego duchowieństwa były także sposobem komunikowania się z ordynariuszem diecezji częstochowskiej bowiem w trakcie obrad dziekan prezentował i omawiał aktualne poczynania pasterskie biskupa częstochowskiego oraz jego udział w pracach Konferencji Episkopatu Polski. Poza tym zapoznawał duchowieństwo z aktami prawnymi wydawanymi przez kurię diecezjalną w Częstochowie²²⁷. Podczas konferencji dekanalnych ustalano w porozumieniu z proboszczami wszystkich parafii tworzących dekanat harmonogram wizytacji dziekańskich²²⁸.

W przypadku diecezji częstochowskiej oprócz konferencji dekanalnych organizowano specjalne konferencje przeznaczone dla wszystkich dziekanów pełniących posługę na terenie Kościoła częstochowskiego²²⁹. Głównym punktem tych spotkań była dyskusja na temat bieżących problemów diecezji częstochowskiej z uwzględnieniem specyfiki okręgów duszpasterskich. W szczególności poruszano kwestie związane z katechizacją, problemami rodzin, spełnianiem praktyk religijnych oraz sytuacją demograficzno-społeczną Kościoła częstochowskiego. Konferencje te służyły ustaleniu wspólnego stanowiska księży dziekanów oraz biskupa częstochowskiego w powyższych kwestiach. Następnie było ono przekazywane duchowieństwu przez dziekanów podczas poszczególnych konferencji dekanalnych. W ten sposób kształtowano spójną wizję rozwoju duchowego wspólnoty częstochowskiego kościoła partykularnego²³⁰.

Problematyka poruszana podczas spotkań dekanalnego duchowieństwa była zbieżna ze sprawami, z jakimi borykał się ówczesnie cały Kościół częstochowski. Były to kwestie związane ze sprawowaniem sakramentów na terenie diecezji częstochowskiej. W szczególności dyskutowano o przygotowaniu młodzieży do sakramentu

²²⁶ *Dekanat Siewierski, Protokół nr 173 z konferencji księży dekanatu siewierskiego z dnia 6 XII 1975 r.*, AKMCz, brak sygn.

²²⁷ *Dekanat Siewierski, Protokół nr 172 z konferencji księży dekanatu siewierskiego z dnia 12 X 1975 r.*, AKMCz, brak sygn.

²²⁸ *Dekanat Dąbrowa Górnicza, Harmonogram wizytacji dziekańskich w 1953 r.*, AKMCz, brak sygn.

²²⁹ Dziekani wszystkich dekanatów funkcjonujących w diecezji częstochowskiej byli wzywani na tego typu spotkania przez wikariusza generalnego. Każdy dziekan otrzymywał pisemną informację o dokładnym miejscu i terminie konferencji; KCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 9 VII 1967 r. do dziekana dekanatu częstochowskiego I z informacją o miejscu i terminie konferencji księży dziekanów diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn; Każdy kapłan, który był zobowiązany do uczestniczenia w konferencji dekanalnej mógł otrzymać zwolnienie z tego obowiązku po wcześniejszym wystąpieniu w formie pisemnej o ten przywilej. Prośba ta musiała być odpowiednio i wiarygodnie umotywowana; KCz, *Pismo ks. Józefa Chwisteckiego z dnia 16 VI 1979 r. do bp Stefana Bareła w sprawie zwolnienia z obowiązku uczestnictwa w konferencji księży dziekanów diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn.

²³⁰ *Jesienna konferencja księży dziekanów*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 213-214.

bierzmowania. Oprócz tego tematem konferencji dekanalnych była troska o właściwy poziom opieki duszpasterskiej w parafiach. Dotyczyło to: młodzieży akademickiej, ministrantów, czy też grup objętych duszpasterstwem branżowym i zawodowym²³¹. Przedmiotem dyskusji kapłanów zgromadzonych na zebraniach dekanalnych była kwestia liczby wiernych uczęszczających w dni nakazane na Msze św. oraz częstotliwość przyjmowania przez nich komunii św. Ponadto duchowieństwo dekanalne wykorzystywało konferencje do kultywowania pamięci o zmarłych biskupach i kapłanach diecezji częstochowskiej. Niejednokrotnie także tematem dyskusji były incydenty profanacji krzyży i innych przedmiotów kultu dokonane na terenie danego dekanatu²³². Z racji tego, iż działalność duszpastersko-organizacyjna duchowieństwa dekanalnego stanowiła element zbawczej misji, jaką realizował Kościół powszechny podczas spotkań dekanalnych omawiano ogólną sytuację Kościoła katolickiego w Polsce z widocznym naciskiem na sprawy związane z relacjami Episkopatu Polski z władzami państwowymi. W tym zakresie czyniono refleksje nad funkcjonowaniem wyższych uczelni katolickich oraz działalnością biskupów polskich i hierarchów kościelnych oddelegowanych do rozmów z przedstawicielami państwa polskiego przez Stolicę Apostolską²³³. W kontekście rozwoju diecezjalnych struktur administracyjnych szczególne znaczenie miało zwiększenie ilości parafii i idąca za tym intensyfikacja prac nad budową nowych kościołów, a także innych obiektów użyteczności religijnej. Stąd też częstym tematem dyskusji toczonych podczas konferencji dekanalnych były trudności, jakie napotykało duchowieństwo zaangażowane w sprawy materialno-gospodarcze. Były to utrudnienia powodowane przez działalność organów aparatu państwa oraz o niedostatek materiałów budowlanych²³⁴. Wobec zwołania przez bp Stefana Barełę II Synodu diecezji częstochowskiej wzrosło pastoralne znaczenie dekanatów, gdyż ordynariusz diecezji częstochowskiej liczył na to, iż sugestie księży pracujących w parafiach Kościoła częstochowskiego zebrane podczas konferencji dekanalnych pozwolą sprawniej przygotować spójną wizję duchowego rozwoju wspólnoty tworzącej diecezję częstochowską. Dostyc często proponowanym rozwiązaniem duszpasterskim

²³¹ *Dekanat Częstochowa I, Protokół z zebrania księży dekanatu Częstochowa I z dnia 11 VI 1970 r.*, AKMCz, brak sygn.

²³² *Dekanat św. Wojciecha, Sprawozdanie z konferencji dekanalnej księży z dekanatu św. Wojciecha w Częstochowie z dnia 9 XI 1984 r.*, AKMCz, brak sygn.

²³³ *Dekanat św. Wojciecha, Sprawozdanie z konferencji dekanalnej kapłanów dekanatu św. Wojciecha w Częstochowie z dnia 10 VI 1984 r.*, AKMCz, brak sygn.

²³⁴ *Dekanat Częstochowa III, Pismo w sprawie budownictwa sakralnego na terenie dekanatu częstochowskiego III*, AKMCz, brak sygn.

przez duchowieństwo dekanalne były akcje mające na celu propagowanie czytelnictwa prasy i wydawnictw katolickich²³⁵.

Duchowni pełniący urząd dziekański w częstochowskim Kościele partykularnym występowali w sposób publiczny w obronie podległego im duchowieństwa parafialnego przed atakami strony państwowej. Czynili to poprzez publikowanie odezwo i stanowisk uzgadnianych podczas konferencji dziekańskich. Komunikaty te były podawane do publicznej wiadomości wiernych i duchowieństwa podczas Mszy św. odprawianych w poszczególnych parafiach. Dotyczyły one przede wszystkim niesprawiedliwych podatków i kar nakładanych na duchowieństwo parafii podległych danemu dziekanowi. Reakcją organów władzy państwowej na tego typu działania były różne formy nękania, uporczywe wezwania na milicję oraz w skrajnych przypadkach nakładane sądownie kary pozbawienia wolności²³⁶.

Parafie, na których czele stali dziekani poszczególnych dekanatów były wizytowane przez specjalnie powołanego w tym celu kapłana posiadającego status wizytatora parafii dziekańskich. I Synod diecezji częstochowskiej ustanowił trzy urzędy wizytatorów parafii dekanalnych: częstochowski, będziński i wieluński²³⁷. Jednak z upływem czasu wskutek reformy ponaddekanalnych struktur diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła powołał na to stanowisko sześciu kapłanów. Byli to: ks. Edward Banaszekiewicz (okręg częstochowski), ks. Zdzisław Wajzner (okręg krzepicki), ks. Władysław Maciąg (okręg radomszczański), ks. Tadeusz Ojrzyński (okręg sosnowiecki), ks. Karol Kościów (okręg wieluński) i ks. Stanisław Łopaciński (okręg zawierciański). Byli to duchowni posiadający znaczne doświadczenie w pełnieniu różnorodnych urzędów w diecezji częstochowskiej. Byli to proboszczowie, członkowie diecezjalnych organów kolegialnych, wychowawcy kolejnych pokoleń kapłanów, a także dziekani. Kompetencje nabyte podczas wieloletniej posługi w Kościele częstochowskim były przydatne podczas wizytowania parafii dziekańskich. Kapłani ci nadzorowali stan parafii, w których proboszczami byli dziekani danego dekanatu. Do obowiązków spoczywających na tych duchownych należało coroczne wizytowanie parafii oraz urzędów dziekańskich. Musieli

²³⁵ Związana z II Synodem diecezji częstochowskiej aktywność księży sprawujących urząd dziekański w zakresie przygotowania propozycji nowych rozwiązań w zakresie posługi duszpasterskiej diecezji częstochowskiej polegała na opracowywaniu najbardziej frapujących problemów religijno-moralnych występujących na terenie częstochowskiego kościoła partykularnego i przedstawieniu ich w formie referatu podczas konferencji dekanalnej; *Dekanat Częstochowa II, Protokół z konferencji dekanalnej dekanatu Częstochowa II odbytej 12 V 1977 r. w parafii św. Rodziny*, AKMCz, brak sygn.

²³⁶ M. Mikołajczyk, *Problemy...*, s. 131-132.

²³⁷ *I Synod Diecezji częstochowskiej, Statut nr 74*, AKMCz, brak sygn.

oni spisywać protokół tej czynności oraz z delegacji ordynariusza załatwiać powierzone im sprawy w parafiach dziekańskich swego terenu. Wizytatorzy parafii dziekańskich spełniali w diecezji częstochowskiej funkcję kontrolną wobec duchowieństwa obdarzonego godnością urzędu dziekańskiego²³⁸.

Podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły funkcjonowanie dekanatów było również powiązane z organizacją katechizacji w diecezji częstochowskiej. Posługa katechetyczna realizowana w diecezji częstochowskiej wymagała ciągłej dbałości o zachowanie odpowiedniego poziomu nauczania wiary katolickiej we wszystkich jej częściach²³⁹. Wobec tego obowiązek nadzoru nad katechizacją dzieci i młodzieży Kościoła częstochowskiego spoczął na dekanalnych wizytatorach nauczania wiary, których praca była uzupełnieniem obowiązków wizytatorów diecezjalnych i wiązała się bezpośrednio z funkcjonowaniem dekanatów w diecezji częstochowskiej²⁴⁰.

Bp Stefan Bareła wydał polecenie opracowania szczegółowego regulaminu pracy dla dekanalnych wizytatorów katechizacji. Regulamin ten miał być poręcznym zbiorem kierunkowskazów niezbędnych do prawidłowego wizytowania katechizacji we wszystkich dekanatach. Głównym założeniem tego regulaminu miało być zapewnienie minimum 2 godzin katechizacji w każdej z parafii²⁴¹. Wśród kompetencji dekanalnych wizytatorów nauczania wiary znalazło się kilka obszarów ich działalności. Były to:

- 1) Sprawowanie pieczy nad realizacją pracy katechetycznej zgodnie z zarządzeniami Episkopatu Polski oraz wskazaniem kurii diecezjalnej.
- 2) Prowadzenie odpowiedniej dokumentacji procesu katechetycznego realizowanego na terenie dekanatu. Dokumentacja ta sprowadzała się do opracowywania spisów katechetów i wykazu danych dotyczących ich pracy.
- 3) Przeprowadzanie wizytacji oraz spotkań z dziećmi i młodzieżą dotyczących jakości nauczania wiary katolickiej w poszczególnych parafiach należących do danego dekanatu.
- 4) Organizowanie i czuwanie nad prawidłowością duszpasterstwa dzieci i młodzieży, a także kontrola ich uczestnictwa w praktykach religijnych.

²³⁸ *Pierwszy Synod...*, s. 61; *Wizytatorzy urzędów i parafii dziekańskich*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 214-215.

²³⁹ *Konferencja wizytatorów dekanalnych katechizacji diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 55-56.

²⁴⁰ *Konferencja wizytatorów dekanalnych diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 29-30.

²⁴¹ *Zarządzenie Wydziału Katechetycznego*, „OKDCZ”, XI 1977 r.

5) Rozwiązywanie trudności związanych z organizacją katechizacji przykościelnej w poszczególnych dekanatach²⁴².

Działaniem mającym na celu systematyzację prac katechetycznych na terenie diecezji częstochowskiej były dekanalne konferencje wizytatorów katechizacji. Podczas tych spotkań każdy z kapłanów odpowiedzialnych za dekanalną katechizację był zobowiązany przez biskupa do przedstawienia referatu zawierającego sprawozdanie z aktualnych problemów nauczania wiary w danym dekanacie z uwzględnieniem jego specyfiki terytorialnej. Oprócz tego bp Stefan Bareła zachęcał podczas konferencji do stałego monitorowania poziomu parafialnej katechizacji i stanu duszpasterstw parafialnych. Dekanalni wizytatorzy katechizacji zostali zobowiązani do przekazywania tych informacji do kurii diecezjalnej²⁴³. Rolą dekanalnych wizytatorów katechizacji było również intensywne współpraca z rodzicami, od których zależał przecież rozwój duchowy dzieci i młodzieży²⁴⁴. Głównymi narzędziami w tej współpracy stały się organizowane w porozumieniu z proboszczami rekolekcje oraz dni skupienia dla dzieci i młodzieży. Poza tym zadaniem dekanalnych wizytatorów katechizacji było nieustanne budzenie wśród najmłodszych mieszkańców diecezji częstochowskiej świadomości eklezjalnej²⁴⁵.

Działalność dekanalnych wizytatorów katechizacji była uzależniona przede wszystkim od kształtu diecezjalnej sieci dekanalnej, która to zmieniała się w zależności od potrzeb organizacyjnych i duszpasterskich Kościoła częstochowskiego²⁴⁶. W trakcie pontyfikatu bp Stefana Bareły dwukrotnie zmieniał się skład grona wizytatorów. Pierwsze nominacje miały miejsce w 1975 r.²⁴⁷. Natomiast w związku ze zmianami na mapie administracyjnej diecezji częstochowskiej w 1978 r. bp Stefan Bareła powołał nowy skład duchownych odpowiedzialnych za nadzór nad nauczaniem wiary we wszystkich dekanatach tworzących częstochowski Kościół partykularny²⁴⁸.

²⁴² *Obowiązki dekanalnego wizytatora katechizacji* [w:] II Synod diecezji częstochowskiej. Chrystus światłem. Maryja wzorem, s. 231-232.

²⁴³ *Konferencja wizytatorów dekanalnych katechizacji w Częstochowie*, CZWD R. 56, Częstochowa 1982, s. 108

²⁴⁴ M. Twardowski, *Ośrodki katechetyczne (Główne wytyczne)*., CZWD, R. 56, Częstochowa 1982, s. 183-187.

²⁴⁵ S. Bareła, *Słowo do wizytatorów dekanalnych*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 257-258.

²⁴⁶ *Sesja wizytatorów dekanalnych katechizacji*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983, s. 109.

²⁴⁷ *Nowi wizytatorzy dekanalni diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 215-216.

²⁴⁸ *Katalog 1978*, s. 52-53.

4. Proboszczowie

Na czele parafii – podstawowej jednostki organizacyjnej w diecezji częstochowskiej stał proboszcz podlegający zwierzchnictwu ordynariusza diecezji²⁴⁹. Proboszcz był odpowiedzialny za duchowy i materialny stan powierzonej mu placówki²⁵⁰. Całokształt praw i obowiązków proboszcza zmierzał ku realizacji głównego celu postawionego przed urzędem proboszcza, jakim było zbawienie dusz wiernych skupionych w parafii, której przewodził. W realiach funkcjonowania Kościoła katolickiego w Polsce istotną rolę dla organizacji życia parafialnego w diecezjach pełnili administratorzy parafii. Duchowni ci realizowali obowiązki proboszcza nie sprawując jednocześnie pełnoprawnie tego urzędu. Powoływanie przez ordynariusza diecezji administratorów poszczególnych parafii było skutkiem problemów uniemożliwiających obsadę wakujących urzędów proboszczowskich w diecezji częstochowskiej. Do wspomnianych komplikacji należały przede wszystkim: choroba lub zgon dotychczasowego proboszcza, a także: przesłanki związane z karami kościelnymi i innymi, obiektywnymi przyczynami. Ponadto w rzeczywistości częstochowskiego Kościoła partykularnego przesłanki dla powoływania administratorów parafii były kwestie polityczne związane z ingerencją władz państwowych w obsadę poszczególnych stanowisk kościelnych. Administrator pełnił ten urząd do momentu powołania proboszcza danej placówki parafialnej. W wielu przypadkach kapłan pełniący urząd administratora był mianowany proboszczem danej placówki parafialnej²⁵¹.

W przedsoborowej rzeczywistości Kościoła rzymskokatolickiego pozycja prawna proboszcza nie została precyzyjnie zdefiniowana. Kodeks stanowił, iż proboszcz jest kapłanem lub osobą moralną, który otrzymał parafię jako tytuł z obowiązkiem sprawowania duszpasterstwa w zależności od biskupa częstochowskiego²⁵². Osobą moralną prawodawca określił kapituły katedralne oraz kolegiackie. Był to odpowiednik dzisiejszej osoby prawnej²⁵³. Kodyfikacja z 1917 r. stanowiła jedynie o proboszczu terytorialnym, co miało bezpośredni związek z pojęciem parafii terytorialnej – ograniczonej konkretnym metrażem terytorialnym²⁵⁴. Ponadto w prawie kanonicznym

²⁴⁹ A. Kukulski, *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, KPP, t.12, Olsztyn 2012, s. 71-72.

²⁵⁰ J.J. Janicki, *Nowo mianowany proboszcz we wspólnocie parafialnej – liturgia wprowadzenia w posługiwanie*, KST, t. 2, Kielce 2003, s. 343-344.

²⁵¹ E. Sztáfrowski, *Pozycja proboszcza w prawie kodeksowym*, PK, t. 35, nr 1-2. Warszawa 1992, s. 50-69.

²⁵² *KPK 1917 r.*, Kan. 431 § 1.

²⁵³ *KPK 1917 r.*, Kan. 452 § 2.

²⁵⁴ *KPK 1917 r.*, Kan. 216 § 4.

funkcjonował podział na proboszczów usuwalnych i nieusuwalnych²⁵⁵. Wynikał on z tożsamesgo podziału parafii. Kodeks zawierał przepisy sprzyjające nieusuwalności proboszcza z danej placówki²⁵⁶. Zgodnie z prawem ordynariusz diecezji częstochowskiej w razie odpowiednich przesłanek i po zasięgnięciu opinii kapituły katedralnej mógł nadać danemu proboszczowi status nieusuwalności²⁵⁷. Z urzędem proboszcza łączyła się z nim określona władza święceń i jurysdykcji²⁵⁸. Proboszcz posiadał władzę zwyczajną, wykonywaną w imieniu własnym, obejmująca zakres wewnętrzny²⁵⁹. Kodeks dopuszczał możliwość powołania proboszcza drogą specjalnego konkursu²⁶⁰ oraz procedurę wyboru przez lud²⁶¹.

W prawie partykularnym diecezji częstochowskiej urząd proboszcza był unormowany w statutach I synodu diecezji częstochowskiej. Określały one przede wszystkim procedurę objęcia przez proboszcza placówki parafialnej, a także ekspozytury i wikarii wieczystej²⁶². Synod określił również zestaw obowiązków proboszcza względem wiernych i hierarchii kościelnej. Prawodawca zobligował duchownych pełniących urząd proboszcza do wykazywania permanentnej troski o parafian, a w szczególności chorych, ubogich oraz dzieci i młodzież. Prawo partykularne zawierało także przepisy normujące współpracę proboszczów z wikariuszami oraz osobami świeckimi zatrudnionymi w danej parafii. Ponadto wedle postanowień synodu proboszcz posiadał obowiązek rezydencji w zarządzanej przez siebie parafii. Synod określił też kwestie organizacyjno-materialno-finansowej parafii oraz kwestie przekazywania środków finansowych na potrzeby kurii, diecezjalnych instytucji i kościoła katedralnego. Statuty synodalne harmonizowały kwestie prowadzenia dokumentacji parafialnej oraz pracy kancelaryjnej, co pozwalało zachować ciągłość funkcjonowania placówki parafialnej²⁶³.

Vaticanum II wprowadził do kościelnego porządku prawnego zasadę powoływania kapłana na urząd proboszcza na czas nieokreślony, co stworzyło bp Stefanowi Barele prawo do swobodnego kształtowania kierunków rozwoju podległych mu wspólnot parafialnych²⁶⁴. Wskazanie to miało na celu dopełnienie soborowej zasady

²⁵⁵ *KPK 1917 r.*, Kan. 454.

²⁵⁶ *KPK 1917 r.*, Kan. 454 § 2.

²⁵⁷ *KPK 1917 r.*, Kan. 454 § 3.

²⁵⁸ *KPK 1917 r.*, Kan. 145.

²⁵⁹ *KPK 1917 r.*, Kan. 873 § 1.

²⁶⁰ *KPK 1917 r.*, Kan. 459 § 4.

²⁶¹ *KPK 1917 r.*, Kan. 1452.

²⁶² *Pierwszy Synod...*, s. 61-63.

²⁶³ *Tamże*, s. 64-65.

²⁶⁴ *ES*, nr 20; *CHD*, nr 31.

otwarcia się Kościoła powszechnego na potrzeby osób świeckich, gdyż zawierało troskę o utrzymanie właściwej relacji pomiędzy kapłanem, a wiernymi²⁶⁵.

W kodyfikacji z 1983 r. postanowiono, iż urząd proboszcza w parafii pełnią pod władzą biskupa diecezjalnego²⁶⁶. Powierzenie tego urzędu kapłanowi powinno odbywać się na podstawie potrzeb danej wspólnoty parafialnej oraz wymagane cechy kandydata takie jak: święcenia kapłańskie, minimalny wiek, wiedza i umiejętności duszpasterskie oraz nienaganność życia²⁶⁷. Urząd proboszcza nie mógł być powierzony jednocześnie dwóm osobom²⁶⁸. W Kościele częstochowskim powierzenie urzędu proboszcza danej parafii przez bp Stefana Barełę było wielokrotnie utrudniane przez organa władzy państwowej sprowadzającej kwestie rozwoju struktur terenowych diecezji częstochowskiej i obsady stanowisk kościelnych do płaszczyzny konfliktu z hierarchami Kościoła katolickiego²⁶⁹. Zgodnie z prawem kanonicznym proboszcz był głównym organizatorem kultu religijnego w zarządzanej przez siebie parafii²⁷⁰. Ponadto proboszcz był strażnikiem poprawności głoszenia Słowa Bożego²⁷¹. Zadaniem proboszcza parafii było także moderowanie sakramentalnego swoich parafian²⁷². Ponadto powinien stale podtrzymywać więź z parafianami oraz nieustannie dawać żywy przykład wiary swoim życiem. Proboszcz był także wsparciem dla najsłabszych i najuboższych wiernych zamieszkujących jego parafię. Kapłan sprawujący urząd proboszcza był również moderatorem wszystkim form stowarzyszeniowych laikatu mających miejsce na terytorium zarządzanej przez siebie parafii, co było odpowiedzią na soborowy postulat aktywniejszego udziału laikatu w życiu Kościoła katolickiego²⁷³.

Proboszcz był przede wszystkim głównym organizatorem życia religijnego w zarządzanej przez siebie parafii. Polegało to na zapewnieniu wiernym dostępu do praktyk religijnych w postaci zapewnienia odpowiedniej ilości Mszy św. w niedziele, święta oraz dni powszednie. Organizację nabożeństw oraz sprawowanie innych sakramentów, a także pogrzebów²⁷⁴. Proboszcz parafii w częstochowskim Kościele

²⁶⁵ K. Graczyk, *Prawno-społeczna funkcja proboszcza w świetle przepisów prawa Kościoła katolickiego*, SWI, t. 13, Włocławek 2011, s. 72-73.

²⁶⁶ *KPK 1983 r.*, Kan. 515.

²⁶⁷ *KPK 1983 r.*, Kan. 521 § 1.

²⁶⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 526 § 2.

²⁶⁹ *KPK 1983 r.*, Kan. 157.

²⁷⁰ *KPK 1983 r.*, Kan. 529.

²⁷¹ *KPK 1983 r.*, Kan. 528.

²⁷² *KPK 1983 r.*, Kan. 528.

²⁷³ *KPK 1983 r.*, Kan. 529.

²⁷⁴ *Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Jakuba w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/136

partykularnym inicjował również rekolekcje, dni skupienia, jak i także okolicznościowe wydarzenia religijne. Proboszcz czuwał nad kwestiami dotyczącymi religijności wiernych oraz częstotliwością udzielania sakramentów w danej parafii. Dotyczyło to liczby udzielanych chrztów²⁷⁵, ślubów, komunii świętych, namaszczeń chorych, pokuty, czy też bierzmowań²⁷⁶. Informacje te były przygotowywane z uwzględnieniem rozmaitych realiów życia wiernych skupionych w ramach parafii rzymskokatolickiej. Należały do nich kwestie takie jak: wiek przyjmujących sakrament, charakter związku mężczyzny i kobiety, wiążące się z tym pochodzenie dziecka, przynależność parafialna wiernych proszących o sakrament, liczbę małżeństw cywilnych przyjmujących sakrament małżeństwa, liczba zmarłych katolików, ilość pogrzebów wyznaniowych, liczbę zmarłych niezaopatrzonych sakramentami świętymi, liczbę zmarłych dzieci, a także ilość spowiedzi odbytych w okresach przedświątecznych poprzedzających uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego oraz Narodzenia Pańskiego²⁷⁷.

W Kościele częstochowskim proboszczowie, z racji Soboru Watykańskiego II realizowali inicjatywy duszpasterskie pogłębiające duchowość *Vaticanum II*. Należały do nich przedsięwzięcia takie jak: inicjatywa zwycięstwa na sobą na rzecz Soboru Watykańskiego II²⁷⁸, dzień modlitw w intencji *Vaticanum II*, akcja odmawiania różańca w katolickich rodzinach, propagowani kultu Miłosierdzia Bożego, tydzień Miłosierdzia Bożego w parafii, realizacja w parafii rocznego hasła wielkiej nowenny²⁷⁹ oraz to jakie wewnętrzne inicjatywy zostały podjęte w parafii w celu duchowego wsparcia obrad Soboru Watykańskiego II²⁸⁰.

Oprócz tego proboszcz dbał o zwiększenie uczestnictwa wiernych w niedzielnej Mszy św²⁸¹. Łączyło się to z zabiegami o wzrost poziomu moralności w danej parafii, co było realizowane poprzez rozpoznanie problemów moralnych występujących na terenie

²⁷⁵ *Sprawozdanie ze stanu parafii Czeladź – Piaski dekanatu Będzin diecezji częstochowskiej w 1964 r. (15 II 1965 r.)*, AACz, sygn. KB/133

²⁷⁶ *Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Barbary w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/135

²⁷⁷ *Sprawozdanie ze stanu parafii Działoszyn dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (20 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/135

²⁷⁸ *Sprawozdanie ze stanu parafii Grodziec dekanatu Będzin na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/136

²⁷⁹ *Sprawozdanie ze stanu parafii Pajęczno dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/136

²⁸⁰ *Sprawozdanie ze stanu parafii Łągisza dekanatu Będzin na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/136

²⁸¹ *Sprawozdanie ze stanu parafii Popów dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/135

danej parafii oraz kroków, które duchowieństwo parafialne zamierzało podjąć w celu zwalczania problemów natury moralnej²⁸².

Funkcjonowanie parafii jako jednostki administracyjnej diecezji częstochowskiej wymagało od proboszcza prowadzenia kancelarii parafialnej wraz z archiwum. Dokumentacja wytworzona w trakcie działalności parafii dotyczyła wiernych, kwestii gospodarczych oraz zawierała korespondencję z kurią diecezjalną oraz władzami państwowymi²⁸³.

W diecezji częstochowskiej proboszcz odpowiadał również za sprawy budownictwa sakralno-katechetycznego²⁸⁴. Koordynował bowiem, w porozumieniu z kurią diecezjalną oraz wiernymi proces budowy kościołów, kaplic, a także pomieszczeń katechetycznych²⁸⁵. W przypadku częstochowskiego Kościoła partykularnego w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły proboszczowie nowo erygowanych placówek zajmowali się organizacją niezbędnych pozwoleń, materiałów budowlanych i zatrudnianiem pracowników fizycznych²⁸⁶.

Zgodnie z doktryną Soboru Watykańskiego II w diecezji częstochowskiej wzrastała aktywność laikatu, szczególnie w obszarze życia wspólnot parafialnych²⁸⁷. W parafiach Kościoła częstochowskiego zaangażowanie osób świeckich polegało także na pracy zawodowej niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania parafii²⁸⁸. Do obowiązków proboszcza w diecezji częstochowskiej wobec laikatu należało sprawowanie pieczy nad osobami świeckimi pracownikami parafii²⁸⁹. W tym wypadku dotyczyło to organistów, kościelnych, grabarzy, gospodyń, kucharek, ogrodników oraz kancelistów. Osoby te poprzez swoje obowiązki zawodowe dbały o ogólny dobrostan parafii i tym samym uczestniczyły w organizacji życia religijnego wspólnoty

²⁸² *Sprawozdanie ze stanu parafii św. Andrzeja Boboli w Dworszowicach Pakoszowych dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/136

²⁸³ Kancelaria i archiwum parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Częstochowie.

²⁸⁴ *KKDCz, Pismo proboszcza parafii p.w. św. Katarzyny w Strojcu do kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 XII 1982 r. w sprawie wypisów aktów notarialnych pod grunty należące do parafii*, AKMCz, brak sygn.

²⁸⁵ *KKDCz, Pismo ks. Tadeusza Kańtocha administratora parafii Drobnice z dnia 7 XII 1981 r. w sprawie włączenia parafii Drobnice do diecezjalnego planu budowy nowych świątyń na rok 1982*, AKMCz, brak sygn.

²⁸⁶ *KKDCz, Pismo proboszcza parafii św. Maksymiliana Marii Kolbe w Radomsku z dnia 10 XI 1982 r. w sprawie zezwolenia kurii diecezjalnej na poświęcenie prywatnego lokalu mieszkaniowego i użytkowanie go jako obiektu sakralnego*, AKMCz, brak sygn.

²⁸⁷ A. Potocki, *Polski lajkat, a zmiana społeczna*, PST, t. 13, Poznań 2002, s. 197-200.

²⁸⁸ *TP p.w. Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach, Inwentarz parafii Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach na dzień 30 IV 1978 r.*, AKMCz, brak sygn.

²⁸⁹ *KKDCz, Wypis aktu notarialnego gruntu pod budowę kościoła parafialnego w Strojcu*, AKMCz, brak sygn.

parafialnej²⁹⁰. Ponadto proboszcz czuwał nad obowiązkiem prowadzenia w parafii formacji liturgicznej służby ołtarza. Dbał o to, aby w parafii była odpowiednio duża liczba ministrantów, a także wspomagał opiekunów służby liturgicznej, którymi byli najczęściej wikariusze parafii²⁹¹.

Powyższe płaszczyzny działalności duchownych pełniących urząd proboszcza były przykładem społeczno-religijnego wymiaru posługi kapłanów w diecezji częstochowskiej. Stąd też podobnie jak w innych kościołach partykularnych tego rodzaju poczynania spotykały się z nieprzychylną reakcją aparatu państwa PRL²⁹². Przedstawiciele Władzy Ludowej szczególną niechęć wykazywali w stosunku do kapłanów cechujących się ponadprzeciętną aktywnością we wszystkich obszarach pracy parafialnej. Główne utrudnienia czynione przez aparat państwa w kwestii pracy duszpasterskiej proboszczów w Kościele częstochowskim polegały na ingerencji przedstawicieli władzy świeckiej w sprawy obsady personalnej poszczególnych placówek parafialnych. Miało to miejsce poprzez wydawanie przez Urząd ds. Wyznań decyzji odmownych w sprawie nominacji na urząd proboszcza kapłanów diecezji częstochowskiej, utrudnienia w budowie obiektów sakralno-katechetycznych oraz inwigilację duchowieństwa. Ponadto szczególnym utrudnieniem w zarządzaniu parafiami były dodatkowe podatki potocznie nazywane „domiarami”. Utrudniano też organizację procesji i pielgrzymek do miejsc świętych, a także nakładano surowe kary pieniężne za łamanie skrupulatnie kontrolowanych zakazów²⁹³.

Zbliżoną funkcją poprzez zakres obowiązków była funkcja rektora kościoła. Rektora kościoła powoływał i odwoływał ordynariusz diecezji częstochowskiej, przyznając mu jednocześnie zakres obowiązków związanych z pieczęcią duszpasterską sprawowaną nad wspólnotą wiernych skupionych wokół kościoła rektorackiego, a także z kwestiami bytowymi tejże świątyni. W diecezji częstochowskiej funkcjonował w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły jeden kościół o charakterze rektorackim, którym była świątynia umiejscowiona na cmentarzu p.w. św. Rocha w Częstochowie. Duchowny, który sprawował funkcję rektora tego kościoła był jednocześnie rządcą

²⁹⁰ KKDCz, *Pismo wiernych parafii p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Myszkowie-Mijaczowie do bp Stefana Bareły w sprawie życia religijnego parafii*, AKMCz, brak sygn.

²⁹¹ *Dekanat Wieluń I, Sprawozdanie z uroczystości Bożego Ciała w roku 1977 w parafii Dąbrowa*, AKMCz, brak sygn.

²⁹² J. Marecki, *Kościół katolicki w PRL. Między bullą Episcoporum Poloniae coitus a wyborem kard. Katola Wojtyły na Stolicę Piotrową* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejm, Szczecin 2018, s. 11-14.

²⁹³ M. Mikołajczyk, *Problemy...*, s. 128-130.

cmentarza grzebalnego. W latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły funkcję tą pełnił ks. Dionizy Jackowski²⁹⁴. Jego głównym zadaniem powierzonym mu przez trzeciego biskupa częstochowskiego było zorganizowanie duszpasterstwa w tejże świątyni, która w tym samym czasie decyzją bp Stefana Bareły została wyłączona spod jurysdykcji parafii p.w. św. Krzyża w Częstochowie²⁹⁵. Zgodnie z dekretem nominacyjnym objęcie urzędu rektora nastąpiło w obecności dziekana odpowiedniego dekanatu Częstochowa I²⁹⁶.

Prawa i obowiązki rektora kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie zostały precyzyjnie w określone w specjalnym piśmie kurii diecezjalnej w Częstochowie. Rektor kościoła był przede wszystkim zobowiązany do posługi duszpasterskiej prowadzonej wśród osób odwiedzających groby swoich bliskich znajdujące się na cmentarzu św. Rocha. Głównym jej elementem były codzienne Eucharystie, nabożeństwa pogrzebowe, okolicznościowe nabożeństwa, sprawowanie sakramentów oraz niesienie pociechy wiernym oplakującym śmierć bliskich. Pismo precyzowało również kwestie finansowania kościoła rektorackiego, którego głównym źródłem była taca zbierana podczas Mszy św. oraz ofiary mszalne. Z kolei uposażenie rektora składało się z opłat za wynajęcie kościoła oraz cmentarnej kostnicy. Rektor kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie jako zarządca cmentarza był zobowiązany do prowadzenia kancelarii cmentarnej, a także archiwum cmentarza. Rektor był również przełożonym dla wszystkich pracowników cmentarza²⁹⁷.

Rektor kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie składał do kurii diecezjalnej coroczne sprawozdanie z działalności duszpasterskiej oraz stanu materialnego kościoła oraz cmentarza. Szczegóły tego typu sprawozdań dotyczyły liczby wiernych uczęszczających do kościoła na Msze i nabożeństwa, liczby pogrzebów, wysokości ofiar na kościół, kwestii materialno-finansowych dotyczących bezpośrednio funkcjonowania cmentarza oraz współpracy z parafią p.w. św. Krzyża w Częstochowie²⁹⁸.

²⁹⁴ *Rektorzy kościołów, Pismo ws. nominacji ks. Dionizego Jackowskiego na rektora kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

²⁹⁵ *Rektorzy kościołów, Zarządzenie bp Stefana Bareły regulujące zasady współpracy pomiędzy parafią p.w. św. Krzyża, a kościołem rektorackim p.w. św. Rocha*, AKMCz, brak sygn.

²⁹⁶ *Rektorzy kościołów, Dekret bp Stefana Bareły nominujący ks. Dionizego Jackowskiego na rektora kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

²⁹⁷ *Rektorzy kościołów, Zestawienie obowiązków rektora kościoła p.w. św. Rocha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

²⁹⁸ *Rektorzy kościołów, Sprawozdanie z działalności rektoratu św. Rocha w Częstochowie na terenie kościoła i cmentarza za okres 1969-1970*, AKMCz, brak sygn.

5. Wikariuszowie

Pozycję prawną wikariuszy w diecezji częstochowskiej regulowały kanony KPK z 1917 r. oraz przepisy prawa partykularnego i dokumenty *Vaticanum II* wraz z posoborowym prawodawstwem kościelnym. Prawo powszechne określało rodzaje tego typu posługi w Kościele katolickim. Dokonano w nim rozróżnienia rodzajów posługi wikariatu na: wikariusza operatora²⁹⁹, wikariusza zarządcę³⁰⁰, wikariusza aktualnego³⁰¹, wikariusza zastępcę³⁰² oraz wikariusza pomocnika. W diecezji częstochowskiej, w przeważającej większości pełnili posługę wikariusze pomocnicy. Ponadto, w mniejszej liczbie, wikariusze pracujący w częstochowskim Kościele partykularnym mieli status wikariuszy operatorów³⁰³.

Sobór Watykański II zwrócił szczególną uwagę na pomoc, jaką wikariusze parafialni niosą proboszczom oraz innemu duchowieństwu pracującemu w parafiach danego kościoła partykularnego. *Vaticanum II* zalecił bratnią współpracę na linii wikariusz – proboszcz, której owocem powinien być duchowy rozwój wspólnoty parafialnej³⁰⁴. W bardziej szczegółowy sposób kwestie współpracy wikariusza parafialnego z pozostałymi kapłanami regulował posoborowy dokument *Presbyterorum ordinis*³⁰⁵. Wedle jego treści w pierwszej kolejności wikariusz zależny był od swojego biskupa diecezjalnego:

„Prezbiterzy, mając przed oczyma pełnię sakramentu święceń, którą się cieszą biskupi, niech czczą w nich władzę Chrystusa, Najwyższego Pasterza. Niech zatem do swego biskupstwa przyłgną szczerą miłością i posłuszeństwem. To kapłańskie posłuszeństwo, przepojone duchem współpracy, opiera się na samym uczestnictwie w posłudze biskupiej, a jest ono udzielane prezbiterom przez sakrament święceń i misję kanoniczną”³⁰⁶.

Zatem zgodnie z linią Soboru Watykańskiego II bp Stefan Bareła otrzymał zadanie budowania prawdziwej więzi z prezbiterami diecezji częstochowskiej oraz dbania o ich wzrost duchowy i bezpieczeństwo materialne³⁰⁷. Jednakże, jak wynika z praktyki funkcjonowania parafii i przepisów prawa powszechnego bezpośrednim przełożonym wikariusza w Kościele częstochowskim był proboszcz parafii, w której

²⁹⁹ *KPK 1917 r.*, Kan. 476.

³⁰⁰ *KPK 1917 r.*, Kan. 472 i 473.

³⁰¹ *KPK 1917 r.*, Kan. 471.

³⁰² *KPK 1917 r.*, Kan. 474.

³⁰³ *KPK 1917 r.*, Kan. 475.

³⁰⁴ *CHD*, nr 5.

³⁰⁵ *PO*, nr 6.

³⁰⁶ *PO*, nr 7.

³⁰⁷ M. Kołodziej, *Urząd wikariusza parafialnego. Współpraca i autonomia w posługiwaniu duszpasterskim*, KiP, t. 18, Lublin 2016, s. 10-14.

dany kapłan pełnił posługę³⁰⁸. Najważniejszym elementem tej współpracy w diecezji częstochowskiej było wzajemne wsparcie w pracy na rzecz wieloaspektowego rozwoju wspólnot parafialnych³⁰⁹. Wikariusz parafialny powinien wspierać swojego proboszcza radą oraz poświęceniem w wykonywaniu swoich obowiązków³¹⁰.

Wszystkie te refleksje poczynione na Soborze Watykańskim II, jak i w okresie późniejszym znalazły swoje odzwierciedlenie w przepisach odnoszących się do posługi wikariuszy parafialnych zawartych w KPK z 1983 r. W pierwszej kolejności wikariusz został określony współpracownikiem proboszcza w wypełnianiu wspólnego dzieła pasterskiej posługi³¹¹. Wikariusz przez cały okres posługi w parafii jest zobowiązany do wykonywania poleceń proboszcza³¹². Warunki mianowania na urząd wikariusza parafii zostały zrównane z wymogiem posiadania święceń prezbiteratu, a więc urząd ten mogła pełnić osoba posiadająca święcenia kapłańskie³¹³. Prawo mianowania wikariusza parafialnego, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego przysługiwało tylko i wyłącznie biskupowi częstochowskiemu, który mógł jednak zasięgnąć opinii proboszcza danej parafii lub dziekana dekanatu, w którym ta parafia się znajdowała³¹⁴. Zakres obowiązków wikariusza parafialnego był określony w normach prawnych Kościoła powszechnego, a także w przepisach partykularnych, treści pisma nominacyjnego oraz ogólnych zaleceniach proboszcza określonej placówki parafialnej, w której przyjdzie służyć prezbiterowi. Taki stan rzeczy powodował to, iż faktyczny zakres obowiązków był kształtowany przez bieżącą sytuację panującą w danej parafii³¹⁵.

W normatywnym rozumieniu posługa wikariusza parafialnego w diecezji częstochowskiej skupiała się wokół zadań związanych z codziennym życiem duchowym i materialnym wspólnoty parafialnej³¹⁶. Wikariusz parafii wspomagał zatem proboszcza we wszelkich działaniach duszpasterskich. Przede wszystkim odprawiał Msze św. dla wiernych, pogrzeby, nabożeństwa okolicznościowe oraz niósł posługę sakramentalną³¹⁷. Prezbiter będący wikariuszem parafii współpracował również z osobami świeckimi

³⁰⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 545 § 1.

³⁰⁹ *PO*, nr 8.

³¹⁰ *CHD*, nr 30.

³¹¹ *KPK 1983 r.*, Kan. 545 § 1.

³¹² *KPK 1983 r.*, Kan. 545 § 2.

³¹³ *KPK 1983 r.*, Kan. 546.

³¹⁴ *KPK 1983 r.*, Kan. 547.

³¹⁵ *KPK 1983 r.*, Kan. 548.

³¹⁶ *Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. Podwyższenia św. Krzyża w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/137

³¹⁷ *Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Piotra i Pawła w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/137

w dziele ich ewangelizacji³¹⁸. Przykładem tego było prowadzenie grup dzieci przygotowujących się do przyjęcia sakramentu Eucharystii, opieka nad liturgiczną służbą ołtarza, scholą, młodzieżą pobierającą nauki przygotowujące do przystąpienia do sakramentu bierzmowania oraz innymi środowiskami młodzieży skupionej wokół parafii³¹⁹.

Szczególną formą wikariatu w diecezji częstochowskiej były tzw. wikariaty terenowe na czele, których stali wikariusze terenowi. Były one efektem braku porozumienia strony kościelnej z ośrodkami władz państwowych w sprawie tworzenia nowych placówek parafialnych w ramach administracyjnych diecezji częstochowskiej. Wikariat terenowy był tworzony poprzez oddelegowanie na dany teren wikariusza pracującego w parafii, z której docelowo miała być wydzielona nowa placówka. Dzięki temu status prawny parafii nie ulegał zmianie, przez co organy władzy państwowej zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem nie mogły przeprowadzić likwidacji powołanej w ten sposób placówki. Sensem tego rodzaju duszpasterstwa było osiągnięcie takiej dynamiki życia religijnego jak w przypadku tradycyjnie rozumianej parafii³²⁰. Jak pokazał czas wikariaty terenowe były przekształcane w pełnoprawne parafie. Miało to zapewne związek z wymiarem obowiązków, które spoczęły na wikariuszu terenowym. Mianowicie został on zobowiązany przez swojego proboszcza do zamieszkania na terenie swojej placówki i zorganizowania tam punktu katechetycznego, kaplicy i zainicjowania budowy kościoła, który w przyszłości miał stać się sercem nowej parafii. Strona państwowa w obawie przed dość pomysłowym sposobem omijania prawa przez ordynariusza diecezji częstochowskiej czyniła znaczne trudności w tworzeniu wikariatów terenowych. Przede wszystkim uniemożliwiano kapłanom meldowanie się w miejscowościach, gdzie funkcjonował wikariat terenowy, utrudniano zakup nieruchomości mających służyć jako punkty katechetyczne i miejsca modlitewne oraz w rozmaity sposób szykanowano mieszkańców zaangażowanych we współpracę z wikariuszem terenowym. Idea wikariatu terenowego wywodziła się ze spuścizny *Vaticanum II*. Wykładnia soborowa nakazywała określać tego typu miejsca jako *domus pastoralis*, co należy rozumieć jako miejsca niekoniecznie święte, ale noszące znamiona

³¹⁸ *Sprawozdanie ze stanu parafii Bór Zapilski na rok 1965 dekanatu blachowieńskiego (20 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/138

³¹⁹ *Sprawozdanie ze stanu parafii Blachownia dekanatu blachowieńskiego na rok 1965 (20 II 1966 r.)*, AACz, sygn. KB/138

³²⁰ *KKDCz, Protokół z wizytacji kanonicznej wikariatu terenowego w Strojcu przeprowadzonej w dniu 11 VI 1978 r. przez bp Stefana Barełę*, AKMCz, brak sygn.

użyteczności religijnej, a położone w granicach istniejącej już parafii, z której w to miejsce oddelegowany jest dany kapłan sprawujący pieczę nad nim³²¹.

6. Podsumowanie

Ordynariusz diecezji częstochowskiej był głównym filarem jedności Kościoła częstochowskiego, a także łączył jego wspólnotę z Kościołem powszechnym. Podstawowym zadaniem biskupa częstochowskiego była troska o powierzonych mu wiernych oraz o duchowieństwo, któremu przewodził. Trzeci biskup częstochowski Stefan Bareła realizował poprzez swoje poczynania pasterskie wszystkie zalecenia wynikające z przedsoborowego i posoborowego prawodawstwa. Utrzymywał on trwałe relacje z duchowieństwem diecezjalnym oraz czuwał nad właściwym poziomem posługi duszpasterskiej sprawowanej w poszczególnych częściach struktur terenowych diecezji częstochowskiej.

Biskupi pomocniczy wspomagali trzeciego biskupa częstochowskiego w pasterskiej posłudze w diecezji częstochowskiej wypełniając zadania związane z duszpasterstwem wiernych oraz realizując zadania związane z funkcjonowaniem aparatu administracyjnego częstochowskiego Kościoła partykularnego. Specyficzną cechą ich pracy było wzajemne przenikanie się obowiązków realizowanych na płaszczyźnie administracyjnej, które realizowali również jako wikariusze generalni.

Pracę duszpasterską biskupa diecezjalnego i biskupów pomocniczych wspierali księża dziekani. Z racji tego, iż każdy dekanat łączył parafie znajdujące się w tym samym regionie diecezji częstochowskiej to dziekan był inspiratorem działań duszpasterskich dostosowanych do specyfiki danego terytorium. Dziekan wykazywał troskę o właściwe życie, postępowanie i pracę duszpasterską podległego mu duchowieństwa. W związku z tym przeprowadzał cykliczne wizytacje. Proboszcz z kolei był głównym organizatorem życia religijnego w podstawowych wspólnotach diecezji częstochowskiej, jakimi były parafie. Ponadto w ówczesnej rzeczywistości Kościoła częstochowskiego proboszcz we współpracy z wiernymi tworzył od podstaw nowe placówki parafialne oraz organizował budowę kościoła. Wikariusz był głównym pomocnikiem proboszcza w pracy duszpasterskiej sprawowanej w danej parafii. Inną formą duszpasterstwa w diecezji częstochowskiej w omawianym okresie było duszpasterstwo organizowane w kościołach rektorackich, które wraz z ww. postaciami działalności wewnątrz struktur Kościoła

³²¹ WUSW Katowice, *List otwarty bp Franciszka Musiela do wicewojewody katowickiego w sprawie dyskryminacji księży i prześladowania administracyjnego katolików, Częstochowa 22 II 1975 r., k. 117-121*, IPN Katowice, sygn. Ka 085/53.

częstochockiego tworzyło zróżnicowany i bogaty wymiar posługi pastoralnej pełnionej przez duchowieństwo częstochockiego Kościoła partykularnego.

ROZDZIAŁ III

Kuria diecezjalna

1. Pojęcie kurii diecezjalnej

Kierowanie przez biskupa diecezjalnego Kościołem partykularnym dokonywało się w oparciu o określone w prawie kościelnym organy pomocnicze. Naczelnym i priorytetowym dla funkcjonowania administracji danego biskupstwa jest kuria diecezjalna, zwana też biskupią lub w przypadku metropolii-archidiecezjalną. Sobór Watykański II nadał kwestiom typowo administracyjnym intensywny wymiar pastoralny, przez co podkreślony został funkcjonowania kościołów partykularnych na dwóch, równych sobie płaszczyznach pastoralnej i organizacyjnej. Wykładnia *Vaticanum II* wprost wskazywała na konieczność przekształcenia kurii diecezjalnej w narzędzie służące biskupowi diecezjalnemu nie tylko jako bezpośredniego zaplecza administracyjnego, ale także jako narzędzia potrzebnego do realizowania posługi ewangelizacyjnej.

Przez większość okresu, w którym bp Stefan Bareła zasiadał na stolicy biskupiej w Częstochowie obowiązywał KPK z 1917 r. Normy dotyczące kurii biskupich znajdują się w księdze drugiej Kodeksu w części czwartej zatytułowanej „O kurii diecezjalnej”. Prawodawca kodeksowy zdefiniował kurię jako zespół osób mających za zadanie wspierać biskupa diecezjalnego w jego obowiązkach, a w szczególności w szeroko rozumianym zarządzaniu diecezją¹. Tworzyli go: wikariusze generalni, oficjałowie Sądu Biskupiego, kanclerze, notariusze, promotorzy sprawiedliwości, obrońcy węzła małżeńskiego, egzaminatorzy synodalni, proboszczowie konsultorzy oraz pozostali pracownicy urzędu kurialnego². Kompetencje do mianowania poszczególnych urzędników kurii diecezjalnej miał biskup diecezjalny. Mógł on nadawać wszystkie urzędy z wyjątkiem tych zastrzeżonych papieżowi³. Duchowieństwo nominowane do stanowisk kurialnych było zobowiązane do złożenia przysięgi wierności w wypełnianiu urzędu pasterzowi diecezji bez względu na osoby⁴. Ponadto musieli oni wykonywać czynności zgodnie z przepisami prawa będąc podporządkowanymi władzy biskupa⁵.

¹ *KPK 1917 r.*, Kan. 363.

² *KPK 1917 r.*, Kan. 363 § 2.

³ *KPK 1917 r.*, Kan. 364.

⁴ *KPK 1917 r.*, Kan. 364 § 1.

⁵ *KPK 1917 r.*, Kan. 364 § 2.

Pracownicy kurii diecezjalnej musieli także zachowywać tajemnicę urzędową w zakresie i wedle instrukcji określonych przez rządcę diecezji⁶.

Sobór Watykański II uczulił biskupów diecezjalnych na troskę o to, aby wszyscy pracownicy kurii diecezjalnej wykazywali się szczególną troską o własny kościół partykularny⁷. Ojcowie Soboru wskazali na fakt, iż podstawowym zadaniem kurii diecezjalnej powinna być owocna współpraca z ordynariuszem diecezji poprzez udział w jego władzy rządzenia⁸.

Nowy porządek prawny w Kościele powszechnym ustanowiony poprzez wprowadzenie kolejnego KPK w 1983 r. pozostawił kurię diecezjalną jako główną pomoc biskupa diecezjalnego w zarządzie nad diecezją, ale także w posłudze pasterskiej z mocnym naciskiem na działalność duszpasterską oraz sądowniczą. Kuria diecezjalna została określona jako zespół instytucji i osób wspomagających pasterza diecezji, a więc prawodawca założył, iż organizacja kurii diecezjalnej będzie polegać również na koordynowaniu pomniejszych jednostek i agend⁹. Zresztą to biskup diecezjalny został określony w prawie kanonicznym jako główny odpowiedzialny za kwestie administracyjne w jego diecezji w związku z czym kuria diecezjalna była niezbędnym narzędziem w posługiwaniu biskupa¹⁰. Na kurię diecezjalną będącą *de facto* instytucją o charakterze administrującym nałożono prawny obowiązek prowadzenia dokumentacji wszystkich spraw, którymi zajmowała się kuria jako urząd oraz podległe jej agendy¹¹.

Częstochowska kuria diecezjalna w okresie pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły stopniowo zmieniała swoją formułę z dotychczasowej, *stricte* personalno - administracyjno-gospodarczej na administracyjno- duszpasterską. Obowiązujące przez większą część okresu posługi pasterskiej bp Stefana Bareły przepisy prawa powszechnego z 1917 r. szczegółowo regulowały zasady funkcjonowania kurii diecezjalnych jako głównego zaplecza administracyjnego dla biskupa diecezjalnego¹². Nie określały one jednak typowo duszpasterskich powinności urzędu kurialnego¹³.

⁶ KPK 1917 r., Kan. 364 § 3.

⁷ SC, nr 16.

⁸ CHD, nr 27.

⁹ KPK 1983 r., Kan. 469.

¹⁰ KPK 1983 r., Kan. 519.

¹¹ KPK 1983 r., Kan. 520.

¹² Przepisy dotyczące funkcjonowania kurii diecezjalnej zostały zawarte w księdze drugiej Kodeksu Prawa Kanonicznego „O osobach”, a dokładniej w części czwartej noszącej nazwę „O Kurii diecezjalnej”; M. Różański, *Kuria diecezjalna w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.* [w:] Kurie (Archi)diecezjalne..., s. 7.

¹³ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa...*, s. 526.

Posoborowe usytuowanie urzędu kurialnego zostało określone przede wszystkim w papieskim *motu proprio Ecclesiae Sanctae*, który traktował o symbiozie elementów władzy ze sprawami natury duchowej w życiu kościołów partykularnych. Położono więc nacisk na kwestie takie jak: głoszenie Słowa Bożego, katechizacja, administrowanie sakramentami świętymi, rekolekcje parafialne, duszpasterstwo stanowe i zawodowe, opieka nad chorymi, czy też sprawy posługi charytatywnej. Należy zatem stwierdzić, iż w obrębie działalności kurii diecezjalnej znalazły się sprawy, do tej pory przyporządkowane funkcjonowaniu parafii oraz innych wspólnot ewangelizacyjnych. Zatem istotą funkcjonowania kurii diecezjalnej w Częstochowie było współdziałanie z biskupem – ordynariuszem diecezji częstochowskiej wszystkich jej pracowników tak, aby struktura i wewnętrzna organizacja odpowiadała wymogom postawionym Kościołom partykularnym przez Sobór Watykański II¹⁴.

W dniu 3 IX 1966 r. bp Stefan Bareła dokonał zatwierdzenia dokumentu mającego gruntownie zreorganizować prace częstochowskiej kurii diecezjalnej i jednocześnie przystosować ten urząd do nowych realiów jego funkcjonowania. „Statut Kurii Biskupiej” zawierał przede wszystkim schemat organizacyjny kurii diecezjalnej, dostosowany do potrzeb i wyzwań stojących przed ówczesnym Kościołem katolickim. Struktura organizacyjna tego urzędu opierała się na jednostkach, których zadania oscylowały wokół konkretnych części życia Kościoła częstochowskiego. Statut określał w przejrzysty sposób schemat organizacyjny kurii diecezjalnej i dzielił go na dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich normowała kształt i zakres obowiązków poszczególnych urzędów istniejących w ramach kancelarii kurii diecezjalnej w Częstochowie. Druga część zawierała regulacje dotyczące pracy kurii i co najważniejsze, określała jej podział na poszczególne wydziały¹⁵.

Dopełnieniem tego dokumentu był „Regulamin Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej”, który został promulgowany przez bp Stefana Barełę 12 XI 1969 roku. Intencją tego dokumentu było wprowadzenie w działalność tego urzędu powinności i misji rozwijania życia nadprzyrodzonego wśród duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej. Zasadą mającą prowadzić ku wspomnianemu zamierzeniu, stało się przyjęcie przez każdego pracownika częstochowskiej Kurii współodpowiedzialności za życie duchowe rodzimego Kościoła partykularnego. Szczególnym baczeniem otoczono troskę o zbawienie i uświęcenie wszystkich osób tworzących wspólnotę Kościoła

¹⁴ KCz, Bp Jerzy Modzelewski, *Model duszpasterski kurii diecezjalnej*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵ KCz, *Statut Częstochowskiej Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r.*, AKMCz, brak sygn.

częstochockiego. Podkreślono też wymóg dbania o sprawy całej diecezji w imię zasady stanowiącej, że dobro dusz jest głównym celem poczynań kurii oraz wezwano do kolegalnej współpracy poszczególnych organów kurii diecezjalnej, której nadrzędnym celem było dobro wspólnoty częstochockiego Kościoła partykularnego. Prace kurii diecezjalnej w Częstochowie musiały przebiegać w atmosferze wzajemnego zaufania i twórczym skupieniu¹⁶.

W okresie pontyfikatu bp. Stefana Bareły prawidłowe funkcjonowanie kurii diecezjalnej było utrudnione poprzez działania aparatu państwa PRL wpisujące się w programową walkę z Kościołem katolickim. Podstawową trudność stanowiła inwigilacja duchowieństwa oraz rejestrowanie wszelkich zmian zachodzących w urzędzie kurialnym, jak i również we wszystkich agendach i instytucjach częstochockiego Kościoła partykularnego. Ponadto w ramach represji wymierzonych w duchowieństwo pracujące w kurii diecezjalnej w Częstochowie funkcjonariusze SB stale rozbudowywali grupę tajnych współpracowników wywodzących się z grona duchowieństwa oraz laikatu. Tego typu zabiegi w dość znaczący sposób destabilizowały pracę urzędu kurialnego. Istotnym utrudnieniem była także ingerencja w obsadę stanowisk kurialnych, szczególnie wykazywana wobec decyzji personalnych biskupa częstochockiego dotyczących najwyższych urzędników¹⁷. Kuria diecezjalna w realiach Kościoła częstochockiego była urzędem w znacznej mierze odpowiedzialnym za rozwój diecezjalnej sieci parafialnej oraz budownictwo sakralne i katechetyczne. Stąd też aparat bezpieczeństwa PRL prowadził działania operacyjne mające na celu dezorganizację ww. czynności. Jedną z najbardziej dotkliwych represji były ustawiczne ataki wymierzone w bp Franciszka Musiela zaangażowanego w proces budownictwa sakralno-katechetycznego w diecezji częstochockiej¹⁸. Innym aspektem działalności kurii diecezjalnej w Częstochowie, który był przedmiotem zainteresowania władz państwowych była intensyfikacja działań duszpasterskich realizowanych w ramach duszpasterstw stanowych oraz poszczególnych referatów odpowiedzialnych za sprawy ewangelizacyjne. Strona państwowa obawiała się bowiem większej aktywizacji laikatu, a także wzrostu pobożności wśród wspólnoty częstochockiego Kościoła partykularnego¹⁹.

¹⁶ KCz, *Regulamin Częstochockiej Kurii Diecezjalnej 12 XI 1966 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁷ A. Sznajder, *Katowicka SB wobec kurii biskupiej w Częstochocku w latach 1962-1975 [w:] Aparat bezpieczeństwa wobec kurii biskupich w Polsce*, red. A. Dziurok, Warszawa 2009, s. 40-41.

¹⁸ *Tamże*, s. 42.

¹⁹ *Tamże*, s. 43.

2. Administracja diecezji

2.1. Wikariusze Generalni

Najbliższymi współpracownikami bp Stefana Bareły w dziele zarządzania Kościołem częstochowskim byli duchowni pełniący urząd wikariusza generalnego²⁰. Zakres kompetencji był szczegółowo uregulowany w przepisach prawa kanonicznego. KPK z 1917 r. przyznawał im prawo precedencji²¹. Prawodawca określił pozycję wikariusza generalnego w kościele partykularnym oraz jego prerogatywy. Kapłan pełniący urząd wikariusza generalnego obdarzony został na mocy prawa kanonicznego władzą o charakterze zwyczajnym – zastępczym, w dziele zarządzania diecezją²². Nominacji na ten urząd dokonywał biskup diecezjalny w sposób nieskrępowany. Była to jego suwerenna decyzja, którą mógł w każdym momencie zmienić usuwając danego kapłana z urzędu wikariusza generalnego²³. Prawodawca kodeksowy stanowił, iż w diecezji powinien być powołany jeden wikariusz generalny, lecz nie był to wymóg definitywny. W razie potrzeb biskup mógł powołać na ten urząd kilku kapłanów odpowiednio rozdzielając pomiędzy nich zakres obowiązków. W przypadku czasowej lub trwałej niezdolności wikariusza generalnego do sprawowania urzędu biskup mógł wyznaczyć tymczasowego bądź też stałego zastępcę²⁴.

Wikariusz generalny nie był zobowiązany do klękania przed Krzyżem i biskupem podczas uroczystości religijnych. Musiał jedynie uczynić wtedy honorowy ukłon. Jurysdykcja wikariusza generalnego obejmowała ogół duchowieństwa częstochowskiego Kościoła partykularnego²⁵.

Wikariusz generalny otrzymywał od biskupa częstochowskiego upoważnienie do prowadzenia procesów administracyjnych dotyczących obsadzania urzędów kościelnych,

²⁰ Wikariusz Generalny – Urząd ten wyklarował się w XII w. Wówczas to informacje o tym urzędzie zaczęły ukazywać się w prawodawstwie papieskim. Po raz pierwszy o tym urzędzie wspominał w swych pismach papież Bonifacy VIII (1294-1303) w swoim *Liber Sextus*. Wikariusz generalny stał się najbardziej zaufanym współpracownikiem biskupa diecezjalnego we wszystkich czynnościach związanych z zarządzaniem kościołem partykularnym. Powodem ustanowienia tego urzędu była także potrzeba ograniczenia wpływów archidiakonów w diecezjach. Kompetencje wikariusza generalnego obejmowały wszystkie sprawy administracyjne i sądowe z wyjątkiem spraw tzw. „stołu biskupiego” czyli kwestii utrzymania biskupa i jego dworu. Zgodnie z postanowieniami Soboru Trydenckiego wikariusz generalny nie mógł wizytować parafii oraz sprawować nadzoru nad seminariami duchownymi i kapitułą; J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej. Archidiecezja Poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t.2, Poznań 1964, s. 202-206., M. Żurowski, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, t.1, Warszawa 1979, s.124.

²¹ *KPK 1917 r.*, Kan. 370 § 1.

²² *KPK 1917 r.*, Kan 366 § 1; J. Syryjczyk, Kompetencje wikariusza generalnego [w:] *Struktura i zadania kurii diecezjalnych*, red. J. Krukowski, K. Warchałowski, Warszawa 2003, s. 38.

²³ *KPK 1917 r.*, Kan 366 § 2.

²⁴ *KPK 1917 r.* Kan 366 § 3.

²⁵ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, t.1, s. 531-532.

nadawania beneficjów kościelnych, przyjmowania rezygnacji, powoływania proboszczów i wymierzania kar kościelnych²⁶. Urząd wikariusza generalnego mógł objąć kapłan, który wywodził się z kręgu duchowieństwa diecezji częstochowskiej, dla której miał pełnić wspomniany urząd. Innymi wymogami dla kandydatów na ten urząd zapisanymi w prawie kanonicznym był odpowiedni wiek (minimum 30 lat), wykształcenie (z zakresu teologii i prawa kanonicznego) oraz odpowiedni stopień naukowy (licencjata lub doktora z wcześniej wspomnianych dziedzin nauki). Oprócz tego powinien odznaczać się tzw. zdrową nauką, uczciwością, roztropnością i doświadczeniem w pracy organizacyjnej wewnątrz struktur kościelnych²⁷.

Poczynania wikariusza generalnego w zakresie zarządzania diecezją częstochowską skupiały się wokół spraw duchowych i doczesnych. Władza wikariusza generalnego była ograniczona prerogatywami, które zastrzegł dla siebie biskup diecezjalny²⁸. Wedle prawa kanonicznego urząd wikariusza generalnego nie uprawniał do podejmowania czynności zmierzających ku inkardynowaniu i ekskardynowaniu duchownych²⁹, obsadzania urzędów kościelnych³⁰, usuwania wikariuszy parafialnych³¹, zwoływania synodów diecezjalnych³², erygowania stowarzyszeń kościelnych³³, rezerwowania grzechów³⁴, udzielania dymisori i do święceń³⁵, wydawania pozwoleń na małżeństwa tajemne³⁶, konsekrowania miejsc świętych³⁷, wydawania pozwoleń na budowę kościołów³⁸, ogłaszania autentyczności relikwii³⁹, a także do erygowania, nadawania i łączenia beneficjów⁴⁰. Wikariusz generalny nie mógł również instytuować prezentowanego⁴¹, pozwalać na zmianę beneficjów⁴², prowadzić procesów

²⁶ J. Dziwoki, *Kancelaria kurii diecezjalnych Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2013, s. 260.

²⁷ *KPK 1917r.*, Kan. 367 § 1.

²⁸ *KPK 1917r.*, Kan. 368 § 1.

²⁹ *KPK 1917r.*, Kan. 113.

³⁰ *KPK 1917r.*, Kan. 152, 455.

³¹ *KPK 1917r.*, Kan. 477.

³² *KPK 1917r.*, Kan. 357.

³³ *KPK 1917r.*, Kan. 686.

³⁴ *KPK 1917r.*, Kan. 893.

³⁵ *KPK 1917r.*, Kan. 958.

³⁶ *KPK 1917r.*, Kan. 1104.

³⁷ *KPK 1917r.*, Kan. 1155.

³⁸ *KPK 1917r.*, Kan. 1162.

³⁹ *KPK 1917r.*, Kan. 1283,1285.

⁴⁰ *KPK 1917r.*, Kan. 1414,1423,1432.

⁴¹ *KPK 1917r.*, Kan. 1466.

⁴² *KPK 1917r.*, Kan. 1487.

beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych⁴³, wymierzać kar kościelnych⁴⁴, rozgrzeszać apostatów, heretyków i schizmatyków⁴⁵.

Wikariusz generalny nie posiadał z urzędu władzy ustawodawczej i sądowniczej dlatego jego obecność w strukturze organizacyjnej częstochowskiego Kościoła partykularnego była nacechowana typowo administracyjnym wymiarem. Kapłan będący wikariuszem generalnym zdawał bp Stefanowi Barele relacje z istotniejszych spraw związanych z funkcjonowaniem kurii diecezjalnej w ramach swoich kompetencji oraz w kwestiach zachowania karność przez duchowieństwo diecezjalne i osoby świeckie⁴⁶. W świetle zarządu nad diecezją ważną kwestią był fakt braku możliwości odwołania się od decyzji wikariusza generalnego do Stolicy Apostolskiej, gdyż w kontekście prawnym stanowił on jedną osobę z biskupem częstochowskim⁴⁷.

W posoborowej rzeczywistości prawnej Kościoła powszechnego pozycja wikariusza generalnego nie uległa znaczącej zmianie. Kwestią wartą uwagi jest wzmocnienie sytuacji prawnej biskupów pomocniczych, którzy wedle postanowień zreformowanego prawa kanonicznego musieli otrzymać od ordynariusza diecezji nominację na urząd wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego^{48,49}. Warto też nadmienić, iż według nowego prawodawstwa wikariusz generalny mógł wydawać dekrety wykonawcze oraz akty administracyjne. Nie mógł jednak w dalszym ciągu udzielać przywilejów⁵⁰.

Podkreślenie roli biskupów pomocniczych poprzez połączenie ich posługi pasterskiej z urzędem wikariusza generalnego było jedną z najistotniejszych zmian prawnych w Kościele rzymskokatolickim po Soborze Watykańskim II. Uwydatniono przez to wagę współpracy biskupów dla dobra Kościoła partykularnego. Szczególnie należy zwrócić uwagę na potrzebę konsultowania przez ordynariusza jego zamierzeń

⁴³ *KPK 1917r.*, Kan. 2002.

⁴⁴ *KPK 1917r.*, Kan. 2220.

⁴⁵ *KPK 1917r.*, Kan. 2314.

⁴⁶ *KPK 1917r.*, Kan. 369 § 1.

⁴⁷ *KPK 1917r.*, Kan. 369 § 2, Kan. 44 § 2.

⁴⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 406 § 1.

⁴⁹ Wikariusz biskupi – Jest kapłanem, który na podstawie nominacji biskupa diecezjalnego współpracuje z nim procesie zarządzania diecezją bądź też w załatwianiu określonych spraw wchodzących w zakres jego władzy wykonawczej. Wikariusz biskupi może też w imieniu biskupa kierować wiernymi określonego obrządku lub inną grupą osób z władzą wykonawczą, zastępczą i zwyczajną z wyłączeniem spraw zarezerwowanych dla wikariusza generalnego i ordynariusza diecezji. Urząd wikariusza biskupiego został wprowadzony w *motu proprio* Pawła VI *Eclesiae Sanctae*. Natomiast znaczenie i wymiar tego urzędu zostały określone w „Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów”; *KPK 1983 r.*, Kan. 477 § 1 i Kan. 479 § 2., M. Stasiak, *Urząd wikariusza biskupiego*, PK, r. 21, nr 1-2, s. 99-111.

⁵⁰ *KPK 1983 r.*, Kan. 134 § 1-2, Kan. 76 § 1.

duszpasterskich oraz planów dotyczących kierowania podległą mu wspólnotą ze współpracującymi z nim biskupami pomocniczymi. Ta norma prawna została w pełni zaimplementowana przez bp Stefana Barełę, który wszystkich, swoich sufraganów uczynił wikariuszami generalnymi⁵¹.

W okresie zasiadania na stolicy biskupiej w Częstochowie bp Stefana Barełę urząd wikariusza generalnego pełnili wszyscy biskupi pomocniczy diecezji częstochowskiej, co było zgodne ze wskazaniami Soboru Watykańskiego II oraz przepisami prawa kanonicznego. Zasadniczą kwestią jest podział kompetencji dokonany przez pasterza Kościoła częstochowskiego. Zachowana dokumentacja kancelaryjna pozwala rozróżnić poszczególne obszary działalności duchowieństwa sprawującego urząd wikariuszy generalnych w częstochowskim Kościele partykularnym.

Do szczegółowych kompetencji bp Franciszka Musiela należały przede wszystkim sprawy związane z kwestiami gospodarczymi w szczególności dotyczącymi budownictwa sakralnego⁵², obiektów użytku katechetycznego⁵³ oraz plebanii. Bp Franciszek Musiel jako wikariusz generalny odpowiadał z utrzymywanie relacji kurii diecezjalnej z przedsiębiorstwami budowlanymi współpracującymi z nią. Z ramienia parafii angażował się w działania z zakresu budowy nowych obiektów kościelnych⁵⁴. Rozszerzeniem tej części prerogatyw bp Franciszka Musiela jako wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie było również realizowanie czynności urzędowych związanych z poszczególnymi etapami prac budowlanych kościołów⁵⁵.

Kolejnym obszarem kompetencji bp Franciszka Musiela mieszczących się w sprawach materialno-budowlanych było reprezentowanie diecezji częstochowskiej

⁵¹ E. Szafranski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t.2, Warszawa 1985, s. 99-100.

⁵² KKDCz, *Protokół z wizji lokalnej odbytej w dniu 18 VIII 1981 r. przez bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w parafii p.w. św. Stanisława BM w Myszkowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵³ KKDCz, *Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 18 VII 1984 r. do Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Częstochowie w sprawie budowy punktu katechetycznego w Częstochowie w dzielnicy Tysiąclecie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁴ KKDCz, *Pismo dyrektora ds. ekonomicznych przedsiębiorstwa Zjednoczenie Budownictwa Przemysłowego i Kopalnictwa Rud Stefana Olszewskiego z dnia 9 VI 1980 r. do bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie montażu konstrukcji stalowej w kościele p.w. św. Wojciecha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁵ KKDCz, *Pismo wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie bp Franciszka Musiela z dnia 25 X 1976 r. do Okręgowego Przedsiębiorstwa Geodezyjno-Kartograficznego w Częstochowie w sprawie wykonania odbitek planu terenu w dzielnicy Tysiąclecie (Częstochowa)*, AKMCz, brak sygn.

w kontaktach z organami administracji państwowej w sprawach dotyczących pozwoleń na budowę obiektów użyteczności religijnej⁵⁶.

Podobne kompetencje przysługiwały bp Franciszkowi Musielowi w kontaktach z organami władzy państwowej na szczeblu wojewódzkim⁵⁷. Do zadań bp Franciszka Musiela należało rozwiązywanie sporów i wyjaśnianie problemów dotyczących prac budowlanych kościołów w diecezji częstochowskiej. Były to trudności czynione w tym zakresie przez władze państwowe. Działania te były powiązane z funkcjonowaniem diecezjalnej Komisji Budowy Kościołów, na której czele stał bp Franciszek Musiel⁵⁸. Czuwał on także nad sprawami związanymi z przyjmowaniem przez kapłanów diecezji częstochowskiej stypendiów mszalnych. Biskup ten w ramach pełnienia urzędu wikariusza generalnego zajmował się pieczę nad odprawianiem przez duchowieństwo Mszy św. binowanych⁵⁹ i trynowanych. Uzyskane z ich tytułu stypendia mszalne miały być bowiem przeznaczone na budowę nowych kościołów i innych obiektów użyteczności sakralnej i katechetycznej. Podział tych środków finansowych był dokonywany pod kuratelą bp Franciszka Musiela⁶⁰.

Posiadał on także prerogatywę nadzoru nad funkcjonowaniem cmentarzy grzebalnych znajdujących się w obrębie jurysdykcji Kościoła częstochowskiego. Nadzorował on sprawy gospodarcze związane z bieżącym utrzymaniem cmentarzy, a także odpowiadał za święcenie nowych cmentarzy⁶¹ oraz udzielał zezwolenia na celebrację nabożeństw okolicznościowych na terenach cmentarnych⁶².

⁵⁶ KKDCz, *Pismo wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie bp Franciszka Musiela z dnia 24 XI 1976 r. do prezydenta miasta Częstochowy Ryszarda Matysiakiewicza w sprawie lokalizacji kościoła p.w. św. Wojciecha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁷ KKDCz, *Pismo wojewody częstochowskiego z dnia 6 X 1976 r. do bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie pozwolenia na budowę kościoła p.w. św. Wojciecha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁸ *Komisja Budowy Kościołów diecezji częstochowskiej, Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 28 IV 1980 r. do dyrekcji przedsiębiorstwa Zjednoczenie Budownictwa Przemysłowego i Kopalnictwa w sprawie przeszkód w budowie kościoła św. Wojciecha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁹ KKDCz, *Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 III 1984 r. do proboszcza parafii Strojec w sprawie zgody na przeznaczenie stypendiów binacyjnych na potrzeby budowy kościoła parafialnego w Stroju*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁰ KKDCz, *Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 IV 1984 r. do proboszcza parafii św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie udzielenia zgody na przeznaczenie stypendiów binacyjnych i trynacyjnych na potrzeby budownictwa kościelnego*, AKMCz, brak sygn.

⁶¹ KKDCz, *Notatka urzędowa z dnia 30 IV 1984 r. sporządzona przez bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie poświęcenia cmentarza w Bartodziejach*, AKMCz, brak sygn.

⁶² KKDCz, *Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 V 1975 r. do wikariusza terenowego wikariatu terenowego w Gorzędowie w sprawie udzielenia zgody*

On też sprawował nadzór nad wikariatami terenowymi z ramienia biskupa częstochowskiego. Dotyczyło to w szczególności tych przypadków, w których organa aparatu bezpieczeństwa w wyjątkowo uporczywy sposób utrudniały realizowanie praktyk religijnych, budowę kościoła oraz erygowanie pełnoprawnej parafii⁶³.

Jego kompetencje rozciągały się na nadzór nad prowadzeniem parafialnych kartotek, w tym w szczególności dokumentacji poświadczającej udzielanie chrztów⁶⁴. Ponadto na mocy swojego urzędu bp Franciszek Musiel udzielał zgód na uzupełnianie dokumentacji chrzcielnej o adnotacje powstałe w wyniku indywidualnych, wyjątkowych okoliczności związanych z udzielaniem sakramentu chrztu świętego⁶⁵.

Miłosław Kołodziejczyk-drugi z biskupów pomocniczych diecezji częstochowskiej sprawujących tę godność w okresie posługi pasterskiej bp Stefana Bareły również, zgodnie z wytycznymi *Vaticanum II* został ustanowiony wikariuszem generalnym kurii diecezjalnej w Częstochowie. Zakres jego obowiązków częściowo pokrywał się z prerogatywami bp Franciszka Musiela. Dotyczyło to kwestii związanych ze sprawami urzędowymi wynikających z udzielaniem zgody na dodatkowe adnotacje i zmiany w dokumentacji metrykalnej⁶⁶.

Jednakże w odróżnieniu od bp Franciszka Musiela zajmował się także wydawaniem zgód na chrzest św. W sytuacjach, gdy pojawiały się przesłanki poddające pod wątpliwość jego udzielenia⁶⁷. Ponadto bp Miłosław Kołodziejczyk sprawował pieczę nad kwestiami oscylującymi wokół procedur uzupełniania dokumentacji parafialnej wybrakowanej w skutek zawirowań dziejowych.⁶⁸ Kolejną prerogatywą bp Miłosława Kołodziejczyka jako wikariusza generalnego było wydawanie zezwoleń dla

na odprawienie Mszy św. polowej na cmentarzu przykościelnym w Gorzędowie w uroczystość Bożego Ciała, AKMCz, brak sygn.

⁶³ KKDCz, Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 IX 1975 r. do proboszcza parafii Myszków ks. Józefa Ferugi w sprawie utworzenia i funkcjonowania wikariatu terenowego Myszków – Mijaczów, AKMCz, brak sygn.

⁶⁴ KKDCz, Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 IX 1983 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie zmian w metryce chrztu, AKMCz, brak sygn.

⁶⁵ KKDCz, Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 VI 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie adnotacji w metryce chrztu, AKMCz, brak sygn.

⁶⁶ KKDCz, Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 18 III 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie zmian w metryce chrztu, AKMCz, brak sygn.

⁶⁷ KKDCz, Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 3 IX 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na udzielenie sakramentu chrztu, AKMCz, brak sygn.

⁶⁸ KKDCz, Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie akt parafialnych zagubionych podczas II wojny światowej, AKMCz, brak sygn.

duchowieństwa pracującego w placówkach parafialnych na podjęcie rozmów z organami władz państwowych w sprawach ważnych z punktu widzenia wspólnot parafialnych⁶⁹. Zajmował się on też w częstochowskim Kościele partykularnym mediacjami oraz rozwiązywaniem konfliktów wiernych z księżmi pracującymi w parafiach diecezji częstochowskiej⁷⁰.

W obrębie obowiązków bp Tadeusza Szwagrzyka jako wikariusza generalnego znalazły się sprawy podobne jak w przypadku bp Franciszka Musiela i bp Miłoslawa Kołodziejczyka dotyczące spraw chrztu św⁷¹. Bp Tadeusz Szwagrzyk, jako kanonista zajmował się także wyjaśnianiem duchowieństwu diecezjalnemu obowiązujących norm prawnych wydanych przez Konferencję Episkopatu Polski. Kolejnym obszarem kompetencji bp Tadeusza Szwagrzyka były sprawy związane z sakramentem małżeństwa, a w szczególności z nadzorem nad właściwym przygotowaniem wiernych do jego przyjęcia oraz nad działaniami związanymi z ustaleniem przeszkód małżeńskich⁷². Bp Tadeusz Szwagrzyk rozstrzygał również nietypowe prośby dotyczące okoliczności zawarcia sakramentu, takie jak prośby o zmianę miejsca jego udzielenia⁷³, ogłaszanie zapowiedzi przedślubnych w innych miejscach niż kościoł⁷⁴ oraz celowym zatajeniom przez wiernych przesłanek warunkujących negatywnie możliwość otrzymania sakramentu⁷⁵. Zajmował się także jubileuszami małżeńskim⁷⁶.

Jako kanonista bp Tadeusz Szwagrzyk zajmował się sprawami związanymi z procedurą nakładania i zdejmowania kary ekskomuniki na wiernych

⁶⁹ KKDCz, *Pismo bp Miłoslawa Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 1 IV 1976 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie udzielenia zgody na podjęcie rozmów z władzami miejskimi Będzina w sprawie przeniesienia krzyża umiejscowionego na zbiegu ulic Sieleckiej i Zagórskiej*, AKMCz, brak sygn.

⁷⁰ KKDCz, *Pismo bp Miłoslawa Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 II 1981 r. do wiernego parafii Działoszyn w sprawie konfliktu z proboszczem*, AKMCz, brak sygn.

⁷¹ KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 15 V 1981 r. w sprawie zezwolenia na wpis na marginesie aktu chrztu*, AKMCz, brak sygn.

⁷² KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 9 III 1977 r. do ks. Mariana Kuzi w sprawie wątpliwości dotyczących parafian proszących o udzielenie sakramentu małżeństwa*, AKMCz, brak sygn.

⁷³ KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 VI 1982 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zezwolenia na pobłogosławienie związku małżeńskiego w prywatnym domu*, AKMCz, brak sygn.

⁷⁴ KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 23 VIII 1977 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie jubileuszu małżeńskiego*, AKMCz, brak sygn.

⁷⁵ KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 28 III 1968 r. do ks. Wacława Wicińskiego w sprawie przeszkód w udzieleniu sakramentu małżeństwa*, AKMCz, brak sygn.

⁷⁶ KKDCz, *Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowskiej z dnia 11 V 1980 r. w sprawie jubileuszu małżeńskiego*, AKMCz, brak sygn.

i duchowieństwo⁷⁷. Do niego należały wszystkie sprawy dotyczące procedury konwersji z innych wyznań chrześcijańskich na wyznanie rzymskokatolickie⁷⁸. Jako wikariusz generalny wydawał upoważnienia dla wiernych-świeckich reprezentujących diecezję częstochowską w relacjach z podmiotami władzy państwowej⁷⁹. Bardzo istotnym obszarem sprawowania urzędu wikariusza generalnego przez bp Tadeusza Szwagrzyka było interpretowanie dla duchowieństwa parafialnego aktów prawnych wydawanych przez Konferencję Episkopatu Polski⁸⁰, a także wyjaśnianie przepisów liturgicznych kapłanom pełniącym posługę w parafiach częstochowskiego Kościoła partykularnego⁸¹. Ponadto interpretował on w imieniu kurii diecezjalnej przepisy dotyczące spraw moralności alumnów kształcących się w diecezjalnym WSD⁸². Podział kompetencji dokonany przez bp Stefana Barełę odpowiadał indywidualnym predyspozycjom duchownych sprawujących urząd wikariusza generalnego. Bp Franciszek Musiel odznaczał się charyzmą i odwagą w sprawach obrony Kościoła przed wrogą działalnością państwa, co miało szczególne znaczenie w rzeczywistości państwa komunistycznego. Natomiast bp Miłosław Kołodziejczyk był kapłanem o typie dogmatyka dbającego o zachowanie zasad czystości wiary. Bp Tadeusz Szwagrzyk z racji prowadzonych przez siebie badań naukowych był odbierany przez wspólnotę diecezji częstochowskiej jako kanonista, biegły w dziedzinie liturgii świętej.

2.2. Kancelaria kurii diecezjalnej

W okresie pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły praca kancelarii kurii diecezjalnej w Częstochowie opierała się na posłudze kapłanów pełniących funkcje kanclerza, wicekanclerza, notariusza, wicenotariusza i archiwistów. Pracą kancelarii zgodnie z przepisami prawa powszechnego kierował

⁷⁷ KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 3 VIII 1978 r. w sprawie nałożenia kary ekskomuniki, AKMCz, brak sygn.

⁷⁸ KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 23 IV 1980 r. do ks. Mariana Kuzi proboszcza parafii Myszków - Mijaczów w sprawie konwersji z wyznania ewangelicko-augsburskiego na wyznanie rzymskokatolickie, AKMCz, brak sygn.

⁷⁹ KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 15 III 1965 r. upoważniające adwokata do reprezentowania diecezji częstochowskiej przed sądem świeckim, AKMCz, brak sygn.

⁸⁰ KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 I 1968 r. do ks. Wacława Wicińskiego w sprawie uchwały Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski z dnia 16 VI 1967 r., AKMCz, brak sygn.

⁸¹ KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 21 I 1977 r. do proboszcza parafii Myszków – Mijaczów w sprawie udzielenia zgody na całodniowe wystawienie Najświętszego Sakramentu w monstrancji, AKMCz, brak sygn.

⁸² KKDCz, Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 26 X 1980 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzyciela w Będzinie w sprawie świadectwa moralności alumna wywodzącego się z parafii, AKMCz, brak sygn.

kanclerz. Jego obowiązki regulował Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku. Głównym obowiązkiem kanclerza kurii diecezjalnej było sprawowanie pieczy nad oraz dokumentacją proveniencji kościelnej okresu pontyfikatu bp Stefana Bareły⁸³. Gdy wymagały tego okoliczności biskup diecezjalny mógł ustanowić także wicekanclerza, którego powinnością było wspieranie kapłana będącego kanclerzem⁸⁴. W omawianym okresie obowiązki kanclerza kancelarii kurii diecezjalnej w Częstochowie pełnili księża: Edward Banaszkiewicz (1961-1964), Władysław Karlik (1964-1997) i Zenon Janyszek (1969-1973). Stanowisko wicekanclerza pełnił z kolei ks. Wincenty Kochanowski (1965-1973)⁸⁵.

Kanclerzem mógł być tylko i wyłącznie kapłan rzymskokatolicki, który odznaczał się nieposzlakowaną opinią, zdrowym rozsądkiem i stojącą na wysokim poziomie wiedzą z zakresu teologii i prawa kanonicznego⁸⁶. Kanclerz z mocy prawa kanonicznego posiadał jednocześnie uprawnienia notariusza i sekretarza kurii diecezjalnej⁸⁷.

Partykularne prawo diecezji częstochowskiej w sposób niezwykle precyzyjny określało obowiązki spoczywające na urzędzie kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie. Wedle tych przepisów kanclerz był kierownikiem kancelarii kurialnej, a wszystkie jego poczynania musiały być realizowane pod ścisłym nadzorem biskupa częstochowskiego. Meritum pracy kanclerskiej była ewidencja akt i dokumentacji oraz późniejsza opieka nad nimi. Kanclerz czuwał też nad działalnością archiwum i biblioteki kurialnej⁸⁸.

Szczegółowy wykaz obowiązków kanclerza kurii diecezjalnej został określony w 19 prerogatywach będących integralną częścią „Statutu Kurii Biskupiej” z dnia 3 IX 1966 r. Prerogatywy te odzwierciedlały uwarunkowania funkcjonowania Kościoła częstochowskiego⁸⁹. Należały do nich:

1. Rozdzielanie przyjętej korespondencji według przynależności na poszczególne wydziały poprzez nanoszenie na nią odpowiednich adnotacji.

⁸³ J. Adamczyk, *Urząd kanclerza kurii diecezjalnej*, RNP, t. 18, Lublin 2008, s. 252-254; *KPK 1917 r.*, Kan. 372 § 1; *KPK 1983 r.*, Kan. 482 § 1 i 3.

⁸⁴ *KPK 1917 r.*, Kan. 372 § 2; *KPK 1983 r.*, Kan. 482 § 2.

⁸⁵ *Katalog 1978*, s. 46-47. Charakterystyka ks. Władysława Karlika, AAN, sygn. 125/311.

⁸⁶ R. Kaszak, *Powierzenie urzędu kanclerza kurii diecezjalnej*, KiP, t. 16, Lublin 2014, s. 54-57; *KPK 1917 r.*, Kan. 373 § 4.

⁸⁷ *KPK 1917 r.*, Kan. 373 § 3; *KPK 1983 r.*, Kan. 482 § 3.

⁸⁸ R. Kaszak, *Kompetencje kanclerza kurii diecezjalnej dotyczące archiwum według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, KiP, t. 17, nr 2, Lublin 2015, s. 56-58; *Statut Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r. Kanclerz Kurii (artykuł nr 58)*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁹ KCz, *Statut Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r. Kanclerz Kurii (artykuł nr 59)*, AKMCz, brak sygn.

- Następnie przekazywanie do registratury celem wciągnięcia jej dziennika podawczego i przedłożenia z anteriorami przewodniczącym wydziałów.
2. Podpisywanie czystopisów wszystkich pism wychodzących z kurii oraz odpowiedzialność za ich zgodność z konceptem dekretu przygotowanego przez przewodniczącego wydziału i potwierdzonego przez wikariusza generalnego. Dbłość o poprawność stylistyczną dokumentacji.
 3. Redagowanie urzędowego organu kurii i przesyłanie go rządcom kościołów.
 4. Przygotowywanie planów wizytacji kanonicznych.
 5. Prowadzenie inwentarza własności kurialnych.
 6. Pilnowanie, aby w kurii znajdowały się materiały potrzebne do pracy duszpasterskiej i administracyjnej. Dotyczyło to szczególnie kodyfikacji prawa kanonicznego, akt Stolicy Apostolskiej, roczników diecezjalnego organu urzędowego, Dziennika ustaw R.P. i innych kodyfikacji prawa świeckiego.
 7. Przygotowywanie dokumentów dla kapłanów i spowiedników.
 8. Przygotowywanie dekretów nominacyjnych
 9. Informowanie ordynariusza diecezji częstochowskiej o jubileuszach i zgonach kapłanów.
 10. Koordynacja redakcji diecezjalnych rubrycel.
 11. Czuwanie nad zachowaniem tajemnicy urzędowej, szczególnie w sprawach mogących skompromitować innych kapłanów lub mogących być zgorzeniem dla wiernych.
 12. Przyjmowanie naczyń liturgicznych do konsekracji oraz wypisywanie dokumentów potwierdzających akt konsekracji.
 13. Składanie relikwii do relikwiarzy i sporządzanie dokumentów z dokonanych czynności.
 14. Dochowywanie starań o portatyle i ich późniejsze wysyłanie.
 15. Przygotowywanie dokumentów święceń *minores* i *majores*.
 16. Przygotowywanie rocznika diecezjalnego.
 17. Przygotowywanie dekretów dotyczących zmian granic parafii i dekanatów.
 18. Przygotowywanie pism zawierających błogosławieństwa jubileuszowe.

19. Przechowywanie informacji o zaginionych osobach⁹⁰.

Kanclerz kurii diecezjalnej w Częstochowie posiadał pomocnika zajmującego stanowisko wicekanclerza. Do wicekanclerzy należała troska o właściwy bieg spraw kancelaryjnych oraz zabezpieczenie kurialnej korespondencji. Ponadto wicekanclerz odpowiadał za prowadzenie protokołów sesji kurialnych, monitorował prowadzenie kartotek parafialnych, ustalał terminarz i przebieg rekolekcji kapłańskich, organizował egzaminy proboszczowskie i wikariuszowskie, a także dbał o stan pomieszczeń kurialnych⁹¹.

Urzędnikiem bezpośrednio wspierającym prace kanclerzy i wicekanclerzy w kurii diecezjalnej był notariusz⁹². Był on delegowany do ogółu spraw, spraw sądowych lub do określonych, pojedynczych zadań⁹³. Notariusz kurii diecezjalnej odpowiadał za spisywanie akt, dokumentów w sprawach rozporządzeń, powiadomień sądowych, dekretów i wyroków⁹⁴. Zbiór przepisów prawa kanonicznego dotyczący posługi notariusza określał procedurę sporządzania dokumentów. Nakładał on bowiem wymóg odpowiedniego opatrzenia pisma miejscem sporządzenia, a także dniem, miesiącem i rokiem jego wystawienia. Notariusz poświadczał też autentyczność odpisów poszczególnych dokumentów⁹⁵. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły stanowisko notariusza zajmowali księża: Jan Walicki (1957-1965)⁹⁶, Ireneusz Skubiś (1964-1966)⁹⁷, Stanisław Gębka (1966-1981)⁹⁸.

Odnowa soborowa oraz KPK z 1983 r. utrzymały powyższe uprawnienia notariuszy. Naczelną prerogatywą kapłana pełniącego funkcję notariusza kurii było uwierzytelnianie swoim podpisem dokumentów. Podpis notariusza nadawał aktowi prawnemu charakter typowo urzędowy⁹⁹.

⁹⁰ KCz, *Statut Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r. Zestaw prerogatyw kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁹¹ KCz, *Biskup ordynariusz i jego współpracownicy w misji biskupiej. Urząd wicekanclerza kurii diecezjalnej*. AKMCz, brak sygn.

⁹² R. Pawlik, *Notariusze kamińskiej kapituły katedralnej i ich funkcje w pierwszej połowie XVI wieku*, PZ, t. 30, Szczecin 2015, s. 51-52.

⁹³ W. Chmiel, *Notariusz według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Rejent”, t. 7, Warszawa 1997, s. 78-79.

⁹⁴ J. Adamczyk, *Urząd notariusza kurii diecezjalnej. Próba wykładni obowiązujących przepisów*, AC, t. 6, Kraków 2010, s. 117-119.

⁹⁵ *KPK 1917 r.*, Kan. 374.

⁹⁶ *Nominacja ks. Jana Walickiego na notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, II 1967.

⁹⁷ *Nominacja ks. Ireneusza Skubisia na notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, IX 1964.

⁹⁸ KCz, *Życiorys ks. Stanisława Gębki*, AKMCz, brak sygn., s. 1-2.

⁹⁹ *KPK 1983 r.*, Kan. 1437 § 2.

W diecezji częstochowskiej notariusz był najbliższym współpracownikiem kanclerza w prowadzeniu kancelarii kurii diecezjalnej, a w razie jego nieobecności przejmował jego obowiązki. Ponadto notariusz wypełniał jednocześnie obowiązki archiwariusza w archiwum kurii diecezjalnej. W zakresie obowiązków notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie znajdowały się kwestie takie jak: ewidencjonowanie korespondencji wpływającej w dzienniku podawczym, przygotowywanie anteriorów, składanie akt do odpowiednich teczek oraz chronologiczne ich porządkowanie, a także sprawowanie pieczy nad dokładnością prowadzenia dziennika podawczego¹⁰⁰.

Praktyka funkcjonowania kancelarii kurii diecezjalnej w Częstochowie w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły pokazała, iż duchowieństwo pracujące w kancelarii w rzeczywistości zajmowało się sprawami wynikającymi z bieżących problemów częstochowskiego Kościoła partykularnego. Dlatego też w pierwszej kolejności pracownicy kancelarii kurii diecezji częstochowskiej zajmowali się redagowaniem i wysyłaniem oficjalnych dokumentów i pism urzędowych adresowanych do duchowieństwa¹⁰¹, instytucji diecezjalnych¹⁰², parafii¹⁰³, zgromadzeń zakonnych¹⁰⁴ oraz podmiotów władzy świeckiej¹⁰⁵. Ich obowiązkiem było dbanie o właściwe porządkowanie dokumentacji¹⁰⁶. Pracownicy kancelaryjni zajmowali się też przygotowywaniem i wysyłaniem korespondencji oraz ewidencją korespondencji przychodzącej do kurii diecezjalnej¹⁰⁷.

Kancelaria kurii zajmowała się także stroną formalną związaną z udzielaniem dyspens i zezwoleń dotyczących posługi sakramentalnej¹⁰⁸. Kanclerz, wicenkanclerze oraz notariusze i wicenotariusze w ramach swoich obowiązków zobowiązani byli do przedkładania biskupowi częstochowskiemu i wikariuszom generalnym bieżących spraw

¹⁰⁰ KCz, *Statut częstochowskiej kurii biskupiej (3 IX 1966 r.)*. Notariusze kurii, AKMCz, brak sygn.

¹⁰¹ KKDCz, *Pismo biskupa częstochowskiego do duchowieństwa, zakonów i wiernych na Boże Narodzenie 1964 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰² KKDCz, *Zlecenie wypłaty z dnia 22 II 1965 r. dla referatu gospodarczo-finansowego*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰³ KKDCz, *List pasterski bp Stefana Bareły do umiłowanej diecezji częstochowskiej ogłaszający nadzwyczajny jubileusz posoborowy w Bazylice katedralnej w roku 1966 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁴ KKDCz, *Podziękowanie J.E. ks. biskupa ordynariusza za nadesłane życzenia o okazji Bożego Narodzenia 1964 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁵ KKDCz, *Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie do prezydenta miasta Częstochowa w sprawie wydania zgody na remont budynku kurii diecezjalnej*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁶ P. Wolnicki, *Procesy archiwotwórcze...*, s. 157-159.

¹⁰⁷ KKDCz, *Pismo w sprawie egzaminów wikariuszowskich. Wykaz imienny księży wezwanych na egzamin wikariuszowski*, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁸ KKDCz, *Zarządzenie ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekjonistów pozadiecezjalnych z dnia 5 I 1970 r.*, AKMCz, brak sygn.

z życia Kościoła częstochowskiego¹⁰⁹. Istotną prerogatywą kancelarii kurii diecezjalnej było rozpoznawanie i następnie kierowanie danych spraw do poszczególnych wydziałów i osób wedle ich kompetencji nadanych przez ordynariusza diecezji częstochowskiej¹¹⁰.

Kancelaria kurii diecezjalnej w Częstochowie jako urząd pełniła funkcję pośrednika w kontaktach biskupa częstochowskiego z duchowieństwem pracującym w placówkach parafialnych diecezji częstochowskiej¹¹¹. Pracownicy kurii diecezjalnej w Częstochowie w ramach swoich obowiązków udzielali informacji duchowieństwu w sprawach administracyjnych i prawno-kanonicznych¹¹². Całość spraw odnotowywano w stosownym rejestrze¹¹³. Ważnym narzędziem pracy była pieczęć kurii diecezjalnej, którą sygnowano wszystkie urzędowe dokumenty tworzone przez kancelarię kurii¹¹⁴.

W gestii kancelarii kurii diecezjalnej w Częstochowie pozostawało również trzymanie pieczy nad przygotowywaniem kolejnych numerów publikatorów kurii diecezjalnych w tym w szczególności „Częstochowskich Wiadomości Diecezjalnych” oraz „Okólników diecezji częstochowskiej”¹¹⁵. Pożyteczną funkcją kancelarii kurii diecezjalnej było także rozdysponowywanie informacji o istotnych z punktu widzenia diecezji częstochowskiej wydarzeniach¹¹⁶, a także o jubileuszach¹¹⁷ i pogrzebach księży Kościoła częstochowskiego¹¹⁸. Kancelaria kurii diecezjalnej w Częstochowie zajmowała się też rozpowszechnianiem wśród duchowieństwa diecezji częstochowskiej dokumentów Stolicy Apostolskiej, co miało znaczący wymiar wobec posoborowych przemian w Kościele katolickim¹¹⁹ oraz informacji związanych z czynnościami wykonywanymi przez Ojca Świętego¹²⁰.

¹⁰⁹ KKDCz, *Nominacja ks. Stanisława Poroszewskiego na funkcję administratora parafii Wrzosowa*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁰ KKDCz, *Zarządzenie w sprawie centralnej procesji Bożego Ciała w mieście biskupim Częstochowie w 1970 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹¹¹ KKDCz, *Zawiadomienie o rekolekcjach kapłańskich w dniach 24-27 VI 1967 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹¹² KKDCz, *Duszpasterskie aspekty instrukcji św. Kongregacji Nauki Wiary w sprawie małżeństw mieszanych „Matrimonii Sacramentum” z dnia 18 III 1966 r.* (przedruk z AAS 58 1966, str. 235-239), AKMCZ, brak sygn.

¹¹³ KKDCz, *Dziennik podawczy kurii diecezjalnej*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁴ KKDCz, *Pieczęć urzędowa kurii Pieczęć urzędowa kurii diecezjalnej w Częstochowie*, AKMCZ, brak sygn.

¹¹⁵ OKDCZ 1964-1984.

¹¹⁶ KKDCz, *Zarządzenie ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekcyjistów pozadiecezjalnych z dnia 5 I 1970 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁷ KKDCz, *Informacja o uroczystościach 50-lecia śmierci ks. Grzegorza Augustyniaka*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁸ KKDCz, *Nekrolog ks. Henryka Dobranowskiego*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁹ KKDCz, *Dekret kongregacji dla duchowieństwa o obowiązku Mszy św. Pro Populo*, AKMCz, brak sygn.

¹²⁰ KKDCz, *Informacja o powitaniu Ojca Świętego Jana Pawła II w czasie spotkania z diecezją częstochowską przed kościołem św. Zygmunta w Częstochowie (informacja przygotowana dla CZWD)*, AKMCz, brak sygn.

Zasadniczą dla prawidłowego i efektywnego funkcjonowania kurii diecezjalnej i jej kancelarii jednostką było archiwum, które współpracowało ściśle z pracownikami kancelarii¹²¹. W pierwszej kolejności archiwum było miejscem przechowywania akt dotyczących spraw bieżących. Kuria diecezjalna jako urząd wskutek swojej działalności gromadziła pisma napływające oraz oryginały i kopie własnych dokumentów. W ten sposób formułuje się ciągle narastający zasób archiwalny. Archiwum tego typu pełni więc rolę archiwum stricte urzędowego. Obowiązek prowadzenia takiej jednostki wynikał wprost z przepisów prawa kanonicznego, które obowiązkiem jej utworzenia obciążęło biskupa diecezjalnego. Archiwum wedle wskazań KPK z 1917 r. było utworzone w miejscu bezpiecznym i wygodnym, gdzie jego zasób był odpowiednio porządkowany i strzeżony¹²². Archiwiści pracujący w częstochowskiej kurii prowadzili ewidencję i opis dokumentacji za pomocą sporządzonych inwentarzy archiwalnych oraz wykazu akt i dokumentów wraz z ich krótkim streszczeniem¹²³. Archiwista wykonywał polecenia biskupa diecezjalnego, gdyż to na nim właśnie spoczywał obowiązek dbania o gromadzenie i właściwe przechowywanie zasobu archiwalnego. Praca archiwistów polegała również w dużej mierze na kontaktach z diecezjalnym duchowieństwem posługującym w parafiach oraz instytucjach diecezjalnych. Miało to znaczenie wobec zawirowań dziejowych, przez jakie przeszedł częstochowski Kościół partykularny¹²⁴. Jej owocem było efektywne gromadzenie zasobu archiwalnego¹²⁵. W latach 1964-1984 funkcję archiwisty pełnili księża: Walenty Patykiewicz (1952-1980)¹²⁶, Marcelli Dewudzki (1964-1969)¹²⁷, Jerzy Wolny (1961-1976)¹²⁸ oraz Jan Związek (1983-1984)¹²⁹.

Organizacja archiwum przebiegała stopniowo. Dopiero w wydanym w 1947 roku katalogu diecezji częstochowskiej odnotowano fakt pracy w kurii diecezjalnej notariusza,

¹²¹ J. Marecki, *Tradycyjny system informacyjny w praktyce archiwów kościelnych*, ABMK, t. 81, Lublin 2004, s. 13-14.

¹²² *KPK 1917 r.*, Kan. 375.

¹²³ *KPK 1917 r.*, Kan. 375 § 1.

¹²⁴ Zabiegano wówczas o dane dotyczące życia poszczególnych parafii, spraw gospodarczych (w tym dotyczących budowy kościołów i innych budynków użyteczności religijnej), spraw bytowych cmentarzy, działalności bractw religijnych oraz funkcjonowania archiwów parafialnych; *Dane do archiwum diecezjalnego*, WD, R. 15, Częstochowa 1945, s. 8-9.

¹²⁵ *Dane do archiwum diecezjalnego*, WD, R. 17, Częstochowa 1947, s. 85-86.

¹²⁶ *Ks. dr Walenty Patykiewicz (1903 – 1980)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1980, s. 141.

¹²⁷ M. Dewudzki, *Wspomnienie o Śp. Ks. Marianie Dewudzkim*, WACZ, R. 75, Częstochowa 2001, s. 41-43.

¹²⁸ M. Markowski, *Jerzy Wolny*, FHC, t.3, Kraków 1996, s. 17-18

¹²⁹ J. Wycisło, *Ksiądz profesor Jan Związek. Sylwetka uczonego z perspektywy jubileuszu*, FHC, nr 8, Kraków 2002, s. 41.

którego głównymi obowiązkami były prace związane ze zgromadzeniem spuścizny archiwalnej Kościoła częstochowskiego¹³⁰. Z kolei schematyzm z 1951 roku wskazywał na działalność w ramach struktur kurialnych referatu do spraw archiwalnych¹³¹. Diecezjalne katalogi z lat 1958 i 1968 potwierdzają natomiast fakt wyodrębnienia osobnego stanowiska archiwisty¹³². W 1978 roku funkcjonowało już na zasadzie agendy wewnątrz kurialnej Archiwum diecezji częstochowskiej¹³³. Instytucja ta dwa lata później zmieniła nazwę na Archiwum Diecezjalne w Częstochowie¹³⁴. Jej zasób kształtował się w trakcie pontyfikatów bp Teodora Kubiny i bp Zdzisława Golińskiego i podczas okresu posługi pasterskiej bp Stefana Bareły zawierał: dokumentację (pergaminową, papierową, fotokopie, mikrofilmy, plany, mapy, szkice), akta biskupie, akta konsystorskie, akta dziekańskie, akta parafialne, akta personalne oraz inne¹³⁵.

2.3. Struktura wydziałowa kurii diecezjalnej

Posoborowa zmiana spojrzenia na działalność kurii diecezjalnych sprawiła, iż wizja funkcjonowania tego urzędu w kościołach partykularnych musiała ulec poważnym zmianom¹³⁶. Celem funkcjonowania kurii diecezjalnej nie było już tylko i wyłącznie stanowienie zaplecza administracyjnego dla biskupa i diecezji, ale też nadzorowanie działań duszpasterskich w danym kościele partykularnym¹³⁷. Taki stan rzeczy wynikał z położenia nacisku na skuteczność pracy duszpasterskiej w duchu soborowej kolegalności oraz odpowiedzialności za wykonywanie prac pasterskich na terenie diecezji¹³⁸.

Zatem podział prac kurii diecezjalnych został ukierunkowany na dwa zasadnicze obszary. Pierwszym z nich były sprawy typowo administracyjne, finansowe oraz gospodarcze. Drugi obszar obejmował sprawy stricte duszpasterskie, które oscyływały wokół kwestii takich jak: opieka duchowa nad wiernymi, nauczanie wiary, szafowanie sakramentami, czy też utrzymywanie relacji z zakonami i zgromadzeniami zakonnymi

¹³⁰ *Katalog 1947*, s. 11.

¹³¹ *Katalog 1951*, s. 1.

¹³² *Katalog 1958*, s. 21; *Katalog 1968*, Częstochowa 1968, s. 31.

¹³³ *Katalog 1978*, s. 43.

¹³⁴ *Katalog 1993*, s. 61.

¹³⁵ P. Wolnicki, *Biskupa Zdzisława Golińskiego koncepcja archiwum diecezjalnego w Częstochowie*, ABMK, Lublin 2011, s. 219-220.

¹³⁶ H. Bogacki, *Nauka Vaticanum II o charyzmatycznej strukturze Kościoła*, CT, t. 41, Warszawa 1971, s. 91-93.

¹³⁷ J. Adamczyk, *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, WPT, t. 25, Wrocław 2017, s. 187-188.

¹³⁸ J. Krasieński, *Kolegalność władzy w Kościele przed Soborem Watykańskim II i przełom soborowy*, STV, t. 32, Warszawa 1995, s. 5-7.

znajdującymi się na terenie danego kościoła partykularnego. W diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984 sprawy administracyjno-duszpasterskie zostały podzielone pomiędzy kompetencje siedmiu wydziałów wchodzących w struktury kurii diecezjalnej w Częstochowie. Były to wydziały: administracji ogólnej, spraw sakramentalnych, duszpasterski, nauki katolickiej, gospodarczo-budowlany, finansowy i spraw zakonnych¹³⁹.

Wyodrębnienie jednostek odpowiedzialnych za kwestie stricte duszpasterskie świadczyło o realizacji wskazań *Vaticanum II* dotyczących wdrożenia w kościołach partykularnych nowych form duszpasterstwa¹⁴⁰. Sobór Watykański II położył w sprawach duszpasterskich nacisk na zrozumienie znaków czasu oraz dynamicznych procesów kulturowo-społecznych mających wpływ na życie duchowe współczesnego człowieka¹⁴¹. Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes* wskazywała na potrzebę poszukiwania przez duszpasterzy znaków i zamierzeń Bożych w wydarzeniach, potrzebach i pragnieniach ludzi¹⁴².

W strukturze wydziałowej Kurii diecezjalnej w Częstochowie istotne miejsce zajmował Wydział Administracji Ogólnej. W kręgu jego zadań znajdowały się przede wszystkim problemy duchowieństwa diecezjalnego dotyczące spraw personalnych oraz jurysdykcyjnych. Zadania tej jednostki sprowadzały się także do wydawania rozmaitych pozwoleń dla duchowieństwa oraz udzielanie zgód na możliwość odbycia studiów, czy też urlopów.

Wydział ten nadzorował również działalność kapelanów wojskowych, więziennych i szpitalnych. Zatrudnione w nim duchowieństwo zajmowało się sprawami rad parafialnych, organistów, służby kancelaryjnej i kościelnej. Należy przyjąć, iż wydział ten stanowił bezpośrednią pomoc dla ordynariusza diecezji w procesie decyzyjnym dotyczącym zatwierdzania granic dekanatów oraz erygowania nowych parafii, kaplic, jak i także cmentarzy. Oprócz tego, w zakresie kompetencji tej jednostki znajdowały się sprawy ekshumacji, pogrzebów oraz kontaktów z władzami cywilnymi w sprawach dotyczących pochówku¹⁴³.

¹³⁹ Szerzej o kompetencjach poszczególnych wydziałów kurii diecezjalnej w Częstochowie w dalszej części niniejszej pracy.

¹⁴⁰ H. Bednorz, *Duszpasterstwo robotników w parafii. Zjazd pastoralny w Wiedniu w grudniu 1978 roku*, ŚSHT, t. 12, Katowice 1979, s. 147-154.

¹⁴¹ M. Fiałkowski, *Inspiracje Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym dla teologii znaków czasu*, RT, t. 63, Lublin 2016, s. 27-30.

¹⁴² GS, nr 11.

¹⁴³ Wykaz pracowników kurii diecezjalnej w Częstochowie, AAN, sygn. 125/311

Wydziałowi temu podlegali: proboszczowie konsultorzy, Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej, delegaci do spraw wizytowania parafii dziekańskich, radca prawny kurii diecezjalnej, pracownicy kancelarii kurii diecezjalnej, Komisja do spraw organistowskich, Komisja rewizyjna Kurii diecezjalnej, Komisja rewizyjna Domu Księża Emerytów i Komisja rewizyjna Zarządu Cmentarzy¹⁴⁴. Wydziałowi przewodniczył bp Tadeusz Szwagrzyk. Ponadto jednostce tej podlegali pracownicy tego wydziału w osobach referentów, sekretarzy oraz personelu technicznego¹⁴⁵.

Wszystkie sprawy związane z pracą duszpasterską duchowieństwa na terenie diecezji częstochowskiej podlegały nadzorowi Wydziału Duszpasterskiego. Jednostka ta obejmowała zwierzchnictwem kolegia i kongregacje kapłańskie funkcjonujące w obrębie Kościoła częstochowskiego. Były to: Zrzeszenia kapłańskie, Związek Księża Adoratorów, Unia Apostolska Kleru, Związek Misyjny Duchowieństwa, Diecezjalne Koło Księża Rekolekjonistów, Diecezjalna Komisja do spraw śpiewu, muzyki kościelnej i służby liturgicznej, Kongregacje i Konferencje dekanalne oraz Kongregacje i Konferencje Dekanalne. Rola Wydziału Duszpasterskiego w życiu religijnym diecezji częstochowskiej polegała także na nadzorowaniu rekolekcji i ćwiczeń duchowych organizowanych na jej terenie, a także poszczególnych duszpasterstw stanowych i specjalistycznych¹⁴⁶. Istotną z punktu widzenia stylu posługi biskupiej trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej była nałożona na księży pracujących w tym wydziale powinność studiowania i rozpowszechniania dokumentów i nauczania Soboru Watykańskiego II¹⁴⁷. Wydział Duszpasterski sprawował pieczę nad wszystkimi, diecezjalnymi organami kolegialnymi, których zadania oscylowały wokół pracy duszpasterskiej duchowieństwa w częstochowskim Kościele partykularnym¹⁴⁸. Na czele

¹⁴⁴ KCz. Statut Częstochowskiej Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r., AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁵ Katalog 1978, s. 46; KCz, Statut Częstochowskiej Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r., AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁶ W czasie sprawowania przez bp Stefana Barełę zarządu nad diecezją częstochowską nastąpił intensywny rozwój duszpasterstw indywidualnych i stanowych oraz różnorodnych zorganizowanych form duszpasterstwa realizowanego w parafiach częstochowskiego Kościoła partykularnego takich jak: grupy oazowe, schole, czy też inne formy stowarzyszeń przeznaczonych dla dzieci i młodzieży; *Archiwum parafii p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Częstochowie*.

¹⁴⁷ *Duszpasterstwo rodzin w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976, s. 61-62.

¹⁴⁸ Tamże, s. 6-8; *Nominacja ks. Wincentego Kochanowskiego na funkcję referenta ds. duszpasterstwa służby zdrowia i nominacja ks. Władysława Sobczyka na funkcję referenta ds. inteligencji*, „OKDCZ”, VII 1964; *Nominacja bp Franciszka Musiela na funkcję kierownika referatu maryjnego w Wydziale Duszpasterstwa*, „OKDCZ”, VII 1965; *Nominacja ks. Władysława Gołqba na funkcję referenta ds. duszpasterstwa rodzin*, „OKDCZ”, V 1967; *Nominacja ks. Zenona Janyszka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa dobroczynności*, „OKDCZ”, II 1968; *Nominacja ks. Zenona Uchnasta na funkcję referenta ds. budzenia powołań*, „OKDCZ”, III 1970; *Nominacja ks. Zdzisława Thustochowicza na funkcję referenta*

Wydziału Duszpasterstwa stał sam ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła. Było to spowodowane tym, iż biskup częstochowski jako główny pasterz Kościoła częstochowskiego decydował o kierunkach pracy duszpasterskiej w diecezji częstochowskiej. Jego zastępcą był bp Franciszek Musiel. Funkcję kierownika wydziału piastował ks. Ksawery Sokołowski. Z kolei sekretarzem wydziału był ks. Marian Pabiasz, a głównym referentem ks. Marian Wojcieszak. Ponadto w wydziale zatrudnione były sekretarki oraz personel pomocniczy. Duchowieństwo pracujące w tym wydziale wykonywało swoje obowiązki w gmachu kurii, a pozostały personel pracował w trybie zadaniowym¹⁴⁹.

Podstawą prawną funkcjonowania Wydziału Duszpasterstwa był regulamin tej jednostki, który normował zakres zadań i obowiązków spoczywających na pracownikach wydziału. Nadanie Wydziałowi Duszpasterstwa osobnego regulaminu świadczyło o dużym znaczeniu wydziału dla funkcjonowania kurii diecezjalnej w Częstochowie oraz szczególnej troski o opiekę duchową nad wiernymi częstochowskiego kościoła partykularnego¹⁵⁰.

W pierwszej części regulaminu określono znaczenie Wydziału Duszpasterstwa. Był on integralną częścią kurii diecezjalnej w Częstochowie i w związku z tym miał wspierać biskupa diecezjalnego w jego pasterskiej misji. Uregulowano także kwestie zatrudnienia w tej jednostce. Pracować w niej mogli bowiem kapłani, zakonnicy, zakonnice oraz osoby świeckie powołane tylko i wyłącznie przez ordynariusza diecezji częstochowskiej.

Wydział Duszpasterstwa otrzymał od biskupa częstochowskiego zasadnicze cele. Pierwszym z nich było rozpoznanie pastoralnej rzeczywistości diecezji częstochowskiej i dalsze opracowanie programu działalności pastoralnej w Kościele częstochowskim.

ds. duszpasterstwa leczenia, „OKDCZ”, IV 1972; Nominacja ks. Zenona Janyszka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa służby zdrowia, „OKDCZ”, X 1973; Nominacja ks. Rajmunda Frydrycha na funkcję referenta ds. środków oddziaływania społecznego, „OKDCZ”, X 1974; Nominacja ks. Mariana Dewudzkiego na funkcję referenta ds. wczasowo-turystycznych, „OKDCZ”, V 1976; Nominacje w Wydziale Duszpasterskim, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978, s. 127-128. Nominacja ks. Stanisława Pytlawskiego na funkcję referenta ds. mężczyzn, „OKDCZ”, IV 1978; Nominacja ks. Zenona Moñki na funkcję referenta ds. niewidomych, „OKDCZ”, II 1980; Nominacja ks. Mariana Dudy na funkcję referenta ds. nauczycieli i wychowawców, „OKDCZ”, X 1981; Nominacja ks. Mariana Pabiasza na funkcję kierownika Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie, „OKDCZ”, XI 1981; Nominacja ks. Stanisława Jasionka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa trzeźwości, „OKDCZ”, IX 1982; Nominacja s. Marietty Kępy na funkcję referenta ds. młodzieży żeńskiej, „OKDCZ”, II 1983; Nominacja ks. Józefa Słomiana na funkcję referenta ds. duszpasterstwa rolników, „OKDCZ”, XI 1983; Dekret powołujący nowych duszpasterzy w Referacie Wydziału Duszpasterstwa Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, „OKDCZ”, IX 1983; Nominacje, CZWD, R. 41, Częstochowa 1967, s. 138.

¹⁴⁹ Katalog 1978, s. 48.

¹⁵⁰ KCz, Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie, AKMCz, brak sygn.

Następnie postawiono cel realizacji wspomnianego programu na obszarze całej Diecezji częstochowskiej¹⁵¹. Wydział Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie obejmował swoją jurysdykcją również dziekanów regionów duszpasterskich, duszpasterzy diecezjalnych, duszpasterzy regionalnych i duszpasterzy dekanalnych¹⁵².

Program prac Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie opierał się o diecezjalny program duszpasterski oraz wskazania ordynariusza diecezji częstochowskiej. Ponadto był on przystosowany do ogólnopolskiego programu duszpasterskiego, który miał zostać przystosowany do specyfiki Kościoła częstochowskiego. Ostateczną formę programu prac zatwierdzał biskup diecezjalny. Wspomniany program mógł być modyfikowany w oparciu o bieżące problemy duszpasterskie częstochowskiego kościoła partykularnego¹⁵³.

Wydział Duszpasterstwa odpowiedzialny był także za produkowanie i kolportowanie materiałów duszpasterskich dla wszystkich jednostek wchodzących w jego skład. Materiały drukowane wydawane przez Wydział Duszpasterski zawierały treści związane z tematyką teologiczną oraz podejmowały problematykę prawa kościelnego. Wydział Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie posiadał wewnętrzny druk w postaci Biuletynu Pastoralnego, który zawierał różnorakie pomoce duszpasterskie skierowane przede wszystkim dla katechetów i kapłanów posługujących w parafiach diecezji częstochowskiej. Miały one charakter instruktażowy dla duszpasterstwa parafialnego i specjalistycznego¹⁵⁴.

Szybko postępujące w polskim społeczeństwie przemiany kulturowo-społeczne stały się swoistym wyzwaniem dla działalności duszpasterskiej Kościoła katolickiego. Dlatego też w strukturach kurialnych zaczęto tworzyć specjalistyczne duszpasterstwa stanowe i zawodowe. Podobny proces przebiegał wewnątrz Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie. Do początków 1984 r. stworzono w ramach działających wewnątrz wydziału referatów, duszpasterstwach specjalistycznych oraz innych jednostkach mechanizmy opieki duchowej sprawowanej nad wiernymi Kościoła

¹⁵¹ KCz. Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie (*Natura i cel Wydziału Duszpasterstwa*), AKMCz, brak sygn.

¹⁵² KCz. Wydział Duszpasterski. Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie (*Struktura Wydziału Duszpasterstwa*), AKMCz, brak sygn.

¹⁵³ KCz. Wydział Duszpasterstwa. Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie (*Program Wydziału Duszpasterstwa*), AKMCz, brak sygn.

¹⁵⁴ KCz. Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie (*Wydawnictwa i ekspedycja materiałów duszpasterskich*), AKMCz, brak sygn.

częstochockiego¹⁵⁵. Ważnym aspektem działalności duszpasterskiej duchowieństwa w diecezji częstochockiej była praca wśród ubogich, chorych i osób wykluczonych społecznie. Stąd też powołano do funkcjonowania kurialny Referat Charytatywny. Była to realizacja szczególnego wymiaru misji Kościoła polegającej na niesieniu pomocy najbardziej potrzebującym¹⁵⁶. Zgodnie z wytycznymi dotyczącymi opieki duszpasterskiej nad wiernymi diecezji częstochockiej wydanymi przez bp Stefana Barełę szczególną uwagę zwrócono na rodziny katolickie. Stąd też rolę Wydziału Duszpasterstwa było organizowanie wydarzeń religijnych skierowanych do rodzin diecezji częstochockiej. Były to dni skupienia, rekolekcje oraz prelekcje dotyczące zagadnień duchowości katolickiej i nauczania Kościoła katolickiego¹⁵⁷. Wydział duszpasterski nadzorował ponadto przebieg okolicznościowych wydarzeń religijnych odbywających się w Kościele częstochockim. Odnosiło się to szczególnie do tygodni w kalendarzu liturgicznym poświęconych, jednemu wybranemu zagadnieniu duchowości chrześcijańskiej oraz życia społecznego. Wówczas kapłani pracujący w poszczególnych referatach byli zobowiązani do przygotowania specjalnych materiałów duszpasterskich oraz do opracowania planu przebiegu powiązanych z tymi wydarzeniami uroczystości¹⁵⁸. Wydział Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochocku nadzorował także wyjazdy i inne przedsięwzięcia wypoczynkowe organizowane dla wiernych diecezji częstochockiej, w tym także wyjazdowe rekolekcje dla chorych¹⁵⁹. Ogólnie rzecz ujmując troska o chorych i umierających była jednym z głównych aspektów działań podejmowanych przez Wydział Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochocku. Jednostka ta obejmowała zatem swoim nadzorem sposób podejścia duchowieństwa diecezjalnego do opieki nad chorymi. Stąd też szczególnie baczniemu poddano dostępność Sakramentów oraz poziom opieki nad chorymi w poszczególnych parafiach¹⁶⁰.

Ponadto idąc za wskazaniem płynącym z nauczania *Vaticanum II*, gdzie uwrażliwiono rządców kościołów partykularnych na problem osób nieradzących sobie życiowo, bp Stefan Bareła zdecydował się na powołanie Referatu duszpasterstwa ludzi

¹⁵⁵ *Wielkopostny list duszpasterski biskupa częstochockiego do wiernych maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochocka 1968, s. 111-113.

¹⁵⁶ *Duszpasterstwo dobroczynne w diecezji częstochockiej*, CZWD, R. 52, Częstochocka 1977, s. 163.

¹⁵⁷ *Duszpasterstwo rodzin w diecezji częstochockiej*, CZWD, R. 53, Częstochocka 1978, s. 39.

¹⁵⁸ *Sprawozdanie z XXXIV Tygodnia Miłosierdzia w diecezji częstochockiej*, CZWD, R.54, Częstochocka 1979, s. 12-13.

¹⁵⁹ *Sprawozdanie z wczaso-rekolekcji dla chorych w diecezji częstochockiej*, CZWD, R. 54, Częstochocka 1979, s. 73-74.

¹⁶⁰ *Zarządzenie o opiece duszpasterskiej nad chorymi*, CZWD, R.56, Częstochocka 1981, s. 122-123.

zagubionych społecznie i moralnie, którego pracownicy otrzymali zadanie opieki nad osobami wykluczonymi społecznie zamieszkującymi teren diecezji częstochowskiej. Powołanie tej jednostki w ramach Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie wskazywało na to, iż ordynariusz diecezji częstochowskiej rozumiał dynamicznie zachodzące zmiany, które postępowywały w ówczesnym społeczeństwie polskim¹⁶¹.

Troska o religijne wychowanie dzieci i młodzieży zamieszkującej terytorium diecezji częstochowskiej znalazła urzeczywistnienie w pracach Wydziału Nauki Katolickiej. Jednostka ta obejmowała również swoimi działaniami społeczno – moralną formację najmłodszych członków Kościoła częstochowskiego¹⁶². Pracownicy tego wydziału dbali o jak najlepsze przystosowanie ich do życia w społeczeństwie lokalnym¹⁶³ oraz rozwijanie życia duchowego dzieci i młodzieży¹⁶⁴. Wizja posługi katechetycznej w diecezji częstochowskiej uległa gruntownej zmianie wskutek postanowień Soboru Watykańskiego II¹⁶⁵. Wobec tego na kapłanów pracujących w strukturach tego wydziału spoczywał obowiązek czuwania nad zgodnością z nauką Kościoła katolickiego wszystkich publikacji o charakterze religijnym¹⁶⁶. W ramach prac tego wydziału zajmowano się także: sprawami personalno – zawodowymi katechetów, organizacją kursów katechetycznych, pieczę sprawowaną nad ośrodkami katechetycznymi oraz sprawami zleconymi¹⁶⁷.

Skład tego wydziału stanowili: członkowie Kolegium wydziału, a więc jego przewodniczący i pozostali zaangażowani w jego pracę księża, egzaminatorzy synodalni, cenzorzy ksiąg religijnych, wizytatorzy nauki religii w diecezji i biblioteka diecezji częstochowskiej¹⁶⁸.

Na czele Wydziału Nauki Katolickiej stał przewodniczący, którym był bp Tadeusz Szwagrzyk. Niemniej faktycznie wydziałem zarządzał jego kierownik, którym

¹⁶¹ *Dekret powołujący referat duszpasterstwa ludzi zagubionych społecznie i moralnie*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1983, s. 151.

¹⁶² *Zarządzenie w sprawie katechizacji dzieci klas drugich*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1980, s. 262.

¹⁶³ *Wydział Katechetyczny. Podział pracy w roku 1983/1984*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶⁴ *Zarządzenie w sprawie katechetycznego i duszpasterskiego przygotowania do sakramentu bierzmowania*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 102.

¹⁶⁵ *Ogólna instrukcja katechetyczna wydana przez Kongregację Spraw Duchowieństwa (Directorium Catechetiscum Generale)*. Liberia Editrice Vaticana, 1971, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973, s. 1-2.

¹⁶⁶ J. Kowalski, „*Imprimatur i Indeks Ksiąg Zakazanych*” w świetle najnowszych orzeczeń Stolicy Apostolskiej, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983, s. 158-163;

¹⁶⁷ *Wydział Katechetyczny. Podział pracy w roku 1983/1984*, AKMCz, brak sygn; *Kurs katechetyczny w Częstochowie na temat katechetycznej instrukcji generalnej*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974, s. 89-90.

¹⁶⁸ *Statut...*, s. 8-10.

był ks. Ludwik Warzybok Ważnym z punktu widzenia misji tej jednostki było stanowisko Diecezjalnego Wizytatora Nauczania Wiary. Kapłan pełniący te obowiązki był odpowiedzialny za kształt i poziom nauczania religii rzymskokatolickiej na terenie diecezji częstochowskiej. 24 VIII 1964 r. bp Stefan Bareła desygnował na stanowisko kierownika wydziału ks. Ludwika Warzyboka.¹⁶⁹ W roku następnym nominację na funkcję wizytatora, podyktowaną koniecznością wzmocnienia i nadania większej efektywności nadzorowi nad diecezjalną katechezą, otrzymał również ks. Stanisław Buchalski¹⁷⁰. Kolejne lata pokazały, iż problem nauczania wiary w granicach Kościoła częstochowskiego jest niezwykle palącą i wymagającą wielkiego nakładu pracy kwestią. Dlatego na przestrzeni czasu powołani zostali kolejni diecezjalni wizytatorzy nauczania wiary. W 1968 r. bp Stefan Bareła obdarzył tą godnością ks. Mirosława Suchosza, w 1972 r. ks. Antoniego Długosza, sześć lat później funkcję tą powierzono ks. Zenonowi Mońce, a w 1981 r. ks. Stanisławowi Jasionkowi i ks. Jerzemu Kuliberdzie¹⁷¹, który w 1982 r. został także sekretarzem tego wydziału¹⁷².

Problemy budownictwa sakralnego, sprawy majątkowe diecezji częstochowskiej, a także wszelkie kwestie natury gospodarczej podlegały pod zarząd Wydziału Gospodarczo – Budowlanego. Nadzorował on byt dóbr kościelnych znajdujących się w granicach diecezji częstochowskiej. Były to: budynki przekazane do dyspozycji kościelnym stowarzyszeniom, instytucjom, fundacjom oraz sierocińcom. Zadaniem tego wydziału było również pomnażanie majątków placówek i instytucji diecezjalnych oraz utrzymywanie kontaktów z władzami cywilnymi w sprawach dotyczących planów budowy obiektów sakralnych i źródeł ich finansowania.

Wydziałowi Gospodarczo – Budowlanemu podlegały: Rada administracyjna diecezji częstochowskiej, Referat Pomocy dla Seminarium Duchownego, Komisja Artystyczna i Architektoniczna, prace architektów diecezjalnych, Dom biskupi, Dom Księży Emerytów oraz Zarząd rzymskokatolickich cmentarzy m. Częstochowy¹⁷³.

¹⁶⁹ N. Piłkuła, *Pozaszkolne nauczanie religii dzieci i młodzieży w diecezji częstochowskiej (1961 – 1990)*, Kraków 2009, s. 99.

¹⁷⁰ *Nominacja ks. Stanisława Buchalskiego na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, „OKDCZ”, III 1965.

¹⁷¹ N. Piłkuła, dz. cyt., s. 100; *Nominacja ks. Mirosława Suchosza na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, „OKDCZ”, IX 1968; *Nominacja ks. Antoniego Długosza na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, „OKDCZ”, X 1972; *Nominacja ks. Zenona Moñki na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, „OKDCZ”, VI 1974;

¹⁷² *Nominacja ks. Jerzego Kuliberdy na stanowisko sekretarza Wydziału Katechetycznego*, „OKDCZ”, IX 1982.

¹⁷³ *Statut...*, s.10-12.

Kierownikiem Wydziału Gospodarczo – Budowlanego w latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły był bp Franciszek Musiel¹⁷⁴.

Wszystkie finanse, sprawy kapitałowe, a także należności i zobowiązania pieniężne diecezji częstochowskiej oraz kurii biskupiej podlegały zarządowi Wydziału Finansowego. Do ścisłych kompetencji pracowników tego wydziału należało: prowadzenie kasy kurialnej wraz z organizacją księgowości kasowej, nadzorowanie obrotów kasowych, kontrola wpływów nakazanych podatków i opłat kościelnych, kontrola finansów instytucji diecezjalnych oraz rachunków za prowadzone prace budowlane, zarządzanie funduszami diecezjalnymi, prowadzenie korespondencji w sprawach finansowych i wszelkie, pozostałe sprawy zlecone. Wydział ten nadzorował wszystkie inwestycje realizowane na zlecenie ordynariusza diecezji częstochowskiej. Przewodniczący Wydziału Finansowego był zobowiązany w każdym miesiącu do przedstawienia ordynariuszowi sprawozdania finansowego z realizacji diecezjalnego budżetu. Ponadto musiał on co roku przedkładać głównemu pasterzowi Kościoła częstochowskiego sprawozdanie roczne oraz prognozę finansową na następny rok. Przewodniczący wydziału musiał również w styczniu każdego roku, w celu kontroli udostępnić komisji rewizyjnej księgi kasowe kurii diecezjalnej. Kwestie finansowe z racji na swoją specyfikę posiadały w Kurii wyjątkową wagę. Stąd też wszystkie transakcje finansowe, które uprzednio nie były przewidziane w budżecie, a sytuacja wymagała ich realizacji musiały uzyskać *placet* (pozwolenie) ordynariusza diecezji częstochowskiej¹⁷⁵.

Pierwszym kierownikiem tego wydziału został z nominacji trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej w 1971 r. ks. Zenon Uchnast¹⁷⁶. Zmiana na tym stanowisku nastąpiła w 1974 r. kiedy to obowiązki kierownika tej jednostki przejął ks. Jan Nowak¹⁷⁷. W 1976 r. decyzją biskupa częstochowskiego kierownik Wydziału Finansowego otrzymał powinność czuwania nad diecezjalnym dziedzictwem sakralnym stając się tym samym Diecezjalnym Konserwatorem Zabytków i Sztuki Kościelnej¹⁷⁸. 14 XI 1979 r. nominację na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego otrzymał ks. Marian Wojcieszak, który do tej pory koordynował prace renowacyjne budynku kurii

¹⁷⁴ *Katalog 1978*, s. 54.

¹⁷⁵ *Statut...*, s. 12-13.

¹⁷⁶ *Nominacja ks. Zenona Uchnasta na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, „OKDCZ”, III 1971.

¹⁷⁷ *Nominacja ks. Jana Nowaka na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, „OKDCZ”, X 1974.

¹⁷⁸ *Nominacja ks. Jana Nowaka na stanowisko Diecezjalnego Konserwatora Zabytków i Sztuki Kościelnej*, „OKDCZ”, IX 1976.

diecezjalnej w Częstochowie. Oprócz kierownika w wydziale tym stale urzędował personel zajmujący się księgowością. Pracownicy ci przyjmowali pieniądze od duchowieństwa pozyskane w trakcie wykonywania określonej posługi duszpasterskiej. Te środki finansowe były przeznaczone na funkcjonowanie kurii diecezjalnej oraz finansowanie diecezjalnych instytucji oraz wszystkich zadań realizowanych w ramach funkcjonowania częstochowskiego Kościoła partykularnego. Pracownicy tego wydziału zajmowali się również wypłacaniem apanaży dla personelu zatrudnionego w kurii diecezjalnej oraz jednostkach i agendach jej podległych¹⁷⁹.

Na terenie diecezji częstochowskiej znajdowały się liczne męskie i żeńskie zgromadzenia zakonne w liczbie 39. Sytuacja ta obligowała biskupa częstochowskiego do powołania wewnątrz struktur kurii diecezjalnej wyspecjalizowanej jednostki zajmującej się szeroko rozumianymi sprawami zakonnymi. Jednostką tą był Wydział Spraw Zakonnych. Potrzeba organizacji odpowiedniej opieki duszpasterskiej dla wiernych Kościoła częstochowskiego stwarzała konieczność współpracy z zakonami i zgromadzeniami zakonnymi ulokowanymi na terenie diecezji częstochowskiej. Także bp Stefan Bareła, który z racji praktykowania w częstochowskim kościele partykularnym duchowości maryjnej pragnął podtrzymywać dobre relacje z wszystkimi środowiskami osób życia konsekrowanego. Świadom był, iż do nawiązania owocnej współpracy z nimi niezbędne jest powołanie specjalnie przeznaczonej do tego jednostki działającej wewnątrz struktur kurii diecezjalnej¹⁸⁰.

W obrębie jego jurysdykcji znalazły się sprawy takie jak: egzaminy kanoniczne składane tuż przed przyjęciem ślubów zakonnych, obłóczyny zakonne, dopuszczenie do ślubów, usunięcie z zakonu, wydawanie pozwoleń na wystawianie i przechowywanie Najświętszego Sakramentu w budynkach zakonnych, czy też problematyka zachowania klauzury. Ponadto wydział ten wydawał zwolnienia z posagu i dyspensy od klauzury. Orzekał również w sprawach karnych, na które wpływ zgodnie z prawem kościelnym miał biskup – ordynariusz. Wydział Spraw Zakonnych zajmował się także przeniesieniami do innych zakonów, nominacjami dla spowiedników zwyczajnych i nadzwyczajnych, przyjmowaniem skarg i zażaleń w sprawach zakonnych, dokonywanie sprawozdań z gospodarowania majątkami poszczególnych zgromadzeń

¹⁷⁹ KCz, *Nominacja ks. Mariana Wojcieszaka na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

¹⁸⁰ *Słowo biskupa częstochowskiego do wszystkich męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych w Maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968, s. 114-115.

oraz podejmowanie prac zleconych¹⁸¹. Na czele tego wydziału w latach 1964-1984 stał bp Tadeusz Szwagrzyk, a jego głównym współpracownikiem był o. Tadeusz Magoczy, który pełnił funkcję wizytatora zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich. Personel pracujący w tym wydziale pełnił swoje dyżury w określone dni tygodnia. Pracownicy realizowali zadaniowy tryb pracy¹⁸².

3. Sąd Biskupi

Do struktury organizacyjnej kurii diecezjalnej w Częstochowie należał Sąd Biskupi – organ kluczowy dla zachowania porządku prawnego w diecezji częstochowskiej¹⁸³. Składał się on z urzędów stałych, czyli oficjała i wiceoficjałów, a także z urzędów obligatoryjnych tj. sędziów, promotora sprawiedliwości, defensorów (adwokatów) oraz notariuszy. Wykonywanie zadań związanych z szeroko rozumianym sądownictwem w diecezji częstochowskiej wymagało powołania przez biskupa częstochowskiego duchownych, którzy w wykonywaniu swych obowiązków musieli charakteryzować się odpowiednim wykształceniem (z zakresu prawa kanonicznego), obowiązkowością, wysoko rozwiniętym poczuciem sprawiedliwości, a także posłuszeństwem okazywanym ordynariuszowi częstochowskiego Kościoła partykularnego. Zbiór prawa kanonicznego z 1917 r. określał Sąd Biskupi jako narzędzie, które wyręczało biskupa diecezjalnego w jego władzy sądowniczej. Prawodawca kodeksowy ustalił poprzez stosowne przepisy prawa powszechnego strukturę Sądu Biskupiego, która składała się z oficjała, promotora sprawiedliwości, obrońcy, sędziów i egzaminatorów, proboszczów konsultorów, audytorów, notariuszy, kurierów i posłańców. Z punktu widzenia osoby świeckiej istotną kwestią były postępowania w sprawach związanych z sakramentem małżeństwa. Zgodnie z prawem kanonicznym sądownictwu kościelnemu mogły podlegać tego typu sprawy rozgrywane pomiędzy osobami ochrzczonymi.

Znaczenie Sądu Biskupiego dla równowagi funkcjonowania Kościoła częstochowskiego wzrosło wraz z reformami Soboru Watykańskiego II. Dotyczyły one kwestii związanych z sakramentem małżeństwa, które Kościół katolicki otaczał od zawsze wielką powagą i troską. Władza sądownicza wyrażała bowiem pasterską miłość Kościoła powszechnego względem wiernych oraz była przejawem troski o zbawienie

¹⁸¹ *Statut...*, s. 10; *Biskup Ordynariusz i jego współpracownicy w wypełnianiu misji biskupiej*, AKMCz, brak sygn; *Regulamin Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej 12 XI 1969 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁸² *Katalog 1978*, s. 54.

¹⁸³ W. Jemielity, *Kuria diecezjalna i Sąd Biskupi w Łomży: struktura organizacyjna i personalna*, STBDŁ, t.22, Białystok 2004, s. 435-454.

dusz. *Vaticanum II* poczynił duży wkład w pomnożenie dobra duchowego małżeństwa, a także troski duszpasterskiej o duchowy rozwój małżonków. Po zakończeniu prac soborowych zaistniała więc potrzeba reformy sądownictwa kościelnego, której głównym założeniem było usprawnienie procedur sądowych oraz skrócenie czasu potrzebnego na rozstrzygnięcie poszczególnych spraw. Szeroko rozumiane kwestie społeczno – kulturowe stały się katalizatorem zmian, które miały miejsce w przebiegu orzecznictwa w sprawach małżeńskich. Przyspieszenie tego typu procesów zyskało umocowanie prawne w wydanym 28 III 1971 r. przez papieża Pawła VI *motu proprio Causa Matrimoniales* oraz w KPK z 1983 r.¹⁸⁴. Ułatwiono wówczas osobom świeckim dochodzenie swoich praw przed sądami biskupimi. Zmiana ta wywodziła się z jednej z najważniejszych reform Soboru Watykańskiego II, którą była zasada zwiększenia udziału osób świeckich w życiu Kościoła katolickiego¹⁸⁵. W przypadku Sądu Biskupiego diecezji częstochowskiej funkcjonującego w czasach rządów w niej bp Stefana Bareły wspomniane wyżej zmiany mające miejsce w sądownictwie kościelnym znalazły swoje odzwierciedlenie na gruncie częstochowskiego kościoła partykularnego. Zwiększyła się bowiem aktywność procesowa osób świeckich i tym samym liczba spraw o unieważnienie małżeństwa, bigamię, czy też wydanie dekretu stanu wolnego. Oprócz tego diecezjalny trybunał w Częstochowie zwiększył częstotliwość przesłuchań świadków, w tym także dla innych sądów diecezjalnych w Polsce.

W 1983 r. prawodawca określił instytucję Sądu Biskupiego jako narzędzie sądowniczej władzy biskupa diecezjalnego. Władza sądownicza winna zatem być wykonywana w sposób przypisany prawem i nie mogła być delegowana. Przedmiotem działalności Sądu Biskupiego było dochodzenie lub obrona osób fizycznych i prawnych, stwierdzenie faktów prawnych w stosunku do osób podlegających jurysdykcji danego sądu, bądź też wobec tych, którym właściwość sądu została udzielona przez kompetentną władzę.

W okresie wprowadzania w życie częstochowskiego Kościoła partykularnego założeń odnowy soborowej skład osobowy Sądu biskupiego diecezji częstochowskiej ulegał stopniowym zmianom. W latach 1964-1984 godność oficjała pełniło dwóch kapłanów: bp Franciszek Musieli oraz ks. Jan Walicki. Z kolei funkcję sędziego

¹⁸⁴ *Pismo apostolskie Motu ProPrio „Causas Matrimoniales” wprowadzające pewne normy dla przyspieszenia procesów małżeńskich. Paweł VI. Papież, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 193.*

¹⁸⁵ M. Szczepański, *Działalność Sądu biskupiego diecezji częstochowskiej w latach 1974-1998* [w:] BCHCZ, s. 151-152.

piastowali księża: Edward Banaszekiewicz, Walerian Bylka, Karol Kościuk, Władysław Karlik, Alojzy Jatowtt, Władysław Maciąg, Walenty Patykiewicz, Jan Tomaszewski, Jan Walicki, Zdzisław Wajzner, Wincenty Kochanowski, Jan Kowalski, Stefan Koral, Stefan Gibała, Antoni Popielarczyk, Zenon Raczyński i Czesław Tomczyk¹⁸⁶. Ponadto sędziom Sądu Biskupiego diecezji częstochowskiej był bp Tadeusz Szwagrzyk¹⁸⁷. Z kolei promotorami sprawiedliwości i obrońcami węzła małżeńskiego byli następujący księża: Jan Walicki, Ireneusz Skubiś, Waclaw Stępień oraz Józef Mielczarek. Natomiast funkcję notariusza sądowego sprawowali księża: Włodzimierz Rataj, Krzysztof Skubała, a także Kazimierz Najman. Siedzibą Sądu Biskupiego diecezji częstochowskiej był budynek przy ul. 3 maja 2 w Częstochowie. Tam też urzędował oficjał, sędziowie, a także notariusze oraz odbywały się przesłuchania świadków i rozprawy¹⁸⁸.

4. Podsumowanie

Kuria diecezjalna w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły była zespołem ludzi, jednostek i agend wspomagających biskupa częstochowskiego w dziele zarządzania diecezją częstochowską, także w działalności duszpasterskiej oraz władzy sądowniczej. Wikariusze generalni wypełniali swoje obowiązki zgodnie z prawem powszechnym i zaleceniami ordynariusza diecezji częstochowskiej, przez co każdy z kapłanów pełniących ten urząd posiadał szczegółowy zakres spraw związanych z życiem Kościoła częstochowskiego, którymi się zajmował. Kancelaria kurii diecezjalnej odpowiadała za obieg dokumentów i archiwizację w urzędzie, jakim była kuria diecezjalna. Kancelarią kierował kanclerz przy pomocy wicekanclerzy, notariuszy, wicenotariuszy oraz archiwariuszy. W latach 1964-1984 rozwojowi uległa struktura wydziałowa kurii diecezjalnej, co miało związek z pastoralnym charakterem tego urzędu nadanym wskutek przemian posoborowych. Sąd Biskupi był narzędziem władzy sądowniczej biskupa częstochowskiego. Jego struktura była zgodna z ówczesnymi przepisami prawa powszechnego i odpowiadała potrzebom religijnym wiernych i duchowieństwa diecezji częstochowskiej.

¹⁸⁶ *Nominacje w Sądzie Biskupim*, „OKDCZ”, II 1967.

¹⁸⁷ *Nominacja bp Tadeusza Szwagrzyka na sędziego Sądu Biskupiego diecezji częstochowskiej*, „OKDCZ”, VI 1983.

¹⁸⁸ *Nominacje w Sądzie Biskupim*, „OKDCZ”, IV 1974; *Sędziowie prosynodalni*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1974, s. 91.

ROZDZIAŁ IV

Kolegialne organy doradcze

1. Rada kapłańska

Ważnym czynnikiem, który wpłynął na etos kapłaństwa w diecezji częstochowskiej był rozwój ówczesnych społeczeństw i związana z tym postępująca demokratyzacja życia publicznego¹. Ojcowie Soboru w dekrecie *Presbyterum Ordinis* nakazali bowiem biskupom diecezjalnym o wiele ściślejszą niż dotychczas współpracę z duchowieństwem diecezjalnym mającą na celu sprawniejsze zarządzanie kościołem partykularnym:

„Niech zatem z racji tej wspólnoty w tym samym kapłaństwie i posłudze, uważają biskupi prezbiterów za swoich braci i przyjaciół, a ich dobro zarówno materialne, jak i przede wszystkim duchowe niech im leży na sercu w miarę sił. Na nich bowiem spada szczególnie ciężki obowiązek uświęcania swoich kapłanów, niech przeto troszczą się najusilniej o stałą formację swoich prezbiterów. Niech ich chętnie słuchają, owszem niech zasięgają ich rady i rozmawiają z nimi o tym, co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji”.

Zatem duchowieństwo diecezji częstochowskiej zostało zmobilizowane do większej troski o sprawy wspólnot kościelnych². Odnowa soborowa Kościoła katolickiego cechowała się położeniem większego nacisku na doradczą rolę duchowieństwa diecezjalnego w dziele zarządzania Kościołem partykularnym przez jego ordynariusza. Dlatego też istotnym dziedzictwem prawnym Soboru Watykańskiego II jest idea powołania Rady kapłańskiej, jako organu kolegialnego złożonego z kapłanów, którego zadaniem było wspieranie biskupa diecezjalnego w kierowaniu powierzoną mu wspólnotą kościelną. Potrzebę jego utworzenia uregulowano w dekrecie Soboru Watykańskiego II *Presbyterum Ordinis*, który traktował o posłudze kapłanów.

Wspomniany wyżej dekret wprost nakazywał biskupom diecezjalnym utworzenie nowego organu kolegialnego, w którego składzie znaleźć mieli się przedstawiciele duchowieństwa podległego danemu biskupowi. Dekret wskazywał na potrzebę reprezentacji ogółu duchowieństwa diecezjalnego, co miało zapewne wpłynąć na efektywniejsze rozpoznanie problemów występujących w danym środowisku:

¹ T. Pieronek, *Rada kapłańska wyrazem soborowej odnowy prezbiterium*, PK, t. 12, nr 3-4, Warszawa 1969, s. 8-9.

² *PO*, nr 7.

„...Niech mają radę, czyli senat kapłanów, reprezentujący ogół prezbiterów, który dostosowany do dzisiejszych okoliczności i potrzeb w formie i według norm prawnych do określenia, mógłby skutecznie wspierać biskupa swymi radami w rządzeniu diecezją”³.

Ponadto wykładnia *Vaticanum II* stworzyła silne podstawy teologiczne dla powołania rad kapłańskich. Zostały one zawarte w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium*⁴, Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*⁵ oraz Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*⁶.

Wymienione wyżej przepisy prawne były jednak tylko normami ogólnymi. Normy wykonawcze dotyczące tworzenia i funkcjonowania rad kapłańskich znalazły swoje miejsce w *motu proprio* Ojca Świętego Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*. Charakterystyczne jest to, że miały one charakter tymczasowy, do czasu opracowania nowego ustawodawstwa traktującego o działalności organów kolegialnych⁷.

Ecclesiae Sanctae nakładał wprost na biskupa diecezjalnego obowiązek utworzenia rady kapłańskiej. Niemniej jej kształt organizacyjny, jak i również wszelkie inne aspekty działalności leżały w gestii samego biskupa. Jedynym obostrzeniem w tej kwestii było wskazanie, aby wspomniane wytyczne były jednolite dla krajowych konferencji biskupów⁸.

Kwestia reprezentacji w radzie kapłańskiej została natomiast poruszona w okólniku Kongregacji ds. Duchowieństwa *Presbyteri sacra* z dnia 11 IV 1970 r. Było to zarządzenie administracyjne do dotychczas opublikowanego prawodawstwa odnoszącego się do działalności rad kapłańskich. Okólnik stanowił, że zasiadać w nich powinni przedstawiciele różnych posług kapłańskich, regionów i okręgów duszpasterskich oraz generacji diecezjalnego duchowieństwa⁹. Uzupełnieniem prawnym dla okólnika *Presbyteri sacra* była wydana w dniu 22 II 1973 r. instrukcja *Ecclesiae imago* na temat pasterskiej posługi biskupów wydana przez Kongregację ds. Biskupów. Instrukcja ta powielala tylko wcześniejsze ustalenia dotyczące rad kapłańskich. Warto jednak zaznaczyć, iż był to przede wszystkim dokument porządkujący zbiór przepisów odnoszących się do tworzenia i funkcjonowania rad kapłańskich mający przygotować

³ *PO*, nr 7.

⁴ *LG*, nr 28.

⁵ *CHD*, nr 16,27,28.

⁶ *AGD*, nr 20.

⁷ M. Fąka, *Rada Kapłańska nowym senatem biskupa diecezjalnego*, PK, t. 21, nr 3-4, Warszawa 1978, s. 52.

⁸ *ES*, nr 15,17.

⁹ E. Szafrowski, *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 3, z. 1, nr 4565-4597, s. 31-47.

kościół partykularne na wprowadzenie przepisów zawartych w opracowywanym wówczas nowym KPK¹⁰.

Aby zadośćuczynić nowym wytycznym trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej dekretem „O powołaniu Rady kapłańskiej i duszpasterskiej” wydanym 30 XI 1970 r. ustanowił Radę kapłańską diecezji częstochowskiej¹¹. 2 II 1972 r. miała miejsce inauguracja jej działalności. Bp Stefan Bareła świadom roli tego organu dla dobrego funkcjonowania Kościoła częstochowskiego, a w szczególności do rozstrzygania spraw związanych bezpośrednio ze stanem kapłańskim zdecydował się powołać go ponad dekadę wcześniej. Poza tym ustanowienie RKdcz było znakiem pełnego przyjęcia przez częstochowski Kościół partykularny nauk i wskazówek Soboru Watykańskiego II. Wymiar i subiektywny sposób postrzegania RKdcz trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej przedstawił w homilii, którą wygłosił podczas Mszy świętej inauguracyjnej I sesję RKdcz. Powiedział wówczas o tym, iż:

„Pomocnicza rola Rady kapłańskiej może być dla diecezji źródłem jedności, inspiracji i współdziałania”¹².

Prace organu normował, zatwierdzony w dniu 10 II 1972 r. przez bp Stefana Barełę „Statut Rady Kapłańskiej”. Dokument ten określał cele powstania tego gremium oraz zakres działań, które ten organ mógł poczynić. Zgodnie z zapisami statutu była ona głównym głosem doradczym biskupa we wszystkich sprawach dotyczących dobra diecezji częstochowskiej, w szczególności w kwestiach związanych z życiem i posługą kapłańską. W statucie podkreślono również wymiar RKdcz jako instytucjonalnego wyrazu braterstwa kapłanów diecezji częstochowskiej. Skuteczność jej działania miała wynikać ze wsłuchiwania się w głos całego prezbiterium tak, aby zaistniała możliwość dojścia do jednomyślności z pasterzem diecezji częstochowskiej, do którego należała ostateczna decyzja w każdej sprawie dotyczącej Kościoła częstochowskiego. W pozostałej swej części statut określał kwestie organizacyjne dotyczące funkcjonowania organu. Liczyła ona 25 kapłanów, spośród których 17 pochodziło z wyborów, a 8 było nominowanych przez ordynariusza. Skład zmieniał się co dwa lata poprzez wymianę połowy jej członków. W przypadku śmierci kapłana zasiadającego w RKdcz nowym jej członkiem zostawał duchowny wybrany w tym samym okręgu, z którego pochodził zmarły. Rezygnacja kapłana z zasiadania w RKdcz następowała dopiero wtedy, gdy zaakceptował ją ordynariusz, a uzupełnienie składu było

¹⁰ *EI*, nr 10.

¹¹ *Dekret o powołaniu Rady kapłańskiej i duszpasterskiej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 266.

¹² *Inauguracja działalności Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 115-116.

przeprowadzane na takich samych zasadach jak w przypadku śmierci członka tego gremium. Natomiast powodami utraty mandatu były kary kościelne oraz dwukrotna, nieusprawiedliwiona obecność na sesji RKdcz. Kolegium temu przewodniczył biskup – ordynariusz. Wewnętrznym, niezbędnym dla porządku prac organem RKdcz był sekretariat. Posiedzenia zwyczajne odbywały się dwa razy do roku – wiosną i jesienią. Z kolei posiedzenia o charakterze nadzwyczajnym mogły zostać zwołane na żądanie ordynariusza lub na wniosek przynajmniej jednej trzeciej składu RKdcz¹³.

Proces wyborów do tego gremium uregulowano w stosownym regulaminie, zatwierdzonym w dniu 1 XII 1971 r. Każdy kapłan posiadał bierne i czynny prawo wyborcze. Na potrzeby wyborów ustanowiono sześć okręgów wyborczych, które wyłoniły się ze stosownego podziału dekanatów. Były to: okręg częstochowski, okręg radomszczański, okręg sosnowiecki, okręg wieluński, okręg zawierciański i tzw. okręg osobowy, który skupiał księży zaangażowanych w prace aparatu administracyjnego diecezji częstochowskiej. Wyborom przewodniczył dziekan dekanatu, którego nazwa była jednocześnie nazwą okręgu wyborczego. Do wyboru członka RKdcz w pierwszym głosowaniu potrzebna była większość kwalifikowana, a w drugim większość bezwzględna. Wynik wyborów wymagał zatwierdzenia przez biskupa – ordynariusza diecezji częstochowskiej¹⁴.

Ponadto RKdcz posiadał regulamin wewnętrzny, który porządkował wszystkie kwestie związane z obradami tego kolegium. Wedle tego dokumentu każde posiedzenie rady poprzedzała Msza św. celebrowana przez ordynariusza. Określono również sposób złożenia ślubowania przez jej członków oraz procedurę tajności posiedzeń. Regulamin normował także kwestie przedkładania na poszczególnych posiedzeniach wniosków przez duchowieństwo diecezjalne, porządkował kolejność poczyznań podczas obrad oraz określał wszystkie procedury biurowe. Istotną dla zachowania przepisów prawnych Kościoła powszechnego była sprawa zachowania szacunku i lojalności wobec biskupa częstochowskiego, dla którego prace organu stanowiły pomoc w realizowaniu władzy biskupiej¹⁵.

Tematyka obrad była wyjątkowo zróżnicowana, ale zawsze dotyczyła problemów życia kapłańskiego¹⁶. Analiza dokumentacji sporządzonej podczas sesji wysuwa na

¹³ RKdcz. *Statut Rady kapłańskiej*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴ RKdcz. *Regulamin wyborów członków RKdcz*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵ RKdcz. *Regulamin wewnętrzny RKdcz*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶ *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (17 X 1972 r.)*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 276-277.

pierwszy plan sprawy takie jak: życie duchowe¹⁷ i materialne kapłanów¹⁸, znaczenie Eucharystii w życiu duchowieństwa¹⁹, pobożność maryjna w codzienności kapłanów²⁰, sprawy Kościoła partykularnego²¹, problemy WSD²² i budzenie powołań kapłańskich²³, trudności w sprawowaniu posługi duszpasterskiej²⁴ oraz sprawy samej RKdcz²⁵, a także przygotowania do II Synodu diecezji częstochowskiej²⁶. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły RKdcz stanowiła drugi co do rangi, po Kapitulce Bazyliki katedralnej organ doradczy biskupa częstochowskiego. Zakres spraw, wokół których koncentrowała się działalność tego organu pozwala przyjąć, iż RKdcz była ważnym wsparciem dla biskupa częstochowskiego w kwestiach związanych z egzystowaniem duchowieństwa oraz w sprawach oscylujących w kręgu zagadnień liturgicznych²⁷.

W okresie pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej skład organu zmieniał się zgodnie z normami prawnymi zatwierdzonymi przez ordynariusza. Pierwsze zestawienie personalne zostało zatwierdzone przez bp Stefana Barełę w dniu 25 I 1972 r. Wedle reprezentacji dla każdego z okręgów w skład RKdcz I kadencji weszli w okręgu I księża: Tadeusz Ojrzyński, Stanisław Pytlawski, Józef Duda i Jan Nelec. Z kolei w okręgu II wybrani zostali księża: Jan Czajor, Stanisław Wróblewski oraz Jan Szcypior. Okręg III reprezentowany był przez księży: Kazimierza Szwarlika, Czesława Tomczyka, a także Zdzisława Skrzeka. W okręgu IV wyłonieni zostali księża: Edward Banaszekiewicz, Błażej Kawalec i Mieczysław Oset. Natomiast w okręgu V w składzie organu znaleźli się księża: Wacław Bogucki, Stefan Gibała i Wiktor Tomzik. Kapłanami

¹⁷ *Dni duszpasterskie kapłanów diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 56-57; *Dni duszpasterskie dla kapłanów*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983, s. 112-113; *Ósma sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975, s. 254; *Dziękczynna pielgrzymka kapłanów na Jasną Górę*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975, s. 259.

¹⁸ *Troska kapłańskiej rodziny diecezjalnej o los starszych kapłanów w diecezji (fragmenty referatu z sesji rady kapłańskiej z dnia 16 II 1977 r.)*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 236-237.

¹⁹ *Jesienna sesja Rady kapłańskiej (21 XI 1977 r.)*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 39-40.

²⁰ *Jak uczyć się po kapłańsku patrzeć na starość (wprowadzenie do dyskusji na sesji Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej. 18 X 1979 r. – większe fragmenty)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1979, s. 279-282.

²¹ *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (31 XI 1978 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1979, s. 11.

²² *Sesja Rady kapłańskiej w Częstochowie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974, s. 243-244; *Siódma sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 88-89.

²³ *Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (23 V 1981 r.)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 30-31.

²⁴ *IX Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976, s. 30-31.

²⁵ *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (13 XI 1981 r.)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 54-55.

²⁶ *IX Sesja informacyjna II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 119-120.

²⁷ Przykładem troski Rady kapłańskiej o sprawy duchowieństwa była debata nad losem kapłanów przebywających już na emeryturze; *XI Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977, s. 81-82.

mianowanymi przez ordynariusza diecezji częstochowskiej byli z kolei następujący księża: Czesław Drózd, Adam Skrzypiec, Paweł Kosiak (OSPPE), Stanisław Grzybek, Adam Laskowski, o. Leon Kucharski (OSPPE), Ludwik Warzybok i Janusz Struski. To zestawienie personalne w przeważającej części składało się z doświadczonych kapłanów pełniących funkcję proboszcza w parafiach diecezji częstochowskiej. Ich obecność świadczyła o tym, iż bp. Stefan Bareła oczekiwał wyraźnego wsparcia w sprawach dotyczących posługi diecezjalnego duchowieństwa w parafiach oraz w kwestiach związanych z życiem i pracą duszpasterską księży zaawansowanych wiekowo. Obecność doświadczonego duchowieństwa miała także być wsparciem dla kapłanów pierwszych roczników po święceniach w ich problemach życia kapłańskiego. Na uwagę zasługuje obecność księży pracujących w diecezjalnych instytucjach naukowo-dydaktycznych jako wychowawcy kapłanów. Tego typu głos doradczy był niezbędny w organie kolegialnym zajmującym się problematyką życia i posługi kapłańskiej. Zbyt mała wydawała się reprezentacja duchownych prowadzących badania naukowe w dyscyplinach teologicznych, co mogło wpłynąć na nie wystarczająco wyraźny głos doradczy w sprawach dotyczących formacji intelektualnej duchowieństwa diecezji częstochowskiej. W składzie RKdcz znaleźli się także przedstawiciele zgromadzeń zakonnych. Była to naturalna konsekwencja tego, iż na terytorium diecezji częstochowskiej ulokowanych było wiele siedzib męskich zakonów i zgromadzeń zakonnych, co obligowało ogół diecezjalnego duchowieństwa do współpracy duszpasterskiej z kapłanami wywodzącymi się ze środowiska życia konsekrowanego. Kapłani ci wnosili zupełnie inne spojrzenie na problemy życia kapłańskiego niż duchowieństwo diecezjalne i tym samym wzbogacali prace organu²⁸.

Skład osobowy drugiej kadencji RKdcz rozpoczął swoje prace 27 IV 1974 r. Zmiany personalne, które miały miejsce były konsekwencją wyborów przeprowadzonych w rejonach wyborczych oznaczonych liczbą nieparzystą tj.: częstochowskim, sosnowieckim i zawierciańskim. Z okręgu I w skład RKdcz weszli ówczynie następujący księża: Władysław Gołąb, Marian Łosoś, Józef Kania i Tadeusz Strzelczyk. Okręg II reprezentowany był przez księży: Jana Czajora, Stanisława Wróblewskiego oraz Jana Szczypiora. Z kolei z okręgu III w składzie znaleźli się ks. Zdzisław Skrzek, a także ks. Jan Nelec. Okręg IV reprezentowali księża: Edward Banaszkiewicz, Błażej Kawalec i Mieczysław Oset. Reprezentantami kolejnego okręgu byli księża: Stanisław Paras,

²⁸ Dekret zatwierdzający skład osobowy RKdcz I kadencji, „OKDCZ”, I 1972 r.

Henryk Radecki i Tadeusz Bijata. Z okręgu VI jedynym przedstawicielem został ks. Adolf Trepka. Kapłanami oddelegowanymi do zasiadania w Radzie kapłańskiej przez bp Stefana Barełę byli księża: Stanisław Grzybek, Adam Skrzypiec (OSPPE), Ludwik Warzybok, Tadeusz Ojrzyński, Paweł Kosiak, Rajmund Frydrych, Wendelin Ryś oraz Kazimierz Mielczarek. Podobnie jak w przypadku pierwszej kadencji skład nowo powołanej RKdcz opierał się w głównej mierze na proboszczach parafii diecezji częstochowskiej. Zauważalną różnicą była jednak zwiększona obecność duchownych zaangażowanych w proces formacji przygotowującej do kapłaństwa. Skład RKdcz drugiej kadencji został ponadto uzupełniony o księży zatrudnionych w kurii diecezjalnej, co mogło oznaczać, iż bp. Stefan Bareła zamierzał wzmocnić kompetencje RKdcz w zakresie spraw organizacyjno-administracyjnych. W dalszym ciągu nadto nie wystarczająca wydawała się liczba kapłanów zajmujących się badaniami naukowymi, natomiast utrzymana została liczebna reprezentacja duchowieństwa zakonnego²⁹.

W 1976 r. przeprowadzono natomiast wybory w rejonach oznaczonych liczbą parzystą. Były to rejon: radomszczański, wieluński oraz tzw. osobowy. Była to ostatnia kadencja tego gremium za życia bp Stefana Bareły. Kapłanami wyłonionymi w okręgu I – częstochowskim byli wówczas księża: Władysław Gołąb, Marian Łosoś, Józef Kania, a także Tadeusz Strzelczyk. Z okręgu II skupiającego duchowieństwo regionu radomszczańskiego w składzie gremium znaleźli się księża: Brunon Magott, Edward Łyczbiński i Czesław Olczak. Z kolei region Zagłębia Dąbrowskiego skupiony w okręgu III reprezentowany był przez ks. Zdzisława Skrzeka oraz Jana Neleca. Natomiast członkami Rady Kapłańskiej diecezji częstochowskiej w okręgu IV zostali księża: Józef Nowaczyński, Henryk Antkiewicz oraz Wiktor Tomzik. Członkami rady z okręgu V zostali księża: Stanisław Paras, Henryk Radecki, a także Tadeusz Bijata. Przedstawicielem duchowieństwa w okręgu osobowym został ks. Mirosław Suchosz. W 1976 r. kapłanami nominowanymi przez biskupa częstochowskiego byli ponadto księża: Edward Banaszkiwicz, Stanisław Grzybek, Miłosław Kołodziejczyk, Ludwik Warzybok, Tadeusz Ojrzyński, Paweł Kosiak, Rajmund Frydrych i Fidelis Łabędowicz. Zmiany w składzie RKdcz cechowały się wzmocnieniem roli duchowieństwa zaangażowanego w badania naukowe oraz prowadzenie formacji przygotowującej do kapłaństwa. Miało to związek z dynamiczną implementacją wskazań *Vaticanum II* dotyczących pielęgnowania powołań kapłańskich oraz formacji intelektualnej

²⁹ Dekret zatwierdzający nowy skład osobowy RKdcz, „OKDCZ”, IV 1974 r.

duchowieństwa. Były to ostatnie wybory do tego gremium przeprowadzone za życia bp Stefana Bareły. Wszyscy duchowni zasiadający w tym organie kolegialnym odznaczali się określonymi kompetencjami służącymi wzbogacaniu życia duchowieństwa diecezji częstochowskiej na płaszczyznach: materialnej i duchowej. Kapłani ci posiadali liczne zasługi w kształtowaniu i pielęgnowaniu powołań kapłańskich. Dostrzegali oni złożoność problemów życia kapłańskiego zarówno na płaszczyźnie duszpasterskiej, jak i egzystencjalnej. Posiadali oni znaczny autorytet wśród duchowieństwa poszczególnych regionów diecezji częstochowskiej, z których pochodzili, co miało sprzyjać jedności diecezjalnego duchowieństwa, o które rada kapłańska miała zabiegać.

Okres jego pontyfikatu był czasem formowania się i powolnego przejmowania przez RKdcz roli głównego organu doradczego w częstochowskim Kościele partykularnym. Wymiar tego organu sprowadzał się zatem do kwestii typowo pragmatycznych z dość mało eksponowanymi cechami honorowymi. Jak pokazywały zestawienia personalne poszczególnych kadencji RKdcz, była ona tworzona przez duchowieństwo cechujące się dużym doświadczeniem duszpasterskim i organizacyjnym uzyskanym w trakcie wieloletniej posługi w Kościele częstochowskim. Członkami gremium byli duchowni zasiadający w innych organach diecezjalnych, pracujący w instytucjach naukowo-wychowawczych, budowniczy kościołów oraz duszpasterze stanowi³⁰.

2. Kapituła Bazyliki katedralnej

Przepisy prawa powszechnego z 1917 r. regulowały zasady uczestniczenia we władzy biskupiej innych kapłanów, którzy pełnili względem biskupa rolę doradczą zasiadając w organach doradczych, których funkcjonowanie, było unormowane w prawie kościelnym. Do momentu posoborowych zmian w Kościele powszechnym podstawowym, doradczym organem kolegialnym były Kapituły katedralne³¹. Zgodnie

³⁰ Dekret zatwierdzający nowy skład osobowy RKdcz, „OKDCZ”, XI 1976 r.

³¹ Kapituły katedralne swoimi początkami sięgają instytucji prezbiterium, które w czasach dawniejszych uczestniczyło w procesie kierowania kościołami partykularnymi i tym samym wspomagało ich biskupów w dziele zarządzania nimi. Następnie w X w. wykształciło się grono kapłanów – kanoników żyjących bez specjalnych ślubów, jak i również bez charakterystycznego dla zakonów wspólnego życia. Nazywano ich *canonici saeculares* i to spośród nich tworzono później pierwsze kapituły katedralne. W XII w. kanonicy uczestniczyli w wyborze biskupa, administrowaniu diecezją oraz w rozdziale beneficjów kościelnych. W XVI w. Sobór Trydencki w sposób znaczący ograniczył rolę kapituł katedralnych podporządkowując je biskupom diecezjalnym. Sobór ten nadał także biskupom przywilej wizytowania kapituł katedralnych i wprowadzania własnych koncepcji do kształtu funkcjonowania kapituł. Ponadto biskup diecezjalny otrzymał od ojców soborowych prawo karania kapłanów należących do kapituły katedralnej danej diecezji. W XIX w. w kościołach partykularnych rozpowszechnił się urząd konsultora, przez co spadło znaczenie kapituł katedralnych dla procesu decyzyjnego w diecezjach rzymskokatolickich; J. Wroceński, *Rola i zadania prezbiterium w życiu kościoła partykularnego*, Warszawa 1998, s. 68-69, 70-72.

z KPK z 1917 r. Kapituła katedralna stanowiła senat i radę biskupa. Członkowie kapituły wspierali pasterza danego kościoła partykularnego w zarządzie nad nim. W wypadku opróżnienia stolicy biskupiej sprawowali tymczasowy zarząd na diecezją. Istotnym zadaniem kapituły była także troska o zachowanie należytej powagi kultu w kościele katedralnym, który był jednocześnie siedzibą kapituły³².

W częstochowskim Kościele partykularnym do czasu objęcia kanonicznego zarządu nad diecezją przez bp Zdzisława Golińskiego funkcję organu doradczego ordynariusza diecezji częstochowskiej spełniało kolegium konsultorów³³. Drugi biskup częstochowski obrał za jeden z celów swojego pontyfikatu ustanowienie dla Kościoła częstochowskiego działającej zgodnie z prawem kanonicznym Kapituły katedralnej³⁴. Cele jej powołania odpowiadały potrzebom częstochowskiego Kościoła partykularnego i sprowadzały się do zwiększenia splendoru Kultu Bożego w diecezji częstochowskiej, chęci posiadania przez ordynariusza kapłańskiego organu doradczego, który służyłby mu pomocą w dziele zarządzania diecezją oraz do możliwości uhonorowania zasłużonych dla Kościoła częstochowskiego kapłanów nominacją do zasiadania w tego typu gremium. Została ona powołana 5 VIII 1951 r. bullą papieża Piusa XII *Peropportune sane*. Forma jej organizacji sprowadzała się głównie do kształtu tego gremium, które zgodnie z zapisami bulli miało tworzyć 4 prałatów i 8 kanoników³⁵.

Zasadniczą kwestią były jednak prerogatywy tego diecezjalnego organu doradczego. Zgodnie z przepisami prawa kanonicznego ordynariusz diecezji częstochowskiej był zobowiązany zasięgnąć opinii duchowieństwa kapitulnego w sprawach ustanawiania i usuwania egzaminatorów prosynodalnych i proboszczów konsultorów, określania prebend w KBK, ustalania terminów działania kanonika teologa, rezerwowania grzechów poza synodem, określania taksy diecezjalnej, organizowania nadzwyczajnych procesji, dokonywania czynności wobec seminarium duchownego, zmian w beneficjach, mianowania diecezjalnej rady administracyjnej, karnych zniesień i przeniesień siedzib parafii, nadawania beneficjów w kapitule, a także zmian parafii

³² *KPK 1917 r.*, kan. 392, 423, 427

³³ Kolegium konsultorów diecezji częstochowskiej – Jego działalność była wynikiem nakazu wypływającego z kodeksu prawa kanonicznego, który wskazywał na potrzebę funkcjonowania kolegiów konsultorów w Kościołach partykularnych, w których nie istniała kapituła katedralna. Bp Teodor Kubina powołał kolegium konsultorów dla diecezji częstochowskiej w dniu 22 III 1926 r; *Curia episcopalis et iudicium episcopale*, WD, R. 1, Częstochowa 1926, s. 14.

³⁴ Prace nad powołaniem KBK rozpoczęto od powołania komisji, której zadaniem było opracowanie tekstu prośby do Ojca Świętego w sprawie ustanowienia tego organu doradczego w diecezji częstochowskiej. W skład tej komisji weszli: bp Stanisław Czajka, ks. Alojzy Jatowtt, oraz ks. Stanisław Zimorowicz; *Pismo Petitio pro erectione Capituli* [w:] *Statuta Capituli Cathedralis Częstochoviensis*, s. 4-5.

³⁵ W gronie kanoników jeden miał pełnić obowiązki penitencjarza, a drugi głównego teologa.

usuwalnych na nieusuwalne³⁶. Prawo kościelne w konkretnych przypadkach nakładało również na biskupa obowiązek uzyskania zgody KBK. Były to sprawy dotyczące erygowania bractw i pobożnych stowarzyszeń, które miały funkcjonować na terenie bazyliki katedralnej, a także alienacji majątku kościelnego³⁷. Organ ten pełnił również ważną funkcję w wypadku wystąpienia w diecezji *seda impedita*³⁸ lub *seda vacante*³⁹. Wtedy to jej członkowie przejmowali władzę w Kościele partykularnym do momentu powołania przez Ojca Świętego nowego ordynariusza. Podstawowym obowiązkiem KBK było powiadomienie Stolicy Apostolskiej o fakcie śmierci ordynariusza⁴⁰. Władza rządu, która przechodziła na KBK była zbliżona z władzą biskupią, gdyż miała charakter zwyczajny, lecz jednak tylko zastępczy. Dotyczyła spraw duchowych i materialnych (doczesnych)⁴¹.

KBK od początku swojego bytowania w diecezji częstochowskiej opierała się na przepisach prawnych narzuconych tego typu organom przez prawodawstwo Kościoła powszechnego oraz prawo partykularne Kościoła częstochowskiego⁴². Należy jednak zaznaczyć, iż bp Zdzisław Goliński wyrażał nadzieję, że utworzenie KBK spowoduje nie tylko ułatwienie pracy pasterskiej kolejnych biskupów częstochowskich, ale także wpłynie na duchowy rozwój diecezjalnego duchowieństwa⁴³. Według koncepcji bp

³⁶ *KPK 1917 r.*, kan. 388,394 § 1 i 3, 400 § 1, 895, 1234 § 1, 1292, 1359 § 2, 1428 § 2, 1520 § 1, 2292, 403, 454 § 3.

³⁷ *KPK 1917 r.*, kan. 712 § 2, 1532 § 3.

³⁸ *Seda impedita* – Powstała na skutek niemożności z określonych powodów sprawowania władzy przez ordynariusza w danej diecezji. W takim wypadku zarząd nad Kościołem partykularnym obejmował wikariusz generalny lub duchowny delegowany przez biskupa. W przypadku braku wymienionych wcześniej kapłanów i gdy Stolica Apostolska nie postanowiła inaczej tymczasowy zarząd w diecezji obejmowała Kapituła katedralna, która powoływała spośród swojego grona wikariusza kapitulnego; *KPK 1917 r.*, kan. 429 § 3.

³⁹ *Seda vacante* – Powstaje wówczas, gdy władza biskupa w diecezji zostanie zniesiona w sposób całkowity. Następowo to na skutek śmierci biskupa, zrzeczenia się przez niego ordynariatu, przeniesienia do innej diecezji i pozbawienia urzędu; *KPK 1917 r.*, kan. 430.

⁴⁰ W pozostałych przypadkach *vacatu* na stolicy biskupiej na Kapitulę katedralną nie ciążył obowiązek powiadomienia o tym fakcie Stolicy Apostolskiej, gdyż przypadki te wynikały z decyzji podejmowanych przez Ojca Świętego; *KPK 1917 r.*, kan. 431 § 1.

⁴¹ J. Borucki, *Kapituła katedralna i Rada kapłańska – stary i nowy senat biskupa diecezjalnego. Podstawy historyczno-prawne*, SWł, t.9, Włocławek 2006, s. 247.

⁴² Ten stan prawny został również potwierdzony w uchwałach I Synodu diecezji częstochowskiej. Statuty nr 64 i 65 regulowały pozycję prawną KBK. W przepisach tych określono siedzibę Kapituły (kościół katedralny), rolę w funkcjonowaniu częstochowskiego Kościoła partykularnego wedle której Kapituła była radą i senatem ordynariusza oraz skład tego organu (4 prałatów i 8 kanoników). W tym samym zespole przepisów Synod zaaprobował także statut Kapituły katedralnej w Częstochowie; *Statuty nr 64 i 65* [w:] Pierwszy Synod diecezji częstochowskiej..., s. 53.

⁴³ Bp Zdzisław Goliński podnosił w swych wystąpieniach problem braku WSD mieszczącego się w granicach diecezji częstochowskiej i związanymi z tym utrudnieniami w jednoczeniu się alumnów z Kościołem częstochowskim i kościołem katedralnym; W. Właźlak, *Dzieje diecezji częstochowskiej...*, s. 182.

Zdzisława Golińskiego prace KBK miały wytworzyć trwały wzorzec posługi kapłańskiej w częstochowskim Kościele partykularnym⁴⁴.

Urzeczywistnieniem prawnego i duchowego wymiaru KBK były statuty regulujące działalność tego organu kolegialnego⁴⁵. Obowiązywały one w całym okresie funkcjonowania KBK podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły i nie były modyfikowane przez trzeciego biskupa częstochowskiego. Zostały one zatwierdzone przez bp Zdzisława Golińskiego 18 IX 1952 r⁴⁶. Całość tych przepisów została zawarta w 112 statutach zgrupowanych w 14 rozdziałach. Ponadto zostały one opatrzone dwoma dodatkowymi rozdziałami zawierającymi protokół sesji kapitulnej i dekret II ordynariusza diecezji częstochowskiej zatwierdzający wymienione wyżej statuty. Statut 1 określał cel powołania KBK, którym były sprawy sprawowania kultu religijnego, a w szczególności uświetnianie nabożeństw. Jednak przede wszystkim statut ten jasno wskazywał na fakt, iż KBK była senatem i głównym organem doradczym dla ordynariusza diecezji częstochowskiej. Statut 3 opisywał wygląd i cechy charakterystyczne pieczęci. Przedstawiała ona monogram Matki Bożej Królowej Polski, co stanowiło nawiązanie do maryjnego fundamentu Kościoła częstochowskiego oraz do kościoła katedralnego, który nosił wezwanie św. Rodziny. Pieczęć została również opatrzona napisem: „Kapituła katedralna częstochowska”. Zadania i przymioty kanoników teologa i penitencjarza normowały statut 10 i 11. Wedle ich zapisów kapłani obdarzeni tymi godnościami musieli posiadać stopień doktora świętej teologii bądź też stopień doktora prawa kanonicznego i oprócz tego powinni prezentować wysoki poziom umiejętności duszpasterskich oraz mieć bogate doświadczenie w praktyce kapłańskiej. Zasady instalacji prałatów i kanoników do KBK omawiały statuty 14,15 i 16. Zawarty w nich przepis nakazywał przeprowadzenie instalacji w ciągu 6 miesięcy od momentu powołania kapłana w skład organu. W wypadku przekroczenia tego czasu nominacja traciła swoją ważność. Statut 29 nakazywał prałatowi prepozytowi asystowanie biskupowi częstochowskiemu przy jego wejściu do katedry. Zgodnie ze statutem 44 proboszcz parafii katedralnej nosił tytuł wikariusza aktualnego. Statut 64 traktował o pozycji w kanoników honorowych. Z kolei w statucie 72 określono, iż prawo do zwoływania sesji

⁴⁴ *Pars secunda Statuta Capituli Cathedralis Częstochoviensis* [w:] *Statuta Capituli Cathedralis Częstochoviensis*, Kapituła Bazyliki katedralnej, AKMCz, brak sygn.

⁴⁵ KPK z 1917 r. nakładał na biskupa diecezjalnego obowiązek ustanowienia dla Kapituły osobnego zbioru przepisów regulujący jej działalność; B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1768-1985*, Kraków 1985, s. 393.

⁴⁶ *Erekcja katedralnej częstochowskiej i instalacja pierwszych jej członków*, CZWD, R. 24-31, Częstochowa 1957, s. 142.

przysługiwało jej prepozytowi lub ewentualnie w jego zastępstwie najstarszemu z kanoników⁴⁷. Procedura wyboru wikariusza kapitulnego była uregulowana przepisami zawartymi w statucie 93⁴⁸.

Rola organu w częstochowskim Kościele partykularnym po śmierci bp Zdzisława Golińskiego uległa znaczącym zmianom. Wpływ na to miało przede wszystkim nowe, wspólne dla całego Kościoła powszechnego prawo ustanowione w czasie prac Soboru Watykańskiego II wyraźnie realizowane w diecezji częstochowskiej w trakcie pontyfikatu bp Stefana Bareły. W dekrete o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* podtrzymano sens istnienia kapituł katedralnych jako senatu i organu doradczego ordynariusza diecezji. Dekret ten wymieniał jednak jako organy doradcze oprócz kapituł katedralnych także kapituły kolegiackie, kolegia konsultorów oraz inne rady służące pomocom biskupowi w zarządzie nad kościołem partykularnym⁴⁹. Natomiast samą kapitułę katedralną polecał zreformować wedle potrzeb niesionych przez współczesność⁵⁰.

Zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu i roli w kościele partykularnym kapituł katedralnych nastąpiły dopiero na początku lat 70. XX w⁵¹. Wtedy to rolę senatu i rady biskupa diecezjalnego stopniowo przejmowały zupełnie nowe organy, jakimi były rady kapłańskie, rady duszpasterskie oraz wszystkie inne powstałe na fali przemian

⁴⁷ *Statuty 1-93* [w:] *Stauta Capituli Cathedralis Częstochoviensis*, Kapituła Bazyliki katedralnej, AKMCz, brak sygn.

⁴⁸ W dniu 6 VIII 1966 r. Ojciec Święty Paweł VI wydał normy wykonawcze do dekretu Soboru Watykańskiego II, w których nakazał, aby na urząd wikariusza kapitulnego wybierany był biskup pomocniczy lub któryś z biskupów pomocniczych w przypadku, gdy w danej diecezji jest więcej kapłanów obdarzonych tą godnością. Biskup pomocniczy obrany wikariuszem kapitulnym nie tracił wówczas władzy, którą posiadał wcześniej (najczęściej były to uprawnienia wynikające z piastowanego przez biskupów pomocniczych urzędu wikariusza generalnego); J. Wroczeński, *Rola i zadania...*, s. 84.

⁴⁹ Przepisy przejściowe w tej kwestii wprowadzało wydane przez Ojca Świętego Pawła VI *Motu proprio Ecclesiae sancte* z dnia 6 VIII 1966 r., w którym papież zalecił, aby do momentu opracowania nowych przepisów o działalności kapituł katedralnych te mają funkcjonować wedle dotychczas obowiązujących schematów; E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t.1, z.1, nr. 77, s. 57.

⁵⁰ J. Borucki, dz. cyt., s. 248.

⁵¹ W dniu 11 IV 1970 r. wystosowano pismo okólne Kongregacji ds. Duchowieństwa dotyczący tworzenia w diecezjach Rad kapłańskich. Dokument ten potwierdzał również dotychczasowy model funkcjonowania Kapituł katedralnych wraz z zachowaniem przez nie wszystkich zadań i kompetencji. Jednak warto nadmienić, iż okólnik zawierał też prośbę o opinie w sprawie reform doradczych organów kolegialnych skierowaną do biskupów diecezjalnych; E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t.3, z.1, nr 4587-4589, s. 44-45.

soborowych kolegia⁵². Natomiast kapituły katedralne zaczęły tracić na znaczeniu stając się ostatecznie organem *stricte* symbolicznym i honorowym⁵³.

W diecezji częstochowskiej recepcja nowego, posoborowego prawodawstwa kościelnego dotyczącego funkcjonowania kapituł przypadła na okres sprawowania posługi pasterskiej przez bp Stefana Barełę. Organ był zatem kolegium, które pełniło funkcję doradczą wobec biskupa diecezjalnego⁵⁴. Główny obszar działalności KBK został skoncentrowany wokół spraw liturgicznych, kwestii wychowania kolejnych pokoleń duchowieństwa diecezjalnego oraz szeroko rozumianych spraw organizacyjnych Kościoła częstochowskiego. Bardziej szczegółowymi zadaniami KBK była troska o kościół katedralny, zabytki sztuki sakralnej, a także pomoc w sprawowaniu sakramentów oraz wizytowaniu parafii niesiona ordynariuszowi diecezji częstochowskiej⁵⁵.

Obszary działalności KBK w diecezji częstochowskiej w latach pontyfikatu bp Stefana Bareły czyniły zadość ówczesnym problemom wspólnoty Kościoła częstochowskiego oraz przepisom prawa kanonicznego. Należy też podkreślić fakt odwoływania się duchowieństwa kapitulnego do teologicznych tradycji kultu maryjnego poprzez podkreślenie więzi diecezji częstochowskiej z Sanktuarium Jasnogórskim⁵⁶. Otaczano także szczególną troską kwestie bytowe katedry znajdującej się ówczesnie w fazie ciągłej rozbudowy⁵⁷. Podczas posiedzeń omawiano więc sprawy takie jak, chociażby opóźnienia w wykańczaniu wnętrza katedry⁵⁸. Innym, istotnym aspektem prac było omawianie kwestii związanych z erygowaniem nowych placówek duszpasterskich oraz zmianami w strukturze administracyjnej diecezji częstochowskiej, w szczególności

⁵² W dniu 22 II 1973 r. Kongregacja ds. Biskupów wydała instrukcję o pasterskiej posłudze biskupów *Ecclesiae imago*. Jej tekst traktował również o kwestii funkcjonowania Kapituł katedralnych zaliczając zasiadających w nich kapłanów do najbliższych współpracowników biskupa w sprawowaniu władzy pasterskiej nad diecezją. Zgodnie z tą instrukcją biskup musiał zasięgać opinii członków kapituły w przypadkach określonych przez prawo kanoniczne w szczególności w sprawach ekonomicznych oraz w kwestiach sprawowania liturgii w kościele katedralnym; E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t.6, z.1, nr 10969-10971, s. 294.

⁵³ J. Borucki, dz. cyt, s. 249.

⁵⁴ W dniu 22 VI 1962 r. Ojciec Święty Jan XXIII podniósł katedrę częstochowską do godności bazyliki mniejszej. Stąd też zmianie uległa nazwa Kapituły katedralnej, która odtąd funkcjonowała jako Kapituła bazyliki katedralnej w Częstochowie; J. Związek, *Kapituła bazyliki katedralnej...*, s. 79.

⁵⁵ *Miejsce i zadania Kapituły katedralnej w Kościele posoborowym*, AKBacz, brak sygn.

⁵⁶ *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół pierwszego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w celu instalacji tejże kapituły (10 XI 1951 r.)*, AKBacz, brak sygn.

⁵⁷ *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 22 III 1954 r.*, AKBacz, brak sygn.

⁵⁸ Na początku 1953 roku członkowie KBK wyrażali zaniepokojenie opóźnieniem w montażu stall w kościele katedralnym. Miały być to miejsca, w których uczestniczyli by w uroczystościach religijnych organizowanych w katedrze; *Protokoły zebrań 1951-1975. Posiedzenie Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 11 I 1953 r.*, AKBacz, brak sygn.

tworzeniu nowych dekanatów⁵⁹. Szczególną troską objęto kwestie majątkowe, przede wszystkim problem alienacji gruntów należących do parafii i innych diecezjalnych instytucji⁶⁰.

Członkowie KBK wysłuchiwali także sprawozdań ordynariusza diecezji częstochowskiej z jego poczynąń pasterskich dotyczących spraw fundamentalnych z punktu widzenia efektywnego funkcjonowania częstochowskiego Kościoła partykularnego. Częstym tematem były wizyty *Ad Limina* oraz komunikaty podsumowujące relacje biskupa częstochowskiego z władzą państwową⁶¹. Był to symbol udziału diecezjalnego duchowieństwa we władzy biskupa nad powierzoną mu wspólnotą wiernych. Innym sposobem tego udziału był zarząd nad diecezją częstochowską po śmierci drugiego pasterza Kościoła częstochowskiego bp Zdzisława Golińskiego. 8 VII 1963 r. wyłoniono podczas posiedzenia KBK wikariusza kapitulnego, którego zadaniem było sprawowanie władzy nad diecezją częstochowską do momentu objęcia władzy w niej przez nowego pasterza. W 1963 r. wikariuszem kapitulnym został bp Stanisław Czajka, który pełnił tę funkcję do chwili objęcia diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę⁶².

Reasumując działalność KBK w pierwszym okresie jej funkcjonowania spełniała cele, dla których ten organ kolegialny został ustanowiony. Istotną rolę organu znakomicie przedstawia obraz pierwszych dni bp Stefana Bareły jako trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej. 5 XI 1963 r. wystosowała ona pismo do Stolicy Apostolskiej z prośbą o obsadzenie wakującej stolicy biskupiej w Częstochowie. Trzy miesiące po tej dacie, w dniu 5 II 1964 r. duchowieństwo uhonorowało zatem nowego biskupa częstochowskiego podczas specjalnego posiedzenia. Wówczas również bp Stefan Bareła dokonał okazania duchowieństwu kapitulnemu pisma Prymasa Polski kard. Stefana

⁵⁹ *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 30 X 1955 r.*, AKBacz, brak sygn; Opiniowano m.in. kwestie powołania parafii św. Józefa w Wieluniu, parafii w Trębaczewie, wydzielenia nowych parafii z placówki w Działoszynie oraz problematykę erygowania parafii w Ciężkowicach, Widzowie, Płoszowie, a także o planach wydzielenia z parafii katedralnej św. Rodziny dwóch, nowych, częstochowskich parafii – przy ul. Słowackiego i ul. Kopernika, jak i również zupełnie nowej parafii ulokowanej w dzielnicy Zawodzie wydzielonej z parafii św. Zygmunta w Częstochowie. *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 10 III 1957 r.*, AKBacz, brak sygn.

⁶⁰ *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 26 VIII 1956 r.*, AKBacz, brak sygn.

⁶¹ *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 3 IV 1960 r.*, AKBacz, brak sygn.

⁶² *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 8 VII 1963 r. w celu dokonania wyboru wikariusza kapitulnego po śmierci biskupa dra Zdzisława Golińskiego – ordynariusza diecezji częstochowskiej*, AKBacz, brak sygn.

Wyszyńskiego, które zawierało jego nominację na ordynariusza diecezji częstochowskiej⁶³.

W początkowych latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły prace KBK oscylowały wokół tych samych spraw, co w latach poprzednich⁶⁴. Były to sprawy ekonomiczno – gospodarcze⁶⁵, personalne⁶⁶, liturgiczne⁶⁷, problemy parafii i kościoła katedralnego⁶⁸ oraz kwestie administracyjno-terytorialne Kościoła częstochowskiego⁶⁹. Jeszcze w 1972 r. bp Stefan Bareła brał pod uwagę głos doradczy duchowieństwa kapitulnego w zakresie nominacji wskazanych przez niego kapłanów do innych organów kolegialnych⁷⁰. Analiza protokołów posiedzeń KBK z kolejnych lat pokazuje spadek znaczenia tego organu w Kościele częstochowskim, gdyż obradowała ona w sprawach związanych z funkcjonowaniem parafii katedralnej św. Rodziny⁷¹ oraz problematyką jubileuszy kapłańskich i rocznic historycznych⁷². Sytuacja ta miała związek z powstaniem innych doradczych organów kolegialnych w strukturach diecezji częstochowskiej. Tym samym sprawy będące dotychczas przedmiotem obrad KBK znalazły się w gestii innych gremiów⁷³.

⁶³Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 5 II 1964 r. z racjo objęcia w kanoniczne posiadanie diecezji częstochowskiej przez J. E. ks. bp Stefana Barełę, AKBacz, brak sygn.

⁶⁴ Sprawozdanie duszpastersko-administracyjne za rok 1967, AKBacz, brak sygn.

⁶⁵Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 9 I 1965 r., AKBacz, brak sygn.

⁶⁶ Na początku 1966 r. bp Tadeusz Szwagrzyk został mianowany przez Ojca Świętego Pawła VI Prepozytem Kapituły Bazyliki katedralnej w Częstochowie; Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół ze zwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 8 I 1966 r., AKBacz, brak sygn.

⁶⁷Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół ze zwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 7 I 1967 r., AKBacz, brak sygn.

⁶⁸Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół ze zwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 4 I 1968 r., AKBacz, brak sygn; *Skrócone sprawozdanie z życia i prac parafii św. Rodziny w Częstochowie na rok 1973*, AKBacz, brak sygn.

⁶⁹ Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół ze zwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 9 I 1969 r., AKBacz, brak sygn.

⁷⁰ Kapituła Bazyliki katedralnej w Częstochowie. Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z nadzwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 3 V 1972 r., AKMCz, brak sygn.

⁷¹ W 1974 r. głównym tematem obrad KBK było sprawozdanie z kapitalnego remontu kościoła katedralnego, które przedstawił wówczas proboszcz parafii ks. Józef Chwistecki; *Kapituła Bazyliki katedralnej w Częstochowie. Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół ze zwyczajnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 29 XII 1974 r.*, AKMCz, brak sygn.

⁷² W 1975 r. członkowie KBK obradowali nad formą obchodów jubileuszu 25-lecia erygowania funkcjonowania tego organu, KBK. *Protokoły zebrań 1951-1975. Protokół z plenarnego zebrania Kapituły katedralnej częstochowskiej w dniu 28 III 1975 r.*, AKMCz, brak sygn.

⁷³ KBK. *Doroczne zebranie Kapituły gremialnej częstochowskiej (10 XI 1986 r.)*, AKMCz, brak sygn.

3. Kapituła kolegiacka w Wieluniu

Pamięć o dziedzictwie historycznym Ziemi Wieluńskiej i jej znaczeniu dla wspólnoty Kościoła częstochowskiego⁷⁴ skłoniły bp Stefana Barełę do podjęcia starań zmierzających ku restauracji Kapituły kolegiackiej w Wieluniu⁷⁵. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej dostrzegając w kapitule instytucję, która stanie się głównym inspiratorem życia duchowego i liturgicznego dla wiernych zamieszkujących Ziemię Wieluńską⁷⁶.

Spełnieniem starań bp Stefana Bareły była decyzja Ojca Świętego przyzwalająca na erygowanie Kapituły. Została ona zawarta w bulli *Rationabile obsequium* z dnia 20 X 1965 r. Godność świątyni kolegiackiej otrzymał kościół parafialny parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Wieluniu noszący wezwanie Bożego Ciała. W kościele tym znajdował się otoczony dużym kultem przez lokalną ludność obraz Matki Bożej Pocieszenia⁷⁷. Bulla określała skład i czynności, które mieli wykonywać kapłani będący członkami Kapituły. Miała ona składać się z trzech stopni godności kapitulnych, a więc prepozyta, dziekana i kustosa. Prace kapłanów zajmujących te stanowiska miało wspierać sześciu kanoników. Modły chórowe miały odbywać się w święto Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, święto patronalne św. Wojciecha oraz w inne, wskazane w statucie dni. Bulla określała też strój, który podczas obrzędów religijnych mieli nosić księża wchodzący w skład kapituły. Były to: rokieta, czarny mantolet, a także odznaka kapitulna oraz pierścień. Nadawanie godności kapitulnych zostało zarezerwowane tylko dla Stolicy Apostolskiej⁷⁸.

⁷⁴ *Pięćdziesięciolecie diecezji częstochowskiej w Wieluniu*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975, s. 255-256.

⁷⁵ Początki KKwW sięgają XII w kiedy to na Ziemi Wieluńskiej działała Kapituła rudzka mieszcząca się dokładnie w miejscowości Ruda k. Wielunia. Tam też znajdowała się kolegiata będąca siedzibą Kapituły. 24 X 1419 r. arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Trąba podjął decyzję o przeniesieniu Kapituły do kościoła parafialnego św. Michała w Wieluniu nadając jednocześnie tej świątyni tytuł Nawiedzenia Matki Bożej. W tym miejscu Kapituła kolegiacka przetrwała aż do 17 IV 1819 r. Wtedy to abp warszawski Franciszek Malczewski stosownym dekretem zakończył działalność Kapituły kolegiaty wieluńskiej. Wówczas, na mocy tej samej decyzji metropolity warszawskiego swoją działalność zakończyło kilka innych kapituł kolegiackich funkcjonujących na Ziemiach Polskich; W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy XII wieku*, Poznań 1962, s. 187, S. Zabraniak, *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.): pralaci*, RW, nr 12, Wieluń 2012, s. 8., Tenże, *Bractwa w Wieluniu w okresie przedrozbiorowym*, ABMK, t. 76, Lublin 2001, s. 421-438, Tenże, *Przemiany społeczno-demograficzne w archidiaconacie wieluńskim w latach 1660-1763*, RW, t. 10, Wieluń 2010, s. 51-54., J. Związek, *Parafia kolegiacka w Wieluniu w świetle wizytacji arcybiskupa Jana Łaskiego*, RW, nr 1, Wieluń 2001, s. 45-46., W. Jordan, *Panien Bernardynek sprawy artystyczne. O wystroju dawnego kościoła ss. Bernardynek w Wieluniu*, RW, t. 9, Wieluń 2009, s. 29-31.

⁷⁶ J. Walicki, *Wznowienie prastarej Kapituły Kolegiackiej Wieluńskiej*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966, s. 62-63.

⁷⁷ W. Patykiewicz, E. Banaszekiewicz, *Obraz Matki Bożej Pocieszenia w Kolegiacie Wieluńskiej*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971, s. 107-113.

⁷⁸ *Rationabile obsequium*, AAS 58 (1966), s. 548.

5 II 1966 r. miała miejsce uroczystość wznowienia działalności Kapituły. Bp Stefan Bareła podczas swojego przemówienia wygłoszonego z tej okazji wskazał na główne obszary prac kapituły, którymi miały być opieka nad katechizacją dzieci i młodzieży oraz troska o powołania kapłańskie i zakonne na Ziemi Wieluńskiej⁷⁹. Dzień później ordynariusz diecezji częstochowskiej w asyście bp Franciszka Musiela dokonał uroczystego wznowienia Kapituły oraz instalacji zasiadających w niej prałatów i kanoników⁸⁰.

8 XII 1966 r. bp Stefan Bareła zatwierdził statut Kapituły. Były one zbiorem przepisów regulujących jej działalność⁸¹. Składały się z 15 tytułów, z których każdy normował osobne kwestie związane z funkcjonowaniem tego organu kolegiального. Statut określał: pozycję prawną, cele funkcjonowania, strukturę wewnętrzną, zasady nadawania godności kapitulnych, prawa i obowiązki członków oraz wszystkie kwestie związane ze sprawowaniem kultu w kościele kolegiackim, a także sprawy egzystencjalne duchowieństwa kapitulnego⁸².

Zakres spraw, którymi faktycznie zajmowało się duchowieństwo kapitulne koncentrował się jedynie wokół kwestii nadawania godności kapitulnych (tytułów kanonika honorowego i kanonika gremialnego) oraz organizacji uroczystości religijno-jubileuszowych. Kapłani obradujący podczas sesji kapitulnych wyrażali swoje opinie o propozycjach nominacji wybranych duchownych do zasiadania w organie. Opinie te, po przedstawieniu sylwetki kandydata, były najczęściej wyrażane jednogłośnie, a dotyczyły godności kanoników gremialnych oraz honorowych⁸³. Drugim,

⁷⁹ *Orędzie J.E. Biskupa ordynariusza z okazji erygowania Kapituły kolegiackiej w Wieluniu*, CZWD, R.40, Częstochowa 1966, s. 61-62.

⁸⁰ E. Banaszkiwicz, *Kapituła kolegiacka w Wieluniu*, CzST, nr 2, Częstochowa 1974, s. 83-86.

⁸¹ *KKwW, Dekret zatwierdzający statuty KKwW*, AKMCz, brak sygn.

⁸² *KKwW. Statuty KKwW*, AKMCz, brak sygn.

⁸³ *KKwW. Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z prośbą o wyrażenie opinii na temat kandydatury ks. Jerzego Kowalskiego na kanonika honorowego KKwW*, AKMCz, brak sygn; *KKwW. Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z prośbą o opinię kapituły na temat kandydatur księży: Franciszka Rąpały, Aleksandra Konopki, Piotra Marchewki oraz Stanisława Kądziółki na kanoników honorowych KKwW*, AKMCz, brak sygn; *KKwW. Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza w sprawie zaopiniowania kandydatur księży: Mariana Kubisia i Bolesława Chwalby na kanoników honorowych KKwW*, AKMCz, brak sygn; *KKwW. Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z dnia 22 VII 1971 r. w sprawie wyrażenia opinii o kandydaturze księży Fidelisa Łabędowicza i Wacława Boguckiego do godności kanoników honorowych KKwW oraz w sprawie kandydatury ks. Stanisława Okamfera na kanonika gremialnego tejże kapituły*, AKMCz, brak sygn; *KKwW. Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z dnia 9 V 1973 r. w sprawie wyrażenia opinii o kandydaturze księży: Stanisława Zgody, Stanisława Buchalskiego, Jerzego Wolnego, Feliksa Greli i Wacława Wicińskiego do godności kanoników honorowych KKwW*, AKMCz, brak sygn; *KKwW. Opinia KKwW z dnia 25 IV 1972 r. dotycząca propozycji nadania godności kapitulnych księżom: Jerzemu Wolnemu, Stanisławowi Milewskiemu, Feliksowi Greli oraz Stanisławowi Zgodzie*,

najważniejszym aspektem działalności organu stały się inicjatywy dążące do podtrzymywania pamięci o dziejach kościoła katolickiego na Ziemi Wieluńskiej. W szczególności dbałością otaczano losy historii kultu wizerunku Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu oraz przeszłość samej kolegiaty⁸⁴. Warto nadmienić, że Kapituła była w tej dziedzinie przede wszystkim wsparciem dla biskupa częstochowskiego, który w swoim nauczaniu niezwykle często akcentował wątki historyczne⁸⁵. Głównym zadaniem działalności organu było uświetnienie nabożeństw religijnych sprawowanych na Ziemi Wieluńskiej. Cel ten realizował się przede wszystkim w pomocy niesionej przez duchowieństwo kapitulne organizacji dużych uroczystości religijnych takich jak sumy pontyfikalne, procesje oraz nabożeństwa okolicznościowe⁸⁶.

Na mocy bulli erygującej pierwszym prałatem prepozytem tegoż gremium został ks. Edward Banaszek⁸⁷. W pełnieniu tej funkcji wspierali go prałaci dziekani, którymi byli: znany historyk i archiwista ks. Walenty Patykiewicz⁸⁸ oraz ks. Stanisław Okamfer⁸⁹ znany z działalności w duszpasterstwie młodzieży⁹⁰. Ponadto ks. Władysława Sobonia obdarzono funkcją prałata kustosa. Godność kanoników gremialnych otrzymali z kolei następujący duchowni: ks. Władysław Gawron⁹¹, ks. Błażej Kawalec⁹², ks. Józef

AKMCz, brak sygn; KKwW. *Opinia KKwW z dnia 24 IV 1968 r. w sprawie nadania ks. Stanisławowi Okamferowi godności kanonika honorowego* KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁸⁴ KKwW. *Pismo KKwW do ks. Walentego Patykiewicza w sprawie opracowania zapisu dziejów kultu obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu oraz sporządzenia rysu historycznego działalności kościoła katolickiego na Ziemi Wieluńskiej*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁵ W dniu 23 VI 1968 r. ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła wystosował pismo do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszka, w którym prosi o przygotowanie informacji o historii świętego obrazu Matki Bożej Pocieszenia i parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Wieluniu ze szczególnym uwzględnieniem dziejów rozszerzania się kultu maryjnego na tym terenie. Prośba ta wynikała z przygotowań do uroczystości koronacji wieluńskiego, słynącego łaskami obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu. Dlatego też materiały o które zabiegał bp Stefan Bareła zawierały opis cudów i łask, które zostały dokonane za wstawiennictwem Matki Bożej Pocieszenia obecnej w wieluńskim obrazie; KKwW. *Pismo bp Stefana Bareły z dnia 23 VI 1968 r. do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszka w sprawie uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁶ Na terenie Ziemi Wieluńskiej organem odpowiedzialnym za organizację uroczystości jubileuszu 1000-lecia Chrztu Polski było duchowieństwo tworzące KKwW. Centralnym punktem tych wydarzeń była uroczysta suma pontyfikalna podczas której członkowie kapituły asystowali bp Stefanowi Barele; KKwW. *Uroczystość milenijna w Kolegiacie w Wieluniu*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁷ KKwW. *Skład KKwW. Prałat prepozyt (20 X 1965 r.)*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁸ KKwW. *Skład KKwW. Prałaci dziekani (20 X 1965 r.)*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁹ KKwW. *Skład KKwW. Prałaci kustosze (20 X 1965 r.)*, AKMCz, brak sygn.

⁹⁰ KKwW. *Nominacja ks. Stanisława Okamfera do godności Prałata dziekana* KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹¹ KKwW. *Nominacja ks. Władysława Gawrona do godności kanonika gremialnego* KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹² KKwW. *Nominacja ks. Błażeja Kawalca do godności kanonika gremialnego* KKwW, AKMCz, brak sygn.

Feruga⁹³, ks. Józef Nowaczyński⁹⁴, ks. Franciszek Pudelko⁹⁵, ks. Grzegorz Ślęzak⁹⁶ oraz ks. Władysław Maciąg⁹⁷. Godności kanonika honorowego Kapituły kolegiackiej w Wieluniu dostąpili księża: Stanisław Pytlawski⁹⁸, Jan Pietrzyk⁹⁹, Karol Kościów¹⁰⁰, ks. Edward Sowula¹⁰¹, Stanisław Okamfer¹⁰², Ludwik Sośnierz¹⁰³, Ignacy Rabsztyń¹⁰⁴, Stanisław Milewski¹⁰⁵, Stanisław Zgoda¹⁰⁶, Stanisław Buchalski¹⁰⁷, Jerzy Kowalski¹⁰⁸, a także ks. Feliks Grela¹⁰⁹. Organ ten po swojej restytucji dokonanej przez bp Stefana Barełę zajmował się głównie sprawami kultu religijnego opierając się przy tym na wielowiekowych tradycjach Ziemi Wieluńskiej związanych z czcią świętego wizerunku Matki Bożej Pocieszenia. Duchowieństwo zasiadające w Kapitułe przez okres pontyfikatu bp Stefana Bareły pełniło w ramach działań tego organu działalność *stricto* duszpasterską, polegającą na sprawowaniu liturgii, nabożeństw oraz kaznodziejstwie¹¹⁰.

4. Rada duszpasterska

Obrady *Vaticanum II* zmieniły na trwałe postrzeganie roli biskupa w Kościele częstochowskim poprzez podkreślenie jego duszpasterskiego wymiaru władzy. Pasterz diecezji częstochowskiej w posoborowej rzeczywistości eklezjalnej wyznaczał kierunki

⁹³ KKwW. Nominacja ks. Józefa Ferugi do godności kanonika gremialnego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁴ KKwW. Nominacja ks. Józefa Nowaczyńskiego do godności kanonika gremialnego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁵ KKwW. Nominacja ks. Franciszka Pudelki do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁶ KKwW. Nominacja ks. Grzegorza Ślęzaka do godności kanonika gremialnego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁷ KKwW. Nominacja ks. Władysława Maciąga do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁸ KKwW. Nominacja ks. Stanisława Pytlawskiego do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

⁹⁹ KKwW. Nominacja ks. Jana Pietrzyka do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁰ KKwW. Nominacja ks. Karola Kościowa do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰¹ KKwW. Nominacja ks. Edwarda Sowuli do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰² KKwW. Nominacja ks. Stanisława Okamfera do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰³ KKwW. Nominacja ks. Ludwika Sośnierza do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁴ KKwW. Nominacja ks. Ignacego Rabsztyna do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁵ KKwW. Nominacja ks. Stanisława Milewskiego do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁶ KKwW. Nominacja ks. Stanisława Zgody do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁷ KKwW. Nominacja ks. Stanisława Buchalskiego do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁸ KKwW. Nominacja ks. Jerzego Kowalskiego do godności kanonika honorowego KKwW (20 I 1984 r.), AKMCz, brak sygn.

¹⁰⁹ KKwW. Nominacja ks. Feliksa Greli do godności kanonika honorowego KKwW, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁰ E. Banaszkiwicz, *Kapituła kolegiacka...*, s.86.

duchowego rozwoju Ludu Bożego, któremu przewodził. Niemniej potrzebował on do tego wsparcia duchowieństwa oraz laikatu tworzących specjalnie ustanowiony ku temu organ kolegialny nazywany Radą duszpasterską diecezji częstochowskiej.

Organ ten miał swoją genezę w tych samych postulatach Soboru Watykańskiego II, w których swoje umocowanie znalazły racje ustanowienia pozostałych organów doradczych biskupa diecezjalnego. Jednak ściśle wytyczne dotyczące sensu powołania organu kolegialnego służącego biskupowi swoją radą w sprawach właściwych kierunków duszpasterskich w Kościele partykularnym zostały opracowane jeszcze przed rozpoczęciem obrad Soboru Watykańskiego II. W dniu 3 V 1962 r. przygotowawcza komisja *Vaticanum II* do spraw biskupów przedłożyła Papieskiej Komisji Centralnej projekt schematu „O duszpasterstwie”. Była to zachęta skierowana do biskupów diecezjalnych, aby w sprawach duszpasterskich zasięgaliby opinii podległych im kapłanów, osób życia konsekrowanego oraz osób świeckich odznaczających się wysokim poziomem moralności i rozumienia spraw religijnych. Organizacyjną formą tych konsultacji biskupa miała być rada duszpasterska¹¹¹

Ostatecznie wytyczne co do tworzenia w diecezjach rad duszpasterskich znalazły swoje miejsce w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. Dokument ten stanowił, że:

„Bardzo jest pożądane, aby w każdej diecezji ustanowiono oddzielną Radę duszpasterską, której przewodniczyłby sam biskup diecezjalny i w której udział mieliby specjalnie wyznaczeni duchowni, zakonnicy i świeccy. Zadaniem tejże rady będzie wszystko to, co dotyczy duszpasterstwa, mianowicie śledzenie, przemyślenie, a także wyciąganie praktycznych wniosków na temat działalności duszpasterskiej”¹¹².

Słowa te znalazły swoje odzwierciedlenie w regulacjach porządkujących funkcjonowanie rad duszpasterskich. Przede wszystkim prawodawstwo soborowe KPK z 1983 r. normowało procedurę wyboru członków diecezjalnych rad duszpasterskich, której kształt był uzależniony tylko i wyłącznie od koncepcji biskupa częstochowskiego, a więc powoływanie członków do tego kolegium przebiegało na zasadzie uznaniowości. Członkostwo w radzie duszpasterskiej miało charakter tymczasowy. Z kolei długość kadencji była zapisana w statucie Radę duszpasterską zatwierdzonym przez biskupa diecezjalnego.¹¹³

¹¹¹ J. Dyduch, *Diecezjalna rada duszpasterska i rada kapłańska (wzajemne relacje)*, PK, t. 27, nr 3-4, Warszawa 1984, s. 54.

¹¹² *CHD*, nr 2.

¹¹³ J. Wroceński, *Diecezjalna Rada duszpasterska w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, PK, t. 34, nr 3-4, Warszawa 1991, s. 107.

Wobec tego cele postawione przed Radę duszpasterską oscylowały wokół udzielenia wszelkiej pomocy biskupowi częstochowskiemu w sprawach dzieł misyjnych, katechetycznych i apostolskich, w kwestii ożywienia życia sakramentalnego w diecezji, niesienia pomocy kapłanom w ich posłudze wśród różnych stanów i grup społecznych oraz pracy na rzecz szerzenia dobrej opinii o Kościele w przestrzeni publicznej¹¹⁴.

Trzeci biskup częstochowski ustanowił ten organ w dniu 30 XI 1970 r¹¹⁵. Dopiero cztery lata później w dniu 23 IV 1974 r. bp Stefan Bareła promulgował „Statut Rady duszpasterskiej diecezji częstochowskiej”. Istotą i głównym zadaniem tego kolegium było wedle statutu reprezentowanie Ludu Bożego diecezji i tym samym ułatwienie biskupowi jego posługi sprawowanej pełnionej dla częstochowskiego Kościoła partykularnego. Rada jak organ była zobowiązana do niesienia biskupowi niezbędnej pomocy w spełnianiu obowiązków pierwszego pasterza Kościoła częstochowskiego. Powinnością wszystkich jej członków było również pogłębianie odpowiedzialności za życie religijne diecezji częstochowskiej. Wymiar organu wpisywał się także w wywodzący się z nauczania soborowego postulat intensywnego zaangażowania w funkcjonowanie Kościoła partykularnego laikatu. Praca Rady duszpasterskiej miała polegać na studiowaniu, analizowaniu i wyciąganiu wniosków z aktualnego stanu diecezji. Poczynania te musiały się opierać o wyniki badań przeprowadzanych w oparciu o wiele dyscyplin naukowych takich jak ekonomia, socjologia, czy też psychologia. Rada była również odpowiedzialna za refleksję i ocenianie dotychczasowych działań duszpasterskich w diecezji częstochowskiej. Ponadto do głównych zadań diecezjalnej rady duszpasterskiej była analiza działań ewangelizacyjnych prowadzonych w Kościele częstochowskim i późniejsze przedkładanie wniosków biskupowi – ordynariuszowi. Członkowie organu rozważali także podczas swoich posiedzeń kwestie związane ze spuścizną intelektualno-eklezyjologiczną Soboru Watykańskiego II, a także wspomagali ordynariusza diecezji częstochowskiej w opracowywaniu kierunków rozwoju duchowego wiernych skupionych we wspólnocie Kościoła częstochowskiego. Istotnym elementem prac Rady duszpasterskiej były zabiegi mające na celu przygotowanie prawno-duszpasterskich podwalin pod utworzenie parafialnych rad duszpasterskich¹¹⁶. Te zostały powołane do życia przez bp Stefana Barełę w dniu 8 V 1978 r. Ideą przewodnią funkcjonowania parafialnych rad duszpasterskich był udział wiernych świeckich

¹¹⁴ T. Pieronek, *Rada duszpasterska: powstanie, rozwój, problematyka*, AC, t. 9, Kraków 1977, s. 405.

¹¹⁵ *Dekret o powołaniu Rady kapłańskiej i duszpasterskiej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 266.

¹¹⁶ *Sesja Rady duszpasterskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 81-82.

Kościoła częstochowskiego w jego dziele ewangelizacyjnym oraz podniesienie świadomości współodpowiedzialności za kierunki rozwoju kościoła partykularnego oraz jego stan religijno-moralny¹¹⁷.

Działalność Rady duszpasterskiej zyskała szczególny wymiar na skutek trudnej sytuacji społeczno-politycznej, która panowała w Polsce w pierwszej połowie lat 80. Wtedy to w kręgu kompetencji tego organu kolegialnego znalazły się problemy osób represjonowanych przez aparat władzy państwowej. Stąd też prace organu zostały wówczas ukierunkowane na zapewnienie pomocy materialnej oraz duchowej wszystkim internowanym, skazanym, tymczasowo internowanym oraz ich rodzinom. Ponadto Rada duszpasterska została zobligowana do nadzoru nad przyjęciem w Kościele częstochowskim ogólnopolskich programów duszpasterskich. Miało to nastąpić poprzez utworzenie pięciu zespołów roboczych przeznaczonych do szerzenia ewangelizacji. Były to: zespół roboczy ds. duszpasterstwa społecznego, zespół roboczy ds. powstania i rozwoju nowych wspólnot lokalnych, zespół roboczy ds. wspólnot eklezjalnych, zespół roboczy ds. formacji chrześcijańskiej i zespół roboczy ds. rodziny chrześcijańskiej¹¹⁸.

Prace Rady duszpasterskiej odbywały się w ramach sesji plenarnych zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz w komisjach. Sesje zwyczajne musiały odbywać się przynajmniej dwa razy do roku. Natomiast sesje nadzwyczajne były zwoływane przez biskupa – ordynariusza lub jego delegata wedle potrzeby i uznania oraz na wniosek dwóch trzecich składu Rady. Komisje specjalistyczne działające w ramach Rady duszpasterskiej funkcjonowały osobno dla poszczególnego zagadnienia duszpasterskiego, a sprawozdania z ich prac były przedmiotem dyskusji podczas kolejnych sesji. Decyzje będące owocem każdej z sesji zapadały większością bezwzględną lub kwalifikowaną dwóch trzecich głosów. Po zaaprobowaniu przez biskupa mogły być one zlecone do wykonania poszczególnym instytucjom diecezjalnym¹¹⁹.

Skład osobowy Rady duszpasterskiej pochodził z nominacji ordynariusza diecezji. Z urzędu znaleźli się w niej przewodniczący wydziału duszpasterstwa, przewodniczący wydziału nauki katolickiej, a także wykładowca teologii pastoralnej w diecezjalnych instytucjach naukowo-dydaktycznych. Kadencja tego organu trwała trzy lata, a w połowie jej trwania ordynariusz mógł wymienić jedną trzecią jej składu. 27 IV

¹¹⁷ Dekret powołujący do życia parafialne Rady duszpasterskie diecezji częstochowskiej (8 V 1978 r.), CZWD, R. 52, Częstochowa 1978, s. 173-174.

¹¹⁸ Z działalności diecezjalnej Rady duszpasterskiej w Częstochowie, CZWD, R. 56, Częstochowa 1982, s. 109-110.

¹¹⁹ RDcz. Statut RDcz, AKMCz, brak sygn.

1974 r. bp Stefan Bareła promulgował stosownym dekretem skład Rady duszpasterskiej¹²⁰. 4 IV 1977 r. zdecydował się on na przedłużenie ważności statutu do momentu odwołania jego ważności kolejnym dekretem¹²¹. Skład I kadencji składał się z kapłanów doświadczonych pod względem pracy duszpasterskiej w każdym z jej obszarów, co mogło zwiastować wysoką wartość merytoryczną tej inicjatywy. Byli to kapłani posiadający wieloletnie doświadczenie uzyskane w pracy duszpasterskiej w parafiach diecezji częstochowskiej, a także w poszczególnych referatach duszpasterskich kurii diecezjalnej w Częstochowie oraz innych formach duszpasterstwa, takich jak: duszpasterstwo akademickie i dziennikarstwo katolickie. Kapłani ci posiadali kompetencje do wdrażania wewnątrz wspólnoty Kościoła częstochowskiego metod nowej ewangelizacji będącej jednym z symptomów soborowej odnowy. Duchownymi, którzy utworzyli Radę duszpasterską I kadencji byli bowiem księża: Władysław Gołąb, Kazimierz Lubas, Edward Stasiewicz, Władysław Sobczyk, Mieczysław Sobczyk, Tadeusz Kubik, Zygmunt Król, Ludwik Warzybok, Edward Łyczbiński, Włodzimierz Rataj, Stefan Mizera, Eugeniusz Wieczorek, Jan Krzyśko, Józef Kania, Zenon Mońka, Marian Pabiasz, Ireneusz Skubiś, Ksawery Sokołowski i Stanisław Włodarczyk. Skład rady został także uzupełniony przez przedstawicielki żeńskich zgromadzeń zakonnych – s. Stefanię Barwińską (CSIC) oraz s. Euzebię Piekarczyk (CSIC) oraz przedstawiciela laikatu, co było zgodne z wytycznymi Soboru Watykańskiego II. Udział osób świeckich w procesie decyzyjnym Kościoła częstochowskiego dotyczącym spraw duszpasterskich był wyrazem zapotrzebowania na nowe spojrzenie na problematykę ewangelizacji we wspólnocie diecezjalnej. Podstawową wartością, którą wnosili przedstawiciele laikatu w prace RDcz było doświadczenie życiowe pozyskane w środowisku zawodowym oraz rodzinnym. Na uwagę zasługuje fakt włączenia w skład RDcz przedstawicielek żeńskich zgromadzeń zakonnych. Była to pożyteczna decyzja, gdyż spośród wszystkich zgromadzeń zakonnych ulokowanych na terytorium diecezji częstochowskiej przeważającą część stanowiły żeńskie zgromadzenia zakonne. Osoby życia konsekrowanego realizowały swój charyzmat poprzez organizację wielu inicjatyw duszpasterskich, co stwarzało płaszczyznę do dialogu w kwestiach natury ewangelizacyjnej. Członkinie RDcz wywodzące się ze Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny pełniły posługę pośród dotkniętych ubóstwem dzieci i młodzieży organizując placówki szkolno-wychowawcze. Wobec tego

¹²⁰ RDcz. Dekret promulgujący skład osobowy RDcz, AKMCz, brak sygn.

¹²¹ RDcz. Dekret przedłużający ważność Statutu RDcz, AKMCz, brak sygn.

RDcz zyskała znaczący głos doradczy w sprawach duszpasterstwa najmłodszych pokoleń członków wspólnoty Kościoła częstochowskiego, w tym w szczególności dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk patologicznych, niepełnych oraz ubogich rodzin¹²².

10 VIII 1977 r. bp Stefan Bareła wydał dekret powołujący nowy skład Rady duszpasterskiej, którego praca opierała się na aktach prawnych normujących funkcjonowanie tegoż gremium¹²³. Duchowni, którzy utworzyli ten skład osobowy RDcz byli w przeważającej części proboszczami parafii diecezji częstochowskiej, a także wychowawcami nowych pokoleń kapłanów dla Kościoła częstochowskiego. Znacząco zwiększona została liczba kapłanów pracujących w referatach duszpasterskich kurii diecezjalnej. Był to wyraz unifikacji działań ewangelizacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje i agendy diecezjalne. Celem tych poczynań było wypracowanie efektywnych rozwiązań duszpasterskich. W nowym zestawieniu personalnym znaleźli się następujący duchowni: ks. Władysław Gołab, ks. Adam Skrzypiec, ks. Władysław Sobczyk, ks. Józef Nowaczyński, ks. Ludwik Warzybok, ks. Wacław Wiciński, ks. Marian Dewudzki, ks. Henryk Herkt, o. Herman Ślęzek, ks. Stanisław Biegański, ks. Jan Biskup, ks. Piotr Mikłasiński, ks. Grzegorz Ślęzak, ks. Adam Bartkiewicz, ks. Stanisław Gębka, ks. Zygmunt Hyra, ks. Zenon Mońka, ks. Ireneusz Skubiś, ks. Ksawery Sokołowski, ks. Kazimierz Szymonik i ks. Marian Wojcieszak. Ponadto zwiększono liczbę przedstawicielek żeńskich zgromadzeń zakonnych, którymi były: s. Krystyna Jesiołowska (RSM), s. Teresa Kaźmierowska (RSM), s. Elekta Piórkowska (CR) oraz s. Flawia Szmeichel (OSU). Przedstawicielki środowisk życia konsekrowanego wywodziły się ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia, Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego, a także Urszulanek Unii Rzymskiej. Charyzmaty tych zgromadzeń były zbliżone do siebie i oscylowały wokół pomocy biednym i wykluczonym, prowadzeniu placówek szkolno-wychowawczych, posłudze duchowo-materialnej niesionej w instytucjach ochrony zdrowia oraz działalności misyjnej. Wobec tego obecność sióstr zakonnych w RDcz stanowiła wyraz pełnego spojrzenia na sprawy duszpasterskie w Kościele częstochowskim i tym samym była znaczącym uzupełnieniem pracy duchowieństwa realizowanej w ramach tego gremium. Zwiększył się także udział osób świeckich w pracach Rady, gdyż w składzie nowej kadencji znalazło się aż 9

¹²² RDcz. Dekret powołujący nowy skład osobowy RDcz, AKMCz, brak sygn.

¹²³ RDcz. Dekret z dnia 10 VIII 1977 r. powołujący nowy skład osobowy RDcz, AKMCz, brak sygn.

przedstawicielei laikatu w tym 3 małżeństwa, co miało podkreślić znaczenie sakramentu małżeństwa oraz życia rodzinnego w prowadzeniu posługi ewangelizacyjnej w częstochowskim Kościele partykularnym. Był to również wyraz troski o stanowe duszpasterstwo rodzin prowadzone w diecezji częstochowskiej, a także o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu wiary i wartości chrześcijańskich¹²⁴.

Kolejna trzecia i ostatnia podczas trwania pontyfikatu bp Stefana Bareły kadencja organu została zapoczątkowana w dniu 14 XI 1981 r. Dekret powołujący nowy skład tego kolegium, także opierał się na wyżej wymienionych podstawach prawnych¹²⁵. Zestawienie personalne trzeciej kadencji RDcz opierało się, podobnie jak poprzedni skład na duchowieństwu parafialnym i personelu diecezjalnych instytucji naukowo-dydaktycznych. Byli to kapłani posiadający wiedzę w dziedzinach moralności, duchowości i religijności chrześcijańskiej. Duchowni ci odznaczyli się również doświadczeniem w głoszeniu nauk i rekolekcji, a także prowadzeniu katechez i innych przedsięwzięć formacyjnych dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Znaleźli się w nim księża: Bernarda Bekusa, Mariana Dudy, Władysława Gołąba, Zenona Jakubczaka, Jana Krzyński, Tadeusza Madona, Izzydora Matuszewskiego (OSPPE), Jana Niezgody, Lucjana Nowakowskiego, Mariana Pabiasza, Ireneusza Skubisia, Włodzimierza Skoczego, Józefa Słomiana, Władysława Sobczyka, Kazimierza Szwarlika, Grzegorza Ślęzaka, Zdzisława Warzechy, Ludwika Warzyboka, Wacława Wicińskiego i Jana Wilka. Ponadto w składzie tym znalazły się siostry zakonne: Maksymiliana Komisarczyk (CSSF), Reginalda Kucia (CSSF), Elekta Piórkowska (CR), a także dziewięciu przedstawicieli stanu świeckiego¹²⁶. Przedstawicielki zgromadzeń zakonnych włączone w prace RDcz trzeciej kadencji wywodziły się również ze wspólnot, których charyzmat stanowiła materialna i duchowa pomoc niesiona dzieciom, młodzieży, chorym i wykluczonym. Świadczyło to o tym, iż opieka duchowa nad najsłabszymi wiernymi częstochowskiego Kościoła partykularnego była istotnym elementem poczynań pasterskich bp Stefana Bareły. Z kolei zwiększenie liczby osób świeckich pracujących w RDcz obrazowało co raz bardziej zaawansowany proces recepcji *Vaticanum II* w diecezji częstochowskiej. Ponadto sytuacja ta świadczyła o tym, iż w Kościele częstochowskim funkcjonowała znaczna grupa osób świeckich zaangażowanych w życie kościoła partykularnego

¹²⁴ Dekret powołujący nowy skład osobowy RDcz, „OKDCZ”, VIII 1977 r.

¹²⁵ Dekret powołujący nowy skład osobowy RDcz, „OKDCZ”, XI 1981 r.

¹²⁶ RDcz. Dekret z dnia 14 XI 1981 r. powołujący nowy skład osobowy Rddcz, AKMCz, brak sygn.

posiadająca jednocześnie świadomość swojej podmiotowości i odpowiedzialności za poszczególne płaszczyzny funkcjonowania diecezji częstochowskiej.

Retrospekcja początków funkcjonowania Rady duszpasterskiej uzmysłowiła, iż prace tej rady opierały się na doświadczeniu duszpasterskim kapłanów będących członkami tego organu. Istotnym filarem Rady duszpasterskiej było zaangażowanie w jej prace przedstawicieli życia konsekrowanego i laikatu, co wskazywało na to, iż rada miała stanowić głos doradczy biskupa częstochowskiego w sprawach duszpasterskich na każdej z płaszczyzn funkcjonowania częstochowskiego Kościoła partykularnego. Powstanie Rady duszpasterskiej było również symptomem zwrócenia przez bp Stefana Barełę większej uwagi na udział duchowieństwa diecezjalnego, osób życia konsekrowanego oraz laikatu w procesie decyzyjnym dotyczącym poszczególnych strategii duszpasterskich i ich wpływu na życie religijne wspólnoty Kościoła częstochowskiego.

5. Rada administracyjna

Zmiany w organizacji Kościołów partykularnych, które miały miejsce po zakończeniu Soboru Watykańskiego II sprowadzały się również do kwestii zarządzania dobrami materialnymi, które należały do danej diecezji. Jednak w przypadku, gdy duchowieństwo pełniące posługę w określonym Kościele partykularnym było utrzymywane z ofiar wiernych biskup winien był utworzyć specjalną instytucję, która miała się zajmować przyjmowaniem i rozdzielaniem ofiar. W jej skład oprócz biskupa – ordynariusza mogli wchodzić inni kapłani diecezjalni oraz biegłe w ekonomii osoby świeckie. Stąd też podtrzymano działalność Rady administracyjnej diecezji częstochowskiej, która funkcjonowała już podczas trwania pontyfikatów bp Teodora Kubiny oraz jego następcy bp Zdzisława Golińskiego. Do jej zadań należało przede wszystkim utrzymywanie księży, instytucji diecezjalnych oraz świeckich pracowników w nich zatrudnionych ze środków finansowych złożonych przez wiernych. Z tych samych funduszy pokrywano koszty związane z budownictwem sakralnym¹²⁷.

Rada administracyjna diecezji częstochowskiej systematycznie i czynnie wspierała ordynariusza i w jego staraniach o uzyskanie dóbr materialnych dla wspólnoty Kościoła częstochowskiego. Ponadto jej zadaniem było monitorowanie sytuacji materialnej diecezji oraz jej potrzeb. Zwyczajnymi formami działalności Rady były sesje o charakterze studyjnym i roboczym oraz konsultacje prowadzone wśród dziekanów, jak i również zarządców parafii¹²⁸.

¹²⁷ J. Walicki, *Kuria diecezjalna...*, s. 92.

¹²⁸ *RAdcz, Zarządzenie dotyczące celu i zadań RAdcz*, AKMCz, brak sygn.

Członkowie organu składali przysięgę wierności i sumiennego spełniania swoich obowiązków na ręce biskupa częstochowskiego, a także zobowiązywali się do zachowania tajemnicy urzędowej bez baczenia na ludzkie względy. Organ funkcjonował w diecezji częstochowskiej przede wszystkim jako naczelny organ kontroli finansów. Dlatego też w jego skład mogli wchodzić kapłani biegli w kwestiach ekonomicznych. Organ ten nadzorował prace i operacje finansowe innych kolegiów, osób i jednostek działających w obrębie struktur administracyjnych Kościoła częstochowskiego takich jak: Delegaci do spraw gospodarczych Seminarium Duchownego, Wydział Finansowy kurii diecezjalnej, dyrektorzy i administratorzy obiektów sakralnych, zarządcy cmentarzy, komisarze dekanalni i proboszczowie parafii tworzących Kościół częstochowski¹²⁹.

Pierwszy skład osobowy Rady administracyjnej został powołany 29 IX 1964 r. przez bp Stefana Barełę składał się z czwórki doświadczonych kapłanów, którymi byli księża: Czesław Drózdź, Błażej Kawalec, Kazimierz Lubas oraz bp Franciszek Musiel¹³⁰. W 1971 r. bp Stefan Bareła włączył do tego grona ks. Władysława Gołęba. Byli to kapłani odznaczający się doświadczeniem w pracy o charakterze gospodarczo-finansowym wykonywanej wewnątrz struktur częstochowskiego Kościoła partykularnego. Ponadto obecność w tym gronie bp Franciszka Musiela świadczyła o tym, iż gremium to miało w szczególności sposób zajmować się kwestią budownictwa sakralnego i sprawami pozyskiwania środków finansowych na ten cel. Kryterium doboru członków Rady było stosowane podczas wszystkich kadencji tego organu w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły¹³¹.

Wspomniany skład personalny Rady administracyjnej pracował do 1972 r. Wtedy to, biskup częstochowski ustanowił nowy skład osobowy tego kolegium. Został on zwiększony do siedmiu osób oraz wzmocniony obecnością każdego z biskupów posługujących na terytorium częstochowskiego Kościoła partykularnego. W zestawieniu tym oprócz samego bp Stefana Bareły znaleźli się biskupi pomocniczy: Franciszek Musiel oraz Tadeusz Szwagrzyk, a także ks. Czesław Drózdź, ks. Władysław Gołęb, ks. Błażej Kawalec i ks. Kazimierz Lubas¹³².

¹²⁹ II Synod diecezji częstochowskiej. *Fundusze kościelne (projekt statutów)*, AACz, sygn.

¹³⁰ *Egzaminatorzy prosynodalni, Rada administracyjna i Księża proboszczowie konsultorzy*, „OKDCZ”, IX 1964.

¹³¹ *RAdcz, Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz z dnia 29 IX 1964 r.*, AKMCz, brak sygn; *Nominacje i zmiany personalne*, „OKDCZ”, V 1971.

¹³² *Dekret o ustanowieniu i powołaniu nowego składu personalnego RAdcz*, „OKDCZ”, VI 1972.

20 II 1979 r. biskup częstochowski Stefan Bareła wydał dekret o powołaniu nowego, kolejnego składu personalnego Rady administracyjnej. Kadencja tego składu trwała 5 lat, a jej zasób personalny dotrwał do momentu śmierci trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej. Przewodniczył jej sam ordynariusz diecezji częstochowskiej, a w jej składzie znaleźli się: bp Franciszek Musiel, bp Tadeusz Szwagrzyk, bp Miłosław Kołodziejczyk, ks. Władysław Gołąb, ks. Błażej Kawalec, ks. Kazimierz Lubas i ks. Stanisław Biegański¹³³. Duchowieństwo zasiadające w Radzie administracyjnej służyło głosem doradczym bp Stefanowi Barele w dziedzinie spraw administracyjnych Kościoła częstochowskiego. W składzie tego organu znaleźli się biskupi pomocniczy, którzy jednocześnie pełnili urząd wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie oraz kapłani posiadający doświadczenie w pracy w aparacie administracyjnym diecezji częstochowskiej. Umiejętności tych kapłanów wpływały na efektywność prac Rady administracyjnej, przez co organ ten był pożytecznym głosem doradczym biskupa częstochowskiego. Zasadność funkcjonowania Rady administracyjnej w latach pontyfikatu bp Stefana Bareły była podtrzymana przez organizacyjno-gospodarcze reformy trzeciego biskupa częstochowskiego, które były przeprowadzone w oparciu o głos doradczy duchowieństwa biegłego w tej dziedzinie. Dotyczyło to przede wszystkim kwestii związanych z budową gmachu WSD w Częstochowie oraz budynku kurii diecezjalnej, a także postępującego dynamicznie wzrostu inwestycji budowlanych, w szczególności budowy nowych kościołów i obiektów katechetycznych.

6. Komisje majątkowo-gospodarcze i liturgiczne

Potrzeba nieustannego dbania o kwestie godnej i zgodnej z przepisami prawa celebracji Liturgii św. została ugruntowana w wydanej 4 XII 1964 r. przez papieża Pawła VI Konstytucji apostolskiej *De Sacra Liturgia* oraz *Motu Proprio Sacram Liturgiam* z dnia 25 I 1964 r. Zadośćuczynieniem temu obowiązkowi było ustanowienie trzech komisji problemowych, których prace miały zagwarantować godny przebieg celebrowanych na terenie diecezji częstochowskiej Mszy św. i pozostałych nabożeństw. Bp Stefan Bareła dekretem z dnia 25 VIII 1964 r. powołał do życia Komisję ds. Liturgii świętej, Komisję ds. Sztuki Kościelnej oraz Komisję ds. Muzyki i Śpiewu Kościelnego¹³⁴. W skład KLS poza przewodniczącym, którym został bp Stefan Bareła weszli księża: Tadeusz Szwagrzyk, Alojzy Jatowtt, Jan Domarańczyk i Władysław Maciąg oraz o. Jerzy Tomziński. Uzasadnieniem dla takiego składu osobowego tejsze

¹³³ Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz, „OKDCZ”, III 1979 r.

¹³⁴ Kuria diecezjalna w Częstochowie, Dekret o powołaniu KLS, KSzK oraz KMSK, AKMCz, brak sygn.

komisji było zaangażowanie ww. duchownych w ruch liturgiczny oraz krzewienie wiedzy z tego zakresu¹³⁵. Kapłani ci prowadzili badania naukowe podejmujące tematykę Liturgii św., opracowywali diecezjalne wydawnictwa poświęcone temu zagadnieniu, a także angażowali się w działalność stowarzyszeń religijnych bliskich sprawom kultu eucharystycznego. A więc te decyzje personalne bp Stefana Bareły świadczyły o bardzo dobrym rozeznaniu biskupa częstochowskiego w indywidualnych kompetencjach diecezjalnego duchowieństwa¹³⁶.

1 III 1970 r. ordynariusz diecezji częstochowskiej w trosce o jak najefektywniejsze funkcjonowanie tej komisji dokonał gruntownej reorganizacji tego gremium zwiększając przede wszystkim jego skład osobowy, zmieniając nazwę na Diecezjalną Komisję Liturgiczną oraz wprowadzając odrębny statut tejże komisji. Normował on jej prace oraz określał cele funkcjonowania komisji. Komisja stanowiła organ doradczy i wykonawczy względem biskupa częstochowskiego, a jej głównym celem było umacnianie życia liturgicznego w diecezji częstochowskiej, wydawanie opinii w zagadnieniach o tematyce liturgicznej, wychowywanie duchowieństwa do prawdziwego przeżywania Liturgii św., jak i również wspomaganie rozwoju duszpasterstwa liturgicznego¹³⁷. Zgodnie ze statutem w skład DKL wchodził: Referent kurii ds. Liturgicznych, profesor liturgiki w WSD, przewodniczący lub przedstawiciel diecezjalnej komisji do spraw muzyki kościelnej, wykładowca muzyki kościelnej i śpiewu w WSD, przewodniczący lub przedstawiciel diecezjalnej komisji ds. sztuki kościelnej, przewodniczący lub przedstawiciel diecezjalnej komisji ds. duszpasterskich, wykładowca teologii pastoralnej w WSD, referent kurii do spraw nauczania religii, jeden lub kilku kapłanów odznaczających się dobrą znajomością liturgii spośród proboszczów wzorowo prowadzących duszpasterstwa liturgiczne, referent duszpasterstwa służby ołtarza, przedstawiciel duchowieństwa zakonnego oraz osoby świeckie, które legitymowały się odpowiednim stopniem pobożności i wiedzy o liturgii świętej. Komisja była powoływana na okres pięciu lat¹³⁸. Przewodniczącym komisji został bp Tadeusz Szwagrzyk, sekretarzem ks. Marian Mikołajczyk, z kolei członkami zostali księża: Alojzy Jatowtt, Jan Domarańczyk, Władysław Maciąg, Władysław Konieczka,

¹³⁵ P. Wolnicki, *Unia Apostolska Kapłanów Najświętszego Serca Jezusowego diecezji częstochowskiej i jej działalność dokumentacyjno-archiwalna*, ABMK, t. 113, Lublin 2020, s. 436-439.

¹³⁶ KLS, *Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KLS*, AKMCz, brak sygn.

¹³⁷ *Wyjaśnienia Diecezjalnej Komisji Liturgicznej w sprawie Mszy Świętej bez udziału wiernych*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 106.

¹³⁸ *Statut Diecezjalnej Komisji Liturgicznej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 232-236.

Władysław Sobczyk, Dionizy Jackowski, Zbigniew Wit oraz o. Jerzy Tomziński (OSPPE)¹³⁹.

Mając na uwadze fakt stanowiący, iż liturgia święta składa się z wielu aspektów, których celem ma być oddanie chwały Bogu ordynariusz diecezji częstochowskiej powołał dwie komisje mające uzupełniać prace merytoryczne KLS. Były to Komisje ds. Sztuki kościelnej i ds. Muzyki i Śpiewu kościelnego. Celem prac tych kolegiów była refleksja i nadzór nad nieodzownymi elementami towarzyszącymi Liturgii świętej, które stanowiła szeroko pojęta sztuka¹⁴⁰. Do składu KsZK I kadencji wchodził ks. Leon Stasiński jako jej przewodniczący oraz księża: Jan Popiel, Tadeusz Ojrzyński jako członkowie. Ponadto w składzie tejże komisji znalazł się przedstawiciel laikatu, którym był znany organista Stanisław Pospieszalski¹⁴¹. Natomiast skład osobowy KMSK składał się z przewodniczącego – bp Stanisława Czajki oraz księży: Brunona Magotta, Władysława Konieczki, a także osoby świeckiej – nauczyciela śpiewu Antoniego Szuniewicza. W składach tych komisji znaleźli się duchowni posiadający doświadczenie w dziedzinie sztuki sakralnej, a także przedstawiciele laikatu biegli w sztuce muzycznej. Obrazowało to oczekiwania, jakie postawił bp Stefan Bareła przed oboma organami. Były one związane z podniesieniem poziomu oprawy muzycznej Eucharystii oraz innych nabożeństw w diecezji częstochowskiej, a także ze zwiększeniem nacisku na prawidłowy wystrój sakralny kościołów¹⁴².

4 I 1983 r. ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła ustanowił nowy skład osobowy KMSK. Ważną zmianą było poszerzenie składu tej komisji o jedną osobę. Przewodniczącym komisji został ks. Kazimierz Szymonik, sekretarzem ks. Lucjan Nowakowski, a członkami księży: Piotr Łysikowski i Zbigniew Wit, o. Wawrzyniec Kościelski (OSSPE) i prof. Antoni Szuniewicz. A więc w składzie tej komisji znaleźli się kapłani zajmujący się naukowo i w praktyce sprawami sztuki i śpiewu sakralnego, a także osoba świecka biegła w kwestii sztuki śpiewu kościelnego, co jednoznacznie wskazuje, iż z faktem powołania komisji wiązano nadzieje dotyczące znacznej poprawy jakości sztuki sakralnej w diecezji częstochowskiej¹⁴³.

¹³⁹ KLS. Dekret z dnia 1 III 1970 r. ustanawiający skład osobowy KLS, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁰ Dekret o składzie Diecezjalnej Komisji Liturgicznej, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 101.

¹⁴¹ KsZK, Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KsZK, AKMCz, brak sygn.

¹⁴² KCz, Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KMSK, AKMCz, brak sygn.

¹⁴³ Dekret ustanawiający nowy skład osobowy Komisji do spraw Muzyki i Śpiewu kościelnego, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983, s. 162.

Podczas rządów w diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła w trosce o właściwe sprawowanie i przeżywanie Mszy św. i wszystkich, innych nabożeństw powołał 25 VI 1976 r. organ mający nadzorować prace organistów uświetniających tworzoną przez siebie muzyką wszystkie wydarzenia religijne na terenie Kościoła częstochowskiego. Do obowiązków nałożonych na członków tej komisji należały: troska o formację duchową organistów, prowadzenie diecezjalnego studium organistowskiego, szkolenie organistów, sprawy umów o prace z parafiami, rozstrzyganie spraw spornych. Kadencja Komisji ds. Organistów wynosiła pięć lat. Po dwóch latach nastąpiły zmiany w strukturze personalnej komisji. Komisja ta w latach 1976-1983 posiadała dwóch przewodniczących, którymi byli ks. Kazimierz Szymonik oraz ks. Wacław Wiciński. W latach 1978-1983 wiceprzewodniczącym był ks. Kazimierz Szymonik. Członkami tejże komisji byli ponadto przedstawiciele laikatu – prof. Antoni Szuniewicz i Józef Cymer. Powiększono zatem reprezentację laikatu w tym gremium, co miało związek z recepcją norm *Vaticanum II* dotyczących udziału osób świeckich w życiu Kościoła. Z kolei fakt powołania osobnej komisji czuwającej nad pracą organistów diecezji częstochowskiej świadczył o dużej uwadze, jaką biskup częstochowski przykładał do kwestii oprawy Mszy św. w częstochowskim Kościele partykularnym¹⁴⁴. Zmiany w składzie tej komisji nastąpiły dopiero 4 I 1983 r. Wtedy to bp Stefan Bareła wydał dekret powołujący nowy skład osobowy tego gremium. Przewodniczącym komisji został ks. Wacław Wiciński, sekretarzem ks. Piotr Łysikowski, a członkami ks. Kazimierz Szymonik oraz przedstawiciele laikatu: Józef Cymer, Tadeusz Pamuła i Antoni Szuniewicz. Kolejne powiększenie reprezentacji osób świeckich w KO może wskazywać, iż bp Stefan Bareła dostrzegał potrzebę szerszego zaangażowania laikatu w ruch liturgiczny oraz doceniał wykształcenie i indywidualne kompetencje tych osób, które to mogły być wykorzystywane dla dobra wspólnoty Kościoła częstochowskiego¹⁴⁵.

Powodowany wieloma czynnikami rozwój diecezji częstochowskiej był przyczyną poszukiwania przez jej ordynariusza spójnej koncepcji zarządzania dobrami materialnymi będącymi pod jego władzą. Stąd też bp Stefan Bareła ustanowił komisje, których zadaniem było nadzorowanie spraw majątkowo-gospodarczych. 2 I 1975 r. ordynariusz wydał dekret o powołaniu do życia Komisji ds. Budowy Nowych Kościołów

¹⁴⁴ Dekret powołujący Diecezjalną Komisję do spraw Organistów, „OKDCZ”, VI 1976; *Nominacje i zmiany osobowe*, „OKDCZ”, IX 1978.

¹⁴⁵ Dekret ustanawiający nowy skład osobowy Komisji ds. Organistów, „OKDCZ”, I 1983 r.

i Odnowy Kościołów i Kaplic w diecezji częstochowskiej¹⁴⁶. Przed komisją postawiono zadania przedkładania biskupowi częstochowskiemu wniosków i sugestii w zakresie budownictwa sakralnego, informowanie diecezjan w sprawach budownictwa sakralnego, troska o zabezpieczenie materialno – finansowe realizowanych projektów budowlanych oraz sprawowanie pieczy nad stanem istniejących już kościołów i innych budynków sakralnych. Pierwszy skład komisji liczył dziesięciu kapłanów i został powołany na okres trzech lat. Temuż gremium przewodniczył zasłużony dla sprawy budowy kościołów w diecezji częstochowskiej bp Franciszek Musiel. Natomiast członkami komisji zostali mianowani duchowni reprezentujące poszczególne regiony częstochowskiego Kościoła partykularnego, którymi byli księża: Józef Janson, Tadeusz Ojrzyński, Błażej Kawalec, Leon Stasiński, Jan Nowak, Bolesław Chwalba, Edward Łyczbiński, Włodzimierz Rataj i Waław Wiciński. Powyższy skład uległ zmianie 30 XII 1982 r. Wtedy to biskup częstochowski, wydał nowy dekret zmieniający skład wspomnianego kolegium także powołany na trzy lata. Przewodniczącym pozostał bp Franciszek Musiel, sekretarzem komisji został ks. Waław Wiciński, a członkami księża: Bolesław Chwalba, Zdzisław Hatlapa, Bronisław Preder, Włodzimierz Rataj, Józef Słomian, Marian Stochniałek, Józef Stemplewski i Kazimierz Troczyński¹⁴⁷. Uwzględniono tym samym potrzeby poszczególnych regionów diecezji częstochowskiej dotyczące wszystkich kwestii związanych z budową obiektów użyteczności religijnej. Ponadto powołanie w skład organu duchownych posiadających znaczne doświadczenie w pracy na płaszczyźnie organizacyjno-ustrojowej częstochowskiego Kościoła partykularnego, w tym zajmowaniu stanowisk związanych z podejmowaniem zabiegów dotyczących budowy obiektów użyteczności religijnej i erygowania nowych parafii potwierdzało to, iż sprawa rozwoju diecezjalnej sieci parafialnej była jednym z głównych motywów pontyfikatu trzeciego biskupa częstochowskiego, a ww. komisja miała być jednym z narzędzi mających usprawnić ten proces¹⁴⁸.

Jednym z głównych problemów natury gospodarczej, z którym zetknął się podczas swego pontyfikatu bp Stefan Bareła była zbyt mała względem realnych potrzeb siedziba kurii diecezjalnej w Częstochowie. Początkowo w planach istniała tylko

¹⁴⁶ *Dekret o powołaniu do życia Komisji do spraw Budowy Nowych Kościołów i Odnowy Kościołów i Kaplic w Diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 129-130.

¹⁴⁷ *Dekret powołujący nowy skład osobowy diecezjalnej Komisji do spraw Budowy Nowych Kościołów*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1982, s. 152.

¹⁴⁸ *Zarządzenie w sprawie diecezjalnych Komisji: Liturgicznej, do spraw budownictwa sakralnego i sztuki sakralnej oraz do spraw budowy nowych kościołów*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981, s. 183-184.

potrzeba powierzchniowego remontu budynku jednak w trakcie prac budowlanych okazał się, że gmach kurii diecezjalnej będzie musiał być poddany gruntownej modernizacji¹⁴⁹.

Aby zapewnić efektywność prac związanych z rozbudową budynku kurii diecezjalnej w Częstochowie bp Stefan Bareła erygował 23 IV 1976 r. Radę ds. rozbudowy gmachu kurii diecezjalnej w Częstochowie. Kolegium to współpracował z odpowiedzialnym za przebieg prac remontowych kierownikiem Wydziału Finansowo – Gospodarczego kurii diecezjalnej w Częstochowie – ks. Janem Nowakiem. Rada mogła przekazywać swoje sugestie i wnioski dotyczące projektu przebudowy budynku, a także nadzorować wydatkowanie przeznaczonych na ten cel funduszy. W razie rozbieżności decydujące zdanie posiadał biskup częstochowski. Komisja ta składała się z: bp Franciszka Musiela, ks. Stanisława Kądziołki, ks. Błażeja Kawalca oraz ks. Tadeusza Ojrzyńskiego, a więc duchownych posiadających również doświadczenie w kwestii organizacji budownictwa sakralnego w diecezji częstochowskiej. Ta decyzja personalna bp Stefana Bareły świadczyła zatem o dobrym rozeznaniu poszczególnych umiejętności i charyzmatów podległego mu duchowieństwa oraz o szczególnej uwadze, którą biskup częstochowski przykładał do kwestii rozwoju gospodarczo-materialnego diecezji częstochowskiej¹⁵⁰.

8. Podsumowanie

W obliczu przemian posoborowych Rada kapłańska diecezji częstochowskiej stopniowo przeobrażała się w główny organ doradczy biskupa częstochowskiego. Zgodnie z linią *Vaticanum II* Rada kapłańska stała się swoistym senatem dla biskupa diecezjalnego. W diecezji częstochowskiej proces ten przebiegał równoległe z przeobrażeniem się Kapituły Bazyliki katedralnej w organ kolegialny o charakterze *stricte* honorowym. Rada duszpasterska diecezji częstochowskiej, w której zasiadały także osoby świeckie była odpowiedzią Kościoła częstochowskiego na potrzebę udoskonalenia metod duszpasterskich zgodnie z duchem czasów oraz na soborowy postulat aktywizacji laikatu. Rada administracyjna, a także wszystkie komisje gospodarczo-majątkowe stanowiły głos doradczy w sprawach ekonomicznych, jak i również w kwestiach budowy i utrzymania obiektów sakralnych w diecezji częstochowskiej. Miało ogromne znaczenie w przypadku ustawicznej rozbudowy

¹⁴⁹ KCz, *Realizacyjny plan modernizacji i przebudowy Kurii diecezjalnej w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵⁰ *Dekret powołujący specjalną Radę do Spraw rozbudowy gmachu kurii diecezjalnej w Częstochowie*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976, s. 135-136.

diecezjalnej sieci parafialnej. W komisjach tych także zasiadały osoby świeckie, co jednoznacznie wskazywało na implementację w diecezji częstochowskiej norm Soboru Watykańskiego II w zakresie aktywności laikatu w kościołach partykularnych. Z kolei powołanie komisji liturgicznych świadczyło o tym, iż bp Stefan Bareła przykładał dużą wagę do kwestii godnego sprawowania kultu w diecezji częstochowskiej. Komisje majątkowo-gospodarcze służyły powiększeniu sieci parafialnej diecezji częstochowskiej oraz rozwojowi materialno-gospodarczemu polegającemu na budowie obiektów niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania częstochowskiego Kościoła partykularnego. Ponadto obsada personalna poszczególnych organów kolegialnych świadczy o dobrym rozeznaniu bp Stefana Bareły charyzmatów podległych mu kapłanów. Każda z komisji była obsadzana duchowieństwem posiadającym adekwatne doświadczenie do profilu prac organu.

ROZDZIAŁ V

Instytucje naukowo-dydaktyczne i społeczne

1. Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie

W świetle przepisów prawa kanonicznego obowiązujących w latach 1964 – 1984 głównym zarządcą WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie był ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła. Rozwój tej instytucji w tym czasie należy rozpatrywać w dwóch wymiarach – formacyjnym oraz gospodarczym¹.

Zasady prowadzenia przez diecezje seminariów duchownych regulował KPK z 1917 r.². Biskup diecezjalny miał prawo i obowiązek wydawania wszelkich zarządzeń niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania seminarium. Ponadto czuwał nad tym, aby wszystkie przepisy i zarządzenia Stolicy Apostolskiej dotyczące formacji seminaryjnej były w pełni realizowane w jego diecezji³. Odpowiedzialny był też za dobór odpowiedniej kadry, która miała odpowiadać za właściwy przebieg formacji duchowej i intelektualnej młodych mężczyzn. Biskup winien także uczestniczyć w działaniach o charakterze pedagogicznym oraz w sesjach naukowych⁴. Przesoborowy prawodawca kodeksowy zaliczył instytucję WSD do osób moralnych, co miało istotne znaczenie w kontaktach władz seminarium z organami władzy świeckiej⁵.

Prawodawstwo I Synodu diecezji częstochowskiej również odnosiło się do kwestii wychowania kolejnych pokoleń kapłanów dla diecezji częstochowskiej. Synod, zgodnie z prawem ustanowionym przez Stolicę Apostolską polecił, aby pasterz Kościoła częstochowskiego czuwał nad prawidłowym przebiegiem formacji kapłańskiej w WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie⁶. Zwrócono uwagę na dobór kadry dydaktyczno-wychowawczej, która dochowa wszelkiej staranności w procesie kształtowania przyszłych duchownych. Położono też nacisk na prace u podstaw, jaką mieli wypełniać

¹ A. Olczyk, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej oraz Wyższego Instytut Teologicznego w Częstochowie*, VC, t. 4, Częstochowa 2015, s. 347-355.

² *KPK 1917 r.*, Kan. 1354 § 1 i 2.

³ *KPK 1917 r.*, Kan. 1357 § 1.

⁴ A. Parusiński, *Dzieje częstochowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie (1926-1991)*, Częstochowa 2005, s. 136.

⁵ P. Wierzbicki, *Znaczenie okresu propedeutycznego w formacji kandydatów do kapłaństwa*, KiP, t. 17, Lublin 2015, s. 104.

⁶ *I Synod diecezji częstochowskiej, Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie*, AKMCz, brak sygn.

kapłani posługujący w parafiach diecezji częstochowskiej. Mieli oni towarzyszyć młodym osobom w ich drodze ku powołaniu⁷.

Sobór Watykański II w swoim dziedzictwie prawno-pastoralnym dotyczącym kwestii organizacji formacji mężczyzn przygotowujących się do przyjęcia sakramentu kapłaństwa wystosował zasadniczo dwa postulaty. Pierwszy z nich dotyczył potrzeby dostosowania powszechnych norm formacji alumnów do specyfiki danych terytoriów, państw, czy też regionów tak, aby mogła ona odpowiadać aktualnym potrzebom duszpasterskim⁸. Drugi z postulatów odnosił się do potrzeby wprowadzenia kursu wstępnego dla alumnów, który miał za zadanie wspomóc młodych mężczyzn w szczegółowym rozeznaniu swojego życiowego powołania. Poprzez ten kurs alumni mogli w pełni zorientować się co do specyfiki studiów kościelnych oraz uzyskać pomoc duchową niezbędną do podtrzymania swojej decyzji o wstąpieniu na drogę powołania do życia w kapłaństwie⁹.

Odnowa soborowa odcisnęła również swoje piętno na modelu organizacyjno-pastoralnym WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie poprzez dyrektorium *Ecclesiae Imago* wydane przez Kongregację Biskupów w 1973 r. gdzie seminaria duchowne zostały uznane za kluczową instytucję z punktu widzenia rozwoju kościołów partykularnych¹⁰. Kongregacja uzasadniła tą wytyczną wpływem seminariów duchownych na poziom życia i posługi duszpasterskiej kapłanów. Dlatego zobowiązano biskupów diecezjalnych do szybkiej adaptacji w ich diecezjach soborowego i posoborowego prawodawstwa kościelnego regulującego kwestie funkcjonowania seminariów duchownych¹¹.

Ponadto eklezjologia *Vaticanum II* istotnie wpłynęła na sposób prowadzenia formacji mężczyzn przygotowujących się do przyjęcia sakramentu kapłaństwa. Częstochowski Kościół partykularny stanął przed koniecznością zmian w organizacji formacji alumnów przeprowadzonych wedle koncepcji zaczerpniętej z dziedzictwa *aggiornamento*. W pierwszej kolejności Sobór Watykański II postulował zacieśnienie współpracy wszystkich diecezjalnych instytucji zajmujących się formowaniem adeptów kapłaństwa oraz duchownych z uwzględnieniem prymatu WSD¹². Formacja ta oprócz

⁷ *Tamże*.

⁸ *OT*, nr 13.

⁹ *OT*, nr 14.

¹⁰ *EI*, nr 191.

¹¹ I. Pękalski, *Kanoniczno-cywilny status Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi*, ŁST, t. 1, Łódź 1992, s. 44-45.

¹² K. Dąbrowski, *Wyższe Seminarium Duchowne w Łodzi w latach 1945-1991*, ŁST, t. 1, Łódź 1992, s. 36-37; Z. Czajkowski, W. Jankowski, J. Kolendo, M. Rostworowski, *Sobór wielkiej nadziei*, Warszawa 1963,

wymiaru ściśle naukowo-pastoralnego miała cechować się silnym wymiarem ascetycznym, co miało powodować harmonizację działań mających na celu odpowiednie przygotowanie przyszłych kapłanów do pełnienia posługi duszpasterskiej¹³. Wysunięto również postulat połączenia formacji przyszłych kadr duchowieństwa ze stojącym na wysokim poziomie kształceniem interdyscyplinarnym¹⁴.

Przepisy te znalazły swoje przełożenie również w kościelnym prawodawstwie posoborowym. Ojciec Święty Paweł VI w swoim *Motu Proprio Ecclesiae Sanctae* wskazał, iż za rozwój nauki i wiedzy pasterskiej w kościołach partykularnych odpowiadając biskupi diecezjalni¹⁵. Wskazania Soboru Watykańskiego II dotyczące warunków formacji alumnów prowadzonej w rzymskokatolickich seminariach duchownych w pierwszej kolejności znalazły swoje odzwierciedlenie w wytycznych Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego sformułowanych w pochodzącym z 19 III 1970 r. dekrete *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*¹⁶. Dokument ten był wypełnieniem soborowej wizji prowadzenia formacji alumnów, a jego główną cechą była unifikacja przepisów dotyczących tych kwestii dla całego Kościoła rzymskokatolickiego. W dekrete polecono, aby formowanie przyszłych kadr duchowieństwa na czterech płaszczyznach: ludzkiej, intelektualnej, duchowej i pastoralnej, co stanowiło wyraźny przejaw implementacji postanowień soborowych w zakresie prowadzenia formacji mężczyzn przygotowujących się do przyjęcia sakramentu kapłaństwa¹⁷. Kwestie związane z formacją kandydatów do kapłaństwa stały się również przedmiotem refleksji watykańskiej Kongregacji biskupów. W jej dyrektorium *Ecclesiae Imago* wydanym 22 II 1973 r. uznano wyższe seminaria duchowne za najważniejszą instytucję diecezjalną jednocześnie podtrzymując ich wyłączność w procesie formowania alumnów¹⁸.

Promulgowana w 1983 r. przez Ojca Świętego Jana Pawła II kodyfikacja potwierdziła wszystkie zalecenia *Vaticanum II* dotyczące sposobu prowadzenia formacji kandydatów do kapłaństwa. Zawierała ona w swej treści przepisy obligujące władze seminariów duchownych do organizacji kształcenia alumnów prowadzonej na wielu

s. 16-20; J. Walkusz, *Drugi Sobór Watykański – próba kontekstualnej recepcji historycznej*, CTO, t. 1, Szczecin 2013, s. 33-39.

¹³ *OT*, nr 4

¹⁴ *OT*, nr 8.

¹⁵ *ES*, nr 7.

¹⁶ J. Walkusz, *Z dziejów przygotowania do kapłaństwa w Kościele katolickim*, KPDK, t. 3, Lublin 2014, s.9.

¹⁷ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, AAS 62 (1970), s. 321-384.

¹⁸ *EI* [w:] *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, red. E. Szafrowski, t.6, z. 1, nr 10374-11035.

płaszczyznach¹⁹. Położono także szczególny nacisk na wymóg przeprowadzenia wśród alumnów solidnego przygotowania do posługi typowo duszpasterskiej rozumianej jako praktyczne zgłębianie aspektów posługi kapłańskiej realizowanej wśród wiernych. Stąd też w programach kształcenia alumnów zwiększono liczbę godzin praktyk, które alumni ostatniego roku odbywali w parafiach²⁰. W tym przypadku prawodawca kodeksowy pozostawił rządcom kościołów partykularnych sporą swobodę w procesie zarządzania seminariami duchownymi. Szczególnie w sprawach związanych z życiem codziennym alumnów oraz sprawami dyscyplinarnymi²¹.

Konstrukt funkcjonowania wyższych seminariów duchownych w Polsce drugiej połowy XX w. został opracowany przez Episkopat Polski i wydany w specjalnej instrukcji dotyczącej porządku organizacyjnego, jaki powinien panować w diecezjalnych seminariach. Episkopat Polski zastosował trzy podstawowe cele formacji: pastoralną, intelektualną i duchową. W celu realizacji tych zamierzeń ogólna formacja alumnów powinna być prowadzona wedle tego dokumentu w trzech etapach. Pierwszym powinny być dwuletnie studia filozoficzne połączone z początkowym przygotowaniem pastoralnym. Drugim etapem miały być 4-letnie studia teologiczne, które oprócz przyswojenia niezbędnej wiedzy miały rozwijać w kandydatach do kapłaństwa sferę duchową i również wpływać na ich przyszłą posługę duszpasterską. Trzecim etapem były praktyki realizowane po przyjęciu święceń diakonatu w parafiach znajdujących się na terytorium właściwego kościoła partykularnego²².

Wszystkie te zalecenia wynikające z prawa powszechnego i partykularnego stały się wówczas głównymi filarami funkcjonowania WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie i co za tym idzie kierunkowskazami w procesie zarządzania instytucją dla bp Stefana Bareły i kadry naukowo-wychowawczej pracującej w niej. Praktyka funkcjonowania WSD w omawianym okresie pokazuje, iż bp Stefan Bareła uważał je za szczególne miejsce w diecezji częstochowskiej. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej dostrzegał specyfikę diecezji częstochowskiej akcentując przy tym w przemówieniach wygłaszanych do częstochowskich alumnów mariologiczny kontekst posługi kapłańskiej w częstochowskim Kościele partykularnym:

¹⁹ *KPK 1983 r.* Kan. 244; R. Sobański, *Wprowadzenie do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, CT, t. 57, Warszawa 1987, s. 6-9.

²⁰ *KPK 1983 r.*, Kan. 255-258.

²¹ *KPK 1983 r.*, Kan. 243.

²² *Instrukcja w sprawie posługi oraz święceń udzielanych w seminariach duchownych*, CZWD, R.47, Częstochowa 1973, s. 121.

„Szczególną rolę w naszym jednoczeniu się odgrywa Matka Najświętsza, Matka Odwiecznego Kapłana. Przez Matkę Najświętszą zaczynamy jednoczyć się ze sobą już na płaszczyźnie samego powołania kapłańskiego. Potem święcenia kapłańskie, życie i posługa kapłańska oraz całe zjednoczenie z Chrystusem Kapłanem przychodzi przez Maryję, która jedna spośród ludzi była i jest najściślej z Chrystusem zjednoczona”²³.

Diecezjalne seminarium opierało porządek funkcjonowania na wewnętrznych aktach prawnych regulujących życie alumnów oraz prace duchowieństwa zaangażowanego w proces formacyjny adeptów do kapłaństwa. W latach posługi biskupiej trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej obowiązywał statut zatwierdzony w dniu 1 X 1951 r. przez bp Zdzisława Golińskiego²⁴. Opracowano również wewnętrzny regulamin studiów dostosowany do ówczesnych zaleceń Stolicy Apostolskiej znajdujących się w posoborowym prawodawstwie kościelnym²⁵.

WSD diecezji częstochowskiej prowadziło trójstopniową formację alumnów zgodną z eklezjologią *Vaticanum II*. Przede wszystkim prowadzono ogólną formację personalistyczną podnoszącą świadomość własnego człowieczeństwa u alumnów, co z kolei miało ukształtować właściwe dla kapłana cechy charakteru oraz cnoty, którymi winien się kierować²⁶.

Prowadzono również formację duchową alumnów opierającą się na zgłębianiu katolickich zasad religijno-moralnych. Zaszczepienie ich wśród alumnów miało wzmocnić wśród nich postawy pokory, służebności oraz odrzucenia dóbr materialnych. Dzięki czemu mieli gorliwiej spełniać swoje obowiązki kapłańskie²⁷. Ponadto adepci kapłaństwa w ramach tej formacji pielęgowali swoje życie modlitewne, uczestniczyli w rekolekcjach i dniach skupienia, pogłębiali swoje uczestnictwo w sakramentach św., intensyfikowali pobożność eucharystyczną oraz zagłębiali się w lekturze Biblii²⁸.

Kolejnym, istotnym elementem funkcjonowania diecezjalnego seminarium była formacja intelektualna oparta na zgłębianiu przez alumnów wiedzy z zakresu teologii oraz filozofii. Formacja ta była prowadzona stopniowo, wedle poszczególnych lat. Pierwszy i drugi rok przeznaczony był na zdobycie ogólnej formacji filozoficznej.

²³ Przemówienie J.E. ks. dra bp Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego do alumnów, którzy po odbyciu służby wojskowej rozpoczęli swe rekolekcje na Jasnej Górze w dniu 24 XI 1969 r., CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 108-109.

²⁴ Statut Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej z dnia 1 X 1951 r., AWSDAcz, brak sygn.

²⁵ Regulamin studiów Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie, AWSDAcz, brak sygn.

²⁶ GS, nr 53.

²⁷ OT, nr 8-17.

²⁸ PO, nr 12-17.

W trakcie trzeciego roku alumni wybierali specjalistyczne seminarium będące zgodne z ich osobistymi zainteresowaniami. Oprócz tego alumni uczestniczyli w spotkaniach naukowych, odczytach oraz licznych sympozjach. Absolwenci diecezjalnego seminarium po przyjęciu święceń kapłańskich mieli możliwość kontynuowania nauki w Instytucie Teologicznym, a także w Studium Wikariuszowskim. Ponadto za zgodą biskupa częstochowskiego księży rozwijali swe badania naukowe pod postacią dysertacji doktorskich i rozpraw habilitacyjnych na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie, KUL lub Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie²⁹.

Czwartą formą przygotowania do pełnienia posługi kapłańskiej była formacja pastoralna – przygotowująca alumnów do typowej pracy duszpasterskiej wśród wiernych³⁰. Przygotowanie to oprócz specjalistycznych wykładów polegało na odbywaniu przez alumnów praktyk w placówkach parafialnych diecezji częstochowskiej, gdzie zdobywali doświadczenie w katechetyce, pracy kancelaryjnej, kaznodziejstwie, duszpasterstwie służby liturgicznej oraz posłudze niesionej chorym³¹. W latach pontyfikatu bp Stefana Bareły organizacja tej instytucji polegała na hierarchicznym porządku prawnym wynikającym z prawa powszechnego, które znalazło swoje odzwierciedlenie w prawie partykularnym. Zatem pierwszym przełożonym tej instytucji był biskup częstochowski, który miał wyłączne prawo powoływania duchownych do pracy w diecezjalnym seminarium. Zarząd WSD składał się z rektora, wicerektora, ojca duchownego, ekonomy i spowiedników. Ponadto integralną częścią obsady kadrowej tej instytucji było grono wykładowców odpowiedzialnych za kształcenie alumnów³².

Rektor na mocy decyzji biskupa częstochowskiego oraz przepisów prawa kanonicznego stał na czele całej wspólnoty seminaryjnej. Przez co był głównym jej reprezentantem. Kapłan piastujący funkcję rektora swoimi poczynaniami odpowiednio układał współpracę z innymi osobami odpowiedzialnymi za prowadzenie formacji alumnów, Cała kapłańska wspólnota wychowawców dzieliła pomiędzy siebie odpowiedzialność za kształtowanie przyszłych kadr duchowieństwa³³. Rektor diecezjalnego seminarium w podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły podlegał przepisom

²⁹ *Regulamin studiów alumnów VI roku Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie wraz z planem praktyki duszpasterskiej*, AWSDAcz, brak sygn.

³⁰ *OT*, nr 4

³¹ H. Bąbiński, *Formacja kapłańska według przedsoborowej ankiety II Soboru Watykańskiego*, CzST, t. 1, Częstochowa 1973, s. 167-190.

³² *II Synod diecezji częstochowskiej, Wyższe Seminarium diecezji częstochowskiej w Krakowie*, AACz, brak sygn.

³³ *KPK 1983 r.*, Kan 238 § 2.

dwóch, kolejnych kodeksów prawa kanonicznego. Zatem jego pozycja kanoniczna w tym czasie uległa zmianie i w konsekwencji była uregulowana w statucie seminarium. Wedle tego dokumentu rektor seminarium odpowiadał za wszystkie sprawy naukowe, wychowawcze oraz gospodarcze związane z codziennym funkcjonowaniem tej instytucji. Stał na straży zgodności formacji alumnów z nauczaniem Kościoła powszechnego³⁴. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej współpracował podczas swojej posługi łącznie z czterema kapłanami piastującymi funkcję rektora WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Byli to: ks. Władysław Kasprzak (1962-1968), ks. Adam Skrzypiec (1968-1974), ks. Miłosław Kołodziejczyk (1974-1979) oraz ks. Zenon Uchnast (1979-1984)³⁵.

Duchowni pełniący funkcję rektora WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie w swoich obowiązkach byli wspomagani przez wicerektorów. Obowiązki wicerektora diecezjalnego seminarium sprowadzały się do kwestii związanych z codzienną egzystencją alumnów oraz organizacją wewnętrznego życia seminaryjnego, a także przestrzeganiem przez alumnów przepisów prawa. Jak pokazały losy niektórych duchownych sprawujących funkcję wicerektora WSD było to często preludium do objęcia przez danego kapłana stanowiska rektora tejże instytucji³⁶. W latach 1964-1984 funkcję wicerektora pełniło pięciu kapłanów. Byli to: ks. Tadeusz Szwagrzyk (1963-1965), ks. Adam Skrzypiec (1965-1968), ks. Zdzisław Wajzner (1968-1974), ks. Jan Kowalski (1974-1979) i ks. Kazimierz Mielczarek (1979-1985)³⁷.

Wyjątkowo ważną rolę w procesie formacji przygotowującej do kapłaństwa pełnili wykładowcy oraz wychowawcy. Odpowiadali oni za właściwe przekazywanie wiedzy, a także kształtowali morale i osobowości alumnów. Przyjęcie sakramentu kapłaństwa wymagało nabycia przez alumnów wszechstronnej wiedzy stąd też każdy z wykładowców nauczał odrębnego przedmiotu³⁸. Wykładowca seminaryjny musiał być specjalistą w danej dziedzinie, legitymować się minimum stopniem licencjata lub doktora, odznaczać się szlachetną moralnością, a także kompetencjami dydaktycznymi³⁹.

³⁴ Statut Wyższego Seminarium diecezji częstochowskiej w Krakowie, AWSADcz, brak sygn.

³⁵ J. Kowalski, *Dzieje częstochowskiego seminarium duchownego w Krakowie*, CzST, t.2, Częstochowa 1975, s. 159-172.

³⁶ Statut Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie (art. 8, s. 2.), AWSADcz, brak sygn.

³⁷ J. Związek, *Z dziejów częstochowskiego seminarium duchownego w Krakowie*, VC, t. 6, Częstochowa 2016, s. 40-60.

³⁸ M. Kołodziejczyk, *Profesorowie i wykładowcy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie*, CzST, t. 2, Częstochowa 1974, s.174-180.

³⁹ *75 lat Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej*, red. W. Kowalik, Częstochowa 2001, s. 17-22.

Praca kadry kierowniczej diecezjalnego seminarium oraz wykładowców służyła realizacji celu, którym był proces wieloaspektowej formacji kształtującej przyszłe kadry duchowieństwa częstochowskiego Kościoła partykularnego. Środkiem do realizacji tego zamierzenia był regulamin uchwalony w 1951 r. podczas spotkania rektorów wyższych seminariów duchownych w Polsce oraz *Ratio Studiorum* zatwierdzonego przez Konferencję Episkopatu Polski w 1971 r. Regulamin był wewnętrznym aktem prawnym określającym formę życia alumnów i ich drogi do przyjęcia sakramentu kapłaństwa. Proces nauczania w diecezjalnym seminarium odbywał się poprzez wykłady ćwiczenia, seminaria naukowe. Z kolei część modlitewno-ascetyczna przebiegała wokół osobistych refleksji modlitewnych, rekolekcji, codziennej Eucharystii, dni skupienia, postów i innych rodzajów ascezy⁴⁰. Życie wspólnoty seminaryjnej było ukierunkowane na zmiany zachodzące w Kościele powszechnym oraz częstochowskim Kościele partykularnym. Wspólnota seminaryjna została zobowiązana do intensywnej implementacji spuścizny Soboru Watykańskiego II, a także do wzmacniania więzi z Kościołem częstochowskim. Ordynariusz diecezji częstochowskiej zalecił również, aby w programie kształcenia alumnów uwzględniać dzieje i uwarunkowania regionów, z których składała się wówczas diecezja częstochowska. Miało to uwrażliwić alumnów na różnorodność problemów duszpasterskich, która występowała w diecezji częstochowskiej w zależności od miejsca sprawowania posługi. Położono też nacisk na równomierny rozwój seminarium jako instytucji naukowo-wychowawczej⁴¹.

Trzeci biskup częstochowski zgodnie z linią Soboru Watykańskiego II w szczególny sposób akcentował sprawy związane z wychowaniem młodzieży i kształtowaniem w nich sumienia chrześcijańskiego. Odnowa Kościoła katolickiego postawiła kwestie formacji alumnów na równi z problemem właściwego kształtowania młodych ludzi. Dlatego też formacja wewnątrz WSD przebiegała wokół wytworzenia u alumnów wyobrażenia o byciu kapłanem, który jest świadom odpowiedzialności nie tylko za Kościół, ale także za szeroko rozumiane życie społeczne⁴².

Instytucja diecezjalnego seminarium także stała się celem ataków podejmowanych przez stronę państwową. Zgodnie z ówczesnymi przepisami prawa seminaria duchowne mogły być wizytowane przez pracowników Urzędu ds. Wyznań.

⁴⁰ Statut WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie (art. 4-65, s. 18-19.), AWSDCz, brak sygn.

⁴¹ WSD, List ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły do rektora WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie ks. Miłosława Kołodziejczyka z dnia 14 VIII 1975 r., AKMCz, brak sygn.

⁴² List J.E. ks. biskupa częstochowskiego do młodzieży z okazji uroczystości św. Stanisława Kostki, CZWD, R.39, Częstochowa 1965, s. 242-243.

Wizytacje te stanowiły płaszczyznę inwigilacji wspólnoty seminaryjnej, wykładowców oraz alumnów i ich rodzin. Stąd kierownictwo WSD starało się udostępniać wizytatorom jedynie pobieżne informacje statystyczne o liczbie alumnów oraz kadry dydaktyczno-wychowawczej. Kontrole państwowe były także zagrożeniem dla seminaryjnego archiwum i w konsekwencji dla spuścizny dziejowej tej instytucji. Ponadto władze świeckie ingerowały w wewnętrzne prawodawstwo WSD, programy kształcenia oraz formacji duchowej, a także podejmowano próby cenzurowania literatury służącej alumnom do nauki. Jednakże najbardziej uciążliwą formą represji wobec wspólnoty seminaryjnej był przymusowy pobór alumnów do wojska. Ćwiczenia wojskowe były jedynie pretekstem dla prowadzenia w tego typu jednostkach zorganizowanej indoktrynacji wymierzonej w Kościół katolicki. Alumni byli poddawani także szykanom, oraz innym atakom posiadającym znamiona przemocy. Alumni WSD diecezji częstochowskiej byli wcielani do jednostek w Brzegu i Bartoszycach. Głównym celem, którego spodziewały się władze państwowe miało być zmniejszenie się liczby alumnów. To jednak nie nastąpiło, a jak twierdzili sami alumni służba wojskowa w trudnych warunkach umocniła w nich decyzję o pozostaniu na drodze powołania kapłańskiego. Od początku funkcjonowania WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie problemem była lokacja siedziby diecezjalnego seminarium, która mieściła się poza diecezją częstochowską. Tę niedogodność pogłębiły dodatkowo próby zajęcia części budynku WSD w Krakowie przez organa władzy państwowej. W 1963 r. pracownicy Urzędu ds. Wyznań podjęli próbę zajęcia 2 piętra gmachu diecezjalnego seminarium. W związku z tym budynek ten był skrupulatnie strzeżony przez dyżurujących alumnów oraz całkowicie zamykany na okres wakacyjny⁴³.

Okres pontyfikatu bp Stefana Bareły był czasem usilnych zabiegów o przeniesienie siedziby WSD diecezji częstochowskiej z Krakowa do stolicy biskupstwa – Częstochowy. Miało to związek z potrzebą zaszczepienia wśród alumnów przywiązania do tradycji religijnych Kościoła częstochowskiego oraz z znacznym rozwojem instytucji naukowo-wychowawczych funkcjonujących w częstochowskim Kościele partykularnym⁴⁴. Potrzeba przeniesienia WSD do Częstochowy wynikała także

⁴³ M. Mikołajczyk, *Problemy...*, s. 115-117.

⁴⁴ Do tego momentu istotne znaczenie miał fakt naukowo-dydaktycznej współpracy z Wydziałem Teologicznym UJ. Począwszy do 1970 r. Kościół częstochowski rozpoczął proces tworzenia własnej instytucji naukowej. Przyczyniło się to do znacznego rozwoju środowiska naukowego częstochowskiego Kościoła partykularnego; *IT, Protokół z sesji zarządu Instytutu Eklezjologicznego w Częstochowie z dnia 26 IV 1976 r.*, AKMCz, brak sygn.

z przyczyn czysto praktycznych sprowadzających się do rosnącej liczby alumnów, których nie mógł pomieścić dotychczasowy gmach w Krakowie. Sam ordynariusz diecezji częstochowskiej zwracał również uwagę na rosnące znaczenie stolicy biskupstwa- Częstochowy, która rozwijała swój potencjał gospodarczy oraz zaczęła aspirować do miana ośrodka akademickiego. W swoim liście do wiernych biskup częstochowski uwrażliwił wspólnotę Kościoła częstochowskiego na potrzeby diecezjalnego seminarium:

„Wyższe Częstochowskie Seminarium Duchowne zostało powołane do życia przed 50 laty przez pierwszego biskupa częstochowskiego dra Teodora Kubinę w Krakowie ze względu na możliwość ścisłego powiązania z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obecne warunki i dzisiejsze potrzeby diecezji wymagają, żeby w Częstochowie powstał nowy gmach Wyższego Seminarium Duchownego, jako centrum teologicznego środowiska akademickiego związanego ścisłą współpracą z Krakowskim Papieskim Wydziałem Teologicznym. Liczba naszych alumnów stale rośnie – w bieżącym roku jest ich dwustu. Nie mieszczą się już w budynku seminaryjnym w Krakowie, a wciąż jeszcze brakuje kapłanów do pracy w diecezji, wciąż jeszcze zbyt mało wysyłamy ich do pomocy naszym braciom na terenach misyjnych i bardziej potrzebującym diecezjom. Poza tym w diecezji częstochowskiej zaszły istotne zmiany. Jak nigdy dotąd w historii, Częstochowa jest obecnie duchową stolicą Narodu. Stała się też obok Zagłębia Dąbrowskiego prężnym, rozwojowym ośrodkiem uniwersyteckim, z kilkutyśięcną rzeszą studentów. Stawia to przed Maryjną diecezją szczególne zadania, aby przez ośrodek formacji kapłanów w Częstochowie, diecezja mogła nasycić ewangeliczną treścią rozwijające się miasto, osiągnięcia techniczne i cywilizacyjne, z których korzystamy na co dzień.⁴⁵”

Materializacją tych starań było wystąpienie do władz wojewódzkich o zgodę na budowę gmachu WSD w Częstochowie. Została ona uzyskana w dniu 28 III 1981 r. Zgodnie z treścią oficjalnego pisma urzędowego wystosowanego przez wojewodę kuria diecezjalna została zobowiązana do uzyskania kolejnej zgody dotyczącej miejsca i realizacji wspomnianej inwestycji⁴⁶.

Budowa gmachu diecezjalnego seminarium w Częstochowie wymagała czynnego zaangażowania diecezjalnego duchowieństwa. W związku z tym ordynariusz diecezji częstochowskiej powołał w dniu 26 V 1981 r. Komitet Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie. Komitetowi temu przewodził bp Miłosław Kołodziejczyk. Oprócz niego w skład komitetu weszli: ks. Zenon Uchnast – ówczesny rektor WSD, ks. Władysław Gołąb, ks. Jan Kowalski, ks. Kazimierz Lubas, ks. Adam

⁴⁵ *List pasterski biskupa częstochowskiego na tydzień modlitw o powołania kościelne w roku pańskim 1982*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982, s. 135-137.

⁴⁶ *KCz, Decyzja wojewody częstochowskiego Grzegorza Lipowskiego z dnia 28 III 1981 r. w sprawie wydania zgody na budowę budynku Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

Skrzypiec, ks. Leon Stasiński, ks. Władysław Sobczyk, ks. Zdzisław Wajzner, ks. Wacław Wiciński, ks. Kazimierz Szwarlik, ks. Stanisław Urbański, ks. Marian Stochniałek oraz ks. Stanisław Borecki. Byli to duchowni posiadający odpowiednie kompetencje w dziedzinie formacji alumnów oraz w sprawach budowlano-gospodarczych. Kompetencje te wynikały z dość długiego czasu pracy w diecezjalnym WSD oraz kwalifikacji uzyskanych dzięki organizacji procesu budowy nowych kościołów w diecezji częstochowskiej. Kapłani zasiadający w tym gremium zostali zobowiązani do twórczej pracy na każdym polu niezbędnym do zrealizowania celu, jakim była budowa budynku WSD w Częstochowie⁴⁷.

Ważnym aspektem starań o powstanie na terytorium częstochowskiego kościoła partykularnego budynku WSD była aktywność laikatu zmierzająca do wsparcia tej inicjatywy. Centrum wszystkich inicjatyw osób świeckich związanych z budową seminaryjnego gmachu było erygowanie przez trzeciego biskupa częstochowskiego w dniu 8 XII 1982 r. Dzieła Przyjaciół Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego. Była to komisja zajmująca się z polecenia bp Stefana Bareły koordynowaniem wszystkich inicjatyw związanych z budową siedziby WSD diecezji częstochowskiej w stolicy biskupstwa. Pomysł powołania tego typu inicjatywy wyszedł ze środowiska księży dziekanów diecezji częstochowskiej. Fakt powołania do życia tego typu inicjatywy potwierdzał również adaptację dziedzictwa Soboru Watykańskiego II w Kościele częstochowskim w części odnoszącej się do aktywności osób świeckich w przestrzeni Kościoła powszechnego. Zasadniczym celem dzieła określonym w dekrecie erekcyjnym było budzenie autentycznej świadomości wiernych diecezji częstochowskiej o miejscu i znaczeniu instytucji WSD w Kościele częstochowskim i w samej Częstochowie jako duchowej stolicy Polski. Forma działalności dzieła podlegała opracowaniu przez Komitet Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie oraz kolegium księży dziekanów diecezji częstochowskiej⁴⁸.

Budowa została zainicjowana w 1983 r. Z racji konieczności sprawnego przeprowadzenia inwestycji biskup częstochowski wyznaczył ks. Mariana Jezierskiego

⁴⁷ KCz, Dekret bp Stefana Bareły z dnia 26 III 1981 r. powołujący Komitet Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie, AKMCz, brak sygn.

⁴⁸ KCz, Dekret bp Stefana Bareły z dnia 8 XII 1982 r. powołujący Dzieło Przyjaciół Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie, AKMCz, brak sygn.

jako pełnomocnika odpowiedzialnego za dopełnienie wszystkich formalności związanych z budową diecezjalnego seminarium⁴⁹.

2. Niższe Seminarium Duchowne – Wydział Przygotowawczy

Niższe Seminarium Duchowne jako instytucja naukowo-wychowawcza była powołana w celu rozwijania wśród młodych mężczyzn powołań do kapłaństwa⁵⁰. Proces ten był realizowany na poziomie liceum ogólnokształcącego. Jej działalność wpływała zatem na budowanie kadr duchowieństwa posłanego do pracy wśród wiernych⁵¹.

Przepisy regulujące działalność Niższych Seminariów Duchownych w rzymskokatolickich diecezjach znalazły swoje miejsce w obu kodyfikacjach prawa kanonicznego obowiązujących w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły. Pierwszy zbiór prawa kanonicznego jedynie zachęcał do utworzenia takiej instytucji na terenie danej diecezji motywując to potrzebą kształcenia chłopców w zakresie nauk przekazywanych na poziomie średnim. Ponadto we wspomnianym zbiorze prawodawstwa kościelnego dokonano rozróżnienia pomiędzy niższym, a wyższym seminarium duchownym poprzez określenie różnicy poziomów w dyscyplinach naukowych wykładanych w obu typach szkół⁵².

Sobór Watykański II również podjął temat funkcjonowania Niższych Seminariów Duchownych zauważając to, iż tego typu instytucje przyczyniają się do ogólnego rozwoju intelektualno-duchowego młodych ludzi. Ojcowie Soboru położyli szczególny nacisk na formację religijną alumnów Niższych Seminariów Duchownych i tym samym zapewnienie im solidnego kierownictwa duchowego włączając w ten proces rodziców⁵³. Dość wyraźnie zaakcentowano też wymóg ogólnego rozwoju emocjonalnego alumnów takich seminariów z uwzględnieniem zasad psychologii oraz wieku i mentalności młodych ludzi. Zupełnie nowym rozwiązaniem dotyczącym funkcjonowania niższych

⁴⁹ KCz, *Upoważnienie ks. Mariana Jezierskiego z dnia 15 X 1983 r. do podejmowania kroków prawnych związanych z budową gmachu Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁰ Sprawa dobrze przeprowadzonej formacji do kapłaństwa od wieków budziła ogromną troskę hierarchów Kościoła katolickiego. Niższe seminaria duchowne zaczęto tworzyć w diecezjach oraz przy zgromadzeniach zakonnych w drugiej połowie XIX w. Ich celem było roztoczenie opieki nad młodymi chłopcami przejawiającymi oznaki powołania kapłańskiego. Alumni tego typu placówek oświatowo-wychowawczych odbierali oprócz klasycznego wykształcenia, przygotowanie etyczne, które wprowadzało ich w przyszłą formację do życia w stanie kapłańskim; J. Kiedos, *Zakonne Niższe Seminaria Duchowne na terenie diecezji katowickiej w latach międzywojennych*, ŚSHT, t. 19/20, Katowice 1986-1987, s. 230-238.

⁵¹ R. Sobański, *Słowo i sakrament jako czynniki kształtujące prawo kościelne*, PK, t. 16, nr 1-2, Warszawa 1973, s. 3-15.

⁵² *KPK 1917 r.*, kan. 1354 § 2.

⁵³ OT, nr 1-2,3; M. Saj, *Prawo człowieka do wychowania a wychowawczy obowiązek państwa i kościoła*, SR, nr 3, Warszawa 2005, s.233-234.

seminariów duchownych było zalecenie, aby program nauczania w tego typu szkołach był tak ułożony, by alumni nie decydujący się na formację w wyższych seminariach duchownych mogli bez przeszkód kontynuować naukę w uczelniach o charakterze świeckim. Misję i rolę tej placówki edukacyjnej wyznaczył soborowy dekret o formacji kapłańskiej. Diecezjalne, niższe seminarium stało się przez to instytucją, która poprzez kształcenie młodych mężczyzn winna była wzbudzać wśród nich pragnienie wejścia na drogę formacji przygotowującej ich do kapłaństwa lub wstąpienia w szeregi zakonów, bądź też zgromadzeń zakonnych⁵⁴.

Wszystkie te wytyczne znalazły swoje miejsce w KPK z 1983 r. Podkreślono mianowicie w nim ogólny cel niższych seminariów duchownych, którym stało się wspieranie powołań kościelnych uzyskiwanych poprzez staranną opiekę duchową sprawowaną nad młodymi ludźmi podejmującymi naukę w tego typu instytucji oraz stojące na wysokim poziomie merytorycznym wykształcenie o dominującym profilu humanistycznym, pozwalającym alumnom rozwinąć swój potencjał intelektualny⁵⁵.

W diecezji częstochowskiej w dniu 1 IX 1951 r. swoją działalność rozpoczęło Częstochowskie Seminarium Duchowne – Wydział Przygotowawczy. Pomysłodawcą utworzenia tego typu instytucji naukowo-wychowawczej był ówczesny ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Zdzisław Goliński. Organizacją szkoły z polecenia II biskupa częstochowskiego zajął się ks. Bronisław Panek.⁵⁶ Wobec wszystkich problemów z którymi borykała się szkolna społeczność głównym wyznacznikiem rozwoju NSD były cele, które zostały postawione przy jego utworzeniu. Były nimi: powinność budzenia i pielęgnowania powołań kościelnych oraz przygotowywanie młodych mężczyzn do podjęcia decyzji o wstąpieniu na drogę przygotowania do przyjęcia święceń kapłańskich. Przygotowanie to posiadało zarówno aspekt duchowy, jak i intelektualny⁵⁷.

31 VIII 1952 r. bp Zdzisław Goliński promulgował statut Częstochowskiego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie. Celem tego dokumentu było nakreślenie schematu funkcjonowania

⁵⁴ OT, nr 3.

⁵⁵ KPK 1983 r., kan. 234 § 1.

⁵⁶ *Niższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy, Sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w Niższym Seminarium Duchownym diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy przez zastępcę kierownika Urzędu ds. Wyznań mgr Janusza Piotrowskiego i starszego wizytatora Kuratorium Okręgu szkolnego mgr Kazimierza Wygasia w dniu 18 listopada 1967 r.*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁷ *NSD, Sprawozdanie z działalności NSD za rok szkolny 1970/1971*, AKMCz, brak sygn.

szkoły w okresie nasilonych represji wymierzonych w tego typu instytucje przez władze komunistyczne. Statut ten obowiązywał także przez cały okres pontyfikatu bp Stefan Bareły⁵⁸.

W diecezji częstochowskiej tego typu instytucja funkcjonowała jako swoisty „przedsiomek” dla WSD. Kształcenie w diecezjalnym niższym seminarium było rozłożone na cztery lata⁵⁹. Ponadto diecezjalne niższe seminarium prowadziło formację mężczyzn w wieku licealnym poprzez organizację dni skupienia i rekolekcji, które miały wzmocnić wśród ich uczestników poczucie powołania do kapłaństwa⁶⁰. Przedsięwzięcia te przynosiły spodziewany skutek, co było dostrzegane przez organa władzy państwowej zajmujące się kontrolą kościołów i związków wyznaniowych⁶¹. Szkoła posiadała swoją własną bibliotekę oraz bursę wraz z wyposażeniem kuchennym. Był to wymóg prawny podyktowany przepisami prawa świeckiego, gdyż wszystkie instytucje szkolne podlegały państwowemu nadzorowi, także te wyznaniowe⁶².

Funkcjonowanie NSD było oparte o schemat typowy dla szkół średniego szczebla, gdyż głównym wyznacznikiem życia wspólnoty seminaryjnej był rok szkolny

⁵⁸ Wraz z początkiem lat 60. XX w. władze komunistyczne zaostrzyły kurs wobec rzymskokatolickich seminariów duchownych, w tym również szkół niższego szczebla kształcących na poziomie ogólnokształcącym – średnim. 29 XII 1959 r. minister oświaty Waław Tułodziecki wydał zarządzenie dotyczące państwowego nadzoru nad seminariami. Do czerwca 1960 r. przeprowadzono kontrole w 91 niższych i wyższych seminarium na terenie całego kraju. Oprócz nich wizytacjom poddawano także seminaryjne biblioteki. Po koniec 1966 r. wskutek oporu Episkopatu Polski kierowanego przeciwko kolejnym państwowym kontrolom seminariów duchownych władze komunistyczne zdecydowały się na zamknięcie kilku diecezjalnych i zakonnych wyższych seminariów duchownych. W drugiej połowie 1952 r. został opracowany rządowy plan likwidacji takich instytucji prowadzonych przez zakony i zgromadzenia zakonne. Zmianę w postępowaniu władz komunistycznych przyniosła październikowa „odwilż” 1956 r., kiedy to reaktywowano 30 seminariów. Jednak stan ten utrzymał się tylko do połowy 1960 r. Wówczas władze państwowe postanowiły ostatecznie rozwiązać kwestie niższych seminariów duchownych, czego symptomem była decyzja Władysława Gomułki wydana w lipcu 1960 r. nakazująca likwidację wszystkich, rzymskokatolickich niższych seminariów duchownych na terytorium Polski. Zlikwidowano niższe seminarium diecezjalne i zakonne dotychczas działające w Krakowie, Wadowicach, Świdnicy, Jarosławiu, Kopcu, Sokołowie Podlaskim, Czerwińsku, Kobylinie, Rybniku oraz w Lublinie. Przetrwwały wówczas jedynie seminarium w Częstochowie i Gorzowie Wielkopolskim. Wspomniane działania władz państwowych były częścią ogólnego systemu represji wymierzonych w wiernych i duchowieństwo Kościoła katolickiego w Polsce. W okresie omawianym w powyższym tekście rządzący rozpoczęli też proceder wcielania alumnów wyższych seminariów duchownych do Ludowego Wojska Polskiego, co miało powodować rezygnację młodych mężczyzn z ich drogi do kapłaństwa; A. Mezglewski, *Proces likwidacji niższych seminariów duchownych w latach 1959-1963*, SPW, t. 4, Lublin 2002, s. 32-38; Tenże, *Akcja likwidacyjna niższych zakonnych seminariów duchownych w dniu 3 lipca 1952r.* [w:] *Divina et humana*. Księga jubileuszowa w 65 rocznicę urodzin księdza profesora Henryka Misztala, red. A. Dębiński, W. Bar, P. Stanisław, Lublin 2001, s. 145-157.

⁵⁹ NSD, *Sprawozdanie z organizacji częstochowskiego seminarium duchownego w 1969 r.*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁰ NSD, *Notatka służbowa na temat działalności Niższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn.

⁶¹ KCz, *Odpis notatki Prezydium Rady Narodowej (Wydziału ds. Wyznań) w sprawie działalności Niższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy*, AKMCz, brak sygn.

⁶² NSD, *Pismo wizytatora oświaty mgr Kazimierza Wygasia do rektora NSD*, AKMCz, brak sygn.

trwający od września do czerwca każdego roku. Grono pedagogiczne tworzyły osoby duchowne i świeckie mające uprawnienia do nauczania uzyskane podczas studiów uniwersyteckich⁶³. Formacja alumnów opierała się na wskazaniach ordynariusza diecezji częstochowskiej opartych o dziedzictwo Soboru Watykańskiego II. Formacja ta zmierzała ku kształtowaniu dojrzałej osobowości pozwalającej na podejmowanie samodzielnych wyborów i tym samym na dojrzałe wejście na drogę powołania kapłańskiego⁶⁴.

Z kolei formacja duchowa obejmowała udział alumnów w sakramencie eucharystii, sakramencie pokuty, nabożeństwach, rekolekcjach i dniach skupienia oraz osobistych rozmowach i refleksjach⁶⁵. Rozwój duchowy był konieczny do pojawienia się odpowiednich kompetencji mentalnych niezbędnych do dojrzałości religijnej, moralnej, roztropności, odwagi i rozumnego posłuszeństwa⁶⁶.

W formacji intelektualnej zmierzano do przekazania alumnom rzetelnej wiedzy ogólnej z zakresu humanistyki, nauk technicznych, a także innych dziedzin pożytecznych w aspekcie umiejętności samodzielnego myślenia i wyciągania wniosków, jak i również krytycznego podejścia do informacji płynących z środków masowego przekazu⁶⁷.

Podejmowano również działania mające na celu formowanie postaw apostołstwa przejawianych w środowisku rodzinnym oraz koleżeńskim. Ponadto starano się ukształtować osobowości i charaktery młodych ludzi w sposób pozwalający na publiczne wyznawanie wiary⁶⁸.

Program nauczania składał się z przedmiotów takich jak: religia, j. polski, j. łaciński, j. francuski, j. rosyjski, historia, biologia, geografia, matematyka, fizyka, astronomia, chemia, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne, wychowanie fizyczne. W zakresie nauczania przedmiotów ogólnokształcących program był tożsamy z programami nauczania szkół świeckich tego samego szczebla. Absolwenci przystępowali do świeckiego egzaminu dojrzałości, co dawało młodym ludziom szansę ubiegania się o przyjęcie na studia w uczelniach państwowych oraz egzaminu wewnętrznego uprawniającego do kontynuowania drogi powołania kapłańskiego w wyższych seminariach duchownych. Nauka w NSD nie obligowała alumnów do

⁶³ NSD, *Sprawozdanie z działalności NSD za rok szkolny 1971/1972*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁴ NSD, *Sprawozdanie z działalności NSD za rok szkolny 1972/1973*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁵ NSD, *List ks. Mariana Dumay z dnia 13 II 1975 r. do ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekcji dla alumnów NSD*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁶ NSD, *Sprawozdanie z działalności NSD za rok szkolny 1977/1978*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁷ NSD, *Sprawozdanie z działalności NSD za rok szkolny 1981/1982*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁸ NSD, *Sprawozdanie NSD za rok szkolny 1983/1984*, AKMCz, brak sygn.

obowiązkowego wstąpienia na drogę formacji kapłańskiej, ale dawała również szanse na zdobycie wyższego wykształcenia w innych dziedzinach życia. Szkoła była również miejscem aktywności osób świeckich. Było bowiem oni wychowawcami i nauczycielami pracującymi w tej instytucji. W szczególności przedstawiciele laikatu przekazywali wiedzę z dziedzin niezwiązanych z teologią⁶⁹. Sprawa organizacji egzaminów dojrzałości dla alumnów była przez długi okres funkcjonowania instytucji kwestią sporną w obszarze relacji Kościoła częstochowskiego z władzami państwowymi. Mianowicie strona państwowa poprzez agendę odpowiedzialną za oświatę wydała zakaz honorowania egzaminów maturalnych organizowanych przez szkoły prywatne, które nie działały na wzór placówek państwowych, a niższe seminaria duchowne, jako szkoły wyznaniowe nie spełniały tego wymogu. Jedynym rozwiązaniem tej sytuacji była możliwość zdawania przez absolwentów egzaminów eksternistycznych, które musiały być organizowane w budynku szkoły publicznej. W przypadku częstochowskiego NSD był to budynek Liceum ogólnokształcącego im. Romualda Traugutta w Częstochowie. Władze państwowe wobec tego typu praktyk wykazały niechęć i poprzez odpowiednie zarządzenie doprowadzono do tego, iż egzamin maturalny - eksternistyczny mógł być zdawany tylko w budynku wydziału oświaty, co wobec innych represji wymierzanych w Kościół katolicki było sytuacją dość trudną. Dopiero począwszy od roku szkolnego 1981/1982 NSD poprzez rozległe starania bp Stefana Bareły, kurii diecezjalnej i ks. Stanisława Urbańskiego nabyło uprawnienia szkoły państwowej, co pozwoliło alumnom przystępować do egzaminu dojrzałości na równych zasadach z absolwentami innych szkół⁷⁰.

Szkoła ta przez cały czas swojego istnienia pozostawała w żywym kontakcie i współpracy z WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. W większości przypadków absolwenci niższego seminarium wstępowali na drogę formacji przygotowującej do sakramentu kapłaństwa i tym samym stawali się alumnami diecezjalnego, wyższego seminarium⁷¹.

3. Instytut Teologiczny

Jedną z cech dojrzałości jaką może charakteryzować się kościół partykularny jest środowisko naukowe. Grono kapłanów związanych z dyscyplinami teologicznymi prowadzących badania naukowe na temat spraw bliskich Kościołowi i jego celom

⁶⁹ NSD, *Sprawozdanie NSD za rok szkolny 1967/1968*, AKMCz, brak sygn.

⁷⁰ M. Mikołajczyk, *Problemy...*, s. 155-157.

⁷¹ NSD, *Sprawozdanie NSD za rok szkolny 1969/1970*, AKMCz, brak sygn.

stanowiło filar funkcjonowania instytucji naukowo-wychowawczych działających w diecezji i tym samym służyło jej rozwojowi. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej widział w uprawianiu nauki szczególną drogę do prowadzenia owocnej posługi duszpasterskiej. Jego spojrzenie na rolę nauki i wychowania w życiu Kościoła częstochowskiego było zauważane przez innych członków Episkopatu Polski. W dwudziestą rocznicę posługi biskupiej bp Stefana Bareły metropolita krakowski kard. Franciszek Macharski skierował do niego okolicznościowe słowa będące dowodem uznania dla takiego właśnie spojrzenia na wymiar nauki w posłudze kapłańskiej i życiu wspólnoty Kościoła:

„Na 20-lecie pasterzowania w diecezji ks. bp Stefana Bareły, pośród różnych form wyrażania przez Kościół częstochowski wdzięczności, czci, miłości, oddania znajduje się i ta: zbiór prac naukowych z zakresu różnych nauk kościelnych. Jakże ten sposób odpowiada jego przekonaniom i pragnieniom. Nie widzi on możliwości duszpasterzowania bez oparcia go, a raczej wyprowadzania z pełnego poznania tajemnicy Chrystusa. Więcej, uprawianie teologii i innych dyscyplin nauki kościelnej uważa za konieczny wymiar życia Kościoła diecezjalnego”⁷².

Działalność bp Stefana Bareły obejmowała starania zmierzające do rozwoju instytucjonalnego diecezjalnych instytucji naukowo-wychowawczych (wyższego i niższego seminarium duchownego) oraz tworzenia nowych instytucji odpowiedzialnych za formację duchowo-intelektualną⁷³. Sprawa rozwoju intelektualnego duchowieństwa i wiernych częstochowskiego Kościoła partykularnego była też bliska bp Stefanowi Barele z powodu jego własnego zaangażowania w pracę naukową⁷⁴.

Promocja tego typu instytucji była częścią posoborowych przemian w Kościele powszechnym oraz było jednym z elementów recepcji spuścizny Soboru Watykańskiego II w diecezji częstochowskiej. *Vaticanum II* w swoim szerokim dziedzictwie poczynił również wskazania odnoszące się do potrzeby prowadzenia przez Kościół powszechny działalności naukowej oraz edukacyjnej. Miało to związek z praktykowanym od wieków w Kościele rzymskokatolickim postulatem głoszenia i obrony prawdy do czego były przede wszystkim wezwane katolickie instytucje zajmujące się nauką i wychowaniem. Typowymi dla Kościoła rzymskokatolickiego były uniwersytety i wydziały kościelne

⁷² *Słowo wstępne metropolity krakowskiego* [w:] *Służyć prawdzie i miłości...*, s. 7.

⁷³ Dotyczy to Studium Wikariuszowskiego oraz *Tirocinium Pastorale*. Szerzej o tych instytucjach w kolejnych częściach niniejszej pracy.

⁷⁴ *Archiwum Trzeciego biskupa częstochowskiego, Dekret Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego z dnia 28 IX 1962 r. mianujący ks. bp Stefana Barełę wykładowcą w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego*, AKMCz, brak sygn.

oraz instytuty organizowane najczęściej w młodych, niedawno powstałych kościołach partykularnych⁷⁵.

Sobór Watykański II umieścił kwestie związane z działalnością teologicznych instytucji naukowych w obszarze szeroko pojętego wychowania katolickiego. Zainteresowanie Kościoła kształceniem na poziomie szkoły wyższej było zatem inspirowane celem jaki stanowiło wychowanie w duchu katolickiej nauki społecznej. Duchowni zgromadzenia na soborze w deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim akcentowali potrzebę otoczenia tego typu placówek szczególnym zainteresowaniem przez hierarchię kościelną⁷⁶. Natomiast najbardziej istotnym z punktu widzenia wspólnoty Kościoła częstochowskiego wezwaniem *Vaticanum II* dotyczącym funkcjonowania katolickich uczelni wyższych było zalecenie tworzenia nowych placówek naukowo-wychowawczych⁷⁷. Sobór w tym zakresie zalecił szczególnie uwrażliwienie wspólnot partykularnych na konieczność studiowania nauk kościelnych i co za tym idzie dziedzictwa Soboru Watykańskiego II wydając następujące zalecenia zawarte w *Gaudium et Spes*:

„Kościół bardzo wiele oczekuje od skutecznej działalności fakultetów teologicznych. Im bowiem powierza bardzo odpowiedzialne zadanie przygotowania swoich wychowanków nie tylko do posługi kapłańskiej, lecz nade wszystko czy to do uczenia w zakładach wyższych studiów kościelnych, czy też do samodzielnego rozwijania nauk, czy to do podjęcia uciążliwych zadań apostołatu intelektualnego”⁷⁸.

Po zakończeniu obrad *Vaticanum II* kwestia funkcjonowania kościelnych instytucji naukowo-wychowawczych wymagała przyjęcia jednolitego dokumentu normującego działalność uczelni wyższych w przestrzeni Kościoła powszechnego. W 1966 r. Kongregacja Seminariów i Uniwersytetów wystosowała prośbę do władz katolickich uczelni i pomniejszych instytucji naukowo-wychowawczych o wnioski i sugestie dotyczące zmian w funkcjonowaniu tego typu placówek. Końcowym efektem tych konsultacji był opublikowany w dniu 20 V 1968 r. kongregacyjny dokument regulujący działalność katolickich uczelni wyższych z wyraźnym wskazaniem na potrzebę posoborowej ich odnowy⁷⁹.

Wytworzona podczas prac Soboru Watykańskiego II spuścizna prawna Kościoła powszechnego zmieniła radykalnie kwestię odbierania jego roli w świecie. Miało to

⁷⁵ J. Dyduch, *Rola uczelni kościelnych i katolickich w świetle powszechnego prawodawstwa posoborowego*, AC, t. 24, Kraków 1992, s. 135-136.

⁷⁶ *GE*, nr 10.

⁷⁷ *GE*, nr 3,10.

⁷⁸ *GE*, nr 1,11.

⁷⁹ E. Szafranski, *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t.3, z.1, s. 308-363.

ogromne znaczenie dla pozycji uczelni katolickich w przestrzeni Kościoła powszechnego. Drugim znaczącym przeobrażeniem mającym miejsce po *Vaticanum II* była intensywna aktywizacja osób świeckich, które zostały wezwane do dawania świadectwa wiary w zbiorowościach ludzkich, w których funkcjonują oraz do aktywnej działalności wewnątrz struktur kościelnych. Zadania laikatu wobec wspólnot kościelnych wymagały także właściwego przygotowania merytorycznego i intelektualnego. Fakt ten obligował także kościelne ośrodki naukowo-wychowawcze do sprostania temu zadaniu⁸⁰. Powyższe przesłanki nabierały również wyjątkowego znaczenia wśród wiernych żyjących w rzeczywistości państw komunistycznych. Tam też kościoły partykularne pełniły obok roli *stricte* religijnej rolę instytucji opozycyjnej wobec obozu władzy. Stąd też szerzenie religijnej wizji bytowania społeczeństw wymagało odpowiedniego przygotowania intelektualnego⁸¹.

Przesłanki dotyczące potrzeby rozwoju intelektualnego duchowieństwa i osób świeckich wpisywały się ponadto w potrzebę szerzenia idei odnowy soborowej będącą również ważnym elementem wizji Kościoła partykularnego, którą realizował podczas trwania swojego pontyfikatu bp Stefan Bareła. Elementem recepcji dziedzictwa Soboru Watykańskiego II w diecezji częstochowskiej stała się próba utworzenia na jej terenie instytucji posiadającej znamiona uczelni wyższej. Urzeczywistnieniem jego zamierzeń stało się powołanie w 1966 roku Sekretariatu Dokumentacji Soborowej instytucji będącej diecezjalnym centrum gromadzenia materiałów i upowszechniania wiedzy o *Vaticanum II*. Wedle pomysłu ordynariusza Kościoła częstochowskiego miało to być realizowane poprzez organizację wykładów poświęconych dziedzictwu Soboru Watykańskiego II. Były one przeznaczone dla duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego, sióstr zakonnych oraz osób świeckich, co wprost wpisywało się zalecenia *Vaticanum II* względem działalności placówek naukowych⁸².

Obowiązek prowadzenia wykładów przyjął na siebie ks. prof. Stanisław Grzybek, któremu bp Stefan Bareła zlecił opracowanie stosownej tematyki dotyczącej kwestii przemian soborowych mających miejsce w Kościele katolickim oraz zagadnień *stricte* biblijnych. Motywem tej decyzji personalnej bp Stefana Bareły było szerokie doświadczenie ks. Stanisława Grzybka w pracy naukowej oraz organizacyjnej wewnątrz

⁸⁰ P. Duksa, *Rola i zadani świeckich we współczesnej parafii*, SR, nr 13, Warszawa 2015, s. 273-275.

⁸¹ Zob. *Represje wobec Kościoła w krajach bloku wschodniego. Komuniści przeciw religii po 1944 roku*, red. J. Marecki, Kraków 2011.

⁸² P. Wolnicki, *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, ZCz, t. 37, Częstochowa 2009, s. 172.

struktur uczelni teologicznych. Prelekcje te zostały zainaugurowane 9 II 1967 r. i odbywały się dwa razy w miesiącu w siedzibie kurii diecezjalnej w Częstochowie. Ostatni wykład został przeprowadzony 1 VI 1967 r. Łącznie zorganizowano 60 godzin prelekcji⁸³.

Pozytywna odpowiedź wspólnoty Kościoła częstochowskiego na tego typu formację intelektualną spowodowała, iż ordynariusz diecezji częstochowskiej postanowił utworzyć instytucję o charakterze stałym, której zadaniem miało być propagowanie nauczania Kościoła powszechnego opartego na spuściźnie ideowej Soboru Watykańskiego II. Dlatego też, aby uczynić zadość potrzebie promocji nauczania soborowego w bp Stefan Bareła postanowił powołać do życia 1 VIII 1967 r. Studium Dokumentacji Soborowej, które z punktu widzenia organizacji diecezji częstochowskiej było podporządkowane referatowi duszpasterskiemu kurii diecezjalnej⁸⁴.

Funkcjonowanie Studium Dokumentacji Soborowej opierało się na uchwalonym dla tej instytucji statucie oraz regulaminie studiów podejmowanych w obrębie tej jednostki. Celem jej utworzenia było kształcenie członków wspólnoty Kościoła częstochowskiego. Mieli oni pogłębiać swoją wiedzę teologiczną poprzez studiowanie dokumentów Soboru Watykańskiego II⁸⁵.

Po raz pierwszy zajęcia w ramach Studium Dokumentacji Soborowej zorganizowano 1 X 1967 r. Wówczas uroczyście zainaugurowano rok akademicki, który trwał do 1 VI 1968 r. W pierwszym roku funkcjonowania instytucji naukę w niej podjęli przedstawiciele duchowieństwa, osoby życia konsekrowanego oraz laikat. Szczególnie należy docenić zaangażowanie laikatu, co wpisywało się w posoborowe otwarcie się Kościoła na inicjatywy osób świeckich. Problematyka poruszana na wykładach oscylowała wokół zagadnień związanych z teologią, historią, filozofią, socjologią oraz poszczególnymi dziedzinami teologii takimi jak: patrologia, czy też biblistyka. Wykłady te kończyły się egzaminami potwierdzającymi stopień kompetencji nabytych przez słuchaczy⁸⁶. Wraz z upływem czasu następował dynamiczny rozwój Studium Dokumentacji Soborowej w związku z czym na skutek zwiększenia się liczby

⁸³ J. Kowalski, *Inne, kościelne instytucje naukowe w siedemdziesięciopięciolecie diecezji częstochowskiej* [w:] BCHCZ, s. 234.

⁸⁴ IT, *Dekret ordynariusza diecezji częstochowskiej powołujący Studium Dokumentacji Soborowej*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁵ IT, *Pismo bp Stefana Bareły do kard. K. Wojtyły z dnia 15 czerwca 1972*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

⁸⁶ IT, *Zarys historii Studium Soborowego diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn.

prowadzonych wykładów oraz słuchaczy zdecydowano się przenieść część zajęć do budynku klasztoru Sióstr Zmartwychwstank przy al. Najświętszej Maryi Panny nr 60⁸⁷.

Kolejnym symptomem rozwoju nauk soborowo – teologicznych na terytorium diecezji częstochowskiej było docenienie tego rodzaju formacji intelektualnej przez Stolicę Apostolską. Przejawem tego, było wydanie zgody na rozpoczęcie działalności Instytutu Dokumentów Soborowych diecezji częstochowskiej. Głównym czynnikiem, który wpłynął na tą decyzję był zaawansowany stopień działań mających na celu pogłębienie współpracy katolików świeckich i duchowieństwa w częstochowskim Kościele partykularnym. W ramach tej jednostki prowadzono kurs przygotowawczy, którego zadaniem było wprowadzenie jego uczestników w szczegóły nauczania Soboru Watykańskiego II. Prowadzenie eklezjologicznej formacji intelektualnej przekazywanej w duchu *Vaticanum II* wytworzyło we wspólnocie Kościoła częstochowskiego potrzebę posiadania na swoim terenie uczelni wyższej kształcącej i prowadzącej badania naukowe w obszarze nauk teologicznych. Dlatego też należy przyjąć, iż Instytut Dokumentów Soborowych był pierwszą tego typu formułą w diecezji częstochowskiej. Potwierdzenie tego faktu stanowiła koncepcja ks. Stanisława Grzybka, który przedłożył bp Stefanowi Barele plan rozwoju Instytutu Dokumentów Soborowych. Wedle tego planu instytut miał składać się z wewnętrznych jednostek naukowych i dydaktycznych, w których pracowali by wywodzący się z różnych ośrodków duchowni specjalizujący się w poszczególnych gałęziach teologii. Planowano ogółem 10 katedr. Jednak jego zamierzenia zostały zahamowane przez długotrwałe prace nad ustaleniem pozycji prawnej dla Instytutu Dokumentów Soborowych⁸⁸.

Pierwszym okresem, w którym funkcjonowanie Instytutu Dokumentów Soborowych było zbliżone do organizacji charakterystycznej dla ówczesnych uczelni wyższych był rok akademicki 1970/1971. Wtedy to prowadzono kształcenie na dwóch odrębnych poziomach. Pierwszym z nich było Studium podstawowe teologii ogólnej⁸⁹. Natomiast drugim był wybór specjalizacji z pośród eklezjologii i mariologii na który

⁸⁷ P. Wolnicki, *Powstanie Instytutu...*, s. 173; S. Grzybek, *Instytut Teologiczny w Częstochowie* [w:] Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991, s. 18.

⁸⁸ *IT, Regulamin Studiów Dokumentacji Soborowej*, AKMCz, brak sygn.

⁸⁹ W ramach kursu podstawowego słuchacze otrzymali możliwość zgłębiania wiedzy takich dziedzin nauki jak: historia filozofii, filozofia przyrody, psychologia, egzegeza Księgi Starego Testamentu, historia Kościoła oraz liturgika. Słuchacze mogli także doskonalić swoje umiejętności władania językami obcymi. W tym wypadku były to język łaciński na który uczęszczało 11 osób oraz język francuski z którego zajęcia wybrało 17 osób; *IT, Sprawozdanie z działalności dydaktycznej Instytutu Studiów Dokumentacji Soborowej na rok akademicki 1969/1970 oraz program jego działalności na rok akademicki 1970/1971*, AKMCz, brak sygn.

uczęszczali duchowni oraz osoby życia konsekrowanego⁹⁰. Tematyka prowadzonych wówczas wykładów wskazywała, iż wspólnota Kościoła częstochowskiego wypracowała potrzebę posiadania wysoce rozwiniętego ośrodka naukowo – dydaktycznego⁹¹.

Duże zainteresowanie nauką w Instytucie Dokumentów Soborowych stało się przyczyną poszukiwania przez biskupa częstochowskiego nowej, rozwojowej formuły prowadzenia formacji intelektualnej na terenie diecezji częstochowskiej. Docelowym rozwiązaniem miało być zawarcie porozumienia z uczelnią katolicką funkcjonującą na ówczesnie obowiązujących w państwie polskim przepisach prawnych. Motywacją dla tego typu działań była potrzeba pełnego kształcenia słuchaczy Instytutu, którzy w końcowym efekcie mieli otrzymywać tytuł magistra oraz księży mogących wówczas zdobyć stopień licencjata teologii. Dzięki staraniom bp Stefana Bareły doszło do zawarcia umowy z warszawską ATK⁹². Porozumienie to zagwarantowało wszystkim słuchaczom Instytut Dokumentów Soborowych, którzy uczestniczyli w realizowanych zajęciach w latach 1969-1973 możliwość uzyskania stopnia magistra teologii przy afiliacji z ATK⁹³. Prawno-administracyjną finalizacją wspomnianych przeobrażeń było erygowanie 29 IX 1972 roku przez bp Stefana Barełę Instytutu Eklezjologiczno – Mariologicznego. Nowa nazwa odpowiadała kierunkowi naukowo – dydaktycznemu obranemu tuż po nawiązaniu współpracy z ATK⁹⁴.

Po zmianach proces dydaktyczny odbywał się na dwóch odrębnych poziomach. Pierwszych z nich było studium teologii ogólnej z możliwością uzyskania stopnia magistra teologii. Drugi stanowił cykl dydaktyczny, który kończył egzamin licencjacki z teologii⁹⁵.

W zamierzeniu bp Stefana Bareły diecezjalny ośrodek teologiczny miał być instytucją funkcjonującą na zasadach przynajmniej umiarkowanej autonomii względem

⁹⁰ Kurs specjalistyczny w znaczący sposób poszerzał wiedzę uzyskaną podczas studiów na poziomie podstawowym. Tematyka zajęć realizowanych w jego toku sprowadzała się do zajęć z szeroko pojętej liturgiki Natomiast seminaria były prowadzone z Biblii, dogmatyki, katechetyki, socjologii religii oraz historii Kościoła; *IT, Sprawozdanie z działalności Instytutu Studiów Dokumentów Soborowych w Częstochowie z dnia I II 1971 r.*, AKMCz, brak sygn.

⁹¹ *IT, Spis katedr i wykładowców w Instytucie Dokumentów Soborowych w Częstochowie z dnia 24 września 1970 roku*, AKMCz, sygn. 19/1, t. 1.

⁹² Akademia Teologii Katolickiej – Powstała w 1954 roku na skutek państwowej likwidacji Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obecnie funkcjonuje jako Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; R. Sobański, *Akademia Teologii Katolickiej w ciągu dwudziestopięciolecia*, STV, nr 18 (2), Warszawa 1980, s. 183-185.

⁹³ P. Wolnicki, *Powstanie Instytutu...*, s. 175; S. Grzybek, dz. cyt, s. 18-19.

⁹⁴ *IT, Pismo bp Stefana Bareły do kard. Karola Wojtyły z dnia 17 października 1972 r.*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

⁹⁵ *IT, Dekret z dnia 29 IX 1972 r.*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

innych uczelni i ośrodków naukowo – dydaktycznych. Konieczność ta wymusiła na biskupie częstochowskim podjęcie kolejnym działań mających na celu dalszy rozwój Instytutu Eklezjologiczno – Mariologicznego. W tym przypadku pasterz Kościoła częstochowskiego zamierzał nawiązać współpracę z uczelnią wyższą pozostającą w pełnej niezależności od władz PRL. Dlatego też, stosownie do potrzeb podjęto rozmowy z Wydziałem Teologicznym w Krakowie⁹⁶. W dniu 15 VI 1972 roku bp Stefan Bareła skierował pismo do metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły, które zawierało prośbę o rozpatrzenie możliwości nawiązania współpracy częstochowskiego ośrodka teologicznego z Wydziałem Teologicznym w Krakowie⁹⁷. Poza tym kwestia ewentualnej współpracy dwóch uczelni teologicznych była wielokrotnie tematem wzajemnej korespondencji obu hierarchów⁹⁸.

Skutkiem zabiegów bp Stefana Bareły było rozpoczęcie przez metropolitę krakowskiego działań mających na celu uzyskanie aprobaty Stolicy Apostolskiej dla planów obu hierarchów oraz wewnętrznych przygotowań samego, krakowskiego Wydziału Teologicznego do podjęcia współpracy z Instytutem Eklezjologiczno-Mariologicznym⁹⁹.

Niezwykle istotnym z punktu widzenia planów rozwojowych częstochowskiego ośrodka teologicznego był fakt obecności na uroczystości inauguracji roku akademickiego 1972/1973 metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły, który wygłosił wówczas na tą okazję okolicznościowe przemówienie. Jego słowa spotkały się z dużym uznaniem całej społeczności Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego¹⁰⁰. Obecność kardynała Wojtyły na wspomnianej inauguracji była potwierdzeniem jego dużego zaangażowania na rzecz uzyskania oczekiwanych uprawnień dla częstochowskiego ośrodka teologicznego, a w szczególności dla Studium Teologii

⁹⁶ Wydział Teologiczny w Krakowie – Był kontynuacją studiów teologicznych usuniętych przez władze komunistyczne z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Funkcjonował wówczas tylko i wyłącznie na sadach kościelnej osoby prawnej. Status ten został potwierdzony przez Stolicę Apostolską w 1959 roku.

⁹⁷ *IT. Pismo bp Stefana Bareły do kardynała Karola Wojtyły z dnia 15 czerwca 1972 r.*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

⁹⁸ *IT. Pismo bp Stefana Bareły do kardynała Karola Wojtyły z dnia 17 października 1972 r.*, AMKCz, sygn. 19/1, t.1.

⁹⁹ *IT. Pismo kard. Karola Wojtyły do biskupa Stefana Bareły z dnia 3 listopada 1972 r.*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

¹⁰⁰ *IT. Program Inauguracji roku akademickiego 1972/1973 Studiów Dokumentów Soborowych w Częstochowie*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1.

Podstawowej. Kwestia ta była przedmiotem starań, które w stosownych dykasteriach watykańskich czynił kard. Karol Wojtyła¹⁰¹.

Oczekiwania ordynariusza diecezji częstochowskiej zostały spełnione z początkiem roku akademickiego 1974/1975. Wtedy bowiem studium licencjackie wraz z diecezjalnym seminarium nawiązały oficjalną współpracę akademicką z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie na zasadzie sekcyjności¹⁰². Profil studium licencjackiego pozostał w dalszym ciągu eklezjologiczno-mariologiczny, co pozwalało uzyskać jego absolwentom stopień naukowy licencjata w dyscyplinie teologia. W ramach zreformowanego Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego działały cztery wewnętrzne jednostki, które spełniały swoje własne, odrębne zadania. Kierownikami wymienionych sekcji eklezjologiczno-mariologicznej został ks. Miłosław Kołodziejczyk, a trzech kolejnych jednostek ks. Zenon Mońka. Istotną nowością była zmiana siedziby Instytutu Mariologiczno-Eklezjologicznego, która została przeniesiona na plebanię parafii św. Barbary w Częstochowie. Tam też mieścił się sekretariat, sale wykładowe oraz pomieszczenia profesorskie. Szczególną uwagę należy jednak zwrócić na rozwijającą się w dość szybkim tempie bibliotekę, w której słuchacze mogli odnaleźć wiele niezbędnych do nauki publikacji¹⁰³.

Oznaką wzrostu zawansowania organizacyjnego Instytutu Eklezjologiczno – Mariologicznego była struktura personalna, która została powołana do sprawnego zarządzania instytucją. Rektorem Instytutu został ks. prof. Stanisław Grzybek, a wicerektorem ks. Zenon Mońka, którego 23 października 1979 roku zastąpił ks. dr Stanisław Włodarczyk. Z kolei funkcję dyrektora administracyjnego pełnił ks. dr Ireneusz Skubiś. Całość prac Instytutu koordynował jego sekretariat posługujący się odrębnym, zatwierdzonym w dniu 2 VI 1976 r. przez bp Stefana Barełę¹⁰⁴¹⁰⁵.

Postęp organizacyjny diecezjalnego ośrodka teologicznego nakazywał dalsze starania o pełną afiliację do Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Stąd też

¹⁰¹ *IT, Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do bp Stefana Bareły z dnia 4 lutego 1978 roku*, AKMCz, sygn. 19/1, t.2.

¹⁰² Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie – Powstał jako kontynuacja zlikwidowanego przez władze państwowe Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1974 roku na skutek starań kardynała Karola Wojtyły otrzymał tytuł „papieski”. W 1981 roku został przekształcony w Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie. Od 2009 roku funkcjonuje jako Uniwersytet Papieski Jana Pawła II; T. Pieronek, *Droga odrodzenia polskich uczelni teologicznych*, ŚSHT, t. 35 (1), Katowice 2002, s. 8-16.

¹⁰³ *IT, Sprawozdanie*, AKMCz, sygn. 19/1, t.2.

¹⁰⁴ *IT, Spis wykładów – załącznik do pisma z dnia 25 I 1978 r.*, sygn. 19/1, t.2.

¹⁰⁵ Zgodnie ze wspomnianym regulaminem kierownik sekretariatu podlegał rektorowi i wicerektorowi. Musiał on także liczyć się ze zdaniem dyrektora administracyjnego, a także kierowników poszczególnych sekcji. Kierownik sekretariatu zarządzał również biblioteką Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego.

ordynariusz diecezji częstochowskiej postanowił ponownie zaangażować w tą sprawę metropolitę krakowskiego kard. Karola Wojtyłę pełniącego w tamtym czasie funkcje przewodniczącego Komisji Episkopatu Polski do spraw Nauki i Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologicznego w Krakowie¹⁰⁶.

Jednakże, wobec zmian, które miały miejsce wewnątrz Stolicy Apostolskiej wspomniany wcześniej proces intensyfikowania współpracy naukowej diecezji częstochowskiej i archidiecezji krakowskiej uległ znaczącemu spowolnieniu¹⁰⁷. Stan ten utrzymał się do momentu wyboru kard. Karola Wojtyły na kolejnego następcę świętego Piotra. Następstwem tego wydarzenia było również opróżnienie stolicy arcybiskupiej w Krakowie i tym samym konieczność powołania nowego metropolity krakowskiego. Decyzją Ojca Świętego Jana Pawła II został nim kard. Franciszek Macharski, który już 19 II 1979 roku wydał pozytywną dla strony częstochowskiej opinię dotyczącą pełnej afiliacji Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego do Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie¹⁰⁸.

W tym okresie w Kościele powszechnym miała miejsce znacząca zmiana dotycząca kwestii funkcjonowania konfesyjnych instytucji naukowo-wychowawczych. Określono bowiem jednolity zbiór przepisów określających zasady działalności uniwersytetów, akademii i innych typów uczelni wyższych o katolickiej charakterystyce. Zostały one zebrane w papieskiej konstytucji *Sapientia christiana* kładącej duży nacisk na środowisko lokalne, w którym dany podmiot egzystował:

„Środowisko kulturowe, w jakim żyje człowiek, ma wielki wpływ na jego sposób myślenia, a w konsekwencji na jego stały sposób postępowania. Stąd też rozdzielenie między wiarą, a kulturą stanowi poważną przeszkodę dla ewangelizacji. I przeciwnie, kultura kształtowana duchem chrześcijańskim stanowi narzędzie sprzyjające rozpowszechnianiu Ewangelii”¹⁰⁹.

Oprócz wskazania na uwarunkowania kulturowe, które miały wpływ na sposób prowadzenia badań naukowych i następnie przekazywanie wiedzy słuchaczom i studentom przez uczelnie katolickie. Nowy, papieski dokument w dość precyzyjny sposób regulował też konstrukcję prawną katolickich instytucji naukowo-wychowawczych. Określono w nim, że kościelnymi uniwersytetami, czy też wydziałami

¹⁰⁶ IT, Pismo biskupa Stefana Bareły do metropolity krakowskiego z dnia 25 stycznia 1978 roku. AKMCz, sygn.19/1, t.2.

¹⁰⁷ Czynnikiem tymi była śmierć papieża Pawła VI, a także jego następcy Jana Pawła I; Zob. Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków. 1775-1978*, Warszawa 1983.

¹⁰⁸ IT, Pismo metropolity krakowskiego kard. Franciszka Macharskiego z dnia 29 I 1980 r. do bp Ignacego Tokarczuka – przewodniczącego Komisji Episkopatu do spraw Nauki Katolickiej, AKMCz, 19/1. t.2.

¹⁰⁹ SCHR, nr 1.

powinny zwać się te szkoły, które zostały założone w zgodzie z przepisami prawa kanonicznego oraz zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, a w swojej działalności rozwijają doktrynę wiary rzymskokatolickiej i nauki z nią powiązane, a także posiadają z upoważnienia Stolicy Apostolskiej uprawnienia do nadawania stopni naukowych¹¹⁰. W kontekście organizacji przykościelnej nauki w diecezji częstochowskiej konstytucja *sapientia christiana* uwrażliwiła wspólnoty kościołów partykularnych do podjęcia starań zmierzających ku poszerzaniu horyzontów intelektualnych przez duchowieństwo i świeckich¹¹¹.

Spuścizna konstytucji *sapientia christiana* widoczna była w poczynaniach ordynariusza diecezji częstochowskiej dotyczących rozwoju instytucji dydaktycznej w diecezji częstochowskiej. Bowiem już w dniu 1 XII 1980 r. sfinalizowany został proces wejścia Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego filią Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Był to efekt porozumienia biskupa częstochowskiego i arcybiskupa krakowskiego¹¹².

Starania ordynariusza diecezji częstochowskiej przyniosły oczekiwany efekt 3 V 1981 r. Wówczas bp Stefan Bareła wydał dekret powołujący do funkcjonowania Instytut Teologiczny w Częstochowie oraz zatwierdził statut nowej instytucji, który regulował jej funkcjonowanie. Natomiast porozumienie o współpracy z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie zostało zawarte 22 IX 1981 roku. Stolica Apostolska zatwierdziła status Instytutu Teologicznego jako filii krakowskiego ośrodka teologicznego decyzją Kongregacji Katolickiego Wychowania wydaną w dniu 30 I 1982 roku. Profil Instytutu Teologicznego w dalszym ciągu opierał się na eklezjologii i mariologii, co wpisywało się w maryjny wymiar diecezji częstochowskiej, a także świadczyło o postępującej recepcji prawa soborowego na jej terenie. Nowym organem nadzorującym prace Instytutu Teologicznego była Rada Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Studia realizowane w jego ramach trwały dwa lata i kończyły się uzyskaniem stopnia licencjata¹¹³.

¹¹⁰ *SCHR*, nr 2.

¹¹¹ F. Bogdan, „*Sapientia Christiana*”: nowy dokument o kościelnych uniwersytetach i wydziałach, *STV*. t. 18, Warszawa 1980, s. 273-275.

¹¹² W spotkaniu tym wzięli udział: bp Stefan Bareła, ks. Stanisław Grzybek i ks. Stanisław Włodarczyk – jako przedstawiciele Instytutu Eklezjologiczno – Mariologicznego oraz ks. Marian Jaworski, który wówczas piastował funkcję dziekana Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie; *IT, Protokół ze spotkania w sprawie uzyskania uprawnień do nadawania stopnia magistra teologii dla studentów kursu podstawowego przy Instytucie Eklezjologiczno-Mariologicznym w Częstochowie odbytego w dniu 3 marca 1980 r.*, AKMCz, sygn. 19/1, t.2

¹¹³ P. Wolnicki, *Powstanie Instytutu...*, s. 183.

Wymiar zadań oraz schemat funkcjonowania Instytutu Teologicznego regulował Statut Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Głównym założeniem, które zostało wpisane w sens istnienia Instytutu było pogłębianie znajomości teologii poprzez badanie w świetle objawienia problematyki nurtującej współczesność. Taki stan rzeczy oznaczał, iż cała wspólnota tworząca Instytut Teologiczny obrała za cel naukową analizę współczesności dokonaną poprzez pryzmat przyjęcia przemian, które zaszły w Kościele powszechnym na skutek obrad Soboru Watykańskiego II. Instytutowi Teologicznemu przewodził ordynariusz diecezji częstochowskiej, który mianował rektora oraz prorektora¹¹⁴. Byli oni powoływani na 5 – letnią kadencję. Biskup częstochowski miał również wyłączne prawo aprobowania kadry profesorskiej. Miał on również wpływ na obsadę Rady Instytutu. Kwestie *stricto* administracyjno-finansowe oraz zarząd na biblioteką¹¹⁵ i sekretariatem należały do kompetencji dyrektora Instytutu do spraw Administracyjnych¹¹⁶.

Działalność naukowo-dydaktyczna Instytutu Teologicznego w Częstochowie oscylowała wokół organizacji specjalistycznych wykładów, których treść wpisywała się w eklezjologiczno-mariologicznego ducha uczelni. Ich dopełnieniem były seminaria podczas których studenci przygotowywali prace dyplomowe wieńczące ich naukowe starania. Oprócz wspomnianych form aktywności intelektualnej Instytut Teologiczny był miejscem prelekcji naukowych realizowanych przez gości reprezentujących inne ośrodki naukowe, w tym przede wszystkim teologiczne, ale także podejmowano w ich trakcie aktualne problemy Kościoła powszechnego oraz partykularnego¹¹⁷. Ponadto wspólnota tworząca Instytut Teologiczny w Częstochowie zobowiązana była do odbywania stałej

¹¹⁴ Do prerogatyw rektora należały sprawy takie jak: przewodniczenie całej społeczności Instytutu Teologicznego i reprezentowanie jego interesów na zewnątrz, zwoływanie rad instytutu oraz przewodniczenie im. Z kolei prorektor był zobowiązany do nadzoru nad jakością kształcenia, opracowywał w porozumieniu z Radą Instytutu programy zajęć, jak i również występował w roli opiekuna studentów.

¹¹⁵ Biblioteka Instytutu Teologicznego w Częstochowie funkcjonowała od 1968 roku. Inicjatorem jej utworzenia był ks. Stanisław Grzybek. Początkowo prenumerowano liczne tytuły czasopism naukowych oraz gromadzono księgozbiór dotyczący głównie problematyki soborowej. W drugiej połowie 1981 r. biblioteka była rozmieszczona w 4 pomieszczeniach, natomiast jej zasób sprowadzał się do 4587 tytułów z kilku dziedzin nauki (teologia, historia, filozofia). Warto nadmienić, iż biblioteka ta stanowiła jednocześnie część biblioteki WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie; *IT. Pismo ks. Stanisława Grzybka do bp Stefana Bareły z dnia 31 VIII 1968 roku*, AKMCz, sygn. 19/1, t.1; *IT, Zlecenia z dnia 7 marca 1981 roku*, AKMCz, sygn. 19/1, t.2.

¹¹⁶ *IT, Statut Instytutu Teologicznego w Częstochowie zatwierdzony w dniu 3 maja 1981 roku*, AKMCz, brak sygn.

¹¹⁷ P. Wolnicki, *Powstanie Instytutu...*, s. 185.

formacji duchowej, która polegała na wspólnym uczestniczeniu w praktykach religijnych¹¹⁸.

4. Tirocinium Pastorale

Potrzeby diecezji częstochowskiej koncentrujące się wokół procesu specjalistycznej formacji stały się przyczyną utworzenia w częstochowskim kościele partykularnym *Tirocinium Pastorale* – instytucji odpowiadającej za formację teologiczną oraz praktyki katechetyczne alumnów WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie¹¹⁹.

Było ono specyficzną instytucją towarzyszącą młodym mężczyznom w ostatnich latach formacji seminaryjnej oraz pierwszym, neoprezbiterkim okresie kapłaństwa. Została erygowana przez bp Stefana Barełę 8 X 1970 r. W zakresie opieki nad neoprezbiterami *TP* zajmowało się organizacją praktyk ascetycznych oraz dni skupienia dla diecezjalnego duchowieństwa pierwszych pięciu roczników po święceniach kapłańskich¹²⁰. Kwestie aprowizacyjne związane z funkcjonowaniem *TP* spoczęły decyzją biskupa częstochowskiego na parafii św. Barbary w Częstochowie. Natomiast obowiązkiem konserwacji i dostosowania pomieszczeń dla *TP* został obciążony budżet WSD diecezji częstochowskiej w Krakowie. Finansowanie *TP* w tym sprawa wynagrodzeń dla pracowników była rozdzielona pomiędzy diecezjalne seminarium oraz parafię św. Barbary¹²¹.

Funkcjonowanie *TP* z racji swojej specyfiki i uwarunkowań prawnych było ściśle powiązane z działalnością WSD diecezji częstochowskiej. Pierwszym przełożonym tej instytucji był biskup częstochowski, a w dalszej kolejności rektor diecezjalnego seminarium. Taki schemat organizacyjny odpowiadał wskazaniom prawnym odnoszącym się do prowadzenia formacji alumnów¹²². Jednakże faktycznym kierownikiem *TP* był wicerektor WSD diecezji częstochowskiej ds. *TP*¹²³. Został nim ks. Zenon Mońka¹²⁴. Posiadał on szereg kompetencji zarezerwowanych specjalnie dla niego

¹¹⁸ S. Grzybek, dz. cyt., s. 23.

¹¹⁹ *IT, Protokół z sesji zarządu IEM w Częstochowie z dnia 7 VI 1978 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹²⁰ *IT, Sprawozdanie z działalności IEM w Częstochowie na rok akademicki 1976/1977*, AKMCz, brak sygn.

¹²¹ *TP, Sprawy finansowo-gospodarcze TP i IDS*, AKMCz, brak sygn.

¹²² Zgodnie z przepisami prawa powszechnego rektor wyższego seminarium duchownego odpowiadał za wszystkie aspekty prowadzenia formacji alumnów w danym kościele partykularnym. W związku z tym działalność wszystkich instytucji wspomagających ten proces musiała przebiegać w ścisłej kooperacji z władzami wyższego seminarium duchownego; J. Adamczyk, *Urząd kierownika duchowego w wyższym seminarium duchownym*, AC, t. 12, Kraków 2016, s. 9-10; J. Kapuściński, *Rektorzy częstochowskiego seminarium duchownego w latach 1926-2011*, VC, t.2, Częstochowa 2014, s. 375-376.

¹²³ *TP, Pismo wicerektora WSD diecezji częstochowskiej ds. TP ks. Zenona Mońki z dnia 5 VI 1972 r. do bp Stefana Bareły w sprawie kwestii aprowizacyjnych TP*, AKMCz, brak sygn.

¹²⁴ *Katalog 1978*, s. 67.

opartych na kanonicznej spuściźnie *Vaticanum II*, zaleceniach Stolicy Apostolskiej oraz obowiązującym wówczas *RFIS*¹²⁵. Przede wszystkim odpowiadał za przestrzeganie wszystkich przepisów prawa kanonicznego i partykularnego regulujących funkcjonowanie *TP*. Ponadto był głównym koordynatorem działań formacyjno-dydaktycznych odbywających się w ramach prac tejże instytucji. Odpowiadał on również za właściwe relacje alumnów z rektorem i ojcami duchownymi, a także przedkładał rektorowi WSD sprawozdanie z prowadzonej dla alumnów formacji¹²⁶.

Istotnym elementem struktury organizacyjnej *TP* była współpraca z duchowieństwem pełniącym posługę w parafiach diecezji częstochowskiej, gdzie alumni szóstego roku odbywali praktyki duszpastersko-katechetyczne. Kapłani ci zostali zobowiązani prawem partykularnym do ścisłej współpracy z kierownikiem *TP* w celu jak efektywnego przygotowania alumnów do przyszłej pracy duszpasterskiej¹²⁷. W strukturze organizacyjnej *TP* należy umieścić także kadrę naukową prowadzącą zajęcia w ramach programów formacyjnych dla neoprezbiterów. Zakres ich obowiązków polegający na sumiennym przekazywaniu wiedzy i przeprowadzaniu egzaminów również podlegał nadzorowi merytorycznemu wicerektora WSD ds. *TP*¹²⁸.

5. Studium Wikariuszowskie

Sobór Watykański II w swoim dziedzictwie usankcjonował ideę powszechnego powołania do świętości. W przypadku duchowieństwa drogą do uzyskania tego celu była permanentna formacja kapłanów dostosowana do stażu posługi kapłańskiej¹²⁹. Dlatego też *Vaticanum II* wskazał na konieczność szczególnego doskonalenia formacyjnego prezbiterów, które powinno towarzyszyć księżom zawsze, w każdym okresie ich posługi duszpasterskiej, a także bez względu na pełnione przez nich funkcje¹³⁰. Obowiązek permanentnego kształcenia był także uregulowany w prawie partykularnym, gdzie już od 1967 r. obowiązywał regulamin dla księży neoprezbiterów diecezji częstochowskiej¹³¹ będący pokłosiem zarządzenia drugiego biskupa częstochowskiego z dnia 16 VII 1962 r.

¹²⁵ *TP*, Dekret nominacyjny ks. Zenona Moñki na w-ce rektora WSD diecezji częstochowskiej ds. *TP*, AKMCz, brak sygn.

¹²⁶ *TP*, Dekret nominacyjny ks. Zenona Moñki na w-ce rektora WSD diecezji częstochowskiej, AKMCz, brak sygn.; *TP*, Regulamin zajęć w *TP* w roku akademickim 1973/1974, AKMCz, brak sygn.

¹²⁷ *TP*, Pismo wicerektora WSD diecezji częstochowskiej ds. *TP* ks. Zenona Moñki do proboszczów parafii w sprawie praktyk alumnów, AKMCz, brak sygn.

¹²⁸ *TP*, Formacja kapłanów w diecezji częstochowskiej, AKMCz, brak sygn.

¹²⁹ A. Śnigier, *Troska o formację permanentną kapłanów diecezji elbląskiej*, SE, t. 5, Elbląg 2003, s. 177-180.

¹³⁰ *OT*, nr 22.

¹³¹ *KCz*, Regulamin dla księży neoprezbiterów diecezji częstochowskiej z dnia 19 X 1967 r., AKMCz, brak sygn.

dotyczącego posługi i formacji duchowo-intelektualnej duchowieństwa młodszych roczników¹³².

W częstochowskim Kościele partykularnym formą stałej formacji młodszych roczników duchowieństwa było Studium Wikariuszowskie. Koncepcja ta została zaczerpnięta wprost z podobnej inicjatywy powziętej w archidiecezji krakowskiej, gdzie dla młodych kapłanów przygotowano specjalne studium wikariuszowskie mające rozwijać ich wiedzę i umiejętności duszpasterskie¹³³.

Umocowaniem prawnym dla funkcjonowania tego typu instytucji był oparty na dziedzictwie *Vaticanum II* okólnik Kongregacji ds. duchowieństwa wystosowany w sprawie stałej formacji duchowieństwa zwłaszcza młodszego. Zawierał on wezwanie do powoływania w kościołach partykularnych odrębnych instytucji mających zajmować się rozwojem duchowo-intelektualnym najmłodszych roczników duchowieństwa. Okólnik stanowił, iż:

„Kongregacja poszukuje, przedstawia i usilnie zaleca środki, sposoby, dzięki którym kapłani mogliby zdążyć do osiągnięcia świętości, kontynuować w dalszym ciągu studia tak, aby coraz bardziej ugruntowani w Bożym objawieniu, wiedzy teologicznej i liturgicznej oraz w świeckich dyscyplinach coraz owocniej wypełniali kapłańskie posługiwanie. Popiera następnie instytuty duszpasterskie, troszczy się o zakładanie bibliotek dla duchowieństwa, o organizowanie wszędzie w ustalonych terminach kursów dla kapłanów, zwłaszcza neoprezbiterów, aby zdobywali i pogłębiali wiedzę oraz metody duszpasterstwa”¹³⁴.

Dlatego też bp Stefan Bareła ustanowił dla duchowieństwa diecezjalnego najmłodszych roczników SW jako instytucje doskonalącą umiejętności duszpasterskie oraz pogłębiającą duchowość kapłańską¹³⁵. Kursy organizowane w ramach SW były włączone w ogólną formację księży najmłodszych roczników w diecezji częstochowskiej, która była realizowana w placówkach parafialnych, w których młodzi duchowni pełnili swoją posługę duszpasterską oraz gdzie głównym opiekunem całościowym formacji był proboszcz danej parafii¹³⁶.

Kapłani pracujący jako wikariusze w parafiach diecezji częstochowskiej uczestnicząc w kursach organizowanych w ramach SW brali udział w zajęciach

¹³² KCz, Zarządzenie biskupa częstochowskiego z dnia 16 VII 1962 r. w sprawie zobowiązań dla księży neoprezbiterów, AKMCz, brak sygn.

¹³³ O powzięciu wzorców wprost z Kościoła krakowskiego świadczą dokumenty znajdujące się w zespole aktowym SW; SW, Dekret w sprawie formacji teologicznej kapłanów w archidiecezji krakowskiej, AKMCz, brak sygn.

¹³⁴ Pismo Kongregacji ds. duchowieństwa w sprawie stałej formacji duchowieństwa zwłaszcza młodszego, AAS 62 (1970), s. 123-124.

¹³⁵ IT, Protokół z sesji zarządu Instytutu Eklezjologicznego w Częstochowie z dnia 2 VI 1976 r., AKMCz, brak sygn.

¹³⁶ SW, Wytyczne dla księży proboszczów dotyczące księży neoprezbiterów, AKMCz, brak sygn.

mających na celu pogłębienie ich wiedzy kanoniczno-pastoralnej, co miało wpłynąć na poziom ich pracy duszpasterskiej. Analiza dokumentacji zgromadzonej przez studium wikariuszowskie obrazuje wielodzielnicowy wymiar kształcenia w tej jednostce. Duchowieństwo diecezji częstochowskiej mogło brać udział w zajęciach z liturgiki¹³⁷, katechetyki¹³⁸, socjologii¹³⁹, patrologii¹⁴⁰, biblistyki¹⁴¹, teologii moralnej¹⁴², teologii pastoralnej¹⁴³, teologii dogmatycznej¹⁴⁴, filozofii¹⁴⁵, prawa kanonicznego¹⁴⁶, eklezjologii¹⁴⁷. Każdy z tych przedmiotów kończył się stosownym egzaminem. Prowadzący zajęcia z danej dziedziny był zobowiązany do powiadomienia uczestników kursu o wykazie obowiązkowej literatury niezbędnej do uzyskania zaliczenia¹⁴⁸ oraz tematach poszczególnych zajęć¹⁴⁹. Wykładowcami SW byli duchowni diecezji częstochowskiej zaangażowani w działalność naukową w innych instytucjach naukowo-dydaktycznych Kościoła częstochowskiego oraz uczelniach wyższych w Polsce. Byli to: księża: Zenon Mońka, Ludwik Warzybok, Antoni Długosz, Jan Związek, Stanisław Włodarczyk, Jan Kowalski, Jan Pawlik, Ksawery Sokolowski, Franciszek Dylus, Józef

¹³⁷ SW, *Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1972 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1973 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1980 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1983 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹³⁸ SW, *Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1972 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1973 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1974 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1978 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹³⁹ SW, *Protokół ocen z egzaminu z socjologii przeprowadzonego w 1979 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z socjologii przeprowadzonego w 1980 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu przeprowadzonego w 1981 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁰ SW, *Protokół ocen z egzaminu z patrologii przeprowadzonego w 1974 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴¹ SW, *Protokół ocen z egzaminu z biblistyki przeprowadzonego w 1977 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴² SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii moralnej przeprowadzonego w 1977 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii moralnej przeprowadzonego w 1980 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴³ SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej przeprowadzonego w 1978 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej (nieformalne grupy duszpasterskie) przeprowadzonego w 1979 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej (duszpasterstwo grup nieformalnych) przeprowadzonego w 1980 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁴ SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii dogmatycznej przeprowadzonego w 1978 r.*, AKMCz, brak sygn; SW, *Protokół ocen z egzaminu z teologii dogmatycznej przeprowadzonego w 1980 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁵ SW, *Protokół ocen z egzaminu z filozofii przeprowadzonego w 1981 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁶ SW, *Protokół ocen z egzaminu z prawa kanonicznego przeprowadzonego w 1982 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁷ SW, *Protokół ocen z egzaminu z eklezjologii przeprowadzonego w roku akademickim 1982/1983*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁸ SW, *Wykaz literatury do egzaminu z katechetyki*, AKMCz, brak sygn.

¹⁴⁹ SW, *Tematy zajęć do egzaminu z katechetyki*, AKMCz, brak sygn; SW, *Tematy zajęć do egzaminu z teologii dogmatycznej*, AKMCz, brak sygn; SW, *Tematy zajęć do egzaminu z teologii pastoralnej*, AKMCz, brak sygn.

Życiński i Krzysztof Skubała. W prace SW zaangażowany był także laikat w osobie prof. Andrzeja Świąćickiego wykładowcy specjalizującego się w socjologii.

Kursy organizowane w ramach SW były prowadzone tylko w soboty. Miało to związek z ułatwieniem udziału wikariuszy, którzy w tygodniu pełnili posługę duszpasterską w placówkach parafialnych diecezji częstochowskiej. Kapłani byli powiadamiani o terminach spotkań poprzez stosowne zawiadomienie skierowane przez kierownika SW na adres parafii, w której pracowali¹⁵⁰. Przed samym udziałem w zajęciach każdy z wikariuszy składał podpis na liście obecności poświadczającej indywidualny udział każdego duchownego w zajęciach organizowanych w danym terminie¹⁵¹. Z kolei odrębne zawiadomienie było kierowane do księży wikariuszy z racji ostatniego spotkania w ramach studium wikariuszowskiego na danym kursie. Zawierało ono wykaz egzaminów kończących kurs oraz informację o tym, iż wynik egzaminu będzie przekazany do wiadomości bp Miłósława Kołodziejczyka, który sprawował nadzór nad działalnością SW¹⁵². W przypadku nieprzystąpienia danego kapłana do egzaminów końcowych kierownik SW kierował na adres placówki, w której posługiwał kolejne zawiadomienie o obowiązku uzyskania zaliczenia z wymaganych egzaminów do określonego w piśmie terminu¹⁵³.

6. Diecezjalne Dzieło i Ośrodek Powołań Kościelnych

Sprawa powołań do kapłaństwa oraz życia konsekrowanego była wyjątkową istotną dla funkcjonowania diecezji częstochowskiej z racji konieczności wypełniania misji ewangelizacyjnej oraz pozyskiwania nowych kadr duchowieństwa¹⁵⁴. Refleksja na temat częstotliwości i jakości powołań kapłańskich stanowiła także jeden z najistotniejszych problemów podjętych podczas obrad *Vaticanum II*¹⁵⁵.

Podczas poszczególnych sesji soborowych wypracowano nowoczesną koncepcję troski o przyrost powołań kapłańskich w kościołach partykularnych poprzez wyszczególnienie osób, środowisk i instytucji odpowiedzialnych za rozwijanie wśród młodych ludzi cech predestynujących ich do podjęcia przez nich formacji

¹⁵⁰ SW, *Zawiadomienie z dnia 2 X 1981 r. o zajęciach związanych ze SW*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵¹ SW, *Lista obecności na zajęciach organizowanych w ramach SW w dniu 10 X 1981 r.*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵² SW, *Zawiadomienie z dnia 24 V 1980 r. o ostatnich zajęciach w ramach SW oraz egzaminach końcowych*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵³ SW, *Zawiadomienie z dnia 30 V 1977 r. o obowiązku przystąpienia do egzaminów w ramach SW*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵⁴ A. Perz, *Troska Episkopatu Polski o powołania kapłańskie i zakonne po Soborze Watykańskim II*, KST, t. 1, Kielce 2002, s. 287-288.

¹⁵⁵ A. Proniewski, *Kościół a świat. Recepcja i aktualność myśli Soboru Watykańskiego II*, RTK, t. 5, Białystok 2006, s. 121-126.

przygotowującej do kapłaństwa. *Vaticanum II* podejmując rozważania o potrzebie pielęgnowania powołań kapłańskich wskazał na konkretne osoby i instytucje odpowiedzialne za wzbudzanie wśród młodych ludzi pragnień o zrealizowaniu powołania kapłańskiego. W przełożeniu na realia diecezji częstochowskiej były to osoby świeckie (przede wszystkim środowisko rodzinne, ale również katecheci i wychowawcy), osoby duchowne z przewodnim udziałem bp Stefana Bareły oraz diecezjalne instytucje naukowo-dydaktyczne na czele z niższym i wyższym seminarium duchownym, a także parafie i organizacje zrzeszające laikat¹⁵⁶.

Teologia Soboru Watykańskiego II wskazała na szczególny wymiar powołania do kapłaństwa i wyodrębniła bowiem zupełnie nowe aspekty warunkujące decyzje młodych ludzi o realizowaniu swojego powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego¹⁵⁷. Soborowa refleksja dotycząca powołań odnosiła się do rozpoznawania, rozwijania i otaczania opieką dążeń młodych mężczyzn do osiągnięcia stanu duchownego¹⁵⁸. Troska ta była motywowana stale rosnącymi potrzebami wspólnoty częstochowskiego Kościoła partykularnego, które mogły zostać zaspokojone tylko dzięki posłudze duszpasterskiej duchowieństwa¹⁵⁹. Zgodnie z zaleceniami *Vaticanum II* proces budzenia i pielęgnowania powołań kapłańskich powinien rozpocząć się od troski o ogólne powołania religijne, gdyż jest ono fundamentem wszystkich pozostałych kierunków religijnego rozwoju duchowego. Dlatego też Kościół w świetle soborowej eklezjologii winien tworzyć właściwe instytucje mające za zadanie kształtowanie i rozwijanie powołań kościelnych. Sobór Watykański II wskazał w tym miejscu na trzy drogi życiowe, które może wybrać chrześcijanin. Są to powołanie do stanu duchownego, powołanie do życia w małżeństwie oraz apostołat świeckich¹⁶⁰. Ojcowie Soboru ponadto wskazali na kluczową rolę wspólnot religijnych w procesie dojrzewania młodych ludzi do podjęcia decyzji o wymiarze swojego powołania¹⁶¹.

Sobór Watykański II zobligował zatem wspólnotę Kościoła rzymskokatolickiego do aktywnej pracy na rzecz budzenia i pielęgnowania powołań kościelnych stawiając na piedestale przykład życia duchowieństwa oraz laikatu. Jednocześnie Ojcowie Soboru

¹⁵⁶ W. Góralski, T. Białobrzeski, *Osoby i instytucje odpowiedzialne za budzenie powołań kapłańskich w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II*, PK, t. 42, nr 3-4, Warszawa 1999, s. 39-62.

¹⁵⁷ LG, nr 11.

¹⁵⁸ DDiOPK, *Praktyczny plan duszpasterstwa powołań*, AKMCz, brak sygn.

¹⁵⁹ LG, nr 7.

¹⁶⁰ LG, nr 41; GS, nr 50.

¹⁶¹ PC, nr 5.

wyszczególnili grupę osób i instytucji Kościoła, na których ciążył szczególny obowiązek troski o powołania. Byli to: księża, biskupi, środowisko seminaryjne, rodziny katolickie, wychowawcy i nauczyciele, organizacje zrzeszające osoby świeckie oraz instytucje kościelne. Szczególną rolę spośród wymienionych wyżej osób z racji hierarchicznej struktury Kościoła odgrywali biskupi diecezjalni, którzy wedle zaleceń soborowych powinni nie szczędzić wysiłków, aby w ich diecezjach stale przybywało kandydatów do stanu duchownego¹⁶². Zalecono również biskupom diecezjalnym, aby do wszystkich działań podejmowanych przez nich w celu pielęgnowania powołań kapłańskich zapraszani byli podlegli im duchowni oraz świeccy¹⁶³.

Wszystkie wskazania soborowe odnoszące się do kwestii powołań kapłańskich znalazły swoje miejsce w dokumentach wydanych przez Stolicę Apostolską oraz krajowe konferencje biskupów. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na dokumenty końcowe kongresów powołań i krajowy plan duszpasterstwa powołań duchownych. W przypadku Kościoła katolickiego w Polsce plan ten zakładał trzy aspekty wpływające na sprawę powołań kościelnych. Były to: aspekt doktrynalny, aspekt moralno-wychowawczy oraz aspekt organizacyjny¹⁶⁴. Niezwykle istotną funkcję pełnił Dokument Końcowy Kongresu Powołań w Rzymie, który miał miejsce w dniach 20-24 XI 1973 r. Uwzględniał on sprawę pielęgnowania powołań duchowych w wymiarze światowym¹⁶⁵.

Konsekwencją wspomnianych procesów prawotwórczych był opracowany dla Kościoła częstochowskiego dokument o nazwie „Model Diecezjalnego Ośrodka Powołań Duchownych”. Składał się on z dwóch zasadniczych części. Pierwsza określała układ organizacyjny diecezjalnego ośrodka powołań kościelnych. Z kolei druga zawierała wskazania ogólne dotyczące sposobów dbania o właściwy przyrost powołań duchownych w częstochowskim Kościele partykularnym. Był on zatem instrukcją funkcjonowania instytucji diecezjalnej mającej za zadanie budzenie powołań. Wskazania w nim zawarte można wyszczególnić w trzech zasadniczych punktach:

1. Diecezjalny ośrodek powołań powinien składać się z hierarchicznej struktury
2. Diecezjalny ośrodek powołań powinien posiadać struktury terenowe
3. Nadzór nad działalnością ośrodka powinna sprawować kuria biskupia poprzez swój wydział katechetyczny bądź też duszpasterski¹⁶⁶

¹⁶² OT, nr 2.

¹⁶³ PO, nr 11.

¹⁶⁴ DDiOPK, *Krajowy plan duszpasterstwa powołań duchownych*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶⁵ DDiOPK, *Dokument Końcowy Kongresu Powołań (20-24 XI 1973 r. Rzym)*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶⁶ DDiOPK, *Model diecezjalnego ośrodka powołań duchownych*, AKMCz, brak sygn.

Dokument ten określał, że organizacja ośrodka będzie opierać się na zespole kierowniczym, który miał składać się z moderatora, sekretarza, członków kierownictwa, delegata WSD diecezji częstochowskiej, przedstawicielki żeńskich zgromadzeń zakonnych oraz przedstawiciela męskich zgromadzeń zakonnych. Instytucja miała także posiadać radę wspierającą swoje działania, w skład której mieli wchodzić: przedstawiciel proboszczów, kierownictwo Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej, przedstawiciel zakonów i przedstawiciel laikatu. Oprócz tego w prace winni włączyć się kierownicy jednostek kurialnych odpowiedzialnych za sprawy duszpasterskie i ewangelizacyjne. Strukturę uzupełniali referenci dekanalni ds. duszpasterstwa powołań. Mieli oni koordynować zabiegi dotyczące budzenia i pielęgnowania powołań kościelnych w poszczególnych dekanatach i parafiach diecezji częstochowskiej¹⁶⁷.

Szczególnym typem instytucji mających na celu opiekę nad powołaniami w kościołach partykularnych miały być w erze posoborowej diecezjalne ośrodki powołań kościelnych¹⁶⁸. W przypadku diecezji częstochowskiej tego typu instytucją było DDiOPK. Utworzenie tej instytucji w Kościele częstochowskim było decyzją trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły. Był to jeden z przejawów recepcji dziedzictwa prawno-kanonicznego *Vaticanum II* na terenie częstochowskiego Kościoła partykularnego, a także wyraz troski biskupa częstochowskiego o stały wzrost liczebny duchowieństwa podległej mu diecezji¹⁶⁹.

Podczas całego okresu swojej posługi biskupiej w diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła świadom był jak istotne znaczenie ma tworzenie właściwej, dobrej atmosfery dla budzenia nowych powołań kapłańskich i zakonnych. Trzeci biskup częstochowski rozumiał tę troskę jako jeden z przejawów adaptacji myśli soborowej w Kościele częstochowskim¹⁷⁰. Tą jego zdaniem powinno stwarzać się przede wszystkim w rodzinach, parafiach oraz innych zbiorowościach ludzkich, w których egzystują młodzi, szukający swojej drogi życiowej ludzie. Ponadto zwracał on szczególną uwagę

¹⁶⁷ DDiOPK, *Struktura diecezjalnego ośrodka i współpracownicy*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶⁸ S. Regmunt, *Duszpasterstwo powołań w Polsce*, LSTH, t. 2, nr 2, Legnica 2003, s. 76-78.

¹⁶⁹ Koncepcja powstania wyspecjalizowanej instytucji zajmującej się dbałością o powołania kościelne wywodzi się z czasów przed *Vaticanum II*, a konkretniej z okresu pontyfikatu papieża Piusa XII. Erygował on bowiem Papieskie Dzieło Powołań Kapłańskich jako instytucję mającą za zadanie koordynowanie wszystkich zabiegów podejmowanych w Kościele powszechnym zmierzających do budzenia i pielęgnowania powołań kapłańskich; A. Zuberbier, *Pius XII o powołaniach kapłańskich*, AK, t. 52, Włocławek 1961, s. 171-180.

¹⁷⁰ *Biskup częstochowski do swych kapłanów w sprawie budzenia i pielęgnowania powołań do Służby Bożej*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973, s. 120-121.

na dobry przykład życia kapłańskiego, który winni dawać swym postępowaniem kapłani¹⁷¹.

Gorąca troska o nowe powołania kościelne skłoniła zatem trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej do powołania instytucji zajmującej się dbaniem nowe powołania kapłańskie i zakonne w częstochowskim kościele partykularnym. Stąd też celem wzbudzania i pielęgnowania powołań kościelnych 9 II 1974 r. trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej zdecydował się na utworzenie DDiOPK. Jego misja pozostawała w zbieżności z aktualnymi, wówczas doktryną, myślą i wolą Kościoła powszechnego oraz jego dziedzictwem prawnym odnoszącym się do potrzeby budzenia powołań kościelnych¹⁷². Te znalazły swoje umocowanie w kongregacyjnym dokumencie *RFIS* oraz „Krajowym Planie Duszpasterstwa Powołań”¹⁷³. Zgodnie z wolą bp Stefana Bareły patronką dzieła została Matka Boża Częstochowska¹⁷⁴.

Biskup częstochowski poczynił też nominacje na stanowiska kierownicze DDiOPK. Skład personalny kierownictwa Dzieła w pełni odpowiadał wskazaniom *Vaticanium II*, przepisom Stolicy Apostolskiej i prawu partykularnemu dotyczącemu kwestii dbałości o powołania kościelne. Specyfika tej inicjatywy wymagała powolnego formowania się jego obsady personalnej. To też stanowisko moderatora objął ks. Henryk Bąbiński, sekretarzem mianowano ks. Zenona Mońkę, który w diecezji częstochowskiej od lat zajmował się opieką nad adeptami kapłaństwa, natomiast członkami zespołu kierowniczego zostali: ks. Marian Duda i ks. Bernard Waideman oraz s. Lidia Malinowska (CR) mająca czuwać nad powołaniami do żeńskich zgromadzeń zakonnych¹⁷⁵. 22 VIII 1974 r. bp Stefan Bareła erygował skład personalny zespołu kierowniczego i Rady wspomagającej DDiOPK. Skład ten został ustanowiony na okres trzech lat. Znaleźli się w nim księża: Edward Banaszek, Adam Skrzypiec, Ksawery Sokołowski, Dionizy Jackowski, Antoni Długosz, Ireneusz Skubiś i Zdzisław

¹⁷¹ Słowo ks. bp ordynariusza Stefana Bareły z racji święceń kapłańskich – w częstochowskiej bazylice katedralnej – w uroczystość Zesłania Ducha Świętego, w dniu 21 maja 1972 roku, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 91-96.

¹⁷² Zarządzenie biskupa częstochowskiego dotyczące obowiązku budzenia i pielęgnowania powołań duchowych, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 104; Odezwa biskupa częstochowskiego w sprawie IX Światowego Dnia Modlitw o Powołania, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 87-88.

¹⁷³ Przemówienie biskupa częstochowskiego dra Stefana Bareły na temat Kongresu Powołań w Rzymie (20-24 XI 1973 r.) w dniu 27 XI 1973 r., CZWD, R. 47, Częstochowa 1973, s. 52-54.

¹⁷⁴ Dekret erekcyjny DDiOPK, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974, s. 63.

¹⁷⁵ Nominacja ks. Henryka Bąbińskiego na stanowisko moderatora DDiOPK; Nominacja ks. Zenona Mońki na stanowisko sekretarza DDiOPK; Nominacja ks. Mariana Dudy na członka zespołu kierowniczego DDiOPK; Nominacja ks. Bernarda Waidemana na członka zespołu kierowniczego DDiOPK; Nominacja s. Lidii Malinowskiej na członka zespołu kierowniczego DDiOPK „OKDCZ”, III 1974 r.

Tłustochowicz oraz o. Hadrian Lizińczyk (OSPPE), a także s. Teresa Fogt (CR). Byli to duchowni zaangażowani w sprawy formacji alumnów oraz posiadający doświadczenie w pracach duszpasterskich związanych z troską o nowe powołania kościelne. Ponadto ww. kapłani wykazywali predyspozycje do posługi duszpasterskiej prowadzonej wśród osób młodych, co miało związek z kompetencjami nabytymi w trakcie organizacji katechetyki oraz duszpasterstwa akademickiego w diecezji częstochowskiej. W prace DDiOPK zaangażowani zostali także przedstawiciele męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych. Było to związane z tym, iż zadaniem instytucji było również kształtowanie powołań do życia konsekrowanego. Ten wymiar pracy DDiOPK był szczególnie istotny dla wspólnoty częstochowskiego Kościoła partykularnego. Miało to związek ze znaczną ilością męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych mających swoje siedziby na terytorium diecezji częstochowskiej¹⁷⁶.

Kolejna zmiana w strukturze organizacyjnej nastąpiła III 1980 r. Wtedy to nowym moderatorem został ks. Kazimierz Mielczarek¹⁷⁷. Mimo uprzedniego ustalenia przez pasterza Kościoła częstochowskiego trzyletniej kadencji dla ww. instytucji nowy skład personalny został powołany dopiero 1 X 1983 r. Drugi skład osobowy Rady wspomagającej DDiOPK wypełniał ponadto wskazania Soboru Watykańskiego II odnoszących się do aktywnego udziału laikatu w życiu i funkcjonowaniu kościołów partykularnych. W jego składzie znaleźli się: ks. Zenon Mońka jako moderator, ks. Leonard Gołkowski jako sekretarz, ks. Grzegorz Ślęzak oraz o. Stanisław Knapiek jako członkowie. Z kolei w składzie Rady wspomagającej DDiOPK znaleźli się księża: Kazimierz Bednarski, Jan Gaik, Dionizy Jackowski, Jan Kubisa, Marian Pabiasz, Idzi Stacherczak, Jan Wajs, Marian Wojcieszak i Bogdan Żurek. Ponadto skład ten został uzupełniony o osoby świeckie: Irenę i Józefa Błaszczyców oraz Martę Wójcik, jak i również o przedstawicielkę żeńskich zgromadzeń zakonnych s. Elektę Piórkowską (CSIC). Duchowni oddelegowani przez biskupa częstochowskiego do pracy w DDiOPK wyróżniali się w swojej posłudze kapłańskiej kompetencjami i doświadczeniem w procesie wychowywania kolejnych pokoleń kapłanów diecezji częstochowskiej. Byli to księża zaangażowani w pracę naukową, co wpisywało się w potrzebę prowadzenia formacji intelektualnej wśród młodych ludzi. Ponadto dużą część składu osobowego DDiOPK stanowili kapłani pracujący w parafiach diecezji częstochowskiej. Miało to

¹⁷⁶ Zarządzenie/Dekret z dnia 9 lutego 1974 roku powołujący Radę dla wspomaganie działalności Diecezjalnego Ośrodka Powołań. „OKDCZ”, VIII 1974 r.

¹⁷⁷ Nominacja ks. Kazimierza Mielczarka na stanowisko moderatora DDiOPK, „OKDCZ”, III 1980.

związek z recepcją nauczania Soboru Watykańskiego II odnoszącego się swoją treścią do wpływu środowiska parafialnego na podjęcie przez młodego człowieka decyzji o wstąpieniu na drogę powołania kapłańskiego. Zaangażowanie w prace DDiOPK proboszczów parafii diecezji częstochowskiej miało zapewne wzmocnić duszpasterstwo powołań kościelnych organizowane na płaszczyźnie funkcjonowania parafii częstochowskiego Kościoła partykularnego. Zróżnicowanie stanowisk osób zaangażowanych w prace tej instytucji obrazowało, że kwestie związane z troską o powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego były sprawą pozostającą w zainteresowaniu ogółu wspólnoty Kościoła częstochowskiego, w tym także laikatu, który jak pokazywał schemat organizacyjny DDiOPK aktywnie włączał się w działania mające na celu dbałość o wysoką liczbę powołań. Przedstawicielami środowiska osób świeckich byli członkowie organizacji skupiającej laikat zaangażowany w duchowość domowego Kościoła. Miało to związek z nowym spojrzeniem na kwestie wzbudzania powołań kościelnych wśród młodych ludzi, które polegało na szczególnym zwróceniu uwagi na środowisko rodzinne, w którym młody człowiek wzrastał i podejmował decyzje co do swojej, dalszej drogi życiowej. Uwrażliwienie na sprawę wzbudzania powołań w środowisku rodzinnym było również powodem powołania w skład DDiOPK przedstawicielki Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP, którego charyzmatem była posługa niesiona dzieciom i młodzieży w ramach organizowania działalności placówek dydaktyczno-wychowawczych prowadzonych w duchu wiary rzymskokatolickiej, gdzie także kształtowano wśród podopiecznych myśl o powołaniu do służby Kościołowi¹⁷⁸.

7. Tygodnik Katolicki „Niedziela”

Sobór Watykański II był przede wszystkim przejawem odnowy Kościoła katolickiego i szeroko rozumianą próbą dostosowania metod ewangelizacji do wyzwań współczesnego świata¹⁷⁹. Uczestnicy Soboru podjęli intensywne rozważania nad rolą różnorodnych mediów i innych zdobyczy cywilizacyjnych w procesie ewangelizacyjnym¹⁸⁰. Ojcowie Soboru uzgodnili wspólne stanowisko w sprawie

¹⁷⁸ Dekret powołujący nowy skład osobowy DDiOPK, CZWD. R. 57, Częstochowa 1983, s. 58.

¹⁷⁹ A. Lewek, *Objawienie Boże a ewangelizacja według Vaticanum II*, STV, t. 31, nr 2, Warszawa 1993, s. 155-160.

¹⁸⁰ A. Kurnik, w *polu dobra i zła. Kilka uwag o roli soborowego dekretu Inter Mirifica*, SSC, t. 9, nr 2, Kraków 2013, s. 10-14.

ewangelizacyjnej użyteczności mediów, które określono jako narzędzia posiadające moc wpływu na rzesze ludzi¹⁸¹.

Vaticanum II udzielił biskupom diecezjalnym w materii mediów konkretnych wskazań sprowadzających się do powinności propagowania i wspierania wśród Ludu Bożego, któremu przewodzili właściwych z punktu widzenia nauczania Kościoła katolickiego środków społecznego przekazu¹⁸². W kontekście mediów pisanych biskupi zostali zobowiązani do popierania dobrej prasy oraz zachęcania wiernych do czytania i propagowania prasy katolickiej¹⁸³. Ponadto znaczenie prasy katolickiej zostało podkreślone w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. Wedle tego dokumentu prasa winna być wykorzystywana jako narzędzie do głoszenia Ewangelii Jezusa Chrystusa, a biskupi powinni dokładać wszelkich starań, aby na w ich kościołach partykularnych funkcjonowały katolickie czasopisma¹⁸⁴. Sobór Watykański II wprost zalecił kapłanom, aby w celach ewangelizacyjnych posługiwali się środkami masowego przekazu w tym prasą katolicką¹⁸⁵.

Wskazania te, finalnie znalazły swoje miejsce w KPK z 1983 r. – co warto podkreślić – kodyfikacji będącej zwieńczeniem i sentencją wszystkich postanowień Soboru Watykańskiego II. Prawodawca nakazał zatem biskupom diecezjalnym w zakresie sprawowania pieczy i promocji mediów katolickich prowadzić konkretne działania w tej materii. Biskup diecezjalny jako główny pasterz w kościele partykularnym otrzymał pouczenie o obowiązku współpracy z wiernymi w dziedzinie należytego wykorzystywania mediów katolickich¹⁸⁶. Oprócz tego pasterz kościoła partykularnego został zobowiązany do czuwania nad czystością prawd wiary i obyczajów w słowach przekazywanych w środkach masowego przekazu¹⁸⁷. Z tego nakazu wynikał bezpośrednio schemat czynności, które biskupi diecezjalni musieli wykonać, aby dopełnić powyższego obowiązku. W tym celu mogli oni opierać się na prawie do wymierzenia sankcji administracyjnych lub karnych przewidzianych prawem kościelnym¹⁸⁸.

¹⁸¹ *IM*, nr 1.

¹⁸² G. Delmanowicz, *Recepcja doktryny Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazu w polskim ustawodawstwie synodalnym do 1983 roku*, KiP, t. 15, nr 2, Lublin 2013, s. 25-27.

¹⁸³ *IM*, nr 14.

¹⁸⁴ *CHD*, nr 13.

¹⁸⁵ A. Domasz, *Formacja alumnów wyższych seminariów duchownych do korzystania ze środków społecznego przekazu w misji Kościoła*, PK, t. 52, nr 3-4, Warszawa 2008, s. 93-94.

¹⁸⁶ *KPK 1983 r.*, Kan. 822 § 2.

¹⁸⁷ *KPK 1983 r.*, Kan. 823 § 1.

¹⁸⁸ *KPK 1983 r.*, Kan. 1369.

Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła również pragnął zaimplementować te wskazania na gruncie częstochowskiego kościoła partykularnego. Dlatego postanowił doprowadzić do wznowienia edycji Tygodnika Katolickiego „Niedziela” – periodyku będącego jednym z największych osiągnięć Kościoła częstochowskiego. Czasopismo to było jednym z najbardziej opiniotwórczych i poczytnych, katolickich czasopism w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz latach polskiego „stalinizmu” do 1956 r¹⁸⁹.

Tygodnik Katolicki „Niedziela” począwszy od marca 1953 r. pozostawał w stanie przymusowego zawieszenia będącego efektem decyzji *stricte* politycznych¹⁹⁰. Stąd też podstawowym problemem organizacyjnym, z którym musiało uporać się kierownictwo czasopisma było uzyskanie zgody na możliwość ponownego ukazywania się „Niedzieli” na ówczesnym, polskim rynku prasy. Wszystkie, podjęte za pontyfikatu bp Stefana Bareły zabiegi dążące do reaktywacji Tygodnik Katolicki „Niedziela” były kontynuacją poczynań ks. Antoniego Marchewki, który postanowił wykorzystać polityczną „odwilż” roku 1956 w relacjach obozu władzy z Kościołem katolickim do uzyskania urzędowej zgody na wznowienie nakładu „Niedzieli”. Mimo natężonych mediacji nie udało się doprowadzić do ponownej możliwości wydawania periodyku. Biskup częstochowski

¹⁸⁹ Idea utworzenia Tygodnika Katolickiego „Niedziela” jest zbieżna z powstaniem diecezji częstochowskiej. Jej pierwszy ordynariusz bp Teodor Kubina przez większą część swojej posługi kapłańskiej pracował jako dziennikarz w wielu polsko i niemieckojęzycznych, katolickich periodykach. Był on także pierwszym redaktorem naczelnym „Gościa Niedzielnego”. Zatem pierwszy biskup częstochowski doskonale zdawał sobie sprawę z tego jak ważną rolę w ewangelizowaniu wiernych pełni prasa katolicka. Pierwszy numer „Niedzieli” ukazał się 4 IV 1926 r. Czasopismo było wydawane aż do chwili wybuchu drugiej wojny światowej. W tym okresie funkcję redaktora naczelnego pisma sprawowali księża: Wojciech Mondry i Stanisław Gałązka. Oprócz nich w „Niedzieli” publikowali autorzy tacy jak: bp Antoni Zimniak, ks. Władysław Smolarkiewicz, ks. Walenty Patykiewicz, ks. Franciszek Gryglewicz, o. Pius Przeździecki, czy też późniejszy redaktor naczelny pisma ks. Antoni Marchewka; T. Kubina, *Zachęta arcybiskupia*, „Niedziela”, R.1, Częstochowa 1926, s. 1; T. Mielczarek, *Siedemdziesiąt lat „Niedzieli”* [w:] *Almanach Częstochowy*, red. M. Batorek, A. Chojnowski, Częstochowa 1996, s. 57; J. Związek, *Działalność wydawnicza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, CzST, t.2, Częstochowa 1974, s. 120; L. Dudkiewicz, *Historia „Niedzieli” 1926-1953* [w:] *Czas Milczenia i Czas Mówienia. 75 lat Tygodnika Katolickiego „Niedziela” - Księga Jubileuszowa*, red. ks. I. Skubiś, M. Banaszekiewicz, L. Dudkiewicz, K. Klauza, K. Korn, A. Szamocka, K. Woynarowska, Częstochowa 2001 s. 24.

¹⁹⁰ Po zakończeniu II wojny światowej za sprawą ks. Antoniego Marchewki i znanej powieściopisarki Zofii Kossak-Szczuckiej powrócono do pomysłu wznowienia wydawania „Niedzieli”. Pierwszy po wojnie numer wydawanego w trudnych, stalinowskich realiach czasopisma ukazał się 8 IV 1945 r. Redaktorem naczelnym został ks. Antoni Marchewka, a w redagowaniu pisma pomagali mu: Władysław Dulemba, Bernard Rusiecki, Witold Zembrzusi oraz ks. Marian Rzeszewski. Od początku tego rozdziału w dziejach pisma środowisko „Niedzieli” musiało borykać się z licznymi trudnościami stwarzanymi przez komunistyczne władze państwa. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć aresztowanie w 1947 r. przez funkcjonariuszy UB ks. Antoniego Marchewki oraz liczne utrudnienia w przydziale papieru do drukowania tygodnika. W marcu 1953 r. na skutek pretekstu jakim rzekomo miała być niewłaściwa czcionka w nekrologu Józefa Stalina zamieszczonym w „Niedzieli” wydawanie pisma zostało ponownie zawieszono; T. Mielczarek, *Od „Monitora” do „Gońca Częstochowskiego”. Dzieje prasy częstochowskiej 1769-1994*, Kielce 1996, s. 193; A. Bajor, Z. Żmigrodzki, *TKN*, Częstochowa 2002, s. 105-106.

zdawał sobie sprawę z tego, jak duże znaczenie dla ewangelizacji ma prasa katolicka. Tym bardziej że takie walory nowych mediów stały się jednym z tematów obrad Soboru Watykańskiego II.

Początkiem starań trzeciego biskupa częstochowskiego o „Niedzielę” była wymiana korespondencji kurii diecezjalnej w Częstochowie z Głównym Urzędem Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Jednakże negocjacje te zakończyły się również fiaskiem, gdyż pismo kurii częstochowskiej z dnia 12 V 1977 r. zawierające prośbę o możliwość wznowienia edycji Tygodnika Katolickiego „Niedziela” otrzymało urzędową odpowiedź odmowną z argumentacją GUKPPIW przekonującą, iż sprawa reaktywacji „Niedzieli” nie posiada rzekomo wystarczającego uzasadnienia merytorycznego. 31 XII 1977 r. bp Stefan Bareła skierował list do Kazimierza Kąkola – ówczesnego kierownika Urzędu ds. Wyznań. List ten nie doczekał się jednak żadnej odpowiedzi ze strony adresata. Kolejne zabiegi o możliwość reaktywacji czasopisma zostały poczynione dopiero w 1979 r. kiedy to ordynariusz diecezji częstochowskiej wystosował kolejne pismo w sprawie „Niedzieli”. Tym razem jego adresatem był premier Piotr Jaroszewicz¹⁹¹. W liście tym biskup częstochowski argumentował, że brak możliwości wydawania „Niedzieli” nie posiada żadnego umocowania w faktach, gdyż pismo nigdy nie stanowiło żadnego zagrożenia dla władzy oraz porządku społecznego. Ponadto, zdaniem bp Stefana Bareły reaktywacja Tygodnika Katolickiego „Niedziela” byłaby jedną z form zadośćuczynienia za krzywdy wyrządzone Kościołowi katolickiemu w epoce polskiego „stalinizmu”. Starania trzeciego biskupa częstochowskiego zostały wsparte przez duchowieństwo diecezji częstochowskiej¹⁹² oraz wiernych, którzy zapewniali bp Stefana Barełę o ich modlitewnej pomocy w tej sprawie¹⁹³. Wszystkie te działania w dalszym ciągu jednak nie przyniosły spodziewanych efektów¹⁹⁴.

Nowym bodźcem do kolejnych starań o przyszłość „Niedzieli” było powstanie NSZZ „Solidarność” i związana z tym polityczna ofensywa opozycji demokratycznej. We wrześniu 1980 r. bp Stefan Bareła wystosował list do Ministra Kultury i Sztuki, prosząc w nim o zgodę na reaktywację „Niedzieli”. Podobne pismo biskup przesłał do

¹⁹¹ M. Mikołajczyk, *Władza Ludowa...*, s. 273.

¹⁹² TKN. *Pismo proboszcza parafii św. Józefa w Częstochowie wspierające działania bp Stefana Bareły mające na celu reaktywowanie Tygodnika Katolickiego „Niedziela”*, AKMCz, brak sygn.

¹⁹³ TKN. *Pismo wiernych diecezji częstochowskiej skierowane do bp Stefana Bareły zawierające wyrazy poparcia dla prób reaktywacji Tygodnika Katolickiego „Niedziela”*, AKMCz, brak sygn; TKN. *Pismo wiernego diecezji częstochowskiej Macieja Milkowskiego zawierające wyrazy poparcia w sprawie działań mających na celu wznowienie edycji Tygodnika Katolickiego „Niedziela”*, AKMCz, brak sygn.

¹⁹⁴ M. Mikołajczyk, *Władza Ludowa...*, s. 275.

kierownika Urzędu ds. Wyznań. W sprawę włączył się także Rudolf Buchała, który wówczas był posłem i zasiadał w sejmie z ramienia PZKS. Powyższe zabiegi wraz ze staraniami częstochowskiego duszpasterza akademickiego ks. Ireneusza Skubisia oraz poparciem wicepremiera Jerzego Ozdowskiego przyniosły skutek¹⁹⁵. Prezes GUKPPiW wydał pozwolenie na to, aby Tygodnik Katolicki „Niedziela” znów mógł się ukazywać¹⁹⁶.

Pierwszym po wieloletniej przerwie redaktorem naczelnym został wspomniany już ks. Ireneusz Skubiś¹⁹⁷. Zaczynał on tworzyć tygodnik od samych podstaw. Po dawnej redakcji nic nie pozostało, gdyż wszystko, co zawierało jakąkolwiek wartość zniszczono w obawie przed tym funkcjonariuszami aparatu państwa. Wydawcą „Niedzieli” oficjalnie ustanowiono kurię diecezjalną w Częstochowie. Początkowo nowa redakcja miała do swojej dyspozycji tylko 5 pokoi w budynku przy ul. 3 maja 12¹⁹⁸. Pierwszą poważnym zakupem była nowa maszyna do pisania. Tygodnik miał być drukowany w Opolu. Warto jednak dodać, iż objętość gazety nie mogła przekroczyć 8 stron, a jakość papieru, na którym drukowano „Niedzielę” pozostawiała wiele do życzenia. Pozytywnym zaskoczeniem była decyzja UW, która zakładała, iż Tygodnik Katolicki „Niedziela” będzie pismem ogólnopolskim. Nakład pisma wyniósł 100 tys. egzemplarzy, z czego 76% stanowiła prenumerata¹⁹⁹.

W pierwszym numerze „Niedzieli” datowanym na 7 kwietnia 1981 r. opublikowano słowa specjalnego błogosławieństwa Ojca Świętego Jana Pawła II skierowane do zespołu redakcyjnego pisma z okazji jego reaktywowania. W tekście tego błogosławieństwa można odnaleźć słowa radości, które papież wystosował do wszystkich ludzi, którym na sercu leży dobro czasopisma²⁰⁰. Swoje słowa do wszystkich ludzi związanych z „Niedzielą” skierował także prymas Polski kard. Stefan Wyszyński. Pisał on wówczas, że:

¹⁹⁵ TKN. Protokół z rozmowy biskupa częstochowskiego z w-cepremierem Jerzym Ozdowskim w Urzędzie Rady Ministrów w Warszawie w dniu 3 III 1981 r., AKMCz, brak sygn.

¹⁹⁶ TKN. Zezwolenie Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie na wznowienie edycji Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, AKMCz, brak sygn.

¹⁹⁷ TKN. Dekret z dnia 19 III 1981 r. ustanawiający ks. Ireneusza Skubisia redaktorem naczelnym Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, AKMCz, brak sygn.

¹⁹⁸ TKN. Dekret z dnia 19 III 1981 r. o wznowieniu Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, AKMCz, brak sygn.

¹⁹⁹ I. Skubiś, *Służba ewangelizacyjna Tygodnika Katolickiego „Niedziela”* [w:] Pamiętnik jubileuszu Kościoła częstochowskiego 1925-2000, red. B. Czernko, Częstochowa 2000, s. 125.

²⁰⁰ N.N., *Ojciec Święty błogosławi „Niedzieli”*, TKN 1981, nr 1, s. 8.

„[...] Dziś, gdy powstało tyle nowych problemów moralnych, społecznych, kulturalnych, zawodowych, pole pracy redakcji jest jeszcze rozleglejsze”²⁰¹.

Z kolei ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła napisał, iż:

„Niedziela” będzie również nadal służyła budowaniu jedności Kościoła i Narodu oraz pogłębianiu jedności z Ojcem Świętym i Stolicą Apostolską”²⁰².

Schemat pracy Tygodnika Katolickiego „Niedziela” polegał w głównej mierze na zebraniu odpowiedniego grona ludzi zdolnego do podjęcia się trudu wydawania czasopisma o charakterze ogólnopolskim. Decyzję o kształcie kierownictwa zespołu redakcyjnego z racji tego, iż wydawcą „Niedzieli” była diecezja częstochowska podjął bp Stefan Bareła. Na mocy dekretu z dnia 16 IV 1981 r. powołującego zespół redakcyjny Tygodnika Katolickiego „Niedziela” trzeci biskup częstochowski powołał pięcioosobowy zespół redakcyjny, w skład którego weszli: jako redaktor naczelny ks. Ireneusz Skubiś, jego zastępcą został ks. Ludwik Warzybok, ponadto ściśle grono redakcyjne współtworzyli także: ks. Marian Mikołajczyk, przedstawiciel zakonu Paulinów o. Jerzy Tomziński oraz ks. Józef Życiński. Byli to duchowni diecezji częstochowskiej odznaczający się wysoką wiedzą teologiczną, a także doświadczeniem organizacyjnym uzyskanym w diecezjalnych instytucjach, urzędach oraz specjalistycznych duszpasterstwach²⁰³.

Kolejnym trudnym momentem w najnowszej historii tygodnika katolickiego „Niedziela” był wprowadzony 13 XII 1981 r. stan wojenny²⁰⁴. Na skutek tego wydarzenia znów uniemożliwiono edycję tygodnika. Środowisko związane z „Niedzielą” apelowało do władz państwowych, aby czasopismo mogło być wydawane w tym czasie w nakładzie 100 tys. egzemplarzy. Jednak zabiegi okazały się nieskuteczne. Kolejna, przymusowa przerwa w wydawaniu Tygodnika Katolickiego „Niedziela” trwała do 21 III 1982 r.²⁰⁵

Wznowienie „Niedzieli” w 1981 r. przyniosło również zmiany w układzie graficznym pisma. Od tego czasu, na trwałe zrezygnowano z widniejącego dotychczas na winiecie tygodnika wizerunku wieży Sanktuarium jasnogórskiego. W zamian winieta została ubogacona okazałym medalionem przedstawiającym wizerunek Matki Bożej. Był to celowy zabieg mający podkreślić przywiązanie „Niedzieli” do kultu Najświętszej

²⁰¹ N.N, *Słowo ks. Prymasa z racji wznowienia „Niedzieli”*, TKN 1981, nr 1, s. 8.

²⁰² N.N, *Biskup na spotkaniu z „Niedzielą”*, TKN 1981, nr 1, s. 8.

²⁰³ TKN, *Dekret powołujący zespół redakcyjny Tygodnika katolickiego „Niedziela”*, AKMCz, brak sygn.

²⁰⁴ TKN, *Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 14 I 1982 r. skierowane do GUKPPiW zawierające prośbę o możliwość wznowienia wydawania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” w czasie trwania stanu wojennego na terytorium Polski*, AKMCz, brak sygn.

²⁰⁵ L. Dudkiewicz, *Historia „Niedzieli”*..., s. 34.

Maryi Panny. Jednak już w połowie lat 80. redakcja zwróciła się do częstochowskiego grafika Tadeusza Miśkiewicza, aby ten przygotował kilka projektów nowej winiety. Z kilku propozycji aprobatę redakcji uzyskała winieta, na której głównym elementem był wyeksponowany krój tytułu pisma²⁰⁶.

Reaktywacja Tygodnika Katolickiego „Niedziela” była sama w sobie spowodowana czynnikami natury politycznej jednakże wydarzenie to wpisało się mimowolnie w proces implementacji eklezjologii Soboru Watykańskiego II w Kościele częstochowskim. „Niedziela” była przeznaczona przede wszystkim do pomocy duszpasterskiej dla duchowieństwa w kościołach partykularnych, w których periodyk był rozpowszechniany. Było to zgodne z eklezjologią *Vaticanum II*, a świadczyły o tym treści publikowane na łamach pisma. Ponadto świadczyły one również o podjęciu przez zespół redakcyjny starań o włączenie się w posoborowy proces otwierania się Kościoła na świat zewnętrzny²⁰⁷. Przede wszystkim w ciągłe towarzyszenie wiernym w ich codziennych realiach oraz nieustanne prowadzenie dialogu z różnymi środowiskami społecznymi, co zresztą jest jednym z kluczowych zadań prasy²⁰⁸.

Potrzeba posiadania przez wspólnotę Kościoła częstochowskiego własnego wydawnictwa prasowego nie wynikała tylko z pragmatycznych przyczyn duszpasterskich, ale także z chęci realizacji postulatu Soboru Watykańskiego II, którym było otwarcie się na współczesny świat. Po odrodzeniu „Niedzieli” publikowano artykuły, które można było przeczytać na łamach tego periodyku grupowały się w kilku spójnych sektorach tematycznych. Odpowiadały one eklezjologii *Vaticanum II* odnoszącej się do stosunku wspólnoty Kościoła rzymskokatolickiego do otaczającego go świata. Do tych grup zaliczamy teksty o proveniencji społeczno-politycznej i kulturalno-naukowej oraz teologicznej, co jest oczywiste w przypadku prasy katolickiej.

Obecność tego typu treści była także tożsama z ówczesnie aktualnymi problemami życia publicznego w Polsce i w świecie. Tygodnik Katolicki „Niedziela” jako periodyk niebędący tylko i wyłącznie czasopismem religijnym był miejscem, w którym autorzy podejmowali rozważania o aktualnych problemach społeczno-politycznych, kształcie relacji Kościoła hierarchicznego z władzami komunistycznymi

²⁰⁶ W. Skrodzki, *Z tradycji graficznych „Niedzieli”* [w:] *Czas Milczenia...*, s. 40.

²⁰⁷ K. Wojtyła, *Wstęp ogólny* [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 12.

²⁰⁸ A. Pethe, *Komunikowanie obrazem. Współczesna prasa katolicka w obliczu przemian technologicznych*, SEZNUK, nr 317, Katowice 2017, s. 27-29.

oraz o niepokojach społecznych, które towarzyszyły katolikom w Polsce w pierwszej połowie lat 80. XX w²⁰⁹.

Widocznej zmianie uległ też religijny profil czasopisma. Miało to związek z nowymi prądami ewangelizacyjnymi, w tym w szczególności soborowym postulatami nowej ewangelizacji, która miała być prowadzona w Kościele powszechnym²¹⁰. W latach 1981-1984 teksty odnoszące się w swej treści do kwestii szeroko rozumianych spraw wiary cechowały się problematyką typową dla bolączek ówczesnych społeczeństw. Było to też wypełnienie zadania, które w imieniu Kościoła w Polsce postawił przed redakcją „Niedzieli” Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński. Dlatego też artykuły o tematyce teologicznej w głównej mierze dotyczyły kwestii nowych, które stały się przedmiotem rozważań religijnych z racji przemian społecznych, politycznych i kulturowych. Przykładem tego są teksty poświęcone sprawom duszpasterstwa ludzi pracy, co było odpowiedzią na sytuację polityczną i nawiązywało do podziałów społecznych w kraju²¹¹. „Niedziela” stanowiła też miejsce wymiany poglądów odnoszących się do szeroko rozumianych spraw bioetycznych, w tym problematyki kary śmierci oraz aborcji²¹².

Terytorium diecezji częstochowskiej było zamieszkiwane w znacznej większości przez osoby wyznania rzymskokatolickiego. Stąd też nauczanie biskupa częstochowskiego oraz podległego mu duchowieństwa nie koncentrowało się na problematyce wyznań niechrześcijańskich i funkcjonowaniu kościołów o innych obrządkach. Niemniej z racji potrzeby szerzenia ekumenizmu, a także dialogu międzywyznaniowego „Niedziela” była miejscem wymiany poglądów na wspomniane

²⁰⁹ N.N., *Relacja z procesu w sprawie o porwanie i zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki (Opracowano na podstawie relacji Biura Prasowego Episkopatu Polski)*, TKN 1985 nr 2 s. 3,8., Tamże, TKN 1985 nr 3 s. 6,8., Tamże, TKN 1985 nr 4 s. 3,6., Tamże, TKN 1985 nr 5 s. 7,8., Tamże, TKN 1985 nr 6 s. 6; ks. J. Banak, *Kosidowski nie zastąpi Biblii*, TKN 1983 nr 50 s. 1,7;

²¹⁰ Nowa ewangelizacja – Jest to powzięty podczas obrad *Vaticanum II* nowy prąd w duszpasterstwie, który zakłada szerzenie wiary z zupełnie nowym dynamizmem oraz za pomocą nowych środków masowego przekazu. Eklezjologia Soboru Watykańskiego II zakładała konieczność podnoszenia poziomu duszpasterstwa wraz z dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością społeczną i tym samym szybkie reagowanie na zupełnie nowe problemy życia duchowego wiernych; J. Zabielski, *Ewangelizacja w dobie religijnego zobojętnienia*, RTK, t. 3, Lublin 2004, s. 19-34; J. Królikowski, *Nowa ewangelizacja w kontekście nowego ateizmu*, STV, t. 50, Warszawa 2012, s. 29-40; A. Offmański, *Nowa ewangelizacja w służbie wiary*, CSO, t. 1, Szczecin 2014, s. 75-90.

²¹¹ J. Kłoczowski, *Chrześcijaństwo i Solidarność*, „TKN”, nr 3, Częstochowa 1981, s. 4; I. Tokarczuk, *Problem pracy*, „TKN”, nr 19, Częstochowa 1985, s. 4; J. Majka, *Praca a człowiek w świetle encykliki „Laborem exercens”*, TKN, nr 11, Częstochowa 1982, s. 1,6; J. Krukowski, *Kościół i państwo w dobie odnowy życia społecznego*, TKN, nr 5, Częstochowa 1981, s. 1-2; A. Micewski, *Katolicyzm społeczny, a teraźniejszość*, TKN, nr 36, Częstochowa 1983, s.6.

²¹² M. Kołakowski, *Przeciw karze śmierci*, TKN, nr 12, Częstochowa 1985, s. 4,8; W. Gubała, *Status embrionu ludzkiego w świetle nauki Kościoła*, TKN, nr 31, Częstochowa 1985, s. 1,5.

tematy²¹³. Można zatem przyjąć, iż religijno-społeczny periodyk, jakim był Tygodnik Katolicki „Niedziela” wypełniał w Kościele częstochowskim misję szerzenia wartości ekumenicznych i propagowania tolerancji międzyreligijnej²¹⁴.

Sobór Watykański II poświęcił wiele miejsca i czasu na refleksję o roli osób świeckich i ich wpływowi na zbawczą misję Kościoła. Ojcowie soboru zrównali powołanie do chrześcijaństwa z powołaniem do apostołatu, które powinno być realizowane w rzeczywistości życia codziennego, w którym osoby świeckie dają aktywne świadectwo w miejscach pracy oraz innych aktywności społecznych²¹⁵.

Tygodnik Katolicki „Niedziela” był w dużej części tworzony przez osoby świeckie stwarzając tym samym pole do pogłębiania aktywności laikatu w życiu diecezji częstochowskiej. Świeccy publikujący na łamach tego tygodnika najczęściej odpowiadali za nadawanie „Niedzieli” profilu nowoczesnego jak na tamte czasy, katolickiego czasopisma kreującego opinie i wyrabiającego katolicki światopogląd wśród czytelników. W pierwszych latach po reaktywacji pisma było ono środowiskiem, które skupiało czołowych ówczasie katolickich oraz konserwatywnych publicystów²¹⁶.

Tygodnik Katolicki „Niedziela” poprzez treści publikowane na swoich łamach odpowiadał posoborowej rzeczywistości Kościoła powszechnego, gdyż nawiązywał do idei otwarcia się Kościoła na sprawy świata. Redakcja „Niedzieli” stanęła w obliczu zupełnie innych problemów niż tuż po zakończeniu II wojny światowej²¹⁷. Stąd też redakcja zamierzała na bieżąco wsłuchiwać się aktualne kwestie życia społecznego, także te wynikające z sytuacji politycznej panującej w kraju²¹⁸. Stąd też „Niedziela” stała się periodykiem podejmującym oprócz spraw typowo religijnych kwestie natury społeczno-politycznej. Wynikało to z treści artykułów zamieszczanych na łamach pisma²¹⁹. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły czasopismo to stanowiło również platformę współpracy z organizacjami zrzeszającymi aktywny społecznie laikat²²⁰. Dzięki

²¹³ Postulat dialogu ekumenicznego był jednym z głównych przesłań Soboru Watykańskiego II. Wówczas to Kościół powszechny rozpoczął działania mające na celu doprowadzenie do ponownego zjednoczenia z innymi wyznaniem chrześcijańskimi, a także rozpoczęcie dialogu z innymi religiami świata; J. Tofiluk, *Dekret o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II w spojrzeniu teologów prawosławnych*. ŁST, t.25, Łódź 2016, s. 71-80; W. Hryniewicz, „Hierarchia prawd a ekumenizm”, CT, t.49, Warszawa 1979, s. 5.21.

²¹⁴ *List pasterski Episkopatu Polski na Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan. Wezwani do jedności przez Krzyż naszego Pana*, TKN, nr 3, Częstochowa 1984, s. 1,5; C. Napiórkowski, *Dialog – droga do wspólnoty*, TKN, nr 3, Częstochowa 1985, s. 1-2.

²¹⁵ ACT, nr 2.

²¹⁶ M. Kościelniak, *TKN w latach 1945-2014* (maszynopis).

²¹⁷ *Czas nadziei*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980, s. 8.

²¹⁸ *Od redakcji*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980, s. 1.

²¹⁹ J. Pasierb, *Sytuacja człowieka we współczesnej kulturze*, TKN, Częstochowa 1980, s. 4.

²²⁰ *Program zajęć Klubu Inteligencji Katolickiej w Częstochowie*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980, s. 5.

możliwości publikowania artykułów na łamach „Niedzieli” osoby świeckie mogły brać aktywny udział w życiu publicznym realizując tym samym wezwanie *Vaticanum II* do obecności laikatu w przestrzeni publicznej. Było to środowisko częstochowskiego Klubu Inteligencji Katolickiej. Członkowie KIK-u w tym samym okresie intensywnie starali się o rejestrację na zasadach ówczesnie obowiązującego prawa o stowarzyszeniach, co było systematycznie utrudniane przez aparat państwa ze względu na propagowanie przez KIK katolickich fundamentów funkcjonowania państwa polskiego i społeczeństwa²²¹. Jednakże główne związki KIK-u ze środowiskiem Tygodnika Katolickiego „Niedziela” dotyczyły działalności publicystycznej, którą członkowie stowarzyszenia prowadzili na łamach „Niedzieli”. W ten sposób powstało środowisko katolików świeckich stale współpracujących z „Niedzielą”, które to starało się wpływać na kształt ówczesnej debaty publicznej w kraju poprzez prezentowanie katolickiego spojrzenia na sprawy społeczne. Ponadto bp Stefan Bareła delegował jako asystenta kościelnego dla KIK ks. Ireneusza Skubisia, który jednocześnie pełnił funkcję redaktora naczelnego Tygodnika Katolickiego „Niedziela”²²².

8. Częstochowskie Studia Teologiczne

Funkcjonowanie wewnątrz struktur diecezji częstochowskiej instytucji o charakterze dydaktycznych wymagało ciągłego kształtowania diecezjalnego środowiska naukowego opartego głównie na duchowieństwie, ale również, choć w mniejszym stopniu na laikacie. Proces formowania diecezjalnego środowiska intelektualnego powinien przebiegać głównie poprzez rozwój naukowy przejawiający się w publikacjach badań naukowych prowadzonych w dyscyplinach naukowych ważnych dla organizacji życia religijnego częstochowskiego Kościoła partykularnego. Potrzeby te miały zostać zaspokojone poprzez powołanie do życia diecezjalnego periodyku naukowego, który stałby się miejscem prezentowania badań naukowych środowiska naukowego diecezji częstochowskiej. Potrzeba ta była artykułowana przez poprzedników bp Stefana Bareły na stolicy biskupów częstochowskich, którzy sami prowadzili również działalność naukową w dziedzinie teologii²²³. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej postanowił zrealizować ten zamysł i powołać profesjonalny, diecezjalny periodyk naukowy, którym stały się Częstochowskie Studia Teologiczne. Biskup

²²¹ KIK, *Decyzja w sprawie rejestracji Klubu Inteligencji Katolickiej w Częstochowie*, IPN BU, sygn. 1585/19194.

²²² KIK, *Wykaz członków Klubu Inteligencji Katolickiej w Częstochowie*, IPN BU, sygn. 1585/19195.

²²³ *Słowo wstępne bp Stefana Bareły*, CzST, t. 1, Częstochowa 1973, s. 5-7.

częstochowski postawił przed tą inicjatywą dwa, główne cele, którymi były: formacja intelektualna duchowieństwa i świeckich oraz krzewienie kultury katolickiej. Periodyk ten jako osobna agenda diecezjalna miał w zamyśle bp Stefana Bareły funkcjonować pomiędzy diecezjalnym seminarium a Instytutem Teologicznym. Redaktorem prowadzącym, odpowiedzialnym za jego powstanie, sprawy redakcyjne oraz nabór tekstów naukowych został ks. Ireneusz Skubiś²²⁴.

W ciągu pierwszych lat swojego istnienia CzST stały się periodykiem naukowym, który był istotnym miejscem debaty naukowej w środowisku naukowym Kościoła katolickiego w Polsce²²⁵. Świadczą o tym prośby o przesłanie egzemplarzy periodyku²²⁶ oraz listy gratulacyjne hierarchów Kościoła katolickiego w Polsce związane z działalnością periodyku²²⁷. Podkreślano również jego znaczenie dla duchowego dziedzictwa Polski²²⁸. Ponadto CzST cieszyły się dużym zainteresowaniem bibliotek, na co wskazywała duża ilość próśb dyrektorów bibliotek o przesłanie egzemplarzy periodyku²²⁹.

Periodyk stał się także ważnym materiałem pogładowym dla alumnów diecezjalnego seminarium, którzy mogli skuteczniej zapoznawać się dzięki temu z wynikami badań kadry dydaktycznej, z którą współpracowali podczas swojej drogi do kapłaństwa. Periodyk był wydawany w cyklu rocznym. Posiadał strukturę opierającą się na rozdziałach tematycznych zróżnicowanych pod kątem poszczególnych dziedzin teologii oraz innych nauk zajmujących się kwestiami wiary i funkcjonowania Kościoła katolickiego. Spośród wszystkich numerów periodyku, które ukazały się w trakcie pontyfikatu bp Stefana Bareły tylko jeden cechował się odrębnym tematem przewodnim, którym był jubileusz 50-lecia diecezji częstochowskiej. Na łamach periodyku wyniki swoich badań publikowali m.in. ks. Jan Związek, ks. Karol Kościów, ks. Ludwik

²²⁴ CzST, *Dekret bp Stefana Bareły ustanawiający Częstochowskie Studia Teologiczne*, AKMCz, brak sygn.

²²⁵ CzST, *List Prymasa Polski kard. Józefa Glempa do bp Stefana Bareły w sprawie „Częstochowskich Studiów Teologicznych”*, AKMCz, brak sygn.

²²⁶ CzST, *List biskupa płockiego do bp Stefana Bareły ws. Podziękowań za nadesłanie egzemplarzy Częstochowskich Studiów Teologicznych*, AKMCz, brak sygn.

²²⁷ CzST, *List gratulacyjny bp Andrzeja Wronki z dnia 26 XI 1973 r.*, AKMCz, brak sygn.

²²⁸ CzST, *List biskupa poznańskiego Mariana Przykuckiego do bp Stefana Bareły ws. funkcjonowania Częstochowskich Studiów Teologicznych*, AKMCz, brak sygn.

²²⁹ CzST, *Pismo dyrekcji biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego ws. udostępnienia egzemplarzy Częstochowskich Studiów Teologicznych*, AKMCz, brak sygn.

Warzybok, ks. Zenon Mońka, ks. Józef Życiński oraz biskupi pomocniczy diecezji częstochowskiej: Miłosław Kołodziejczyk i Tadeusz Szwagrzyk²³⁰.

9. Podsumowanie

Funkcjonowanie naukowo-dydaktycznych i społecznych instytucji diecezjalnych w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły było naznaczone postulatami wysuniętymi przez Sobór Watykański II. Wskazuje to na to, iż częstochowski Kościół partykularny rozszerzał idee soborowe poprzez zorganizowane formy instytucjonalne.

Instytucje zajmujące się prowadzeniem formacji alumnów, neoprezbiterów oraz prezbiterów pozostawały wówczas z sobą w symbiozie. Miało to zapewnić jak najefektywniejszą realizację celu, jakim był rozwój duchowy i intelektualny diecezjalnego duchowieństwa. Rolę główną w tym procesie za sprawą prawa powszechnego pełniło Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie.

Funkcjonowanie instytucji diecezjalnych w latach 1964-1984 obrazuje implementację wskazań *Vaticanum II* w zakresie aktywności laikatu w przestrzeni działalności kościołów partykularnych. Osoby stanu świeckiego w przypadku Kościoła częstochowskiego w omawianym okresie wykazywały szczególnie dużą aktywność w obszarze dydaktyczno-wychowawczym, co wskazuje również na dynamiczny rozwój tego typu instytucji w diecezji częstochowskiej w okresie ordynariatu bp Stefana Bareły.

Działalność instytucji naukowo-dydaktycznych i społecznych w diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984 cechowała się trudnościami stwarzanymi tym instytucjom przez władze państwowe. W szczególności dotyczyło to Niższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy oraz Tygodnika Katolickiego „Niedziela”.

Pod rządami bp Stefana Bareły diecezja częstochowska podjęła także starania związane z wypełnianiem postanowień Soboru Watykańskiego II w zakresie dążeń do otwarcia się Kościoła na rzeczywistość zewnętrzną. W przypadku Kościoła częstochowskiego miało to miejsce poprzez funkcjonowanie katolickiego wydawnictwa prasowego, jakim był Tygodnik Katolicki „Niedziela”. Treści publikowane na jego łamach wpisywały się w powyższe idee. Częstochowskie Studia Teologiczne były miejscem publikowania szerokiego gronu odbiorców wyników badań naukowych

²³⁰ CzST, Pismo bp Stefana Bareły do ks. Miłosława Kołodziejczyka ws. dostępności Częstochowskich Studiów Teologicznych dla alumnów Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie, AKMCz, brak sygn.

duchowieństwa i laikatu diecezji częstochowskiej, co wskazywało na silne, intelektualne podstawy życia Kościoła częstochowskiego.

ROZDZIAŁ VI

Organizacja terytorialna diecezji częstochowskiej

1. Okręgi i regiony duszpasterskie

Trzeci biskup częstochowski kierując się duchem Soboru Watykańskiego II rozumiał potrzebę wprowadzania na grunt Kościoła częstochowskiego nowoczesnych metod duszpasterskich i dostosowywania ich do wielu czynników warunkujących rozwój duchowy wiernych diecezji częstochowskiej¹. Jednym z nich była specyfika regionalna częstochowskiego Kościoła partykularnego, który powstał z różnych od siebie organizmów terytorialnych pod względem struktury społecznej, gospodarczej oraz dziejowych zawirowań². Stąd też bp Stefan Bareła wyrażał potrzebę zdynamizowania pracy duszpasterskiej wedle problemów poszczególnych regionów, przy zachowaniu jedności całej diecezji częstochowskiej, która według bp Stefana Bareły powinna być skupiona wokół pobożności maryjnej oraz więzi z Kościołem powszechnym i Ojcem Świętym³.

Eklezjologia Soboru Watykańskiego II zawarta w dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele postulowała odpowiednie wytyczenie granic diecezji tak, aby biskupi mogli skutecznie realizować swoje zadania pasterskie. Postulat ten wymagał należytego rozgraniczenia diecezji oraz uwzględnienia jej wewnętrznej specyfiki⁴. Sobór podkreślał wagę zrozumienia tego jak istotne dla rozwoju duchowego Ludu Bożego jest pojęcie różnorodności kulturowej, gospodarczej, historycznej i terytorialnej, która miała miejsce wewnątrz kościołów partykularnych⁵.

Terytorium diecezji częstochowskiej z całym swoim bagażem tworzącym Kościół częstochowski rozciągało się na obszary skupione wokół dużych ośrodków miejskich jakim były: Częstochowa, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza i Radomsko, a także teren historycznej Ziemi Wieluńskiej z miastem Wieluń oraz mniejsze ośrodki miejskie łączące Częstochowę wraz z pobliskimi miejscowościami z Zagłębiem Dąbrowskim, którymi

¹ Przemówienie ks. biskupa ordynariusza dra Stefana Bareły na inauguracji roku nauki w częstochowskim seminarium duchownym, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973, s. 127-128.

² List biskupa częstochowskiego zachęcający diecezjan do udziału w koronacji figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968, s. 116-117.

³ Z Miłosierdzia Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej III biskup częstochowski do duchowieństwa: zakonów i wiernych maryjnej diecezji częstochowskiej, CZWD, R. 38, Częstochowa 1964, s. 94.

⁴ CHD, nr 22.

⁵ CHD, nr 23.

były Myszków i Zawiercie⁶. W ramach tych miast i znajdujących się wokół nich mniejszych miejscowości i wsi rozciągała się diecezjalna sieć dekanalna, ulokowane były placówki parafialne oraz funkcjonowały żeńskie i męskie zgromadzenia zakonne i zakony⁷. Na pierwszy plan wysuwała się jako stolica biskupstwa – Częstochowa⁸. Na jej terenie mieściła się kuria diecezjalna, Sąd Biskupi, działały diecezjalne organa kolegialne, Kapituła Bazyliki katedralnej, jak i również diecezjalne instytucje naukowo-wychowawcze. W Częstochowie znajdowała się także Jasna Góra uchodząca już wtedy za duchowe sanktuarium Narodu Polskiego i jeden z głównych powodów utworzenia diecezji częstochowskiej⁹. Najwyższą formą organizacji terytorialnej diecezji częstochowskiej były u progu pontyfikatu trzeciego biskupa częstochowskiego okręgi, które skupiały poszczególne dekanaty oraz parafie. Trzystopniowy podział administracyjny częstochowskiego Kościoła partykularnego ułatwiał dotarcie do wiernych z posługą duszpasterską, co było niezwykle istotne z uwagi na fakt, iż na terenie diecezji częstochowskiej istniało wiele miejsc, gdzie brakowało zarówno duszpasterza, jak i placówki parafialnej¹⁰. Specyfika częstochowskiego Kościoła partykularnego polegała również na stałej koegzystencji z męskimi i żeńskimi zakonami i zgromadzeniami zakonnymi ulokowanymi na terytorium diecezji częstochowskiej. W okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły łączna ich liczba wynosiła 39, z czego przeważającą większość stanowiły żeńskie zgromadzenia zakonne¹¹. Tendencja ta wpisująca się w wynikający z myśli *Vaticanum II* postulat zdynamizowania roli kobiet w przestrzeni Kościoła rzymskokatolickiego¹².

Ponaddekanalne struktury diecezji częstochowskiej stanowiły nadrzędną wobec dekanatów formę wsparcia biskupa diecezjalnego w procesie sprawowania władzy nad diecezją częstochowską. Korzyści wynikające z wprowadzenia w Kościele częstochowskim administracyjnych struktur ponaddekanalnych miały zapewne sprowadzać się do sprawniejszego nadzoru nad diecezjalnym duchowieństwem

⁶ *List ks. biskupa ordynariusza częstochowskiego zapraszający na uroczystości koronacyjne*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1972, s. 109-110.

⁷ *Ogólnodiecezjalne pielgrzymki do Bazyliki katedralnej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975, s. 44-47.

⁸ *Słowo biskupa częstochowskiego do dzieci i młodzieży, rodziców i wychowawców miasta Częstochowy i parafii rejonu Częstochowy*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1969, s. 179-180.

⁹ *Biskup częstochowski na wejście w wiary drugie tysiąclecie i na 40-lecie maryjnej diecezji*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1967, s. 132-134.

¹⁰ *Przemówienie księdza biskupa ordynariusza wygłoszone w Bazylice katedralnej w czwartym światowym dniu modlitw o powołania (9 IV 1967)*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1967, s. 134-136.

¹¹ *Katalog 1978*, s. 566-590.

¹² *Kcz, Sprawozdanie roczne z pracy międzyzakonnej na terenie diecezji częstochowskiej na rok 1984/1985*, AKMCz, brak sygn.

posługującym w parafiach częstochowskiego kościoła partykularnego oraz zapewnienia lepszej jakości duszpasterstwa realizowanego pośród wiernych Kościoła częstochowskiego. Ponaddekanalny podział administracyjny diecezji częstochowskiej wyróżniał również specyfikę i odmienność poszczególnych jej regionów.

Poprzednik bp Stefana Bareły pozostawił po sobie cztery okręgi duszpasterskie, których skład tworzyły poszczególne dekanaty. Koncepcja, wedle której tworzone okręgi duszpasterskie sprowadzała się do łączenia dekanatów według regionów geograficzno-historycznych. Taki kształt diecezjalnej struktury ponaddekanalnej miał ułatwić wypełnianie ciężących na rządach diecezji¹³.

Stąd też I okręg duszpasterski – będziński składał się z dekanatów skupiających parafie ulokowane w regionie Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego. II okręg duszpasterski – częstochowski kumulował natomiast dekanaty składające się z parafii usytuowanych w stolicy biskupstwa - Częstochowie, a także parafii znajdujących się w północnej części diecezji częstochowskiej, gdzie leżały większe miejscowości: Kłobuck, Mstów oraz Krzepice. III okręg duszpasterski powstał wokół jednego z większych ośrodków miejskich znajdujących się na terytorium częstochowskiego kościoła partykularnego jakim było miasto Radomsko. Skupiał on dekanaty składające się z parafii położonych w miejscowościach sąsiadujących z Radomskiem. Ostatni – IV okręg duszpasterski został utworzony w oparciu o dekanaty i parafie położone w Ziemi Wieluńskiej – niezwykle ważnym dla Kościoła częstochowskiego regionie geograficzno-historycznym.

W 1975 r. na skutek reformy sieci dekanalnej Kościoła częstochowskiego zmianie uległ również kształt i zasięg okręgów duszpasterskich. Ich liczba wzrosła do sześciu. Zmienił się także skład dekanatów tworzących poszczególne okręgi. Nowa koncepcja diecezjalnej sieci ponaddekanalnej była wyjściem naprzeciw zmianom o naturze demograficzno-społecznej, które miały miejsce na ziemiach z których składała się ówczesnie diecezji częstochowska. Nowy kształt diecezjalnej sieci ponaddekanalnej po raz pierwszy w dziejach tak mocno podkreślał wieloaspektową różnorodność regionów z których składał się Kościół częstochowski¹⁴.

I okręg duszpasterski – Częstochowski skupiał dekanaty składające się z parafii położonych w Częstochowie zgrupowanych w trzech nowoutworzonych dekanatach oraz istniejącego już wcześniej dekanatu mstowskiego. Ponadto w strukturach tego okręgu znalazły się nowopowstałe dekanaty: blachowieński, olsztyński i porajski. Były to

¹³ *50-lecie diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.50, Częstochowa 1975, s. 142-150.

¹⁴ *Podział diecezji na okręgi*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 213-214.

dekanaty złożone z parafii znajdujących się w pobliżu Częstochowy. Okręg ten miał zatem usprawnić proces ewangelizacyjny w stolicy biskupstwa-Częstochowie oraz miejscowościach do niej przylegających.

II okręg duszpasterski – krzepicki został utworzony na bazie funkcjonującego dotychczas dekanatu krzepickiego, który został utrzymany decyzją biskupa częstochowskiego. Oprócz tego dekanatu w tym okręgu znalazł się istniejący już wcześniej dekanat kłobucki oraz zupełnie nowe dekanaty utworzone w wyniku reformy sieci dekanalnej diecezji częstochowskiej, którymi były dekanaty: działoszyński, pajęczański i truskolaski. W składzie okręgu krzepickiego znajdował się również dekanat brzeźnicki przejęty z dawnego okręgu radomszczańskiego. Obecność w strukturze okręgu krzepickiego dekanatów działoszyńskiego i brzeźnickiego była przyczyną znacznej zmiany w kształcie diecezjalnej sieci dekanalnej w regionie radomszczańskim. Ustanowiono tam bowiem nowy okręg radomszczański skupiający łącznie sześć dekanatów. Oprócz funkcjonujących dotychczas dekanatów gidelskiego, gorzkowickiego i radomszczańskiego decyzją bp Stefana Bareły utworzono wówczas trzy nowe dekanaty położone w pobliżu Radomska. Były to dekanaty: kłomnicki, kodrąbski i rozprzański.

Zupełnie osobną kwestią stała się sprawa podziału części dekanatów ulokowanych w regionie Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego. Ziemie te zostały bowiem podzielone na dwa osobne okręgi duszpasterskie: sosnowiecki i zawierciański. Miało to związek z intensywnym, zachodzącym w wielu dziedzinach życia publicznego rozwojem ośrodków miejskich położonych w tym regionie. Okręg duszpasterski – sosnowiecki służył koordynacji prac dekanatów skupiających placówki parafialne ulokowane w większych ośrodkach miejskich takich jak: Będzin, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec oraz miejscowości położonych nieopodal tych miast, a będących centrami dwóch dekanatów – wojkowickiego i strzemieszyckiego. Z kolei okręg duszpasterski – zawierciański obejmował dekanaty położone pomiędzy Częstochową, a Zagłębiem Śląsko-Dąbrowskim. Dlatego też w jurysdykcji tego okręgu znajdowały się jednostki mające swe stolice w Łazach, Myszkowie, Siewierzu, Żarkach i największym ośrodku miejskim tego regionu – Zawierciu.

Biskup częstochowski dokonując nowego podziału częstochowskiego kościoła partykularnego na okręgi duszpasterskie uwzględnił znaczenie i kościelną przeszłość Ziemi Wieluńskiej w związku z czym zdecydował się na pozostawienie okręgu

duszpasterskiego – wieluńskiego, który skupiał dekanaty położone w północnej części diecezji częstochowskiej¹⁵.

Mając świadomość wzrostu znaczenia dużych ośrodków miejskich¹⁶ oraz pamiętając o wskazaniach płynących z wykładni *Vaticanum II* bp Stefan Bareła całkowicie zreformował diecezjalny zarząd ponaddekanalny ustanawiając w 1983 r. sześć regionów duszpasterskich w miejsce dawnych okręgów. Uzasadnienie i cele postawione przed tą, nową formą organizacji Kościoła częstochowskiego zostały zawarte w statucie Regionów duszpasterskich diecezji częstochowskiej. Dokument ten był odpowiedzią na ówczesne wyzwanie, które rzeczywistość postawiła przed aparatem duszpasterskim. Biskup częstochowski uwzględnił też realia w jakich funkcjonowała diecezja częstochowska, co przełożyło się na główny cel tej reformy, którym było skoordynowanie i ujednoczenie działalności pastoralnej Kościoła częstochowskiego. Zdaniem bp Stefana Bareły u jej podstaw powinna być pobożność maryjna na której od początku ugruntowano fundamenty istnienia częstochowskiego Kościoła partykularnego. Należy również nadmienić, że trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej powołując do życia regiony duszpasterskie podsumował ponad 50 – letni proces konstruowania diecezjalnej wizji pastoralnej¹⁷. Etapami tego procesu były m.in. stopniowe przeobrażenia o charakterze administracyjnym. Organizacja poszczególnych regionów duszpasterskich została przeprowadzona w duchu pogłębiania wspólnoty życia i działalności duszpasterskiej kapłanów, a także była formą zadośćuczynienia potrzebie formowania duszpasterstwa stanowego i specjalistycznego. Urzeczywistnienie wspomnianych zmian stało się przede wszystkim ważnym etapem przenoszenia na grunt diecezji częstochowskiej dziedzictwa *Vaticanum II*. Z punktu widzenia administracji terytorialnej biskupstwa częstochowskiego regiony duszpasterskie w znaczny sposób miały usprawnić proces ewangelizacji. Bowiem były one bezpośrednim przeniesieniem na grunt administracyjny geograficzno-historycznego podziału diecezji częstochowskiej na regiony¹⁸.

¹⁵ *Okręgi i regiony duszpasterskie diecezji częstochowskiej, Dekret ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły z dnia 27 III 1975 r. w sprawie reorganizacji sieci ponaddekanalnej diecezji częstochowskiej*, AKMCz, brak sygn.

¹⁶ *Bp Stefan Bareła: Meldunki i informacje z udziału w uroczystościach kościelnych, kazania listy pasterskie, odezwy za lata 1974-1978, Informacja dotycząca publicznych wystąpień ordynariusza bpa Stefana Bareły i sufragana bpa Franciszka Musiela w parafiach na terenie Zagłębia w dniu 16.05.1975 r.*, IPN BU 880/1352.

¹⁷ *Statut Regionów duszpasterskich w diecezji częstochowskiej*. CZWD, R. 57, Częstochowa 1983, s. 154-157.

¹⁸ *List pasterski biskupa częstochowskiego na 50-lecie diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.50, Częstochowa 1975, s. 161-168.

Nowy kształt ponaddekanalnych struktur administracyjnych diecezji częstochowskiej poprzez ukazanie odmienności poszczególnych jej regionów w znaczący sposób ułatwił zarządzanie częstochowskim kościołem partykularnym oraz zrationalizował główną jego misję jaką jest prowadzenie wiernych do zbawienia. Polegało to na dostosowaniu metod duszpasterskich do specyfiki każdego z nowych, odpowiadających rzeczywistemu zróżnicowaniu terytorialnemu diecezji częstochowskiej regionów duszpasterskich.

Na fundamencie stolicy biskupstwa – Częstochowy utworzono region częstochowski I. Skupiał on dekanaty, w skład których wchodziły wszystkie parafie funkcjonujące w granicach miasta biskupiego. Z kolei region częstochowski II został utworzony na bazie dekanatów złożonych z parafii ulokowanych w miejscowościach położonych tuż nieopodal granic Częstochowy. Ziemia Radomszczańska, a także dekanaty leżące w północnej części diecezji częstochowskiej znalazły się w obrębie radomszczańskiego okręgu duszpasterskiego. Na podstawie pozostałego fragmentu północnej części częstochowskiego kościoła partykularnego, którym była Ziemia Wieluńska biskup częstochowski wydzielił wieluński region duszpasterski. Akt ten był nawiązaniem do poprzednich form administracji ponaddekanalnej funkcjonujących w tej części diecezji częstochowskiej. Potrzeby duszpasterskie większych miejscowości położonych w południowej części diecezji częstochowskiej będące zarazem stolicami dekanatów zostały objęte duchową jurysdykcją zawierciańskiego regionu duszpasterskiego. Natomiast terytorium Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego wchodzące w skład częstochowskiego kościoła partykularnego zostało objęte szczególną troską pasterską poprzez powołanie zagłębiowskiego regionu duszpasterskiego¹⁹.

2. Dekanaty

Pasterz diecezji częstochowskiej dostrzegał również potrzebę reformy sieci dekanalnej częstochowskiego Kościoła partykularnego. Zamierzenia te były inspirowane gruntownymi przemianami zachodzącymi w społecznościach zamieszkujących terytorium diecezji częstochowskiej oraz aktywnie postępującym w drugiej połowie XX w. procesem migracji ludności z ośrodków wiejskich do miast, co przekładało się na rozwój ośrodków miejskich i tym samym stwarzało nowe wyzwania i problemy w pracy duszpasterskiej na tych terenach. Reformowanie struktury diecezjalnej sieci dekanalnej

¹⁹ *Dekret o ustanowieniu regionów duszpasterskich diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1983, s. 43.

przebiegało w sposób stopniowy, tożsamy z bieżącymi potrzebami pastoralnymi częstochowskiego Kościoła partykularnego.

W momencie trwania *Seda Vacante* po śmierci bp Zdzisława Golińskiego diecezja częstochowska liczyła 24 dekanaty. Taki podział administracyjny Kościoła częstochowskiego utrzymał się do 1 III 1970 r. Wówczas trzeci biskup częstochowski dokonał pierwszej podczas swojego pontyfikatu zmiany granic parafii znajdujących się w mieście Częstochowa pomiędzy dwa do tej pory istniejące tam dekanaty²⁰.

Istotną zmianą dotyczącą kształtu sieci dekanalnej Kościoła częstochowskiego było dopiero utworzenie nowego dekanatu – wojkowickiego. Został on ustanowiony na mocy dekretu wydanego przez ordynariusza diecezji częstochowskiej w dniu 31 VIII 1970 r. Dekanat ten został wyodrębniony z dotychczas funkcjonującego dekanatu będzińskiego z powodu postępujących przemian gospodarczo-demograficznych w regionie Zagłębia Dąbrowskiego²¹.

Cykliczny wzrost liczby parafii wchodzących w skład diecezji częstochowskiej wymagał zwiększenia liczby dekanatów, jak i również przeprowadzenia korekt obecnie już istniejących jednostek administracyjnych Kościoła częstochowskiego. Postulat zmian w diecezjalnej sieci dekanalnej został wysunięty przez grono księży dziekanów diecezji częstochowskiej podczas mającej miejsce w dniu 27 XI 1972 r. konferencji księży dziekanów diecezji częstochowskiej. Duchowieństwo stojące na czele dotychczasowych dekanatów motywowało wspomniany postulat potrzebą wprowadzenia nowych rozwiązań duszpasterskich oraz usprawnieniem i dostosowaniem do nowych realiów struktury administracyjnej diecezji częstochowskiej²².

Mając na uwadze postulaty środowiska kapłańskiego oraz ogólną sytuację diecezji częstochowskiej w dniu 16 II 1975 r. bp Stefan Bareła przeprowadził strategiczną dla dalszego funkcjonowania administracji Kościoła częstochowskiego reorganizację sieci dekanalnej. Wówczas powstało 12 nowych dekanatów, przy równoczesnej likwidacji dekanatu chełmskiego i siemkowickiego. Reforma ta uwzględniła przemiany mające miejsce na terytorium diecezji częstochowskiej, które powodowały widoczne ukazanie specyfiki regionalnej częstochowskiego Kościoła partykularnego. Trzy spośród nowych dekanatów obejmowały miasto biskupie Częstochowę. Były to dekanaty:

²⁰ W. Właźlak, *Rozwój sieci parafialnej i dekanalnej w diecezji częstochowskiej na przestrzeni jej historii* [w:] *Błogosławione...*, s. 185.

²¹ *Dekret o utworzeniu dekanatu Wojkowickiego*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 263.

²² *Konferencja księży dziekanów w Częstochowie w dniu 27 listopada 1972 r.*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972, s. 277.

częstochowski I, częstochowski II oraz częstochowski III. Okolice stolicy diecezji częstochochowskiej również zostały podzielone pomiędzy dekanaty, których główne parafie były usytuowane w największych miejscowościach. Mowa tutaj o dekanatach: blachowieńskim, kłobuckim, kłomnicki, krzepicki, myszkowski, olsztyński, porajski, mstowski, żarecki i truskolaski. Region Zagłębia Dąbrowskiego otrzymał dekanaty: będziński, dąbrowski, sosnowiecki I, sosnowiecki II, wojkowicki i strzemieszycy. Region Zawierciański został podzielony na dekanaty: łązowski i zawierciański i siewierski. Region Radomszczański składał się na dekanaty: radomszczański, kodrąbski, rozprzański, wieruszowski, bolesławiecki oraz gorzkowicki. Region Wieluński skupiał z kolei dekanaty: wieluński I, wieluński II, brzeźnicki, działoszyński, gidelski, pajęczanski, a także praszkowski. Efektem wspomnianych zmian było zwiększenie liczby dekanatów w diecezji częstochochowskiej do 35²³.

W 1977 r. Wojkowice zostały przyłączone decyzją władz cywilnych do Będzina. W związku z tym dekanat wojkowicki zmienił nazwę na będziński II²⁴. Tuż przed swoją śmiercią bp Stefan Bareła dokonał kolejnej reformy diecezjalnej sieci dekanalnej. Miało to związek z ciągłym przyrostem liczby placówek parafialnych na terenie miasta Częstochowy. To też, erygowano dekanaty: św. Rodziny, Matki Bożej Jasnogórskiej, św. Wojciecha oraz św. Zygmunta. Jednostki te zastąpiły trzy uprzednio istniejące do tej pory w stolicy diecezji częstochochowskiej dekanaty. Te same przesłanki stały za decyzją ordynariusza o utworzeniu nowych jednostek dekanalnych na terenie Radomska i Zagłębia Dąbrowskiego. W regionie radomszczańskim powstały dekanaty: św. Lamberta i Najświętszego Serca Pana Jezusa. Natomiast w regionie zagłębiowskim erygowano ulokowane w mieście Sosnowiec dekanaty: św. Tomasza, Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Jadwigi Śląskiej. Z kolei w granicach miasta Dąbrowa Górnicza powstały dekanaty: Matki Bożej Anielskiej, a także Najświętszego Serca Jezusa. Przywrócono także do istnienia dekanat sączowski, który został wydzielony z dekanatu wojkowickiego²⁵.

²³ *Dekret o reorganizacji sieci dekanalnej z dnia 16 lutego 1975 r.*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975, s. 202-210.

²⁴ *Informacja o zmianie nazwy dekanatu*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977, s. 34.

²⁵ *Dekrety reorganizujące sieć dekanalną w Częstochowie, Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej, Radomsku i Będzinie oraz dekret reorganizujący dekanat mstowski i olsztyński*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1984, s. 12-18.

3. Sieć parafialna

Parafia jest podstawową jednostką organizacyjną w Kościele katolickim. Samo pojęcie parafii wywodzi się z języka greckiego, gdzie słowo *parochia* oznacza obwód, bądź też okręg²⁶. Posiada ona osobowość prawną. Funkcjonowanie parafii w czasach pontyfikatu bp Stefana Bareły było ściśle uregulowane w prawodawstwie powszechnym i partykularnym²⁷. Kodyfikacja z 1917 r. mianem parafii określała oddzielną część terytorium diecezji z własnymi: kościołem, ludnością oraz kapłanem sprawującym w tym miejscu opiekę duszpasterską. Parafie mogły mieć charakter personalny lub terytorialny, a także jednocześnie personalny i terytorialny²⁸.

Wpływ eklezjologii Soboru Watykańskiego II na pojmowanie roli parafii w życiu kościołów partykularnych sprawił, iż zaczęła być ona postrzegana jako szczególna wspólnota wiernych tworząca wraz z duchownymi pracującymi w niej podstawową komórkę diecezji²⁹. W świetle posoborowego pojmowania kościelnej rzeczywistości prawnej parafia jako wspólnota wiernych miała charakter zbiorowości, która jest kształtowana na podstawie własnej świadomości jej członków, a także poprzez służbę osób świeckich oraz przez organizację życia wspólnoty parafialnej. Ponadto *Vaticanum II* poprzez wykładnię zawartą w *Lumen Gentium* wskazał na fakt stanowiący, iż parafia jest również formą wsparcia dla biskupa diecezjalnego w dziele sprawowania władzy w kościele partykularnym oraz przejawem zorganizowanej formy aktywizacji laikatu³⁰.

Parafia jako instytucja kanoniczna posiadała wówczas profil wybitnie pastoralny. Taki stan rzeczy spowodowany był głównym celem funkcjonowania placówek parafialnych, którym było wykonywanie duszpasterstwa dla wspólnoty wiernych tworzących parafię. Zasadność funkcjonowania parafii rozumianych jako podstawowe jednostki organizacji terytorialnej kościoła partykularnego należy rozumieć też poprzez pryzmat organizacji życia religijnego w diecezjach oraz umożliwienia dostatecznego kontaktu wiernych z duszpasterzami³¹.

²⁶ E. Szafronowski, *Parafia w hierarchicznej strukturze Kościoła*, PK, t. 34, nr 3-4, Warszawa 1991, s. 51-52.

²⁷ A. Januchowski, *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, SPW, t. 11, Lublin 2008, s. 211.

²⁸ I. Grabowski, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 243.

²⁹ K. Burczak, *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, SPKUL, t. 66, Lublin 2016, s. 8.

³⁰ *LG*, nr 30.

³¹ J. Adamczyk, *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle przepisów prawnych*, SPKUL, t. 59, Lublin 2014, s. 8-9.

Powyższe uwarunkowania wpłynęły na pozycję prawną parafii usytuowaną w KPK z 1983 r. Prawodawca określił tam parafię jako wspólnotę wiernych w kościele partykularnym ustanowioną na sposób stały, w której sprawowanie troski duszpasterskiej pod władzą biskupa jest powierzone proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi³².

Stolica biskupstwa – Częstochowa obok miast Zagłębia Dąbrowskiego stanowiła największy ośrodek miejski w diecezji częstochowskiej w latach pontyfikatu bp Stefana Bareły. Miasto to, wraz z miejscowościami ościennymi formowało region częstochowski³³. Tworzenie nowych placówek parafialnych na tym terenie było skutkiem rozwoju Częstochowy i wzrostu liczby mieszkańców miasta. Natomiast w miejscowościach ościennych wierni zabiegali o tworzenie nowych parafii przede wszystkim z powodu znacznej odległości i utrudnień w dojeździe do dotychczasowej placówki parafialnej.

Pierwsze, nowe parafie w Częstochowie bp Stefan Bareła erygował w 1969 r. Były to: parafia p.w. św. Wojciecha oraz parafia p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego. Pierwsza z nich została utworzona z myślą o potrzebach wiernych zamieszkujących częstochowskie osiedle Tysiąclecia powstałe decyzją władz państwowych z okazji 1000-lecia państwowości polskiej. Sytuacja ta wytworzyła potrzebę utworzenia na tym terenie ośrodka duszpasterskiego zaspokajającego potrzeby duchowe wiernych. Proces erygowania tej parafii oraz budowy kościoła był znacząco utrudniany przez władze państwowe, które dążyły do utrzymania ateistycznego profilu robotniczego osiedla. Pierwszym duszpasterzem tego ośrodka został ks. Józef Słomian. Rozpoczął on budowę kościoła parafialnego, także utrudnianą przez przedstawicieli aparatu państwa. Budowa świątyni zainaugurowana została w 1976 r. po intensywnych zabiegach biskupa częstochowskiego wraz z aparatem administracyjnym kurii diecezjalnej, bp Franciszka Musiela oraz wsparciu nuncjusza apostolskiego ds. specjalnych poruczeń abp Luigiogo Poggiego³⁴. Z kolei druga była przeznaczona dla wiernych zamieszkujących wieś Brzeziny. Byli oni bowiem zależni od parafii św. Antoniego z Padwy, której świątynia była ulokowana w znacznej odległości od wsi, co nie sprzyjało należytemu przeżywaniu wiary. Początkiem tamtejszej wspólnoty parafialnej były Msze św. organizowane

³² *KPK 1983 r.*, Kan. 515 § 1.

³³ Z. Stańczyk, *Materiały do bibliografii regionu częstochowskiego z lat 2005-2007*, ZCz, t. 35, Częstochowa 2009, s. 83-88.

³⁴ *TP pw. św. Wojciecha w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn; I. Skubiś, *Szczęśliwy kapłaństwem*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 20, Częstochowa 2016, s. 5; J. Słomian, *Dramatyczna historia parafii i kościoła św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Częstochowie, dzielnica Tysiąclecie* [w:] BCHCZ, s. 115-120.

w niewielkiej kaplicy. W granicach nowej placówki znalazły się także Sabinów oraz Sobuczyna. Pierwszym proboszczem parafii został ks. Eugeniusz Stefaniak³⁵. W tym samym roku biskup częstochowski czyniąc zadość prośbom mieszkańców Łobodna, którzy od lat przeżywali trudności związane z dojazdem do dotychczasowej parafii w Kłobucku, postanowił erygować parafię p.w. Matki Bożej Częstochowskiej. Wcześniej funkcjonował tam wikariat terenowy, którego pasterzem był ks. Eugeniusz Kokoszka³⁶. Ponadto ordynariusz diecezji częstochowskiej postanowił wydzielić z parafii w Kłomnicach obszar miejscowości Rzerzeczyce, gdzie erygował parafię p.w. św. Floriana. Był to krok ku ułatwieniu wiernym uczestnictwa w życiu religijnym. Borykali się oni bowiem z kłopotami z dojazdem do Kłomnic. Było to również docenienie długoletnich starań tamtejszej wspólnoty ludzi wierzących, która zawiązała się już w 1948 r³⁷.

Kolejne zmiany w rozkładzie sieci parafialnej w regionie częstochowskim miały miejsce w 1977 r. Wówczas bp Stefan Bareła w odpowiedzi na prośby mieszkańców wsi Rybna ustanowił dla tego miejsca parafię p.w. św. Michała Archanioła, którą wydzielił z parafii w Mykanowie. Wierni w Rybnej już od końca lat 40 XX w. zabiegali o posiadanie własnej placówki parafialnej mającej rozwiązać problem dojazdu do świątyni parafialnej w Mykanowie. Wcześniej w Rybnej funkcjonował wikariat terenowy, którego duszpasterzem był ks. Józef Duda. Decyzją biskupa częstochowskiego ten sam kapłan został pierwszym proboszczem nowopowstałej placówki³⁸.

Dwa lata później w dniu 18 III 1979 r. trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej wydzielił z parafii Mstów placówkę w Małusach Wielkich. Głównym powodem takiej decyzji były prośby wiernych oraz fakt wybudowania przez nich niewielkiej kaplicy modlitewnej. Sprawa powstania nowej parafii w Małusach Wielkich także była elementem rozmów bp Stefana Bareły z przedstawicielami strony państwowej utrudniającej w znaczny sposób budowę nowej kaplicy mszalnej. Władze państwowe

³⁵ TP *Wniebowstąpienia Pańskiego w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn; E. Nocoń, *Parafia Wniebowstąpienia w Częstochowie. Wspólnota, w której każdy jest ważny*, TKN – „Edycja Częstochowska”, nr 27, Częstochowa 2004, s. 2,4.

³⁶ TP *p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Łobodnie*, AKMCz, brak sygn; B. Pieczykura, *35 lat parafii w Łobodnie*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 44, Częstochowa 2004, s. 2,4.

³⁷ TP *p.w. św. Floriana w Rzerzeczycach*, AKMCz, brak sygn.

³⁸ TP *p.w. Apostołów św. Piotra i Pawła w Rybnej*, AKMCz, brak sygn; *Budownictwo w województwie Katowickim z lat 1964-1972 i wpływa na nie szkód górniczych*, AIPN Ka, sygn. 025/22; A. Cichobłazińska, *Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej*, TKN – „Edycja Częstochowska”, nr 25, Częstochowa 2002, s. 2,4.

ingerowały także w tym przypadku w publiczne sprawowanie obrzędów religijnych, w szczególności okolicznościowych procesji³⁹.

Największą pod względem powierzchni miejscowością położoną w okolicach Częstochowy był Kłobuck. Tamtejsza parafia koncentrowała wiele pobliskich wsi, których mieszkańcy odczuwali silną potrzebę zawiązania odrębnej wspólnoty parafialnej. Powodem takiego stanu rzeczy były: odległość i utrudniony dojazd do kościoła w Kłobucku oraz miejscowości względem niego ościennych, gdzie parafie już funkcjonowały. Ponadto wśród mieszkańców tych wsi wzrastało silne poczucie wspólnotowości. W związku z powyższymi przesłankami w dniu 20 IX 1980 r. bp Stefan Bareła zdecydował o erygowaniu parafii p.w. Ducha Świętego w Lindowie. Dzięki tej decyzji mieszkańcy Lindowa, a także pomniejszych wsi mogli bez przeszkód realizować praktyki religijne w swojej rodzimej miejscowości. Wierni zamieszkujący Lindów rozpoczęli starania o własną parafię już w 1951 r., zbierając się na Mszach św. W jednym z prywatnych domów. Inicjatywy religijne wspólnoty w Lindowie spotkały się z dość stanowczą reakcją aparatu państwa. Polegały one na szykanach wymierzonych w duszpasterza wspólnoty ks. Zbigniewa Srokę, który pomimo trudności doprowadził do wybudowania sali katechetycznej oraz plebanii i w konsekwencji tego do erygowania pełnoprawnej parafii⁴⁰.

Gospodarczy rozwój Częstochowy powodował umocnienie się tego miasta jako ośrodka *stricto* przemysłowego. W związku, z czym w tym mieście rozrastały się osiedla mieszkaniowe, w tym typowo robotniczy Raków. Sytuacja ta obligowała biskupa częstochowskiego do pomnażania ilości placówek parafialnych w tej dzielnicy. Dlatego też w dniu 23 XII 1980 r. trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej wydzielił z parafii p.w. św. Józefa Robotnika nową placówkę p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika⁴¹. Analogiczna sytuacja miała miejsce w dzielnicy Dąbie. Teren ten oprócz bloków mieszkalnych był stopniowo zabudowywany domami jednorodzinnymi, co tworzyło pewien dualizm w sposobie prowadzenia pracy duszpasterskiej wśród tamtejszych

³⁹ *TP p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Malusach Wielkich*, AKMCz, brak sygn., IPN Ka, sygn. 0103/189, t.1; *Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967*, IPN Ka, sygn. 085/6, t.3, k. 386-389.

⁴⁰ *TP p.w. Ducha Świętego w Lindowie*, AKMCz, brak sygn; *KW MO Katowice. Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967*, IPN Ka, sygn. 085/6, k. 386-389; *Meldunki KW MO luty-maj 1971 r.*, IPN Ka, sygn. 085/21; *Częstochowa. Informacje dotyczące kleru, Informacja zbiorcza o sytuacji w Lindowie (Kłobuck 13 XII 1974 r.)*, IPN Ka, sygn. 085/53; *Częstochowa. Informacje dotyczące kleru, Informacja dotycząca stanowiska kurii częstochowskiej w sprawie kościelnej placówki w Lindowie*, IPN Ka, sygn. 085/53; R. Gryz, *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007, s. 297-298.

⁴¹ *TP św. Stanisława BM w Częstochowie*, AKMCz, brak sygn; M. Frukacz, *Parafia na „wzgórzu św. Stanisława”*, TKN – Edycja Częstochowska”, nr 23, Częstochowa 2011, s. 2,4.

wiernych oraz spowodowało rozpoczęcie zabiegów o możliwość utworzenia parafii dla tej dzielnicy. Takową stała się parafia p.w. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych. Powstała ona wraz z parafią p.w. św. Stanisława BM i podobnie jak i ona została wyodrębniona z parafii p.w. św. Józefa Robotnika⁴².

Rok później biskup częstochowski powołał do istnienia parafie dla małych wsi leżących w niedalekiej odległości od Częstochowy. Było to zadośćuczynienie problemom komunikacyjnym wiernych zamieszkujących te tereny związanych z dojazdem do dotychczasowych kościołów parafialnych. W dniu 2 III 1981 r. bp Stefan Bareła wydzielił z parafii Truskolasy placówkę parafialną dla wsi Kuleje-nadając jej patronat bł. Maksymiliana Marii Kolbe. Wcześniej, bo już od 1922 r. w miejscowości tej funkcjonowała kaplica mszalna, w której gromadzili się wierni zamieszkujący tę wieś⁴³. Jeszcze w tym samym miesiącu – 18 III 1981 r. biskup częstochowski erygował parafię p.w. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza we wsi Mokra. Miejscowość ta posiadała ważne dla narodowej pamięci historycznej dziedzictwo przeszłości. Była bowiem miejscem jednej z głównych bitew kampanii wrześniowej⁴⁴. Placówka parafialna w Mokrej stała się ponadto zwieńczeniem tradycji kościelnej tych ziem sięgających XVI w⁴⁵. W tym samym roku w dniu 17 VI 1981 r. powstały trzy placówki ulokowane w południowej części diecezji częstochowskiej. Były to jednostki wydzielone z dotychczas funkcjonujących parafii w większych miejscowościach położonych w tym rejonie Kościoła częstochowskiego. Z parafii we Włodowicach wydzielono parafię p.w. Najświętszej Maryi Panny Różańcowej w Kotowicach⁴⁶. Następnie biskup częstochowski wydzielił z parafii Koziegłowy placówkę p.w. św. Wawrzyńca w Cynkowie. Tradycje kościelne tej miejscowości sięgały początków XVII w⁴⁷. Nową parafią w częstochowskim Kościele partykularnym była także placówka p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Janikach. Była to rodzinna miejscowość bp Franciszka Musiela oraz jego brata, także kapłana ks. Józefa Musiela. Ustanowienie tej parafii było zadośćuczynieniem pragnieniom mieszkańców tej wsi, którzy od lat

⁴² TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych w Częstochowie, AKMCz, brak sygn; A. Przepiórkiewicz, *Parafia przy stadionie*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 16, Częstochowa 2011, s. 2,4.

⁴³ TP p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe w Kulejach, AKMCz, brak sygn.

⁴⁴ Z. Zieliński, *Bitwa pod Mokrą*, NiP, t. 16, Warszawa 2009, s. 127-134.

⁴⁵ TP p.w. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Mokrej, AKMCz, brak sygn; W. Mścichowski, *Parafia, którą wybrał sam Chrystus*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 12, Częstochowa 2016, s. 2.

⁴⁶ TP p.w. Najświętszej Maryi Panny w Kotowicach, AKMCz, brak sygn.

⁴⁷ TP p.w. św. Wawrzyńca w Cynkowie, AKMCz, brak sygn.

zabiegali o możliwość spełniania przez nich praktyk religijnych w rodzimej miejscowości⁴⁸.

Na dwa lata przed śmiercią trzeciego biskupa częstochowskiego w stolicy biskupstwa erygowano trzy nowe parafie, których zamysł powstania był związany z rozbudową mieszkalną dzielnic Tysiąclecie i Północ. W dniu 1 IV 1982 r. z dwóch rozległych terytorialnie częstochowskich parafii św. Wojciecha i św. Jakuba bp Stefan Bareła wydzielił parafię p.w. św. Jadwigi Królowej Polski. Jednym z głównych czynników przemawiających za decyzją o powstaniu tej placówki oprócz rozbudowy osiedli był rozwój częstochowskich uczelni wyższych oraz idący za tym proces tworzenia się w tym miejscu kampusu akademickiego⁴⁹. Jeszcze w tym samym miesiącu ordynariusz diecezji częstochowskiej, erygował dwie placówki dla dzielnicy Północ. Argumentami stojącymi za decyzją o powołaniu do funkcjonowania tych parafii były wzrastające potrzeby duszpasterskie wiernych mieszkających w tej części miasta, w której było zbyt mało kościołów w stosunku do stale wzrastającej liczby mieszkańców. Były to: parafia p.w. św. Jacka⁵⁰ i parafia p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe⁵¹.

W tym samym roku utworzone zostały także parafie w miejscowościach ościennych względem Częstochowy. W dniu 8 V 1982 r. po długotrwałych zabiegach o zgodę na utworzenie parafii czynionych u władz państwowych przez mieszkańców, a także częstochowską kurię diecezjalną i bp Franciszka Musiela erygowano parafię p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Rększowicach. Placówka ta została wydzielona z parafii Konopiska, a główną trudnością była niechęć władz państwowych przejawiającą się w braku urzędowej zgody na możliwość erygowania parafii oraz akcje Milicji Obywatelskiej organizowane przeciwko wszelkim formom aktywności religijnej mieszkańców. Początkowo kaplica mszalna w Rększowicach była formalnie zarejestrowana jako bukaciarnia⁵². W dniu 13 VIII 1982 r. w celu ułatwienia realizowania praktyk religijnych wiernym zamieszkującym miejscowość Jastrzęb, którzy do tej pory uczęszczali do znacznie oddalonych kościołów w Poraju i Kamienicy Polskiej

⁴⁸ TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Janikach, AKMCz, brak sygn; J. Molka, *Janiki uczciły swojego rodaka*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 20, Częstochowa 2015, s. 4.

⁴⁹ TP p.w. św. Jadwigi Królowej w Częstochowie, AKMCz, brak sygn.

⁵⁰ TP p.w. św. Jacka w Częstochowie, AKMCz, brak sygn; A. Wszyńska, *25 lat parafii św. Jacka*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 43, Częstochowa 2007, s. 3-4.

⁵¹ TP p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe w Częstochowie, AKMCz, brak sygn; N.N, *Parafia św. Maksymiliana Marii Kolbe w Częstochowie*, „TKN”, nr 22, Częstochowa 2005, s. 3-4.

⁵² TP p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rększowicach, AKMCz, brak sygn; *Stenogram rozmowy szefa Prokuratury Wojewódzkiej w Katowicach z bp Franciszkiem Musielem w dniu 27 VII 1967 r.*, IPN Ka, sygn. 223/17, k. 53-67.

ordynariusz diecezji częstochowskiej erygował tam parafię p. w. Najświętszej Maryi Panny Matki Miłosierdzia⁵³. W lipcu tego samego roku bp Stefan Bareła zwiększył również liczbę parafii funkcjonujących w okolicach Kłobucka. W większości wsi położonych w tym regionie Kościoła częstochowskiego nie istniały placówki parafialne, ani też nie było kościołów, czy też innych obiektów użyteczności sakralnej. Stąd też ich mieszkańcy byli zmuszeni do uczęszczania na Msze św. do kościołów w Kłobucku, co stwarzało z racji na utrudnione warunki dojazdu znaczny problem. Wyjściem naprzeciw tym potrzebom było erygowanie parafii p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Waleńczowie – niewielkiej wsi położonej w pobliżu Kłobucka, gdzie od 1955 r. funkcjonowała niewielka kaplica mszalna, wokół której gromadzili się wierni. Ponadto z miejscowością związany był ks. Walenty Patykiewicz – kapłan zasłużony dla środowiska naukowego diecezji częstochowskiej⁵⁴.

U progu 1983 r. coraz bardziej dynamiczny rozwój Częstochowy skłaniał biskupa częstochowskiego do dalszej aktywności w rozwijaniu sieci parafialnej diecezji częstochowskiej w regionie częstochowskim. Częstochowa stanowiła podobny do Zagłębia Dąbrowskiego teren pod względem duszpasterskim, z czego zdawał sobie sprawę bp Stefan Bareła. Podobieństwo to wynikało z industrialnego profilu zatrudnienia wiernych Częstochowy i miast Zagłębia Dąbrowskiego⁵⁵. Dlatego też na rok przed śmiercią bp Stefana Bareły rozpoczęto starania o wydzielenie nowej parafii dla wsi Skrzydlów z placówki znajdującej się we Mstowie. Mieszkańcy Skrzydlowa borykali się bowiem z problemami w dojeździe do mstowskiego kościoła. Decyzję o erygowaniu parafii nowej parafii wydał w 1985 r. czwarty biskup częstochowski Stanisław Nowak⁵⁶.

Pierwszą placówką parafialną erygowaną przez trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej w regionie zawierciańskim była parafia p.w. św. Stanisława BM w podzawierciańskim Zendeku. Placówka ta powstała z powodu zabiegów mieszkańców borykających się z utrudnieniami w dojeździe do najbliższej świątyni⁵⁷. Z tych samych powodów w dniu 22 I 1969 r. powstała parafia p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Wszechświata w Strzyżowicach położonych nieopodal Siewierza. Powodem utworzenia

⁵³ TP p.w. *Najświętszej Maryi Panny Matki Miłosierdzia*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁴ TP p.w. *Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Waleńczowie*, AKMCz, brak sygn.

⁵⁵ *Decyzja w sprawie utworzenia nowych ośrodków duszpasterskich w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1984, s. 7.

⁵⁶ TP p.w. *św. Stefana Węgierskiego w Skrzydlowie*, AKMCz, brak sygn; S. Błaut, *Jubileuszowa pielgrzymka dekanatu mstowskiego do archikatedry*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 25, Częstochowa 2000, s. 3.

⁵⁷ TP p.w. *św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Zendeku*, AKMCz, brak sygn.

tej placówki było ułatwienie wiernym wypełniania praktyk religijnych oraz troska biskupa częstochowskiego o jedność tamtejszych wiernych z Kościołem katolickim powodowana intensywną działalnością na tym terenie Kościoła polskokatolickiego podporządkowanego władzy państwowej⁵⁸.

W 1977 r. bp Stefan Bareła podjął decyzję o erygowaniu parafii p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Brudzowicach. Miejscowość ta znajdowała się pod Zawierciem, które w tamtym czasie przeżywało rozkwit gospodarczy i demograficzny. Zamieszkiwała ją duża grupa wiernych utrzymujących się z pracy w sektorze przemysłowym w zakładach pracy w Zawierciu, co stwarzało konieczność objęcia tych wiernych należyłą opieką duchową⁵⁹. Rok później w tej części diecezji częstochowskiej powstała tylko jedna nowa parafia, którą była placówka p.w. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych w Wysokiej k. Łaz. Wymiar tej decyzji posiadał szczególnie zamysł duszpasterski, gdyż większość mieszkańców tej miejscowości była zatrudniona w tamtejszej cementowni. Robotniczy status tej społeczności wymagał organizacji życia duchowego na poziomie parafii oraz wprowadzenia specjalistycznego duszpasterstwa dla ludzi pracy⁶⁰.

W 1979 r. bp Stefan Bareła zapoczątkował proces wydzielania nowych parafii w samym Zawierciu, gdzie do tej pory znaczna ilość wiernych należała do największej w tym mieście parafii – p.w. św. Piotra i Pawła. Z tej właśnie parafii decyzją biskupa częstochowskiego wydzielono parafię p.w. św. Andrzeja Boboli⁶¹. Przesłanką ku takiemu ruchowi była potrzeba zdynamizowania działań duszpasterskich w dzielnicy Marciszów – charakteryzującej się silnym profilem robotniczym⁶².

Wraz ze zmianą sytuacji politycznej w kraju spowodowaną tzw. karnawałem Solidarności nastąpił zwrot w polityce władz państwowych dotyczącej budownictwa

⁵⁸ TP pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Wszechświata w Strzyżowicach, AKMCz, brak sygn; Z. Rabsztyn, *Parafia Najświętszej Maryi Panny Królowej Wszechświata w Strzyżowicach. Jubileusz 40-lecia*, „TKN – Edycja Sosnowiecka”, nr 16, Sosnowiec 2001, s. 2,4.

⁵⁹ Sprawa obiektowa „Szopa” dot. Brudzowice, AIPN Ka, sygn. 030/240, k. 36-37; A. Lorek, *Krzyż – znak naszej wiary*, „TKN – Edycja Sosnowiecka”, nr 37, Częstochowa 2013, s. 8; TP p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Brudzowicach, AKMCz, brak sygn.

⁶⁰ TP pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych w Wysokiej, AKMCz, brak sygn

⁶¹ TP pw. św. Andrzeja Boboli w Marciszowie, AKMCz, brak sygn.; W przypadku starań o ustanowienie parafii w Marciszowie wierni zamieszkujący tą część Zawiercia także napotykali na szereg rozmaitych trudności powodowanych przez organa władzy świeckiej. Budując kaplicę w Marciszowie borykano się brakiem materiałów budowlanych oraz z niemożliwością uzyskania urzędowych zgód na ich przydział; *Meldunki KW MO (luty-maj 1971 r.)*, IPN Ka, sygn. 085/21, t. 1.

⁶² W 1965 r. Marciszów będący uprzednio gromadą został włączony w granice Zawiercia i od tego momentu stanowi dzielnice tego miasta; *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1964 r. w sprawie zmiany granic miasta Zawiercia w województwie katowickim*, Dz. U. 1965, nr 1, poz. 1.

sakralnego i pozwoleń na powoływanie do istnienia nowych parafii. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej rozumiejąc szanse wynikającą z tych zmian, dokonał rekonstrukcji sieci parafialnej Kościoła częstochowskiego w Myszkowie. Pierwszą, taką decyzją było przekształcenie dotychczasowego wikariatu terenowego w Myszkowie – Mijaczowie w pełnoprawną parafię p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. Placówka ta została wydzielona z parafii p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Myszkowie, co było koniecznością wobec postępującego wzrostu liczby mieszkańców tej części Myszkowa. Sprawa erygowania parafii w Mijaczowie była nacechowana trudnościami stwarzanymi przez organa władzy państwowej. Polegały one głównie na uniemożliwieniu restauracji kaplicy mszalnej, w której gromadzili się wierni⁶³.

W dniu 5 III 1981 r. bp Stefan Bareła podjął się zadania ustanowienia placówki parafialnej dla wiernych zamieszkujących myszkowską dzielnicę Światowit. Wtedy to erygowana została parafia p.w. św. Andrzeja Boboli⁶⁴. W kwietniu tego samego roku własnej parafii doczekali się mieszkańcy innej dzielnicy Myszkowa – Będuszu, gdzie w dniu 17 IV 1981 r. powstała parafia p.w. św. Anny⁶⁵.

W 1981 r. decyzją biskupa częstochowskiego utworzono też dwie, nowe parafie w Zawierciu i jego bezpośrednich okolicach. W dniu 10 III 1981 r. powstała parafia p.w. bł. Maksymiliana Marii Kolbe w Zawierciu. Skupiała ona wiernych zamieszkujących tworzone dla robotników osiedle zwane „Nowym Zawierciem” oraz wiernych zamieszkałych w dzielnicy „Borowe Pole”⁶⁶. Z kolei w dniu 22 IX 1981 r. utworzono parafię p.w. św. Barbary w Rudnikach k. Zawiercia⁶⁷.

Pierwszymi czynnościami bp Stefana Bareły dotyczącymi spraw diecezjalnej sieci parafialnej w Zagłębiu Dąbrowskim były zmiany nazw poszczególnych placówek

⁶³ D. Nawrot, *Rogowscy z Mijaczowa i powstanie na Nowym Śląsku w 1806 i 1807 r.*, ZM, t. 4, Myszków 2017, s. 29-47; J. Durka, *Historia powstania parafii w Myszkowie-Mijaczowie* [w:] *Język doświadczenia religijnego*, t. VI, red. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska, Gorzów Wielkopolski 2014, s. 325-335; M. Skornia, *Działalność świeckich w parafii Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Myszkowie-Mijaczowie*, ZM, t. 4, Myszków 2017, s. 143-162; *Informacja dotycząca nielegalnego budownictwa kościelnego i sakralnego w województwie katowickim*, IPN Ka, sygn. 0103/189, t.1, k. 396-401; „*Postanowiono załatwić odmownie...*”. *Budownictwo sakralne...*, s. 28.

⁶⁴ *TP św. Andrzeja Boboli w Myszkowie.*, AKMCz, brak sygn.

⁶⁵ *KW MO Katowice. Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967, Katowice (kwiecień 1962) – Informacja o nielegalnym budownictwie sakralnym w powiecie myszkowskim*, IPN Ka, sygn. 085/6, t.3, k. 390-391; *Rys historyczny parafii p.w. św. Anny w Myszkowie* [w:] *Katalog 1993*, s. 318.

⁶⁶ *Zespół ds. Wyznań, Informacja Wydziału do spraw Wyznań w Katowicach na temat polityki wyznaniowej w województwie katowickim (1980 r.), Główne kierunki działania w zakresie polityki wyznaniowej w województwie katowickim (Zawiercie – Borowe Pole)*, IPN Ka, sygn. 085/20, k. 2-7; *Rys historyczny parafii p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe w Zawierciu* [w:] *Katalog 1993*, s. 497-498.

⁶⁷ *TP p.w. św. Barbary w Rudnikach*, AKMCz, brak sygn; *Rys historyczny parafii p.w. św. Barbary w Rudnikach k. Zawiercia* [w:] *Katalog 1993*, s. 492-493.

przeprowadzone w dniu 1 X 1967 r. Dotychczasowa parafia w Gołonogu została przemianowana na parafię p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Antoniego Padewskiego w Dąbrowie Górniczej. Parafia w Żychcicach przez włączenie tej miejscowości do Wojkowic zmieniła nie tylko swoją siedzibę, ale także zyskała nowego patrona, którą była Matka Boża Częstochowska. Ponadto we wspomnianym okresie parafia w Wojkowicach Komornych otrzymała wezwanie św. Antoniego Padewskiego oraz parafia w Ostrowach Górniczych znalazła się w granicach Kazimierza Górniczego⁶⁸. Rok później zmieniono także nazwę parafii Poręba Mrzygłodzka na Poręba⁶⁹.

Zupełnie nowe placówki parafialne na terytorium Zagłębia Dąbrowskiego powstały w 1969 r. Wówczas bp Stefan Bareła erygował parafię p.w. Najświętszego Serca Jezusa w położonych w powiecie będzińskim Dobieszowicach. Asumptem do decyzji o powstaniu parafii były oddolne inicjatywy wiernych polegających na budowie plebanii i kaplicy oraz problemy z dojazdem do dotychczasowego kościoła parafialnego⁷⁰. Z kolei w dniu 22 I 1969 r. biskup częstochowski rozpoczął działania mające na celu zwiększenie ilości placówek parafialnych w jednym z największych ośrodków miejskich w diecezji częstochowskiej – Sosnowcu. Miasto to składało się głównie z nowopowstałych i powstających dużych osiedli mieszkaniowych przeznaczonych dla robotników zagłębiowskiego przemysłu. Dlatego też wraz ze wzrostem zaludnienia tego ośrodka miejskiego biskup częstochowski tworzył sukcesywnie nowe parafie, których działalność miała czynić zadość potrzebom duszpasterskim tego miejsca. Pierwszą placówką parafialną erygowaną w Sosnowcu przez trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej była parafia p.w. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych ulokowana na osiedlu „Juliusz”. Terytorium to było zasiedlone przez wiernych utrzymujących się z pracy w sektorze industrialnym, w związku z czym głównym zagrożeniem dla tego osiedla oraz innych tego typu miejsc była ateistyczna indoktrynacja czyniona przez organa władzy państwowej. Czynności zmierzające do erygowania placówki parafialnej miały zaopatrzyć w opiekę duszpasterską ludność i tym samym stanowić przeciwwagę dla działań aparatu władzy ludowej⁷¹.

⁶⁸ *Zmiany nazw niektórych parafii*, CZWD, R.41, Częstochowa 1967, s 283.

⁶⁹ *Zmiana nazwy parafii*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1968, s. 215.

⁷⁰ *TP pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dobieszowicach*, AKMCz, brak sygn.

⁷¹ *TP pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych w Sosnowcu*, AKMCz, brak sygn.

Kwestia rozwoju diecezjalnej sieci parafialnej na terytorium Zagłębia Dąbrowskiego była punktem spornym w relacjach kurii diecezjalnej w Częstochowie i władz państwowych. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w robotniczej specyfice tego regionu, która wpisywała się w ideologiczny profil obozu władzy. Wielkie osiedla robotnicze Zagłębia Dąbrowskiego miały być miejscami wyłączonymi z oddziaływania Kościoła katolickiego i wszelkich działań duszpasterskich. Wobec tego sprawa dobrej jakości duszpasterstwa na terenie Zagłębia Dąbrowskiego była niezwykle bliska biskupowi częstochowskiemu. Dostrzegał on bowiem wszystkie przemiany mające miejsce w tej części diecezji częstochowskiej oraz jej specyficzność tych terenów i ich znaczną odmienność w stosunku do reszty terytorium częstochowskiego Kościoła partykularnego. W 1975 r. podczas głównych dla Zagłębia Dąbrowskiego obchodów jubileuszu diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła zapewnił tamtejszych wiernych o swojej trosce o należyty poziom opieki duchowej sprawowanej w tym regionie:

„Przemysłowe Zagłębie, obok swych stałych mieszkańców, od lat przyjmowało ciągle fale ludzi przybywających tutaj z regionów rolniczych. Ludzie ci, oderwani od własnych środowisk, w Zagłębiu kształtowali swą nową przyszłość i swą nową świadomość. Na tym terenie powstawały ciągle nowe osiedla miejskie i pojawiały się nowe ośrodki przemysłowe. Problemy sprawiedliwości społecznej, właściwego podziału wypracowanych robotniczym trudem dóbr, zmagania o podstawowe prawa człowieka pracy, a uszanowanie jego godności, o uszanowanie jego godności jako dziecka Bożego, jako człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo samego Stwórcy uwrażliwiły mieszkańców tej ziemi naprawdę zawartą w Ewangelii. Postawa I biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny względem problemów socjalnych sprawiła, że mimo trudnych warunków powstawały w Zagłębiu ciągle nowe parafie, że istniało zapotrzebowanie na nowe kościoły i punkty katechetyczne na pracę i obecność kapłana”⁷².

Jednakże trudności natury politycznej sprawiły, iż dalsze poczynania biskupa częstochowskiego podejmowane w kierunku zwiększenia liczby placówek parafialnych w Zagłębiu Dąbrowskim miały miejsce dopiero w 1977 r. Wtedy to powstała parafia p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Ujejskach – miejscowości położonej nieopodal Dąbrowy Górniczej. Przeżywała ona dynamiczny rozwój determinowany przede wszystkim intensywnym wzrostem liczby mieszkańców. Sytuacja ta stała się zatem głównym czynnikiem sprawczym decyzji o erygowaniu placówki parafialnej w tej miejscowości⁷³.

⁷² *Rejony i okręgi duszpasterskie diecezji częstochowskiej. Słowo biskupa częstochowskiego na dzień Jubileuszu diecezji w Zagłębiu (16 XI 1975 r.)*, AKMCz, brak sygn.

⁷³ *TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Ujejskach*, AKMCz, brak sygn; A. Lorek, „Alleluja, i do przodu!”, „TKN – Edycja Sosnowiecka”, nr 51, Częstochowa 2012, 4,5.

W 1980 r. ordynariusz diecezji częstochowskiej mając na uwadze wszystkie zmiany demograficzno-społeczne oraz gospodarcze zachodzące w regionie zagłębiowskim ustanowił dodatkową placówkę w gminie Psary. Bowiem bp Stefan Bareła w dniu 7 V 1980 r. powołał do funkcjonowania parafię p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dąbiu. Parafia ta składała się z kilku wsi dotychczas przynależących do oddalonej od nich o 7-9 km parafii w Wojkowicach. Erygowanie parafii w Dąbiu było wyjściem naprzeciw potrzebom duszpasterskim wiernych zamieszkujących niewielkie, słabo skomunikowane wsie⁷⁴.

Dla zagłębiowskiej części diecezji częstochowskiej najbardziej rozwojowy w kwestii erygowania nowych parafii był 1981 r. Taki obrót spraw był spowodowany przede wszystkim uzyskaniem państwowej zgody na przekształcenie placówek dotychczas funkcjonujących jako wikariaty terenowe w pełnoprawne placówki parafialne. W dniu 23 III 1981 r. biskup częstochowski erygował placówkę dla sosnowieckiego osiedla „Rudna”. Parafia p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w swoim głównym założeniu miała zaspokoić potrzeby duchowe i wspólnotowe robotników stopniowo zasiedlających ten fragment Sosnowca⁷⁵. W tym samym czasie intensywny rozwój stał się także udziałem miasta Będzin. Jego przyczyną, tak jak w przypadku innych miasta Zagłębia Dąbrowskiego była budowa dużych osiedli mieszkaniowych wraz z jednoczesną dynamizacją sektora przemysłowego w tym ośrodku miejskim. Stąd też najważniejszą zmianą na mapie administracyjnej Kościoła częstochowskiego w tej jego części było erygowanie parafii p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w największym osiedlu Będzina – „Syberce”. Erygowanie w dniu 1 IV 1981 r. tej placówki parafialnej było zwieńczeniem długotrwałych starań o możliwość prowadzenia działalności duszpasterskiej w tym centralnym punkcie Będzina podejmowanych u władz państwowych, której przedstawiciele czynili ustawiczne trudności administracyjne⁷⁶. Kilka dni później – 4 IV 1981 r. powstała kolejna parafia w Sosnowcu. Z dwóch znacznie zaludnionych osiedli: „Klimontowa”

⁷⁴ TP pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dąbiu, AKMCz, brak sygn.

⁷⁵ Częstochowa. Informacje dotyczące kleru, Zezwolenia w zakresie budownictwa sakralnego i kościelnego wydane w latach 1972-1974, Prośba kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie uruchomienia punktu katechetycznego w Sosnowcu na Osiedlu Rudna IV (wydano zezwolenie na uruchomienie punktu), IPN Ka 085/53, k. 3, 10-15; Zespół ds. Wyznań, Propozycje Wydziału ds. Wyznań w Katowicach do planu budownictwa sakralnego na 1981 r. dla diecezji częstochowskiej (Budowa kościoła dla osiedli Rudna IV i Rudna V w Sosnowcu), IPN Ka, sygn. 085/20, k. 104-113.

⁷⁶ TP p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Będzinie, AKMCz, brak sygn.

i „Niwek” wydzielono wspólny teren, na którym biskup częstochowski erygował parafię p.w. św. Stanisława BM⁷⁷.

Kolejne ruchy ordynariusza diecezji częstochowskiej na płaszczyźnie rozwoju sieci parafialnej w regionie Zagłębia Dąbrowskiego miały miejsce w 1982 r. kiedy to bp Stefan Bareła w trosce o stan duchowy mieszkańców Sosnowca erygował dwie placówki dedykowane dzielnicom zamieszkałym przez wiernych pracujących w przemyśle ciężkim. Była to parafia p.w. św. Franciszka z Asyżu⁷⁸ oraz parafia p.w. św. Floriana ulokowana w dzielnicy Pekin, którą zamieszkiwali pracownicy Huty Katowice⁷⁹.

Ostatnie miesiące życia trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej były najbardziej obfitującym okresem w tworzenie nowych parafii w Kościele częstochowskim. Wtedy to powstały również kolejne placówki duszpasterskie rozlokowane na terytorium Zagłębia Dąbrowskiego. Miało to związek z dynamicznym rozwojem dwóch dużych ośrodków miejskich w tym regionie, którymi były Sosnowiec i Dąbrowa Górnicza. Dopelnienie tych inicjatyw, w postaci erygowania parafii i konsekrowania świątyni było dziełem czwartego biskupa częstochowskiego Stanisława Nowaku. Sam bp Stefan Bareła w ostatnich miesiącach swojego życia zainaugurował starania o powstanie placówek parafialnych, kierując się szczególnym wymiarem troski o duchowe losy mieszkańców zagłębiowskich osiedli mieszkaniowych. Troska ta wpisywała się w diecezjalne duszpasterstwo świata pracy. Dlatego więc osiedla robotnicze w Sosnowcu zostały zaopatrzone duszpastersko poprzez erygowanie w 1985 r. parafii: p.w. św. Alberta Chmielowskiego mieszczącej się w dzielnicy Kalety⁸⁰, p.w. Najświętszego Zbawiciela dla dzielnicy Śródmieście⁸¹, p.w. bł. Rafała Kalinowskiego przeznaczonej dla dzielnicy Stary Sosnowiec⁸², p.w. Miłosierdzia Bożego utworzonej dla dzielnicy Jagiellońska⁸³ oraz p.w. Najświętszej Maryi Panny Różańcowej w dzielnicy Pola Klimontowskie⁸⁴. Z tych samych przesłanek trzeci biskup częstochowski rozpoczął zakończone w 1985 r. starania o erygowanie trzech parafii ulokowanych w Dąbrowie Górniczej. Miały one związek z działaniami władz państwowych polegających na powiększeniu powierzchni tego miasta poprzez inkorporację wsi graniczących

⁷⁷ TP p.w. św. Stanisława BM w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁷⁸ TP p.w. św. Franciszka z Asyżu w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁷⁹ TP p.w. św. Floriana w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁸⁰ TP p.w. św. Alberta Chmielowskiego w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁸¹ TP p.w. Najświętszego Zbawiciela w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁸² TP p.w. bł. Rafała Kalinowskiego w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁸³ TP p.w. Miłosierdzia Bożego w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

⁸⁴ TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Różańcowej w Sosnowcu, AKMCz, brak sygn.

z Dąbrową Górniczą. W związku z tym zainaugurowano starania o powstanie parafii: p.w. św. Maksymiliana Kolbe erygowanej dla dzielnicy Mydlice⁸⁵, p.w. św. Marii Magdaleny przeznaczonej dla wiernych dzielnicy Ząbkowice⁸⁶ i p.w. Przemienienia Pańskiego ulokowanej w dzielnicy Tucznawa⁸⁷.

Mapa administracyjna diecezji częstochowskiej w regionie radomszczańskim uległa w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły stosunkowo niewielkim zmianom w porównaniu do innych regionów Kościoła częstochowskiego. Pierwsza parafia została erygowana w regionie radomszczańskim w dniu 10 V 1978 r. w miejscowości Gorzędów, otrzymując jednocześnie patronat św. Józefa Oblubieńca. Teren tej placówki zamieszkiwali głównie pracownicy pobliskiego kombinatu przemysłowego w Bełchatowie, co jednoznacznie włączało tę placówkę w grono licznych parafii diecezji częstochowskiej obejmujących opieką duchową środowisko robotnicze.⁸⁸

Kolejną placówką, była erygowana w dniu 16 III 1981 r. parafia p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Bartodziejach, które decyzją ówczesnych władz państwowych zostały inkorporowane w tym czasie w granice miasta Radomska. Powołanie do funkcjonowania tej parafii było wyraźnym sygnałem tego, iż trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej dostrzegł wzrost znaczenia Radomska jako średniej wielkości ośrodka miejskiego, gdzie także napływali nowi mieszkańcy w poszukiwaniu lepszej jakości życia⁸⁹.

W dniu 25 X 1982 r. biskup częstochowski głównie z powodu rozwoju Radomska zdecydował się na wydzielenie z największej radomszczańskiej parafii – p.w. św. Lamberta zupełnie nowej placówki parafialnej – p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe. Parafia ta obejmowała swoim zasięgiem dynamicznie rozwijające się pod względem ludnościowym osiedle „Batory”, co sprawiało, iż Radomsko pod względem specyfiki duszpasterskiej co raz bardziej zaczęło przypominać Częstochowę oraz region Zagłębia Dąbrowskiego⁹⁰.

⁸⁵ TP p.w. św. Maksymiliana Kolbe w Dąbrowie Górniczej, AKMCz, brak sygn.

⁸⁶ TP p.w. św. Marii Magdaleny w Dąbrowie Górniczej, AKMCz, brak sygn.

⁸⁷ TP p.w. Przemienienia Pańskiego w Dąbrowie Górniczej, AKMCz, brak sygn.

⁸⁸ TP p.w. św. Józefa Oblubieńca w Gorzędowie, AKMCz, brak sygn; M. Kotas, *Parafia w Chrystusowym wieku*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 18, Częstochowa 2011, s. 3-4.

⁸⁹ TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Radomsku, AKMCz, brak sygn; A. Przewoźnik, *Po konsekracji kościoła Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Radomsku*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 5, Częstochowa 2009, s. 2,4.

⁹⁰ TP p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe w Radomsku, AKMCz, brak sygn; *Parafia św. Maksymiliana Marii Kolbego w Radomsku* [w:] J. Nitecki, *Radomsko. Szlakiem świętych i błogosławionych*, Radomsko 2015, s. 12-13.

Ziemia Wieluńska była szczególnie ważną częścią terytorium diecezji częstochowskiej przede wszystkim ze względu na znaczne dziedzictwo historyczne. Ponadto terytorium to obfitowało w szereg niewielkich miejscowości, w których mieszkańcy borykali się z brakiem własnego kościoła, parafii i specjalnie przeznaczonego dla nich duszpasterza. Terytorium Ziemi Wieluńskiej nie posiadało charakteru przemysłowego, przez co wierni nie zamieszkiwali w dużych skupiskach ludzkich takich jak osiedla mieszkaniowe. Sytuacja ta zmuszała biskupa częstochowskiego do wydzielania nowych placówek duszpasterskich na terenach typowo wiejskich. Pierwszą parafią erygowaną przez bp Stefana Barełę była placówka w miejscowości Dąbrowa, która powstała wskutek jego decyzji w dniu 22 I 1969 r. Biskup częstochowski dokonał restytucji tej parafii, gdyż początki organizacji kościelnej w Dąbrowie sięgały XVII w. Już w 1668 r. został wybudowany kościół wraz z zakrystią, wieżą oraz dzwonnica. Kompleks ten został poddany gruntownemu remontowi w 1795 r. Parafia ta była jedną z najstarszych w diecezji częstochowskiej⁹¹.

Kolejną, nową placówką parafialną w Ziemi Wieluńskiej erygowaną przez bp Stefana Barełę była utworzona w dniu 15 VI 1977 r. parafia p.w. Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach. Wierni zamieszkujący tę miejscowość również borykali się z trudnościami związanymi z prowadzeniem życia duchowego w związku z czym, rozpoczęli starania o budowę kaplicy mszalnej, co stało się asumptem do późniejszej decyzji biskupa częstochowskiego o utworzeniu pełnoprawnej parafii na tym terytorium⁹². Z kolei w dniu 18 III 1981 r. erygowana została parafia p.w. św. Jana Chrzciciela w Białej Szlacheckiej, gdzie początki wspólnoty modlitewnej będącej początkiem przyszłej parafii sięgały uroczystości nawiedzenia Białej Szlacheckiej przez obraz Matki Bożej Częstochowskiej w 1979 r. Wtedy to mieszkańcy tej wsi rozpoczęli starania o powstanie pełnoprawnej parafii w swojej miejscowości. Początkowo ordynariusz diecezji częstochowskiej z racji braku aprobaty władz państwowych ustanowił w tej miejscowości wikariat terenowy⁹³. Rok później bp Stefan Bareła podjął decyzję o erygowaniu nowej placówki parafialnej w miejscowości Strojec znajdującej się nieopodal Praszki. Placówka ta istniała już w XV w. Jej przywrócenie było uznaniem dla

⁹¹ TP p.w. św. Wawrzyńca w Dąbrowie, AKMCz, brak sygn.

⁹² TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Śnieżnej w Drobnicach, AKMCz, brak sygn; R. Rataj, *Chrystusowi mówimy: Tak. Konsekracja kościoła w Drobnicach*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 50, Częstochowa 2002, s. 2,4.

⁹³ TP p.w. św. Jana Chrzciciela w Białej Szlacheckiej, AKMCz, brak sygn.

kościelnej przeszłości Strojca oraz miało ułatwić udział w praktykach religijnych wiernym dotychczas zmuszonym do dojeżdżania do znacznie oddalonej Praszki⁹⁴.

W dniu 2 IV 1981 r. biskup częstochowski erygował parafię p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Czernicach. Była to wówczas dość liczna miejscowość, gdyż zamieszkiwało ją około 500 osób. Ponadto Czernice posiadały bogatą, sięgającą XVIII w. przeszłość kościelną⁹⁵. W tym samym roku powstała także parafia p.w. Wszystkich Świętych w Szczytach k. Działoszyna. Decyzja ta była podyktowana wielowiekowymi tradycjami kościelnymi tej miejscowości oraz potrzebami duchowymi wiernych⁹⁶. Zupełnie nowa parafia powstała też w Wieruszowie, z którym głęboko związany był bp Stefan Bareła. Jego decyzją w dniu 17 VI 1982 r. erygowano parafię p.w. św. Stanisława BM w Wieruszowie. Głównym czynnikiem przemawiającym za tą decyzją był dynamiczny wzrost liczby mieszkańców Wieruszowa. Terytorium parafii zamieszkiwało bowiem około 6 tys. wiernych⁹⁷. W 1981 r. trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej rozpoczął starania o utworzenie nowej parafii we wsi Dalachów położonej pomiędzy Rudnikami a Praszka. Czynnikiem decydującym o tym kroku było wyjście naprzeciw trudnościom wiernych zamieszkujących tę wieś borykających się z problemami w dojeździe do najbliższego kościoła w Rudnikach. Parafia w Dalachowie została erygowana w 1985 r. już przez sukcesora bp Stefana Bareły⁹⁸.

4. Podsumowanie

Organizacja terytorialna diecezji częstochowskiej w okresie rządów bp Stefana Bareły była uzależniona od specyfiki terenów, które obejmował częstochowski kościół partykularny. Kościół częstochowski łączył w jedną wspólnotę Częstochowę wraz z przyległymi do niej miejscowościami, Ziemię Wieluńską, Ziemię Radomszczańską, tereny skupione wokół Zawiercia i Myszkowa oraz sporą część Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego. Pontyfikat trzeciego biskupa częstochowskiego był w dużej mierze czasem intensywnego reformowania terenowych struktur administracyjnych diecezji częstochowskiej.

Kościół częstochowski w latach pontyfikatu trzeciego biskupa częstochowskiego przeżył czas niezwyklego dynamizmu ewangelizacyjnego przejawiającego się

⁹⁴ TP p.w. św. Katarzyny w Strojcu, AKMCz, brak sygn.

⁹⁵ TP p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła i św. Brata Alberta w Czernicach, AKMCz, brak sygn; W. Mścichowski, „Zaufali Bogu. Przebaczyli bliźnim”. *Doba peregrynacyjna w parafii w Czernicach*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 40, Częstochowa 2003, s. 2,4.

⁹⁶ TP p.w. Wszystkich Świętych w Szczytach, AKMCz, brak sygn.

⁹⁷ *Katalog 1987*, s. 288.

⁹⁸ TP p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Dalachowie, AKMCz, brak sygn.

w zwiększeniu się ilości podstawowych jego` wspólnot, jakimi były parafie. Czynnikiem mającym wpływ na ten proces był dynamiczny rozwój ośrodków miejskich pokroju Częstochowy, Sosnowca, Dąbrowy Górniczej, Myszkowa, Będzina, Radomska, czy też Zawiercia oraz samoorganizacja mieszkańców mniejszych miejscowości, którzy widząc potrzebę stworzenia własnej wspólnoty parafialnej, przystępowali do budowy obiektów sakralnych, a także podejmowali starania u władz kościelnych i świeckich o możliwość erygowania parafii. Ważną kwestią, którą dostrzegał biskup częstochowski była sprawa zapewnienia właściwego poziomu opieki duchowej dla wiernych zamieszkujących duże osiedla robotnicze, ta część terytorium diecezji częstochowskiej miała wybitnie industrialny charakter. Czynnikiem ten był jednym z najważniejszych elementów relacji biskupa częstochowskiego oraz aparatu administracyjnego diecezji częstochowskiej z przedstawicielami władz państwowych. Celem zabiegów strony kościelnej było zapewnienie opieki duchowej dla mieszkańców terenów o industrialnym obliczu, które były szczególnie narażone na programową ateizację prowadzoną przez aparat władzy ludowej.

Znaczący przyrost liczby placówek parafialnych pociągnął za sobą konieczność reformy sieci dekanalnej w diecezji częstochowskiej. W związku z tym zmianie uległy granice dekanatów oraz wzrosła ich ogólna liczba. Kształt sieci dekanalnej w końcowym okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły był wyrazem optymalizacji struktur ponadparafialnych Kościoła częstochowskiego.

Reforma sieci ponaddekanalnej diecezji częstochowskiej postępowała w sposób stopniowy. Głównym jej celem było wykształcenie ponaddekanalnych struktur administracyjnych, które odpowiadałyby rzeczywistemu, geograficznemu, kulturowemu, gospodarczemu i historycznemu zróżnicowaniu regionów, z których składał się Kościół częstochowski. Finalnym efektem tych przemian było prowadzenie w częstochowskim Kościele partykularnym efektywnej działalności duszpasterskiej realizowanej w duchu *Vaticanum II*.

Zakończenie

Na kilka tygodni przed swoją śmiercią bp Stefan Bareła udzielił obszernego wywiadu Tygodnikowi Katolickiemu „Niedziela”. Pasterz Kościoła częstochowskiego mając świadomość swojego stanu zdrowia dokonał w nim swoistego podsumowania swojego blisko 20-letniego pontyfikatu. Trzeci ordynariusz diecezji częstochowskiej nawiązał w tej wypowiedzi do najważniejszych wydarzeń mających wówczas miejsce w częstochowskim Kościele partykularnym. Składały się one na stopniowy rozwój diecezji częstochowskiej w ujęciu przede wszystkim organizacyjno-ustrojowym¹.

Analiza stopnia rozwoju organizacyjno-ustrojowego częstochowskiego Kościoła partykularnego stała się przedmiotem badań będącym sednem niniejszej dysertacji doktorskiej. W pracy tej poddano szczegółowej ocenie najważniejsze zdarzenia i decyzje mające wpływ na organizację i ustrój diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984. Wpisują się one w ramy podjętych badań, którymi była analiza procesu rozwoju Kościoła częstochowskiego poczyniona poprzez pryzmat trzech czynników określonych we wstępie. Cel ten został zrealizowany poprzez szczegółowe opracowanie tematu, które pozwoliło odpowiedzieć na pytania badawcze przedstawione we wstępie:

1. Trzeci biskup częstochowski Stefan Bareła podjął się na przestrzeni całego swojego pontyfikatu trudu reformy struktur administracyjnych diecezji częstochowskiej. Zmiany te dotyczyły dostosowania metod duszpasterskich do różnorodności terytorialnej poszczególnych obszarów Kościoła częstochowskiego.

Uczył to przede wszystkim poprzez wyodrębnienie regionów duszpasterskich będących *de facto* rzeczywistym schematyzmem regionalnym Kościoła częstochowskiego. Była to zatem Częstochowa – stolica biskupstwa wraz z przylegającymi do niej miejscowościami. Region ten miał dualistyczny charakter, gdyż ludność zamieszkująca go trudniła się pracą w przemyśle (Częstochowa), a także rolnictwem (miejscowości przyległe). Terytorium skupione wokół Zawiercia i Myszkowa posiadało cechy regionów częstochowskiego i zagłębiowskiego, gdyż charakteryzowało się specyfiką głównie przemysłową, ale też cechowało się przymiotami rolno-gospodarczymi. Z kolei najbardziej industrialnym regionem diecezji było Zagłębie Dąbrowskie.

¹ *Prawdzie i miłości (wywiad z bp Stefanem Barełą)*, przepr. I. Skubiś, TKN, nr 6, Częstochowa 1984, s. 1,4,5.

Do powyższych należy także dodać charakteryzujący się wiejsko-industrialnym profilem region radomszczański oraz typowo wiejski region wieluński. Podział ten miał kluczowe znaczenie dla diecezjalnej strategii duszpasterskiej, gdyż uwzględniał dwie grupy wiernych częstochowskiego Kościoła partykularnego – grupę utrzymującą się z pracy w sektorze przemysłowym oraz grupę utrzymującą się z płodów ziemi.

Klasyfikację tą można również określić jako podział na wiernych zamieszkujących duże i średnie ośrodki miejskie oraz wiernych zamieszkujących mniejsze miejscowości i wsie. Podział ten był także wyznacznikiem kolejnych reform diecezjalnej sieci dekanalnej, która rozrastała się i była modyfikowana z powodu stale wzrastającej liczby nowych placówek parafialnych. Te z kolei powstawały z racji konieczności zaspokojenia potrzeb duszpasterskich, które były determinowane przez procesy społeczno-demograficzne, w wyniku których rozrastały się duże ośrodki miejskie i w związku z czym budowano w nich duże osiedla mieszkaniowe, w których w przeważającej części zamieszkiwali wierni utrzymujący się z pracy w sektorze przemysłowym. Miasta takie jak: Częstochowa, Myszków, Zawiercie, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec, czy też Radomsko przeżywały swój rozkwit gospodarczy w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły. Był to jeden z najważniejszych czynników warunkujących rozwój struktur terenowych diecezji częstochowskiej w tym czasie. Był on zbieżny z postulatami Soboru Watykańskiego II wzywającymi do dostosowywania metod duszpasterskich do specyfiki poszczególnych regionów w danym kościele partykularnym oraz podkreślania różnic w tych regionach poprzez odpowiedni kształt struktur administracyjnych.

2. Wymienione powyżej zdarzenia oraz czynniki, które złożyły się na proces organizacji życia religijnego diecezji częstochowskiej miały miejsce w rzeczywistości państwa o ustroju komunistycznym, co miało niewątpliwie wpływ na warunki rozwoju częstochowskiego Kościoła partykularnego. Kwestie te były szczególnie widoczne w próbach sprawniejszego dotarcia z misją duszpasterską do wiernych diecezji częstochowskiej poprzez rozbudowę struktur terenowych Kościoła częstochowskiego w szczególności przez proces erygowania nowych placówek parafialnych i idącą za tym budowę nowych kościołów. Odpowiedzią organów władzy państwowej były utrudnienia prawno-administracyjne wpływające na spowolnienie szeroko rozumianego rozwoju

organizacyjno-ustrojowego diecezji częstochowskiej w latach posługi biskupiej trzeciego jej ordynariusza Stefana Bareły. Ponadto należy wskazać na liczne represje wymierzone w duchowieństwo i wiernych diecezji częstochowskiej do których zaliczały się: inwigilacja członków Kościoła częstochowskiego, niszczenie symboli religijnych, utrudnienia w publicznym kulcie religijnym, czy też ingerencję w obsadę stanowisk kościelnych.

3. Ordynariusz diecezji częstochowskiej bp Stefan Bareła z racji okresu, na który przypadł jego pontyfikat, stanął przed zadaniem recepcji dziedzictwa *Vaticanum II* na gruncie częstochowskiego Kościoła partykularnego. Proces ten częściowo rozpoczął jego poprzednik bp Zdzisław Goliński. Uczestniczył on, podobnie jak bp Stefan Bareła w obradach Soboru Watykańskiego II. W pierwszej kolejności duch soboru widoczny był w zrozumieniu przez ordynariusza diecezji częstochowskiej specyfiki i odmienności częstochowskiego Kościoła partykularnego, co przejawiało się w akcentowaniu przez biskupa częstochowskiego duchowej roli Jasnej Góry, nawiązywaniu do przeszłości kościelnej poszczególnych ośrodków diecezji częstochowskiej (Wieluń, Radomsko, region Zagłębia Dąbrowskiego), a także poprzez podkreślanie roli stolicy biskupstwa – Częstochowy, co z kolei wiązało się z jednym z najważniejszych posunięć pasterskich trzeciego biskupa częstochowskiego, jakim było zainicjowanie przeniesienia diecezjalnego seminarium z Krakowa do Częstochowy.

Ponadto warto wskazać na poczynania trzeciego biskupa częstochowskiego w kwestii krzewienia wiedzy o dziedzictwie *Vaticanum II* w Kościele częstochowskim. Polegały one na soborowej podbudowie nauczania wyrażanego w listach pasterskich, homiliach oraz innych publicznych wystąpieniach. Ważnym aspektem świadczącym o wpływach Soboru Watykańskiego II na poczynania pasterskie bp Stefana Bareły było pragnienie biskupa częstochowskiego dotyczące jak najszerszego krzewienia nauk soboru wśród duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej.

W związku z tym bp Stefan Bareła powołał do funkcjonowania zorganizowaną formę kształcenia – Instytut Teologiczny - gdzie członkowie wspólnoty diecezjalnej, pobierali nauki w duchu *Vaticanum II*. Ponadto wszystkie instytucje naukowo-wychowawcze również przekazywały wiedzę, opierając się na dziedzictwie soborowym. Trzecią, istotną przesłanką była umiejętność

dostosowania narzędzi duszpasterskich do okoliczności wynikających z sytuacji społeczno-gospodarczej danej części Kościoła częstochowskiego.

4. Ludzie świeccy będący wiernymi Kościoła częstochowskiego realizowali swoje powołanie w warunkach życia rodzinnego i społecznego angażując się przy tym, najczęściej zawodowo w proces organizacyjno-ustrojowy diecezji częstochowskiej. W ten sposób przedstawiciele laikatu wypełniali swoje apostołstwo poprzez uczestnictwo w zbawczej misji kościoła. W przypadku częstochowskiego Kościoła partykularnego polem do pogłębiania tego procesu były diecezjalne instytucje naukowo-wychowawcze i społeczne oraz niektóre organy kolegialne służące wspomaganium biskupa częstochowskiego w jego dziele pasterskim. Osoby świeckie stanowiły znaczną część kadr Niższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy, a także pracowały wśród grona wykładowców Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie. Laikat stanowił też przeważającą część zespołu redakcyjnego Tygodnika Katolickiego „Niedziela”, co było szczególnie ważną formą apostołatu, gdyż osoby te aktywnie propagowały za sprawą ogólnopolskiego wydawnictwa prasowego katolicki głos w sprawach publicznych.

Wierni świeccy byli również obecni w diecezjalnej radzie duszpasterskiej, radzie administracyjnej, a także Diecezjalnym Dziele i Ośrodku Powołań Kościelnych. Fakt ten potwierdzał, iż zaimplementowano soborową zasadę uczestnictwa laikatu w procesie decyzyjnym kościoła partykularnego. Okres pontyfikatu bp Stefana Bareły był początkiem stopniowego wzrostu udziału wiernych świeckich w życiu diecezji częstochowskiej. Proces ten zbiegł się z postępującą recepcją norm *Vaticanum II* w częstochowskim Kościele partykularnym i związanymi z nią przeobrażeniami struktur organizacyjnych diecezji częstochowskiej.

W związku z tym należy stwierdzić, iż laikat przyczynił się w znacznym stopniu do implementacji dziedzictwa Soboru Watykańskiego II na gruncie Kościoła częstochowskiego. Potwierdziło to też, iż tak jak stwierdzili ojcowie soboru aktywne apostołstwo świeckich, jest konieczne do sukcesywnego wzrostu duchowego i organizacyjnego kościołów partykularnych, gdyż te czynniki mogą postępować tylko w atmosferze współodpowiedzialności za wspólnotę.

5. Funkcjonowanie urzędów i instytucji diecezjalnych częstochowskiego Kościoła partykularnego naznaczone było przede wszystkim pełnym przyjęciem wskazań dotyczących sposobu jego organizacji zawartych w przepisach prawa powszechnego i partykularnego obecnych w dziedzictwie *Vaticanum II* inspirowanych nim posoborowym prawodawstwie kościelnym, a także promulgowanym w 1983 r. przez papieża Jana Pawła II Kodeksie Prawa Kanonicznego, który był niejako zwieńczeniem soborowej odnowy w Kościele powszechnym.

Widocznym przykładem rozwoju organizacyjnego w Kościele częstochowskim była kuria diecezjalna, która stała się już nie tylko głównym urzędem w diecezji częstochowskiej cechującym się typowo administracyjnym wymiarem, ale zyskała nowoczesny wymiar o charakterze pastoralnym (duszpasterskim). Przejawiało się to w procesie tworzenia wewnątrz urzędu kurii diecezjalnej wydziałów i pomniejszych agend zajmujących się wybranymi i szczegółowymi problemami natury typowo duszpasterskiej. Pontyfikat trzeciego biskupa częstochowskiego był czasem intensywnej realizacji tego typu inicjatyw. Zakres tych spraw obrazował rodzaj wyzwań duszpasterskich i bolączek duchowych trapiących wspólnotę Kościoła częstochowskiego. W kwestii diecezjalnych instytucji naukowo-wychowawczych należy zwrócić uwagę na fakt współpracy tych placówek. Nadrzędnym celem tej kooperacji był wzrost powołań do stanu kapłańskiego i tym samym napływ alumnów do Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie. Drugim faktem potwierdzającym wpływ soborowych inspiracji był wzrost znaczenia w Kościele częstochowskim idei troski o powołania kapłańskie oraz stałej, permanentnej formacji duchowo-intelektualnej kapłanów, osób życia konsekrowanego oraz laikatu.

Potwierdzeniem tego było powołanie przez bp Stefana Barełę wyspecjalizowanej instytucji zajmującej się dbałością o powołania do kapłaństwa i życia w stanie konsekrowanym, jakim było Diecezjalne Dzieło i Ośrodek Powołań Kościelnych. Z kolei sprawami ciągłej formacji duchowo-intelektualnej kapłanów diecezji częstochowskiej zajmowały się: *Tirocinium Pastorale*, Studium Wikariuszowskie oraz w znacznym aspekcie swojego funkcjonowania Instytut Teologiczny wraz ze swoimi poprzedzającymi formami organizacji. Fundamentem dla działalności wymienionych instytucji naukowo-

wychowawczych była praca wykonywana przez kadre dydaktyczno-wychowawczą Niższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy. Diecezjalne, niższe seminarium przygotowywało na poziomie liceum ogólnokształcącego młodzież do podjęcia decyzji o wstąpieniu na drogę formacji kapłańskiej. Dzięki wzbudzaniu myśli o powołaniu młodzi ludzie zasilali kadry duchowieństwa Kościoła częstochowskiego. Reaktywacja Tygodnika Katolickiego „Niedziela” była istotna dla częstochowskiego Kościoła partykularnego nie tylko z powodu przywrócenia po długim okresie możliwości wydawania periodyku posiadającego bogatą przeszłość, ale także z racji soborowych konotacji podążających w kierunku idei otwarcia się Kościoła na świat współczesny oraz stwarzania kolejnej płaszczyzny dla apostolatu świeckich.

6. Pontyfikat trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej wywarł istotne piętno na dalszych losach częstochowskiego Kościoła partykularnego. Dziedzictwem tego okresu jest przede wszystkim umocnienie zasady kolegalności. Uobecniło się to w powstaniu doradczych organów kolegalnych, które na trwałe zakorzeniły się w strukturze organizacyjnej Kościoła częstochowskiego. Rada Kapłańska, Rada duszpasterska oraz Kapituła kolegiacka w Wieluniu po dzień dzisiejszy służą arcybiskupowi częstochowskiemu radą, jak i również uświetniają wydarzenia religijne mające miejsce w Kościele częstochowskim.

Bp. Stefan Bareła poprzez swoje reformy wzmocnił pastoralny wymiar kurii diecezjalnej poprzez utworzenie poszczególnych, wyspecjalizowanych wydziałów kurii zajmujących się sprawami *stricto* ewangelizacyjnymi. Wydziały te ulegały stopniowemu rozwojowi także podczas pontyfikatów sukcesorów trzeciego biskupa częstochowskiego będąc tym samym istotną płaszczyzną ewangelizacji członków wspólnoty Kościoła częstochowskiego.

Wartościową spuścizną pontyfikatu bp. Stefana Bareły, która jest obecna w częstochowskim Kościele partykularnym do dnia dzisiejszego są instytucje naukowo-dydaktyczne. Instytucje te, utworzone od podstaw takie jak: *Tirocinium Pastorale*, czy też Instytut Teologiczny do dnia dzisiejszego służą wspólnocie częstochowskiego Kościoła partykularnego. Ponadto bp Stefan Bareła zapoczątkował proces budowy gmachu WSD diecezji częstochowskiej w stolicy biskupiej – Częstochowie. Wypełnił tym samym oczekiwania wspólnoty

diecezjalnej dotyczące możliwości prowadzenia formacji alumnów na terytorium częstochowskiego Kościoła partykularnego.

Istotnym wpływem pontyfikatu bp Stefana Bareły na przyszłość Kościoła częstochowskiego są również placówki parafialne oraz kościoły i inne obiekty sakralno-katechetyczne powstałe w latach jego posługi pasterskiej. Decyzje i zabiegi związane z ich utworzeniem umożliwiły realizację praktyk religijnych wiernym w wielu miastach i miejscowościach diecezji częstochowskiej. Ponadto diecezja częstochowska w omawianym okresie wzbogaciła się o nowe budynki służące duchowieństwu i wiernym Kościoła częstochowskiego. Jest to przede wszystkim budynek kurii diecezjalnej w Częstochowie oraz dom rekolekcyjny znajdujący się tuż obok budynku WSD diecezji częstochowskiej.

Należy także wspomnieć o licznych koronacjach wizerunków Najświętszej Maryi Panny przeprowadzonych przez bp Stefana Barełę. Obrzędy te dały początek wzmożonemu kultowi maryjnemu w wybranych ośrodkach na terytorium Kościoła częstochowskiego. Kult ten wpisał się na stałe w charakterystykę częstochowskiego Kościoła partykularnego.

Wszystkie te wnioski składają się na spójny obraz diecezji częstochowskiej pod pasterskimi rządami trzeciego jej ordynariusza bp Stefana Bareły. Był to obraz kościoła partykularnego stopniowo wchodzącego w nową rzeczywistość Kościoła posoborowego nazywanego potocznie *aggiornamento*. Trzeci biskup częstochowski zreformował kurie diecezjalną, struktury administracyjne diecezji częstochowskiej, wdrożył zasadę kolegialnego współdecydowania o kierunkach rozwoju Kościoła częstochowskiego, utworzył nowe instytucje naukowo-wychowawcze, rozpoczął proces przenoszenia siedziby diecezjalnego seminarium do stolicy biskupstwa – Częstochowy, aktywnie poszerzał diecezjalną sieć parafialną, wspomagając przy tym poszczególne wspólnoty w budowie świątyń i innych budynków użyteczności religijnej oraz rozpoczął diecezjalny synod. Ponadto należy wskazać na liczne wizytacje kanoniczne przeprowadzone przez trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej. Ważnym elementem posługi pasterskiej bp Stefana Bareły było głoszenie Słowa Bożego wyrażanego w homiliach, kazaniach, odezwach i listach pasterskich. Objął on w nich szczególną wrażliwością kwestie życia rodzinnego, kultu maryjnego, dziedzictwa Soboru Watykańskiego II oraz bieżących spraw Kościoła częstochowskiego. Biskup

częstochowski sprawował także czynności liturgiczne w diecezji częstochońskiej, a także poza jej terytorium.

Przedstawiona synteza procesu organizacyjno-ustrojowego mającego miejsce w diecezji częstochońskiej w latach 1964-1984 pozwoliła na ukazanie rozwoju częstochońskiego Kościoła partykularnego opartego na czynnikach determinujących go, którymi były: decyzje ordynariusza diecezji częstochońskiej, rzeczywistość państwa komunistycznego, recepcja *Vaticanum II*, a także przemiany społeczno-gospodarcze zachodzące w ówczesnych społeczeństwach. Okres pontyfikatu trzeciego ordynariusza diecezji częstochońskiej należy oceniać poprzez ww. czynniki. Stan diecezji częstochońskiej osiągnięty w chwili śmierci bp Stefana Bareły obrazował powodzenie reform podjętych przez biskupa częstochońskiego. Usprawnienie struktur terenowych spowodowało dynamizację działań duszpasterskich, które były dostosowane do specyfiki poszczególnych regionów. Powstałe organy kolegialne stanowiły wsparcie ordynariusza diecezji częstochońskiej w procesie decyzyjnym, zachowany został szacunek dla przeszłości kościelnej wymienionych w pracy miejsc cechujących się szczególną spuścizną dziejową, poszerzono płaszczyzny dla aktywności laikatu oraz poprzez intensyfikację środowiska naukowego diecezji częstochońskiej pogłębiono rozwój instytucji naukowo-dydaktycznych. Niemniej, we wszystkich wskazanych wcześniej obszarach pozostały płaszczyzny do dalszego rozwoju, który był zapewne realizowany wedle czynników zbliżonych jak podczas pontyfikatu bp Stefana Bareły. W związku z tym istotnym postulatem tej pracy badawczej wydaje się analiza pontyfikatu kolejnego ordynariusza diecezji częstochońskiej dokonana poprzez pryzmat wielu okoliczności determinujących funkcjonowanie częstochońskiego Kościoła partykularnego.

Bibliografia

I. Źródła rękopiśmienne

1. Archiwum Kurii Metropolitarnej w Częstochowie

1.1. Akta personalne duchowieństwa diecezjalnego

- Akta ks. Stanisława Gębki (brak sygn.)

1.2. Archiwa osobiste duchowieństwa diecezjalnego

- Spuścizna po ks. Zenonie Mońka (brak sygn.)

1.3. Archiwum trzeciego biskupa częstochowskiego Stefana Bareły

- List Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego do ks. dr Stefana Bareły w sprawie jego nominacji na biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Herb biskupi trzeciego ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły (brak sygn.)
- Pismo bp Zdzisława Golińskiego do bp Stefana Bareły w sprawie zakresu jego obowiązków jako wikariusza generalnego w kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Dekret Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego z dnia 28 IX 1962 r. mianujący ks. bp Stefana Barełę wykładowcą w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego (brak sygn.)

1.4. Akta dekanalne

1.4.1. Dekanat będziński

- Protokół zebrania dekanalnego w Będzinie w dniu 7 XI 1929 r. (brak sygn.)

1.4.2. Dekanat Częstochowa I

- Protokół z zebrania księży dekanatu Częstochowa I z dnia 11 VI 1970 r. (brak sygn.)

1.4.3. Dekanat Częstochowa II

- Protokół z konferencji dekanalnej dekanatu Częstochowa II odbytej 12 V 1977 r. w parafii św. Rodziny (brak sygn.)

1.4.4. Dekanat Częstochowa III

- Pismo w sprawie budownictwa sakralnego na terenie dekanatu częstochowskiego III (brak sygn.)

1.4.5. Dekanat Dąbrowa Górnicza

- Harmonogram wizytacji dziekańskich w 1953 r. (brak sygn.)

1.4.6. Dekanat działoszyński

- Referat ks. Jana Biskupa dziekana dekanatu Działoszyn ogłoszony w 1981 r (brak sygn.)

1.4.7. Dekanat Myszków

- Protokół z wizytacji urzędu dziekańskiego dekanatu myszkowskiego odbytej w dniu 10 XI 1976 r. przez ks. Stanisława Łopacińskiego wizytatora urzędów i parafii dziekańskich okręgu zawierciańskiego diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Stan katechizacji w parafii Myszków-Mijaczów na rok katechetyczny 1982/1983 (brak sygn.)

1.4.8. Dekanat siewierski

- Protokół nr 173 z konferencji księży dekanatu siewierskiego z dnia 6 XII 1975 r. (brak sygn.)
- Protokół nr 172 z konferencji księży dekanatu siewierskiego z dnia 12 X 1975 r. (brak sygn.)

1.4.9. Dekanat św. Wojciecha

- Sprawozdanie z konferencji dekanalnej księży z dekanatu św. Wojciecha w Częstochowie z dnia 9 XI 1984 r. (brak sygn.)
- Sprawozdanie z konferencji dekanalnej kapłanów dekanatu św. Wojciecha w Częstochowie z dnia 10 VI 1984 r. (brak sygn.)

1.4.10. Dekanat Wieluń I

- Sprawozdanie z uroczystości Bożego Ciała w 1977 r. w parafii Dąbrowa (Dekanat Wieluń I) (brak sygn.)
- Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie do dziekana dekanatu wieluńskiego ks. Edwarda Banaszkiewicza z dnia 7 IV 1982 r. w sprawie interwencji w Urzędzie Wojewódzkim dotyczącej cmentarza w parafii Dąbrowa (brak sygn.)
- Sprawozdanie z uroczystości Bożego Ciała w roku 1977 w parafii Dąbrowa (brak sygn.)

1.4.11. Dekanat Wieluń II

- Protokół wizytacji dziekańskiej parafii Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach przeprowadzonej w dniu 30 VIII 1977 r. przez ks. Edwarda Sowulę dziekana dekanatu wieluńskiego II (brak sygn.)
- Pismo ks. Edwarda Sowuli dziekana dekanatu Wieluń II z dnia 30 VIII 1977 r. w sprawie wprowadzenia w urząd proboszcza parafii Matki Bożej Śnieżnej w Drobnicach ks. Leonarda Zagórskiego (brak sygn.)

1.4.12. Dekanat Zawiercie

- Protokół wizytacji parafii św. Stanisława BM w Myszkowie dokonanej w dniu 17 XI 1982 r. przez ks. Stanisława Łopacińskiego wizytatora urzędów i parafii dziekańskich okręgu zawierciańskiego (brak sygn.)
- Protokół z konferencji dekanalnej odbytej w dniu 7 XII 1983 r. w Kromoławie (brak sygn.)

1.5. Częstochowskie Studia Teologiczne

- Dekret bp Stefana Bareły ustanawiający Częstochowskie Studia Teologiczne (brak sygn.)
- List Prymasa Polski kard. Józefa Glempa do bp Stefana Bareły w sprawie „Częstochowskich Studiów Teologicznych” (brak sygn.)
- List gratulacyjny bp Andrzeja Wronki z dnia 26 XI 1973 r. (brak sygn.)
- List biskupa poznańskiego Mariana Przykuckiego do bp Stefana Bareły ws. funkcjonowania Częstochowskich Studiów Teologicznych (brak sygn.)
- Pismo dyrekcji biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego ws. udostępnienia egzemplarzy Częstochowskich Studiów Teologicznych (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do ks. Miłosława Kołodziejczyka ws. dostępności Częstochowskich Studiów Teologicznych dla alumnów Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie (brak sygn.)

1.6. Diecezjalne Dzieło i Ośrodek Powołań Kościelnych

- Praktyczny plan duszpasterstwa powołań (brak sygn.)
- Krajowy plan duszpasterstwa powołań duchownych (brak sygn.)
- Dokument Końcowy Kongresu Powołań (20-24 XI 1973 r. Rzym) (brak sygn.)
- Model diecezjalnego ośrodka powołań duchownych (brak sygn.)
- Struktura diecezjalnego ośrodka i współpracownicy (brak sygn.)
- Rada wspomagająca Diecezjalny Ośrodek Powołań (brak sygn.)

- Akta zespołu kierowniczego (brak sygn.)
- Dekret z dnia 1 X 1980 r. powołujący skład osobowy Rady wspomagającej Diecezjalny Ośrodek Powołań Kościelnych (brak sygn.)

1.7. Instytut Teologiczny

- Dekret ordynariusza diecezji częstochowskiej powołujący Studium Dokumentacji Soborowej (brak sygn.)
- Dekret z dnia 29 IX 1972 r (brak sygn.)
- Komunikat bp Stefana Bareły z dnia 10 października 1978 roku (brak sygn.)
- Maszynopis (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do kard. Karola Wojtyły z dnia 15 czerwca 1972 (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do metropolity krakowskiego z dnia 25 stycznia 1978 roku (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do kard. K. Wojtyły z dnia 15 czerwca 1972 (brak sygn.)
- Pismo kard. Karola Wojtyły do bp Stefana Bareły z dnia 3 listopada 1972 roku (brak sygn.)
- Pismo metropolity krakowskiego kard. Franciszka Macharskiego z dnia 29 stycznia 1980 roku do bp Ignacego Tokarczuka – przewodniczącego Komisji Episkopatu do spraw Nauki Katolickiej (brak sygn.)
- Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do bp Stefana Bareły z dnia 4 lutego 1978 roku (brak sygn.)
- Pismo sprawozdawcze biskupa częstochowskiego Stefana Bareły do kardynała J.J. Wright – prefekta świętej kongregacji *Pro Clero* z dnia 27 września 1971 roku (brak sygn.)
- Program Inauguracji roku akademickiego 1972/1973 SDS w Częstochowie (brak sygn.)
- Protokół z sesji zarządu IEM w Częstochowie z dnia 7 VI 1978 r. (brak sygn.)
- Protokół z sesji zarządu IE w Częstochowie z dnia 26 IV 1976 r (brak sygn.)
- Protokół z sesji zarządu IE w Częstochowie z dnia 2 VI 1976 r. (brak sygn.)
- Protokół ze spotkania w sprawie uzyskania uprawnień do nadawania stopnia magistra teologii dla studentów kursu podstawowego przy Instytucie Eklezjologiczno-Mariologicznym w Częstochowie odbytego w dniu 3 marca 1980 (brak sygn.)
- Regulamin SDS (brak sygn.)
- Spis katedr i wykładowców w IDS w Częstochowie z dnia 24 września 1970 roku (brak sygn.)
- Spis wykładów – załącznik do pisma z dnia 25 I 1978 r. (brak sygn.)
- Spis wykładów. Załącznik do pisma z dnia 25 stycznia 1978 r. (brak sygn.)
- Sprawozdanie (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności dydaktycznej ISDS na rok akademicki 1969/1970 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności IE w Częstochowie na rok akademicki 1975/1976 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności IEM w Częstochowie na rok akademicki 1976/1977 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności ISDS w Częstochowie z dnia 1 II 1971 r. (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności ISDS za rok akademicki 1970/1971 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności ISDS w Częstochowie na rok akademicki 1971/1972 (brak sygn.)
- Załącznik do pisma z dnia 25 stycznia 1978 roku (brak sygn.)
- Zarys historii Studium Soborowego diecezji częstochowskiej (brak sygn.)

1.8. Kuria diecezjalna

- Biskup ordynariusz i jego współpracownicy w misji biskupiej (brak sygn.)
- Bp Jerzy Modzelewski, Model duszpasterski Kurii diecezjalnej (brak sygn.)
- Decyzja wojewody częstochowskiego Grzegorza Lipowskiego z dnia 28 III 1981 r. w sprawie wydania zgody na budowę budynku WSD diecezji częstochowskiej w Częstochowie (brak sygn.)
- Dekret bp Stefana Bareły z dnia 26 III 1981 r. powołujący Komitet Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie (brak sygn.)
- Dekret bp Stefana Bareły z dnia 8 XII 1982 r. powołujący Dzieło Przyjaciół Budowy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Częstochowie (brak sygn.)
- Kuria diecezjalna w Częstochowie, Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 IX 1953 r. do ks. Wojciecha Mondrego dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie

nominacji ks. Stanisława Ścigały na stanowisko wikariusza parafii Opatrzności Bożej w Częstochowie oraz nominacji na stanowiska wikariuszy parafii św. Jakuba w Częstochowie ks. Henryka Wysowskiego, ks. Jana Solucha i ks. Jana Kubika (brak sygn.)

- Nominacja ks. Mariana Wojcieszaka na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego Kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 9 VII 1967 r. do dziekana dekanatu częstochowskiego I z informacją o miejscu i terminie konferencji księży dziekanów diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie do dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie nominacji ks. Stanisława Majchrzaka na stanowisko wikariusza parafii św. Jana Chrzyciela w Będzinie oraz w sprawie nominacji ks. Zenona Pilarczyka na stanowisko wikariusza parafii św. Jakuba w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo ks. Józefa Chwisteckiego z dnia 16 VI 1979 r. do bp Stefana Bareły w sprawie zwolnienia z obowiązku uczestnictwa w konferencji księży dziekanów diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Pismo ks. Stanisława Grzybka do bp Stefana Bareły z dnia 31 VIII 1968 roku (brak sygn.)
- Protokół ze spotkania w sprawie uzyskania uprawnień do nadawania stopnia magistra teologii dla studentów kursu podstawowego przy IEM w Częstochowie odbytego w dniu 20 maja 1980 roku (brak sygn.)
- Regulamin Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej 12 XI 1966 r. (brak sygn.)
- Regulamin dla księży neoprezbiterów diecezji częstochowskiej z dnia 19 X 1967 r. (brak sygn.)
- Statut Częstochowskiej Kurii Biskupiej z dnia 3 IX 1966 r. (brak sygn.)
- Statut Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Sprawozdanie roczne z pracy międzyzakonnej na terenie diecezji częstochowskiej na rok 1984/1985 (brak sygn.)
- Upoważnienie ks. Mariana Jezierskiego z dnia 15 X 1983 r. do podejmowania kroków prawnych związanych z budową gmachu WSD diecezji częstochowskiej w Częstochowie (brak sygn.)
- Zarządzenie biskupa częstochowskiego z dnia 16 VII 1962 r. w sprawie zobowiązań dla księży neoprezbiterów (brak sygn.)
- Zlecenia z dnia 7 marca 1981 roku (brak sygn.)

1.9. Kancelaria kurii diecezjalnej w Częstochowie

- Protokół wizytacji kanonicznej wikariatu terenowego w Myszkowie-Mijaczowie dokonanej w dniu 12 IX 1976 r. przez bp Tadeusza Szwagrzyka (brak sygn.)
- Protokół wizytacji kanonicznej parafii Matki Bożej Królowej Polski w Zawierciu dokonanej w dniu 27 i 28 IV 1985 r. przez bp Miłosława Kołodziejczyka (brak sygn.)
- Protokół wizytacji kanonicznej parafii św. Stanisława BM w Myszkowie przeprowadzonej w dniach 9-10 września 1978 r. przez bp Tadeusza Szwagrzyka (brak sygn.)
- Dekret bp Stefana Bareły z dnia 2 II 1982 r. powołujący Komisję ds. sprawozdania ze stanu parafii Matki Bożej Królowej Polski w Zawierciu (brak sygn.)
- Protokół z posiedzenia komisji powołanej przez ks. bp ordynariusza dla zbadania stanu administracyjnego, finansowego i duszpasterskiego parafii Matki Bożej Królowej Polki w Zawierciu (przewodniczący bp Franciszek Musiel) (brak sygn.)
- Protokół wizytacji kanonicznej parafii Drobnice przeprowadzonej w dniu 30 IV 1978 r. przez bp Franciszka Musiela (brak sygn.)
- List ks. Tadeusza Jędryczewskiego proboszcza parafii w Szczytach do bp Miłosława Kołodziejczyka w sprawie konfliktu z parafianką (brak sygn.)
- Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie do dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie nominacji ks. Stanisława Majchrzaka na stanowisko wikariusza parafii św. Jana Chrzyciela w Będzinie oraz w sprawie nominacji ks. Zenona Pilarczyka na stanowisko wikariusza parafii św. Jakuba w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo kanclerza kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 IX 1953 r. do ks. Wojciecha Mondrego dziekana dekanatu częstochowskiego I w sprawie nominacji ks. Stanisława Ścigały na stanowisko wikariusza parafii Opatrzności Bożej w Częstochowie oraz nominacji na stanowiska

wikariuszy parafii św. Jakuba w Częstochowie ks. Henryka Wysowskiego, ks. Jana Solucha i ks. Jana Kubika (brak sygn.)

- Pismo proboszcza parafii p.w. św. Katarzyny w Strojcu do kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 XII 1982 r. w sprawie wypisów aktów notarialnych pod grunty należące do parafii (brak sygn.)
- Pismo ks. Tadeusza Kańtocha administratora parafii Drobnice z dnia 7 XII 1981 r. w sprawie włączenia parafii Drobnice do diecezjalnego planu budowy nowych świątyń na rok 1982 (brak sygn.)
- Pismo proboszcza parafii św. Maksymiliana Marii Kolbe w Radomsku z dnia 10 XI 1982 r. w sprawie zezwolenia kurii diecezjalnej na poświęcenie prywatnego lokalu mieszkaniowego i użytkowanie go jako obiektu sakralnego (brak sygn.)
- Wypis aktu notarialnego gruntu pod budowę kościoła parafialnego w Strojcu (brak sygn.)
- Pismo wiernych parafii p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Myszkowie-Mijaczowie do bp Stefana Bareły w sprawie życia religijnego parafii (brak sygn.)
- Protokół z wizytacji kanonicznej wikariatu terenowego w Strojcu przeprowadzonej w dniu 11 VI 1978 r. przez bp Stefana Barełę (brak sygn.)
- Protokół z wizji lokalnej odbytej w dniu 18 VIII 1981 r. przez bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w parafii p.w. św. Stanisława BM w Myszkowie (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 18 VII 1984 r. do Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Częstochowie w sprawie budowy punktu katechetycznego w Częstochowie w dzielnicy Tysiąclecie (brak sygn.)
- Pismo dyrektora ds. ekonomicznych przedsiębiorstwa Zjednoczenie Budownictwa Przemysłowego i Kopalnictwa Rud Stefana Olszewskiego z dnia 9 VI 1980 r. do bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie montażu konstrukcji stalowej w kościele p.w. św. Wojciecha w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie bp Franciszka Musiela z dnia 25 X 1976 r. do Okręgowego Przedsiębiorstwa Geodezyjno-Kartograficznego w Częstochowie w sprawie wykonania odbitek planu terenu w dzielnicy Tysiąclecie (Częstochowa) (brak sygn.)
- Pismo wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie bp Franciszka Musiela z dnia 24 XI 1976 r. do prezydenta miasta Częstochowy Ryszarda Matysiakiewicza w sprawie lokalizacji kościoła p.w. św. Wojciecha w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo wojewody częstochowskiego z dnia 6 X 1976 r. do bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie pozwolenia na budowę kościoła p.w. św. Wojciecha w Częstochowie (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 III 1984 r. do proboszcza parafii Strojec w sprawie zgody na przeznaczenie stypendiów binacyjnych na potrzeby budowy kościoła parafialnego w Strojcu (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 IV 1984 r. do proboszcza parafii św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie udzielenia zgody na przeznaczenie stypendiów binacyjnych i trynacyjnych na potrzeby budownictwa kościelnego (brak sygn.)
- Notatka urzędowa z dnia 30 IV 1984 r. sporządzona przez bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie poświęcenia cmentarza w Bartodziejach (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 V 1975 r. do wikariusza terenowego wikariatu terenowego w Gorzędowie w sprawie udzielenia zgody na odprawienie Mszy św. polowej na cmentarzu przykościelnym w Gorzędowie w uroczystość Bożego Ciała (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 IX 1975 r. do proboszcza parafii Myszków ks. Józefa Ferugi w sprawie utworzenia i funkcjonowania wikariatu terenowego Myszków – Mijaczów (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 IX 1983 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie zmian w metryce chrztu (brak sygn.)

- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 VI 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie adnotacji w metryce chrztu (brak sygn.)
- Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 18 III 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na dokonanie zmian w metryce chrztu (brak sygn.)
- Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 3 IX 1984 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zgody na udzielenie sakramentu chrztu (brak sygn.)
- Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie akt parafialnych zagubionych podczas II wojny światowej (brak sygn.)
- Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 1 IV 1976 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie udzielenia zgody na podjęcie rozmów z władzami miejskimi Będzina w sprawie przeniesienia krzyża umiejscowionego na zbiegu ulic Sieleckiej i Zagórskiej (brak sygn.)
- Pismo bp Miłosława Kołodziejczyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 II 1981 r. do wiernego parafii Działoszyn w sprawie konfliktu z proboszczem (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 15 V 1981 r. w sprawie zezwolenia na wpis na marginesie aktu chrztu (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 9 III 1977 r. do ks. Mariana Kuzi w sprawie wątpliwości dotyczących parafian proszących o udzielenie sakramentu małżeństwa (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 11 VI 1982 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie zezwolenia na pobłogosławienie związku małżeńskiego w prywatnym domu (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 23 VIII 1977 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie jubileuszu małżeńskiego (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 28 III 1968 r. do ks. Wacława Wicińskiego w sprawie przeszkód w udzieleniu sakramentu małżeństwa (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowskiej z dnia 11 V 1980 r. w sprawie jubileuszu małżeńskiego (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 3 VIII 1978 r. w sprawie nałożenia kary ekskomuniki (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 23 IV 1980 r. do ks. Mariana Kuzi proboszcza parafii Myszków - Mijaczów w sprawie konwersji z wyznania ewangelicko-augsburskiego na wyznanie rzymskokatolickie (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 15 III 1965 r. upoważniające adwokata do reprezentowania diecezji częstochowskiej przed sądem świeckim (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 16 I 1968 r. do ks. Wacława Wicińskiego w sprawie uchwały Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski z dnia 16 VI 1967 r. (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 21 I 1977 r. do proboszcza parafii Myszków – Mijaczów w sprawie udzielenia zgody na całodniowe wystawienie Najświętszego Sakramentu w monstrancji (brak sygn.)
- Pismo bp Tadeusza Szwagrzyka wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 26 X 1980 r. do proboszcza parafii p.w. św. Jana Chrzciciela w Będzinie w sprawie świadectwa moralności alumna wywodzącego się z parafii (brak sygn.)
- Pismo biskupa częstochowskiego do duchowieństwa, zakonów i wiernych na Boże Narodzenie 1964 r. (brak sygn.)
- Zlecenie wypłaty z dnia 22 II 1965 r. dla referatu gospodarczo-finansowego (brak sygn.)

- List pasterski bp Stefana Bareły do umiłowanej diecezji częstochowskiej ogłaszający nadzwyczajny jubileusz posoborowy w Bazylice katedralnej w roku 1966 r. (brak sygn.)
- Podziękowanie J.E. ks. biskupa ordynariusza za nadesłane życzenia o okazji Bożego Narodzenia 1964 r. (brak sygn.)
- Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie do prezydenta miasta Częstochowa w sprawie wydania zgody na remont budynku kurii diecezjalnej (brak sygn.)
- Pismo w sprawie egzaminów wikariuszowskich. Wykaz imienny księży wezwanych na egzamin wikariuszowski (brak sygn.)
- Zarządzenie ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekcjonistów pozadiecezjalnych z dnia 5 I 1970 r. (brak sygn.)
- Nominacja ks. Stanisława Poroszewskiego na funkcję administratora parafii Wrzosowa (brak sygn.)
- Zarządzenie w sprawie centralnej procesji Bożego Ciała w mieście biskupim Częstochowie w 1970 r. (brak sygn.)
- Zawiadomienie o rekolekcjach kapłańskich w dniach 24-27 VI 1967 r. (brak sygn.)
- Duszpasterskie aspekty instrukcji św. Kongregacji Nauki Wiary w sprawie małżeństw mieszanych „Matrimonii Sacramentum” z dnia 18 III 1966 r. (przedruk z AAS 58 1966, str. 235-239) (brak sygn.)
- Dziennik podawczy kurii diecezjalnej (brak sygn.)
- Pieczęć urzędowa kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Zarządzenie ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekcjonistów pozadiecezjalnych z dnia 5 I 1970 r. (brak sygn.)
- Informacja o uroczystościach 50-lecia śmierci ks. Grzegorza Augustyniaka (brak sygn.)
- Nekrolog ks. Henryka Dobranowskiego (brak sygn.)
- Dekret kongregacji dla duchowieństwa o obowiązku Mszy św. *Pro Populo* (brak sygn.)
- Informacja o powitaniu Ojca Świętego Jana Pawła II w czasie spotkania z diecezją częstochowską przed kościołem św. Zygmunta w Częstochowie (informacja przygotowana dla Częstochowskich Wiadomości Diecezjalnych) (brak sygn.)
- Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 25 X 1980 r. do prezydenta miasta Będzina mgr inż. Antoniego Marcinkiewicza w sprawie rozwoju sieci parafialnej diecezji częstochowskiej w mieście Będzin (brak sygn.)
- Pismo proboszcza parafii NMP Wspomożycielki Wiernych w Sosnowcu zawierające informacje dotyczące budowy kościoła w dzielnicy Sosnowiec – Juliusz (brak sygn.)
- Protokół z wizytacji gospodarczej przeprowadzonej w parafii p.w. MB Wspomożycielki Wiernych w Sosnowcu (brak sygn.)
- Pismo kurii diecezjalnej z dnia 13 V 1981 r. adresowane do proboszcza parafii Bartdzieje ks. Bronisława Predera w sprawie terytorium parafii Bartdzieje (brak sygn.)
- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 7 V 1976 r. do proboszcza parafii p.w. św. Maksymiliana Kolbe w Radomsku (brak sygn.)
- Pismo wiernych parafii Dobryczyce z dnia 24 III 1981 r. w sprawie zmian granic parafii diecezji częstochowskiej w okręgu radomszczańskim (brak sygn.)
- Podanie mieszkańców osiedla Bartdzieje z dnia 3 XI 1980 r. do wojewody piotrkowskiego w sprawie prośby o zgodę na wybudowanie kościoła dla parafii Bartdzieje (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły z dnia 5 V 1980 r. w sprawie utrudnień w dojeździe do parafii Dobryczyce (brak sygn.)

1.10. Kapituła kolegiacka w Wieluniu

- Dekret zatwierdzający statuty KKwW (brak sygn.)
- Statuty Kapituły kolegiackiej w Wieluniu (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z prośbą o wyrażenie opinii na temat kandydatury ks. Jerzego Kowalskiego na kanonika honorowego KKwW (brak sygn.)

- Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z prośbą o opinię kapituły na temat kandydatur księży: Franciszka Rapały, Aleksandra Konopki, Piotra Marchewki oraz Stanisława Kądziołki na kanoników honorowych KKwW (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza w sprawie zaopiniowania kandydatur księży: Mariana Kubisia i Bolesława Chwalby na kanoników honorowych KKwW (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z dnia 22 VII 1971 r. w sprawie wyrażenia opinii o kandydaturze księży: Fidelisa Łabędowicza i Wacława Boguckiego do godności kanoników honorowych KKwW oraz w sprawie kandydatury ks. Stanisława Okamfera na kanonika gremialnego tejże kapituły (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza z dnia 9 V 1973 r. w sprawie wyrażenia opinii o kandydaturze księży: Stanisława Zgody, Stanisława Buchalskiego, Jerzego Wolnego, Feliksa Greli i Wacława Wicińskiego do godności kanoników honorowych KKwW (brak sygn.)
- Opinia KKwW z dnia 25 IV 1972 r. dotycząca propozycji nadania godności kapitulnych księżom: Jerzemu Wolnemu, Stanisławowi Milewskiemu, Feliksowi Greli oraz Stanisławowi Zgodzie (brak sygn.)
- Opinia KKwW z dnia 24 IV 1968 r. w sprawie nadania ks. Stanisławowi Okamferowi godności kanonika honorowego KKwW (brak sygn.)
- Pismo KKwW w Wieluniu do ks. Walentego Patykiewicza w sprawie opracowania zapisu dziejów kultu obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu oraz sporządzenia rysu historycznego działalności kościoła katolickiego na Ziemi Wieluńskiej (brak sygn.)
- Pismo bp Stefana Bareły z dnia 23 VI 1968 r. do prałata prepozyta KKwW ks. Edwarda Banaszkiwicza w sprawie uroczystości koronacji obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu (brak sygn.)
- Uroczystość milenijna w Kolegiacie w Wieluniu (brak sygn.)
- Skład KKwW. Prałat prepozyt (20 X 1965 r.) (brak sygn.)
- Skład KKwW. Prałaci dziekani (20 X 1965 r.) (brak sygn.)
- Skład KKwW. Prałaci kustosze (20 X 1965 r.) (brak sygn.)
- Nominacje (brak sygn.)

1.11. Komisja budowy kościołów diecezji częstochowskiej

- Pismo bp Franciszka Musiela wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 28 IV 1980 r. do dyrekcji przedsiębiorstwa Zjednoczenie Budownictwa Przemysłowego i Kopalnictwa w sprawie przeszkód w budowie kościoła św. Wojciecha w Częstochowie (brak sygn.)
- Dekret powołujący specjalną Radę do spraw rozbudowy gmachu kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Realizacyjny plan modernizacji i przebudowy Kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)

1.12. Komisja liturgiczna diecezji częstochowskiej

- Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KLS (brak sygn.)
- Dekret o powołaniu KLS, KSzK oraz KMSK (brak sygn.)
- Dekret z dnia 1 III 1970 r. ustanawiający skład osobowy KLS (brak sygn.)
- Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KSzK (brak sygn.)
- Dekret z dnia 25 VIII 1964 r. ustanawiający skład osobowy KMSK (brak sygn.)
- Dekret z dnia 4 I 1964 r. ustanawiający skład osobowy KMSK Kościelnego (brak sygn.)
- Dekret z dnia 25 VI 1976 r. ustanawiający nowy skład osobowy KO (brak sygn.)
- Dekret z dnia 4 I 1983 r. ustanawiający nowy skład osobowy KO (brak sygn.)

1.13. Niższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy

- Sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy przez zastępcę kierownika Urzędu ds. Wyznań mgr Janusza Piotrowskiego

i starszego wizytatora Kuratorium Okręgu szkolnego mgr Kazimierza Wygasia w dniu 18 listopada 1967 r. (brak sygn.)

- Sprawozdanie z organizacji częstochowskiego seminarium duchownego w 1969 r. (brak sygn.)
- Notatka służbowa na temat działalności NSD diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Odpis notatki Prezydium Rady Narodowej (Wydziału ds. Wyznań) w sprawie działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy (brak sygn.)
- Pismo wizytatora oświaty mgr Kazimierza Wygasia do rektora NSD diecezji częstochowskiej w sprawie uwag powizytacyjnych (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1970/1971 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1971/1972 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1972/1973 (brak sygn.)
- List ks. Mariana Dumały z dnia 13 II 1975 r. do ordynariusza diecezji częstochowskiej w sprawie rekolekcji dla alumnów NSD (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1977/1978 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1981/1982 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1983/1984 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1967/1968 (brak sygn.)
- Sprawozdanie z działalności NSD diecezji częstochowskiej – Wydział Przygotowawczy w Częstochowie za rok szkolny 1969/1970 (brak sygn.)

1.14. Teczki parafii diecezji częstochowskiej funkcjonujących i erygowanych w latach 1964-1984

1.15. Rada administracyjna diecezji częstochowskiej

- Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz z dnia 29 IX 1964 r. (brak sygn.)
- Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz z dnia 19 V 1972 r. (brak sygn.)
- Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz z dnia 20 II 1979 r. (brak sygn.)
- Zarządzenie dotyczące celu i zadań RAdcz (brak sygn.)

1.15. Rada duszpasterska diecezji częstochowskiej

- Dekret promulgujący skład osobowy RDdcz (brak sygn.)
- Dekret przedłużający ważność Statutu RDdcz (brak sygn.)
- Dekret z dnia 10 VIII 1977 r. powołujący nowy skład osobowy RDdcz (brak sygn.)
- Dekret z dnia 14 XI 1981 r. powołujący nowy skład osobowy RDdcz (brak sygn.)
- Statut RDdcz (brak sygn.)

1.16. Rada kapłańska diecezji częstochowskiej

- Regulamin wewnętrzny (brak sygn.)
- Regulamin wyborów członków RKdcz (brak sygn.)
- Statut RKdcz (brak sygn.)

1.17. Regiony duszpasterskie diecezji częstochowskiej

- Dekret ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły z dnia 27 III 1975 r. w sprawie reorganizacji sieci ponaddekanalnej diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Korespondencja wiernych do biskupa częstochowskiego (brak sygn.)

- Pismo mieszkańców osiedla „Syberka” w Będzinie do I Sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka w sprawie starań o budowę kościoła (brak sygn.)
- Pismo proboszcza parafii NMP Wspomożycielki Wiernych w Sosnowcu zawierające informacje dotyczące budowy kościoła w dzielnicy Sosnowiec – Juliusz (brak sygn.)
- Rejony i okręgi duszpasterskie diecezji częstochowskiej. Słowo biskupa częstochowskiego na dzień Jubileuszu diecezji w Zagłębiu (16 XI 1975 r.) (brak sygn.)

1.18. Sąd Biskupi

- Sprawozdanie z działalności Sądu Biskupiego w Częstochowie (brak sygn.)

1.19. Studium Wikariuszowskie

- Dekret w sprawie formacji teologicznej kapłanów w archidiecezji krakowskiej (brak sygn.)
- Lista obecności na zajęciach organizowanych w ramach SW w dniu 10 X 1981 r. (brak sygn.)
- Plany zajęć (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu przeprowadzonego w 1981 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z biblistyki przeprowadzonego w 1977 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z eklezjologii przeprowadzonego w roku akademickim 1982/1983 (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z filozofii przeprowadzonego w 1981 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1972 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1973 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1974 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z katechetyki przeprowadzonego w 1978 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1972 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1973 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1980 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z liturgiki przeprowadzonego w 1983 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z patrologii przeprowadzonego w 1974 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z prawa kanonicznego przeprowadzonego w 1982 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z socjologii przeprowadzonego w 1979 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z socjologii przeprowadzonego w 1980 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii dogmatycznej przeprowadzonego w 1978 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii dogmatycznej przeprowadzonego w 1980 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii moralnej przeprowadzonego w 1977 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii moralnej przeprowadzonego w 1980 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej (duszpasterstwo grup nieformalnych) przeprowadzonego w 1980 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej (nieformalne grupy duszpasterskie) przeprowadzonego w 1979 r. (brak sygn.)
- Protokół ocen z egzaminu z teologii pastoralnej przeprowadzonego w 1978 r. (brak sygn.)
- Tematy zajęć do egzaminu z katechetyki (brak sygn.)
- Tematy zajęć do egzaminu z teologii dogmatycznej (brak sygn.)
- Tematy zajęć do egzaminu z teologii pastoralnej (brak sygn.)
- Wykaz literatury do egzaminu z katechetyki (brak sygn.)
- Wytyczne dla księży proboszczów dotyczące księży neoprezbiterów (brak sygn.)
- Zawiadomienie z dnia 2 X 1981 r. o zajęciach związanych ze studium wikariuszowskim (brak sygn.)
- Zawiadomienie z dnia 24 V 1980 r. o ostatnich zajęciach w ramach SW oraz egzaminach końcowych (brak sygn.)
- Zawiadomienie z dnia 30 V 1977 r. o obowiązku przystąpienia do egzaminów w ramach studium wikariuszowskiego (brak sygn.)

1.20. Tirocinium Pastorale

- Dekret nominacyjny ks. Zenona Mońki na w-ce rektora WSD diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Dekret nominacyjny ks. Zenona Mońki na w-ce rektora WSD diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Formacja kapłanów w diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Pismo wicerektora WSD diecezji częstochowskiej ds. TP ks. Zenona Mońki z dnia 5 VI 1972 r. do bp Stefana Bareły w sprawie kwestii aprowizacyjnych TP (brak sygn.)
- Pismo wicerektora WSD diecezji częstochowskiej ds. TP ks. Zenona Mońki do proboszczów parafii w sprawie praktyk alumnów (brak sygn.)
- Regulamin zajęć w TP w roku akademickim 1973/1974 (brak sygn.)

1.21. Tygodnik Katolicki „Niedziela”

- Dekret z dnia 19 III 1981 r. o wznowieniu Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (brak sygn.)
- Dekret z dnia 19 III 1981 r. ustanawiający ks. Ireneusza Skubisia redaktorem naczelnym Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (brak sygn.)
- Pismo kurii diecezjalnej w Częstochowie z dnia 14 I 1982 r. skierowane do Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk zawierające prośbę o możliwość wznowienia wydawania Tygodnika Katolickiego „Niedziela” w czasie trwania stanu wojennego na terytorium Polski (brak sygn.)
- Pismo proboszcza parafii św. Józefa w Częstochowie wspierające działania bp Stefana Bareły mające na celu reaktywowanie Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (brak sygn.)
- Pismo wiernego diecezji częstochowskiej Macieja Miłkowskiego zawierające wyrazy poparcia w sprawie działań mających na celu wznowienie edycji Tygodnika Katolickiego (brak sygn.)
- Pismo wiernych diecezji częstochowskiej skierowane do bp Stefana Bareły zawierające wyrazy poparcia dla prób reaktywacji Tygodnika Katolickiego (brak sygn.)
- Protokół z rozmowy biskupa częstochowskiego z w-cepremierem Jerzym Ozdowskim w Urzędzie Rady Ministrów w Warszawie w dniu 3 III 1981 r. (brak sygn.)
- Zezwolenie Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie na wznowienie edycji Tygodnika Katolickiego „Niedziela” (brak sygn.)

1.22. Wydział Katechetyczny

- Podział pracy w roku 1983/1984 (brak sygn.)

1.23. Wyższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie

- List ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły do rektora Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie ks. Miłosława Kołodziejczyka z dnia 14 VIII 1975 r. (brak sygn.)

1.24. I Synod diecezji częstochowskiej

- Dziekani (brak sygn.)
- Wyższe Seminarium Duchownym (brak sygn.)

1.25. II Synod diecezji częstochowskiej

- Dekret wznawiający działalność II Synodu diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Dzieło powołań diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Formacja służby liturgicznej (brak sygn.)
- Obowiązki dekanalnego wizytatora katechizacji (brak sygn.)
- Obowiązki i uprawnienia organistów (brak sygn.)
- Przygotowanie do pracy katechetycznej w diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Statut Diecezjalnego Studium Życia Rodzinnego przy Instytucie Teologicznym w Częstochowie (brak sygn.)

- Statut Diecezjalnej Rady katechetycznej (brak sygn.)
- Statut Instytutu Teologicznego w Częstochowie (brak sygn.)
- Statut księży dziekanów diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Statut Kurii diecezjalnej w Częstochowie (brak sygn.)
- Statut parafialnych rad duszpasterskich (brak sygn.)
- Statut Rady duszpasterskiej diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Statut Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Statut Regionów duszpasterskich diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Statut Seminarium Naukowego Kapłanów diecezji częstochowskiej (brak sygn.)
- Urządzenie i wyposażenie świątyni (brak sygn.)
- Współpraca wikariusza i proboszcza w parafii (brak sygn.)
- Wyposażenie Sali katechetycznej (brak sygn.)
- Wzór umowy o pracę katechetyczną (brak sygn.)
- Zasady wynagradzania katechetów (brak sygn.)

2. Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie

2.1. Sprawozdania ze stanu parafii diecezji częstochowskiej

- Sprawozdanie ze stanu parafii Bobrowniki dekanatu Będzin diecezji częstochowskiej w 1964 r. (15 VIII 1965 r.) (sygn. KB/133)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Bór Zapilski na rok 1965 dekanatu blachowieńskiego (20 II 1966 r.) (sygn. KB/135)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Czeladź – Piaski dekanatu Będzin diecezji częstochowskiej w 1964 r. (15 II 1965 r.) (sygn. KB/133)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Działoszyn dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (20 II 1966 r.) (sygn. KB/136)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Grodziec dekanatu Będzin na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB/138)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Łagisza dekanatu Będzin na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB/138)
- Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Jakuba w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB/135)
- Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. Podwyższenia św. Krzyża w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB)
- Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Barbary w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB/135)
- Sprawozdanie ze stanu parafii p.w. św. Piotra i Pawła w Częstochowie dekanatu Częstochowa na rok 1965 (28 II 1966 r.) (sygn. KB/135)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Pajęczno dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.) (sygn. KB/136)
- Sprawozdanie ze stanu parafii Popów dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.) (sygn. KB/136)
- Sprawozdanie ze stanu parafii św. Andrzeja Boboli w Dworszowicach Pakoszowych dekanatu siemkowickiego diecezji częstochowskiej na 1965 r. (28 II 1966 r.) (sygn. KB/136)

2.2. II Synod diecezji częstochowskiej

- Dekret z dnia 18 X 1976 r. powołujący Problemowe Komisje Synodalne II Synodu diecezji częstochowskiej (KB/266)
- Fundusze kościelne (projekt statutów) (KB/ 286)
- Program XI Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (24 X 1981 r.) (KB/286)
- Program XII Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 V 1982 r.) (KB/286)

- Program XIII Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (2 X 1982 r.) (KB/286)
- Program XIII Sesji Komisji Głównej (2 III 1978 r.) (KB/286)
- Program XIV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu Diecezji częstochowskiej (7 V 1983 r.) (KB/286)
- Program XIV sesji Komisji Głównej (27 IV 1978) (KB/286)
- Program XLI Sesji Komisji Głównej (KB/286)
- Program XLIII Sesji Komisji Głównej (KB/286)
- Program XLIX Sesji Komisji Głównej (KB/286)
- Program XLV Sesji Komisji Głównej (KB/286)
- Program XLVIII Sesji Komisji Głównej (KB/286)
- Program XV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 X 1983 r.) (KB/286)
- Program XV Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (8 X 1983 r.) (KB/286)
- Program XVI Publicznej Sesji Informacyjnej II Synodu diecezji częstochowskiej (5 X 1984 r.) (KB/286)
- Projekt schematu komisji doktrynalnej II Synodu diecezji częstochowskiej (KB/286)
- Protokół z 20 zebrani Komisji ds. Powołań i Seminariów Duchownych II Synodu diecezji częstochowskiej (15 VI 1981 r.) (KB/286)
- Protokół z 20 zebrani Komisji ds. Powołań i Seminariów Duchownych II Synodu diecezji częstochowskiej (11 IX 1981 r.) (KB/286)
- Wyższe Seminarium diecezji częstochowskiej w Krakowie (KB/286)
- Założenia Teologiczno-Pastoralne II Synodu diecezji częstochowskiej (projekt schematu doktrynalnego II Synodu diecezji częstochowskiej) (KB/286)

3. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Katowicach (Punkt konsultacyjny w Częstochowie)

3.1. Bp Stefan Bareła: Meldunki i informacje z udziału w uroczystościach kościelnych, kazania listy pasterskie, odezwy za lata 1974-1978

- Informacja dotycząca publicznych wystąpień ordynariusza bp Stefana Bareły i sufragana bp Franciszka Musiela w parafiach na terenie Zagłębia w dniu 16.05.1975 r., (sygn. IPN BU 880/1352)

3.2. Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach

- List otwarty bp Franciszka Musiela do wicewojewody katowickiego ws. dyskryminacji księży i prześladowania administracyjnego katolików, Częstochowa 22 II 1975 r., k. 117-121, (sygn. Ka 085/53)
- Stenogram rozmowy szefa Prokuratury Wojewódzkiej w Katowicach z bp Franciszkiem Musielem w dniu 27 VII 1967 r. (sygn. IPN Ka, sygn. 223/17, k. 53-67)
- Sprawa obiektowa „Szopa” dot. Brudzowice, (sygn. AIPN Ka, sygn. 030/240, k. 36-37)

3.3. Budownictwo w województwie Katowickim z lat 1964-1972

- Wpływ szkód górniczych (AIPN Ka, sygn. 025/22)

3.4. Komenda Wojewódzka MO Katowice

- Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967, (IPN Ka, sygn. 085/6, t.3, k. 386-389)
- Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967, (IPN Ka, sygn. 0103/189, t.1)
- Meldunki KW MO luty-maj 1971 r., (IPN Ka, sygn. 085/21)
- Częstochowa. Informacje dotyczące kleru, Informacja zbiorcza o sytuacji w Lindowie (Kłobuck 13 XII 1974 r.) (IPN Ka, sygn. 085/53)

- Częstochowa. Informacje dotyczące kleru, Informacja dotycząca stanowiska kurii częstochowskiej w sprawie kościelnej placówki w Lindowie (IPN Ka, sygn. 085/53)
- Meldunki KW MO (luty-maj 1971 r.), (sygn. IPN Ka, sygn. 085/21, t. 1)
- Materiały dotyczące majątku kościelnego 1958-1967, Katowice (kwiecień 1962) – Informacja o nielegalnym budownictwie sakralnym w powiecie myszkowskim (sygn. IPN Ka, sygn. 085/6, t.3, k. 390-391)
- Zespół ds. Wyznań, Informacja Wydziału do spraw Wyznań w Katowicach na temat polityki wyznaniowej w województwie katowickim (1980 r.), Główne kierunki działania w zakresie polityki wyznaniowej w województwie katowickim (Zawiercie – Borowe Pole), (sygn. IPN Ka, sygn. 085/20, k. 2-7)
- Informacje dotyczące kleru, Zezwolenia w zakresie budownictwa sakralnego i kościelnego wydane w latach 1972-1974, Prośba kurii diecezjalnej w Częstochowie w sprawie uruchomienia punktu katechetycznego w Sosnowcu na Osiedlu Rudna IV (wydano zezwolenie na uruchomienie punktu) (sygn. IPN Ka 085/53, k. 3, 10-15)
- Zespół ds. Wyznań, Propozycje Wydziału ds. Wyznań w Katowicach do planu budownictwa sakralnego na 1981 r. dla diecezji częstochowskiej (Budowa kościoła dla osiedli Rudna IV i Rudna V w Sosnowcu), (sygn. IPN Ka, sygn. 085/20, k. 104-113)

3.5. Klub Inteligencji Katolickiej w Częstochowie

- Decyzja w sprawie rejestracji KIK w Częstochowie (IPN BU, sygn. 1585/19194)
- Wykaz członków KIK w Częstochowie (IPN BU, sygn. 1585/19195)

4. Archiwum Wyższego Seminarium Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie

- Statut Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej z dnia 1 X 1951 r. (brak sygn.)
- Regulamin studiów Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie (brak sygn.)
- Regulamin studiów alumnów VI roku Wyższego Seminarium Duchownego diecezji częstochowskiej w Krakowie wraz z planem praktyki duszpasterskiej (brak sygn.)

5. Archiwum Akt Nowych w Warszawie

- Wykaz pracowników kurii diecezjalnej (sygn. 125/311)
- Charakterystyka ks. Zenona Janyszka (sygn. 125/311)
- Charakterystyka ks. Mariana Mikołajczyka (sygn. 125/311)

6. Archiwum Kapituły Bazyliki katedralnej w Częstochowie

- Miejsce i zadania Kapituły katedralnej w Kościele posoborowym (brak sygn.)
- Protokoły zebrań 1951-1975 (brak sygn.)
- Nominacje (brak sygn.)

7. Kancelaria i archiwum parafii p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Częstochowie

II. Źródła drukowane

1. Pamiętniki, relacje, wspomnienia...

- Kominek B., *Kościół po Soborze*, Wrocław 2003
- Marchewka A., *...Nadejdzie kiedyś dzień wolności...* Wspomnienia, Częstochowa 2008

2. Akty prawa kanonicznego (partykularnego)

- II Synod diecezji częstochowskiej. Chrystus światłem. Maryja wzorem, Częstochowa 1987
- *Pars secunda Statuta Capituli Cathedralis Częstochoviensis*
- Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej odprawiony w dn. 28 i 29 września R. P. 1954 w Kościele katedralnym św. Rodziny w Częstochowie pod przewodnictwem Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Doktora Zdzisława Golińskiego ze zmiłowania Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej Biskupa Częstochowskiego, oprac. Zimorowicz S., Częstochowa 1958

3. Akty prawa kanonicznego (powszechnego)

3.1. Kodyfikacje prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego

- *Codex iuris Canonici Pii X Pontifici Maximi digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS, 9 (1917), s. 3-321.
- *Codex iuris Canonici Joannis Paulis Papae promulgatus*, AAS, 75 (1983), s. 1-317.

3.2. Dokumenty Soboru Watykańskiego II

- *Sacrosanctum Concilium*, AAS 56 (1964), s. 107-111.
- *Lumen Gentium*, AAS 57 (1965), s. 5-75.
- *Gaudium et Spes*, AAS 58 (1966), s. 1025- 1115.
- *Inter mirifica*, AAS, AAS 56 (1964), s. 145-153.
- *Christus Dominus*, AAS 58 (1966), s. 673-696.
- *Perfectae caritatis*, AAS 58 (1966), s. 702-712.
- *Optatam totius*, AAS 58 (1966), s. 712-727.
- *Apostolicam actuositatem*, AAS 58 (1966), s. 837-864.
- *Ad gentes divinitus*, AAS 58 (1966), s. 947-990.
- *Presbyterorum ordinis*, AAS 58 (1966), s. 991-1024.
- *Dignitatis humanae*, AAS 58 (1966), s. 929-946.

3.3. Posoborowe prawodawstwo kościelne

- *Apostolica Sollicitudo*, AAS 57 (1965), s. 775-780.
- *De episcoporum muneribus*, AAS 58 (1966), s. 467-472. (
- *Dekret Kongregacji Spraw Kultu Bożego z dnia 9 X 1972 r.*, AAS 64 (1972), s. 692-694.
- *Ecclesiae Imago* [w:] Ustrój hierarchiczny Kościoła..., s. 403-517.
- *Ecclesiae Sanctae*, AAS 58 (1966), s. 757-787.
- *Gravissimum educationis*, AAS 53 (1961), s. 413-415.
- *Instrukcja papieskiego sekretariatu stanu Ut sive z dnia 31 III 1969 r.* [w:] PPK, t. II, z. 1, n. 2475.
- *Konstytucja Apostolska „Sacrae disciplinae leges”*, 25 I 1983 r., AAS 75 (1983), s. 7-14.
- *Konstytucja Apostolska Regimini Ecclesiae universae*, nr 49 [w:] PPK, t. II, z.1, n. 1557.
- *Nostra aetate*, AAS 57 (1965), s. 28-29.
- *Pastorale Munus*, AAS 56 (1964), s. 5-12.
- *Pismo Kongregacji ds. duchowieństwa w sprawie stałej formacji duchowieństwa zwłaszcza młodego*, AAS 62 (1970), s. 123-124.
- *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, AAS 62 (1970), s. 321-384.
- *Rationabile obsequium*, AAS 58 (1966), s. 548.
- *S. C. pro Clericis, Directorium generale Turismum*, AAS 61 (1969), s. 361-384
- *S. C. pro Episcopis, Instructio de pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1969), s. 614-643
- *Sapientia Christiana*, AAS 71 (1979), s. 469-499.
- *Secretariatus pro non credentibus*, AAS 60 (1968), s. 692-704
- *Unitatis redintegratio.;* *Ad totam Ecclesiam*, AAS 59 (1967), s. 574-592
- *Wyjaśnienie Papieskiej Komisji Interpretacji dokumentów Soboru Watykańskiego II z dnia 25 IV 1975 r.*, AAS 67 (1975), s. 348.

4. Akty prawa świeckiego

- Dekret o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych, Dz. U. 1953, nr 10 poz. 31
- Dekret o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, Dz. U. 1956 nr 1 poz. 6
- Dekret wprowadzające prawo małżeńskie 25 IX 1945 r. Dz.U. (1945) nr 48, poz. 270
- Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. ratyfikowany zgodnie z ustawą z dnia 23 kwietnia 1925 r., Dz. U. 1925 nr 72 poz. 501.
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1921 nr 44 poz. 267.
- Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych, Dz.U. 1975 r. nr 16, poz. 91.
- Rozporządzenie Ministra Administracji i Gospodarki przestrzennej z dnia 17 X 1983 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bielskim, częstochowskim, katowickim, legnickim, olsztyńskim, opolskim, piotrkowskim, śląskim i wałbrzyskim, Dz.U. 1983, nr 59, poz. 268
- Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 9 grudnia 1976 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bielskim, częstochowskim, kaliskim, przemyskim, skierniewickim i szczecińskim, Dz. U. 1976 r., nr 41, poz. 245
- Rozporządzenie ministra administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska z dnia 25 I 1977 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwie katowickim, Dz.U. 1977, nr 3, poz. 15
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 I 1977 r. w sprawie zniesienia niektórych miast w województwie katowickim, Dz.U.1977, nr 3, poz. 13
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. w sprawie utworzenia, zniesienia i zmiany granic niektórych miast, Dz. U. 1972, nr 50, poz. 327
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 maja 1975 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwie katowickim i opolskim, Dz. U. 1975 r., nr 15, poz. 87
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1964 r. w sprawie zmiany granic miasta Zawiercia w województwie katowickim, Dz. U. 1965, nr 1, poz. 1
- Uchwała nr XII/72/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 20 czerwca 1986 r. w sprawie zmiany granic miasta Radomska, „Monitor Polski”, nr 20, poz. 148,149 i 150
- Uchwała z dnia 20 lutego 1919 roku o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa, Dz.U. 1919 nr 19 poz. 226.
- Ustawa konstytucyjna dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz. U. 1935 nr 30 poz. 227.
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, Dz. U. z 1950, nr 19, poz. 156
- Ustawa zasadnicza z dnia 22 VII 1952 r., Dz. U. Nr 33 poz. 232

5. Źródła prawa partykularnego diecezji częstochowskiej

5.1. Okólniki diecezji częstochowskiej

- *Dekret o powołaniu nowego składu personalnego RAdcz, OKDCZ, III 1979 r.*
- *Dekret o ustanowieniu i powołaniu nowego składu personalnego RAdcz, OKDCZ, VI 1972*
- *Dekret określający działalność i zadania księży dziekanów w świetle posoborowego prawodawstwa kościelnego na terenie diecezji częstochowskiej, OKDCZ, V 1970 r.*
- *Dekret powołujący Diecezjalną Komisję do spraw Organistów, OKDCZ, VI 1976*
- *Dekret powołujący nowy skład osobowy RDdcz, OKDCZ, VIII 1977 r.*
- *Dekret powołujący nowy skład osobowy RDdcz, OKDCZ, XI 1981 r.*
- *Dekret powołujący nowych duszpasterzy w Referacie Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie, OKDCZ, IX 1983*
- *Dekret ustanawiający nowy skład osobowy KO, OKDCZ, I 1983 r.*
- *Dekret zatwierdzający nowy skład osobowy RKdcz, OKDCZ, IV 1974 r.*
- *Dekret zatwierdzający nowy skład osobowy RKdcz, OKDCZ, XI 1976 r.*
- *Dekret zatwierdzający skład osobowy RKdcz I kadencji, OKDCZ, I 1972 r.*

- *Egzaminatorzy prosynodalni, Rada administracyjna i Księża proboszczowie konsultorzy*, OKDCZ, IX 1964.
- *Kubina T., Wskazania duszpasterskie*, OKDCZ, 1945-52/II
- *Nominacja bp Franciszka Musiela na funkcję kierownika referatu maryjnego w Wydziale Duszpasterstwa*, OKDCZ, VII 1965
- *Nominacja bp Tadeusza Szwagrzyka na sędziego Sądu Biskupiego diecezji częstochowskiej*, OKDCZ, VI 1983
- *Nominacja J. E. ks. bp Tadeusza Szwagrzyka na wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, III 1965
- *Nominacja J.E. ks. bp nominata Tadeusza Szwagrzyka do Kapituły Bazyliki Katedralnej*, OKDCZ, II 1965
- *Nominacja ks. Antoniego Długosza na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, OKDCZ, X 1972
- *Nominacja ks. bp dra Miłostława Kołodziejczyka na wikariusza generalnego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, XII 1978
- *Nominacja ks. Henryka Bąbińskiego na stanowisko moderatora DDiOPK; Nominacja ks. Zenona Mońki na stanowisko sekretarza DDiOPK; Nominacja ks. Mariana Dudy na członka zespołu kierowniczego DDiOPK; Nominacja ks. Bernarda Waidemana na członka zespołu kierowniczego DDiOPK; Nominacja s. Lidii Malinowskiej na członka zespołu kierowniczego DDiOPK*, OKDCZ, III 1974 r.
- *Nominacja ks. Ireneusza Skubisia na notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, IX 1964
- *Nominacja ks. Jana Nowaka na stanowisko Diecezjalnego Konserwatora Zabytków i Sztyki Kościelnej*, OKDCZ, IX 1976
- *Nominacja ks. Jana Nowaka na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, X 1974
- *Nominacja ks. Jana Walickiego na notariusza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, II 1967
- *Nominacja ks. Jerzego Kuliberdy na stanowisko sekretarza Wydziału Katechetycznego*, OKDCZ, IX 1982
- *Nominacja ks. Józefa Słomiana na funkcję referenta ds. duszpasterstwa rolników*, OKDCZ, XI 1983
- *Nominacja ks. Kazimierza Mielczarka na stanowisko moderatora DDiOPK*, OKDCZ, III 1980.
- *Nominacja ks. Mariana Dewudzkiego na funkcję referenta ds. czasowo-turystycznych*, OKDCZ, V 1976
- *Nominacja ks. Mariana Dudy na funkcję referenta ds. nauczycieli i wychowawców*, OKDCZ, X 1981
- *Nominacja ks. Mariana Pabiasza na funkcję kierownika Wydziału Duszpasterstwa kurii diecezjalnej w Częstochowie*, OKDCZ, XI 1981
- *Nominacja ks. Mirosława Suchosza na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, OKDCZ, IX 1968
- *Nominacja ks. Rajmunda Frydrycha na funkcję referenta ds. środków oddziaływania społecznego*, OKDCZ, X 1974
- *Nominacja ks. Stanisława Buchalskiego na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary*, OKDCZ, III 1965
- *Nominacja ks. Stanisława Jasionka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa trzeźwości*, OKDCZ, IX 1982
- *Nominacja ks. Stanisława Pytlawskiego na funkcję referenta ds. mężczyzn*, OKDCZ, IV 1978
- *Nominacja ks. Wincentego Kochanowskiego na funkcję referenta ds. duszpasterstwa służby zdrowia i nominacja ks. Władysława Sobczyka na funkcję referenta ds. inteligencji*, OKDCZ, VII 1964
- *Nominacja ks. Władysława Gołąba na funkcję referenta ds. duszpasterstwa rodzin*, OKDCZ, V 1967
- *Nominacja ks. Zdzisława Thustochowicza na funkcję referenta ds. duszpasterstwa lecznictwa*, OKDCZ, IV 1972
- *Nominacja ks. Zenona Janyszka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa dobroczynności*, OKDCZ, II 1968
- *Nominacja ks. Zenona Janyszka na funkcję referenta ds. duszpasterstwa służby zdrowia*, OKDCZ, X 1973
- *Nominacja ks. Zenona Mońki na funkcję referenta ds. niewidomych*, OKDCZ, II 1980

- *Nominacja ks. Zenona Moñki na stanowisko Diecezjalnego wizytatora nauczania wiary, OKDCZ, VI 1974*
- *Nominacja ks. Zenona Uchnasta na funkcję referenta ds. budzenia powołań, OKDCZ, III 1970*
- *Nominacja ks. Zenona Uchnasta na stanowisko kierownika Wydziału Finansowego kurii diecezjalnej w Częstochowie OKDCZ, III 1971*
- *Nominacja s. Marietty Kępy na funkcję referenta ds. młodzieży żeńskiej, OKDCZ, II 1983*
- *Nominacje w diecezji częstochowskiej, OKDCZ, VII 1951 r.*
- *Nominacje w Sądzie Biskupim, OKDCZ, II 1967*
- *Nominacje w Sądzie Biskupim, OKDCZ, IV 1974*
- *Zarządzenie Wydziału Katechetycznego, OKDCZ, XI 1977 r.*
- *Zarządzenie/Dekret z dnia 9 lutego 1974 roku powołujący Radę dla wspomagania działalności Diecezjalnego Ośrodka Powołań. OKDCZ, VIII 1974 r.*

5.2. Wiadomości Diecezjalne

- *„Caritas” diecezji częstochowskiej, WD, R. 15, Częstochowa 1945*
- *Administracyjna reorganizacja diecezji, WD, R. 16, Częstochowa 1946*
- *Biskup częstochowski do duchowieństwa i zakonów diecezji częstochowskiej na XXX-lecie konsekracji I jej biskupa ks dr-a Teodora Kubiny, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Bulla do arcybiskupa metropolity krakowskiego o mianowaniu biskupa częstochowskiego, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Bulla do duchowieństwa i wiernych miasta i diecezji częstochowskiej o nominacji biskupa częstochowskiego, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Bulla nominacyjna biskupa częstochowskiego, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Bulla Vixdum Poloniae Unitas, WD, R. 1, Częstochowa 1926*
- *Curia episcopalis et iudicium episcopale, WD, R. 1, Częstochowa 1926*
- *Dane do archiwum diecezjalnego, WD, R. 15, Częstochowa 1945*
- *Dane do archiwum diecezjalnego, WD, R. 17, Częstochowa 1947*
- *Erekcja Kapituły katedralnej częstochowskiej i instalacja pierwszych jej członków, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *I Sekretarz K.C. PZPR o stosunkach między państwem a kościołem, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *I Synod diecezji częstochowskiej odbyty 28 i 29 września 1954 r. WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Ingres II biskupa częstochowskiego ks. D-ra Zdzisława Golińskiego, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Ingresowy list pasterski II ordynariusza diecezji częstochowskiej, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Instrukcja o biskupiej wizytacji parafii, WD, R.24, Częstochowa 1957*
- *Instrukcja Sądu Biskupiego w Częstochowie, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Jak budować kościoły, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Jatowtt A., Materiały do dziejów diecezji częstochowskiej. Organizacja i działalność Sądu Biskupiego w Częstochowie, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Ks. J. Kubica, Materiały do dziejów diecezji częstochowskiej. Katolicki Kościół parafialny dla Polaków powiatu wieluńskiego w Rudzie. Dzieje pracy duszpasterskiej pod okupacją niemiecką (od 18 X 1941 do 18 I 1945 r.), WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Kubina T., Zarządzenie Ordynariatu w związku z nowym prawem cywilnym, WD R. 16 Częstochowa 1946*
- *Materialna sytuacja kurii diecezjalnej, WD, R. 16, Częstochowa 1946*
- *Obchód XXX-lecia diecezji częstochowskiej w 1956 r., WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Odezwa do księży, byłych więźniów w Dachau, WD, R. 17, Częstochowa 1947*
- *Odezwa wikariusza kapitulnego diecezji częstochowskiej do Przewielebnego duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Okólnik nr 3 w sprawie budownictwa obiektów sakralnych i kościelnych oraz zaopatrywania tych obiektów w materiały budowlane, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Orędzie Episkopatu Polski do wiernych w sprawie małżeństwa z 7 XII 1945 r. WD, R. 16 Częstochowa 1946*
- *Podziękowania ordynariusza, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Prace nad urządzaniem katedry częstochowskiej w latach 1951-1956, WD, R. 24, Częstochowa 1957*
- *Sprawa udziału księży w życiu politycznym, WD, R.17, Częstochowa 1947*

- *Sprawozdanie z dorocznej konferencji XX konsultorów, komisarzy biskupich oraz dziekanów. Odbytej w dniach 22 i 23 IV 1947 r. w Częstochowie*, WD, R. 17, Częstochowa 1947
- *Sprawozdanie z konferencji XX. Konsultorów dziekanów. Przemówienie J. E. X. biskupa ordynariusza*, WD, R. 16, Częstochowa 1946
- *Trybunał diecezjalny*, WD, R. 16, Częstochowa 1946
- *Ustawodawstwo państwowe. Komunikat komisji wspólnej*, WD, R. 24, Częstochowa 1957
- *W sprawie prowadzenia szkół i zakładów wychowawczych przez Zgromadzenia zakonne*, WD, R. 24, Częstochowa 1957
- *W sprawie rewindykacji archiwaliów kościelnych wywiezionych w latach 1939-1945 do Niemiec*, WD, R. 24, Częstochowa 1957
- *Zestawienie ofiar srebra na ołtarz Najświętszego Sakramentu w katedrze złożonych przez parafie diecezji częstochowskiej*, WD, R. 24, Częstochowa 1957
- *Zmiany personalne w diecezji*, WD, R. 24, Częstochowa 1957
- *Zmiany w diecezji*, WD, R. 16, Częstochowa 1946
- *Zmiany w diecezji*, WD, R. 17, Częstochowa 1947
- *Zmiany w diecezji*, WD, R. 18, Częstochowa 1948
- *Zmiany w diecezji*, WD, R. 19, Częstochowa 1949
- *Zmiany w składzie duchowieństwa*, WD, R.15, Częstochowa 1945
- *Żalobne pokłosie w szeregach duchowieństwa*, WD, R.15, Częstochowa 1945

5.3. Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne

- *41. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny w Filadelfii*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976
- *50-lecie diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.50, Częstochowa 1975
- *Adhortacja Apostolska papieża Pawła VI do wszystkich biskupów utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską. O należywym kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Arcypasterskie czynności J. E. ks. bp dr Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego od dnia 1 stycznia do 30 września 1969 r.*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969
- *Arcypasterskie czynności J. E. ks. bp Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego od dnia 1 października do 31 grudnia 1960 roku*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Bareła S., Słowo do wizytatorów dekanalnych*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
- *Bąbiński B., Częstochowskie Seminarium Duchowne w latach II wojny światowej*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969
- *Biskup częstochowski do diecezjan po wyborze Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Biskup częstochowski do mężczyzn i młodzieży męskiej w związku z ich pielgrzymką na Jasną Górę*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Biskup częstochowski do swych kapłanów w sprawie budzenia i pielęgnowania powołań do Służby Bożej*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973
- *Biskup częstochowski na wejście w wiary drugie tysiąclecie i na 40-lecie maryjnej diecezji*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1967
- *Bp Stefan Bareła, Działalność duszpasterska Sanktuarium Jasnogórskiego wyrażona w danych statystycznych (Przemówienie nadane przez Radio Watykańskie 9 XII 1977 r.)*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978
- *Bulla nominacyjna IV biskupa częstochowskiego. Joannes Paulus Episcopus Servus Servorum Dei*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985
- *Bulla prekonizacyjna dla II biskupa pomocniczego ks. Franciszka Musiela*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966
- *Bulla prekonizacyjna dla II częstochowskiego biskupa pomocniczego ks. Tadeusza Szwagrzyka*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965
- *Bulla prekonizacyjna trzeciego biskupa częstochowskiego Stefana Bareły*, CZWD, R. 35, Częstochowa 1964
- *Bulla Totus tuus Poloniae Populus*, CZWD, R. 66, Częstochowa 1992
- *Chronologia parafii diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.40, Częstochowa 1966
- *Decyzja w sprawie utworzenia nowych ośrodków duszpasterskich w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1984
- *Dekret erekcyjny Diecezjalnego Dzieła i Ośrodka Powołań Kościelnych*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974

- *Dekret o powołaniu do życia Komisji do spraw Budowy Nowych Kościołów i Odnowy Kościołów i Kaplic w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
- *Dekret o powołaniu Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
- *Dekret o powołaniu Rady kapłańskiej i duszpasterskiej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Dekret o reorganizacji sieci dekanalnej z dnia 16 lutego 1975 r.*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
- *Dekret o składzie Diecezjalnej Komisji Liturgicznej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Dekret o ustanowieniu regionów duszpasterskich diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1983
- *Dekret o utworzeniu dekanatu wojkowickiego*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Dekret powołujący Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego przy Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Dekret powołujący do życia parafialne Rady duszpasterskie diecezji częstochowskiej (8 V 1978 r.)*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978
- *Dekret powołujący nowy skład osobowy Diecezjalnego Działu i Ośrodka Powołań Kościelnych*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
- *Dekret powołujący nowy skład osobowy diecezjalnej Komisji do spraw Budowy Nowych Kościołów*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1982
- *Dekret powołujący referat duszpasterstwa ludzi zagubionych społecznie i moralnie*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1983
- *Dekret powołujący specjalną Radę do Spraw rozbudowy gmachu kurii diecezjalnej w Częstochowie*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976
- *Dekret ustanawiający nowy skład osobowy Komisji do spraw Muzyki i Śpiewu kościelnego*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
- *Dekret z dnia 4 VIII 1980 r. o ustanowieniu Seminarium Naukowego Teologów w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981
- *Dekrety reorganizujące sieć dekanalną w Częstochowie, Sosnowcu, Dąbrowie Górniczej, Radomsku i Będzinie oraz dekret reorganizujący dekanat mstowski i olsztyński*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1984
- *Depesza do J. em. kardynała Fr. Koeniga*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
- *Depesza do Stolicy Świętej o wyborze wikariusza kapitulnego*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
- *Depesze J. E. ks. bp ordynariusza po śmierci księdza kardynała prymasa*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981
- *Dni duszpasterskie dla kapłanów*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
- *Dni duszpasterskie kapłanów diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *Dr Stanisław Nowak IV biskup częstochowski objął kanonicznie diecezję 26 listopada 1984 r.*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985
- *Drugi biskup częstochowski dr Zdzisław Goliński 27 XII 1908 r.-6 VII 1963 r.*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
- *Duszpasterstwo dobroczynne w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- *Duszpasterstwo rodzin w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976
- *Duszpasterstwo rodzin w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Duszpasterstwo synodalne (zarys)*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Działalność duszpasterska Sanktuarium Jasnogórskiego wyrażona w danych statystycznych (Przemówienie nadane przez Radio Watykańskie 9 grudnia 1977 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Dziesiąta rocznica koronacji słynącej łaskami figury Matki Boskiej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Dziesiąta rocznica pasterzowania w diecezji ks. biskupa ordynariusza*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1974
- *Dziękczynna pielgrzymka kapłanów na Jasną Górę*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Erekcja katedralnej częstochowskiej i instalacja pierwszych jej członków*, CZWD, R. 24-31, Częstochowa 1957
- *Goliński Z., Diecezja częstochowska i jej Seminarium w Krakowie*, CZWD, R. 24, Częstochowa 1957
- *Homilia J. Em. ks. kard. Józefa Glempa, Prymasa Polski, wygłoszona podczas Mszy Świętej pogrzebowej*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984

- *Homilia ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły wygłoszona w dniu 18 III 1976 r. w Kaplicy częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie w czasie Mszy Świętej celebrowanej z racji 25 rocznicy śmierci pierwszego biskupa częstochowskiego dra Teodora Kubiny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
- *I Synod diecezji częstochowskiej odbyty 28 i 29 września 1954 r.*, CZWD, R. 28, Częstochowa 1957
- *Inauguracja działalności Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Informacja o zgonie bp Stefana Bareły*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Informacja o zmianie nazwy dekanatu*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- *Informacja synodalna z działalności Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej (Częstochowa 22 VI 1977) – Zebranie księży dziekanów*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Instrukcja dla Trybunału Delegowanego*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Instrukcja duszpasterska na dzień modlitwy w intencji papieża Jana Pawła II (2 II 1979)*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Instrukcja duszpasterska w związku ze śmiercią i pogrzebem Ojca Świętego Pawła VI*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Instrukcja duszpasterska w związku ze śmiercią i pogrzebem Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Instrukcja w sprawie posługi oraz święceń udzielanych w seminariach duchownych*, CZWD, R.47, Częstochowa 1973
- *IX Sesja informacyjna II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *IX Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1976
- *J. Wolny, Tematy nauczania pierwszego biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
- *Jak uczyć się po kapłańsku patrzeć na starość (wprowadzenie do dyskusji na sesji Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej. 18 X 1979 r. – większe fragmenty)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1979
- *Jesienna konferencja księży dziekanów*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Jesienna sesja Rady kapłańskiej (21 XI 1977 r.)*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978
- *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (13 XI 1981 r.)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1955
- *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (17 X 1972 r.)*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Jesienna sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (31 XI 1978 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1979
- *Kazanie wygłoszone w Bazylice katedralnej w noc wigilijną 1967 r.*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968
- *Komunikat do duchowieństwa i wiernych diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985
- *Komunikat kurii diecezjalnej po zgonie III biskupa częstochowskiego dra Stefana Bareły*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Komunikat kurii diecezjalnej z okazji XX-lecia pasterzowania w diecezji częstochowskiej J. E. ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły wzywający do modlitwy w intencji jego zdrowia*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Komunikat Losservatore Romano z dnia 29 września 1978 r. o śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Konferencja księży dziekanów w Częstochowie w dniu 27 listopada 1972 r.*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Konferencja wizytatorów dekanalnych diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *Konferencja wizytatorów dekanalnych katechizacji diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *Konferencja wizytatorów dekanalnych katechizacji w Częstochowie*, CZWD R. 56, Częstochowa 1982
- *Konstytucja Apostolska promulgująca Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego „Sacrae Discipline Lege”s – Do czcigodnych braci kardynałów, arcybiskupów, biskupów, kapłanów, diakonów*

- i innych członków Ludu Bożego – Jan Paweł II Biskup Sługa Sług Bożych na wieczną rzecz pamiątkę*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- Kowalski J., „*Imprimatur i Indeks Ksiąg Zakazanych*”. w świetle najnowszych orzeczeń Stolicy Apostolskiej, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
 - Kowalski J., *Człowiek, który wyprzedzał swą epokę. w dwudziestopięciolecie śmierci pierwszego biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
 - *Kronika pobytu J. E. ks. bp Stefana Bareły ordynariusza diecezji częstochowskiej „ad limina apostolorum” w Rzymie 1968 r.*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1969
 - *Ks. dr Walenty Patykiewicz (1903 – 1980)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1980
 - *Ks. abp L. Poggi w Częstochowie*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
 - *Kult Matki Bożej w autorealizacji Kościoła (audycja Radia Watykańskiego w dniu 21 XI 1977 r.)*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
 - *Kurs katechetyczny w Częstochowie na temat katechetycznej instrukcji generalnej*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974
 - *List arcybiskupa Clarizio do ks. bp ordynariusza*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
 - *List biskupa częstochowskiego do diecezjan o beatyfikacji ojca Maksymiliana Marii Kolbe*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971
 - *List biskupa częstochowskiego do księży dziekanów o wyniesieniu do godności biskupiej ks. dra Miłostawa Kołodziejczyka*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
 - *List biskupa częstochowskiego z okazji rozpoczęcia wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu w kościele św. Zygmunta w Częstochowie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
 - *List biskupa częstochowskiego zachęcający diecezjan do udziału w koronacji figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968
 - *List do rodzin osób przebywających w odosobnieniu (uwięzionych oraz internowanych)*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982
 - *List J. E. ks. bp ordynariusza do diecezjan z okazji nominacji biskupa pomocniczego*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966
 - *List J.E. ks. biskupa częstochowskiego do młodzieży z okazji uroczystości św. Stanisława Kostki*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965
 - *List kard. Tabera do ks. biskupa ordynariusza*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
 - *List ks. biskupa ordynariusza częstochowskiego zapraszający na uroczystości koronacyjne*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1972
 - *List Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupa częstochowskiego*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
 - *List Ojca Świętego Jana Pawła II do księdza biskupa Stefana Bareły z racji 20 rocznicy objęcia rządów w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
 - *List pasterski biskupa częstochowskiego na 50-lecie diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
 - *List pasterski biskupa częstochowskiego na tydzień modlitw o powołania kościelne w roku pańskim 1982*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982
 - *List pasterski do umiłowanej diecezji częstochowskiej ogłaszający nadzwyczajny jubileusz posoborowy w Bazylice katedralnej*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1965
 - *List pasterski z Jasnej Góry w związku z jubileuszem Jasnogórskiego Sanktuarium Królowej Polski-Historia Cudownego Obrazu*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
 - *Magott B., Wspomnienia o pracy duszpasterskiej księdza Stefana Bareły w Wieruszowie*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969
 - *Maj 1981...*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981
 - *Mikołajczyk M., Ks. Edward Banaszekiewicz (23 I 1907 – 10 II 1989 r.)*, CZWD, R. 64, Częstochowa 1990
 - *Nad mogiłą bp Golińskiego*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
 - *Nominacje i odznaczenia*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969
 - *Nominacje i zmiany wśród duchowieństwa*, CZWD, R. 36, Częstochowa 1962
 - *Nominacje w Wydziale Duszpasterskim*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
 - *Nominacje*, CZWD, R. 41, Częstochowa 1967
 - *Nowi wizytatorzy dekanalni diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
 - *Odezwa biskupa częstochowskiego do diecezjan wzywająca do modlitwy w intencji Ojczyzny*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982
 - *Odezwa biskupa częstochowskiego do diecezjan z racji zgonu Ojca Świętego Pawła VI*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978

- *Odezwa ks. biskupa lubelskiego Stefana Wyszyńskiego do duchowieństwa i wiernych diecezji lubelskiej z okazji konsekracji ks. bp Zdzisława Golińskiego*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1957
- *Odznaczenia*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Ogólna instrukcja katechetyczna wydana przez Kongregację Spraw Duchowieństwa (Directorium Catechetiscum Generale). Liberia Editrice Vaticana, 1971*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973
- *Ogólnodiecezjalne pielgrzymki do Bazyliki katedralnej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w kościele częstochowskim*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985
- *Orędzie J.E. Biskupa ordynariusza z okazji erygowania Kapituły kolegiackiej w Wieluniu*, CZWD, R.40, Częstochowa 1966
- *Orędzie Pawła VI i Synod Biskupów. O prawach człowieka i pojednaniu*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Orędzie Wikariusza Kapitulnego – Do kapłanów i wiernych*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
- *Ósma sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Patykiewicz W., Banaszkiewicz E., Obraz Matki Bożej Pocieszenia w Kolegiacie Wieluńskiej*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971
- *Pielgrzymka kapłanów diecezji częstochowskiej na Jasną Górę*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Pierwsza uroczysta sesja informacyjna II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978
- *Pięćdziesięciolecie diecezji częstochowskiej w Wieluniu*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1975
- *Pismo apostolskie Motu ProPrio „Causas Matrimoniales” wprowadzające pewne normy dla przyspieszenia procesów małżeńskich. Paweł VI. Papież*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
- *Pismo ks. Prymasa Kardynała Józefa Glempa do biskupa-nominata Stanisława Nowaka*, CZWD, R.59, Częstochowa 1985
- *Podział diecezji na okręgi*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
- *Poświęcenie miejsca przeznaczonego pod budowę Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie w dniu 26 VIII 1983 r. w Uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej*, CZWD, R. 58, Częstochowa 1983
- *Powrót J. E. ks. bp ordynariusza z Rzymu. 2 XII 1964 – po III Sesji Soboru Powszechnego Watykańskiego II*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1965
- *Przemówienie biskupa częstochowskiego dra Stefana Bareły na temat Kongresu Powołań w Rzymie (20-24 XI 1973 r.) w dniu 27 XI 1973 r.*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973
- *Przemówienie generała zakonu Ojców Paulinów o. dra Józefa Płatka po wprowadzeniu ciała ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły do kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze, w dniu 13 II 1984 r.*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Przemówienie J. E. ks. bp Stefana Bareły podczas ingresu do Bazyliki katedralnej w dniu 12 IV 1964 r.*, CZWD, R. 35, Częstochowa 1964
- *Przemówienie J. E. ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły w Bazylice katedralnej w szóstą rocznicę zgonu II biskupa częstochowskiego śp. Zdzisława Golińskiego (rok 1969)*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Przemówienie J. E. ks. bp częstochowskiego o roli Matki Bożej w Kościele. Rzym XI 1964*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1964
- *Przemówienie J.E. ks. dra bp Stefana Bareły ordynariusza częstochowskiego do alumnów, którzy po odbyciu służby wojskowej rozpoczęli swe rekolekcje na Jasnej Górze w dniu 24 XI 1969 r.*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Przemówienie ks. bp ordynariusza dra Stefana Bareły na inauguracji roku nauki w częstochowskim seminarium duchownym*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
- *Przemówienie ks. bp ordynariusza wygłoszone w Bazylice katedralnej w czwartym światowym dniu modlitw o powołania (9 IV 1967)*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1967
- *Seminarium Naukowe Kapłanów diecezji częstochowskiej*, CZWD, R.56, Częstochowa 1981
- *Sesja Rady duszpasterskiej diecezji częstochowskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978
- *Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej (23 V 1981 r.)*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *Sesja Rady kapłańskiej w Częstochowie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974
- *Sesja wizytatorów dekanalnych katechizacji*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
- *Sędziowie prosynodalni*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1974
- *Siódma sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975

- *Słowo biskupa częstochowskiego do diecezjan i pielgrzymów z racji zgonu jego eminencji ks. kard. Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1981
- *Słowo biskupa częstochowskiego do duchowieństwa i wiernych z racji nominacji Biskupa Pomocniczego*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965
- *Słowo biskupa częstochowskiego do dzieci i młodzieży, rodziców i wychowawców miasta Częstochowy i parafii rejonu Częstochowy*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1969
- *Słowo biskupa częstochowskiego do wszystkich męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych w Maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968
- *Słowo biskupa częstochowskiego w dniach wielkiej żałoby po nieoczekiwanej śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Słowo biskupa częstochowskiego wyniesieniu do godności biskupiej księdza prałata doktora Miłostawa Kołodziejczyka*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Słowo biskupa częstochowskiego z okazji wyboru Ojca Świętego Jana Pawła II*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Słowo biskupa częstochowskiego z okazji XXXIV Tygodnia Miłosierdzia*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Słowo pasterskie biskupa częstochowskiego do górników Zagłębia z racji uroczystości św. Barbary w 1983 r.*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Słowo ks. bp ordynariusza Stefana Bareły z racji święceń kapłańskich – w częstochowskiej bazylice katedralnej – w uroczystość Zesłania Ducha Świętego, w dniu 21 maja 1972 roku*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Słowo ks. bp Stefana Bareły do obecnych przy przyjęciu przez niego Sakramentu Chorych w dniu 4 lutego 1984 roku*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Sokołowski K., „Visitatio Ad Liminia Apostolorum”*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1969
- *Sprawa beatyfikacji Matki Teresy Kierocińskiej CSCIJ*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Sprawozdanie Komisji Głównej II Synodu diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Sprawozdanie z wczaso-rekolekcji dla chorych w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Sprawozdanie z XXXIV Tygodnia Miłosierdzia w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Statut Diecezjalnej Komisji Liturgicznej*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Statut Regionów duszpasterskich w diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1983
- *Stopnie doktorskie na KUL-u*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1969
- *Szkic katechez dla młodzieży na temat synodu diecezjalnego*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Ś.P. ks. bp Stanisław Czajka*, CZWD, R. 39, Częstochowa 1965
- *Święcenia kapłańskie*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
- *Święcenia kapłańskie*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- *Święci Boży, święci Kościoła i święci narodu (Przemówienie wygłoszone w Radio Vaticana)*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971
- *Te Deum*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1974
- *Telegram biskupa częstochowskiego do Jego Świątobliwości Ojca Świętego Jana Pawła II po jego wyniesieniu na Stolicę Piotrową*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Telegram biskupa częstochowskiego do Ojca Świętego Jana Pawła I po jego wyborze*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Telegram biskupa częstochowskiego w dniach wielkiej żałoby po nieoczekiwanej śmierci Ojca Świętego Jana Pawła I*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Telegram J.E. ks. bp ordynariusza do J. Em. ks. kardynała J. Villot kamerlinga świętego Kościoła rzymskiego po zgodzie Ojca Świętego Pawła VI*, CZWD, R. 53, Częstochowa 1978
- *Telegram od J. E. ks. arcybiskupa Józefa Gawliny*, CZWD, R. 37, Częstochowa 1963
- *Telegram Ojca Świętego Jana Pawła II*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Telegram sekretarza generalnego Synodu biskupów do księdza biskupa ordynariusza*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971
- *Troska kapłańskiej rodziny diecezjalnej o los starszych kapłanów w diecezji (fragmenty referatu z sesji rady kapłańskiej z dnia 16 II 1977 r.)*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Twardowski M., Ośrodki katechetyczne (Główne wytyczne). Lokalizacja*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1982

- *Uroczyste Triduum ku czci błogosławionego o. Maksymiliana Marii Kolbe w Radomsku – diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Uroczystości ku czci o. Kordeckiego w Wieruszowie w 300 rocznicę śmierci*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
- Walicki J., *Czy kordon był kordonem? Wiąż bpa Teodora Kubiny z częścią diecezji w „Gau Oberschlesien” w świetle jego listów*, CZWD, R. 50, Częstochowa 1976
- Walicki J., *Wznowienie prastarej Kapituły Kolegiackiej Wieluńskiej*, CZWD, R. 40, Częstochowa 1966
- *Wezwanie do modlitwy wdzięczności za niesienie chrześcijańskiej pomocy polskiemu Narodowi*, CZWD, R. 57, Częstochowa 1982
- *Wielkanocne orędzie biskupa częstochowskiego w roku 1973*, CZWD, R. 48, Częstochowa 1973
- *Wielkopostny list duszpasterski biskupa częstochowskiego do wiernych maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968
- *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego do wiernych Maryjnej diecezji*, CZWD, R. 43, Częstochowa 1968
- *Wielkopostny list pasterski biskupa częstochowskiego na rok 1977*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- Wilk J., *Duszpasterstwo rodzin w świetle Adhortacji Jana Pawła II „Familliaris Consortio” ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji Kościoła częstochowskiego*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Wizytacje biskupie*, CZWD, R. 41, Częstochowa 1967
- *Wizytatorzy urzędów i parafii dziekańskich*, CZWD, R. 49, Częstochowa 1975
- Wolny J., *Śp. ks. Tadeusz Glemma (1895-1958)*, CZWD, R. 32, Częstochowa 1958
- *Wybór administratora diecezji*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Wyjaśnienia Diecezjalnej Komisji Liturgicznej w sprawie Mszy Świętej bez udziału wiernych*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Wyjazd J. E. ks. bp ordynariusza dr Stefana Bareły do Rzymu*, CZWD, R. 47, Częstochowa 1973
- *Wytyczne w sprawie rekolekcji kapłańskich*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- *XI Sesja Rady kapłańskiej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 51, Częstochowa 1977
- *Z działalności arcybiskupiej ks. bpa ordynariusza I-VI. 1971*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Z działalności diecezjalnej Rady duszpasterskiej w Częstochowie*, CZWD, R. 56, Częstochowa 1982
- *Z Miłosierdzia Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej III biskup częstochowski do duchowieństwa: zakonów i wiernych maryjnej diecezji częstochowskiej*, CZWD, R. 38, Częstochowa 1964
- *Zachęta biskupa częstochowskiego do modlitwy w intencji Ojca Świętego*, CZWD, R. 54, Częstochowa 1979
- *Zarządzenie biskupa częstochowskiego dotyczące obowiązku budzenia i pielęgnowania powołań duchowych*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970, s. 104.; *Odezwa biskupa częstochowskiego w sprawie IX Światowego Dnia Modlitw o Powołania*, CZWD, R. 46, Częstochowa 1972
- *Zarządzenie o opiece duszpasterskiej nad chorymi*, CZWD, R.56, Częstochowa 1981
- *Zarządzenie w sprawie centralnej procesji Bożego Ciała w mieście biskupim Częstochowie*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Zarządzenie w sprawie diecezjalnych Komisji: Liturgicznej, do spraw budownictwa sakralnego i sztuki sakralnej oraz do spraw budowy nowych kościołów*, CZWD, R. 55, Częstochowa 1981
- *Zarządzenie w sprawie katechetycznego i duszpasterskiego przygotowania do sakramentu bierzmowania*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1970
- *Zarządzenie w sprawie katechizacji dzieci klas drugich*, CZWD, R.55, Częstochowa 1980
- *Zarządzenie w sprawie pielgrzymki polskich kapłanów na Jasną Górę w dniu 26 sierpnia 1970 r.*, CZWD, R. 44, Częstochowa 1977
- *Zarządzenie z dnia 4 II 1977 r. w sprawie rekolekcji kapłańskich*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1977
- *Zgon III biskupa częstochowskiego dra Stefana Bareły – Nekrolog*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1984
- *Zmiana nazwy parafii*, CZWD, R. 42, Częstochowa 1968
- *Zmiany nazw niektórych parafii*, CZWD, R.41, Częstochowa 1967
- *Związek J., ks. Wojciech Mondry (1887- 1969)*, CZWD, R. 45, Częstochowa 1971
- *Związek J., Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską*, CZWD, R. 52, Częstochowa 1978

- Związek J., *Skrzypiec Adam Eugeniusz (1916-1984)*, CZWD, R. 60, Częstochowa 1985
- *Życiorys biskupa-nominata*, CZWD, R. 59, Częstochowa 1985

5.4. Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej

- Dewudzki M., *Wspomnienie o Śp. ks. Marianie Dewudzkim*, WACZ, R. 75, Częstochowa 2001
- Duda M., *Śp bp Franciszek Musiel. Wspomnienie pośmiertne*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992
- Tenże, *Śp. bp Tadeusz Szwagrzyk. Wspomnienie pośmiertne*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992
- Janyszek Z., *Droga życiowa ks. bp Tadeusza Szwagrzyka*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992
- Tenże, *Curriculum Vitae śp. bp Miłoslawa Kołodziejczyka*, WACZ, R. 68, Częstochowa 1994
- Mikołajczyk M., *Droga życiowa ks. bp Franciszka Musiela*, WACZ, R. 66, Częstochowa 1992
- Tenże, *Śp. ks. Marceli Dewudzki*, WACZ, R.75, Częstochowa 2001
- *Słowo abp metropolity częstochowskiego po śmierci biskupa pomocniczego Miłoslawa Kołodziejczyka*, WACZ. R. 68: 1994
- Wolnicki P., *Ks. Infulat mgr lic. Zenon Janyszek (1929 – 2014)*, WACZ, R. 88, Częstochowa 2014
- Tenże, *Śp. ks. prałat mgr Wincenty Kochanowski (1922 – 2013)*, WACZ, R. 87, Częstochowa 2013
- Związek J., *Ks. Władysław Karlik (27 VIII 1907 – 06 VI 1997 r.)*, WACZ, R. 71, Częstochowa 1997
- Tanże, *Ostatnie lata życia i działalności bpa Teodora Kubiny*, WACZ, nr 2-4, Częstochowa 2001

6. Katalogi i schematy (Archi)diecezji częstochowskiej

6.1. Okres przed Soborem Watykańskim II

- *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1947*, Częstochowa 1947
- *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1951*, Częstochowa 1951

6.2. Okres po Soborze Watykańskim II

- *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1968*, Częstochowa 1968
- *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1978*, Częstochowa 1978
- *Kościół częstochowski. Katalog osób i instytucji*, Częstochowa 1987
- *Archidiecezja częstochowska. Katalog 1993*, Częstochowa 1993

7. Prasa

7.1. Tygodnik Katolicki „Niedziela”

- Baniak J., *Kosidowski nie zastąpi Biblii*, TKN 1983 nr 50
- Białas Z., *Reaktywowanie Kapituły Wieluńskiej*, TKN – Edycja Częstochowska 2015, nr 47
- *Biskup na spotkanie z „Niedziela”*, TKN 1981, nr 1
- Błaut S., *Jubileuszowa pielgrzymka dekanatu mstowskiego do archikatedry*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 25, Częstochowa 2000
- Cichobłazińska A., *Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 25, Częstochowa 2002
- *Czas nadziei*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980
- Frukacz M., *Błogosławieni męczennicy Kościoła częstochowskiego*, TKN – Edycja częstochowska, Częstochowa 2013, nr 17
- Tenże, *Dar parafii*, TKN – Edycja częstochowska, nr 37, Częstochowa 2004
- Tenże, *Niezapomniany Ksiądz Profesor*, TKN – Edycja częstochowska, nr 17, Częstochowa 2015
- Tenże, *Odszedł dobry człowiek*, TKN – Edycja częstochowska, nr 22, Częstochowa 2013
- Tenże, *Parafia „świętego niepokoju”*, TKN – Edycja częstochowska, nr 2, Częstochowa 2012
- Tenże, *Parafia na „wzgórzu św. Stanisława”*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 23, Częstochowa 2011
- Góldyn P., *Wspomnienie o bp Stanisławie Czajce (1897-1965)*, „TKN – Edycja wrocławska”, nr 39, Częstochowa/Wrocław 2001
- Gubała W., *Status embrionu ludzkiego w świetle nauki Kościoła*, TKN, nr 31, Częstochowa 1985

- Kapuściński J., *Człowiek wielkiego taktu i porządku bp Miłosław Kołodziejczyk (1928-1994)*, „TKN – Edycja częstochowska” 2012, nr 10
- Tenże, *Człowiek wielkiej kultury. Bp Zdzisław Goliński (1908-1963)*, TKN – Edycja częstochowska, nr 27, Częstochowa 2012
- Tenże, *Piąty rektor seminarium duchownego diecezji częstochowskiej ks. dr. Władysław Kasprzak*, TKN – Edycja częstochowska, nr 37, Częstochowa 2012
- Kłoczkowski J., *Chrześcijaństwo i Solidarność*, TKN, nr 3, Częstochowa 1981
- Kołakowski M., *Przeciw karze śmierci*, TKN, nr 12, Częstochowa 1985
- Kotas M., *Parafia w Chrystusowym wieku*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 18, Częstochowa 2011
- Tenże, *Ten, który całował sutannę. Rozmowa z rodzeństwem biskupa Stefana Bareły, Aliną Kapicą oraz Stanisławem Barełą*, TKN – Edycja Częstochowska 2011, nr 41
- Krukowski J., *Kościół i państwo w dobie odnowy życia społecznego*, TKN, nr 5, Częstochowa 1981
- Kubina T., *Zachęta arcybiskupstwa*, TKN, R.1, Częstochowa 1926
- *List pasterski Episkopatu Polski na Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan. Wezwani do jedności przez Krzyż naszego Pana*, TKN, nr 3, Częstochowa 1984
- Lorek A., *„Alleluja, i do przodu!”*, TKN – Edycja Sosnowiecka, nr 51, Częstochowa 2012
- Taż, *Krzyż – znak naszej wiary*, TKN – Edycja Sosnowiecka, nr 37, Częstochowa 2013
- Majka J., *Praca a człowiek w świetle encykliki „Laborem exercens”*, TKN, nr 11, Częstochowa 1982
- Micewski A., *Katolicyzm społeczny, a teraźniejszość*, TKN, nr 36, Częstochowa 1983
- Molka J., *Janiki uczyły swojego rodaka*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 20, Częstochowa 2015
- Mścichowski W., *„Zaufali Bogu. Przebaczyli bliźnim”. Doba peregrynacyjna w parafii w Czernicach*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 40, Częstochowa 2003
- Tenże, *Parafia, którą wybrał sam Chrystus*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 12, Częstochowa 2016
- N.N., *Ks. prof. Jan Związek laureatem Nagrody im. Karola Miarki*, TKN – Edycja Częstochowska 2002, nr 45
- N.N., *Parafia św. Maksymiliana Marii Kolbe w Częstochowie*, TKN, nr 22, Częstochowa 2005
- Napiórkowski C., *Dialog – droga do wspólnoty*, TKN, nr 3, Częstochowa 1985
- Nocoń E., *Parafia Wniebowstąpienia w Częstochowie. Wspólnota, w której każdy jest ważny*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 27, Częstochowa 2004
- *Od redakcji*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980
- *Ojciec Święty błogosławi „Niedzieli”*, TKN 1981, nr 1
- Pasierb J., *Sytuacja człowieka we współczesnej kulturze*, TKN, Częstochowa 1980
- Pieczykura B., *35 lat parafii w Łobodnie*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 44, Częstochowa 2004
- *Prawdzie i miłości (wywiad z bp Stefanem Barełą)*, przepr. I. Skubiś, TKN, nr 6, Częstochowa 1984
- *Program zajęć Klubu Inteligencji Katolickiej w Częstochowie*, TKN, nr 1, Częstochowa 1980
- Przepiórkiewicz A., *Parafia przy stadionie*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 16, Częstochowa 2011
- Przewoźnik A., *Po konsekracji kościoła Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Radomsku*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 5, Częstochowa 2009
- Rabsztyń Z., *Parafia Najświętszej Maryi Panny Królowej Wszechświata w Strzyżowicach. Jubileusz 40-lecia*, TKN – Edycja Sosnowiecka, nr 16, Sosnowiec 2001
- Rataj R., *Chrystusowi mówimy: Tak. Konsekracja kościoła w Drobnicach*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 50, Częstochowa 2002
- *Relacja z procesu w sprawie o porwanie i zabójstwo księdza Jerzego Popiełuszki (Opracowano na podstawie relacji Biura Prasowego Episkopatu Polski)*, TKN, Częstochowa 1985 nr 2
- Skubiś I., *Szczęśliwy kapłaństwem*, „TKN – Edycja Częstochowska”, nr 20, Częstochowa 2016
- Tenże, *Biskup – przyjaciel kapłanów*, TKN – Edycja częstochowska, Częstochowa 2012, nr 50
- *Słowo ks. Prymasa z racji wznowienia „Niedzieli”*, TKN 1981, nr 1
- Sokołowski K., *Biskup Franciszek Musiel, jakiego pamiętam*, TKN – Edycja częstochowska, Częstochowa 2012, nr 49
- Strzałkowski S., *Ks. prof. Jerzy Wolny (1921-1999)*, TKN-Edycja sosnowiecka, nr 45, Częstochowa/Sosnowiec 2015

- Tenże, *Pierwsi polscy kapłani zamordowani przez Wehrmacht*, TKN 1981, nr 14, s. 5
- Tokarczuk I., *Problem pracy*, TKN, nr 19, Częstochowa 1985
- Wyszyńska A., *25 lat parafii św. Jacka*, TKN – Edycja Częstochowska, nr 43, Częstochowa 2007

7.2. Inne tytuły prasowe

- Kapuściński J., *Niezapomniany proboszcz parafii św. Lamberta*, „Gazeta Radomszczańska”, nr 19, Radomsko 2012
- Sznajder A., „*Pogłębiać waśnie, ustawicznie kompromitować*”. *Ks. bp Franciszek Musiel (1915 – 1999)*, „Nasz Dziennik” 2007, nr 228(2941)

8. Roczniki statystyczne

- *Rocznik statystyczny 1974*, nr 34
- *Rocznik statystyczny 1974*, nr 34
- *Rocznik statystyczny 1984*, nr 44
- *Rocznik statystyczny 1984*, nr 44
- *Rocznik statystyczny województwa katowickiego na rok 1978*, Katowice 1978

III. Opracowania

1. Artykuły

- Adamczyk J., *Konferencje dekanalne w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, SW, t. 54, Olsztyn 2017
- Adamczyk J., *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, WPT, t. 25, Wrocław 2017
- Adamczyk J., *Urząd kanclerza kurii diecezjalnej*, RNP, t. 18, Lublin 2008
- Adamczyk J., *Urząd kierownika duchowego w wyższym seminarium duchownym*, AC, t. 12, Kraków 2016
- Adamczyk J., *Urząd notariusza kurii diecezjalnej. Próba wykładni obowiązujących przepisów*, AC, t. 6, Kraków 2010
- Adamczyk J., *Urząd wicedziekana*, ŁST, t. 26, Łódź 2017
- Adamczyk J., *Współpracownicy proboszcza w parafii w świetle przepisów prawnych*, SPKUL, t. 59, Lublin 2014
- Aymans W., *Biskupia posługa rządzenia kościołem partykularnym*, KiP, t.7, Lublin 1985
- B. Ciepiera, *Z historii górnictwa. Kopalnia węgla „Sosnowiec” 1876-1997*, WG, t. 57, Katowice 2006
- Bagrowicz J., *Biskup nauczyciel wiary i herold słowa*, SWr, t. 8, Włocławek 2005
- Bajor A., *Tygodniki diecezjalne biskupa Teodora Kubiny w dwudziestoleciu międzywojennym*, BN, nr 1, Katowice 2015
- Banaszekiewicz E., *Kapituła kolegiacka w Wieluniu*, CzST, nr 2, Częstochowa 1974
- Bartnik Cz., *Teologia partykularna w Kościele?*, ŚSHT, t. 9, Katowice 1976
- Bartyś J., *Poziom gospodarstwa wiejskiego w żydowskich koloniach rolniczych w niektórych guberniach Królestwa Polskiego w okresie przeduwłaszczeniowym*, BŻIH, t. 63, Warszawa 1969
- Bąbiński H., *Formacja kapłańska według przedsoborowej ankiety II Soboru Watykańskiego*, CzST, t. 1, Częstochowa 1973
- Bednorz H., *Duszpasterstwo robotników w parafii. Zjazd pastoralny w Wiedniu w grudniu 1978 roku*, ŚSHT, t. 12, Katowice 1979
- Bogacki H., *Nauka Vaticanum II o charyzmatycznej strukturze Kościoła*, CT, t. 41, Warszawa 1971
- Bogdan F., „*Sapientia Christiana*”: *nowy dokument o kościelnych uniwersytetach i wydziałach*, STV, t. 18, Warszawa 1980
- Borucki J., *Kapituła katedralna i rada Kapłańska – stary i nowy senat biskupa diecezjalnego. Podstawy historyczno-prawne*, SWł, t.9, Włocławek 2006
- Burczak K., *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, SPKUL, t. 66, Lublin 2016

- Chmiel W., *Notariusz według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Rejent”, t. 7, Warszawa 1997
- Czarnota A., *Kształtowanie się środowiska naukowego w Częstochowie w latach 1932-1982*, ZCz, t. 15, Częstochowa 1984
- Danowska-Prokop B., *Przeobrażenia gospodarcze i ubezpieczenia społeczne w Zagłębiu Dąbrowskim na przełomie XIX i XX w.*, SEZNUK, t.68, Katowice 2011
- Dąbrowski K., *Wyższe Seminarium Duchowne w Łodzi w latach 1945-1991*, ŁST, t. 1, Łódź 1992
- Delmanowicz G., *Recepcja doktryny Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazu w polskim ustawodawstwie synodalnym do 1983 roku*, KiP, t. 15, nr 2, Lublin 2013
- Dębiński J., *O konkordacie polskim z 1925 roku*, SC, t.14, nr 1, Warszawa 2007
- Domaszek A., *Formacja alumnów wyższych seminariów duchownych do korzystania ze środków społecznego przekazu w misji Kościoła*, PK, t. 52, nr 3-4, Warszawa 2008
- Dominiczak H., *Wpływ klasztoru jasnogórskiego na postawy patriotyczne Polaków*, SC, t. 18, Częstochowa 1998
- Dryja D., *Kompetencje kreacyjne biskupa diecezjalnego w wykonywaniu władzy sędowniczej*, KiP, t. 19, nr 2, Lublin 2017
- Duksa P., *Rola i zadani świeckich we współczesnej parafii*, SR, nr 13, Warszawa 2015
- Dullak K., *Troska biskupa Czesława Domina o wiernych świeckich w świetle dekretów powizytacyjnych parafii diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, PK, t. 50, nr 1-2, Warszawa 2007
- Dyduch J., *Diecezjalna rada duszpasterska i rada kapłańska (wzajemne relacje)*, PK, t. 27, nr 3-4, Warszawa 1984
- Dyduch J., *Konferencja biskupów w świetle motu proprio Apostolos suos*, PK, t. 41, nr 3-4, Warszawa 1998
- Dyduch J., *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, PK, t. 56, Warszawa 2013
- Dyduch J., *Rola uczelni kościelnych i katolickich w świetle powszechnego prawodawstwa posoborowego*, AC, t. 24, Kraków 1992
- Dyduch J., *Synod biskupów wyrazem troski o Kościół powszechny*, PK, t. 51, nr 3-4, Warszawa 2008
- Ewertowski S., *Ks. Kanonik Feliks Sawicki proboszcz i dziekan malborski 1945-1981*, SE, t. 11, Elbląg 2011
- Fąka M., *Rada Kapłańska nowym senatem biskupa diecezjalnego*, PK, t. 21, nr 3-4, Warszawa 1978
- Fiałkowski M., *Inspiracje Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym dla teologii znaków czasu*, RT, t. 63, Lublin 2016
- Frąckiewicz L., *Stosunki demograficzne w powiecie częstochowskim*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974
- Gajownik M., *Biskupi Polsce na Soborze Watykańskim I (1869-1870)*, ŁST, t. 7, Łódź 1998
- Gąsiorowski A., *Politechnika Częstochowska 1949-1999. Od szkoły inżynierskiej w Częstochowie do Politechniki Częstochowskiej*, t.1, Częstochowa 1999
- Glemp J., *Polskie sądownictwo kościelne w latach 1945-1970*, PK, t. 14, nr 3-4, Warszawa 1971
- Gołabek R., *Nauczanie społeczne biskupa Jana Chrapka*, KMT, t.5, Warszawa 2011
- Góralski W., Białobrzeski T., *Osoby i instytucje odpowiedzialne za budzenie powołań kapłańskich w świetle uchwał synodów polskich po Soborze Watykańskim II*, PK, t. 42, nr 3-4, Warszawa 1999
- Grabarczyk T., Nowak T., *Wieluń pod panowaniem pierwszych Jagiellonów (1391-1492)*, RW, t. 7, Wieluń 2007
- Grabarczyk T., Nowak T., *Wójtowie i wójtostwo wieluńskie (XIII-XVI)*, RW, t.6, Wieluń 2006
- Graczyk K., *Prawno-społeczna funkcja proboszcza w świetle przepisów prawa Kościoła katolickiego*, SWł, t. 13, Włocławek 2011
- Groblicki J., *Książe Adam Stefan Kardynał Sapieha arcybiskup metropolita krakowski 1911-1951 jako duszpasterz*, FHC, t. 4-5, Kraków 1997-1998
- Grygiel J., *Województwo częstochowskie – historyczne awans regionu*, ZCz, t. 11, Częstochowa 1976
- Gut R., *Przemysł rolno-spożywczy*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978
- Hryniewicz W., *„Hierarchia prawd a ekumenizm”*, CT, t.49, Warszawa 1979

- Janicki J.J., *Nowo mianowany proboszcz we wspólnocie parafialnej – liturgia wprowadzenia w posługiwanie*, KST, t. 2, Kielce 2003
- Januchowski A., *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, SPW, t. 11, Lublin 2008
- Jaros I., *Zarys terytorialny Zagłębia Dąbrowskiego*, ZŚ, t.1, Katowice 1968
- Jemielity W., *Kuria diecezjalna i Sąd Biskupi w Łomży: struktura organizacyjna i personalna*, STBDŁ, t.22, Białystok 2004
- Jezierski M., *Rozwój społeczny Częstochowy w 30-leciu PRL*, ZCz, t. 11, Częstochowa 1976
- Jordan W., *Panien Bernardynek sprawy artystyczne. O wystroju dawnego kościoła ss. Bernardynek w Wieluniu*, RW, t. 9, Wieluń 2009
- Kaczyńska A., *Szkoły średnie w Częstochowie na przełomie XIX i XX w.*, PNAJDP, t.14, Częstochowa 2005
- Kaliski B., *Prymas Stefan Wyszyński- biskup ordynariusz archidiecezji gnieźnieńskiej: przyczynek do historii stosunków państwo-Kościół katolicki w PRL (1949-1975)*, DN, t.38, nr 3, Warszawa 2006
- Kapuściński J., *Działalność piśmiennicza bp Stefana Bareły w latach 1945-1989*, VC, t.3, Częstochowa 2014.
- Kapuściński J., *Kościelne obchody Święta Niepodległości w ziemi radomszczańskej w okresie II Rzeczypospolitej*, ZR, t.5, Radomsko 2011, s. 193.
- Kapuściński J., *Osiągnięcia naukowe wykładowców Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, VC, t.6, Częstochowa 2017.
- Kapuściński J., *Proboszczowie parafii św. Lamberta w Radomsku w XX w.*, ZR, t. 6, Radomsko 2012
- Kapuściński J., *Rektorzy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w latach 1926-2014*, VC, t. 2, Częstochowa 2014
- Kapuściński J., *Stan badań nad dziejami Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie*, VC, t. 6, Częstochowa 2017.
- Kapuściński J., *Wspomnienia ks. Ignacego Lubeckiego (1860-1949) o pracy duszpasterskiej w Diecezji wrocławskiej i Diecezji częstochowskiej*, ZR, t. 2, Radomsko 2008
- Kaszak R., *Kompetencje kanclerza kurii diecezjalnej dotyczące archiwum według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, KiP, t. 17, nr 2, Lublin 2015
- Kaszak R., *Powierzenie urzędu kanclerza kurii diecezjalnej*, KiP, t. 16, Lublin 2014
- Kiedos J., *Zakonne Niższe Seminarium Duchowne na terenie Diecezji katowickiej w latach międzywojennych*, ŚSHT, t. 19/20, Katowice 1986-1987
- Kołodziej B., *Polscy biskupi w trosce o polskich emigrantów*, SPPr, t. 2, Warszawa 2008
- Kołodziej M., *Urząd wikariusza parafialnego. Współpraca i autonomia w posługiwaniu duszpasterskim*, KiP, t. 18, Lublin 2016
- Kołodziejczyk M., *Profesorowie i wykładowcy Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie*, CzST, t.2, Częstochowa 1974
- Kostrzewski P., *Posługa duszpasterska ks. Adama Skrzypca w parafii Krzepice w latach 1952-1966*, VC, t. 7, Częstochowa 2016
- Kostrzewski P., *Wojenne losy zakonów i zgromadzeń zakonnych w powiecie wieluńskim w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945*, RW, t. 16, Wieluń 2016
- Kostrzewski P., *Wspomnienia ks. Franciszka Wtorkiewicza z okresu posługi duszpasterskiej w parafii Rudlice (1932-1952)*, VC, t. 2, Częstochowa 2014
- Kościów K., *Sąd Biskupi diecezji Częstochowskiej*, CzST, t.2, Częstochowa 1974
- Kowalski J., *Księża Diecezji częstochowskiej odpowiadają na apel kard. Karola Wojtyły o współpracy w dziedzinie naukowej*, CzST, t.22-23, Częstochowa 1995-1996
- Kowalski J., *Zaduszkowa zaduma nad dokonaniem biskupa Zdzisława Golińskiego*, CzST, t.25, Częstochowa 1997
- Krasieński J., *Kolegialność władzy w Kościele przed Soborem Watykańskim II i przełom soborowy*, STV, t. 32, Warszawa 1995
- Krawczyk M., *Działalność Urzędu ds. Wyznań w zakresie tworzenia i obsady stanowisk kościelnych*, ZNUPH, t. 97, Siedlce 2013
- Krawczyk Z., *Górnictwo ród żelaza w powiecie częstochowskim w okresie 1945-1970*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974
- Królikowski J., *Nowa ewangelizacja w kontekście nowego ateizmu*, STV, t. 50, Warszawa 2012

- Krysta F., *Kierunki rozwoju produkcji rolnej w województwie częstochowskim*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978
- Książek J., *Ks. prof. dr hab. Jan Związek – Honorowy Członek WTN*, RW, nr 6, Wieluń 2006
- Książek J., *Powiat wieluński w latach 1918-1939*, RW, t.1, Wieluń 2001
- Książek J., *Urządnicy konsystorza wieluńskiego w latach 1660-1763*, RW, t.11, Wieluń 2011
- Kukulski A., *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, KPP, t.12, Olsztyn 2012
- Kulesza M., *Uwagi nad rozwojem przestrzenno-urbanistycznym Radomska*, AUL, t. 16, Łódź 2014
- Kumor B., *Granice (archi)diecezji krakowskiej (1000-1939)*, PK, t. 6, nr 1-4, Warszawa 1963
- Kumor B., *Projekty reorganizacji Kościoła polskiego w latach 1918-1925*, ŚSHT, t.8, Katowice 1975
- Kumor B., *Rozwój organizacji metropolitarnej i diecezjalnej na historycznych ziemiach polskich (1000-1992)*, RS, t.4, Rzeszów 1997
- Kurnik A., *w polu dobra i zła. Kilka uwag o roli soborowego dekretu Inter Mirifica*, SSC, t. 9, nr 2, Kraków 2013
- Lewek A., *Objawienie Boże a ewangelizacja według Vaticanum II*, STV, t. 31, nr 2, Warszawa 1993
- Lubicz J., Woliński J., *Polityka okupanta hitlerowskiego wobec wyznań religijnych w Polsce w latach 1939-1945*, BGKBZHP, t.9, Warszawa 1957
- Lukoszek M., *Kolegium biskupów a jedność Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II*, SW, t. 47, Olsztyn 2010
- Łoś H., *Etnograficzno-historyczne przesłanki tworzenia się regionu i województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978
- Mandziuk J., *Udział biskupów polskich w Soborze Watykańskim II*, KPDK, t. 11, Lublin 2016
- Marecki J., *Tradycyjny system informacyjny w praktyce archiwów kościelnych*, ABMK, t. 81, Lublin 2004
- Markowski M., *Jerzy Wolny*, FHC, t.3, Kraków 1996
- Menz M., *Polityczne aspekty obchodów milenium w Polsce w 1966 r. na przykładzie Gniezna*, HSO, t. 1, Gniezno 2016
- Mezglewski A., *Proces likwidacji niższych seminariów duchownych w latach 1959-1963*, SPW, t. 4, Lublin 2002
- Mikołajczuk K., *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w świetle magisterium Kościoła katolickiego do Vaticanum II*, RNP, t. 13, z. 2, Lublin 2003
- Mikołajczyk M., *Biskup Stefan Bareła – Pasterz oddany bez reszty Kościołowi*, VC, t. 6, Częstochowa 2016
- Mikołajec J., *Dwie konurbacje górnicze – próba porównania*, ZNPŚ, t.65, Gliwice 2013
- Nabywaniec S., *Piętnastolecie diecezji rzeszowskiej w kontekście roli diecezji w życiu Kościoła i narodu: refleksja historyczna*, RS, t. 14/15, Rzeszów 2007
- Nabywaniec S., *Korzenie i dziedzictwo chrześcijańskie na Podkarpaciu*, RS, t. 7, Rzeszów 2000
- Nawrot D., *Rogowscy z Mijaczowa i powstanie na Nowym Śląsku w 1806 i 1807 r.*, ZM, t. 4, Myszków 2017
- Niemira A., *Troska o rodzinę i życie w nauczaniu biskupa Wiesława Meringa*, SWI, t. 17, Włocławek 2015
- Nowak T. A., *Przyjęcia do prawa miejskiego w Wieluniu w XVII wieku*, RW, t. 9, Wieluń 2009, s. 89-92.
- Ogrodniczak H., *Zarys historii ziem województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978
- Offmański A., *Nowa ewangelizacja w służbie wiary*, CSO, t. 1, Szczecin 2014
- Olczyk A., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej oraz Wyższego Instytut Teologicznego w Częstochowie*, VC, t. 4, Częstochowa 2015
- Olczyk A., *Biografia i pasterska posługa bp Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej w tle odniesień do korzeni rodzinnych*, VC, t.3, Częstochowa 2014.
- Olszar H., *Parafie kościoła rzymskokatolickiego w Katowicach*, WNS, t. 2, Katowice 2010
- Olszewski D., *Duszpasterstwo a przemiany społeczno-religijne w Zagłębiu Dąbrowskim w XIX w.*, ŚSHT, t.8, Katowice 1975
- Padacz W., *Prawa i obowiązki dziekanów w polskim ustawodawstwie synodalnym*, AK, t. 23, Włocławek 1937

- Padacz W., *Przesłuchanie stron i świadków przez sąd delegowany*, PK, t. 6, nr 1-4, Warszawa 1963
- Papuziński M., *Biskup jako pasterz w tekstach liturgii słowa w obrzędach święceń biskupich*, LSLA, t. 47, Opole 2016
- Pawlik R., *Notariusze kamieńskiej kapituły katedralnej i ich funkcje w pierwszej połowie XVI wieku*, PZ, t. 30, Szczecin 2015
- Pawluk T., *Kanoniczne sprawy małżeńskie w świetle posoborowego prawa małżeńskiego*. SW, nr 10, Olsztyn 1973
- Perz A., *Troska Episkopatu Polski o powołania kapłańskie i zakonne po Soborze Watykańskim II*, KST, t. 1, Kielce 2002
- Pethe A., *Komunikowanie obrazem. Współczesna prasa katolicka w obliczu przemian technologicznych*, SEZNUK, nr 317, Katowice 2017
- Pękalski I., *Kanoniczno-cywilny status Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi*, ŁST, t. 1, Łódź 1992
- Piątek J., Myga-Piątek U., Mieduniecki J., *Problem rewitalizacji podziemi w obrębie wzgórza zamkowego w Będzinie*, GiG, t. 30, Katowice 2006
- Pieronek T., *Droga odrodzenia polskich uczelni teologicznych*, ŚSHT, t. 35 (1), Katowice 2002
- Pieronek T., *Rada duszpasterska: powstanie, rozwój, problematyka*, AC, t. 9, Kraków 1977
- Pieronek T., *Rada kapłańska wyrazem soborowej odnowy prezbiterium*, PK, t. 12, nr 3-4, Warszawa 1969
- Pivelli M., Kulesza M., *Spoleczna percepcja projektów nowego podziału administracyjnego Polski oraz lokalne preferencje administracyjne mieszkańców w rejonie radomszczańskim*, AUL, t. 1, Łódź 1999
- Polanowski E., *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie*, BP, t. 20, Warszawa 1977
- Polanowski E., *Zakład literatury i j. polskiego WSP w Częstochowie*, BP, t. 22, Warszawa 1979
- Potocki A., *Polski lajkat, a zmiana społeczna*, PST, t. 13, Poznań 2002
- Proniewski A., *Kościół a świat. Recepcja i aktualność myśli Soboru Watykańskiego II*, RTK, t. 5, Białystok 2006
- Przybyłko M., *Urząd dziekana w polskim ustawodawstwie synodalnym XVIII w.*, PK, t. 9, nr 1-2, Warszawa 1964
- Przybyłko M., *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, PK, t. 5, nr 1-2, Warszawa 1962
- Przybyłowska J., *Władza biskupa diecezjalnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, KiP, t.19, nr 2, Lublin 2017
- Regmunt S., *Duszpasterstwo powołań w Polsce*, LSTH, t. 2, nr 2, Legnica 2003
- Rojek-Adamek P., *Opowieści nieobecnych. O roli designu w tworzeniu materiałów edukacyjnych na przykładzie losów będzińskich Żydów*, SHAGH, t.13, Kraków 2014
- Rozmus D., Witkowski S., *Literatura i źródła do dziejów Zagłębia Dąbrowskiego*, BN, t. 2, nr 2, Katowice 2011
- Róg J., Zawadowicz K., *Rolnictwo i gospodarka leśna powiatu częstochowskiego*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974
- Rutowicz J., *Rozwój gospodarczy Przedborza w XIX i XX w.*, ZR, t. 3, Radomsko 2009
- Rybak A., *Dąbrowa Górnicza w czasach Karola Adamickiego*, SEZNUK, nr 277, Katowice 2016
- Saj M., *Prawo człowieka do wychowania a wychowawczy obowiązek państwa i kościoła*, SR, nr 3, Warszawa 2005
- Sałatka T., *Biskup Wilhelm Pluta (1910-1986): źródła formacji liturgicznej*, CSO, t.1, Szczecin 2015
- Skornia M., *Działalność świeckich w parafii Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Myszkowie-Mijaczowie*, ZM, t. 4, Myszków 2017
- Słowicki S., *Środowisko naturalne województwa częstochowskiego*, ZCz, t. 12, Częstochowa 1978
- Sobalski F., *Krótką historia przemysłu Częstochowy XIX – XXI w.*, ZCz, t. 43, Częstochowa 2017
- Sobalski F., *Zarys historii gospodarczej powiatu częstochowskiego do 1939 r.*, ZCz, t. 10, Częstochowa 1974

- Sobański R., *Akademia Teologii Katolickiej w ciągu dwudziestopięciolecia*, STV, nr 18 (2), Warszawa 1980
- Sobański R., *Słowo i sakrament jako czynniki kształtujące prawo kościelne*, PK, t. 16, nr 1-2, Warszawa 1973
- Sobański R., *Wprowadzenie do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, CT, t. 57, Warszawa 1987
- Sołtyśzewski S., *Konferencja biskupów*, PK, t. 10, nr 3-4, Warszawa 1967
- Stańczyk Z., *Materiały do bibliografii regionu częstochowskiego z lat 2005-2007*, ZCz, t. 35, Częstochowa 2009
- Stępień M., *Działania podejmowane przez władze diecezjalne w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, na przykładzie wybranych diecezji*, PK, t. 59, nr 2, Warszawa 2016
- Stypułkowska B., *Wykaz prac magisterskich napisanych na seminariach naukowych w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, VC, t.6, Częstochowa 2017
- Stypułkowska B., *Wykaz wykładowców w Wyższym Instytucie Teologicznym na przestrzeni jego historii oraz na sekcji licencjacko-doktoranckiej*, VC, t.6, Częstochowa 2017
- Szafrńska E., *Ewolucja statusu społecznego i pozycji wielkich osiedli mieszkaniowych w strukturze rezydencjalnej miast postsocjalistycznych. Wybrane przykłady*, AULFS, t.52, Łódź 2015
- Szczerbik Z., *Śluby ludności katolickiej w parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Praszce w latach 1831-1860*, RW, t. 2, Wieluń 2002
- Sziling J., *Hierarchia Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy w latach 1939-1945*, AUNCH, t. 58, nr 9, Toruń 1973
- Szkutnik P., *Ksiądz Józef Piekieleński (Piekielejny) (1897-1942) ofiara obozu koncentracyjnego w Dachau*, BSz, t. 12, Szadek 2012
- Szafrowski E., *Biskupi koadiutorzy i pomocnicy*, PK, t. 22, nr 3-4, Warszawa 1979
- Szafrowski E., *Inspiracje soborowe w zakresie prawa kanonicznego*, PK, t. 14, nr 1-2, Warszawa 1971
- Szafrowski E., *Parafia w hierarchicznej strukturze Kościoła*, PK, t. 34, nr 3-4, Warszawa 1991
- Szafrowski E., *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, PK, t. 35, Warszawa 1992
- Szafrowski E., *Pozycja biskupa rzymskiego w kolegium biskupów*, CT, t. 50, nr 3, Warszawa 1980
- Szafrowski E., *Pozycja proboszcza w prawie kodeksowym*, PK, t. 35, nr 1-2, Warszawa 1992
- Szafrowski E., *Synod biskupów nowym organem kolegiatnym*, PK, t. 16, nr 3-4, Warszawa 1973
- Szwedzik A., *Rodzina w nauczaniu bp Stefana Bareły*, VC, t.3, Częstochowa 2014.
- Śnigier A., *Troska o formację permanentną kapłanów diecezji elbląskiej*, SE, t. 5, Elbląg 2003
- Olejnik T., *Hitlerowska akcja przeciw polskiej warstwie przywódczej w powiecie wieluńskim w 1940 roku*, RW, t. 3, Wieluń 2003, s. 33-35
- Terlecka W., *Biskup Bareła i świeccy*, VC, t.5, Częstochowa 2016.
- Tofiluk J., *Dekret o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II w spojrzeniu teologów prawosławnych*, ŁST, t.25, Łódź 2016
- Trąba M., *Doświadczenia śląskie w działalności biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, ŚSHT, t.35, nr 1, Katowice 2002
- Trąba M., *Duchowieństwo wobec śmierci i uroczystości pogrzebowych Bolesława Bieruta*, WSN, t. 3, nr 8, Katowice 2011
- Trąba M., *Katolicka wizja ustroju społecznego Polski u progu II Rzeczypospolitej w programach partii politycznych autorstwa ks. S. Adamskiego i ks. Teodora Kubiny*, NP, t. 99, Kraków 2002
- Walencik D., *Troska biskupa diecezjalnego o utrzymanie duchowieństwa w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, ŚSHT, t. 38, nr 2, Katowice 2005
- Walkusz J., *Drugi Sobór Watykański – próba kontekstualnej recepcji historycznej*, CTO, t. 1, Szczecin 2013
- Walkusz J., *Dyplomacja watykańska i sobory jako spektakularne przejawy odnowy życia religijno-kościelnego inicjowane przez Stolicę Apostolską*, KPDK, t. 15, Lublin 2016
- Walkusz J., *Z dziejów przygotowania do kapłaństwa w Kościele katolickim*, KPDK, t. 3, Lublin 2014

- Wierzbicki P., *Sytuacja prawna Kościoła katolickiego w Polsce Ludowej*, KiP, t. 15, Lublin 2013
- Wierzbicki P., *Znaczenie okresu propedeutycznego w formacji kandydatów do kapłaństwa*, KiP, t. 17, Lublin 2015
- Wisz P., *Promocje doktorskie duchownych z diecezji częstochowskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim*, VC, t.2, Częstochowa 2014.
- Witkowska A., *Najstarsze źródła do dziejów jasnogórskiego kultu pątniczego*, SC, Częstochowa”, s. 58
- Właźlak W., *Koronowane wizerunki Najświętszej Maryi Panny w Archidiecezji częstochowskiej*, ZCz, t. 34, Częstochowa 2007.
- Włodarczyk Stanisław ks. prof. dr hab., „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Bibliistów Polskich”, t. 9, Lublin 2012
- Włodarczyk Z., *Radomsko w okresie tzw. Prus Południowych 1793-1806*, ZR, t. 3, Radomsko 2009
- Wojciechowski-Kurzelow D., *Działalność duszpasterska biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego (1870-1907)*, KST, t. 4, Kielce 2005
- Wolnicki P., *Administracja publiczna wobec Kościoła częstochowskiego w latach 1950-1975 (zarys problematyki)*, GA, t. 5, Częstochowa 2012
- Wolnicki P., *Biskupa Zdzisława Golińskiego koncepcja archiwum diecezjalnego w Częstochowie*, ABMK, Lublin 2011.
- Wolnicki P., *Herby biskupów częstochowskich*, ZCz, t. 32, Częstochowa 2005.
- Wolnicki P., *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, ZCz, t.37, Częstochowa 2011.
- Wolnicki P., *Tradycje heraldyczne biskupstwa częstochowskiego*, ZCz, t. 31, Częstochowa 2004
- Wolnicki P., *Dziekan i jego współpracownicy na terenie Królestwa Polskiego do 1905 r.*, DB, t. 3, Lublin-Siedlce 2010
- Wolnicki P., *Obieg informacji w kościelnej administracji terenowej XIX w.*, DB, t. 2, Lublin-Siedlce 2009
- Wolnicki P., *Kancelarie dziekańskie w Królestwie Polskim*, „Archeion”, t. 109, Warszawa 2006
- Wolnicki P., *Unia Apostolska Kapłanów Najświętszego Serca Jezusowego diecezji częstochowskiej i jej działalność dokumentacyjno-archiwalna*, ABMK, t. 113, Lublin 2020
- Wójcik A., *Dokonania Józefa Cieszkowskiego w górnictwie polskim*, „Budownictwo Górnicze i Tunelowe”, t. 2, Katowice 2006
- Wójcik A., *Dzieje rozpoznania kopalin na obszarze dawnego Księstwa Siewierskiego oraz pierwszy opis i mapa geologiczno-górnicza regionu*, „Analecta”, t. 19, Warszawa 2010
- Wójcik Z., *Dekanat rzeszowski w latach 1939-1944*, RS, t. 4, Rzeszów 1997
- Wroczeński J., *Diecezjalna Rada duszpasterska w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, PK, t. 34, nr 3-4, Warszawa 1991
- Wroczeński J., *Obowiązki pasterskie biskupa diecezjalnego*, PK, t. 51, nr 3-4, Warszawa 2008
- Wycisło J., *Ksiądz profesor Jan Związek. Sylwetka uczonego z perspektywy jubileuszu*, FHC, nr 8, Kraków 2002
- Zabielski J., *Ewangelizacja w dobie religijnego zubożenia*, RTK, t. 3, Lublin 2004
- Zabraniak S., *Przemiany społeczno-demograficzne w archidiecezji wieluńskiej w latach 1660-1763*, RW, t. 10, Wieluń 2010
- Zabraniak S., *Bractwa w Wieluniu w okresie przedrozbiorowym*, ABMK, t. 76, Lublin 2001
- Zabraniak S., *Wkład klasztorów w duszpasterstwo parafialne w archidiecezji wieluńskiej (1660-1763)*, RW, t.13, Wieluń 2013
- Zabraniak S., *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.): prałaci*, RW, nr 12, Wieluń 2012
- Zabraniak S., *Z dziejów życia religijnego Wielunia. Bractwa religijne przy kościele kolegiackim*, NP, t. 107, Kraków 2007
- Zieliński Z., *Bitwa pod Mokrą*, NiP, t. 16, Warszawa 2009
- Ziółkowska G., Ziółkowski M., *Późnośredniowieczne Radomsko w świetle badań archeologicznych. Wstęp do problematyki badawczej*, ZR, t. 2, Radomsko 2008
- Zuberbier A., *Pius XII o powołaniach kapłańskich*, AK, t. 52, Włocławek 1961

- Związek J., *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów Ziemi Wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t.2, Wieluń 2002
- Związek J., *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów Ziemi Wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 2, Wieluń 2002
- Związek J., *Dusza Ziemi Wieluńskiej. Konwent siostr Bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, VC, t.1, Częstochowa 2013
- Związek J., *Działalność duszpasterska na pograniczu Generalnej Guberni i tzw. Ziem Wcielonych do III Rzeszy w latach 1939-1945. Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej*, SC, t. 2 nr 1, Warszawa 1995
- Związek J., *Działalność wydawnicza kurii diecezjalnej w Częstochowie*, CzST, t.2, Częstochowa 1974
- Związek J., *Dzieje instytucji diecezjalnych w Częstochowie (c.d.)*, FHC, t.7, Kraków 2000
- Związek J., *Kazanie jako źródło historyczne*, FHC, t. 4-5, Kraków 1997-1998
- Związek J., *Ks. Czajka Stanisław (1897-1965)*, PK, t.14, nr 3-4, Warszawa 1971
- Związek J., *Ks. Kurczyński Piotr- Kazimierz (1908-1942)*, PK, t.14, nr 3-4, Warszawa 1971
- Związek J., *Ks. prałat dr Walenty Patykiewicz (1903 – 1980)*, ABMK, t.43, 1981
- Związek J., *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, CzST, Częstochowa 1976
- Związek J., *Parafia kolegiacka w Wieluniu w świetle wizytacji arcybiskupa Jana Łaskiego*, RW, nr 1, Wieluń 2001
- Związek J., *Początki chrześcijaństwa w Polsce i Ziemi Wieluńskiej*, VC, t. 10, Częstochowa 2020
- Związek J., *Początki diecezji częstochowskiej, a Jasna Góra*, SC, t.6, Częstochowa 1987, s. 23.
- Związek J., *Powstanie diecezji częstochowskiej*, CzST, t.2, Częstochowa 1974
- Związek J., *Rola Częstochowy w niepodległej Polsce według biskupa Teodora Kubiny*, BIFHWSP”, nr 17, Częstochowa 1999
- Związek J., *Rozwój sieci parafialnej w diecezji częstochowskiej w latach 1925 – 1963*, CzST, t. 1, Częstochowa 1973
- Związek J., *Straty diecezji częstochowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej 1939 – 1945*, CzST,t.2, Częstochowa 1974
- Związek J., *Więź Jana Pawła II z Częstochową i Diecezją częstochowską*, CzHT, t. 1, Częstochowa 2010
- Związek J., *Wspomnienia ks. Aleksandra Romana Konopki z obozu koncentracyjnego w Dachau: cz. 2*, RW, t. 10, Wieluń 2010
- Związek J., *Wspomnienia ks. Józefa Kubicy o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 7, Wieluń 2007
- Związek J., *Wspomnienia ks. Józefa Próchnickiego o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, RW, t. 6, Wieluń 2006
- Związek J., *Z dziejów częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie (1926-1991)*, VC, t.5, Częstochowa 2016.
- Związek J., *Życie i działalność biskupa Teodora Kubiny (1880-1951)*, RŚ, t.1, Świętochłowice 1999
- Żaryn J., *Kościół katolicki w PRL: wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje*, PiS, t. 4/1, nr 7, Warszawa 2005
- Żerek-Kleszcz H., *Przyjęcia do prawa miejskiego w Wieluniu w latach 1572-1598*, RW, t. 8, Wieluń 2008
- Żerek-Kleszcz H., *Przywilej Stefana Batorego dla miasta Wielunia wystawiony 28 lutego 1581 r.*, RW, t. 9, Wieluń 2009
- Żurowski M., *Kościół partykularny jednostką podstawowo-twórczą we wspólnocie wspólnot*, PK, t. 22, nr 1-2, Warszawa 1979
- Żurowski M., *Problem władzy wykonawczej*, PK, t.28, nr 1-2, Warszawa 1985
- Żurowski M., *Realizacja uprawnień kościelnych w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturowej*, PK, t. 27, nr 3-4, Warszawa 1984
- Żurowski M., *Władza zwyczajna, delegowana, czy kolegialna?*, PK, t. 13, nr 1-2, Warszawa 1970

2. Monografie

- „*Postanowiono załatwić odmownie...*”. *Budownictwo sakralne w Diecezji częstochowskiej (1957-1989)*, red. Sznajder A., Właźlak W., Katowice-Częstochowa-Rzeszów 2008.
- *50 lat Kapituły częstochowskiej*, red. Korn K., Rataj R., Siudy T.. Częstochowa 2002
- *75 lat Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej*, red. Kowalik W., Częstochowa 2001
- Abraham W., *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy XII wieku*, Poznań 1962
- Abramski J., *Zawiercie. Studium Monograficzne*, Zawiercie 1994
- Adamczyk M., Pastuszka S., *Konstytucje polskie w rozwoju dziejowym 1791-1982*, Warszawa 1985
- Antoniewicz M., *Koleją z Radomska przez Częstochowę do Zawiercia: uwagi na temat osad związanych z linią kolejową w regionie częstochowskim* [w:] *Droga żelazna warszawsko-wiedeńska*, red. Antoniewicz M., Częstochowa 1996
- Antoniewicz M., *Przeszłość Żarek. Powstanie i rozwój miasta na przestrzeni sześciu wieków*, Częstochowa 1982
- Antoniewicz M., *Terytorium Siewierskie w XIV w. i pierwszej połowie XV w.* [w:] *Siewierz-Czeladź-Koziegłowy. Studia z dziejów Siewierza i Księstwa Siewierskiego*, red. Kiryk F., Katowice 1994
- *Arcybiskup Metropolita Stanisław Nowak. Rys biograficzny, kierunki pasterskiego działania* [w:] *Mojemu Kościołowi Wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity Częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. Jasionek S., Częstochowa 2009
- Bajor A., Żmigrodzki Z., *Tygodnik katolicki „Niedziela”*, Częstochowa 2002
- Banaszekiewicz A., Popiołek B., *Klub Inteligencji Katolickiej w Częstochowie w latach 1980-2011*, Częstochowa 2012
- Bartnik Cz., *Kościół*, Lublin 2009
- Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t.1, Opole 1957
- Bielecki P., *Działalność Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego w regionie* [w:] *Regionalizm w szkolnej edukacji. Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego*, red. Rozmus S., Witkowski D., Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Będzin 2009
- *Biskupstwo znaczone krzyżem. W stulecie urodzin prof. dr hab. Zdzisława Golińskiego biskupa częstochowskiego*, red. Kowalski J., Częstochowa 2010.
- Błaszczyk Z., *Opisanie historyczne oraz topograficzno-statystyczne miasta Radomska*, Łódź 1985
- *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięciolate Kościoła częstochowskiego*, red. Duda M., Janyszek J., Kowalski J., Wątroba J., Związek J., Częstochowa 2000
- Czajkowski Z., Jankowski W., Kolendo J., Rostworowski M., *Sobór wielkiej nadziei*, Warszawa 1963
- *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III biskup częstochowski (1916-1984)*, red. Dąbrowska W., Mikołajczyk M., Częstochowa 1986.
- Dudkiewicz L., *Historia „Niedzieli” 1926-1953* [w:] *Czas Milczenia i Czas Mówienia. 75 lat Tygodnika Katolickiego „Niedziela” - Księga Jubileuszowa*, red. Skubiś I., Banaszekiewicz M., Dudkiewicz L., Klauza K., Korn K., Szamocka A., Woynarowska K., Częstochowa 2001
- Durka J., *Budynek XIX-wiecznej przędzalni bawełny w Myszkowie jako współczesny obiekt przemysłowy i element regionalnej ścieżki dydaktycznej* [w:] *Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej*, red. Stawarz A., Warszawa-Białystok 2006
- Durka J., *Historia powstania parafii w Myszkowie-Mijaczowie* [w:] *Język doświadczenia religijnego*, t. VI, red. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska, Gorzów Wielkopolski 2014
- Dziobek – Romański J., *Pozycja prawna Kościoła katolickiego 1944-1989* [w:] *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, red. Mezglewski A., Stanisław P., Ordon M., Lublin 2005
- Dziurok A., *Kruczoizacja. Polityka władz partyjno-państwowych wobec Kościoła katolickiego w latach 1945-1956 w województwie śląskim/katowickim*, Katowice 2012
- Dziwoki J., *Kancelaria kurii diecezjalnych Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2013
- Gajewski S., *Kubina Teodor Filip(hasło)* [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t.2, Lublin 1994
- Gębka S., *Nawiedzenie Matki Bożej w Diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Częstochowa 2002.

- Gocko J., *Kościół obecny w świecie – posłany do świata. Teologiczno-społeczne aspekty posłannictwa Kościoła w świecie po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2003
- Górecki J., *Z dziejów miasta Radomska*, Radomsko 1982
- Grabowski I., *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948
- Gryz R., *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971-1980*, Kielce 2007
- Grzybek S., *Instytut Teologiczny w Częstochowie* [w:] Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej, red. Grzybek S., Częstochowa 1991
- Hrebenda A., *Dwudziestolecie międzywojenne* [w:] Zawiercie. Zarys rozwoju powiatu i miasta, red. Brabania M., Katowice 1969
- Jaros J., *Narodziny miasta i jego dzieje pod obcym panowaniem* [w:] Sosnowiec. Zarys rozwoju miasta, red. Rechowicz H., Warszawa 1977
- Jasiak K., *Gmina Osjaków w latach 1945-1989* [w:] Monografia gminy Osjaków, red. Książek J., Wieluń 2012
- Jelonek M., *Mihi vivere Christus: życie i działalność biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej Stanisława Czajki (1897-1965)*, Częstochowa 2017
- Jełowicka I., *We wspólnej pracy dla Matki Bożej* [w:] Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984), Częstochowa 1986
- Jędrzejak A., *Tożsamość kapłana w refleksji polskich teologów XXI wieku*, Lublin 2010
- Jurkiewicz J., *Watykan a Polska w okresie międzywojennym 1918-1939*, Warszawa 1960
- Kaczmarek R., *Źródła do historii miast łódzkiego okręgu przemysłowego w XIX w.*, Warszawa 1958
- Kaczmarek T., *Sanktuarium Licheńskie i Męczennicy*, Licheń 2003
- Kaczmarzyk Z., *Polska czasów Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1964
- Kapuściński J., *Archiwum* [w:] Dla życia. Księga jubileuszowa z okazji XX – lecia istnienia Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich (1994 – 2014), red. J. Kapuściński, Częstochowa 2014
- Kapuściński J., *Kuria diecezjalna w Częstochowie* [w:] Kurie (Archi)diecezjalne Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej, red. M. Dębowska, Lublin 2016
- Kapuściński J., *Wieruszów dumny ze swojej przeszłości* [w:] Bareła S., *Z przeszłości kościelnej starego i nowego Wieruszowa*, Wieruszów 2014
- Koch W., *Style w architekturze*, Warszawa 1996
- Kosiak P., *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu* [w:] Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984), Częstochowa 1986
- Kostrzewski P., *Dzieje miasta i parafii Krzepice w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, Krzepice 2014
- Kostrzewski P., *Ks. Edward Stasiewicz (1914-2004). Duszpasterz i działacz społeczny*, Krzepice 2013
- Kościelniak M., *Tygodnik Katolicki „Niedziela” w latach 1945-2014* (maszynopis).
- Kowalski J., *Biskup T. Kubina – człowiek wyprzedzający swoją epokę* [w:] Chrześcijananie, t. VI, red. Bejze B., Warszawa 1981
- Krasowski K., *Biskupi katolicki II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996
- Krasowski K., *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej*, Warszawa – Poznań 1988
- Krukowski J., *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993
- Kumor B., *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1768-1985*, Kraków 1985
- Kumor B., *Historia Kościoła. Czasy Współczesne 1914 -1992*, Lublin 1995
- *Kongregacja do spraw biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.
- *Magott Brunon* [w:] Przemsza-Zieliński J., Sosnowiecka Encyklopedia Historyczna. Sygnały biograficzno-tematyczne, z.3, Sosnowiec 1996
- Malko W., *70 lat orkiestry symfonicznej w Częstochowie w Częstochowie. Filharmonia Częstochowska im. Bronisława Hubermana 1945-2014*, Częstochowa 2015
- Mandziuk J., *Kubina Teodor Filip (hasło)* [w:] Słownik Polskich Teologów Katolickich, t. 6
- Marek Ł., Trąba M., *Przypadek ks. Brunona Magotta. Studium źródłoznawcze dokumentacji kościelnej i akt aparatu bezpieczeństwa*, Katowice 2010
- Marecki J., *Kościół katolicki w PRL. Między bullą *Episcoporum Poloniae coitus* a wyborem kard. Katola Wojtyły na Stolicę Piotrową* [w:] Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim, red. Siedziako M., Stanuch Z., Wejm G., Szczecin 2018

- Mariański J., *Spoleczne oblicze Kościoła katolickiego w Polsce* [w:] *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050 rocznica Chrztu*, red. Mastej J., Kaucha K., Borto P., Lublin 2016
- Matwiejuk J., *Regulacje wyznaniowe w konstytucji PRL* [w:] *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, red. Mezglewski A., Stanisław P., Ordon M., Lublin 2005
- Mezglewski A., *Akcja likwidacyjna niższych zakonnych seminariów duchownych w dniu 3 lipca 1952r.* [w:] *Divina et humana. Księga jubileuszowa w 65 rocznicę urodzin księdza profesora Henryka Misztala*, red. Dębiński A., Bar W., Stanisław P., Lublin 2001
- *Miasta polskie w tysiącleciu*, t.1, Wrocław 1965
- Micewski A., *Kościół-Państwo 1945-1989*, Warszawa 1994
- Mielczarek T., *Od „Monitora” do „Gońca Częstochowskiego”. Dzieje prasy częstochowskiej 1769-1994*, Kielce 1996
- Mielczarek T., *Siedemdziesiąt lat „Niedzieli”* [w:] *Almanach Częstochowy*, red. Batorek M., Chojnowski A., Częstochowa 1996
- Mikołajczyk M., *Diecezja częstochowska w Polsce pojaltańskiej* [w:] *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięcioletnie Kościoła częstochowskiego*, red. Duda M., Janyszek J., Kowalski J., Wątroba J., Związek J., Częstochowa 2000
- Mikołajczyk M., *Kalendarium ważniejszych wydarzeń z życia księdza biskupa Stefana Bareły* [w:] *Człowiek zawierzenia. Stefan Bareła III Biskup Częstochowski (1916-1984)*, Częstochowa 1986
- Mikołajczyk M., *Problemy religijno-moralno-społeczne Diecezji częstochowskiej w latach 1945 – 1989*, Częstochowa 2002
- Mikołajczyk M., *Władza ludowa a Diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000
- Milian L., *Mieszkanie jako składnik aspiracji życiowych oraz dążeń prestiżowych mieszkańców osiedli częstochowskich. Uwagi o koncepcji rozwoju miasta* [w:] *Przemiany społeczności miejskich w Polsce*, t.2, Kraków 1994
- M. Mikołajczyk. Bp Stefan Bareła. Życie i działalność (maszynopis)
- Misztal H., *Polskie prawo wyznaniowe*, Lublin 1996
- Moysa S., *Rola Kościoła w przekazywaniu objawienia* [w:] *Kościół w świetle Soboru*, red. Bogacki H., Moysa S., Poznań 1968
- Napiórkowski A., *Współczesny Kościół i ponowoczesny świat*, Kraków 2015
- Nitecki J., *Radomsko. Szlakiem świętych i błogosławionych*, Radomsko 2015
- Noszczak B., *Polityka państwowa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie internowania prymasa Stefana Wyszyńskiego 1953 – 1956*, Warszawa 2008
- Nowacki J., *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej. Archidiecezja Poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t.2, Poznań 1964
- Nowak T. A., *Księgi metrykalne parafii św. Lamberta w Radomsku. Księga zmarłych z lat 1785-1810*, t. 4, Radomsko 2015
- Nowak T. A., *Dzieje Osjakowa i okolicznych wsi do połowy XVI wieku* [w:] *Monografia gminy Osjaków*, red. Książek J., Wieluń 2012
- Nowak T. A., *Szpital w Wieluniu – jego dzieje i zniszczenie 1 IX 1939 r.*, Wieluń 1991
- Nowak T. A., *Walenty Patykiewicz (1903-1980)* [w:] *Nad górną Prosną. Monografia Praszki*, red. T. Krzemiński, Łódź 1999
- Ostański P., *Bibliografia bibliistyki polskiej 1945-1999*, t. 1-2, Poznań 2002
- Osuchowski J., *Państwo ludowe a Kościół rzymskokatolicki w Polsce w latach 1944 – 1948*, Warszawa 1981
- Osuchowski J., *Prawo wyznaniowe Rzeczypospolitej Polskiej 1918 -1939*, Warszawa 1967
- Palus W., *Życie społeczno-polityczne w Częstochowie w latach rewolucji 1905-1907*, Częstochowa 2003
- *Pamiętnik jubileuszu Kościoła częstochowskiego 1925-2000*, red. Czemko B., Częstochowa 2001.
- Parusiński A., *Dzieje częstochowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie (1926-1991)*, Częstochowa 2005
- Pawlicka K., *Polityka władz wobec Kościoła katolickiego (grudzień 1970 – październik 1978)*, Warszawa 2004
- Pietrzak J., *Rola prymasa Hlonda w ustanowieniu polskiej administracji kościelnej na ziemiach przyłączonych do Polski po II wojnie światowej. Trudne odkrywanie faktów* [w:] *Droga do stabilizacji polskiej administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych po II wojnie światowej. W 40 rocznicę wydania konstytucji apostołskiej Pawła VI Episcoporum Poloniae coetus*, red. W. Kucharski, Wrocław 2013
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1988

- Pikuła N., *Pozaszkolne nauczanie religii dzieci i młodzieży w Diecezji częstochowskiej (1961-1990)*, Kraków 2009.
- *Polska pod reżimem komunistycznym. Sprawozdanie z sytuacji w kraju (1944-1949)*, red. Mysiakowska-Muszyńska J., Muszyński W., Warszawa 2015
- Przygodzki W., *Z przeszłości Wielunia. Przyczynek do historii Diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1928
- Rączaszek A., *Początki rozwoju gospodarczego miast Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego oraz ich rozwój demograficzny* [w:] *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce. Księga pamiątkowa na jubileusz osiemdziesięciolecia prof. zw. Dr hab. Lucyny Frąckiewicz*, red. Rączaszek A., Katowice 2006
- *Represje wobec Kościoła w krajach Bloku Wschodniego. Komuniści przeciw religii po 1944 roku*, red. Marecki J., Kraków 2011
- *Relacje kościelno-państwowe na przykładzie diecezji częstochowskiej. Dokumenty (1945-1953)* red. Wlazlak W., Rzeszów 2019
- Rosikoń L., *Odlewnia żeliwa ciągłego i wytwórnia łączników w Zawierciu (1886-1986)*, Zawiercie 1986
- Rosin R., *Ziemia Wieluńska w XII – XVI w. Studia z dziejów osadnictwa*, Łódź 1961
- Różański M., *Kuria diecezjalna w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.* [w:] Kurie (Archi)diecezjalne
- Rutkowski P., *Polscy biskupi jako ojcowie Soboru Watykańskiego II*, Warszawa 2014
- Sądel J., *Kanoniczne powierzanie urzędu kościelnego w Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 i 1983 r. Studium historyczno-prawne*, Rzeszów 2008
- Serwański E., *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970
- Skubiś I., *Służba ewangelizacyjna Tygodnika katolickiego „Niedziela”* [w:] *Pamiętnik jubileuszu Kościoła częstochowskiego 1925-2000*, red. Czernko B., Częstochowa 2000
- Słomian J., *Dramatyczna historia parafii i kościoła św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Częstochowie, dzielnica Tysiąclecie* [w:] *Błogosławione...*
- *Służyć prawdzie i miłości. Pamięci księdza biskupa dra Stefana Bareły. III ordynariusza częstochowskiego*, red. Kowalski J., Częstochowa 1984.
- Stańczyk M., *Częstochowa stolicą dynamicznie rozwijającego się województwa*, „Częstochowa...”, t. 3, Częstochowa 1979
- Syryjczyk J., *Kompetencje wikariusza generalnego* [w:] *Struktura i zadania kurii diecezjalnych*, red. J. Krukowski, K. Warchałowski, Warszawa 2003
- Szczepański M., *Działalność Sądu biskupiego Diecezji częstochowskiej w latach 1974-1998* [w:] *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięcioletnie Kościoła częstochowskiego*, red. Kowalski J., Częstochowa 2000
- Szczerkowska T., *Działoszyn i okolice*, Działoszyn 2008
- Szczygielski W., *Dzieje Ziemi Wieluńskiej*, Łódź 1969
- Sznajder A., *Budownictwo kościołów w Diecezji częstochowskiej w latach 1945-1989*, Katowice 2016
- Sznajder A., Wlazlak W., *Bp Franciszek Musiel-Kościół ma obowiązek mówienia prawdy...* [w:] *Niezłomni. W obronie Ojczyzny i Kościoła: komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. Musiał F., Marecki J., Kraków 2008, s. 313-475
- Szafrowski E., *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 3, z. 1, nr 4565-4597
- Szafrowski E., *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t.1, z.1, nr. 77
- Szafrowski E., *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t.6, z.1, nr 10969-10971
- Tkocz M., *Przestrzeń gospodarcza* [w:] *Będzin 1358-2008*, t.1. red. Pulinowa M., Będzin 2008
- Tomczak J., *Słownik geograficzny gminy Praszka*, Łódź 1998
- Tomczyk Cz., *Diecezja częstochowska w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945* [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, t. 4, red. Wyczawski H. E., Warszawa 1978
- Topol A., *Przemysł górniczy i hutniczy na Górnym Śląsku w 1945* [w:] *Przemysł na Górnym Śląsku i Zagłębiu Dąbrowskim w XIX i XX w. Wybrane zagadnienia*, red. Barciak A., Topol A., Katowice 2004
- Trąba M., *Ks. biskup Teodor Kubina jako działacz społeczny i narodowy* [w:] *Ziemia Śląska*, t.5, red. Szaraniec L., Katowice 2001
- Trela K., *Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus w latach 1887 – 1946*, Warszawa 1992
- Trepka A., *Systematyczne zestawienie zarządzeń Kurii diecezjalnej w Częstochowie (październik 1954 – grudzień 1965)*

- Urbański S., *Magott Brunon (1907-1987)* [w:] Słownik polskich teologów katolickich, t.8, red. Mandziuk J., Warszawa 1995
- Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór Źródeł, red. Kacprzyk W., Sitarz M., Lublin 2006
- Walkusz J., *Kościół w kręgu historii i polityki. Rys Historiograficzny*, Lublin 2017
- Wieczorek E., *Rola ludzi świeckich w doskonaleniu porządku spraw doczesnych według pism biskupa Teodora Kubiny*, Częstochowa 2011
- Właźlak W., *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951-1963)*, Kraków 2002
- Tenże, *Dzieje kościelne Pajęczna*, Pajęczno 2005
- Wojtyła K., *Wstęp ogólny* [w:] Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 2002
- Wolnicki P., *Dziekani jako ponadparafialni współpracownicy czwartego biskupa częstochowskiego Stanisława Nowaka* [w:] *Mojemu Kościołowi Wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity Częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. Jasionek S., Częstochowa 2009
- Wolnicki P., *Pergaminy proveniencji papieskiej dla diecezji i archidiecezji częstochowskiej* [w:] *Archiwa i kancelarie w służbie Kościoła i nauki*, Rzeszów 2019
- Wolnicki P., *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych Diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006.; Tenże, *Dokumentacja archiwalna biskupstwa częstochowskiego (1925-2000)*, Piotrków Trybunalski 2005
- Wolnicki P., *Urząd, kancelaria i akta dziekańskie w okresie Królestwa Polskiego (1818-1918): studium administracyjno-kancelaryjno-archiwalne*, Częstochowa 2011
- Wolny J., *Kubina Teodor Filip* [w:] „Polski Słownik Biograficzny”, t. 16, red. E. Roźnowski, Wrocław 1971
- Wójcicki J., *Tajne nauczanie w Częstochowie w okresie okupacji 1939 – 1945*, Częstochowa 1969
- Wroczeński J., *Rola i zadania prezbiterium w życiu kościoła partykularnego*, Warszawa 1998
- Zakrzewski A. J., *Historyk na prowincji. Jak rodziła się historia na AJD?* [w:] *Origines, fontes et narrationes – pośród kręgów poznania historycznego*, red. Janik M., Nita M., Częstochowa 2018
- Zakrzewski A. J., *Książdz profesor dr hab. Jan Związek – historyk Kościoła i Ziemi Częstochowskiej* [w:] *Zeszyty Historyczne. In Honorem Jan Związek*, red. Zakrzewski A. J., t. 4, Częstochowa 1997
- Zieliński Z., *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków. 1775-1978*, Warszawa 1983
- Ziółkowski J., *Sosnowiec. Drogi i czynniki rozwoju miasta przemysłowego*, Katowice 1960
- Związek J., *Częstochowa stolicą diecezji* [w:] "Częstochowa. Dzieje miasta i Klasztoru Jasnogórskiego", t.3, red. Szwed R., Częstochowa 2006
- Związek J., *Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945)* [w:] *Błogosławione choć trudne czasy*, red. Kowalski J., Częstochowa 2000
- Związek J., *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 1990.
- Związek J., *Jasnogórskie przesłanie Jana Pawła II do archidiecezji częstochowskiej* [w:] *Jasna Góra w dwudziestoleciu pontyfikatu Jana Pawła II*, red. Jabłoński Z., Częstochowa 1999
- Związek J., *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej (1925 – 1939)*, Częstochowa 1994
- Związek J., *Działalność patriotyczna duchowieństwa katolickiego w Częstochowie w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Almanach Częstochowy”, red. M. Batorek, A. Chojnowski, J. Sętowski, Częstochowa 2000
- Związek J., *Kościół częstochowski w okresie okupacji hitlerowskiej* [w:] *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru*, red. Antoniewicz M., Kersten K., Kiryk F., Kołodziejczyk R., Szwed R., Częstochowa 2006
- Związek J., *Patkiewicz Walenty (1903 – 1980)* [w:] Słownik polskich teologów katolickich, red. L. Grzebień, t.6, Warszawa 1983
- Związek J., *Zimniak Antoni (1878-1943)* [w:] Słownik polskich teologów katolickich, t.7, red. Grzebień L., Warszawa 1983
- Związek J., *Zimniak Antoni biskup* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. Gigiliewicz E., Lublin 2014
- Zych S., *Diecezja przemyska obrządku łacińskiego w latach 1939-1944/1945*, Przemyśl 2011
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945 – 1950)*, Warszawa 1997

- Żelazny K. B., *Księstwo Siewierskie. Prawo i ustój a zakres suwerenności względem Korony Królestwa Polskiego*, Katowice 2016
- *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektora Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, red. Marecki J., Dziurok A., Musiał F., Kraków-Katowice 2012

OŚWIADCZENIE

Ja, niżej podpisany/a

.....
doktorant* / doktorantka* Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie oświadczam, że przedkładaną pracę doktorską pt.

Organizacja i ustrój diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984

napisałem/am samodzielnie. Oznacza to, że przy pisaniu pracy, poza niezbędnymi konsultacjami, nie korzystałem/am z pomocy innych osób, a w szczególności nie zlecałem/am opracowania rozprawy lub jej części innym osobom, ani nie odpisywałem/am tej rozprawy lub jej części od innych osób.

Oświadczam również, że drukowana wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Jednocześnie przyjmuję do wiadomości, że gdyby powyższe oświadczenie okazało się nieprawdziwe, decyzja o wydaniu mi dyplomu zostanie cofnięta.

Ponieważ niniejsza praca jest moją własnością intelektualną, chronioną prawem autorskim, w związku z zamysłem wydania jej drukiem wyrażam zgodę* / nie wyrażam zgody* na udostępnianie mojej rozprawy doktorskiej do celów naukowych i badawczych w internecie.

Częstochowa, dnia

podpis

* - niepotrzebne skreślić

1

